

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის

იურიდიული ფაკულტეტი

სამართლის სადოქტორო პროგრამა

ხატია შეყილაძე

სადისერტაციო ნაშრომი

კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნის საუკეთესო
ინტერესების პრიორიტეტულობა არასრულწლოვანთა
მართლმსაჯულების (სისხლის სამართლის საქმის წარმოების) პროცესში

წარდგენილია სამართლის დოქტორის აკადემიური ხარისხის
მოსაპოვებლად

სამეცნიერო ხელმძღვანელი: მორის შალიკაშვილი

სამართლის დოქტორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

თბილისი, საქართველო

2019

ს ა რ ჩ ე ვ ი

შემოკლება	7
შესავალი	10
თავი I. არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის განვითარების ისტორია	15
1.1 არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის წარმოშობა	15
1.2 არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის განვითარება საერთაშორისო ასპარეზზე	20
1.2.1 საერთაშორისო აქტები	20
1.2.2 რეგიონული აქტები	25
1.3 მართლმსაჯულების ფილოსოფიურ მოდელთა გაგენა საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის განვითარებაზე	27
1.3.1 კეთილდღეობის მოდელი	27
1.3.2 მართლმსაჯულების მოდელი	29
1.4 არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულად გათვალისწინების საკითხი სხვადასხვა ქვეყნების კანონმდებლობაში	32
1.4.1 კონტინენტური ევროპის სამართლის ქვეყნები	32
1.4.2 ანგლო-ამერიკული სამართლის ქვეყნები	39
1.4.3 არსებული პრაქტიკის შეჯამება	48
თავი II. არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის ზოგადი ანალიზი	51
2.1 საუკეთესო ინტერესის ცნება	52
2.1.1 საუკეთესო ინტერესისა და კეთილდღეობის ცნებების ურთიერთგამიჯვნა	52
2.1.2 საუკეთესო ინტერესის ცნების განუსაზღვრელობა	53
2.1.3 საუკეთესო ინტერესის ტესტის კრიტიკა	57
2.2 არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის როლი	59
2.2.1 საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა, როგორც ცალკეულ ნორმათა განმარტებისათვის სახელმძღვანელო პრინციპი	60
2.2.2 საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის მედიატორული ფუნქცია	63
2.2.3 საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა, როგორც კანონმდებლობისა და პრაქტიკის შეფასების სახელმძღვანელო პრინციპი	64
2.3 არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის სამმაგი ბუნება	69

2.3.1 საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა, როგორც არასრულწლოვნის უფლება.....	69
2.3.2 საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა, როგორც ფუნდამენტური ინტერპრეტირებადი პრინციპი.....	70
2.3.3 საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა, როგორც პროცედურული წესი.....	71
2.4 არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებისათვის პრიორიტეტის მინიჭების თეორიული საფუძვლები.....	72
2.5 არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის მიმართება და კავშირი სხვა პრინციპებთან.....	78
2.6 არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის გამოყენება.....	83
2.6.1 პრინციპის მოქმედების არეალი.....	83
2.6.2 პრინციპის ადრესატთა წრე.....	84
2.6.3 პრინციპის განმახორციელებელი სუბიექტები.....	89
2.6.3.1 სასამართლოები და ადმინისტრაციული ორგანოები.....	89
2.6.3.2 სოციალური უზრუნველყოფის საკითხებზე მომუშავე სახელმწიფო და კერძო დაწესებულებები.....	90
2.6.3.3 საკანონმდებლო ორგანო.....	92
2.7 არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების უპირატესად გათვალისწინების სტანდარტის მნიშვნელობა.....	94
2.7.1 საუკეთესო ინტერესების უპირატესად გათვალისწინების სტანდარტის სამგვარი გაგება.....	94
2.7.2 არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების ადგილი ინტერესთა კონფლიქტის დროს.....	96
თავი III. არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების მიმართება მართლმსაჯულების სხვა ინტერესებთან.....	101
3.1 არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ინტერესები.....	102
3.2 საზოგადოებრივი უსაფრთხოება და სამართლიანობა, როგორც მართლმსაჯულების განუყოფელი ინტერესები.....	103
3.2.1 საზოგადოებრივი უსაფრთხოება.....	103
3.2.2 სამართლიანობა.....	106
3.3 ინტერესთა ბალანსის ანალიზი არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების მარეგულირებელი კანონმდებლობის მიხედვით.....	110
3.4 ინტერესთა ბალანსის პრაქტიკული ანალიზი.....	118
3.5 საზოგადოებრივი აზრის გაგენა არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის რეალიზებაზე.....	120
3.5.1 საზოგადოებრივი აზრის მნიშვნელობა.....	120

3.5.2 საზოგადოების დამოკიდებულება კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნებისადმი	121
3.5.3 საზოგადოების ცნობიერების დონე არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებისადმი	123
3.5.4 საზოგადოებრივი აზრის ფორმირება	124
3.5.4.1 მედიის გავლენა	124
3.5.4.2 გახმაურებული საქმეების გავლენა	126
3.5.5 საზოგადოებრივი აზრის მხედველობაში მიღების მიზანშეწონილობა	127

თავი IV. არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების შეფასება და განსაზღვრა.....129

4.1 საუკეთესო ინტერესების შეფასება.....	129
4.1.1 საუკეთესო ინტერესების შეფასებისას მხედველობაში მისაღები ელემენტები.....	130
4.1.1.1 ბავშვის უფლებათა კომიტეტის მიხედვით	130
4.1.1.1.1 არასრულწლოვნის მოსაზრებები.....	131
4.1.1.1.2 არასრულწლოვნის ინდივიდუალობა/იდენტობა.....	132
4.1.1.1.3 ოჯახური გარემოსა და ურთიერთობების შენარჩუნება.....	132
4.1.1.1.4 არასრულწლოვანზე ზრუნვა, დაცვა და უსაფრთხოება	134
4.1.1.1.5 დაუცველობა (მოწყვლადი ჯგუფისადმი კუთვნილება).....	135
4.1.1.1.6 ჯანმრთელობის დაცვის უფლება	136
4.1.1.1.7 განათლების უფლება.....	136
4.1.1.2 საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მიხედვით	137
4.1.1.2.1 განვითარება.....	137
4.1.1.2.2 რესოციალიზაცია-რეაბილიტაცია	138
4.1.1.2.3 სხვა ინტერესები.....	138
4.1.2 ინდივიდუალური მახასიათებლების მნიშვნელობა საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის პროცესში.....	139
4.1.2.1 ინდივიდუალური მახასიათებლების შეფასება	139
4.1.2.2 ინდივიდუალური შეფასების ანგარიში.....	142
4.1.2.2.1 ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის მომზადება.....	143
4.1.2.2.2 ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის შედეგები.....	146
4.1.2.2.2.1 რისკფაქტორების, საჭიროებებისა და დამცავი ფაქტორების განსაზღვრა	147
4.1.2.2.2.2 რისკის დონის განსაზღვრა.....	150
4.1.2.2.2.3 რეკომენდირებული დონისძიებების განსაზღვრა.....	151

4.13 რელევანტურ ელემენტთა განსაზღვრა და მათთვის სათანადო ღირებულების მინიჭება	152
4.14 საუკეთესო ინტერესების შეფასებისას ელემენტთა დაბალანსება ..	153
4.2 საუკეთესო ინტერესის განსაზღვრა და გადაწყვეტილების მიღება.....	154
4.3 საუკეთესო ინტერესები, როგორც განუსაზღვრელი, მაგრამ არა დისკრეციული ცნება	157
4.4 საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის პროცედურის დაცვის ვალდებულება	159
4.5 საუკეთესო ინტერესების ტესტის გათვალისწინება სასამართლო პრაქტიკაში	161
თავი V. არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დაცვის საპროცესო გარანტიები.....	168
5.1 მართლმსაჯულების პროცესში მონაწილეობასთან დაკავშირებული საპროცესო გარანტიები.....	168
5.1.1 არასრულწლოვნის უფლება, იყოს მოსმენილი (ქმედითი მონაწილეობა)	168
5.1.1.1 კავშირი საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპთან.....	172
5.1.1.2 მართლმსაჯულების პროცესში მონაწილეობა, როგორც არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესი	174
5.1.1.2.1 არასრულწლოვნის პერსონალური განვითარების უზრუნველყოფა.....	174
5.1.1.2.2 უკეთესი გადაწყვეტილებისა და შედეგების მიღების უზრუნველყოფა.....	175
5.1.1.2.3 არასრულწლოვნის დაცულობის უზრუნველყოფა	175
5.1.1.2.4 არასრულწლოვნის პასუხისმგებლობის ამღლება	176
5.1.1.3 არასრულწლოვნის შეხედულებებისათვის სათანადო მნიშვნელობის მინიჭების საკითხი საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის პროცესში	177
5.1.1.4 გადაწყვეტილების მიღებისა თუ გადაწყვეტილებაზე გავლენის მოხდენის უფლება?	178
5.1.1.5 მართლმსაჯულების პროცესის წარმართვის ვალდებულება არასრულწლოვნის გაგებისა და აღქმის უნარების შესაბამისად.....	179
5.1.2 წარმომადგენლობა	183
5.1.2.1 კანონიერ და საპროცესო წარმომადგენელთა როლი არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის პროცესში.....	183
5.1.2.2 ადვოკატი, როგორც არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დაცვის გარანტი	187
5.2 სხვა საპროცესო გარანტიები.....	189

5.2.1 მართლმსაჯულების პროცესის გაჭიანურების დაუშვებლობა.....	189
5.2.2 მართლმსაჯულების პროცესის მწარმოებელი პირების სპეციალიზაცია	192
5.2.3 ფაქტების დადგენა	196
5.2.4 გადაწყვეტილების დასაბუთებულობა	196
5.2.5 გადაწყვეტილების გასაჩივრების მექანიზმის არსებობა	198
5.2.6 ბავშვის უფლებრივ მდგომარეობაზე ზეგავლენის შეფასება.....	200
დასკვნა.....	203
ბიბლიოგრაფია	219

შემოკლებანი

ბავშვის უფლებათა კომიტეტი/კომიტეტი - გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ბავშვის უფლებათა კომიტეტი

გაერო - გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია

ევროკონვენცია - ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენცია

ევროსასამართლო - ადამიანის უფლებათა დაცვის ევროპული სასამართლო

მუდმივმოქმედი კომისიები - საქართველოს იუსტიციის სამინისტროსა და საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს ერთობლივი მუდმივმოქმედი კომისია, საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს მმართველობის სფეროში მოქმედი საჯარო სამართლის იურიდიული პირის - არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სააგენტოს პირობითი მსჯავრის გაუქმების საკითხთა განმხილველი მუდმივმოქმედი კომისია

პრობაციის ეროვნული სააგენტო - საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს მმართველობის სფეროში მოქმედი საჯარო სამართლის იურიდიული პირი არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სააგენტო

სპეციალური პენიტენციური სამსახურის ადგილობრივი საბჭო/ადგილობრივი საბჭო - საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს სისტემაში შემავალი სახელმწიფო საქვეუწყებო დაწესებულების – სპეციალური პენიტენციური სამსახურის ადგილობრივი საბჭო

ავსტრია - ავსტრიის რესპუბლიკა

აშშ - ამერიკის შეერთებული შტატები

ბელგია - ბელგიის სამეფო

გაერთიანებული სამეფო - დიდი ბრიტანეთისა და ჩრდილოეთ ირლანდიის გაერთიანებული სამეფო

გერმანია - გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკა

დანია - დანიის სამეფო

ესპანეთი - ესპანეთის სამეფო

ესტონეთი - ესტონეთის რესპუბლიკა

ირლანდია – ირლანდიის რესპუბლიკა

იტალია - იტალიის რესპუბლიკა

ლატვია - ლატვიის რესპუბლიკა

ლიეტუვა - ლიეტუვას რესპუბლიკა
ლუქსემბურგი - ლუქსემბურგის დიდი საჰერცოგო
ნიდერლანდები - ნიდერლანდების სამეფო
ნორვეგია - ნორვეგიის სამეფო
პოლონეთი - პოლონეთის რესპუბლიკა
საფრანგეთი - საფრანგეთის რესპუბლიკა
სლოვენია - სლოვენის რესპუბლიკა
ფინეთი - ფინეთის რესპუბლიკა
შვედეთი - შვედეთის სამეფო
ჩეხეთი - ჩეხეთის რესპუბლიკა
ხორვატია - ხორვატიის რესპუბლიკა
აბზ. - აბზაცი
ამკ - არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი
ა.შ. - ასე შემდეგ
გამომც. - გამომცემლობა
და სხვ. - და სხვა
ე.წ. - ეგრეთ წოდებული
იხ. - იხილეთ
მაგ. - მაგალითად
მუხ. - მუხლი
რედ. - რედაქტორი
სსკ - საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი
სსსკ - საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი
Art. – Article
Arts. - Articles
CRC – Convention on the Rights of the Child
Ed. – Editor
Eds. - Editors
EU – European Union

No. – Number

Nos. – numbers

Para. – Paragraph

Paras. - Paragraphs

Rec. – Recommendation

UN – United Nations

UNHCR - United Nations High Commissioner for Refugees

V. – Versus

Vol. – Volume

შესავალი

არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპი, როგორც ბავშვის უფლებებზე და კეთილდღეობაზე ორიენტირებული მართლმსაჯულების განხორციელების ძირითადი გარანტი, საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემის უმთავრეს და ყველაზე ღირებულ მონაპოვარს წარმოადგენს. აღნიშნული პრინციპი ფართოდ აღიარებულია საერთაშორისო დონეზე და მისი განმტკიცების ყველაზე მყარ გარანტიას გაეროს ბავშვის უფლებათა კონვენციის მე-3 მუხლი წარმოადგენს. სწორედ საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა განასხვავებს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებას სისხლის სამართლის ტრადიციული მართლმსაჯულებისაგან, რომელიც სისხლის სამართლის მკაცრი პოლიტიკის განხორციელებით უზრუნველყოფს სახელმწიფოში მართლწესრიგის დაცვას.

კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნების მიმართ განსაკუთრებული მიდგომა საქართველოს სისხლისსამართლებრივი სისტემისათვის სიახლეს არ წარმოადგენს. 2015 წლის 12 ივნისამდე, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების მარეგულირებელ ნორმებს ითვალისწინებდა საქართველოს სისხლის სამართლის მატერიალური და საპროცესო კანონმდებლობა. კერძოდ, სისხლის სამართლის კოდექსის მეხუთე კარი ეძღვნებოდა არასრულწლოვნის სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას, ხოლო სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის ოცდამეხუთე თავი არეგულირებდა სისხლის სამართლის პროცესის თავისებურებას არასრულწლოვნის მიერ ჩადენილი დანაშაულის საქმეზე. ამასთან, არასრულწლოვანთათვის ცალკეული გარანტიები სხვადასხვა ნორმებით იყო განმტკიცებული, თუმცა, შედარებით ლიბერალური მიდგომების არსებობის მიუხედავად, კანონმდებლობა აშკარად განიცდიდა საერთაშორისო სტანდარტებთან შესაბამისობის ნაკლებობას. კერძოდ, მართლმსაჯულების პროცესში არასრულწლოვანთა მონაწილეობის მარეგულირებელი ნორმები შეუსაბამო იყო არასრულწლოვნის განსაკუთრებულ ფიზიკურ და ფსიქიკურ მდგომარეობასთან და საჭიროებებთან, არ არსებობდა არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დასაცავად საკმარისი საკანონმდებლო გარანტიები, რაც არაეფექტიანსა და შედეგზე არაორიენტირებულს ხდიდა არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემას. ამასთან, არსებული საკანონმდებლო რეგულაციები ვერ პასუხობდა სახელმწიფოს მიერ ბავშვის უფლებათა კონვენციის რატიფიცირებით ნაკისრ ვალდებულებებს.

2015 წლის 12 ივნისს, საქართველოს პარლამენტმა მიიღო არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების მარეგულირებელი სპეციალური ნორმატიული აქტი საქართველოს კანონი „არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი“, რომელმაც ერთ საკანონმდებლო სივრცეში მოაქცია მართლმსაჯულების პროცესში არასრულწლოვნის მონაწილეობასთან დაკავშირებული ყველა სამართლებრივი რეგულაცია. არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი წინგადადგმული ნაბიჯია სისხლის სამართლის კანონმდებლობის ლიბერალიზაციის თვალსაზრისით და შეესაბამება საერთაშორისო დონეზე, მათ შორის, ბავშვის უფლებათა კონვენციით აღიარებულ სტანდარტებს. კოდექსის ქვაკუთხედსა და ფუნდამენტურ პრინციპს სწორედ არასრულწლოვნის

საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა წარმოადგენს, რომელიც, ამავედროულად, არასრულწლოვანთა მიმართ სისხლისსამართლებრივი პოლიტიკის განხორციელების ძირითადი ორიენტირია. აღნიშნული პრინციპი ყოველსმომცველი ხასიათისაა და გამოიყენება არასრულწლოვნებთან მიმართებით ნებისმიერი ინტერვენციის განხორციელებისას.¹ მისი მოქმედება ვრცელდება არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების მთლიან პროცესზე და პროცესის მონაწილე და მწარმოებელი თითოეული პირისათვის აწესებს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების უპირველეს ყოვლისა გათვალისწინების ვალდებულებას. გარდა ამისა, საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა, როგორც კონვენციური პრინციპი, სცილდება უშუალოდ მართლმსაჯულების განხორციელების პროცესს და სახელმწიფოსათვის ადგენს მართლმსაჯულების მარეგულირებელი კანონმდებლობის არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებთან შესაბამისობაში მოყვანის ვალდებულებას, რადგან, უპირველეს ყოვლისა, სწორედ კანონმდებლობა უნდა უზრუნველყოფდეს არასრულწლოვნის უფლებათა დასაცავად მყარი სამართლებრივი გარანტიების შექმნას, წინააღმდეგ შემთხვევაში, პროცესის მწარმოებელ პირებს შეეზღუდებოთ მოქმედების ფარგლები და საუკეთესო ინტერესების პრაქტიკული რეალიზება ილუზორული იქნება. არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის ეროვნულ და საერთაშორისო დონეზე ფართო აღიარება ნათლად წარმოაჩენს მის, როგორც სახელმძღვანელო პრინციპის უდიდეს პრაქტიკულ მნიშვნელობას მართლმსაჯულების განხორციელების პროცესში. რაც უფრო დიდია პრინციპის როლი, მით უფრო მნიშვნელოვანია მისი სიღრმისეული შესწავლა და ანალიზი, რათა თავიდან იქნეს აცილებული არასწორი ინტერპრეტაციებისა და, შესაბამისად, ცდომილებათა დაშვების საფრთხე, განსაკუთრებით, საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემისათვის პრინციპის ნოვატორული ხასიათის გათვალისწინებით.

წინამდებარე სადისერტაციო ნაშრომის კვლევის საგანია კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პროცესში. მიუხედავად იმისა, რომ საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპი თანაბრად ვრცელდება მართლმსაჯულების სისტემაში მოხვედრილ ყველა არასრულწლოვანზე, მათი საპროცესო სტატუსის მიუხედავად, როგორც ნაშრომის სათაურიდან ირკვევა, პრინციპის კვლევა განხორციელდება მხოლოდ კანონთან კონფლიქტში მყოფ პირთან კავშირში. აღნიშნული განპირობებულია იმ გარემოებით, რომ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების მთავარი მონაწილე სწორედ კანონთან კონფლიქტში მყოფი პირია და სწორედ მის მიმართ მიიღება არსებითი გავლენის მქონე გადაწყვეტილებები. შესაბამისად, საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის პრაქტიკული გამოყენება განსაკუთრებულ მნიშვნელობას კანონთან კონფლიქტში მყოფ არასრულწლოვანთან მიმართებით იძენს. ამასთან, აღსანიშნავია, რომ ნაშრომის მიზნებისთვის, კანონთან კონფლიქტში მყოფ

¹ Zermatten J., The Best Interests of the Child Principle: Literal Analysis and Function, "International Journal of Children's Rights", Vol. 18, Issue 4, 2010, 493.

არასრულწლოვანში არ მოიაზრება ადმინისტრაციული სამართალდარღვევის ჩამდენი პირი, არამედ კვლევა შემოიფარგლება მხოლოდ სისხლის სამართლის საქმის წარმოების პროცესით.

როგორც უკვე აღინიშნა, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპი ნოვაციას წარმოადგენს ქართულ კანონმდებლობაში და სულ რაღაც 4-წლიან არსებობის ისტორიას ითვლის. აღნიშნულის გათვალისწინებით, ქართული სამეცნიერო ლიტერატურა პრინციპის სიდრმისეული კვლევის ნაკლებობას განიცდის. უნდა აღინიშნოს, რომ უცხოურ ლიტერატურაშიც კი ძალზე მცირეა საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის მეცნიერული ანალიზი უშუალოდ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კონტექსტში. უცხოური სამეცნიერო ლიტერატურა მეტწილად ორიენტირებულია პრინციპის საოჯახო სამართლებრივ ჭრილში განხილვაზე. ამ გარემოებათა გათვალისწინებით, მეტი სიმწვავეთ წარმოჩინდება არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის კვლევის აუცილებლობა. შეიძლება ითქვას, რომ ქართულ რეალობაში დისერტაცია კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის სიდრმისეული შესწავლისა და ანალიზის პირველი ცდაა. შესაბამისად, ნაშრომში განხილული თითოეული საკითხი სიახლეს წარმოადგენს ქართულ სამეცნიერო სივრცეში და ემსახურება არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სფეროში არსებული ლიტერატურის ნაწილობრივ შევსებას, აღნიშნულ სფეროში გარკვეული წვლილის შეტანას.

ნაშრომის მიზანია, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის სრულყოფილად გაანალიზება, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პროცესში მისი მნიშვნელობის წარმოჩენა, აღნიშნულ პრინციპთან კანონმდებლობისა და საერთაშორისო თუ შიდასახელმწიფოებრივი პრაქტიკის შესაბამისობის შემოწმება, არსებული პრობლემების წარმოჩენა და მათი ეფექტიანად გადაჭრის მიზნით, შესაბამისი დასკვნებისა და რეკომენდაციების შემუშავება. ეს ყოველივე, თავის მხრივ, ემსახურება პრინციპის პრაქტიკაში სწორი ინტერპრეტაციის, გამოყენებისა და, შესაბამისად, გადაწყვეტილების მიღების პროცესში ცდომილებათა დაშვების პრევენციის მიზანს. ამ მიზნის მისაღწევად, ნაშრომში განხილული საკითხები გაანალიზებულია ბავშვის უფლებათა კონვენციისა და სხვა საერთაშორისო სამართლებრივი ინსტრუმენტების დებულებათა, აგრეთვე უცხო ქვეყნების გამოცდილების გათვალისწინებით.

ნაშრომში ასახული საკითხების კვლევისას გამოყენებული იქნება შედარებით-სამართლებრივი, ისტორიული, სისტემური და ფორმალურ-ლოგიკური მეთოდები, რაც უზუნველყოფს საკვლევი საკითხების ყოველმხრივ, სიდრმისეულ შესწავლასა და ნაშრომის ზემოთდასახელებული მიზნების მიღწევას.

სადისერტაციო ნაშრომი შედგება შესავალი (საწყისი), ძირითადი და დასკვნითი ნაწილებისაგან. შესავალი ნაწილი მოიცავს სატიტულო გვერდს, სარჩევსა და ნაშრომში გამოყენებულ შემოკლებებს. ძირითადი ნაწილის სტრუქტურა შედგება შესავლის, მიღებული შედეგებისა და მათი განსჯისა და დასკვნისაგან. თავის მხრივ, შედეგების განსჯის სტრუქტურა მოიცავს ხუთ თავსა და ოთხმოცდათვრამეტ ქვეთავს.

ნაშრომის დასკვნით ნაწილში ასახულია კვლევის ფარგლებში გამოყენებული ლიტერატურის ნუსხა (ბიბლიოგრაფია).

ნაშრომის პირველ თავში არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპი განხილულია ისტორიულ ჭრილში. კერძოდ, გაანალიზებულია პრინციპის წარმოშობა და განვითარება როგორც ეროვნულ, ისე საერთაშორისო დონეზე. შესწავლილია საუკეთესო ინტერესების ტესტის მართლმსაჯულებისა და კეთილდღეობის ფილოსოფიურ მოდელებთან კავშირი. გარდა ამისა, მიმოხილულია საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის ასახვა სხვადასხვა ქვეყნების არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების მარეგულირებელ კანონმდებლობაში. ეს ყოველივე ემსახურება პრინციპის შესახებ სრულყოფილი წარმოდგენის შექმნას, აგრეთვე მის მნიშვნელობასა და აქტუალობასთან დაკავშირებით სათანადო დასკვნების გაკეთებას.

ნაშრომის მეორე თავი ეთმობა არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის ზოგად ანალიზს. აღნიშნული თავის ფარგლებში მიმოხილულია პრინციპის დანიშნულება, მისი ფუნქციები, პრინციპის სამგვარი გაგება უფლების, პრინციპისა და პროცედურული წესის სახით. გაანალიზებულია საუკეთესო ინტერესებისათვის უპირატესობის მინიჭების თეორიული საფუძვლები, კერძოდ, ყველა ის გარემოება, რაც განაპირობებს და ამართლებს საუკეთესო ინტერესებისათვის უპირატესი ძალის მინიჭებას. ასევე წარმოჩენილია პრინციპის ძირითადი მახასიათებლები, მისი მიმართება და კავშირი სხვა პრინციპებთან, მათ შორის, შეჯიბრებითობის პრინციპთან. ამავე თავის ფარგლებში გაანალიზებულია პრინციპის მოქმედების არეალი, ადრესატა წრე და განმახორციელებელი სუბიექტები. ყურადღება ეთმობა საუკეთესო ინტერესის ცნებას, მასთან დაკავშირებულ კრიტიკას და მის გამიჯვნას კეთილდღეობის ცნებისაგან. ასევე განსაკუთრებული ყურადღება გამახვილებულია საუკეთესო ინტერესებისათვის უპირატესობის მინიჭების ფარგლებსა და ინტერესთა კონფლიქტზე, რომელიც ნაშრომის ერთ-ერთ საკვანძო და შეიძლება ითქვას, ყველაზე პრობლემურ საკითხს წარმოადგენს. კერძოდ, გაანალიზებულია რა ადგილი უჭირავს საუკეთესო ინტერესებს მართლმსაჯულების სხვა ინტერესთა შორის და რას ნიშნავს უპირატესობის მინიჭების სტანდარტი, მოითხოვს თუ არა იგი საუკეთესო ინტერესებისათვის აბსოლუტური, შეუზღუდავი უპირატესობის მინიჭებას. ეს საკითხი მით უფრო აქტუალურია, რაც უფრო მძიმეა ჩადენილი დანაშაული და რაც უფრო დიდი და რეალურია კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნისაგან მომდინარე საფრთხეები.

ნაშრომის მესამე თავი შეეხება არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების მართლმსაჯულების სხვა ინტერესებთან, განსაკუთრებით, სამართლიანობასა და საზოგადოებრივ უსაფრთხოებასთან მიმართების საკითხს. შესაბამისად, განხილულია ამ ინტერესთა შორის კონფლიქტისა და მათი დაბალანსების საკითხი როგორც თეორიული, ისე პრაქტიკული თვალსაზრისით. ამავე თავში ასახულია მსჯელობა საზოგადოებრივი აზრის გავლენის შესახებ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის რეალიზებაზე.

ნაშრომის მეოთხე თავი ეთმობა საუკეთესო ინტერესების შეფასებასა და განსაზღვრას, რაც ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი და

პრობლემური საკითხია საუკეთესო ინტერესების ცნების განსაზღვრელობის პირობებში. კერძოდ, ბავშვის უფლებათა კონვენცია არ გეთავაზობს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დეფინიციას და არც მისი განსაზღვრის კონკრეტულ კრიტერიუმებზე მიუთითებს. რაც შეეხება საქართველოს კანონმდებლობას, მართალია, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მე-3 მუხლის მე-4 ნაწილი გეთავაზობს საუკეთესო ინტერესების ცნების ზოგად, საორიენტაციო განმარტებას, თუმცა კვლავ პრობლემურ საკითხად რჩება კონკრეტულ ინდივიდუალურ შემთხვევებში არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესის განსაზღვრა. აღნიშნულის გათვალისწინებით, ნაშრომის მეოთხე თავში განხილულია საუკეთესო ინტერესების შეფასებისას მხედველობაში მისაღები ყველა ელემენტი როგორც ბავშვის უფლებათა კომიტეტის ზოგადი კომენტარის, ისე საქართველოს კანონმდებლობის ანალიზის საფუძველზე. ამასთან, განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა საუკეთესო ინტერესების შესაფებისა და განსაზღვრის პროცედურასა და ეტაპებს, რომლის დამაგვირგვინებელ სტადიად გადაწყვეტილების მიღება გვევლინება. შესაბამისად, შემოთავაზებულია საუკეთესო ინტერესების განსაზღვრად და გადაწყვეტილების მისაღებად შესაბამისი პროცედურული რეკომენდაციები. გარდა ამისა, მიმოხილულია საერთო სასამართლოების მიერ მიღებული გადაწყვეტილებები საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის ჭრილში.

დისერტაციის მეხუთე თავში ყურადღება გამახვილებულია საუკეთესო ინტერესების დაცვის საპროცესო გარანტიებზე, რასაც განაპირობებს საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის საპროცესო ნორმად გაგება, რაც, თავის მხრივ, საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის, ასევე მათი უპირატესად გათვალისწინების უზრუნველსაყოფად, მოითხოვს არასრულწლოვნისადმი კეთილგანწყობილი პროცედურული გარანტიებით გაჯერებული ფორმალური პროცესის არსებობას.² შესაბამისად, მეხუთე თავში სიღრმისეულად გაანალიზებულია ისეთი საპროცესო გარანტიები, როგორცაა არასრულწლოვნის პროცესში მონაწილეობის უფლება, წარმომადგენლობა, პროცესის გაჭიანურების დაუშვებლობა, პროცესის მწარმოებელი პირების სპეციალიზაცია, ფაქტების დადგენა, გადაწყვეტილების დასაბუთებულობა, გადაწყვეტილების გასაჩივრებისა და ბავშვის უფლებრივ მდგომარეობაზე ზეგავლენის შეფასების მექანიზმები.

დასკვნაში შეჯამებულია წინამდებარე ნაშრომში განხორციელებული კვლევა და ასახულია კვლევის ფარგლებში მიღებული შედეგები – დასკვნები და რეკომენდაციები ყველა აქტუალურ საკითხთან დაკავშირებით.

² General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Paras. 85, 87.

თავი I. არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის განვითარების ისტორია

1.1 არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის წარმოშობა

არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა შედარებით ახალი პრინციპია. მისი გამოყენება დასავლეთის ქვეყნებში ძირითადად 1800-იანი წლებიდან დაიწყო ბავშვის მეურვეობის საკითხების გადასაწყვეტად. კერძოდ, ბავშვის კეთილდღეობა ან საუკეთესო ინტერესები წარმოადგენდა ძირითად დასაყრდენს გადაწყვეტილების მიღების პროცესში.³ შესაბამისად, პრინციპი კარგად დამკვიდრებულია მსოფლიოს მასშტაბით არაერთი ქვეყნის საოჯახო სამართლებრივ კანონმდებლობაში.⁴ უნდა აღინიშნოს, რომ „საუკეთესო ინტერესები“ არ გახლავთ ისტორიულად დამკვიდრებული ტერმინი და სამართლებრივ სისტემაში სიახლეს წარმოადგენს. მის წინამორბედად არასრულწლოვნის „კეთილდღეობა“ შეიძლება მივიჩნიოთ, რაც შემდგომ „საუკეთესო ინტერესად“ გარდაიქმნა.⁵ მაშასადამე, საუკეთესო ინტერესები წარმოადგენს თანამედროვე სამართლებრივ ცნებას⁶ და გააჩნია საკვანძო როლი ბავშვის უფლებათა დაცვის თვალსაზრისით.⁷

აღსანიშნავია, რომ ისტორიულად, დასავლეთის ქვეყნებისათვის სრულიად უცხო იყო არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპი. საზოგადოება და კანონმდებლობა არ აღიარებდა ბავშვებს, როგორც დამოუკიდებელ ადამიანებს მშობლებისაგან დამოუკიდებელი უფლებებითა და ინტერესებით.⁸ ზოგადად, არც ოჯახში და არც საზოგადოებაში არ არსებობდა ბავშვის უფლებების ცნება, მისი განვითარებისა და დაცვის ხელშეწყობა, არამედ ბავშვი განიხილებოდა, როგორც მშობლის საკუთრებაში არსებული ქონება, მასზე შეუზღუდავი უფლებამოსილებით.⁹ ბავშვის უფლებათა დასაცავად არ არსებობდა არანაირი სამართლებრივი გარანტიები, მათ შორის, არც მშობელთა ვალდებულება, ეზრუნათ თავიანთ შვილებზე.¹⁰ უძველეს რომაულ სამართალში დამკვიდრებული იყო ე.წ. „*პაპის*

³ *Howe R.B., Covell K.*, Education in the Best Interests of the Child: A Children’s Rights Perspective on Closing the Achievement Gap, University of Toronto Press, Toronto, Buffalo, London, 2013, 16; *Detrick Sh.*, A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Martinus Nijhoff Publishers, The Hague, Boston, London, 1999, 86; *Conward C.*, The Juvenile Justice System: Not Necessarily in the Best Interests of Children, “New England Law Review”, Vol. 33, Issue 1, 1998, 43.

⁴ *Kilkelly U.*, The Best Interests of the Child: A Gateway to Children’s Rights? in: Implementing Article 3 of the United Nations Convention on the Rights of the Child: Best Interests, Welfare and Well-being, Elaine E. Sutherland, Lesley-Anne Barnes Macfarlane (Eds.), Cambridge University Press, 2016, 51.

⁵ *Zermatten J.*, The Best Interests of the Child: Literal Analysis, Function and Implementation, Working Report, Institut international des droits de l’enfant, 2010, III.

⁶ *Zermatten J.*, The Best Interests of the Child Principle: Literal Analysis and Function, “International Journal of Children’s Rights”, Vol. 18, Issue 4, 2010, 483.

⁷ *Degol A., Dinku Sh.*, Notes on the Principle “Best Interest of the Child”: Meaning, History and its Place Under Ethiopian Law, “Mizan Law Review”, Vol. 5, No. 2, 2011, 319.

⁸ *Howe R.B., Covell K.*, Education in the Best Interests of the Child: A Children’s Rights Perspective on Closing the Achievement Gap, University of Toronto Press, Toronto, Buffalo, London, 2013, 16-17.

⁹ *Van Deussen Ch. R.*, The Best Interests of the Child and the Law, “Pepperdine Law Review”, Vol. 18, Issue 2, 1991, 418.

¹⁰ *Alston P., Gilmour-Walsh B.*, The Best Interests of The Child-Towards a Synthesis of Children’s Rights and Cultural Values, UNICEF, Innocenti Studies, 1996, 3.

ძალაუფლების“ (*“Patria Potestas”*) პრინციპი, რომლის მიხედვითაც მამას გააჩნდა აბსოლუტური ძალაუფლება საკუთარ შვილზე.¹¹ შუა საუკუნეებისა და ადრეულ თანამედროვე ევროპაში გარკვეულწილად გაუმჯობესდა ბავშვთა უფლებრივი მდგომარეობა. კერძოდ, საკანონმდებლო დონეზე გაიწერა მშობელთა ვალდებულება, დაეცვათ თავიანთი შვილები და უზრუნველყოთ ცხოვრებისათვის აუცილებელი სათანადო პირობებით. მიუხედავად იმისა, რომ ბავშვებისადმი მოპყრობა შედარებით გაუმჯობესდა, ისინი კვლავ თავიანთი მშობლების კერძო საკუთრებად მოიაზრებოდნენ. აღიარებული იყო, რომ გარდა უკიდურესი საგამონაკლისო შემთხვევებისა, საზოგადოებას და სახელმწიფოს ეკრძალებოდა ბავშვებისა და მშობლების ურთიერთობაში და ოჯახის პირად საქმეებში ჩარევა.¹² არსებული ვითარების გათვალისწინებით, არც არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება წარმოადგენდა გამონაკლისს და სისხლისსამართლებრივი ღონისძიებები ბარბაროსული მიდგომით გამოირჩეოდა ფიზიკურ სასჯელთა გამოყენების თვალსაზრისით.¹³ დანაშაულის ჩამდენ არასრულწლოვანთა და სრულწლოვანთა მიმართ მოპყრობა არაფრით განსხვავდებოდა ერთმანეთისაგან.¹⁴

მე-19 საუკუნის ბოლოს და მე-20 საუკუნის დასაწყისში საფუძველი ჩაეყარა ბავშვის, როგორც საკუთრების ობიექტად აღქმის მნიშვნელოვან ცვლილებას. ახალი მიდგომის თანახმად, ბავშვები განიხილებოდნენ, როგორც ადამიანთა დაუცველი, მოწყვლადი ჯგუფი, რომლებიც განსაკუთრებულ ზრუნვასა და დაცვას საჭიროებდნენ სახელმწიფოს მიერ.¹⁵ ამასთან, არასრულწლოვნების მიმართ ფიზიკურ სასჯელთა გამოყენება აღქმულ იქნა როგორც მორალურად გაუმართლებელ და არაეფექტიან ღონისძიებად. უფრო მეტი მოლოდინი გაჩნდა ფსიქოლოგიური და საგანმანათლებლო ინტერვენციული ღონისძიებების გამოყენების მიმართ.¹⁶ ამგვარმა მიდგომამ დასავლეთის ქვეყნებში მნიშვნელოვნად შეუწყო ხელი ბავშვთა უფლებების დასაცავად არაერთი მოძრაობის შექმნასა და განვითარებას. რეფორმატორთა ძირითადი მიზანი იყო ბავშვთა ინტერესებზე და საჭიროებებზე ორიენტირებული კანონებისა და პოლიტიკის შემუშავება, რაც წარმატებით დასრულდა. მათი ძალისხმევით შედეგად, დასავლეთის სახელმწიფოებმა შეიმუშავეს ბავშვთა შრომის მარეგულირებელი კანონმდებლობა, მიიღეს საკანონმდებლო რეგულაციები ბავშვთა დასაცავად ოჯახში ძალადობისაგან, შეიმუშავდა არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების

¹¹ Riggsby A. M., *Roman Law and the Legal World of the Romans*, Cambridge University Press, 2010, 181.

¹² Howe R.B., Covell K., *Education in the Best Interests of the Child: A Children’s Rights Perspective on Closing the Achievement Gap*, University of Toronto Press, Toronto, Buffalo, London, 2013, 17.

¹³ Junger-tas J., *Trends in International Juvenile Justice: What Conclusions Can Be Drawn?* in: *International Handbook of Juvenile Justice*, Josine Junger-tas, Scott H. Decker (Eds.), Springer, Utrecht, Arizona, 2006, 506.

¹⁴ Arthur R., *Protecting the Best Interests of the Child: A Comparative Analysis of the Youth Justice Systems in Ireland, England and Scotland*, “*International Journal of Children’s Rights*”, No.18, Issue 2, 2010, 218; კავთუა შვილი ე., არასრულწლოვანთა მიმართ სამართალწარმოება ისტორიულ პერიოდში, „სამართალი და მსოფლიო“, №6, 2017, 77.

¹⁵ Howe R.B., Covell K., *Education in the Best Interests of the Child: A Children’s Rights Perspective on Closing the Achievement Gap*, University of Toronto Press, Toronto, Buffalo, London, 2013, 17.

¹⁶ Junger-tas J., *Trends in International Juvenile Justice: What Conclusions Can Be Drawn?* In: *International Handbook of Juvenile Justice*, Josine Junger-tas, Scott H. Decker (Eds.), Springer, Utrecht, Arizona, 2006, 506.

ახალი სისტემა. აღნიშნული ცვლილებების ნაწილს წარმოადგენდა სამართლებრივი დოქტრინის *გ.წ. „პატერნალისტური სახელმწიფოს“* (“*Parens Patriae*”) ¹⁷ გაფართოება, რომელიც თავდაპირველად ინგლისის სასამართლოებმა განავითარეს იმ ზრდასრულ პირთა დასაცავად, რომლებსაც დამოუკიდებლად საკუთარი თავის დაცვა არ შეეძლოთ, თუმცა შემდგომ არასრულწლოვნებზეც გავრცელდა. აღნიშნული დოქტრინის თანახმად, მიუხედავად იმისა, რომ მშობლებს კვლავ გააჩნდათ თავიანთ შვილებზე ზრუნვის უპირველესი პასუხისმგებლობა, სასამართლოსა და სახელმწიფოს დაეკისრათ მშობლის ფუნქციის შესრულება მაშინ, როდესაც არსებობდა მშობელთა უფლებების შეზღუდვის გზით, ბავშვის ინტერესების დაცვის აუცილებლობა.¹⁸ ბავშვების მიმართ სარეაბილიტაციო და საგანმანათლებლო ღონისძიებების გამოყენების მიზანშეწონილობასთან ერთად, მომზადდა საფუძველი სპეციალური კანონმდებლობის შესაქმნელად, როგორც იმ ბავშვებისათვის, რომლებიც მზრუნველობას საჭიროებდნენ, ისე კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნებისათვის.¹⁹

მე-19 საუკუნის მეორე ნახევარში არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპი სწორედ “*Parens Patriae*” დოქტრინის საფუძველზე ჩამოყალიბდა და როგორც აღინიშნა, თავდაპირველად მხოლოდ ბავშვის მეურვეობის საკითხების გადასაწყვეტად გამოიყენებოდა. კერძოდ, მისი წარმოშობა დაკავშირებულია დაკოტას შტატთან (აშშ), სადაც 1877 წელს სასამართლომ გამოიყენა პრინციპი, როგორც გადამწყვეტი ფაქტორი მეურვეობის საქმის განხილვისას და განმარტა, რომ დაუშვებელია ბავშვის ავტომატურად ერთ-ერთი მშობლისათვის მიკუთვნება ბავშვის კეთილდღეობისა და საუკეთესო ინტერესების გათვალისწინების გარეშე. სწორედ ეს გახლდათ პრეცედენტული გადაწყვეტილება და დაკოტას შტატიდან პრინციპი თანდათანობით გავრცელდა როგორც ამერიკის ტერიტორიაზე, ისე დასავლეთის ქვეყნებში.²⁰ მე-19 საუკუნის ბოლო პერიოდიდან არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების შესაბამისად მოქმედებისა და მისი კეთილდღეობის უპირატესად გათვალისწინების პრინციპმა საფუძველი დაუდო არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების განვითარებას მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში.²¹ ამერიკის შეერთებულ შტატებში, ქალაქ ჩიკაგოში, 1899 წლის 2 ივლისს მიღებული კანონის შესაბამისად, დაარსდა ილინოისის შტატის არასრულწლოვანთა

¹⁷ სახელმწიფო, როგორც მამა, რომელიც მოწოდებულია იზრუნოს საზოგადოების დაუცველ წევრებზე.

¹⁸ *Howe R.B., Covell K., Education in the Best Interests of the Child: A Children’s Rights Perspective on Closing the Achievement Gap*, University of Toronto Press, Toronto, Buffalo, London, 2013, 17-18; *Cole G.F., Smith Ch.E., The American System of Criminal Justice*, 11th Edition, Carolyn Henderson Meier (Ed.), Thomson Wadsworth, Wadsworth, 2007, 547.

¹⁹ *Junger-tas J., Trends in International Juvenile Justice: What Conclusions Can Be Drawn?* In: *International Handbook of Juvenile Justice*, Josine Junger-tas, Scott H. Decker (Eds.), Springer, Utrecht, Arizona, 2006, 507.

²⁰ *Howe R.B., Covell K., Education in the Best Interests of the Child: A Children’s Rights Perspective on Closing the Achievement Gap*, University of Toronto Press, Toronto, Buffalo, London, 2013, 18.

²¹ *Arthur R., Protecting the Best Interests of the Child: A Comparative Analysis of the Youth Justice Systems in Ireland, England and Scotland*, “*International Journal of Children’s Rights*”, No.18, Issue 2, 2010, 218.

საქმეების განმხილველი პირველი სასამართლო,²² რომელიც მოწოდებული იყო კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნების დასაცავად, მხარდასაჭერად და მზრუნველობისათვის, რათა უზრუნველყო არასრულწლოვანთა მორალური, ემოციური, მენტალური და ფიზიკური კეთილდღეობა. კანონმდებლობით განისაზღვრა არასრულწლოვანთა საქმეების სპეციალიზებული მოსამართლის მიერ სრულწლოვანთა საქმეებისაგან განცალკევებით განხილვის ვალდებულება.²³ სწორედ აღნიშნული გახლდათ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების განცალკევებული სისტემის ჩამოყალიბების საფუძველი,²⁴ რაც სწორედ პატერნალისტურ სამართლებრივ დოქტრინას დაეფუძნა.²⁵ ამის შემდეგ, 1908 წელს არასრულწლოვანთა სასამართლო ინგლისსა და უელსშიც დაარსდა.²⁶ გარდა ამისა, კანადის 1908 წლის „არასრულწლოვან სამართალდამრღვევთა შესახებ“ აქტით განისაზღვრა, რომ კანონთან კონფლიქტში მყოფ არასრულწლოვანს უნდა მოპყრობოდნენ არა როგორც კრიმინალს, არამედ როგორც გზასაცდენილ ბავშვს, რომელიც დახმარებასა და თანადგომას საჭიროებდა.²⁷ მსგავსი მიდგომები განვითარდა სკანდინავიურ ქვეყნებშიც. კერძოდ, სისხლის სამართლის სასამართლოს იურისდიქციის ფარგლებიდან გავიდა არასრულწლოვანთა საქმეები და შეიქმნა მუნიციპალური კეთილდღეობის საბჭოები, ნაცვლად არასრულწლოვანთა სასამართლოებისა.²⁸ ამრიგად, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემა ფართოდ გავრცელდა დასავლურ ქვეყნებში, როგორც ცალკე არსებული არასრულწლოვანთა სასამართლოს, ისე სპეციალიზებული მოსამართლეებისა თუ არასრულწლოვანთა კეთილდღეობის საბჭოების სახით.²⁹ თავდაპირველი სასამართლოები სწორედ კეთილდღეობაზე იყო ორიენტირებული და მიზნად ისახავდა არასრულწლოვანთა დახმარებას

²² *ბოხაშვილი ი., ბენიძე მ., არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების საკითხები*, „სამართლის ჟურნალი“, №2, 2009, 35; *Heinrich B., Kherkheulidze I., Perfection of the Trends in Juvenile Justice Systems: On the Basis of Comparison of German, Georgian and the U.S. Juvenile Law*, „Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik“, Berlin, Tbilisi, 2014, 610; *კავთუაშვილი, ე.*, სპეციალიზაცია არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პროცესში, „სამართალი და მსოფლიო“, №5, 2016, 34.

²³ *Kratcoski P. C., Juvenile Justice Administration*, CRC Press, Taylor and Francis Group, Boca Raton, London, New-York, 2012, 11.

²⁴ *Kratcoski P. C., Juvenile Justice Administration*, CRC Press, Taylor and Francis Group, Boca Raton, London, New-York, 2012, 11; *Steiner B., Hemmens C., Issues Associated with Juvenile Waiver*, in: *Handbook of Juvenile Justice: Theory and Practice*, Barbara Sims, Pamela Preston (Eds.), CRC Press, Boca Raton, London, New-York, 2006, 313.

²⁵ *Jensen E. L., An Historical Overview of the American Juvenile Justice System*, in: *Juvenile Law Violators, Human Rights and the Development of New Juvenile Justice Systems*, Eric L. Jensen, Jorgen Jepsen (Eds.), Hart Publishing, Oxford, Portland, 2006, 85.

²⁶ *Morgan R., Newburn T., Youth Crime and Justice: Rediscovering Devolution, Discretion and Diversion*, in: *The Oxford Handbook of Criminology*, 5th Edition, Mike Maguire, Rod Morgan, Robert Reiner (Eds.), Oxford University Press, 2012, 505; *Terrill R. J., World Criminal Justice Systems: A Survey*, 7th Edition, Ellen S. Boyne (Ed.), Matthew Bender and Company, 2009, 105.

²⁷ *Arthur R., Protecting the Best Interests of the Child: A Comparative Analysis of the Youth Justice Systems in Ireland, England and Scotland*, „International Journal of Children’s Rights“, No.18, Issue 2, 2010, 219.

²⁸ *Jensen E. L., Jepsen J., Juvenile Law Violators, Human Rights and the Development of New Juvenile Justice Systems*, Eric L. Jensen, Jorgen Jepsen (Eds.), Hart Publishing, Oxford, Portland, 2006, 2.

²⁹ *Junger-tas J., Trends in International Juvenile Justice: What Conclusions Can Be Drawn?* In: *International Handbook of Juvenile Justice*, Josine Junger-tas, Scott H. Decker (Eds.), Springer, Utrecht, Arizona, 2006, 507.

და არა დასჯას.³⁰ სამართალწარმოებას ძირითადად ახასიათებდა რეაბილიტაციასა და ინდივიდუალიზებულ მართლმსაჯულებაზე დაფუძნებული არაფორმალური და მზრუნველობითი გარემო. სწორედ პატერნალიზმმა დაასრულა დანაშაულზე რეაგირების ტრადიციული დამსჯელობითი ფორმა³¹ და დაამკვიდრა არასრულწლოვანი დამნაშავის დაუცველ, ჯერ კიდევ განვითარების პროცესში მყოფ ინდივიდად აღქმა. შესაბამისად, სასამართლოს უპირველეს ყოვლისა, ბავშვის კეთილდღეობა უნდა გაეთვალისწინებინა.³² შედეგად, მოსამართლეს მიენიჭა ფართო დისკრეცია, რათა ემოქმედა არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების შესაბამისად. ძირითადი აქცენტი გადატანილ იქნა არასრულწლოვანზე და არა ჩადენილ დანაშაულზე. ამასთან, მნიშვნელოვანი ნაბიჯები გადაიდგა სამართალწარმოების ფორმალური პროცედურების შესამცირებლად. დამკვიდრდა საქმის დახურულ ფორმატში განხილვის პრაქტიკა და პროცესის კონფიდენციალურობა არასრულწლოვნის პირადი ცხოვრების დაცვის უზრუნველსაყოფად. გამომდინარე იქედან, რომ ძირითადი ყურადღება რეაბილიტაციასა და მზრუნველობას დაეთმო, აღარ არსებობდა არასრულწლოვანთათვის იმ პროცედურულ უფლებათა შენარჩუნების საჭიროება, რომლებითაც სრულწლოვნები სარგებლობდნენ.³³ საუკეთესო ინტერესების ცნება წარმოადგენს სწორედ იმ პერიოდის პროდუქტს, როდესაც ბავშვები ჯერ კიდევ არ განიხილებოდნენ, როგორც უფლებებით აღჭურვილი აქტიური სუბიექტები. ცხადია, იგი შეიქმნა, რათა გადაწყვეტილების მიმღები პირისათვის დაედგინა მხედველობაში მისაღები სტანდარტი, ბავშვის უფლებების არარსებობის პირობებში.³⁴

ამრიგად, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის გამოყენება ისტორიულად საოჯახო სამართალს უკავშირდება, თუმცა შემდგომ ფართოდ გავრცელდა სამართლის სხვა დარგებშიც. როგორც უკვე აღინიშნა, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებას მე-19 საუკუნის ბოლო პერიოდსა და მე-20 საუკუნის დასაწყისში ჩაეყარა საფუძველი და ამ სფეროში, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის მოქმედება სწორედ აღნიშნული პერიოდიდან იღებს სათავეს. აღსანიშნავია, რომ საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპმა ეროვნული სამართლიდან საერთაშორისო სამართალშიც გადაინაცვლა და მნიშვნელოვანი ასახვა ჰპოვა არაერთ საერთაშორისო აქტში.³⁵

³⁰ *Jensen L. E., Jepsen J., Juvenile Law Violators, Human Rights and the Development of New Juvenile Justice Systems*, Eric L. Jensen, Jorgen Jepsen (Eds.), Hart Publishing, Oxford, Portland, 2006, 2.

³¹ *Myers D. L., Excluding Violent Youths from Juvenile Court, The Effectiveness of Legislative Waiver*, Marilyn McShane, Frank P. Williams III (Eds.), LFB Scholarly Publishing LLC, New York, 2001, 13.

³² *Pickford J., The Development of Youth Justice Philosophies, Laws and Policies*, in: *Youth Justice and Social Work*, Jonathan Parker, Greta Bradley (Eds.), Learning Matters Ltd, Glasgow, 2006, 35.

³³ *Junger-tas J., Trends in International Juvenile Justice: What Conclusions Can Be Drawn?* In: *International Handbook of Juvenile Justice*, Josine Junger-tas, Scott H. Decker (Eds.), Springer, Utrecht, Arizona, 2006, 507-508.

³⁴ *Cantwell N., Are “Best Interests” A Pillar or a Problem for Implementing the Human Rights of Children?*, in: *The United Nations Convention on the Rights of the Child: Taking Stock After 25 Years and Looking Ahead*, Ton Liefaard, Julia Sloth-Nielsen (Eds.), Brill Nijhoff, Leiden, Boston, 2017, 65.

³⁵ *შეგილაძე ხ., არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის არსი*, „სამართლის ჟურნალი“, №2, 2016, 269.

1.2 არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის განვითარება საერთაშორისო ასპარეზზე

მე-20 საუკუნის დასაწყისში საფუძველი ჩაეყარა ბავშვის უფლებათა საერთაშორისო სამართლის განვითარებას, რაც ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სამართლის ჩამოყალიბების პარალელურად მიმდინარეობდა.³⁶ საერთაშორისო სამართალში საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის წარმოშობა არაერთი ქვეყნის კანონმდებლობაში მის აქტიურ როლს უკავშირდება.³⁷ არასრულწლოვნების მიმართ განსაკუთრებული დამოკიდებულების საკითხს არეგულირებს არაერთი მნიშვნელოვანი საერთაშორისო თუ რეგიონული სამართლებრივი აქტი, რომლებიც პირდაპირ თუ არაპირდაპირ განამტკიცებენ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობას და უზრუნველყოფენ ბავშვის უფლებათა დასაცავად მყარი გარანტიების შექმნას.

1.2.1 საერთაშორისო აქტები

საერთაშორისო სამართალში არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის არსებობის ისტორია ჯერ კიდევ ბავშვის უფლებათა კონვენციის მიღებამდე იწყება, რადგან პრინციპს მანამდე არსებული არაერთი საერთაშორისო აქტი ითვალისწინებდა.³⁸ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპისა და ზოგადად ბავშვის უფლებების აღიარების თვალსაზრისით, უპირველეს წყაროდ ერთა ლიგის მიერ მიღებული *ბავშვის უფლებების შესახებ ენევის 1924 წლის დეკლარაცია* განიხილება.³⁹ დეკლარაცია პრეამბულისა და ხუთი მუხლისაგან შედგება და მისი მთავარი ღირებულება არის ის, რომ იგი წარმოადგენს ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სამართლის პირველ დოკუმენტს და საერთაშორისო დონეზე ამკვიდრებს ბავშვის უფლებათა ცნებას, მიუხედავად იმისა, რომ სამართლებრივად მხოლოდ, სავალდებულო აქტს არ წარმოადგენდა.⁴⁰ დეკლარაცია ეფუძნება პრეამბულაში ასახულ პრინციპს, რომლის თანახმად, „კაცობრიობა ვალდებულია მისცეს არასრულწლოვნებს მხოლოდ საუკეთესო, რისი გაცემაც მას შეუძლია“. აღნიშნული ფრაზა ხაზს უსვამს ვალდებულებებს ბავშვების წინაშე და ანიჭებს მათ კაცობრიობისაგან საუკეთესო ღირებულებების მიღების

³⁶ *Van Bueren G.*, The International Law on the Rights of the Child, Martinus Nijhoff Publishers, The Hague, Boston, London, 1998, 1; *Rap-Leurs S. E.*, The Participation of Juvenile Defendants in the Youth Court: A Comparative Study of Juvenile Justice Procedures in Europe, Utrecht University, 2013, 38.

³⁷ *Alston P., Gilmour-Walsh B.*, The Best Interests of The Child-Towards a Synthesis of Children's Rights and Cultural Values, UNICEF, Innocenti Studies, 1996, 3.

³⁸ *Otieno O. N.*, Best Interests Principle Guidelines in the Trial Process: An Analysis of the Criminal Justice System in Kenya, Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements of the Master of Laws Degree of the University of Nairobi, 2015, 21.

³⁹ *Degol A., Dinku Sh.*, Notes on the Principle "Best Interest of the Child": Meaning, History and its Place Under Ethiopian Law, "Mizan Law Review", Vol. 5, No. 2, 2011, 322; *შევილაძე ხ.*, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის არსი, „სამართლის ჟურნალი“, №2, 2016, 270.

⁴⁰ *Rap-Leurs S. E.*, The Participation of Juvenile Defendants in the Youth Court: A Comparative Study of Juvenile Justice Procedures in Europe, Utrecht University, 2013, 38.

უფლებას, რაც გულისხმობს ბავშვის ინტერესებისათვის უპირატესობის მინიჭების აუცილებლობას მათთან დაკავშირებულ ყველა საკითხში.⁴¹ 1924 წლის შემდეგ, 1989 წლის გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ბავშვის უფლებათა კონვენციის მიღებამდე, არაერთმა საერთაშორისო აქტმა აღიარა არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულად განხილვის აუცილებლობა ბავშვის კეთილდღეობაზე ყურადღების გამახვილების მეშვეობით.

1948 წელს მიღებულ იქნა *ადამიანის უფლებების საყოველთაო დეკლარაცია*, რომელიც საერთაშორისო დონეზე ადამიანის უფლებათა პირველ კოდიფიკაციად მიიჩნევა. სწორედ ამ პერიოდში, სახელმწიფოთა მიერ ფართოდ იქნა აღიარებული ბავშვის უფლებების შესახებ ცალკე დეკლარაციის შექმნის აუცილებლობა.⁴² ადამიანის უფლებების საყოველთაო დეკლარაციის მე-2 მუხლი ადგენს, რომ დეკლარაციით გარანტირებული უფლებები თანაბრად ვრცელდება ყველა ადამიანზე ყოველგვარი განსხვავებულობის მიუხედავად. ვინაიდან აღნიშნული მუხლი ყურადღებას არ ამახვილებს ასაკზე, 25-ე მუხლში გარკვევით ჩაიწერა, რომ მშობლები და შვილები ექვემდებარებიან განსაკუთრებულ ზრუნვასა და მხარდაჭერას. მართალია, დეკლარაცია პირდაპირ არ მიუთითებს ბავშვის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობაზე, თუმცა ბავშვის უფლებათა დაცვის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ინსტრუმენტს წარმოადგენს.

განსხვავებით იმ საერთაშორისო აქტებისაგან, რომლებმაც მხოლოდ ზედაპირულად გაითვალისწინეს არასრულწლოვნის ინტერესები, პირველი საერთაშორისო დოკუმენტი, რომელმაც ერთ-ერთ ძირითად პრინციპად პირდაპირ განსაზღვრა არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა, გახლავთ *გაეროს 1959 წლის დეკლარაცია ბავშვის უფლებების შესახებ*.⁴³ დეკლარაცია ხაზგასმით აღიარებს ბავშვების განსაკუთრებულ საჭიროებებს და, ამავდროულად, ზრდასრულთა მსგავსად, ანიჭებს მათ ყველა უფლებასა და თავისუფლებას.⁴⁴ დეკლარაციის მე-2 მუხლის თანახმად, „ყოველი ბავშვი უზრუნველყოფილი უნდა იყოს განსაკუთრებული დაცვით და კანონით თუ სხვა საშუალებების მეშვეობით, მიეცეს ფიზიკური, გონებრივი, მორალური, სულიერი და სოციალური განვითარების შესაძლებლობა ჯანსაღი და ნორმალური გზით თავისუფალ და ღირსების შესაბამის პირობებში. აღნიშნული მიზნით კანონთა მიღების პროცესში, მხოლოდ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესები უნდა იქნეს გათვალისწინებული“. მიუხედავად ამისა, პრინციპი საკმაოდ შეზღუდულად მოქმედებს. კერძოდ, საუკეთესო ინტერესები არის გადამწყვეტი ფაქტორი მხოლოდ კანონთა მიღების პროცესში და დეკლარაციის მე-7 მუხლის თანახმად, მისი, როგორც სახელმძღვანელო პრინციპად გამოყენების ვალდებულება მხოლოდ მშობლებსა და ბავშვის

⁴¹ Degol A., Dinku Sh., Notes on the Principle “Best Interest of the Child”: Meaning, History and its Place Under Ethiopian Law, “Mizan Law Review”, Vol. 5, No. 2, 2011, 322-323.

⁴² Rap-Leurs S. E., The Participation of Juvenile Defendants in the Youth Court: A Comparative Study of Juvenile Justice Procedures in Europe, Utrecht University, 2013, 39.

⁴³ *შეყოლაძე ბ.*, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის არსი, „სამართლის ჟურნალი“, №2, 2016, 270.

⁴⁴ Rap-Leurs S. E., The Participation of Juvenile Defendants in the Youth Court: A Comparative Study of Juvenile Justice Procedures in Europe, Utrecht University, 2013, 40.

აღზრდა-განათლებაზე პასუხისმგებელ პირებს ეკისრებათ.⁴⁵ შესაბამისად, დეკლარაცია საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპს არ ავრცელებს მართლმსაჯულების განხორციელების პროცესზე.

გაეროს 1959 წლის დეკლარაციის შემდეგ, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების განმტკიცების თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანია *სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ 1966 წლის საერთაშორისო პაქტი*, რომელიც, მართალია, არ ითვალისწინებს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობას, თუმცა, განსაზღვრავს რა არასრულწლოვანთათვის სპეციალურ დებულებებს, ყურადღებას ამახვილებს ბავშვების მიმართ განსაკუთრებული მოპყრობის აუცილებლობაზე, მათ შორის, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში.⁴⁶ აღსანიშნავია, რომ სწორედ სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტი გახლდათ პირველი საერთაშორისო ხელშეკრულება, რომელმაც გაითვალისწინა არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებასთან დაკავშირებული საკითხები. ამასთან, იგი წარმოადგენს პირველ სამართლებრივად მხოტავ საერთაშორისო დოკუმენტს, რომელმაც განსაზღვრა არასრულწლოვნის უფლება, იყოს დაცული, მისი სტატუსის გათვალისწინებით, სახელმწიფოს, საზოგადოებისა და ოჯახის მიერ.⁴⁷ ასევე აღსანიშნავია *1966 წლის საერთაშორისო პაქტი ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებების შესახებ*, რომელიც, მართალია, არ ითვალისწინებს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებასთან დაკავშირებულ დებულებებს, თუმცა ყურადღებას ამახვილებს ბავშვების მიმართ დაცვისა და დახმარების განსაკუთრებული ღონისძიებების განხორციელების აუცილებლობაზე, აგრეთვე ბავშვის ჯანსაღი განვითარების უზრუნველყოფაზე.⁴⁸

საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის გაძლიერება განაპირობა *ქალთა წინააღმდეგ დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ გაეროს გენერალური ასამბლეის 1979 წლის კონვენციის* მიღებამ. კონვენციის მე-16 მუხლის პირველი პუნქტის „დ“ ქვეპუნქტი ითვალისწინებს ბავშვის ინტერესებს, როგორც ყველა შემთხვევაში, უმთავრეს გასათვალისწინებელ ფაქტორს, თუმცა აღნიშნული დებულების გამოყენების სფერო შემოიფარგლება მხოლოდ კონვენციით მოწესრიგებული საკითხებით.

საერთაშორისო ასპარეზზე საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის განვითარებას მნიშვნელოვნად შეუწყო ხელი გაეროს გენერალური ასამბლეის მიერ, 1985 წელს *არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების განხორციელების გაეროს მინიმალური სტანდარტული წესებისა („პეკინის წესები“)* და 1990 წელს *არასრულწლოვანთა სამართალდარღვევების პრევენციის გაეროს*

⁴⁵ Cantwell, N., The Concept of the Best Interests of the Child: What Does it Add to Children’s Human Rights?, in: The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice, Milka Sormunen (Ed.), Council of Europe, 2016, 19.

⁴⁶ იხ. სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტი, მუხ. 10 (2, 3), 14 (1, 4).

⁴⁷ Rap-Leurs S. E., The Participation of Juvenile Defendants in the Youth Court: A Comparative Study of Juvenile Justice Procedures in Europe, Utrecht University, 2013, 40.

⁴⁸ იხ. ეკონომიკური, კულტურული და სოციალური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტი, მუხ. 10 (3), 12 (2, a).

სახელმძღვანელო პრინციპების („რიადის წესები“) მიღებამ. „პეკინის წესებში“ ხაზგასმით აღინიშნა, რომ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემა ორიენტირებული უნდა იყოს კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნის კეთილდღეობაზე და მოუწოდებს სახელმწიფოებს ადეკვატური ყურადღება მიაქციონ ყველა რესურსის სრულ მობილიზებას არასრულწლოვანთა კეთილდღეობის ხელშეწყობის მიზნით.⁴⁹ თავის მხრივ, „რიადის წესები“ განმარტავს, რომ არასრულწლოვანთა ინსტიტუციონალიზაცია გამოყენებულ უნდა იქნეს, როგორც უკიდურესი საშუალება, რაც შეიძლება მცირე დროით და მხოლოდ ბავშვის საუკეთესო ინტერესები უნდა იქნეს გათვალისწინებული.⁵⁰ მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნული დოკუმენტები არ ატარებენ სახელმწიფოთათვის შესასრულებლად სავალდებულო ხასიათს, განსაკუთრებული წვლილი მიუძღვით საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპისა და ბავშვთა კეთილდღეობაზე ორიენტირებული მართლმსაჯულების განვითარების თვალსაზრისით.

ხემაღლიშნულ აქტებთან ერთად, აღსანიშნავია ასევე *გაეროს 1986 წლის დეკლარაცია ბავშვთა დაცვისა და უზრუნველყოფის სოციალური და სამართლებრივი პრინციპების შესახებ*, რომლის მე-5 მუხლი ითვალისწინებს საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპს, თუმცა მხოლოდ ბავშვის მშობლებისაგან განცალკევების კონტექსტში.⁵¹

არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის განმტკიცების მყარ სამართლებრივ გარანტიას წარმოადგენს *გაეროს 1989 წლის კონვენცია ბავშვის უფლებების შესახებ*, რომელსაც საქართველო 1994 წელს შეუერთდა.⁵² აღსანიშნავია, რომ 1989 წლამდე, საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობას, როგორც ცალკე მდგომ ყოველსომცველ პრინციპს არ ითვალისწინებდა სამართლებრივად მბოჭავი არც ერთი საერთაშორისო ინსტრუმენტი.⁵³ თავდაპირველ ეტაპზე, სახელმწიფოები ეწინააღმდეგებოდნენ კონვენციის მიღებას, თუმცა შემდგომ ბევრი მომხრე აღმოჩნდა. გაიზარდა ცნობიერება იმის შესახებ, რომ ბავშვები უფლებებით აღჭურვილი აქტიური სუბიექტები უნდა ყოფილიყვნენ და არა მხოლოდ დაცვისა და მზრუნველობის ობიექტები. ამასთან, დროთა განმავლობაში უფრო მეტად გამოიკვეთა ბავშვებისათვის ზრდასრულებისგან განსხვავებული უფლებების მინიჭების აუცილებლობა, რაც ბავშვთა საჭიროებებზე საპასუხოდ, ცალკე საერთაშორისო დოკუმენტის შექმნის აუცილებლობას იწვევდა. მართალია, ზოგადად, ადამიანის უფლებათა მარეგულირებელი საერთაშორისო აქტები ბავშვებსაც მიემართებოდა, მაგრამ არსებული

⁴⁹ United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice (“The Beijing Rules”), Adopted by General Assembly Resolution 40/33 of 29 November 1985, Rules 1.3; 5.1; 17.1 (d).

⁵⁰ United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency (“Riyadh Guidelines”), Adopted and Proclaimed by General Assembly Resolution 45/112 of 14 December 1990, Rule 46.

⁵¹ Declaration on Social and Legal Principles Relating to the Protection and Welfare of Children, with Special Reference to Foster Placement and Adoption Nationally and Internationally, United Nations, General Assembly, A/RES/41/85, 95th Plenary Meeting, 3 December, 1986, Art. 5.

⁵² *შევილაძე ხ.*, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის არხი, „სამართლის ჟურნალი“, №2, 2016, 271.

⁵³ *Kilkelly U.*, The Best Interests of the Child: A Gateway to Children’s Rights? In: Implementing Article 3 of the United Nations Convention on the Rights of the Child: Best Interests, Welfare and Well-being, Elaine E. Sutherland, Lesley-Anne Barnes Macfarlane (Eds.), Cambridge University Press, 2016, 53.

რეგულაციები მხედველობაში არ ღებულობდა არასრულწლოვანთა სპეციფიკასა და ბავშვობის ცნებას. მეორე მიზეზი, რამაც კონვენციის მიღება გამოიწვია, გახლდათ ისეთი საერთაშორისო ინსტრუმენტის არსებობის აუცილებლობა, რაც ერთიან სივრცეში მოაქცევდა უკვე არსებულ საერთაშორისო სტანდარტებს. მას შემდეგ, რაც გაეროს გენერალური ასმბლეის მიერ ერთხმად იქნა მიღებული, ბავშვის უფლებათა კონვენცია ერთი წლის შემდეგ შევიდა ძალაში. კონვენცია მოიცავს განუზღვრად ყველა ბავშვს, მათ შორის, არასრულწლოვნებს სისხლისსამართლებრივ სისტემაში.⁵⁴ მხოლოდ ორმა სახელმწიფომ, ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა და სომალმა განაცხადეს უარი კონვენციის რატიფიცირებაზე,⁵⁵ თუმცა 2015 წელს სომალმაც მოახდინა რატიფიცირება და დღეისათვის, აშშ არის ერთადერთი გაეროს წევრი ქვეყანა, რომელსაც მიუხედავად იმისა, რომ აქტიურად იყო ჩართული კონვენციის შემუშავების პროცესში და 1995 წელს ხელიც მოაწერა, ჯერ კიდევ არ უღიარებია მისი სავალდებულო ძალა.⁵⁶

ბავშვის უფლებათა კონვენციამ განავითარა მიდგომა, რომლის მიხედვითაც ბავშვები განიხილებიან, როგორც უფლებებით აღჭურვილი აქტიური სუბიექტები და არა მხოლოდ დაცვისა და მზრუნველობის ობიექტები, რითაც წერტილი დაესვა წმინდა პატერნალისტურ მიდგომას, თუმცა, ამავდროულად, მხედველობაში იქნა მიღებული არასრულწლოვანთა სპეციფიკური საჭიროებები და უფლებების მინიჭების პარალელურად, უზრუნველყოფილ იქნა მათი სათანადო დაცვა და მოპყრობა.⁵⁷

ბავშვის უფლებათა კონვენციის მე-3 მუხლი ერთ-ერთ უმთავრეს პრინციპად სწორედ საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობას ითვალისწინებს, რომლის მიხედვით: „ბავშვების მიმართ ყველა მოქმედებაში, იმის მიუხედავად მიმართავენ მას სოციალური უზრუნველყოფის საკითხებზე მომუშავე სახელმწიფო თუ კერძო დაწესებულებები, სასამართლოები, ადმინისტრაციული თუ საკანონმდებლო ორგანოები, უპირველესი ყურადღება ეთმობა ბავშვის საუკეთესო ინტერესების უზრუნველყოფას“. ამრიგად, კონვენცია ითვალისწინებს ყველა ქმედებას, რომელიც პირდაპირ თუ არაპირდაპირ გააუარესებს ახდენს არასრულწლოვანზე.⁵⁸ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების ცნება, გარდა მე-3 მუხლისა, ასევე გვხვდება კონვენციის მე-9, მე-18, მე-20, 21-ე, 37-ე და მე-40 მუხლებში.

ბავშვის უფლებათა კონვენციაში არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა ყოველსომომცველი პრინციპია, რომელიც თანაბრად ვრცელდება კონვენციის თითოეულ მუხლზე, მათ შორის, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების მარეგულირებელ 37-ე და მე-40 მუხლებზე, ასევე 32-ე მუხლზე, რომელიც სასჯელის შესაბამისი სახის

⁵⁴ *Rap-Leurs S. E.*, The Participation of Juvenile Defendants in the Youth Court: A Comparative Study of Juvenile Justice Procedures in Europe, Utrecht University, 2013, 42.

⁵⁵ *Jensen L. E., Jepsen J.*, Juvenile Law Violators, Human Rights and the Development of New Juvenile Justice Systems, Eric L. Jensen, Jorgen Jepsen (Eds.), Hart Publishing, Oxford, Portland, 2006, 4.

⁵⁶ *Taylor M.*, USA, in: International Handbook of Juvenile Justice, 2nd Edition, Scott H. Decker, Nerea Marteache (Eds.), Springer, Switzerland, 2017, 138.

⁵⁷ *Rap-Leurs S. E.*, The Participation of Juvenile Defendants in the Youth Court: A Comparative Study of Juvenile Justice Procedures in Europe, Utrecht University, 2013, 48.

⁵⁸ *Alston P., Gilmour-Walsh B.*, The Best Interests of The Child-Towards a Synthesis of Children's Rights and Cultural Values, UNICEF, Innocenti Studies, 1996, 3.

განსაზღვრისას, სახელმწიფოებს აკისრებს ბავშვის ჯანმრთელობის, განათლების, ეკონომიკური ექსპლუატაციის, ფიზიკური, გონებრივი, სულიერი, მორალური და სოციალური განვითარების ფაქტორთა გათვალისწინების ვალდებულებას.

1.2.2 რეგიონული აქტები

ბავშვის უფლებების სფეროში არსებულმა საერთაშორისო სამართლებრივმა აქტებმა მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინეს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის რეგიონულ დონეზე განმტკიცების თვალსაზრისით.⁵⁹

აღსანიშნავია 1950 წლის ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენცია, რომელიც მიუხედავად იმისა, რომ არ ითვალისწინებს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპს, ამ კონვენციის საფუძველზე შექმნილ ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოს მნიშვნელოვანი წვლილი მიუძღვის არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესის ტესტის განმტკიცების თვალსაზრისით. ევროკონვენციით ბავშვის უფლებების პირდაპირ გათვალისწინებლობა არ ამცირებს მის რელევანტურობასა და გამოყენებადობას არასრულწლოვანთა უფლებების დასაცავად.⁶⁰ შესაბამისად, სასამართლოს არაერთ შემთხვევაში მოუწია ბავშვის უფლებებზე და საუკეთესო ინტერესის ცნებაზე მსჯელობა სხვადასხვა კონტექსტში, მათ შორის, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებასთან მიმართებით.⁶¹ აღსანიშნავია, რომ ევროსასამართლო, განსაკუთრებით საოჯახო სამართლებრივი დავების ჭრილში, ეროვნული სასამართლოებისაგან მოითხოვს არასრულწლოვნის უფლებებისა და ინტერესების მაქსიმალურად გათვალისწინებას. ამასთან, ყურადღებას ამახვილებს სამართლიანი ბალანსის შექმნის აუცილებლობაზე და განმარტავს, რომ ხელისუფლებამ მაქსიმალური ძალისხმევა უნდა მიმართოს ყველა დაინტერესებული მხარის ინტერესებისა და უფლებების მხედველობაში მისაღებად. ამავდროულად, მიუთითებს, რომ ბავშვის საუკეთესო ინტერესები უნდა წარმოადგენდეს უმთავრეს განხილვის საგანს და მისი ბუნებიდან, სერიოზულობიდან გამომდინარე, შეიძლება აჭარბებდეს სხვათა ინტერესებს.⁶² რაც შეეხება უშუალოდ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებას, სასამართლოს მიერ ფართოდ აღიარებულია ამ სფეროში ბავშვის უფლებათა კონვენციით დადგენილი სტანდარტები და გადაწყვეტილებები სრულ შესაბამისობაშია

⁵⁹ *შევილაძე ხ.*, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის არსი, „სამართლის ჟურნალი“, №2, 2016, 271.

⁶⁰ *Kilkelly U.*, The Best of Both Worlds for Children’s Rights? Interpreting the European Convention on Human Rights in the Light of the UN Convention on the Rights of the Child, “Human Rights Quarterly”, Vol. 23, No. 2, 2001, 311.

⁶¹ *Grgic A.*, Jurisprudence of the European Court of Human Rights on the Best Interests of the Child in Family Affairs, in: The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice, Milka Sormunen (Ed.), Council of Europe, 2016, 105.

⁶² Case of Plaza v. Poland, Application No. 18830/07, Strasbourg, 25 January, 2011, Para. 71; Case of Manic v. Lithuania, Application No. 46600/11, Strasbourg, 13 January, 2015, Para. 102; Case of Bronda v. Italy, Application No. 22430/93, Strasbourg, 9 June 1998, Para. 62.

კონვენციით გათვალისწინებულ დებულებებთან თუ პრინციპებთან.⁶³ ევროსასამართლო ხაზგასმით მიანიშნებს ბავშვების მიმართ ყველა გადაწყვეტილების მიღებისას არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებისათვის უპირველესი მნიშვნელობის მინიჭების იდეის მხარდაჭერის შესახებ ფართო კონსენსუსის არსებობაზე, მათ შორის, საერთაშორისო სამართალში.⁶⁴

რეგიონულ დონეზე არსებული სამართლებრივი აქტებიდან არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპს მყარი საფუძველი ჩაუყარა ბავშვის უფლებებისა და კეთილდღეობის შესახებ აფრიკულმა ქარტიამ, რომელიც მიღებულ იქნა 1990 წელს და რომლის მე-4 მუხლი პირდაპირ ითვალისწინებს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპს: „ნებისმიერი კერძო პირისა თუ ხელისუფლების მიერ ბავშვების მიმართ განხორციელებულ ყველა მოქმედებაში, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესები წარმოადგენს უმთავრეს გასათვალისწინებელ გარემოებას.“ პრინციპი თანაბრად ვრცელდება ქარტიით გათვალისწინებულ თითოეულ მუხლზე და მისი ყოვლისმომცველი ბუნებიდან გამომდინარე, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სფეროშიც გამოიყენება.⁶⁵ აღსანიშნავია, რომ ბავშვის უფლებათა კონვენციისაგან განსხვავებით, აფრიკული ქარტია არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დაცვის ვალდებულებას პირთა შეუზღუდავ წრეს აკისრებს და ამასთან, აწესებს საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულად გათვალისწინების განსხვავებულ, უფრო მაღალ სტანდარტს, რაზეც შემდეგ თავში იქნება ყურადღება გამახვილებული. სწორედ ქარტიის გავლენით, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპი ასახულია სამხრეთ აფრიკის კონსტიტუციაში.⁶⁶

ზემოაღნიშნული მსჯელობის ანალიზის შედეგად, შეიძლება ითქვას, რომ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპმა განვითარების საკმაოდ ხანგრძლივი გზა განვლო საერთაშორისო ასპარეზზე და არაერთმა რეგიონულმა თუ საერთაშორისო აქტმა აღიარა მისი მნიშვნელობა. მართალია, ყველა ზემოაღნიშნული აქტი ერთნაირი სტანდარტით არ ასახავს ბავშვის საუკეთესო ინტერესების გამოვლინებას, თუმცა თითოეულმა მათგანმა

⁶³ *Kilkelly U.*, The Best of Both Worlds for Children’s Rights? Interpreting the European Convention on Human Rights in the Light of the UN Convention on the Rights of the Child, “Human Rights Quarterly”, Vol. 23, No. 2, 2001, 324.

⁶⁴ Case of Neulinger and Shuruk v. Switzerland, Application No. 41615/07, Grand Chamber, Strasbourg, 6 July, 2010, Para. 135; Case of Jeunesse v. the Netherlands, Grand Chamber, Application No. 12738/10, Strasbourg, 3 October, 2014, Para. 118; Case of Popov v. France, Applications Nos. 39472/07 and 39474/07, Strasbourg, 19 January, 2012, Para. 109; Case of X. v. Latvia, Application No. 27853/09, Strasbourg, 26 November, 2013, Para. 96; Case of Rahimi v. Greece, Application No. 8687/08, Strasbourg, 5 April, 2011, Para. 108.

⁶⁵ General Comment on Article 30 of the African Charter on the Rights and Welfare of the Child, The African Committee of Experts on the Rights and Welfare of the Child, Adopted by the Committee at its Twenty-second Ordinary Session, 04-08 November, 2013, Para. 22.

⁶⁶ *Dausab Y.*, The Best Interests of the Child, in: Children’s Rights in Namibia, Oliver C. Ruppel (Ed.), Macmillan Education Namibia, 2009,152; The Constitution of the Republic of South Africa, 8 May, 1996, Art. 28(2), იხ. <https://constituteproject.org/constitution/South_Africa_2012?lang=en>, [10.03.2019].

თავისი წვლილი შეიტანა პრინციპის ეროვნულ თუ საერთაშორისო დონეზე ფართოდ აღიარებისა და განმტკიცების თვალსაზრისით.

1.3 მართლმსაჯულების ფილოსოფიურ მოდელთა გავლენა საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის განვითარებაზე

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების განვითარებაზე მნიშვნელოვანი გავლენა იქონიეს მართლმსაჯულების ფილოსოფიურმა მოდელებმა, რომელთაგან ყველაზე გავრცელებული და ისტორიულად დომინანტური „კეთილდღეობის“ და „მართლმსაჯულების“ მოდელია.⁶⁷ შესაბამისად, დღეისათვის დამკვიდრებული ყველა სხვა მოდელი სწორედ ამ ორი ძირითადი მიდგომის საფუძველზე განვითარდა.⁶⁸

არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის განვითარების სრულყოფილი ანალიზის მიზნით, მნიშვნელოვანია ზემოაღნიშნულ მოდელზე ყურადღების გამახვილება.

1.3.1 კეთილდღეობის მოდელი

მე-19 საუკუნის ბოლო პერიოდიდან 1960-იან წლებამდე დასავლეთ სამყაროში არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების მხოლოდ ერთი მიმართულება არსებობდა კეთილდღეობის მოდელის სახით.⁶⁹ კეთილდღეობის მოდელის წარმოშობა სწორედ 1899 წელს ამერიკის შეერთებულ შტატებში პირველი არასრულწლოვანთა სასამართლოს დაარსებას უკავშირდება.⁷⁰ შეიძლება ითქვას, რომ აღნიშნული მოდელი მე-19 საუკუნის ბოლოსა და მე-20 საუკუნის დასაწყისში განხორციელებული რეფორმების შედეგად, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ცალკე სისტემის ჩამოყალიბებასთან ერთად წარმოიშვა, რომლის განუყოფელი ნაწილი საუკეთესო ინტერესებზე და ბავშვის კეთილდღეობაზე მორგებული მართლმსაჯულებაა. ამრიგად, სწორედ კეთილდღეობის სისტემასთან არის დაკავშირებული საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის წარმოშობა.⁷¹

კეთილდღეობის მოდელი სახელმწიფოს აკისრებს პასუხისმგებლობას, იზრუნოს ბავშვის კეთილდღეობაზე, რომელიც ე.წ.

⁶⁷ *Odhiambo O. G.*, The Domestication of International Law Standards on the Rights of the Child with Specific Reference to Juvenile Justice in the African Context, A Thesis Submitted in Fulfillment of the Requirements for the Degree of Law in the Faculty of Law of the University of Western Cape, South Africa, 18 October, 2005, 16.

⁶⁸ *Hazel N.*, Cross-National Comparison of Youth Justice, Report for the Youth Justice Board of England and Wales, 2008, 23.

⁶⁹ *Pratt J.*, Welfare and Justice: Incompatible Philosophies, in: *Juvenile Justice: Debating the Issues*, Fay Gale, Ngaire Naffine & Joy Wundersitz (Eds.), Allen & Unwin, Sydney, 1993, 40; *Cole G.F.*, *Smith Ch.E.*, *The American System of Criminal Justice*, 11th Edition, Carolyn Henderson Meier (Ed.), Thomson Wadsworth, Wadsworth, 2007, 546.

⁷⁰ *Winterdyk J. A.*, Juvenile Justice in the International Arena, in: *Juvenile Justice: International Perspectives, Models and Trends*, John A. Winterdyk (Ed.), CRC Press, Boca Raton, London, New York, 2015, 7.

⁷¹ *Zermatten J.*, Best Interests of the Child, in: *Child-Friendly Justice: A Quarter of a Century of the UN Convention on the Rights of the Child*, Said Madmoudi, Pernila Leviner, Anna Kaldal, Katrin Lainpelto (Eds.), Brill Nijhoff, Leiden, Boston, 2015, 31.

„პატერნალისტური სახელმწიფოს“ იდეიდან გამომდინარეობს⁷² და მოითხოვს, რომ არასრულწლოვანი არ იქნეს დასჯილი, არამედ უზრუნველყოფილ იქნეს მისი რეაბილიტაცია და რესოციალიზაცია. მის ფუნდამენტურ მიდგომას წარმოადგენს სახელმწიფოს მხრიდან ე.წ. „დაცვითი ფუნქციის“ განხორციელება. კერძოდ, მიუხედავად იმისა, რომ არასრულწლოვანმა ჩაიდინა კანონსაწინააღმდეგო ქმედება, იგი განხილულ უნდა იქნეს, როგორც გარემოს მსხვერპლი და ხელი შეეწყოს მის კანონმორჩილ ადამიანად ჩამოყალიბებას.⁷³ აღსანიშნავია, რომ კეთილდღეობის მოდელს სამეცნიერო ლიტერატურაში ე.წ. „სამედიცინო“ მოდელადაც კი მოიხსენიებენ.⁷⁴ განსხვავებით დასჯაზე ორიენტირებული მართლმსაჯულებისა, რომელიც ძირითად ყურადღებას მიაქცევს წარსულში ჩადენილ დანაშაულებრივ ქმედებას, კეთილდღეობის ფილოსოფიური მოდელი მთლიანად მომავალზეა ორიენტირებული და ცდილობს, მარეაბილიტირებელი ღონისძიებების გამოყენებით, კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნები კანონმორჩილ მოქალაქეებად გარდაქმნას.⁷⁵ შესაბამისად, აღნიშნული მოდელი ორიენტირებულია არასრულწლოვნის საჭიროებებზე და მას დანაშაულის გამომწვევ მიზეზად განიხილავს. მისწრაფვის რეაბილიტაციისკენ და არა დასჯისაკენ.⁷⁶

კეთილდღეობის მოდელს ახასიათებს შემდეგი პროცესუალური მიდგომები:

ადაპტირებული პროცედურები - ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში, განსხვავებული მიდგომების გამოყენება, ნაცვლად ყველა პირის მიმართ მყარი პროცედურული გარანტიების გამოყენებისა.

ზოგადი მიდგომა - კანონის მოთხოვნათა ზედმიწევნით შესრულების აუცილებლობის არარსებობა. პროცესში ადვოკატთა ნაცვლად სოციალური მუშაკების, მასწავლებლებისა და სხვა პირთა მონაწილეობა არასრულწლოვნის პრობლემატური ქცევის გადაჭრის შესაძლო გზების ძიების მიზნით.

ინკვიზიციურობა - შეჯიბრებითი პროცესის ნაკლებობა და, შესაბამისად, სასამართლოში ფაქტების დადგენისა და მხარეთა დაპირისპირებისათვის მინიმალურ ყურადღების დათმობა.

არაფორმალური ხში - საქმის განხილვა არაფორმალურ გარემოში. პროცესის მონაწილეთა, მათ შორის, არასრულწლოვნისა და მისი მშობლების აქტიური ჩართულობით ჩადენილი დანაშაულის შესახებ დისკუსიის გამართვა, შესაბამისი გამოსავლის ძიების მიზნით.

⁷² Scott E., The Legal Construction of Childhood, in: A Century of Juvenile Justice, Margaret Rosenheim, Franklin Zimring, David S. Tanenhaus, Bernardine Dohrn (Eds.), University of Chicago Press, Chicago, London, 2002, 116.

⁷³ Emelonye U., Proportionality and Best Interests: Calibrating the Twin Pillars of Child Justice in Nigeria, Doctoral Thesis, University of Helsinki, Helsinki, 2014, 69.

⁷⁴ Kratcoski P. C., Juvenile Justice Administration, CRC Press, Taylor and Francis Group, Boca Raton, London, New-York, 2012, 16.

⁷⁵ Emelonye U., Proportionality and Best Interests: Calibrating the Twin Pillars of Child Justice in Nigeria, Doctoral Thesis, University of Helsinki, Helsinki, 2014, 69.

⁷⁶ Archard D., Children's Rights and Juvenile Justice, in: Youth Justice and Child Protection, Malcolm Hill, Andrew Lockyer, Fred Stone (Eds.), Jessica Kingsley Publishers, London, Philadelphia, 2007, 257-258; Souhami A., Transforming Youth Justice: Occupational Identity and Cultural Change, Willan Publishing, London, New-york, 2007, 14; Stachon V., The Principles of Punishment Applied to Children within the Juvenile Justice System, "University College London Jurisprudence Review", Vol. 13, 2007, 53.

პიროვნებაზე მორგებული სასჯელი - ორიენტირება არასრულწლოვნის საჭიროებებზე და არა ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმეზე.

ახსნა-განმარტება/მიზეზობრიობა - არასრულწლოვნის მიმართ სათანადო ღონისძიების გამოყენების მიზნით, დანაშაულის ჩადენის მიზეზების კვლევა. ბრალეულობის საჭირო ღონის მისაღწევად არასრულწლოვნის ქმედუნარიანობის გათვალისწინება.

პიროვნებაზე ორიენტირება - ამოსავალი წერტილი დანაშაულის ჩამდენი პირია და არა თავად დანაშაულებრივი ქმედება.⁷⁷

ამრიგად, კეთილდღეობის მოდელი ძირითადად საჭიროებებზე ორიენტირებულ მიდგომას ეფუძნება და განიცდის სამართლიანი პროცესის ელემენტების ნაკლებობას.⁷⁸ ამასთან, არასრულწლოვანს არ განიხილავს უფლებებით აღჭურვილ პროცესის აქტიურ მონაწილედ.

13.2 მართლმსაჯულების მოდელი

გასული საუკუნის 70-იანი წლებისათვის არასრულწლოვანთა დანაშაულებრიობის მკვეთრი ზრდა შეიმჩნეოდა, რამაც საზოგადოებაში დაუცველობის გრძობა გააჩინა. შესაბამისად, უმრავლეს დასავლურ ქვეყნებში დაიწყო კეთილდღეობის მოდელის არაეფექტიანობის წარმოჩენა.⁷⁹ საზოგადოებამ მოითხოვა არასრულწლოვნებს აეღოთ სრული პასუხისმგებლობა თავიანთი ქმედებებისათვის, რამაც გამოიწვია არაერთი ქვეყნის კანონმდებლობის გამკაცრება.⁸⁰ კერძოდ, ამერიკის შეერთებულ შტატებში მნიშვნელოვნად შეიცვალა პოლიტიკური კლიმატი არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების მიმართ და მომწიფდა საზოგადოებრივი აზრი სარეაბილიტაციო პროგრამების არაეფექტიანობისა და პოლიტიკოსთა მხრიდან დანაშაულზე არასაკმარისი რეაგირების შესახებ.⁸¹ ანალოგიურად განვითარდა მოვლენები ინგლისსა და უელსშიც. ძირითადი მოთხოვნა არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში სამართლიანი პროცესის ელემენტებისა და პროპორციულობის პრინციპის დამკვიდრება იყო, ხოლო ინტერვენციული ღონისძიებები ჩადენილ დანაშაულზე ორიენტირებული უნდა ყოფილიყო.⁸² კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნები განიხილებოდნენ არა როგორც პრობლემის მქონე სუბიექტებად, არამედ როგორც თავად პრობლემად.⁸³ ამ ყოველივეს შედეგად, კეთილდღეობის მოდელი ჩაანაცვლა მართლმსაჯულების მოდელმა. ეს უკანასკნელი პირველად ამერიკის შეერთებულ შტატებში

⁷⁷ *Pickford J.*, The Development of Youth Justice Philosophies, Laws and Policies, in: Youth Justice and Social Work, Jonathan Parker, Greta Bradley (Eds.), Learning Matters Ltd, Glasgow, 2006, 27-28.

⁷⁸ *Hess K. M.*, Juvenile Justice, 5th Edition, Carolyn Henderson Meier (Ed.), Wadsworth Cengage Learning, Wadsworth, 2009, 24.

⁷⁹ *Pratt J.*, Welfare and Justice: Incompatible Philosophies, in: Juvenile Justice: Debating the Issues, Fay Gale, Ngaire Naffine & Joy Wundersitz (Eds.), Allen & Unwin, Sydney, 1993, 42.

⁸⁰ *Yeckel J.F.*, Violent Juvenile Offenders: Rethinking Federal Intervention in Juvenile Justice, "Urban Law Annual, Journal of Urban and Contemporary Law", Vol. 51, Issue 1, 1997, 331.

⁸¹ *Kratcoski P. C.*, Juvenile Justice Administration, CRC Press, Taylor and Francis Group, Boca Raton, London, New-York, 2012, 17.

⁸² *Souhami A.*, Transforming Youth Justice: Occupational Identity and Cultural Change, Willan Publishing, London, New-york, 2007, 14.

⁸³ *Hess K. M.*, Juvenile Justice, 5th Edition, Carolyn Henderson Meier (Ed.), Wadsworth Cengage Learning, Wadsworth, 2009, 304.

დამკვიდრდა, როდესაც ამერიკის უზენაესმა სასამართლომ არასრულწლოვნებს მიანიჭა პროცესუალური უფლებები, რამაც გამოიწვია ე.წ. „დაცვითი სისტემის“ დაშლა, რა დროსაც არასრულწლოვანი გარემოს მსხვერპლად მიიჩნეოდა. ვინაიდან უფლებებით აღჭურვა გულისხმობს უფრო მეტ პასუხისმგებლობასა და ვალდებულებას, მართლმსაჯულებამ კვლავ აღიარა არასრულწლოვნები თავიანთი ქმედებებისათვის პასუხისმგებელ პირებად.⁸⁴

მართლმსაჯულების მოდელი ორიენტირებულია არა არასრულწლოვნის საჭიროებებზე და პიროვნებაზე, არამედ ჩადენილ ქმედებაზე, რომელიც სათანადო სასჯელს იმსახურებს,⁸⁵ თუმცა, ამავედროულად, ახასიათებს სამართლიანი პროცესის ელემენტები.⁸⁶ ამასთან, აღნიშნული მოდელი არ გამოირიცხავს, კეთილდღეობის მოდელის მსგავსად, მარეაბილიტირებელი პროგრამების გამოყენებას, მაგრამ აღნიშნული არ წარმოადგენს არასრულწლოვნისათვის გარანტირებულ უფლებას.⁸⁷ განსხვავებით კეთილდღეობის მოდელისაგან, რომელიც დანაშაულის ჩამდენ არასრულწლოვანს გარემო პირობების მსხვერპლად მიიჩნევს, მართლმსაჯულების მოდელი დანაშაულებრივ ქმედებას განიხილავს, როგორც პირის თავისუფალი ნების გამოვლინებას, სოციალური თუ პირადი პრობლემების მხედველობაში მიღების გარეშე.⁸⁸

მართლმსაჯულების მოდელისათვის დამახასიათებელია შემდეგი პროცესუალური მიდგომები:

სამართლიანი პროცესი - ყველა პირის მიმართ თანაბარი, ერთგვაროვანი მოპყრობის უზრუნველსაყოფად მყარი პროცედურული გარანტიების არსებობა.

კანონიერება - ფორმალური მართლმსაჯულება, კანონის მოთხოვნათა ზედმიწევნით შესრულება, რა დროსაც სამართლებრივი პროცედურები და სასამართლოში წარმომადგენლობა მხოლოდ იურისტების მიერ ხორციელდება, რათა უზრუნველყოფილ იქნეს სასამართლოს წინაშე წარმდგარი თითოეული პირის მიმართ თანასწორი მოპყრობა.

შეჯიბრებითობა - მხარეთა დაპირისპირების პირობებში სიმართლის დადგენა.

⁸⁴ *Junger-tas J.*, Trends in International Juvenile Justice: What Conclusions Can Be Drawn? In: International Handbook of Juvenile Justice, Josine Junger-tas, Scott H. Decker (Eds.), Springer, Utrecht, Arizona, 2006, 509.

⁸⁵ *Archard D.*, Children's Rights and Juvenile Justice, in: Youth Justice and Child Protection, Malcolm Hill, Andrew Lockyer, Fred Stone (Eds.), Jessica Kingsley Publishers, London, Philadelphia, 2007, 257-258; *Souhami A.*, Transforming Youth Justice: Occupational Identity and Cultural Change, Willan Publishing, London, New-york, 2007, 14; *Stachon V.*, The Principles of Punishment Applied to Children within the Juvenile Justice System, "University College London Jurisprudence Review", Vol. 13, 2007, 53.

⁸⁶ *Bishop D. M., Decker S.H.*, Punishment and Control: Juvenile Justice Reform in the USA, in: International Handbook of Juvenile Justice, Josine Junger-Tas and Scott. H. Decker (Eds.), Springer, Utrecht, Arizona, 2006, 11.

⁸⁷ *Kratcoski P. C.*, Juvenile Justice Administration, CRC Press, Taylor and Francis Group, Boca Raton, London, New-York, 2012, 17.

⁸⁸ *Wiese K.K.*, Juvenile Justice: A Comparison Between the Laws of New Zealand and Germany, A Thesis Submitted in Fulfilment of the Requirements for the Degree of Masters of Laws, The University of Canterbury, 2007, 39.

ფორმალიზმი - საქმის განხილვისას მკაცრი პროცედურული წესების დაცვა, მათ შორის, შესაბამისი ჩაცმულობის, მანტიის გამოყენება, სამართლებრივ ენაზე მეტყველება, რაც თითქოს წარმოაჩენს განსახილველი საქმის სერიოზულობას.

სასჯელის პროპორციულობა - სამართლიანი და თანმიმდევრული მიდგომის უზრუნველსაყოფად, ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმის პროპორციული სასჯელის დანიშვნა.

პასუხისმგებლობა/ბრალი - მართლმსაჯულების მოდელისათვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკს მიღწეული პირი აკმაყოფილებს ბრალულობის ხარისხს და განიხილება ქმედებაზე პასუხისმგებელ სუბიექტად, რომელიც ჩადენილი დანაშაულის შედეგების პირისპირ უნდა აღმოჩნდეს.

ქმედებაზე ორიენტირება - ძირითადი ყურადღების გამახვილება ჩადენილ დანაშაულზე და არა დანაშაულის ჩამდენ პიროვნებაზე.⁸⁹

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების მოდელის გაანალიზების შედეგად, შეიძლება ითქვას, რომ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის დასაყრდენი სწორედ კეთილდღეობის ფილოსოფიური მოდელია. როგორც უკვე აღინიშნა, კეთილდღეობის მოდელს საფუძვლად უდევს „პატერნალისტური სახელმწიფოს“ იდეა, რომელიც, თავის მხრივ, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების მაქსიმალურ დაცვაზეა ორიენტირებული.⁹⁰ შესაბამისად, საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა თავისი არსით პატერნალისტური პრინციპია.⁹¹ რაც შეეხება მართლმსაჯულების მოდელს, რომელიც კეთილდღეობის მოდელისაგან განსხვავებით, არასრულწლოვანს უფლებებით აღჭურვილ აქტიურ სუბიექტად განიხილავს, შეიძლება კითხვის ნიშნის ქვეშ დადგეს აღნიშნულ მოდელთან საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის თავსებადობა. კერძოდ, რამდენად შესაძლებელია, დავიცვათ ბავშვის ინტერესები თუ კეთილდღეობა და იმავდროულად განვიხილოთ, როგორც უფლებებით აღჭურვილ აქტიურ მონაწილედ, მივანიჭოთ სამართლიანი პროცესის გარანტიები?⁹² მიგვაჩნია, რომ ეს ორი მიდგომა ერთმანეთს არ გამორიცხავს და შესაძლებელია, არასრულწლოვნისათვის უფლებების მინიჭების პარალელურად, სახელმწიფოს მიერ მასზე მზრუნველობის განხორციელება, რასაც ბავშვის უფლებათა კონვენციის მიდგომაც ადასტურებს, მით უფრო, რომ თანამედროვე გაგებით, თავად საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობაც კი ბავშვის უფლებად განიხილება და კეთილდღეობის ისტორიული ცნებისაგან განსხვავებით, ორიენტირებულია ბავშვის უფლებებზე, რაზეც შემდგომ გამახვილდება ყურადღება. თუმცა, ამ შემთხვევაში, ვერ ვისაუბრებთ წმინდა მართლმსაჯულების ან წმინდა კეთილდღეობის მოდელზე. აღნიშნულს მივყავართ ე.წ. „შერეული სისტემისაკენ“, სადაც ერთდროულად

⁸⁹ *Pickford J.*, The Development of Youth Justice Philosophies, Laws and Policies, in: Youth Justice and Social Work, Jonathan Parker, Greta Bradley (Eds.), Learning Matters Ltd, Glasgow, 2006, 27-28.

⁹⁰ *Hess K. M.*, Juvenile Justice, 5th Edition, Carolyn Henderson Meier (Ed.), Wadsworth Cengage Learning, Wadsworth, 2009, 304.

⁹¹ *Archard D.*, Children's Rights and Juvenile Justice, in: Youth Justice and Child Protection, Malcolm Hill, Andrew Lockyer, Fred Stone (Eds.), Jessica Kingsley Publishers, London, Philadelphia, 2007, 255.

⁹² იქვე, 258.

მოქმედებს კეთილდღეობისა და მართლმსაჯულების ელემენტები.⁹³ საერთაშორისო ინსტრუმენტები ასახავენ რა როგორც მართლმსაჯულების, ისე კეთილდღეობის მოდელთა მიდგომებს, წარმოადგენენ საუკეთესო ინტერესებისა და სამართლიანი პროცესის გარანტიების ნაზავს.⁹⁴ ანალოგიურად, საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი, ერთი მხრივ, ითვალისწინებს არასრულწლოვანთათვის მყარ პროცედურულ გარანტიებს, განიხილავს მას უფლებებით აღჭურვილ პროცესის აქტიურ მონაწილედ, მეორე მხრივ, ბავშვის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულად გათვალისწინების ვალდებულების დაწესებით გარკვეულწილად შემოაქვს კეთილდღეობის მოდელის ელემენტებიც. აღნიშნული მიდგომა ნათლად წარმოაჩენს ე.წ. „შერეული სისტემის“ არსებობას.

1.4 არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულად გათვალისწინების საკითხი სხვადასხვა ქვეყნების კანონმდებლობაში

1.4.1 კონტინენტური ევროპის სამართლის ქვეყნები

გერმანიაში არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება წარმოადგენს კომპრომისულ სისტემას კეთილდღეობასა და მართლმსაჯულებაზე ორიენტირებულ მიდგომებს შორის,⁹⁵ ვინაიდან წმინდა კეთილდღეობაზე ორიენტირებული მოდელი არ შეესაბამებოდა გერმანულ მენტალიტეტს.⁹⁶ სისხლისსამართლებრივი სისტემა მხედველობაში ღებულობს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებს კანონთან კონფლიქტში მყოფი პირებისათვის ფართო უფლებების მინიჭების მეშვეობით.⁹⁷ თუმცა, აღსანიშნავია, რომ *არასრულწლოვანთა სასამართლოების შესახებ აქტი*⁹⁸ არ ითვალისწინებს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპს. მართალია, გერმანიამ ბავშვის უფლებათა კონვენციის რატიფიცირება მოახდინა 1992 წელს და მას შემდეგ

⁹³ Muncie J., Goldson B., States of Transition: Convergence and Diversity in International Youth Justice, in: Comparative Youth Justice: Critical Issues, John Muncie, Barry Goldson (Eds.), SAGE Publications, London, Thousand Oaks, New Delhi, 2006, 214; Manco E., The United Nation Convention on the Rights of the Child: Are Children “In Conflict with Law” Really Protected? A Case Study of Republic of Albania's Juvenile Justice System, PhD Thesis, University of Sheffield, 2013, 37.

⁹⁴ Cipriani D., Children's Rights and the Minimum Age of Criminal Responsibility: A Global Perspective, David Nelken (Ed.), Ashgate Publishing Company, 2009, 24.

⁹⁵ Hatt A.C., Melo E., Ngugi L., Suvilaakso T., Totland Th., Van Der Huls I. B., Vega R., Zug K., Protecting the Rights of Children in Conflict with the Law, Research on Alternatives to the Deprivation of Liberty in Eight Countries, University of Fribourg, Geneva, 2008, 49; Heinrich B., Kherkheulidze I., Perfection of the Trends in Juvenile Justice Systems: On the Basis of Comparison of German, Georgian and the U.S. Juvenile Law, “Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik”, Berlin, Tbilisi, 2014, 614.

⁹⁶ Dünkel F., Juvenile Justice in Germany: Between Welfare and Justice, in: International Handbook of Juvenile Justice, Josine Junger-Tas and Scott. H. Decker (Eds.), Springer, Utrecht, Arizona, 2006, 226.

⁹⁷ Study on Children's Involvement in Judicial Proceedings: Contextual Overview for the Criminal Justice Phase – Germany, European Commission, June, 2013, 2.

⁹⁸ Juvenile Courts Act, Germany, 1974, <[file:///C:/Users/APGUSER/Downloads/Germany Juvenile Courts Act am2013_en%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/APGUSER/Downloads/Germany%20Juvenile%20Courts%20Act%20am2013_en%20(2).pdf)>, [10.03.2019].

კონვენცია საგაღმართლო ძალის მქონე ფედერალური აქტია, თუმცა მას კონსტიტუციაზე დაბალი იერარქიული რანგი აქვს მინიჭებული.⁹⁹

2008 წელს განხორციელებული ცვლილების შედეგად, გერმანიის არასრულწლოვანთა სასამართლოების შესახებ აქტი უპირველეს მიზნად არასრულწლოვანთა მიერ შემდგომი დანაშაულის ჩადენის პრევენციას ასახელებს. ამ მიზნის მისაღწევად კი ინტერვენციული ღონისძიებები ორიენტირებული უნდა იყოს საგანმანათლებლო მიზნებზე.¹⁰⁰ ამასთან, როგორც განმარტებით ბარათში აღინიშნა, მხედველობაში არ მიიღებოდა ზოგადი პრევენცია და საზოგადოების უსაფრთხოების დაცვა.¹⁰¹ მართალია, არასრულწლოვნის სასჯელის მიზნები კანონში პირდაპირ არ არის განსაზღვრული, მაგრამ ნორმათა ანალიზიდან გამომდინარე, მასში მოიაზრება ახალი დანაშაულის თავიდან აცილება, რესოციალიზაცია და სამართლიანობის აღდგენა.¹⁰² არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების მიზნები კანონთან კონფლიქტში მყოფი პირის რეაბილიტაცია და განათლების მიღების უზრუნველყოფაა. ძირითადი აქცენტი გადატანილია არა დანაშაულის სიმძიმეზე, არამედ დამნაშავეზე და მის საჭიროებებზე.¹⁰³ მიუხედავად ამისა, გერმანიის კანონმდებლობა ყურადღების მიღმა არ ტოვებს საზოგადოებრივი უსაფრთხოების ინტერესს. კერძოდ, 2008 წელს არასრულწლოვანთა სასამართლოების შესახებ აქტს დაემატა ე.წ. შემდგომი პრევენციული პატიმრობა, რაც გულისხმობს მძიმე ძალადობრივი დანაშაულის ჩამდენ პირთა განუსაზღვრელი ვადით პატიმრობაში დატოვებას, განსაზღვრული საპატიმრო სასჯელის მოხდის შემდეგ, თუ არსებობს მძიმე ძალადობრივი დანაშაულის ჩადენის მაღალი ალბათობა. აღნიშნული რეგულირება კანონგარეშედ გამოაცხადა ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ¹⁰⁴ და შემდგომ გერმანიის საკონსტიტუციო სასამართლომ. შედეგად, კანონმდებლობამ მოდიფიცირება განიცადა, თუმცა საზოგადოებისათვის სერიოზული საფრთხის შემცველი არასრულწლოვანთათვის კვლავ გათვალისწინებულია პრევენციული პატიმრობის გამოყენების შესაძლებლობა, მაგრამ მკაცრად განსაზღვრული პირობების დაცვით.¹⁰⁵

ბავშვის უფლებათა კომიტეტი გერმანიასთან მიმართებით განსაკუთრებულ ყურადღებას მიაქცევს იმ გარემოებას, რომ

⁹⁹ Dunkel F., Heinz W., Germany, International Handbook of Juvenile Justice, 2nd Edition, in: International Handbook of Juvenile Justice, 2nd Edition, Scott H. Decker, Nerea Marteache (Eds.), Springer, Switzerland, 2017, 306.

¹⁰⁰ Dunkel F., Youth Justice in Germany, Oxford University Press, 2015, 4; Juvenile Courts Act, Germany, 1974, Section 2 (1), <[file:///C:/Users/APGUSER/Downloads/Germany Juvenile Courts Act am2013_en%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/APGUSER/Downloads/Germany%20Juvenile%20Courts%20Act%20am2013_en%20(2).pdf)>, [10.03.2019].

¹⁰¹ Dunkel F., Youth Justice in Germany, Oxford University Press, 2015, 4.

¹⁰² მკვდელი შვილი-პედროსი ჯ., სანქციები არასრულწლოვანთა სისხლის სამართალში გერმანიის კანონმდებლობის მიხედვით, წიგნში: არასრულწლოვანთა სასჯელისა და აღმზრდევლობითი ხასიათის იძულებითი ღონისძიების შეფარდების პრობლემები (სტატიათა კრებული), რედ. ლეკვიევილი მ., შალიკაშვილი მ., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2011, 246.

¹⁰³ Albrecht H.J., Youth Justice in Germany, “Crime and Justice”, Vol. 31, 2004, 453.

¹⁰⁴ Case of M. v. Germany, Application no. 19359/04, Strasbourg, 17 December, 2009.

¹⁰⁵ Dunkel F., Youth Justice in Germany, Oxford University Press, 2015, 5; Juvenile Courts Act, Germany, 1974, Section 106, <[file:///C:/Users/APGUSER/Downloads/Germany Juvenile Courts Act am2013_en%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/APGUSER/Downloads/Germany%20Juvenile%20Courts%20Act%20am2013_en%20(1).pdf)>, [10.03.2019].

არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპი სრულად არ არის ასახული ფედერალურ კანონმდებლობაში და საუკეთესო ინტერესებისათვის პრიორიტეტის მინიჭება არ არის ინტეგრირებული საკანონმდებლო, აღმსარულეული და სასამართლო ხელისუფლების ყველა სფეროში.¹⁰⁶

ევროპის მასშტაბით კეთილდღეობაზე ორიენტირებული მართლმსაჯულებით გამორჩეული იყო ბელგიის არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემა.¹⁰⁷ საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპს განამტკიცებს ბელგიის კონსტიტუცია, თუმცა არსებობს დათქმა, რომ ბავშვის უფლებების განხორციელებას უზრუნველყოფს კანონი.¹⁰⁸ ამრიგად, კონსტიტუციით გარანტირებულ ბავშვის უფლებებთან დაკავშირებულ დებულებებს არ გააჩნია პირდაპირი გამოყენების ძალა, რაც არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობასთან მიმართებით დაადასტურა ბელგიის უზენაესმა ადმინისტრაციულმა სასამართლომ.¹⁰⁹ ბელგიაში მოქმედებს არასრულწლოვანთა შესახებ აქტი, რომელიც, მართალია, ემყარება კეთილდღეობის მოდელის ძირითად პრინციპებს, თუმცა არ ითვალისწინებს საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობას და არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების უპირველეს პრინციპად ასახელებს დანაშაულის პრევენციას, როგორც უმნიშვნელოვანეს გარემოებას საზოგადოების უსაფრთხოების გრძელვადიან პერსპექტივაში დასაცავად. ამასთან, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება მიზნად ისახავს განათლების, სოციალური ინტეგრაციისა და საზოგადოების უსაფრთხოების დაცვის უზრუნველყოფას.¹¹⁰ რაც შეეხება ბავშვის უფლებათა კონვენციას, მართალია, იგი ბელგიის კანონმდებლობის ნაწილია, მაგრამ სასამართლოში მისი დებულებების პირდაპირი მოქმედების ძალა, დამოკიდებულია მოსამართლის გადაწყვეტილებაზე.¹¹¹ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში არც თუ ისე ხშირად იყენებენ კონვენციას და კვლავ სადავო საკითხად რჩება 16-დან 18 წლამდე პირების სრულწლოვანთა სასამართლოში გასამართლების შესაძლებლობა.¹¹² სწორედ ამიტომ მოუწოდებს ბავშვის უფლებათა

¹⁰⁶ Concluding Observations on the Combined Third and Fourth Periodic Reports of Germany, Committee on the Rights of the Child, CRC/C/DEU/CO/3-4, 2014, Para. 26.

¹⁰⁷ Dumortier E., Christiaens J., Nuytiens A., Belgium, in: International Handbook of Juvenile Justice, 2nd Edition, Scott H. Decker, Nerea Marteache (Eds.), Springer, Switzerland, 2017, 239.

¹⁰⁸ Constitution of Belgium, 1831, Art. 22 bis. <https://constituteproject.org/constitution/Belgium_2014?lang=en>, [10.03.2019]; Study on Children's Involvement in Judicial Proceedings, Contextual Overview for the Criminal Justice Phase – Belgium, European Commission, June 2013, 4.

¹⁰⁹ Vandenhoe W., Belgium, The Convention on the Rights of the Child in Belgian Case Law, in: Litigating the Rights of the Child: The UN Convention on the Rights of the Child in Domestic and International Jurisprudence, Ton Liefwaard, Jaap E. Doek (Ed.), Springer, New-York, London, 2015, 107-108.

¹¹⁰ Youth Protection Act, Belgium, 1965, (Act on the Protection of Young People, the Care of Minors Who Have Committed an Offense and the Reparation of the Damage Caused Thereby), Preliminary Title (1,3), <http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&table_name=loi&cn=1965040803>, [10.03.2019].

¹¹¹ Vandenhoe W., Belgium, The Convention on the Rights of the Child in Belgian Case Law, in: Litigating the Rights of the Child: The UN Convention on the Rights of the Child in Domestic and International Jurisprudence, Ton Liefwaard, Jaap E. Doek (Ed.), Springer, New-York, London, 2015, 106.

¹¹² იქვე, 117.

კომიტეტი აღნიშნული პრაქტიკის აღმოფხვრისაკენ.¹¹³ თუმცა, გადაცემის მექანიზმის არსებობა წარმოადგენს პრინციპულ და პოლიტიურ საკითხს. როგორც ჩანს, ბავშვის უფლებები უპირისპირდება არასრულწლოვანთა მიერ ჩადენილი მძიმე დანაშაულებისადმი მკაცრი მიდგომის საჭიროებას.¹¹⁴

ბელგიის მსგავსად, *ნიდერლანდებში* ბავშვის უფლებათა კონვენციას რატიფიცირების შემდეგ დაუყოვნებლივ მიენიჭა შიდასახელმწიფოებრივი ეფექტი და კანონმდებლობა, აღმასრულებელი და სასამართლო ხელისუფლება შეიბოჭა მისი დებულებებით,¹¹⁵ თუმცა, შეზღუდული მონისტური სისტემის მოქმედებიდან გამომდინარე, სასამართლოში პირდაპირი მოქმედების ძალა გააჩნია კონვენციის მხოლოდ სამართლებრივად მბოჭავ დებულებებს,¹¹⁶ რის შესახებაც გადაწყვეტილებას სასამართლო დებულებებს.¹¹⁷ აღსანიშნავია, რომ კონვენციის მე-3 მუხლი მიიჩნევა პირდაპირი გამოყენების ძალის მქონე დებულებად და ფართოდ გამოიყენება სასამართლოების წინაშე.¹¹⁸ თუმცა, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში კონვენციის გავლენა შედარებით მცირეა.¹¹⁹ აღსანიშნავია ისიც, რომ ჰოლანდიის სისხლის სამართლისა და სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსები¹²⁰ არ ითვალისწინებს საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპს, თუმცა მოიცავს დებულებებს, რომლებიც უზრუნველყოფს 12-დან 18 წლამდე პირებისათვის სპეციალურ გარანტიებს.¹²¹ არსებული მიდგომა ეფუძნება იმ მსჯელობას, რომ არასრულწლოვანი არის თავისუფალი ნებით მოქმედი პირი და სრულად პასუხისმგებელი საკუთარ ქმედებებზე. შედეგად, ცენტრალური ფიგურა გახდა მსხვერპლი რესტიტუციისა და

¹¹³ Consideration of Reports Submitted by States Parties Under Article 44 of the Convention, Concluding Observations: Belgium, Committee on the Rights of the Child, CRC/C/BEL/CO/3-4, 18 June, 2010, Paras. 34, 82(a).

¹¹⁴ *Dumortier E., Christiaens J., Nuytiens A.*, Belgium, in: *International Handbook of Juvenile Justice*, 2nd Edition, Scott H. Decker, Nerea Marteache (Eds.), Springer, Switzerland, 2017, 258.

¹¹⁵ *Limbeek M., Bruning M.*, The Netherlands: Two Decades of the CRC in Dutch Case Law, in: *Litigating the Rights of the Child: The UN Convention on the Rights of the Child in Domestic and International Jurisprudence*, Ton Liefwaard, Jaap E. Doek (Ed.), Springer, New-York, London, 2015, 89-90.

¹¹⁶ Constitution of the Kingdom of Netherlands, 1815, Art. 93. <https://constituteproject.org/constitution/Netherlands_2008?lang=en>, [10.03.2019]; Study on Children's Involvement in Judicial Proceedings: Contextual Overview for the Criminal Justice Phase – Netherlands, European Commission, June 2013, 4.

¹¹⁷ *Limbeek M., Bruning M.*, The Netherlands: Two Decades of the CRC in Dutch Case Law, in: *Litigating the Rights of the Child: The UN Convention on the Rights of the Child in Domestic and International Jurisprudence*, Ton Liefwaard, Jaap E. Doek (Ed.), Springer, New-York, London, 2015, 91.

¹¹⁸ Study on Children's Involvement in Judicial Proceedings: Contextual Overview for the Criminal Justice Phase – Netherlands, European Commission, June 2013, 4.

¹¹⁹ *Limbeek M., Bruning M.*, The Netherlands: Two Decades of the CRC in Dutch Case Law, in: *Litigating the Rights of the Child: The UN Convention on the Rights of the Child in Domestic and International Jurisprudence*, Ton Liefwaard, Jaap E. Doek (Ed.), Springer, New-York, London, 2015, 100.

¹²⁰ Criminal Code of the Kingdom of Netherlands, 1881, <[file:///C:/Users/APGUSER/Downloads/Netherlands_CC_am2012_en%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/APGUSER/Downloads/Netherlands_CC_am2012_en%20(1).pdf)>, [10.03.2019]; Criminal Procedure Code of the Kingdom of Netherlands, <[file:///C:/Users/APGUSER/Downloads/Netherlands_CPC_am2012_en%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/APGUSER/Downloads/Netherlands_CPC_am2012_en%20(1).pdf)>, [10.03.2019].

¹²¹ Study on Children's Involvement in Judicial Proceedings, Contextual Overview for the Criminal Justice Phase – Netherlands, European Commission, June 2013, 4; Criminal Procedure Code of the Kingdom of Netherlands, Section 22 (2), 496a (3, c), <[file:///C:/Users/APGUSER/Downloads/Netherlands_CPC_am2012_en%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/APGUSER/Downloads/Netherlands_CPC_am2012_en%20(1).pdf)>, [10.03.2019].

მიყენებული ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნით და მკვეთრად შემცირდა განსხვავება სრულწლოვანთა და არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებას შორის.¹²² მართალია, ჰოლანდიამ მიიღო *ახალგაზრდების სისხლის სამართლის კანონი*, მაგრამ განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულთა ჩადენის შემთხვევაში, გათვალისწინებულია 16 და 17 წლის არასრულწლოვნების ზრდასრულთა სასამართლოში გასამართლების შესაძლებლობა და სასჯელის ზრდასრულთა პენიტენციურ დაწესებულებაში მოხდა. შედეგად, ბავშვის უფლებათა კომიტეტი სახელმწიფოს მოუწოდებს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემის კონვენციასთან და სხვა რელევანტურ სტანდარტებთან სრულ შესაბამისობაში მოყვანისკენ და იძლევა არაერთ რეკომენდაციას არსებული ხარვეზების გამოსასწორებლად.¹²³

არასრულწლოვნის *კანონიერი ინტერესების* პრიორიტეტულობას, მათ შორის, სისხლის სამართალწარმოებაში, ითვალისწინებს *ლიეტუვას* კანონმდებლობა.¹²⁴ მიუხედავად ამისა, ბავშვის უფლებათა კომიტეტი აღნიშნავს, რომ პრინციპი არ არის სრულად ინკორპორირებული ეროვნულ კანონმდებლობაში, რადგან „*ლეგიტიმური ინტერესები*” არ წარმოადგენს „*საუკეთესო ინტერესების*” ეკვივალენტურ ცნებას.¹²⁵ ანალოგიური მიდგომა გვხვდება *ლატვიის* კანონმდებლობაშიც, რომელიც ბავშვის უფლებებისა და ინტერესების უზრუნველყოფას ანიჭებს პრიორიტეტს.¹²⁶ საუკეთესო ინტერესების უპირატესობა ფართოდ აღიარებულია როგორც წინასწარი გამოძიების, ისე სასამართლოში საქმის განხილვის ეტაპზე.¹²⁷ საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპი მოქმედებს *ხორვატიაშიც*, მიუხედავად იმისა, რომ იგი ქვეყნის შიდა კანონმდებლობაში¹²⁸ არ არის ასახული, თუმცა ბავშვის უფლებათა კონვენცია, მსგავსად შიდასახელმწიფოებრივი კანონებისა, გამოყენებადია ეროვნული სასამართლოების წინაშე.¹²⁹ *ესტონეთში* არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა განმტკიცებულია, როგორც კანონმდებლობით, ისე ბავშვის უფლებათა კონვენციის პირდაპირი გამოყენების ძალის

¹²² *Junger-tas J.*, Youth Justice in Netherlands, “Crime and Justice”, Vol. 31, 2004, 331.

¹²³ Concluding Observations on the fourth Periodic Report of the Netherlands, Committee on the Rights of the Child, CRC/C/NDL/CO/4, 8 June, 2015, Paras. 58-62.

¹²⁴ Law on Fundamentals of Protection of the Rights of the Child, Republic of Lithuania, 14 March, 1996, No. I-1234, Art. 4 (1), <<https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.382481?jfwid=q8i88lquy>>, [10.03.2019]; Study on Children’s Involvement in Judicial Proceedings, Contextual Overview for the Criminal Justice Phase – Lithuania, European Commission, June 2013, 2, 6.

¹²⁵ Concluding Observations on the Combined Third and Fourth Periodic Reports of Lithuania, Adopted by the Committee at its Sixty-Fourth Session (16 September–4 October 2013), Committee on the Rights of the Child, CRC/C/LTU/CO/3-4, 30 October, 2013, Para. 18.

¹²⁶ Protection of the Rights of the Child Law, Latvia, Art. 6(1-2), <<https://www.crin.org/en/library/legal-database/latvia-protection-rights-child-law>>, [10.03.2019].

¹²⁷ Study on Children’s Involvement in Judicial Proceedings, Contextual Overview for the Criminal Justice Phase – Latvia, European Commission, June 2013, 2-3.

¹²⁸ Juvenile Courts Act, Croatia, Official Gazette no. 111/1997, <<https://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/8996>>, [10.03.2019]; Criminal Code of the Republic of Croatia, 21 October, 2011, <file:///C:/Users/APGUSER/Downloads/Croatia_Criminal_Code_2011_en.pdf>, [10.03.2019]; Criminal Procedure Code of the Republic of Croatia, 3 July, 2009, <file:///C:/Users/APGUSER/Downloads/Croatia_Criminal_proc_code_am2009_en.pdf>, [10.03.2019].

¹²⁹ Study on Children’s Involvement in Judicial Proceedings, Contextual Overview for the Criminal Justice Phase – Croatia, European Commission, June 2013, 6.

მეშვეობით და ხელისუფლების ქმედებებს ხწორედ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესები განსაზღვრავენ.¹³⁰ არასრულწლოვანთა სასჯელის მიზანად კი რესოციალიზაციის ხელშეწყობა და ახალი დანაშაულის ჩადენის თავიდან აცილება განიხილება.¹³¹ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობას, როგორც ძირითად სახელმძღვანელო პრინციპს, რომელსაც უნდა ეფუძნებოდეს სამართლებრივი ინტერვენცია,¹³² იცნობს *ესპანეთის* კანონმდებლობაც.¹³³ კერძოდ, *არასრულწლოვანთა სამართლებრივი დაცვის შესახებ ორგანული კანონის* თანახმად, სასამართლოებს და საკანონმდებლო ორგანოებს ეკისრებათ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებისათვის პრიორიტეტის მინიჭების ვალდებულება ყველა სხვა ლეგიტიმურ ინტერესთან მიმართებით.¹³⁴ *არასრულწლოვანთა სისხლისამართლებრივი პასუხისმგებლობის შესახებ ორგანული კანონი*, მართალია, არ იცნობს მსგავს დებულებას, თუმცა მიუთითებს, რომ არასრულწლოვნებს აქვთ უფლება ისარგებლონ კონსტიტუციით, არასრულწლოვანთა სამართლებრივი დაცვის შესახებ აქტითა და ბავშვის უფლებათა კონვენციით გარანტირებული უფლებებით.¹³⁵ აღსანიშნავია, რომ, ამავდროულად, მხედველობაში მიიღება არასრულწლოვნის ასაკი, დანაშაულის ხასიათი, სიმძიმე, რეციდივი, როგორც გადაწყვეტილებაზე გავლენის მქონე კრიტერიუმები, რომლებიც აისახება სასჯელის ზომაზე.¹³⁶ არასრულწლოვან ბრალდებულთა მიმართ გამოსაყენებელი სანქციები მოიცავს როგორც საგანმანათლებლო, ისე დამსჯელობითი ღონისძიებების ერთობლიობას.¹³⁷ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპი გვხვდება ასევე *ლუქსემბურგის* კანონმდებლობაში.¹³⁸ მართალია, *ავსტრიის*

¹³⁰ Study on Children’s Involvement in Judicial Proceedings, Contextual Overview for the Criminal Justice Phase – Estonia, European Commission, June 2013, 2, 4; Child Protection Act, Estonia, 19.11.2014, in force from 01.01.2016, Arts. 2, 5. <<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/506052015001/consolide>>. [10.03.2019].

¹³¹ Juvenile Sanctions Act, Estonia, 1998, Art. 7(1), <<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/527062014002/consolide>>, [10.03.2019].

¹³² De La Cuesta J. J., The New Spanish Penal System on Delinquency, in: Juvenile Law Violators, Human Rights and the Development of New Juvenile Justice Systems, Eric L. Jensen, Jorgen Jepsen (Eds.), Hart Publishing, Oxford, Portland, 2006, 101.

¹³³ Study on Children’s Involvement in Judicial Proceedings, Contextual Overview for the Criminal Justice Phase – Spain, European Commission, June 2013, 2.

¹³⁴ Organic Law 1/1996, of January 15, on the Legal Protection of the Minor, Partial Modification of the Civil Code and the Law of Civil Prosecution, Spain, Art. 2 (1), <<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1996-1069>>, [10.03.2019].

¹³⁵ Organic Law 5/2000, of January 12, Regulating the Criminal Responsibility of Minors, Spain, Art. 1 (2), <<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2000-641>>, [10.03.2019].

¹³⁶ Fernandez-Molina E., Beneitez M. J. B., Bartolome-Gutierrez R., Spain, in: International Handbook of Juvenile Justice, 2nd Edition, Scott H. Decker, Nerea Marteache (Eds.), Springer, Switzerland, 2017, 433.

¹³⁷ Study on Children’s Involvement in Judicial Proceedings, Contextual Overview for the Criminal Justice Phase – Spain, European Commission, June 2013, 16.

¹³⁸ Law of 16 December 2008 on the Support of Youth and Families, Luxembourg, Article 2, <<http://data.legilux.public.lu/file/eli-etat-leg-memorial-2008-192-fr-pdf.pdf>>, [10.03.2019]; Study on Children’s Involvement in Judicial Proceedings, Contextual Overview for the Criminal Justice Phase – Luxembourg, European Commission, June 2013, 2, 6; Law of 10 August 1992 on Youth Protection, Luxembourg, Article 37, <<http://data.legilux.public.lu/file/eli-etat-leg-memorial-1992-70-fr-pdf.pdf>>, [10.03.2019].

არასრულწლოვანთა სასამართლოების შესახებ აქტი¹³⁹ პირდაპირ არ განსაზღვრავს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპს და ძირითად აქცენტს არასრულწლოვნის რესოციალიზაციაზე და კერძო პრევენციაზე აკეთებს,¹⁴⁰ თუმცა ბავშვთა უფლებების შესახებ ავსტრიის ფედერალური კონსტიტუციური აქტი განამტკიცებს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების/კეთილდღეობის უპირველეს ყოვლისა გათვალისწინების პრინციპს კერძო თუ საჯარო დაწესებულებების მიერ ბავშვების მიმართ განხორციელებულ ყველა მოქმედებაში.¹⁴¹ მიუხედავად ამისა, ბავშვის უფლებათა კომიტეტი ყველა ამ ქვეყანასთან მიმართებით ყურადღებას ამახვილებს პრინციპის პრაქტიკაში არასათანადოდ გამოყენებაზე და რეკომენდაციას უწევს სახელწიფოებს, უზრუნველყონ ყველა პასუხისმგებელი პირი სათანადო ტრენინგებითა და მითითებებით.¹⁴²

სკანდინავიური სისტემა ამკვიდრებს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სკანდინავიურ მოდელს, თუმცა, ამავდროულად, ქვეყნების მიხედვით მნიშვნელოვანი სხვაობაა სხვადასხვა ასპექტებში.¹⁴³ შეიძლება ითქვას, რომ სკანდინავიური არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება ნაწილობრივ დაფუძნებულია სრულწლოვანთა სისხლისსამართლებრივ სისტემაზე, ხოლო ნაწილობრივ - არასრულწლოვნის კეთილდღეობაზე. არ არსებობს არასრულწლოვანთათვის განცალკევებული სისხლისსამართლებრივი სისტემა და არასრულწლოვანთა სასამართლო, არამედ 15 წლიდან ყველა არასრულწლოვანს (დანიაში 14 წლიდან) ასამართლებენ იმავე სისხლის სამართლის კოდექსით, რომლითაც სრულწლოვან ბრალდებულებს.¹⁴⁴

¹³⁹ Federal Act of 20 October 1988 on the Administration of Justice for Juvenile and Young Adult Offenses (Juvenile Court Act 1988 - JGG), Austria, <<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002825>>, [10.03.2019].

¹⁴⁰ Bruckmuller K., Austria, in: International Handbook of Juvenile Justice, 2nd Edition, Scott H. Decker, Nerea Marteache (Eds.), Springer, Switzerland, 2017, 220.

¹⁴¹ Federal Constitutional Act on the Rights of Children, Federal Law Gazette I No. 4/2011, Austria, Art. 1. <https://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?ResultFunctionToken=2e737798-3301-474c-89c4-bb3bd5b51033&Abfrage=Erw&Titel=&Quelle=&ImRisSeitVonDatum=&ImRisSeitBisDatum=&ImRisSeit=Undefined&ResultPageSize=100&Suchworte=&Dokumentnummer=ERV_2011_1_4>, [10.03.2019]; <https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/Erw/ERV_2011_1_4/ERV_2011_1_4.pdf>, [10.03.2019].

¹⁴² Concluding Observations on the Third to Fifth Periodic Reports of Latvia, Committee on the Rights of the Child, CRC/C/LVA/CO/3-5, 14 March 2016, Paras. 28-29; Concluding Observations on the Combined Third and Fourth Periodic Reports of Croatia, Committee on the Rights of the Child, CRC/C/HRV/CO/3-4, 13 October, 2014, Paras. 22-23; Concluding Observations on the Combined Second to Fourth Periodic Reports of Estonia, Committee on the Rights of the Child, CRC/C/EST/CO/2-4, 8 March, 2017, Paras. 20-21; Concluding Observations on the Combined Fifth and Sixth Periodic Reports of Spain, Committee on the Rights of the Child, CRC/C/ESP/CO/5-6, 5 March, 2018, Para. 16 (b, c); Concluding Observations on the Combined Third and Fourth Periodic Reports of Luxembourg, Adopted by the Committee at its Sixty-fourth Session (16 September–4 October 2013), Committee on the Rights of the Child, CRC/C/LUX/CO/3-4, 29 October, 2013, Para. 24; Concluding Observations on the Combined Third and Fourth Periodic Report of Austria, Adopted by the Committee at its Sixty-first Session (17 September – 5 October 2012), Committee on the Rights of the Child, CRC/C/AUT/CO/3-4, 3 December, 2012, Paras. 26-27.

¹⁴³ Lappi-Seppala T., Nordic Youth Justice, “Crime and Justice”, Vol. 40, No.1, 2011, 199.

¹⁴⁴ Lappi-Seppala T., Nordic Youth Justice, “Crime and Justice”, Vol. 40, No. 1, 2011, 200; Study on Children’s Involvement in Judicial Proceedings, Contextual Overview for the Criminal Justice Phase – Sweden, European Commission, June 2013, 4; Terrill R. J., World Criminal Justice Systems: A Survey, 7th Edition, Ellen S. Boyne (Ed.), Matthew Bender and Company, 2009, 294; Dunkel F., Juvenile Justice Systems in Europe – Reform Developments Between Justice, Welfare and “New Punitiveness”,

რაც შეეხება საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობას, შედეგში, ფინეთსა და დანიაში კანონმდებლობა პირდაპირ არ ითვალისწინებს აღნიშნულ პრინციპს, თუმცა არასრულწლოვნებისადმი ზოგადი მიდგომა ასახავს ბავშვის უფლებათა კონვენციით გათვალისწინებულ ვალდებულებებს, მათ შორის, საუკეთესო ინტერესების დაცულობისა და გათვალისწინების თვალსაზრისით.¹⁴⁵ რაც შეეხება ნორვეგიას, კონფლიქტის არსებობისას, ბავშვის უფლებათა კონვენციას ენიჭება უპირატესობა ეროვნულ კანონმდებლობასთან მიმართებით.¹⁴⁶ ამასთან, ნორვეგიის კონსტიტუციის თანახმად, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესები წარმოადგენს ფუნდამენტური მნიშვნელობის გარემოებას ყველა იმ მოქმედების განხორციელებისას და გადაწყვეტილების მიღებისას, რომლებიც შეეხება არასრულწლოვანს.¹⁴⁷ ბავშვის უფლებათა კომიტეტი ყურადღებას ამახვილებს საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის კანონმდებლობაში არაადეკვატური ასახვის შესახებ და მოუწოდებს სახელმწიფოებს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემის კონვენციასთან სრულ შესაბამისობაში მოყვანისაკენ.¹⁴⁸

1.4.2 ანგლო-ამერიკული სამართლის ქვეყნები

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სფეროში ინგლისის, უელსისა და ჩრდილოეთ ირლანდიის მიდგომა თითქმის იდენტურია.¹⁴⁹ მე-20 საუკუნის დასაწყისში, ინგლისში საყოველთაოდ აღიარებულ იქნა არასრულწლოვნის კეთილდღეობისა და მისი ინტერესების განსაკუთრებული მნიშვნელობა, რასაც შედეგად მოჰყვა, 1933 წელს, *ბავშვებისა და ახალგაზრდების აქტის* მიღება, რომელიც სასამართლოს ავალდებულებს გადაწყვეტილების მიღებისას, მათ შორის,

“Kriminologijos Studijos”, Vol. 1, 2014, 53- 54; *Storgaard A.*, Denmark, in: *International Handbook of Juvenile Justice*, 2nd Edition, Scott H. Decker, Nerea Marteache (Eds.), Springer, Switzerland, 2017, 270; *Hatt A.C., Melo E., Ngugi L., Suvilaakso T., Totland Th., Van Der Huls I. B., Vega R., Zug K.*, Protecting the Rights of Children in Conflict with the Law, Research on Alternatives to the Deprivation of Liberty in Eight Countries, University of Fribourg, Geneva, 2008, 64.

¹⁴⁵ Study on Children’s Involvement in Judicial Proceedings, Contextual Overview for the Criminal Justice Phase – Sweden, European Commission, June 2013, 6; Study on Children’s Involvement in Judicial Proceedings, Contextual Overview for the Criminal Justice Phase – Finland, European Commission, June 2013, 5; Study on Children’s Involvement in Judicial Proceedings, Contextual Overview for the Criminal Justice Phase –Denmark, European Commission, June 2013, 4.

¹⁴⁶ Act to Strengthen the Position of Human Rights in Norwegian law (Human Rights Act), 1999, Sections 2(4), 3. <<http://extwprlegs1.fao.org/docs/pdf/nor127929.pdf>>, [10.03.2019].

¹⁴⁷ The Constitution of the Kingdom of Norway, 14 May, 1814, Art. 104, <https://constituteproject.org/constitution/Norway_2016?lang=en>, [10.03.2019].

¹⁴⁸ Concluding Observations on the Fifth Periodic Report of Sweden, Committee on the Rights of the Child, CRC/C/SWE/CO/5, 6 March, 2015, Paras. 17-18, 58; Consideration of Reports Submitted by States Parties Under Article 44 of the Convention Concluding Observations: Finland, Committee on the Rights of the Child, CRC/C/FIN/CO/4, 3 August, 2011, Para. 27; Concluding Observations on the Fifth Periodic Report of Denmark, Committee on the Rights of the Child, CRC/C/DNK/CO/5, 26 October, 2017, Para. 44; Concluding Observations on the Combined Fifth and Sixth Periodic Reports of Norway, Committee on the Rights of the Child, CRC/C/NOR/CO/5-6, 4 July, 2018, Para. 35.

¹⁴⁹ Study on Children’s Involvement in Judicial Proceedings, Contextual Overview for the Criminal Justice Phase – England, Wales and Northern Ireland, European Commission, September 2013, 7.

არასრულწლოვანი ბრალდებულის კეთილდღეობის გათვალისწინებას.¹⁵⁰ კეთილდღეობის პრინციპი კიდევ უფრო განამტკიცა 1969 წლის აქტმა¹⁵¹, რომელმაც ყოველგვარი ზღვარი წაშალა კანონთან კონფლიქტში მყოფ არასრულწლოვნებსა და იმ ბავშვებს შორის, რომლებიც დაცვასა და მზრუნველობას საჭიროებდნენ¹⁵² და ფუნდამენტურად გაემიჯნა დანაშაულზე კლასიკურ რეაგირებას, რაც სამართლიან მიზღვას გულისხმობდა.¹⁵³ თუმცა, 1980-იანი წლებიდან ინგლისსა და უელსში აღორძინება დაიწყო ტრადიციულმა სისხლის სამართლის ღირებულებებმა, რომელიც დანაშაულის კონტროლზე იყო ორიენტირებული.¹⁵⁴ ბავშვების შესახებ 1989 წლის აქტმა გააუქმა 1969 წლის აქტით გათვალისწინებული არასრულწლოვანთა სასამართლოს უფლებამოსილება არასრულწლოვნის ადგილობრივი ხელისუფლების მზრუნველობის ქვეშ გადაცემის შესახებ და აღნიშნული მხოლოდ საოჯახო სამართალწარმოების ფარგლებში იქნა დატოვებული.¹⁵⁵ მართალია, 1989 წლის აქტი ითვალისწინებს არასრულწლოვნის კეთილდღეობის უპირატესად გათვალისწინების ვალდებულებას, თუმცა ეს ვალდებულება არ მოქმედებს კანონთან კონფლიქტში მყოფ პირებთან მიმართებით და აღნიშნული აქტით გათვალისწინებული კეთილდღეობის ტესტს ძალიან ვიწრო გამოყენება გააჩნია ბავშვის უფლებათა კონვენციის მე-3 მუხლთან შედარებით.¹⁵⁶ 1991 წელს გაერთიანებულმა სამეფომ, მართალია, მოახდინა ბავშვის უფლებათა კონვენციის რატიფიცირება, თუმცა, არსებული სამართლებრივი სისტემის მიხედვით, რატიფიცირება კონვენციას ავტომატურად არ ანიჭებს ეროვნულ დონეზე სამართლებრივად მბოჭავ ძალას, არამედ საჭიროა სათანადო კანონმდებლობის მიღება, რისი მცდელობაც ინგლისის მთავრობას არ ჰქონია.¹⁵⁷ გაერთიანებული სამეფოს პარლამენტის მიერ მიღებულ კანონმდებლობაში, კონვენციის მხედველობაში მიღების თვალსაზრისით, ერთადერთი მითითება გვხვდება ბავშვების შესახებ 2004 წლის აქტში, რომელიც ინგლისის ბავშვთა კომისარს ავალდებულებს თავისი ფუნქციის შესრულების მიზნით ბავშვის უფლებების და ინტერესების

¹⁵⁰ Children and Young Persons Act, 1933, Section 44, <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo5/23-24/12>>, [10.03.2019].

¹⁵¹ Children and Young Persons Act, 1969, <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1969/54>>, [10.03.2019].

¹⁵² Arthur R., Protecting the Best Interests of the Child: A Comparative Analysis of the Youth Justice Systems in Ireland, England and Scotland, "International Journal of Children's Rights", No.18, Issue 2, 2010, 219.

¹⁵³ Morgan R., Newburn T., Youth Crime and Justice: Rediscovering Devolution, Discretion and Diversion, in: The Oxford Handbook of Criminology, 5th Edition, Mike Maguire, Rod Morgan, Robert Reiner (Eds.), Oxford University Press, 2012, 506.

¹⁵⁴ Gelsthorpe L., Kemp, V., Comparative Juvenile Justice: England and Wales, in: Juvenile Justice Systems: International Perspectives, 2nd Edition, John A. Winterdyk (Ed.), Canadian Scholars' Press, Toronto, 2002, 136.

¹⁵⁵ Children Act, 1989, Section 90, <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1989/41>>, [10.03.2019].

¹⁵⁶ Children Act, 1989, Section 1, <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1989/41>>, [10.03.2019]; Williams J., England and Wales, in: Litigating the Rights of the Child: The UN Convention on the Rights of the Child in Domestic and International Jurisprudence, Ton Liefwaard, Jaap E. Doek (Ed.), Springer, New-York, London, 2015, 59.

¹⁵⁷ Williams J., England and Wales, in: Litigating the Rights of the Child: The UN Convention on the Rights of the Child in Domestic and International Jurisprudence, Ton Liefwaard, Jaap E. Doek (Ed.), Springer, New-York, London, 2015, 54; Bateman T., England and Wales, in: International Handbook of Juvenile Justice, 2nd Edition, Scott H. Decker, Nerea Marteache (Eds.), Springer, Switzerland, 2017, 292.

განსასაზღვრად კონვენციის გათვალისწინებას.¹⁵⁸ განსხვავებით ინგლისისგან, უელსის ეროვნულმა ასამბლეამ 2011 წელს ერთხმად მიიღო *ბავშვებისა და ახალგაზრდების უფლებების შესახებ სამართლებრივი რეგულირება*, რომელიც მინისტრებს მათი ფუნქციების შესრულებისას უწესებს კონვენციისა და მისი დამატებითი ოქმების მხედველობაში მიღების ვალდებულებას¹⁵⁹, თუმცა აღსანიშნავია, რომ არსრულწლოვანთა მართლმსაჯულება, განსხვავებით სხვა სფეროებისაგან, არ წარმოადგენს უელსის მთავრობისათვის დელეგირებულ სფეროს. შესაბამისად, ამ სფეროში შეზღუდულია ზემოაღნიშნული აქტით დაწესებული ვალდებულებები.¹⁶⁰

1998 წელს მიღებულ იქნა *დანაშაულისა და საზოგადოებრივი წესრიგის შესახებ აქტი*, რომელიც არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში უპირველეს მიზნად დანაშაულის პრევენციას აღიარებს და ამ მიზნის მხედველობაში მიღების ვალდებულებას მართლმსაჯულების პროცესში ჩართულ თითოეულ პირსა თუ ორგანოს აკისრებს.¹⁶¹ შესაბამისად, არასრულწლოვნის კეთილდღეობა მეორეხარისხოვან გარემოებად განიხილება. აქვე აღსანიშნავია, *სისხლის სამართლისა და იმიგრაციის შესახებ 2008 წლის აქტი*, რომელიც სასამართლოს ავალდებულებს, არასრულწლოვნისათვის სასჯელის დანიშვნისას გაითვალისწინოს 1989 წლის აქტით განმტკიცებული არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ისეთი უმთავრესი მიზნები, როგორცაა დანაშაულის პრევენცია და არასრულწლოვნის კეთილდღეობა, აგრეთვე სასჯელის მიზნები, რაც, თავის მხრივ, გულისხმობს დამნაშავეს დასჯას, დამნაშავეთა რეაბილიტაციას, საზოგადოების დაცვას, დაზარალებულისთვის მიყენებული ზიანის ანაზღაურებას.¹⁶² ცხადია, რომ კანონმდებლობა არასრულწლოვნის კეთილდღეობას არც თანაბარ სტატუსს და არც დამძლე ეფექტს ანიჭებს დანაშაულის პრევენციის უმთავრეს მიზანთან მიმართებით.¹⁶³ სწორედ ამიტომ ბავშვის უფლებათა კომიტეტი სინანულს გამოთქვამს, რომ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა ჯერ კიდევ არ არის ასახული გაერთიანებული სამეფოს კანონმდებლობაში, მათ შორის, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სფეროში.¹⁶⁴

¹⁵⁸ Children Act, 2004, Section 2A (1), <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2004/31>>, [10.03.2019]; Williams J., England and Wales, in: *Litigating the Rights of the Child: The UN Convention on the Rights of the Child in Domestic and International Jurisprudence*, Ton Liefwaard, Jaap E. Doek (Ed.), Springer, New-York, London, 2015, 54.

¹⁵⁹ Rights of Children and Young Persons (Wales) Measure 2011, Section 1, <<http://www.legislation.gov.uk/mwa/2011/2>>, [10.03.2019].

¹⁶⁰ Bateman T., England and Wales, in: *International Handbook of Juvenile Justice*, 2nd Edition, Scott H. Decker, Nerea Marteache (Eds.), Springer, Switzerland, 2017, 291.

¹⁶¹ Bottoms A., Dignan J., *Youth Justice in Great Britain*, “Crime and Justice”, Vol. 31, 2004, 41; Crime and Disorder Act, 1998, Section 37, <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/37>>, [10.03.2019].

¹⁶² Criminal Justice and Immigration Act, 2008, Section 9, <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2008/4>>, [10.03.2019].

¹⁶³ Arthur R., *Protecting the Best Interests of the Child: A Comparative Analysis of the Youth Justice Systems in Ireland, England and Scotland*, “International Journal of Children’s Rights”, No.18, Issue 2, 2010, 226.

¹⁶⁴ Concluding Observations on the Fifth Periodic Report of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, Committee on the Rights of the Child, Committee on the Rights of the Child, 12 July, 2016, Para. 26.

მსგავსად ინგლისისა, *ჩრდილოეთ ირლანდიაშიც* განაახლა მართლმსაჯულების სისტემაში არსებული მიდგომა.¹⁶⁵ კერძოდ, 2002 წლის *მართლმსაჯულების აქტის* თანახმად, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების უმთავრესი მიზანია საზოგადოების დაცვა არასრულწლოვანთა დანაშაულისაგან.¹⁶⁶ სასჯელის შეფარდების ეტაპზე, მოსამართლე უპირველეს ყოვლისა მხედველობაში ღებულობს ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმეს და ძალადობრივი ან სექსუალური ხასიათის დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში, უპირატესად გაითვალისწინება საზოგადოებრივი უსაფრთხოების დაცვის ინტერესი. რაც შეეხება არასრულწლოვანის კეთილდღეობასა და მის ინტერესებს, იგი მეორეხარისხოვანი გარემოებაა.¹⁶⁷

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებისადმი რადიკალურად განსხვავებული მიდგომა აქვს *შოტლანდიას*. კერძოდ, შოტლანდიის კანონმდებლობა უფრო მეტად კეთილდღეობის მოდელზეა ორიენტირებული, მიუხედავად იმისა, რომ ერთ საკანონმდებლო ორგანოს - გაერთიანებული სამეფოს პარლამენტს მიუძღვის წვლილი ორივე სამართლებრივი სისტემის შექმნაში.¹⁶⁸ აღსანიშნავია, რომ შოტლანდიაში, მოქმედებს არასრულწლოვანის კეთილდღეობის უპირველეს ყოვლისა გათვალისწინების პრინციპი და ყველა გადაწყვეტილება არასრულწლოვანის კეთილდღეობის უზრუნველყოფის ინტერესებიდან გამომდინარე უნდა იქნეს მიღებული.¹⁶⁹ მიუხედავად ზემოაღნიშნულისა, შოტლანდიაშიც კი საგამონაკლისო შემთხვევაში, შესაძლებელია არასრულწლოვანის კეთილდღეობის უპირატესობის როლი გარკვეულწილად შესუსტდეს საზოგადოების სერიოზული ზიანისაგან დაცვის მიზნით. მართალია, აღნიშნული მიდგომა პრაქტიკულად თითქმის არ გამოიყენება, მაგრამ შოტლანდიის კანონმდებლობაშიც კი ჰპოვა ასახვა სასჯელის მეშვეობით არასრულწლოვანთა დანაშაულისაგან საზოგადოების დაცვის შესაძლებლობამ.¹⁷⁰

ირლანდიის კონსტიტუციაში განხორციელებული ცვლილებების შედეგად, სასამართლოს დაეკისრა არასრულწლოვანის საუკეთესო ინტერესების გათვალისწინების ვალდებულება, თუმცა არა კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვანის საქმის განხილვისას, რაც

¹⁶⁵ O'Mahony D., Campbell C., Mainstreaming Restorative Justice for Young Offender Through Youth Conferencing: The Experience of Northern Ireland, in: International Handbook of Juvenile Justice, Josine Junger-Tas and Scott. H. Decker (Eds.), Springer, Utrecht, Arizona, 2006, 98.

¹⁶⁶ Justice (Northern Ireland) Act, 2002, Section 53, <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/26>>, [10.03.2019].

¹⁶⁷ Graham J., Moore C., Beyond Welfare Versus Justice: Juvenile Justice in England and Wales, in: International Handbook of Juvenile Justice, Josine Junger-Tas and Scott. H. Decker (Eds.), Springer, Utrecht, Arizona, 2006, 78.

¹⁶⁸ Doob A.N., Tonry M., Varieties of Youth Justice, "Crime and Justice", Vol. 31, 2004, 14.

¹⁶⁹ Arthur R., Protecting the Best Interests of the Child: A Comparative Analysis of the Youth Justice Systems in Ireland, England and Scotland, "International Journal of Children's Rights", No.18, Issue 2, 2010, 227; Study on Children's Involvement in Judicial Proceedings: Contextual Overview for the Criminal Justice Phase – Scotland, European Commission, June 2013, 5; Burman M., McVie S., Scotland, in: International Handbook of Juvenile Justice, 2nd Edition, Scott H. Decker, Nerea Marteache (Eds.), Springer, Switzerland, 2017, 373; Children (Scotland) Act, 1995, sections 11 (7), 16(1) <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1995/36>>, [10.03.2019]; Criminal Procedure (Scotland) Act, 1995, Art. 50(6), <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1995/46>>, [10.03.2019].

¹⁷⁰ Doob A.N., Tonry M., Varieties of Youth Justice, "Crime and Justice", Vol. 31, 2004, 15; Children (Scotland) Act, 1995, Sections 16 (5, b), 17 (5), <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1995/36>>, [10.03.2019].

შეგნებულად იქნა გამოტოვებული.¹⁷¹ ძირითადი სამართლებრივი აქტი, რომელსაც არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემა ეფუძნება არის *ბავშვების შესახებ 2001 წლის აქტი*,¹⁷² რომელმაც ჩაანაცვლა საკმაოდ მოძველებული 1908 წლის აქტი.¹⁷³ თუმცა, 2001 წლის აქტი არ აკეთებს არავითარ დათქმას არასრულწლოვანი დამნაშავის საუკეთესო ინტერესების უპირველეს ყოვლისა გათვალისწინების თაობაზე. ნაცვლად ამისა, აღნიშნულია, რომ საუკეთესო ინტერესები უნდა დააბალანსოს სხვა კონფლიქტში მყოფმა ინტერესებმა,¹⁷⁴ რაც, მაგალითად, გამოიხატება იმაში, რომ დანაშაულის ჩამდენი არასრულწლოვანი შეიძლება განრიდებულ იქნეს სისხლისსამართლებრივი სისტემისაგან, თუ ეს ემსახურება არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებს და არ ეწინააღმდეგება მსხვერპლისა და საზოგადოების ინტერესებს.¹⁷⁵ ამავედროულად, მართალია, კანონი განსაზღვრავს სასჯელის დანიშვნისას კეთილდღეობაზე ორიენტირებული კრიტერიუმების გათვალისწინების ვალდებულებას, თუმცა საჭიროა მათი დაბალანსება დანაშაულის მსხვერპლის ინტერესების სამართლიანი გათვალისწინების ვალდებულებით.¹⁷⁶ ანალოგიურად, სისხლის სამართლის კანონიც არ ითვალისწინებს საუკეთესო ინტერესების უპირატესად გათვალისწინების შესაძლებლობას, არამედ ავალდებულებს სასამართლოს სათანადო მნიშვნელობა მიანიჭოს როგორც არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებს, ისე დანაშაულის მსხვერპლის ინტერესებსა და საზოგადოების უსაფრთხოებას.¹⁷⁷ აღნიშნულის გათვალისწინებით, ბავშვის უფლებათა კომიტეტი ირლანდიისათვის შედგენილ პერიოდულ მოხსენებაში ყურადღებას ამახვილებს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემის ბავშვის უფლებათა კონვენციასთან და სხვა საერთაშორისო სტანდარტებთან შესაბამისობაში მოყვანის აუცილებლობაზე¹⁷⁸ და მოითხოვს საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის გამოყენებას განურჩევლად ყველა სფეროში.¹⁷⁹

როგორც უკვე აღინიშნა, *ამერიკის შეერთებული შტატები* გაეროს იმ ერთადერთ წევრ სახელმწიფოს წარმოადგენს, რომელსაც ჯერ კიდევ

¹⁷¹ Arthur R., Protecting the Best Interests of the Child: A Comparative Analysis of the Youth Justice Systems in Ireland, England and Scotland, "International Journal of Children's Rights", No.18, Issue 2, 2010, 221; The Constitution of Ireland, 1937, Art. 42A(2,4), <https://constituteproject.org/constitution/Ireland_2015?lang=en>, [10.03.2019].

¹⁷² Seymour M., Ireland, in: International Handbook of Juvenile Justice, 2nd Edition, Scott H. Decker, Nerea Marteache (Eds.), Springer, Switzerland, 2017, 327.

¹⁷³ Study on Children's Involvement in Judicial Proceedings: Contextual Overview for the Criminal Justice Phase – Ireland, European Commission, June 2013, 5.

¹⁷⁴ Arthur R., Protecting the Best Interests of the Child: A Comparative Analysis of the Youth Justice Systems in Ireland, England and Scotland, "International Journal of Children's Rights", No.18, Issue 2, 2010, 222.

¹⁷⁵ Children Act, Ireland, 2001, Section 23 (2), <<http://www.irishstatutebook.ie/eli/2001/act/24/enacted/en/print.html>>, [10.03.2019].

¹⁷⁶ Children Act, Ireland, 2001, Section 96, <<http://www.irishstatutebook.ie/eli/2001/act/24/enacted/en/print.html>>, [10.03.2019].

¹⁷⁷ Criminal Justice Act, Ireland, 2006, Section 136, <<http://www.irishstatutebook.ie/eli/2006/act/26/enacted/en/print>>, [10.03.2019].

¹⁷⁸ Seymour M., Ireland, in: International Handbook of Juvenile Justice, 2nd Edition, Scott H. Decker, Nerea Marteache (Eds.), Springer, Switzerland, 2017, 330.

¹⁷⁹ Concluding Observations on the Combined Third and Fourth Periodic Reports of Ireland, Committee on the Rights of the Child, CRC/IRL/CO/3-4, 2016, Para. 29.

არ მოუხდენია ბავშვის უფლებათა კონვენციის რატიფიცირება. ამავდროულად, სწორედ ამერიკის შეერთებულ შტატებში ჩაყარა საფუძველი არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებას, რომელიც ხანგრძლივი დროის განმავლობაში პატერნალისტური სახელმწიფოს იდეას ემყარებოდა.¹⁸⁰ მართალია, იუვენალური იუსტიციის სისტემა ნებას რთავს კანონდამრღვევს იქონიოს რეაბილიტაციის შანსი, თუმცა დასჯა გარკვეულ როლს თამაშობს აღნიშნულ სისტემაში.¹⁸¹ დღეისათვის, ამერიკაში განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა საზოგადოებრივი უსაფრთხოების უზრუნველყოფას, რაც, მათ შორის, გამოიხატება არასრულწლოვანთა სასამართლოდან იურისდიქციის სრულწლოვანთა სასამართლოში გადაცემის მექანიზმის არსებობაში და რაც გულისხმობს არასრულწლოვნის, როგორც ზრდასრულ პირად გასამართლების შესაძლებლობას,¹⁸² ასაკის მიუხედავად მაქსიმალური სასჯელის გამოყენებას.¹⁸³ აღნიშნული მექანიზმი დიდი მხარდაჭერით სარგებლობს საზოგადოებაში¹⁸⁴ და მისი არსებობის გასამართლებელ ძირითად არგუმენტს საზოგადოებრივი უსაფრთხოების დაცულობა წარმოადგენს.¹⁸⁵ შესაბამისად, ამერიკელები დანაშაულებრიობასთან და დელიკვანტურობასთან ბრძოლის მიზნით, უფრო მეტად სადამსჯელო ზომებს ანიჭებენ უპირატესობას, ვიდრე სარეაბილიტაციოს.¹⁸⁶

ერთმანეთისაგან განასხვავებენ გადაცემის სამ ძირითად მეთოდს: სამოსამართლო, საპროკურორო და საკანონმდებლო.¹⁸⁷ *სამოსამართლო მეთოდი* გულისხმობს მოსამართლის მიერ, დისკრეციის ფარგლებში, საკუთარი ინიციატივით ან პროკურორის შუამდგომლობით, საქმის გადაცემის შესახებ გადაწყვეტილების მიღებას ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმისა და რეციდივის გათვალისწინებით. აღნიშნული მეთოდი ყველაზე მეტად გავრცელებულია და გაცილებით დიდი ხნის ისტორია გააჩნია ზემოაღნიშნულ ორ მეთოდთან შედარებით და მეტი

¹⁸⁰ *Jensen E.L., Jepsen J., Juvenile Law Violators, Human Rights and the Development of New Juvenile Justice Systems*, Oxford, Portland, 2006, 2; *Taylor M., USA, International Handbook of Juvenile Justice*, 2nd Edition, Scott H. Decker, Nerea Marteache (Eds.), Springer, Switzerland, 2017, 136; *Clarke E. E., Disrupting Injustice: Fifty Years Post Miranda and Gault: A Call to Action to Re-examine the Rights of Children in Conflict with the Law*, "South Dakota Law Review", Vol. 62, No. 3, 2017, 608, 619.

¹⁸¹ *ბერხეულოძე ი.*, პრობაციის ინსტიტუტი - არასრულწლოვან დამნაშავეთა რეინტეგრაციის უზრუნველყოფის ინსტრუმენტი (საქართველოსა და აშშ-ის სისხლისსამართლებრივი მიდგომის შედარებითი ანალიზი), წიგნში: მზია ლეკვეიშვილი – 85, საიუბილეო კრებული, რედ. ივანიძე მ., გამომც. „იურისტების სამყარო“, თბილისი, 2014, 176.

¹⁸² *Cole F. F., Smith Ch. E., Criminal Justice in America*, 6th Edition, Carolyn Henderson Meier (Ed.), Wadsworth Cengage Learning, Wadsworth, 2011, 442.

¹⁸³ *Kilkelly U., Advancing the Rights of Young People in Juvenile Justice: The Impact of Juvenile Law Center*, "Temple Law Review", Vol. 88, No. 4, 2016, 636.

¹⁸⁴ *Steiner B., Hemmens C., Issues Associated with Juvenile Waiver*, *Handbook of Juvenile Justice: Theory and Practice*, Barbara Sims, Pamela Preston (Eds.), CRC Press, Boca Raton, London, New-York, 2006, 315; *Kupchik A., Judging Juveniles: Prosecuting Adolescents in Adult and Juvenile Courts*, New-York University Press, New-York, London, 2006, 18.

¹⁸⁵ *Hudson D.L., Juvenile Justice*, Alan Marzilli (Ed.), Chelsea House Publishers, New-york, 2010, 31.

¹⁸⁶ *ბერხეულოძე ი.*, არასრულწლოვანთა დანაშაული და მისი გამომწვევი მიზეზები იუვენალური იუსტიციის სისტემებში, „სამართლის ჟურნალი“, №2, 2012, 291.

¹⁸⁷ *Kupchik A., Judging Juveniles: Prosecuting Adolescents in Adult and Juvenile Courts*, New-York University Press, New-York, London, 2006, 17; *Hudson D.L., Juvenile Justice*, Alan Marzilli (Ed.), Chelsea House Publishers, New-york, 2010, 31; *Steiner B., Hemmens C., Issues Associated with Juvenile Waiver*, in: *Handbook of Juvenile Justice: Theory and Practice*, Barbara Sims, Pamela Preston (Eds.), CRC Press, Boca Raton, London, New-York, 2006, 317-318.

მხარდაჭერითაც სარგებლობს.¹⁸⁸ ძალადობრივი დანაშაულის ზრდის საპასუხოდ, საზოგადოებამ მოითხოვა უფრო მკაცრი პოლიტიკის გატარება, რის შედეგადაც, დამკვიდრა არასრულწლოვან პირთა სისხლის სამართლის სასამართლოში გასამართლების მიზნით გადაცემის საპროკურორო და საკანონმდებლო მეთოდები.¹⁸⁹ საკანონმდებლო მეთოდი გულისხმობს კანონმდებლის მიერ გადაცემაზე კონტროლის განხორციელებას შესაბამისი ასაკისა და დანაშაულის კატეგორიის განსაზღვრის მეშვეობით, რა დროსაც არასრულწლოვანი ავტომატურად ექვემდებარება სისხლის სამართლის სასამართლოს იურისდიქციას. აღნიშნული გამორიცხავს მოსამართლის დისკრეციას.¹⁹⁰ რაც შეეხება საპროკურორო მეთოდს, ამ შემთხვევაში, პროკურორი დასაშვების კრიტერიუმების საფუძველზე, ღებულობს გადაწყვეტილებას, რომელ სასამართლოს გადასცეს საქმე განსახილველად, ყოველგვარი ზედამხედველობისა და სასამართლო კონტროლის განხორციელების გარეშე.¹⁹¹ ეს მეთოდი ყველაზე მატად საკამათოა, რადგან პროკურორს, რომელიც ტრადიციულად უფრო მეტად დასჯაზეა ორიენტირებული, ვიდრე რეაბილიტაციაზე, ანიჭებს მნიშვნელოვან დისკრეციას.¹⁹² საპროკურორო და საკანონმდებლო მეთოდების შემთხვევაში, თავად დანაშაული და არა დამნაშავე განსაზღვრავს სრულწლოვანთა სასამართლოსათვის არასრულწლოვნის გადაცემის საკითხს.¹⁹³

მიუხედავად ზემოაღნიშნული მსჯელობისა, ამერიკის არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემაში აღინიშნება არასრულწლოვანთა დასჯადობის ჰუმანიზაციისა და სისხლის სამართლის ლიბერალიზაციისკენ მიმართული მიდგომები. მაგალითად, სწორედ აშშ-ის სამართლებრივი გამოცდილების გაზიარებით განხორციელდა საქართველოში განრიდებისა და მედიაციის პროგრამის იმპლემენტაცია.¹⁹⁴ თუმცა, ცხადია, რომ აშშ-ში, ჩადენილი დანაშაულის

¹⁸⁸ Steiner B., Hemmens C., Issues Associated with Juvenile Waiver, in: Handbook of Juvenile Justice: Theory and Practice, Barbara Sims, Pamela Preston (Eds.), CRC Press, Boca Raton, London, New-York, 2006, 318; Silva L. R., The Best Interest is the Child: A Historical Philosophy for Modern Issues, "Brigham Young University Journal of Public Law", Vol. 28, Issue 2, 2014, 430.

¹⁸⁹ Blumhardt L., In the Best Interests of the Child: Juvenile Justice or Adult Retribution, "University of Hawai'i Law Review", Vol. 23, 2000, 347-348.

¹⁹⁰ Kupchik A., Judging Juveniles: Prosecuting Adolescents in Adult and Juvenile Courts, New-York University Press, New-York, London, 2006, 16; Silva L. R., The Best Interest is the Child: A Historical Philosophy for Modern Issues, "Brigham Young University Journal of Public Law", Vol. 28, Issue 2, 2014, 430.

¹⁹¹ Kupchik A., Judging Juveniles: Prosecuting Adolescents in Adult and Juvenile Courts, New-York University Press, New-York, London, 2006, 16; Silva L. R., The Best Interest is the Child: A Historical Philosophy for Modern Issues, "Brigham Young University Journal of Public Law", Vol. 28, Issue 2, 2014, 430.

¹⁹² Steiner B., Hemmens C., Issues Associated with Juvenile Waiver, in: Handbook of Juvenile Justice: Theory and Practice, Barbara Sims, Pamela Preston (Eds.), CRC Press, Boca Raton, London, New-York, 2006, 318.

¹⁹³ Blumhardt L., In the Best Interests of the Child: Juvenile Justice or Adult Retribution, "University of Hawai'i Law Review", Vol. 23, 2000, 342.

¹⁹⁴ ბერხეულოძე ი., არასრულწლოვანთა სასჯელის გამოყენების შედარებითი ანალიზი აშშ-სა და საქართველოში, წიგნში: არასრულწლოვანთა სასჯელისა და აღმზრდელობითი ხასიათის იძულებითი ღონისძიებების შეფარდების პრობლემები (სტატიათა კრებული), რედ. ლეკვიშვილი მ., შალიკაშვილი მ., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2011, 235.

სიმძიმის გათვალისწინებით, უპირატესი ყურადღება ეთმობა საზოგადოების უსაფრთხოების უზრუნველყოფას არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებთან შედარებით, რაც შესაძლოა განპირობებული იყოს სისხლის სამართლის პოლიტიკის წარმართვაზე საზოგადოებრივი აზრის გავლენით. ევროპულ ქვეყნებში, მათ შორის, გაერთიანებულ სამეფოში არასრულწლოვნებს ბევრად ნაკლებად დრაკონულ სანქციებთან უწევთ გამკლავება, ვიდრე ამერიკის შეერთებულ შტატებში.¹⁹⁵ ეჭვგარეშეა, რომ შეერთებული შტატები კვლავ აგრძელებს არასრულწლოვანთათვის ერთ-ერთ თუ არა ყველაზე მეტად დამსჯელობითი რეჟიმის გამოყენებას.¹⁹⁶

კანადის არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემაში მნიშვნელოვანი ცვლილებები განხორციელდა დაწყებული 1908 წლიდან - კეთილდღეობის პრინციპებზე დაფუძნებული კანონმდებლობით, დამთავრებული 2003 წლით - სისხლისსამართლებრივ პრინციპებსა და პროპორციულობაზე დაფუძნებული კანონის ძალაში შესვლით.¹⁹⁷ დღეისათვის, კანადაში არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებასთან დაკავშირებულ საკითხებს არეგულირებს *არასრულწლოვანთა სისხლისსამართლებრივი მართლმსაჯულების 2002 წლის აქტი*,¹⁹⁸ რომლის პრეამბულაც სპეციალურ მითითებას აკეთებს ბავშვის უფლებათა კონვენციისა და არასრულწლოვნის უფლებების პატივისცემაზე. კონვენცია არაერთხელ ყოფილა გამოყენებული უზენაესი სასამართლოს მიერ და გადამწყვეტი მნიშვნელობა მინიჭებია ზემოაღნიშნული აქტის განმარტების თვალსაზრისით,¹⁹⁹ თუმცა საყურადღებოა, რომ კანონმდებლობა არ ითვალისწინებს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპს, არამედ აშკარად გამოკვეთილია საზოგადოების დაცულობის უზრუნველყოფის ინტერესი, თუმცა კეთილდღეობაზე დაფუძნებული მიდგომის მეშვეობით. კერძოდ, საზოგადოების დაცულობა უნდა განხორციელდეს არასრულწლოვნისათვის დანაშაულის სიმძიმისა და პასუხისმგებლობის ხარისხის პროპორციული სასჯელის დაკისრებით, რეაბილიტაცია-რეინტეგრაციის ხელშეწყობითა და არასრულწლოვნის სათანადო პროგრამებში ჩართულობის მეშვეობით დანაშაულის პრევენციის უზრუნველყოფით.²⁰⁰ საზოგადოებრივი უსაფრთხოების დაცვის ერთ-ერთ საშუალებად ასევე მიიჩნევა არასრულწლოვანთა სისხლისსამართლებრივი სისტემის სრულწლოვანთა სისტემისაგან განცალკევება.²⁰¹ ამასთან, კანონმდებლობა მიზანდ ისახავს ისეთი სამართლიანი სასჯელის გამოყენებას, რომელსაც ექნება მნიშვნელოვანი

¹⁹⁵ Clarke E. E., *Disrupting Injustice: Fifty Years Post Miranda and Gault: A Call to Action to Re-examine the Rights of Children in Conflict with the Law*, "South Dakota Law Review", Vol. 62, No. 3, 2017, 623.

¹⁹⁶ Kilkelly U., *Advancing the Rights of Young People in Juvenile Justice: The Impact of Juvenile Law Center*, "Temple Law Review", Vol. 88, No. 4, 2016, 632.

¹⁹⁷ Doob A. N., Sprott J. B., *Youth Justice in Canada*, "Crime and Justice", Vol. 31, 2004, 185.

¹⁹⁸ Youth Criminal Justice Act, Canada, 2002, <<https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/y-1.5/>>, [10.03.2019].

¹⁹⁹ Bala N., Carrington P. J., Canada, in: *International Handbook of Juvenile Justice*, 2nd Edition, Scott H. Decker, Nerea Marteache (Eds.), Springer, Switzerland, 2017, 92.

²⁰⁰ Youth Criminal Justice Act, Canada, 2002, Section 3 (1, a), <<https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/y-1.5/>>, [10.03.2019].

²⁰¹ იქვე, Section 3 (1, b).

შედეგები არასრულწლოვნისათვის და რომელიც ხელს შეუწყობს მის რეზილიენტობა-რესოციალიზაციას, შედეგად, წელიწადს შეიტანს საზოგადოების გრძელვადიან დაცულობაში. ამავდროულად, სასჯელის შეფარდების ერთ-ერთ პრინციპად განიხილება სასჯელის პროპორციულობა ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმესთან და დანაშაულისათვის არასრულწლოვნის პასუხისმგებლობის ხარისხთან.²⁰²

აღსანიშნავია, რომ 2012 წელს *უსაფრთხო ქუჩებისა და საზოგადოების აქტის*²⁰³ მიღებით არასრულწლოვანთა სისხლისსამართლებრივი მართლმსაჯულების აქტში განხორციელდა ცვლილებები, რომლითაც გამკაცრდა არასრულწლოვნებისადმი მიდგომა და უფრო მეტად სადამსჯელო ხასიათი მიიღო. ყოველივეს გათვალისწინებით, ბავშვის უფლებათა კომიტეტი რეკომენდაციას აძლევს სახელმწიფოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემის ბავშვის უფლებათა კონვენციასთან და სხვა სათანადო საერთაშორისო აქტებთან შესაბამისობაში მოყვანის თაობაზე.²⁰⁴

ახალ ზელანდიაში არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებასთან დაკავშირებული საკითხები მოწესრიგებულია 1989 წლის *ბავშვებისა და ახალგაზრდების კეთილდღეობის აქტით*. აღნიშნული აქტის მიღებამდე მოქმედებდა 1974 წლის კანონი, რომლის ძირითადი პრინციპი არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა იყო და ცალსახად მიაჩნებდა კეთილდღეობის მოდელის უპირატესობაზე, თუმცა ენთუზიაზმი, რაც ხსენებულ კანონს თან სდევდა, მალე შეიცვალა კრიტიკით, როგორც ეს ბევრ ქვეყანაში მოხდა და 1989 წლის აქტმა მიზნად დაისახა არასრულწლოვანთა მიერ პასუხისმგებლობის საკუთარ თავზე აღება.²⁰⁵ განხორციელებული ცვლილებების შედეგად, ერთმანეთისაგან გაიმიჯნა და ცალკე ნაწილებად ჩამოყალიბდა, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება და ბავშვთა მოვლა-მზრუნველობა. აღსანიშნავია, რომ ზემოაღნიშნული აქტი ერთ-ერთი ზოგადი პრინციპის სახით იცნობს არასრულწლოვნის კეთილდღეობისა და მისი ინტერესების პრიორიტეტულობას, თუმცა იმ დათქმით, რომ ეს პრინციპი არ ვრცელდება ამ აქტით გათვალისწინებულ იმ თავებზე, რომლებიც შეეხება არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებასა და სამართალწარმოებას არასრულწლოვანთა სასამართლოში.²⁰⁶ სწორედ

²⁰² Youth Criminal Justice Act, Canada, 2002, Section 38(1), 38 (2,c), <<https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/y-1.5/>>, [10.03.2019]; *იმერლი შვილი ი.*, არასრულწლოვანთა უფლებები: საერთაშორისო გამოცდილება და საქართველოში არსებული მდგომარეობა, წიგნში: ადამიანის უფლებათა დაცვა, კონსტიტუციური რეფორმა და სამართლის უზენაესობა საქართველოში (სტატიათა კრებული), რედ. კორკელია კ., თბილისი, 2017, 73.

²⁰³ Safe Streets and Communities Act (S.C. 2012, c. 1), Canada, <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/annualstatutes/2012_1/>, [10.03.2019].

²⁰⁴ Concluding Observations on the Combined Third and Fourth Periodic Report of Canada, Adopted by the Committee at its Sixty-First Session (17 September – 5 October 2012), Committee on the Rights of the Child, 6 December 2012, Paras. 85-86.

²⁰⁵ Bradley T., Tauri J., Walter R., Demythologising Youth Justice in Aotearoa/New-Zealand, in: Comparative Youth Justice: Critical Issues, John Muncie, Barry Goldson (Eds.), SAGE Publications, London, Thousand Oaks, New Delhi, 2006, 82.

²⁰⁶ Children's and Young People's Well-being Act 1989, New-Zealand, Art. 6, <http://www.legislation.govt.nz/act/public/1989/0024/latest/whole.html?search=ts_act%40bill%40regulation%40deemedreg_++Children%E2%80%99s+and+Young+People%E2%80%99s+Well-being+Act+resel_25_a&p=1#DLM147088>, [10.03.2019].

ამიტომ, ბავშვის უფლებათა კომიტეტი რეკომენდაციას აძლევს სახელმწიფოს, უზრუნველყოს საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულად გათვალისწინების უფლების სათანადოდ ინტეგრირება და გამოყენება განურჩევლად ყველა სასამართლო პროცედურასა თუ გადაწყვეტილებაში.²⁰⁷ მიუხედავად ამისა, უნდა აღინიშნოს, რომ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პრინციპები თავისი შინაარსით გარკვეულწილად ორიენტირებულია არასრულწლოვნის კეთილდღეობაზე, მაგრამ, ამავედროულად, მნიშვნელოვანი ყურადღება ეთმობა საზოგადოებრივ ინტერესს. კერძოდ, კანონი ერთ-ერთ პრინციპად აღიარებს ალტერნატიულ საშუალებათა არსებობისას არასრულწლოვნის მიმართ სისხლისსამართლებრივი პროცედურების წარმართვის დაუშვებლობას, გარდა იმ შემთხვევისა, თუ საჯარო ინტერესი სხვაგვარად არ მოითხოვს. აგრეთვე მნიშვნელოვანია დანაშაულის ჩამდენი არასრულწლოვნის საზოგადოებაში შენარჩუნების პრინციპი, იმ პირობით, თუ ეს შესაბამისობაშია საზოგადოებრივი უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ინტერესთან.²⁰⁸ გარდა ამისა, დანაშაულებრიობის საპასუხო ღონისძიების განსაზღვრისას კანონმდებლობა განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს მსხვერპლის ინტერესებსა და მოსაზრებებს.²⁰⁹

1.4.3 არსებული პრაქტიკის შეჯამება

არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა და კეთილდღეობაზე ორიენტირებული მართლმსაჯულება არაერთი ქვეყნის კანონმდებლობისთვის იყო ცნობილი, თუმცა დროთა განმავლობაში არსებულმა მიდგომებმა გარკვეული ცვლილებები განიცადა, რასაც ზემოთ განხილული ქვეყნების მაგალითებიც ადასტურებს. კეთილდღეობის მოდელი ნაწილობრივ ჩაანაცვლა მართლმსაჯულების მოდელმა, რაც შესაძლოა აიხსნას არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების თავისებურებით, რომლის ერთადერთ სამიზნეს ბავშვზე მზრუნველობა არ წარმოადგენს და სადაც მკვეთრად გამოხატულია მართლმსაჯულების სხვა ინტერესები.

ყოველივე ზემოაღნიშნული ნათლად წარმოაჩენს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში ინტერესთა დაპირისპირების სიმწვავეს და არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებთან ერთად მართლმსაჯულების სხვა ინტერესთა არანაკლებ მნიშვნელობას, რაც საუკეთესო გამოსავლის სახით, ბალანსის დაცვას საჭიროებს. ზემოთგანხილული ქვეყნების კანონმდებლობის ანალიზი ცხადყოფს, რომ ბევრ სახელმწიფოში საერთოდ არ მოქმედებს საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპი არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში, ხოლო ის სახელმწიფოები, რომლებიც ორიენტირებული არიან არასრულწლოვნის კეთილდღეობაზე, ამავედროულად, განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობენ საზოგადოებრივი უსაფრთხოების ინტერესს და

²⁰⁷ Consideration of Reports Submitted by States Parties Under Article 44 of the Convention, New Zealand, Committee on the Rights of the Child, CRC/C/NZL/5, 11 January, 2016, Para. 16.

²⁰⁸ Children's and Young People's Well-being Act 1989, New-Zealand, Art. 208 (a,d), <http://www.legislation.govt.nz/act/public/1989/0024/latest/whole.html?search=ts_act%40bill%40regulation%40deemedreg_++Children%E2%80%99s+and+Young+People%E2%80%99s+Well-being+Act_resel_25_a&p=1#DLM147088>, [10.03.2019].

²⁰⁹ იქვე, Art. 208 (g).

თავად საკანონმდებლო რეგულაციებით უზრუნველყოფენ არასრულწლოვნისა და საზოგადოების, მსხვერპლის ინტერესების დაბალანსებას.

არსებული მოსაზრებით, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა, როგორც სახელმძღვანელო პრინციპი ნაკლები სიხშირით გამოიყენება არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში, განსხვავებით სხვა სამართლებრივი პროცედურებისგან.²¹⁰ სწორედ ამავე მოსაზრებას ავითარებს ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტიც და ყურადღებას ამახვილებს არასრულწლოვნებისადმი სრულწლოვანთა მსგავსად მოპყრობის თვალსაზრისით ევროსაბჭოს წევრ ქვეყნებში შემაშფოთებელი ტენდენციის არსებობის შესახებ.²¹¹ აღნიშნულს ზემოთგანხილული ქვეყნების პრაქტიკაც ადასტურებს. მართალია, ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო ინსტრუმენტთა შორის ბავშვის უფლებათა კონვენცია ყველაზე მეტად რატიფიცირებადი აქტია,²¹² მაგრამ როგორც ჩანს, ამავედროულად, ყველაზე მეტად ხდება მისი უგულებელყოფა, განსაკუთრებით არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში.²¹³ კონვენცია აწესებს გლობალურ სტანდარტს და ახდენს იმ ცხადი ფაქტის იგნორირებას, რომ მსოფლიოს მასშტაბით ბავშვობის სხვადასხვა გაგება არსებობს.²¹⁴ გასაზიარებელია იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმული მოსაზრება, რომ „არასრულწლოვანთა სამართლის“ შექმნა ძალიან რთული პროცესია, ვინაიდან იგი ბავშვებთან არის დაკავშირებული და ამ მხრივ, თითოეულ ქვეყანას თავისი პრობლემები ახასიათებს,²¹⁵ რაც აისახება კიდევ სხვადასხვა ქვეყნების კანონმდებლობასა და სისხლისსამართლებრივ პოლიტიკაზე. მიუხედავად იმისა, რომ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობას საქართველოს კანონმდებლობაში 2015 წლამდე არსებობის ისტორია არ გააჩნია და უფრო მეტიც, არასრულწლოვანთა მიმართ მკაცრი სასჯელის გამოყენება და ამ გზით დანაშაულებრივი მენტალიტეტის შეცვლა საზოგადოების სიმშვიდის უზრუნველყოფი იყო,²¹⁶ დღეისათვის, საქართველოში მსოფლიოს მასშტაბით ერთ-ერთი ყველაზე პროგრესული არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემა მოქმედებს და შეიძლება ითქვას, რომ თითქმის სრულად პასუხობს ბავშვის უფლებათა

²¹⁰ *Rap-Leurs S. E.*, The Participation of Juvenile Defendants in the Youth Court: A Comparative Study of Juvenile Justice Procedures in Europe, Utrecht University, 2013, 55.

²¹¹ Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on Child-Friendly Justice, Explanatory Memorandum, Adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe, Council of Europe Publishing, 17 November, 2010, III, B, 38.

²¹² *Awan N. S.*, Balancing a Child's Right to Be Heard with Protective Measures Undertaken in "The Best Interests of the Child": Does the International Criminal Court Get it Right?, "Children's Legal Rights Journal", Vol. 35, Issue 6, 2015, 99.

²¹³ *Goldson B., Muncie J.*, Towards a Global "Child Friendly" Juvenile Justice?, "International Journal of Law", "Crime and Justice", Vol. 40, Issue 1, 2012, 51.

²¹⁴ *Freeman M.*, The Value and Values of Children's Rights, in: The Human Rights of Children from Visions to Implementation, Antonella Invernizzi, Jane Williams (Eds.), Ashgate Publishing Limited, Swansea University, Wales, UK, 2011, 27.

²¹⁵ *ივანოძე მ.*, არასრულწლოვანი და მისი საუკეთესო ინტერესები, წიგნში: არასრულწლოვანთა კანონმდებლობის ანალიზი და სასამართლო პრაქტიკა, გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2017, 39.

²¹⁶ *გვერდუაძე ნ., კვაჭაძე მ., წიკლაური-ლაბიხი ე., ვაბუნია მ.*, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება: განრიდება და მედიაცია, გამომც. „უნივერსალი“, თბილისი, 2012, 71.

კონვენციის ძირითად სულისკვეთებას, მათ შორის, საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულად გათვალისწინების კონტექსტში. ბავშვის უფლებათა კომიტეტი თავის დასკვნით მოსაზრებაში მიესალმება საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსში ასახვას, თუმცა, ამავედროულად, იძლევა სახელმწიფოს მიერ ძალისხმევის გაძლიერების რეკომენდაციას, რათა უზრუნველყოფილ იქნეს პრინციპის სათანადოდ ინტერპრირება, ინტერპრეტირება და გამოყენება ყველა საკანონმდებლო, ადმინისტრაციულ და სასამართლო პროცედურაში. ამ თვალსაზრისით, კომიტეტი მოუწოდებს საქართველოს შესაბამისი პროცედურების განხორციელებისა და კრიტერიუმების განვითარებისაკენ, რათა ყველა სათანადო პირი უზრუნველყოს საუკეთესო ინტერესების განსასაზღვრად და უპირატესობის მისანიჭებლად საჭირო მითითებებით.²¹⁷

²¹⁷ Concluding Observations on the Fourth Periodic Report of Georgia, Committee on the Rights of the Child, CRC/C/GEO/CO/4, 9 March 2017, Para. 16.

თავი II. არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის ზოგადი ანალიზი

არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის განმტკიცების ყველაზე მყარ გარანტიას წარმოადგენს ბავშვის უფლებათა კონვენციის მე-3 მუხლი, რომლის საბოლოო სახით ჩამოყალიბებას თითქმის 11 წელი დასჭირდა.²¹⁸ შესაბამისად, მნიშვნელოვანია, სწორედ კონვენციის ტერმინში წარმოჩინდეს პრინციპის სამართლებრივი ანალიზი.

1978 წელს პოლონეთის მიერ შემუშავებულ იქნა ბავშვის უფლებათა კონვენციის პროექტი, რომლის მე-2 მუხლი ითვალისწინებდა საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპს შემდეგი სახით: „ბავშვს უფლება აქვს უზრუნველყოფილ იქნეს სათანადო დაცვით, მიეცეს კანონიერი და სხვა საშუალებები განვითარდეს ფიზიკურად, გონებრივად, მორალურად, სულიერად და სოციალურად ჯანსაღი და ნორმალური გზით მისი თავისუფლებისა და ღირსების შესაბამის გარემოში. აღნიშნული მიზნით *კანონთა მიღების პროცესში* მხოლოდ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესები უნდა იქნეს გათვალისწინებული“.²¹⁹ პრინციპის ამგვარი ფორმულირება ეფუძნებოდა 1959 წლის დეკლარაციას და მაშასადამე, ასახავდა ამ უკანასკნელის მიერ დამკვიდრებულ საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის მოქმედების შეზღუდულ პერსპექტივას.²²⁰ პროექტის ამ სახით ფორმულირებაზე სახელმწიფოთა წარმომადგენლების მიერ გამოითქვა არაერთი შენიშვნა თუ კომენტარი და შედეგად, 1979 წელს სამუშაო ჯგუფს წარედგინა განახლებული ვერსია კონვენციის მე-3 მუხლის სახით: „ბავშვების მიმართ ყველა მოქმედებაში, იმის მიუხედავად მიმართავენ მას მისი მშობლები, მზრუნველები, სოციალური ან სახელმწიფო ინსტიტუციები, სასამართლოები თუ ადმინისტრაციული ორგანოები, გათვალისწინებულ უნდა იქნეს *მხოლოდ* ბავშვის საუკეთესო ინტერესები“. თუმცა, არც აღნიშნული ფორმულირება აღმოჩნდა ყველა სახელმწიფოსათვის მისაღები და ტექსტის პირველი მოსმენისას (1979-1988 წლებში) არაერთი ქვეყნის დელეგაციამ გამოთქვა შენიშვნა, მათ შორის, ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა და ავსტრალიამ, რომლებმაც 1981 წელს გამართულ სამუშაო ჯგუფის შეხვედრაზე წარადგინეს ალტერნატიული პროექტები. 1988-1989 წლებში გაიმართა მეორე მოსმენა და საბოლოოდ, ხანგრძლივი განხილვისას მიღწეული კონსენსუსის შედეგად, კონვენციის მე-3 მუხლის ტექსტი მიღებულ იქნა იმ სახით, რა სახითაც დღეს არსებობს:²²¹ „ბავშვების მიმართ ყველა მოქმედებაში იმის

²¹⁸ Freeman M., A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 3, Best Interests of the Child, André Alen, Johan Vande Lanotte, Eugene Verhellen, Fiona Ang, Eva Berghmans, Mieke Verheyde (Eds.), Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, Boston, 2007, 44.

²¹⁹ Legislative History of the Convention on the Rights of the Child, Vol. 1, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, New York, Geneva, 2007, 335.

²²⁰ Cantwell N., Are “Best Interests” A Pillar or a Problem for Implementing the Human Rights of Children?, in: The United Nations Convention on the Rights of the Child: Taking Stock After 25 Years and Looking Ahead, Ton Liefwaard, Julia Sloth-Nielsen (Eds.), Brill Nijhoff, Leiden, Boston, 2017, 63.

²²¹ Legislative History of the Convention on the Rights of the Child, Vol. 1, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, New York, Geneva, 2007, 335-348; Freeman M., A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 3, Best Interests of the Child, André Alen, Johan Vande Lanotte, Eugene Verhellen, Fiona Ang, Eva Berghmans, Mieke Verheyde (Eds.), Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, Boston, 2007, 44.

მიუხედავად, მიმართავენ მას სოციალური უზრუნველყოფის საკითხებზე მომუშავე სახელმწიფო თუ კერძო დაწესებულებები, სასამართლოები, ადმინისტრაციული თუ საკანონმდებლო ორგანოები, უპირველესი ყურადღება ეთმობა ბავშვის საუკეთესო ინტერესების უზრუნველყოფას“.

2.1 საუკეთესო ინტერესის ცნება

2.1.1 საუკეთესო ინტერესისა და კეთილდღეობის ცნებების ურთიერთგამიჯვნა

ტერმინი „საუკეთესო ინტერესები“ ფართო გაგებით აღწერს არასრულწლოვნის კეთილდღეობას.²²² სწორედ კეთილდღეობა გახლავთ საუკეთესო ინტერესების ტრადიციული გაგება.²²³ ერთი შეხედვით, საუკეთესო ინტერესები და კეთილდღეობა იდენტური ცნებებია, ვინაიდან ორივე მათგანი არასრულწლოვანს განსაკუთრებული საჭიროებების მქონე სუბიექტად განიხილავს, რომელსაც სახელმწიფოს მხრიდან შესაბამისი ზრუნვა და დახმარება ესაჭიროება. მიუხედავად ამისა, აღსანიშნავია, რომ ბავშვის უფლებათა კონვენციის მე-3 მუხლის მე-2 პუნქტი ნაცვლად საუკეთესო ინტერესისა, ყურადღებას ამახვილებს კეთილდღეობის ცნებაზე, რაც მიანიშნებს მის განსხვავებულ მნიშვნელობაზე. კერძოდ, კეთილდღეობა არის შედეგი, რომელიც უნდა იქნეს მიღწეული და არა გადაწყვეტილების მისაღებად საჭირო კრიტერიუმი.²²⁴

საუკეთესო ინტერესისა და კეთილდღეობის ცნებებს შორის ბევრი საერთო ნიშნის არსებობის მიუხედავად, იკვეთება რამდენიმე მნიშვნელოვანი განმასხვავებელი ფაქტორიც. კერძოდ, საუკეთესო ინტერესის ცნებისაგან განსხვავებით, კეთილდღეობის ცნება არასრულწლოვნის უფლებებს არ ანიჭებს არანაირ მნიშვნელობას. მას მხოლოდ პატერნალისტური, დაცვითი ფუნქცია გააჩნია და შესაბამისი პირის მიერ გადაწყვეტილებები მიიღება დამოუკიდებლად, ბავშვის ყოველგვარი მონაწილეობის გარეშე, მაშინ როდესაც საუკეთესო ინტერესები მეტად ორიენტირებულია ბავშვის უფლებებზე და განიმარტება, როგორც არასრულწლოვნის უფლება, პრინციპი და საპროცესო ნორმა.²²⁵ შემდეგი განმასხვავებელი ნიშანი მდგომარეობს

²²² UNHCR Guidelines on Determining the Best Interests of the Child, United Nations High Commissioner for Refugees, Geneva, May, 2008, 14; UNHCR Guideleines on Formal Determination of the Best Interests of the Child, United Nations High Commissioner for Refugees, May, 2006, 6; *Parker S.*, The Best Interests of the Child – Principles and Problems, “International Journal of Law and Family”, Vol. 8, Issue 1, 1994, 26; Field Handbook for the Implementation of UNHCR BID Guidelines, United Nations High Commissioner for Refugees, 2011, 3.

²²³ *Howe R.B., Covell K.*, Education in the Best Interests of the Child: A Children’s Rights Perspective on Closing the Achievement Gap, University of Toronto Press, Toronto, Buffalo, London, 2013, 20.

²²⁴ *Sutherland E. E.*, Article 3 of the United Nations Convention on the Rights of the Child: The Challenges of Vagueness and Priorities, in: Implementing Article 3 of the United Nations Convention on the Rights of the Child: Best Interests, Welfare and Well-being, Elaine E. Sutherland, Lesley-Anne Barnes Macfarlane (Eds.), Cambridge University Press, 2016, 23.

²²⁵ *Khazova O.*, Interpreting and Applying the Best Interests of the Child: The Main Challenges, in: The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice, Milka Sormunen (Ed.), Council of Europe, 2016, 28; *Howe R.B., Covell K.*, Education in the Best Interests of the Child: A Children’s Rights Perspective on Closing the Achievement Gap, University of Toronto Press, Toronto, Buffalo, London, 2013, 21.

დისკრეციული უფლებამოსილების განხორციელების ფარგლებში. კერძოდ, კეთილდღეობის ცნება გულისხმობს გადაწყვეტილების მიმღები პირის შეუზღუდავ, ფართო დისკრეციას ბავშვის უფლებების მხედველობაში მიღების ვალდებულებით შეზღუდვის გარეშე.²²⁶ გარდა ამისა, კეთილდღეობის ტესტი, საუკეთესო ინტერესის ტესტისგან განსხვავებით, არ ავალდებულებს შესაბამის პირს, მიიღოს ბავშვის ინტერესებისათვის საუკეთესო გადაწყვეტილება. შესაბამისად, გადაწყვეტილება, რომელიც კეთილდღეობის გათვალისწინებით მიიღება, არ ნიშნავს, რომ არის ერთადერთი საუკეთესო არჩევანი.²²⁷ და ბოლოს, დღეისათვის საუკეთესო ინტერესების ცნება უფრო ფართოდ გამოყენებადია, ვიდრე არასრულწლოვნის კეთილდღეობა, რომელსაც შეზღუდული გამოყენების ფარგლები გააჩნდა.²²⁸

ამრიგად, ზემოაღნიშნულ განმასხვებელ ნიშანთა მხედველობაში მიღების პარალელურად, შეიძლება ითქვას, რომ საუკეთესო ინტერესის ცნება წარმოადგენს კეთილდღეობის ცნების თანამედროვე გაგებას. გასათვალისწინებელია, რომ ხშირად საუკეთესო ინტერესის ცნება გაიგივებულია ბავშვის ჭეშმარიტი ინტერესის ცნებასთან. ამ უკანასკნელს ჯერ კიდევ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მიღებამდე ითვალისწინებდა არაერთი სამართლებრივი აქტი²²⁹ და კვლავ გამოიყენება იურიდიულ ლიტერატურასა თუ სასამართლო პრაქტიკაში, როგორც საუკეთესო ინტერესის ცნების სინონიმი.

2.12 საუკეთესო ინტერესის ცნების განუსაზღვრელობა

მიუხედავად საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის საყოველთაო აღიარებისა, საუკეთესო ინტერესების ცნების განსაზღვრა კვლავ პრობლემურ საკითხად რჩება.²³⁰ იგი წარმოადგენს ბავშვის უფლებათა კონვენციის ერთ-ერთ ყველაზე მეტად არასწორად გაგებულ ცნებას, რის გამოც ბავშვის უფლებათა კომიტეტს ხშირად გამოუთქვამს წუხილი თავის მოხსენებებში.²³¹ საუკეთესო ინტერესის ცნების განსაზღვრის პირველი მცდელობა პოლონეთის მიერ

²²⁶ *Howe R.B., Covell K., Education in the Best Interests of the Child: A Children's Rights Perspective on Closing the Achievement Gap*, University of Toronto Press, Toronto, Buffalo, London, 2013, 21.

²²⁷ *Elliston S., The Best Interests of the Child in Healthcare*, Sheila M.A. Mclean (Ed.), Routledge Cavendish Publishing, London, New-York, 2007, 14; *Holm S., Edgar A., Best interest: A Philosophical Critique*, "Health Care Analysis Journal", Vol. 16, issue 3, 2008, 198.

²²⁸ *Howe R.B., Covell K., Education in the Best Interests of the Child: A Children's Rights Perspective on Closing the Achievement Gap*, University of Toronto Press, Toronto, Buffalo, London, 2013, 21.

²²⁹ იხ. მაგ.: „ზოგადი განათლების შესახებ“ საქართველოს კანონი, მე-11 მუხლის მე-4 პუნქტი, 48⁷ მუხლის პირველი პუნქტი; „არასრულწლოვანთა დანაშაულის პრევენციის სტრატეგიის დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს პრეზიდენტის 2012 წლის 22 მარტის №235 ბრძანებულებით დამტკიცებული „არასრულწლოვანთა დანაშაულის პრევენციის სტრატეგია“; „სისხლის სამართლის პოლიტიკის სახელმძღვანელო პრინციპების ზოგადი ნაწილის დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს იუსტიციის მინისტრის 2010 წლის 8 ოქტომბრის №181 ბრძანებით დამტკიცებული „სისხლის სამართლის პოლიტიკის სახელმძღვანელო პრინციპები“.

²³⁰ *Degol A., Dinku Sh., Notes on the Principle "Best Interest of the Child": Meaning, History and its Place Under Ethiopian Law*, "Mizan Law Review", Vol. 5, No. 2, 2011, 324.

²³¹ *Ghilechi V., The Best Interests of the Child in Removal Decisions – A Parliamentary Perspective*, in: *The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice*, Milka Sormunen (Ed.), Council of Europe, 2016, 122.

შემუშავებულ კონვენციის პროექტის თავდაპირველ, 1978 წლის ვერსიაში დაფიქსირდა, სადაც აღნიშნული იყო, რომ საუკეთესო ინტერესები გულისხმობდა ბავშვის ფიზიკურ, გონებრივ, სულიერ, მორალურ და სოციალურ განვითარებას.²³² შემოთავაზებული დეფინიცია ცხარე დისკუსიის საგანი გახდა სახელმწიფოთა დელეგაციებს შორის.²³³ შედეგად, ტექსტის რედაქციიდან ამოღებულ იქნა საუკეთესო ინტერესების განმარტება.²³⁴ ამრიგად, ბავშვის უფლებათა კონვენცია არ გვთავაზობს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დეფინიციას და არც მისი განსაზღვრის კონკრეტულ ფაქტორებზე მიუთითებს, რაც განაპირობა ტექსტის შემუშავების პროცესში საკმაოდ ბევრი სახელმწიფოს ჩართულობამ და ერთიან ცნებაზე კონსენსუსის მიღწევის შეუძლებლობამ; საუკეთესო ინტერესების განსაზღვრის სირთულეებმა განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც საკითხი ჯერ კიდევ შესწავლის საგანს წარმოადგენდა; ასევე სხვადასხვა კულტურული თუ რელიგიური ტრადიციების მხედველობაში მიღების მიზანშეწონილობამ, რის გამოც საკითხი ღიად იქნა დატოვებული და სახელმწიფოებს მიეცათ ინტერპრეტირების შესაძლებლობა.²³⁵ ამის შემდეგ, არაერთ გამომჩენილ მეცნიერს ჰქონია საუკეთესო ინტერესების განსაზღვრისა თუ მის განსაზღვრად სათანადო ფაქტორთა შემუშავების მცდელობა, თუმცა უშედეგოდ. ვერავინ შეძლო ერთი ყოვლისმომცველი ცნების ჩამოყალიბება, რომელიც გამოსადეგი იქნებოდა ნებისმიერ სიტუაციაში, ყოველგვარი გამონაკლისების გარეშე.²³⁶ 2013 წელს №14 ზოგადი კომენტარის მიღებითა და, შესაბამისად, საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის სამმაგი ბუნების - უფლება, ფუნდამენტური პრინციპი და პროცედურული წესი - წარმოჩენით ბავშვის უფლებათა კომიტეტი შეეცადა შეემცილებინა საუკეთესო ინტერესების ტესტთან დაკავშირებული ბუნდოვანება²³⁷ და ხორცი შეესხა საუკეთესო ინტერესის ცნებისთვის, რისთვისაც კომიტეტს ბავშვის უფლებათა კონვენციის მიღებიდან ოც წელზე მეტი დასჭირდა, რაც საკითხის ექსტრაორდინალური სირთულით აიხსნება.²³⁸

²³² Legislative History of the Convention on the Rights of the Child, Vol. 1, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, New York, Geneva, 2007, 335.

²³³ Freeman M., A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 3, Best Interests of the Child, André Alen, Johan Vande Lanotte, Eugene Verhellen, Fiona Ang, Eva Berghmans, Mieke Verheyde (Eds.), Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, Boston, 2007, 50; Legislative History of the Convention on the Rights of the Child, Vol. 1, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, New York, Geneva, 2007, 336.

²³⁴ Legislative History of the Convention on the Rights of the Child, Vol. 1, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, New York, Geneva, 2007, 337-338.

²³⁵ Howe R.B., Covell K., Education in the Best Interests of the Child: A Children's Rights Perspective on Closing the Achievement Gap, University of Toronto Press, Toronto, Buffalo, London, 2013, 23.

²³⁶ Khazova O., Interpreting and Applying the Best Interests of the Child: The Main Challenges, in: The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice, Milka Sormunen (Ed.), Council of Europe, 2016, 27.

²³⁷ Sutherland E. E., Article 3 of the United Nations Convention on the Rights of the Child: The Challenges of Vagueness and Priorities, in: Implementing Article 3 of the United Nations Convention on the Rights of the Child: Best Interests, Welfare and Well-being, Elaine E. Sutherland, Lesley-Anne Barnes Macfarlane (Eds.), Cambridge University Press, 2016, 22.

²³⁸ Khazova O., Interpreting and Applying the Best Interests of the Child: The Main Challenges, in: The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice, Milka Sormunen (Ed.), Council of Europe, 2016, 28.

ისევე როგორც ღირებულებები და სოციალური ნორმები არ არის ყველგან ერთნაირი, სწორედ ასეა საუკეთესო ინტერესის ცნების გაგებაც.²³⁹ საუკეთესო ინტერესები განსხვავებულად განიმარტებოდა სხვადასხვა საზოგადოების მიერ სხვადასხვა ეპოქაში.²⁴⁰ მისი განმარტება მჭიდრო კავშირშია კულტურასთან და განსხვავებული კულტურის მქონე საზოგადოებას არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების განსხვავებული აღქმა გააჩნია,²⁴¹ რაც დღემდე დისკუსიის საგანს წარმოადგენს.²⁴² საუკეთესო ინტერესის ცნება დამოკიდებულია დროსა და სივრცეზე. იგი ემყარება კონკრეტული დროის პერიოდში არსებულ მცნიერულ ცოდნას ბავშვის სტატუსის შესახებ და კონკრეტულ პერიოდში გაბატონებულ თეორიებს. მისი დამოკიდებულება სივრცეზე გულისხმობს კონკრეტულ ქვეყანაში არსებული სტანდარტების გაგვლენას.²⁴³ ამრიგად, საუკეთესო ინტერესის ცნება ევოლუციური, განვითარებადი ხასიათისაა.²⁴⁴

საუკეთესო ინტერესების ტესტის განხორციელება რთულია მკაფიო სახელმძღვანელო მითითებების გარეშე. ზოგ ქვეყანაში კანონმდებელმა განსაზღვრა საუკეთესო ინტერესების შესაფასებლად მოსამართლისა და სხვა შესაბამის პირთა მიერ მხედველობაში მისაღები გარემოებები/ელემენტები.²⁴⁵ ამის მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ ინგლისისა²⁴⁶ და ესპანეთის²⁴⁷ კანონმდებლობა. აღსანიშნავია, რომ ზოგიერთ ქვეყანაში, საუკეთესო ინტერესების განსაზღვრად პრეცედენტული სამართლის მეშვეობით ჩამოყალიბდა გაიდლაინები. ეს ყოველივე წარმოადგენს ბავშვის ჭეშმარიტი ინტერესის შესახებ მცდარი წარმოდგენის შექმნის თავიდან აცილების მცდელობას და აწესებს ზღვრულ ნიშნულებს განსაკუთრებით დელიკატურ გზაზე.²⁴⁸ ევროკავშირის წევრ სახელმწიფოთა ერთ შესამედში არ არსებობს არც

²³⁹ *Degol A., Dinku Sh.*, Notes on the Principle “Best Interest of the Child”: Meaning, History and its Place Under Ethiopian Law, “Mizan Law Review”, Vol. 5, No. 2, 2011, 324.

²⁴⁰ *Freeman M.*, A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 3, Best Interests of the Child, André Alen, Johan Vande Lanotte, Eugene Verhellen, Fiona Ang, Eva Berghmans, Mieke Verheyde (Eds.), Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, Boston, 2007, 27.

²⁴¹ იქვე, 33.

²⁴² *Saudamini S.*, Child Rights and Transnational Justice, in: Children and Transnational Justice: Truth-telling, Accountability and Reconciliation, Sharanjeet Rarmar, Mindy Jane Roseman, Saudamini Siegrist, Theo Sowa (Eds.), UNICEF, 2010, 17.

²⁴³ *Zermatten J.*, The Best Interests of the Child Principle: Literal Analysis and Function, “International Journal of Children’s Rights”, Vol. 18, Issue 4, 2010, 493.

²⁴⁴ იქვე.

²⁴⁵ *Khazova O.*, Interpreting and Applying the Best Interests of the Child: The Main Challenges, in: The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice, Milka Sormunen (Ed.), Council of Europe, 2016, 28.

²⁴⁶ Children Act, 1989, Section 1, < <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1989/41>>, [10.03.2019]; Children’s Involvement in Criminal, Civil and Administrative Judicial Proceedings in 28 Member States of the EU, Policy Brief, European Union, European Commission, Directorate-General for Justice and Consumers, 2015, 23; *Williams J.*, England and Wales, in: Litigating the Rights of the Child: The UN Convention on the Rights of the Child in Domestic and International Jurisprudence, Ton Liefwaard, Jaap E. Doek (Ed.), Springer, New-York, London, 2015, 58-59.

²⁴⁷ Organic Law 1/1996, of January 15, On the Legal Protection of the Minor, Partial Modification of the Civil Code and the Law of Civil Prosecution, Spain, 1996, Art. 2. <<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1996-1069>>, [10.03.2019].

²⁴⁸ შაპოვიჩი ნ. ე., დოეკი ი. ე., ცერმატენი ჯ., ბავშვის უფლებები საერთაშორისო სამართალში, თარგმანი ტულუში რ., ალექსიძე თ., რედ. ალექსიძე ლ., სუციშვილი ქ., ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, 2015, 113.

კანონმდებლობით დადგენილი კრიტერიუმები და არც სახელმძღვანელო მითითებები. მაგ. შვედეთის მთავრობამ შეგნებულად უარი თქვა ამგვარი კრიტერიუმების არსებობაზე, რათა სასამართლოებს უფრო მეტი მოქნილობა და დისკრეცია ჰქონოდათ საუკეთესო ინტერესის ყოველ ინდივიდუალურ შემთხვევაში განსასაზღვრად.²⁴⁹ გასაკვირი არ უნდა იყოს რომ იმ გარემოებების კომპლექსურობა და მრავალფეროვნება, რომლებშიც არასრულწლოვნები გარდატეხის ასაკის გამო იმყოფებიან და რომლებშიც მათ უწევთ ცხოვრება, მოითხოვს გადაწყვეტილების მისაღებად მოქნილი სტანდარტის არსებობას, ხოლო მოქნილობა, თავის მხრივ, სწორედ განუსაზღვრელობის გარკვეულ ხარისხს უკავშირდება.²⁵⁰ აღსანიშნავია, რომ საქართველოს კანონი „ბავშვის უფლებათა კოდექსი“ ითვალისწინებს ბავშვის საუკეთესო ინტერესის განსასაზღვრად მხედველობაში მისაღებ გარემოებებს, ამასთან, ადგენს კრიტერიუმებს, რომელთა მიხედვითაც უნდა განხორციელდეს საუკეთესო ინტერესების შეფასება და განსაზღვრა,²⁵¹ რაც დადებითად უნდა შეფასდეს, თუმცა მნიშვნელოვანია, მსგავს რეგულაციას ითვალისწინებდეს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსიც, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სპეციფიკის მხედველობაში მიღებით. დამატებითი კრიტერიუმების არსებობა განსაკუთრებით ღირებული უნდა იყოს ქართულ კანონმდებლობაში საუკეთესო ინტერესების ტესტის ინოვაციურობის გათვალისწინებით.

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში საუკეთესო ინტერესის ზოგადი განმარტება გულისხმობს სისხლის სამართლის ტრადიციული მიზნების, დასჯისა და სამაგიეროს მიზღვის ჩანაცვლებას რეაბილიტაციისა და აღდგენითი მართლმსაჯულების მიზნებით, საზოგადოებრივ უსაფრთხოებაზე ყურადღების გამახვილების პარალელურად.²⁵² შესაბამისად, საუკეთესო ინტერესების ტესტი მოითხოვს, რომ მართლმსაჯულების სისტემამ არ გამოიყენოს დამსჯელობითი ღონისძიებები და ხელი შეუწყოს დანაშაულის ჩამდენი ბავშვების რეინტეგრაციას.²⁵³ გარდა ამისა, ბავშვის უფლებათა კონვენციის მე-40 მუხლის მე-4 პუნქტი განიხილავს რა ბავშვის კეთილდღეობის ხელშეწყობას არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების

²⁴⁹ Children's Involvement in Criminal, Civil and Administrative Judicial Proceedings in 28 Member States of the EU, Policy Brief, European Union, European Commission, Directorate-General for Justice and Consumers, 2015, 22-23.

²⁵⁰ Sutherland E. E., Article 3 of the United Nations Convention on the Rights of the Child: The Challenges of Vagueness and Priorities, in: Implementing Article 3 of the United Nations Convention on the Rights of the Child: Best Interests, Welfare and Well-being, Elaine E. Sutherland, Lesley-Anne Barnes Macfarlane (Eds.), Cambridge University Press, 2016, 22.

²⁵¹ იხ. საქართველოს კანონი „ბავშვის უფლებათა კოდექსი“, მე-5 მუხლის მე-2, მე-5 ნაწილები.

²⁵² General Comment No. 10, "Children's Rights in Juvenile Justice", UN Committee on the Rights of the Child, Forty-fourth Session (15 January-2 February), CRC/C/GC/10, Geneva, 25 April, 2007, Para. 10.

²⁵³ United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice ("The Beijing Rules"),

Adopted by General Assembly Resolution 40/33 of 29 November 1985, Rule 5; *პამილტონი ქ.* არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების საკანონმდებლო რეფორმის სახელმძღვანელო მითითებები, ბავშვთა სამართლებრივი ცენტრი და გაეროს ბავშვთა ფონდი, ბავშვთა დაცვის განყოფილება, ნიუ-იორკი, 2011, 34.

უპირველეს მიზნად,²⁵⁴ მასში მოიაზრებს ამავე მუხლის პირველი პუნქტით გათვალისწინებულ, კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვანისადმი ისეთ მოპყობას, რომელიც ხელს უწყობს ბავშვის ღირსების და პიროვნული მნიშვნელობის გრძობის გავითარებას, ადამიანის უფლებებისა და სხვათა ძირითადი თავისუფლებებისადმი პატივისცემის განმტკიცებას, რეინტეგრაციასა და საზოგადოებაში სასარგებლო როლის შესრულებას.²⁵⁵

აღსანიშნავია, რომ საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მე-3 მუხლის მე-4 ნაწილი გეთავაზობს საუკეთესო ინტერესების ცნების ზოგად, საორიენტაციო განმარტებას, რაც, ამავდროულად, არ არის ამომწურავი ხასიათის. შესაბამისად, კონკრეტულ შემთხვევაში, საუკეთესო ინტერესის განსაზღვრა კვლავ პრობლემურ საკითხად რჩება. რა თქმა უნდა, კანონმდებლობა ვერ დაადგენს საუკეთესო ინტერესის უნივერსალურ ცნებას, რომელიც ყოველ ინდივიდუალურ შემთხვევაში გამოყენებადი იქნება. თითქმის ყველა საკანონმდებლო ცნება, გარდა ციფრებისა და თარიღებისა, მეტ-ნაკლებად მრავალმნიშვნელოვანი და, შესაბამისად, შეფასებითი შეიძლება იყოს.²⁵⁶ ზოგიერთ ავტორთა მოსაზრებით, ზუსტი ცნების განსაზღვრა რეკომენდირებულიც კი არ არის, რათა პრინციპმა შეინარჩუნოს თავისი მოქნილობა,²⁵⁷ თუმცა მნიშვნელოვანია, კანონმდებლობით განისაზღვროს გადაწყვეტილების მისაღებად საკმარისი მითითებები, რის შესახებაც ყურადღება გამახვილებულია ასევე „კანონთან კონფლიქტში მყოფ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების შესახებ“ მოდალური კანონის კომენტარშიც.²⁵⁸

2.13 საუკეთესო ინტერესის ტესტის კრიტიკა

საუკეთესო ინტერესის ტესტი ან როგორც ეს ზოგიერთ ეროვნულ კანონმდებლობაშია ცნობილი - კეთილდღეობის ტესტი, ჯერ კიდევ კარგა ხნით ადრე, ვიდრე პოლონეთის მთავრობა ბავშვის უფლებათა კონვენციის პროექტის შემუშავებაზე იფიქრებდა, მწვავე კრიტიკის ქვეშ მოექცა.²⁵⁹ კრიტიკის ერთ-ერთ მთავარ მიზეზად საუკეთესო ინტერესის ცნების ბუნდოვანება, სუბიექტივიზმი, ზოგადი ხასიათი, აბსტრაქტულობა,

²⁵⁴ Van Bueren G., A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 40 (Child Criminal Justice), André Alen, Johan Vande Lanotte, Eugene Verhellen, Fiona Ang, Eva Berghmans, Mieke Verheyde (Eds.), Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, Boston, 2006, 11.

²⁵⁵ იქვე, 12.

²⁵⁶ ვენნეტაძე ნ., ტურავა მ., სისხლის სამართლის საქმეებზე გადაწყვეტილებათა მიღების მეთოდოლოგია, რედ. ძიძიგური ნ., საქართველოს მოსამართლეთა ასოციაცია, თბილისი, 2005, 14.

²⁵⁷ Jensdottir R., The Concept of the Child's Best Interests in the Work of the Council of Europe, in: The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice, Council of Europe, Milka Sormunen (Ed.), 2016, 85.

²⁵⁸ Justice in Matters Involving Children in Conflict with the Law, Model Law on Juvenile Justice and Related Commentary, United Nations Office on Drugs and Crime, New York, 2013, Art. 13 (2), Commentary, 70.

²⁵⁹ Sutherland E. E., Article 3 of the United Nations Convention on the Rights of the Child: The Challenges of Vagueness and Priorities, in: Implementing Article 3 of the United Nations Convention on the Rights of the Child: Best Interests, Welfare and Well-being, Elaine E. Sutherland, Lesley-Anne Barnes Macfarlane (Eds.), Cambridge University Press, 2016, 22.

განუსაზღვრელობა და არაპროგნოზირებადობა განიხილება.²⁶⁰ თუმცა, ისიც გასათვალისწინებელია, რომ ბევრად მარტივია პრინციპის გაკრიტიკება, ვიდრე ალტერნატივის შეთავაზება.²⁶¹

როგორც აღნიშნულია, განუსაზღვრელობის პრობლემა მდგომარეობს იმაში, რომ შეუძლებელია უდავოდ ვამტკიცოთ, რა არის არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესი და შევთანხმდეთ კონკრეტულ ღირებულებებზე. საუკეთესო ინტერესის ცნება სპეკულაციურია და მოითხოვს ალტერნატივათა შორის მკაცრად ინდივიდუალიზებული არჩევანის გაკეთებას.²⁶² გადაწყვეტილების მიმღებ პირს შეუძლია ამტკიცოს, რომ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების შესაბამისად იმოქმედა, თუმცა რეალურად მხოლოდ საკუთარ ღირებულებებს დაეყრდნო,²⁶³ რაც ცნებისათვის დამახასიათებელი სუბიექტივიზმითაა განპირობებული. ეს უკანასკნელი შეიძლება იყოს როგორც კოლექტიური, ისე პერსონალური. კოლექტიური სუბიექტივიზმი უკავშირდება დროის კონკრეტულ პერიოდში, კონკრეტული საზოგადოების მიერ საუკეთესო ინტერესების აღქმას, ხოლო პერსონალური ანუ ინდივიდუალური სუბიექტივიზმი, თავის მხრივ, მოიცავს სამ განზომილებას: არასრულწლოვნის კანონიერ წარმომადგენელთა სუბიექტურობა, თავად არასრულწლოვნის სუბიექტურობა და ბოლოს, გადაწყვეტილების მიმღები პირის, მოსამართლის სუბიექტურობა.²⁶⁴

გარდა ზემოაღნიშნულისა, კრიტიკოსთა განმარტებით, საუკეთესო ინტერესის ცნების განსაზღვრელობის ნაკლებობა წარმოადგენს პრობლემას არა მარტო იმ პირებისათვის, ვისაც საბოლოო გადაწყვეტილება მიემართება არამედ საფრთხეს უქმნის კანონის უზენაესობასა და ზოგადად, სახელმწიფოსა და სასამართლოს

²⁶⁰ *Kilkelly U.*, The Best Interests of the Child: A Gateway to Children’s Rights? In: Implementing Article 3 of the United Nations Convention on the Rights of the Child: Best Interests, Welfare and Well-being, Elaine E. Sutherland, Lesley-Anne Barnes Macfarlane (Eds.), Cambridge University Press, 2016, 51; *Alston P., Gilmour-Walsh B.*, The Best Interests of The Child-Towards a Synthesis of Children’s Rights and Cultural Values, UNICEF, Innocenti Studies, 1996, 2; *Jensdottir R.*, The Concept of the Child’s Best Interests in the Work of the Council of Europe, in: The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice, Council of Europe, Milka Sormunen (Ed.), 2016, 81; *Herring J.*, Farewell Welfare? “Journal of Social Welfare and Family Law”, Vol. 27, No. 2, 2005, 160; *Reece H.*, The Paramountcy Principle: Consensus or Construct? “Current Legal Problems Journal”, Vol. 49, Issue 1, 1996, 271; *Freeman M. D. A.*, Upholding the Dignity and Best Interest of Children: International Law and the Corporal Punishment of Children, “Law and Contemporary Problems”, Vol. 7, No. 2, 2010, 216; *შაპოვოხი ნ. ვ., დოეკი ი. ე., ცერმატენი ე.*, ბავშვის უფლებები საერთაშორისო სამართალში, თარგმანი ტუღუში რ., ალექსიძე თ., რედ. ალექსიძე ლ., ხუციშვილი ქ., ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, 2015, 110.

²⁶¹ *Eekelaar J.*, Beyond the Welfare Principle, “Child and Family Law Quarterly”, Vol. 14, No. 3, 2002, 237.

²⁶² *Thomas N., O’Kane C.*, When Children’s Wishes and Feelings Clash with their “Best Interests”, “The International Journal of Children’s Rights”, Vol. 6, Issue 2, 1998, 138; *Archard D.*, Children, Adults, Best Interests and Rights, “Medical Law International”, Vol. 13, Issue 1, 2013, 57-58; *Skivenes M.*, Judging the Child’s Best Interests: Rational Reasoning or Subjective Presumptions?, “Acta Sociologica”, Vol. 53, Issue 4, 2010, 340; *Elliston S.*, The Best Interests of the Child in Healthcare, Sheila M.A. Mclean (Ed.), Routledge Cavendish Publishing, London, New-York, 2007, 14.

²⁶³ *Howe R.B., Covell K.*, Education in the Best Interests of the Child: A Children’s Rights Perspective on Closing the Achievement Gap, University of Toronto Press, Toronto, Buffalo, London, 2013, 29.

²⁶⁴ *Zermatten J.*, The Best Interests of the Child Principle: Literal Analysis and Function, “International Journal of Children’s Rights”, Vol. 18, Issue 4, 2010, 494.

ლეგიტიმაციას.²⁶⁵ ამასთან, შესაძლოა უარყოფითი გავლენა იქონიოს ბავშვის უფლებებზე და გამოყენებულ იქნეს სახელმწიფოსათვის სასარგებლო გადაწყვეტილებების მისაღებად.²⁶⁶ კერძოდ, წარსულში საუკეთესო ინტერესების ცნება ხშირად გამოიყენებოდა ისეთი ფართომასშტაბიანი ქმედებების გასამართლებლად, რომლებიც დღეს ადამიანის უფლებათა უხეშ დარღვევად კვალიფიცირდება. როგორც აღნიშნულია, დღესაც კი, ზოგჯერ წარმატებით, ზოგჯერ წარუმატებლად, არსებობს საუკეთესო ინტერესების ცნების მოხმობის მცდელობები ბავშვის უფლებებთან წინააღმდეგობაში მყოფი ინიციატივების გასამართლებლად.²⁶⁷ მაგალითად, ბავშვის უფლებათა კომიტეტი ყურადღებას ამახვილებს ზოგიერთი ქვეყნის მთავრობის წარმომადგენლის პოზიციაზე, რომ „გონივრული“ დონით ფიზიკური სასჯელის გამოყენება შესაძლოა გამართლებულ იქნეს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესით.²⁶⁸ აღსანიშნავია, რომ ზოგიერთი ავტორი საუკეთესო ინტერესების განუსაზღვრელობას პრინციპის როგორც სუსტ, ისე ძლიერ მხარედ აფასებს, ვინაიდან გარდა უარყოფითი ასპექტებისა, იძლევა მოქნილ და ინდივიდუალურ საჭიროებებზე მორგებული შედეგის მიღწევის შესაძლებლობას.²⁶⁹

ზემოაღნიშნული კრიტიკა, რა თქმა უნდა, არ არის უსაფუძვლო და მხედველობაშია მისაღები, თუმცა პასუხი კითხვაზე, რამდენად რეალურია დასახელებული საფრთხეები და რამდენად იძლევა საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპი არასრულწლოვნისათვის საზიანო შედეგთა დადგომის შესაძლებლობას, გაეცემა ნაშრომის მეოთხე თავში საუკეთესო ინტერესების განსაზღვრის საკითხზე მსჯელობის კონტექსტში.

2.2 არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის როლი

საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის ბავშვის უფლებათა კონვენციის მე-3 მუხლის პირველივე პუნქტში განთავსება განსაკუთრებულ მნიშვნელობას სძენს მას და გააჩნია *გ.წ. „ქოლგა პრინციპის“* დანიშნულება, თუმცა ეს საკმარისად ვერ წარმოაჩენს კონვენციის მიერ მისთვის მინიჭებულ როლს.²⁷⁰ ზოგიერთი ავტორის მიერ პრინციპი პატარა დათვის თანავარსკვლავედის ყველაზე კაშკაშა

²⁶⁵ Skivenes M., Judging the Child's Best Interests: Rational Reasoning or Subjective Presumptions?, "Acta Sociologica", Vol. 53, Issue 4, 2010, 339-340.

²⁶⁶ Zermatten J., The Best Interests of the Child Principle: Literal Analysis and Function, "International Journal of Children's Rights", Vol. 18, Issue 4, 2010, 495.

²⁶⁷ Cantwell N., Are "Best Interests" A Pillar or a Problem for Implementing the Human Rights of Children?, in: The United Nations Convention on the Rights of the Child: Taking Stock After 25 Years and Looking Ahead, Ton Liefwaard, Julia Sloth-Nielsen (Eds.), Brill Nijhoff, Leiden, Boston, 2017, 65; Lansdown G., Best Interests of the Child and the Right to Be Heard, in: The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice, Milka Sormunen (Ed.), Council of Europe, 2016, 31.

²⁶⁸ General Comment No. 8, "The Right of the Child to Protection from Corporal Punishment and Other Cruel or Degrading Forms of Punishment (Arts. 19; 28, Para. 2; and 37, inter alia)", UN Committee on the Rights of the Child, Forty-second Session (15 May-2 June), CRC/C/GC/8, 2 March, 2007, Para. 26.

²⁶⁹ Herring J., Farewell Welfare? "Journal of Social Welfare and Family Law", Vol. 27, No. 2, 2005, 169.

²⁷⁰ Alston Ph., The Best Interests Principle: Towards a Reconciliation of Culture and Human Rights, "International Journal of Law, Policy and the Family", Vol. 8, Issue 1, 1994, 15.

ჩრდილოეთის ვარსკვლავთანაც კი არის შედარებული, რადგან საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობას სამართლებრივ სივრცეში იგივე დანიშნულება გააჩნია, რაც ცაზე ჩრდილოეთის ვარსკვლავს.²⁷¹ მნიშვნელოვანია, ყურადღება გამახვილდეს საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის სამ ძირითად ფუნქციაზე.

2.2.1 საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა, როგორც ცალკეულ ნორმათა განმარტებისათვის სახელმძღვანელო პრინციპი

ბავშვის უფლებათა კომიტეტი სახელმწიფოთა მიმართ შედგენილ მოხსენებებში იშვიათად ამახვილებს ყურადღებას ბავშვის უფლებათა კონვენციის მხოლოდ ერთი კონკრეტული მუხლის დარღვევაზე. იგი კონვენციას განიხილავს როგორც ურთიერთდამოკიდებული წესების ერთობლიობას, სადაც საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა ყოველსმომცველ პრინციპად განიხილება.²⁷² მისი ერთ-ერთი ძირითადი დანიშნულება კონვენციიდან გამომდინარე საკითხებთან მიმართებით არსებული მიდგომის *განმტკიცება, განმარტება და დაზუსტებაა*. აღნიშნული განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ეროვნულ თუ საერთაშორისო კანონმდებლობაში ბუნდოვანებისა და ხარვეზის არსებობისას. ამ კონტექსტში, იგი წარმოადგენს კონსტრუქციის დამატებით ელემენტს, ისევე როგორც ელემენტს, რომელიც საჭიროებს მხედველობაში მიღებას სხვა უფლებების განხორციელებისას.²⁷³ აღნიშნული ფუნქცია გულისხმობს ასევე პრინციპის გამოყენების შესაძლებლობას ბავშვისათვის მინიჭებული უფლებების გაძლიერების ხელშესაწყობად.²⁷⁴

ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, შეიძლება ითქვას, რომ კონვენციითა თუ ეროვნული კანონმდებლობით გათვალისწინებულ დებულებებს მეტ სიცხადეს მატებს საუკეთესო ინტერესებთან კავშირში განხილვა.²⁷⁵ აღნიშნულის მაგალითად შეიძლება დავასახელოთ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსით გათვალისწინებული რამდენიმე შემთხვევა. კერძოდ, ამკ-ის 73-ე მუხლის პირველი ნაწილი არასრულწლოვნისათვის ვადიანი თავისუფლების აღკვეთის დანიშნის ერთ-ერთ შემთხვევად განიხილავს *წარსულში გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანის ფაქტს*. გაურკვეველია, რამდენად მოიაზრებს აღნიშნული ფორმულირება უკვე გაქარწყლებულ ან მოხსნილ ნასამართლობას. სწორედ მსგავს შემთხვევებში საჭიროა საუკეთესო ინტერესების

²⁷¹ *Fierens J.*, Alpha Ursae Minoris – The North Star and the Child’s Best Interests Among Competing Interests, in: *The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice*, Milka Sormunen (Ed.), Council of Europe, 2016, 36.

²⁷² *Hammarberg T.*, The Principle of the Best Interests of the Child - What it Means and What it Demands from Adults, Lecture, Commissioner for Human Rights, Council of Europe, CommDH/Speech(2008)10, Warsaw, 30 May, 2008, 3.

²⁷³ *Alston Ph.*, The Best Interests Principle: Towards a Reconciliation of Culture and Human Rights, “*International Journal of Law, Policy and the Family*”, Vol. 8, Issue 1, 1994, 15.

²⁷⁴ *Jensdottir R.*, The Concept of the Child’s Best Interests in the Work of the Council of Europe, in: *The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice*, Council of Europe, Milka Sormunen (Ed.), 2016, 82.

²⁷⁵ *Hammarberg T.*, The Principle of the Best Interests of the Child - What it Means and What it Demands from Adults, Lecture, Commissioner for Human Rights, Council of Europe, CommDH/Speech(2008)10, Warsaw, 30 May, 2008, 3.

პრიორიტეტულობის, როგორც ცალკეულ ნორმათა განმარტებისათვის სახელმძღვანელო პრინციპად გამოყენება. არსებული მოსაზრებით, კანონმდებლობა უშვებს არასრულწლოვნისათვის თავისუფლების აღკვეთის დანიშვნის შესაძლებლობას, მიუხედავად მოხსნილი ან გაქარწყლებული ნასამართლობისა,²⁷⁶ თუმცა გასაზიარებელია პოზიცია ნორმის ამგავრი განმარტების მიზანშეუწონლობის შესახებ, ვინაიდან იგი ეწინააღმდეგება სსკ-ის 79-ე მუხლის მე-6 ნაწილს, რომლის თანახმად, „გაქარწყლებული ან მოხსნილი ნასამართლობა მხედველობაში არ მიიღება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის, დანაშაულის კვალიფიკაციისა და სისხლისსამართლებრივი ზემოქმედების ღონისძიების საკითხის გადაწყვეტისას“.²⁷⁷ არასრულწლოვნის შემთხვევაში კი ნასამართლობა გაქარწყლებულად ითვლება სასჯელის მოხდისთანავე, ხოლო პირობით მსჯავრდებისას – გამოსაცდელი ვადის გასვლისთანავე, გარდა იმ შემთხვევისა, თუ არასრულწლოვანმა კვლავ არ ჩაიდინა დანაშაული.²⁷⁸

ანალოგიურ პრობლემას ვაწყდებით ამკ-ის 74-ე მუხლში, რომელიც არასრულწლოვნისათვის პირობითი მსჯავრის დანიშვნის აუცილებელ წინაპირობად ითვალისწინებს *განზრახი დანაშაულისათვის მსჯავრდების ფაქტის არარსებობას*. ასევე გასათვალისწინებელია ამკ-ის 76-ე მუხლი, რომელიც მოსამართლეს ანიჭებს უფლებამოსილებას, არასრულწლოვანს დაუნიშნოს კანონით გათვალისწინებულ ზღვარზე ნაკლები ან სხვა, უფრო მსუბუქი სასჯელი, თუ მის მიმართ *წარსულში გამამტყუნებელი განაჩენი გამოტანილი არ ყოფილა* და არსებობს *შემამსუბუქებელ გარემოებათა ერთობლიობა*. მსგავსად ზემოაღნიშნულისა, გასაზიარებელია მოსაზრება, რომ ამ შემთხვევებშიც დაუშვებელია გაქარწყლებული ან მოხსნილი ნასამართლობის მხედველობაში მიღება.²⁷⁹ ანალოგიურ მსჯელობას ავითარებს საქართველოს უზენაესი სასამართლო და განმარტავს, რომ თუ არასრულწლოვანს მოხსნილი ან გაქარწყლებული აქვს ნასამართლობა, მის მიმართ წარსულში გამოტანილი განაჩენი არ უნდა იქნეს მხედველობაში მიღებული ამკ-ის

²⁷⁶ *თოდუა ნ.*, არასრულწლოვანთა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა, წიგნში: სისხლის სამართალი (სახელმძღვანელო), ზოგადი ნაწილი, მეორე გამოცემა, ავტორთა კოლექტივი, რედ. ნაჭყებია გ., თოდუა ნ., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2016, 692.

²⁷⁷ *თოდუა ნ.*, არასრულწლოვანთა სასჯელის დანიშვნის ზოგიერთი სადავო საკითხი, წიგნში: არასრულწლოვანთა კანონმდებლობის ანალიზი და სასამართლო პრაქტიკა, გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2017, 106-107; *ვარძელაშვილი ი.*, არასრულწლოვნის მიმართ სასჯელის დანიშვნა (სასამართლო პრაქტიკის ანალიზი), წიგნში: არასრულწლოვანთა კანონმდებლობის ანალიზი და სასამართლო პრაქტიკა, გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2017, 153; *მახარობლიძე თ.*, სასჯელები არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მიხედვით, წიგნში: არასრულწლოვანთა კანონმდებლობის ანალიზი და სასამართლო პრაქტიკა, გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2017, 77.

²⁷⁸ იხ. ამკ-ის მე-12 მუხლი.

²⁷⁹ *ვარძელაშვილი ი.*, არასრულწლოვნის მიმართ სასჯელის დანიშვნა (სასამართლო პრაქტიკის ანალიზი), წიგნში: არასრულწლოვანთა კანონმდებლობის ანალიზი და სასამართლო პრაქტიკა, გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2017, 139, 159-160; *ვარძელაშვილი ი.*, პირობითი მსჯავრის დანიშვნა და გაუქმება, წიგნში: გურამ ნაჭყებია – 75, საიუბილეო კრებული, რედ. თოდუა ნ., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2016, 247-248; *ვარძელაშვილი ი.*, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის, როგორც არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის უმნიშვნელოვანესი პრინციპის მნიშვნელობა სასამართლო პრაქტიკაში, „სისხლის სამართლის აქტუალური საკითხები“, №1, 2017, 76.

73-ე და 74-ე მუხლების მიზნებისათვის.²⁸⁰ უზენაესი სასამართლოს განმარტებით, „არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის ნორმის ბუნდოვანების შემთხვევაში, ნორმა უნდა განიმარტოს არასრულწლოვნის საუკეთესო (ჭეშმარიტი) ინტერესების სასარგებლოდ, მართლმსაჯულების საერთაშორისო სტანდარტების გათვალისწინებით“.²⁸¹ ამ თვალსაზრისით, საინტერესოა უზენაესი სასამართლოს კიდევ ერთი გადაწყვეტილება, სადაც დავის საგანს წარმოადგენდა არასრულწლოვნის სასჯელის მოხდისაგან გათავისუფლება გამამტყუნებელი განაჩენის ხანდაზმულობის გამო მაშინ, როდესაც მსჯავრდებული იმყოფებოდა მიმაღვაში. აღსანიშნავია, რომ ამკ-ის 36-ე მუხლი განსაზღვრავს მხოლოდ სასჯელის მოხდისაგან გათავისუფლების სპეციფიკურ ვადებს და განსხვავებით სსკ-ის 76-ე მუხლის მე-2 ნაწილისაგან, არ შეიცავს სასჯელის მოხდისაგან თავის არიდების შემთხვევაში ვადის დინების შეჩერების დამდგენ ნორმას. საკასაციო პალატამ არ გაიზიარა დაცვის მხარის პოზიცია და განმარტა, რომ ამკ-ის მე-2 მუხლის მე-3 ნაწილი, რომელიც უშვებს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პროცესში სხვა ნორმატიული აქტების დებულებების გამოყენების შესაძლებლობას, თუ ისინი არ ეწინააღმდეგება მართლმსაჯულების კოდექსს ან/და არასრულწლოვნისათვის შეღავათს ითვალისწინებს, არ გამორიცხავდა სსკ-ის 76-ე მუხლის მე-2 ნაწილის გამოყენების შესაძლებლობას, ვინაიდან ეს უკანასკნელი არ წარმოადგენდა ამკ-ის მიზნებისა და პრინციპების საწინააღმდეგო დებულებას, არამედ შინაარსობრივად ავსებდა ამკ-ის 36-ე მუხლს. საკასაციო პალატამ საკითხის ამგვარად გადაწყვეტისას იხელმძღვანელა სწორედ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპით და განმარტა, რომ ბავშვის საუკეთესო ინტერესს წარმოადგენს მისი საზოგადოებაში ინტეგრაციის წარმატებით განხორციელება, კანონისა და ადამიანის უფლებებისადმი პატივისცემის გრძნობით განმსჭვალვა, განაჩენის აღსრულება და სასჯელის მიზნების მიღწევა. სასამართლოს შეფასებით, სსკ-ის 76-ე მუხლის მე-2 ნაწილის გაუთვალისწინებლობის პირობებში, ხანდაზმულობის ვადის გასვლამდე შესაძლოა არასრულწლოვანში გაიზარდოს სასჯელის მოხდისათვის თავის არიდების ცდუნების რისკი, რაც ვერ უზრუნველყოფს არასრულწლოვანში ადამიანის უფლებებისადმი და სხვათა ძირითადი თავისუფლებებისადმი პატივისცემის განმტკიცებას, ვინაიდან სასჯელის მოხდისათვის თავის არიდების დროს, პირი არ ცდილობს გააანალიზოს დარღვეული სამართლებრივი სიკეთის მნიშვნელობა და მისი ქმედებით გამოწვეული მართლსაწინააღმდეგო შედეგი, არამედ უპირისპირდება სახელმწიფოს რეაქციას მის მიერ ჩადენილ ქმედებაზე. საკასაციო პალატის განმარტებით, სასჯელის მოხდისათვის თავის არიდების შემთხვევაში, ხანდაზმულობის ვადის დინების შეუჩერებლობა არ წარმოადგენს ბავშვის საზოგადოებაში წარმატებით დაბრუნების წინაპირობას და, შესაბამისად, სსკ-ის 76-ე მუხლის მე-2 ნაწილის მიმართ ამკ-ის მე-2

²⁸⁰ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2016 წლის 20 ოქტომბრის №172აგ-16 გადაწყვეტილება, აბზ. 10.

²⁸¹ იქვე, პარა. 11.

მუხლის მე-3 ნაწილის გამოყენება ეფექტიანად ემსახურება ბავშვის საუკეთესო ინტერესს.²⁸²

აღნიშნული მაგალითები ნათლად წარმოაჩენს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის როლს ნორმათა განმარტების თვალსაზრისით.

2.2.2 საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის მედიატორული ფუნქცია

საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის მეორე ძირითად დანიშნულებად მისი მედიატორული ფუნქცია განიხილება, რაც პროფესორ ფილიპ ალსტონის სახელს უკავშირდება.²⁸³ ამ თვალსაზრისით, პრინციპი უზრუნველყოფს უფლებათა შორის არსებული კონფლიქტის გადაჭრას. კერძოდ, შესაძლებელია, ერთმანეთს დაუპირისპირდეს ბავშვის უფლება იქონიოს კონტაქტი თავის მშობლებთან და უფლება იყოს დაცული ყოველგვარი ძალადობისაგან. ასეთ შემთხვევაში, ერთადერთი გამოსავალი სწორედ საუკეთესო ინტერესების შესაბამისად მოქმედებაა.²⁸⁴ პრინციპის, როგორც უფლებათა დამბალანსებლის ფუნქციას დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს ევროპის საბჭოც. ეს გახლავთ საკითხი, რომლის წინაშეც ხშირად დგას ევროსასამართლო, რომელიც ასეთ დროს განსაკუთრებულ ყურადღებას სწორედ საუკეთესო ინტერესის უპირატესად გათვალისწინების სტანდარტზე ამახვილებს.²⁸⁵ არსებული მოსაზრებით, მიუხედავად პრინციპის მედიატორული ფუნქციისა, აღნიშნული არც თუ ისე გამოყენებადია, რადგან საკმაოდ ბევრია დამოკიდებული გადაწყვეტილების მიმღებ პირთა ღირებულებებზე და იმაზე, თუ ბავშვის უფლებათა კონვენციის რა ასპექტებს ანიჭებენ განსაკუთრებულ მნიშვნელობას.²⁸⁶

მედიატორული ფუნქცია მჭიდრო კავშირშია ე.წ. „პრობლემის გადაჭრის“ იგივე „გამოსავლის ძიების“ ფუნქციასთან, რომლის მიხედვით, პრინციპი გადაწყვეტილების მიმღებ პირს ხელს უწყობს არასრულწლოვნისათვის შესაფერისი გადაწყვეტილების მიღებაში, რაც გულისხმობს ბავშვზე ყველაზე პოზიტიური გავლენის მქონე ყველა შესაძლო გამოსავლის მოძიებას, შეფასებას და მათგან არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესზე მორგებული გადაწყვეტის

²⁸² იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2017 წლის 17 მარტის გადაწყვეტილება, საქმე №558აპ-16, აბზ. 3-9; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2017 წლის 17 ნოემბრის გადაწყვეტილება, საქმე №65აგ-17, აბზ. 14.

²⁸³ Alston Ph., The Best Interests Principle: Towards a Reconciliation of Culture and Human Rights, “International Journal of Law, Policy and the Family”, Vol. 8, Issue 1, 1994, 16.

²⁸⁴ Hammarberg T., The Principle of the Best Interests of the Child - What it Means and What it Demands from Adults, Lecture, Commissioner for Human Rights, Council of Europe, CommDH/Speech(2008)10, Warsaw, 30 May, 2008, 3.

²⁸⁵ Jensdottir R., The Concept of the Child’s Best Interests in the Work of the Council of Europe, in: The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice, Council of Europe, Milka Sormunen (Ed.), 2016, 83.

²⁸⁶ Freeman M., A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 3, Best Interests of the Child, André Alen, Johan Vande Lanotte, Eugene Verhellen, Fiona Ang, Eva Berghmans, Mieke Verheyde (Eds.), Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, Boston, 2007, 32.

არჩევას.²⁸⁷ აღნიშნული კრიტერიუმი, უფრო ფართოა და მოიცავს კონკრეტულ უფლებათა შორის წინააღმდეგობის არსებობის შემთხვევებს. „გამოსავლის ძიების“ ფუნქცია განსაკუთრებულ როლს ასრულებს გადაწყვეტილების მიღების პროცესში, რადგან წარმოადგენს ხიდს თეორიულ ცნებასა და მის პრაქტიკაში პირდაპირ გამოყენებას შორის.²⁸⁸

2.2.3 საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა, როგორც კანონმდებლობისა და პრაქტიკის შეფასების სახელმძღვანელო პრინციპი

საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის მესამე ძირითად ფუნქციად განიხილება სახელმწიფოთა კანონმდებლობისა და არსებული პრაქტიკის შეფასება ბავშვის უფლებათა კონვენციის პოზიტიური უფლებებით დაურეგულირებელ ყველა საკითხთან მიმართებით.²⁸⁹ სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, იქ სადაც სიცარიელე არსებობს.²⁹⁰ მაგ. კონვენციის მე-40 მუხლის მე-3 პუნქტი ავალდებულებს სახელმწიფოებს, დაადგინონ სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის მინიმალური ასაკი, თუმცა არ განსაზღვრავს კონკრეტულ ასაკობრივ ზღვარს. შესაბამისად, სახელმწიფოებმა მინიმალური ზღვარის დადგენისას, სწორედ ბავშვის საუკეთესო ინტერესებით უნდა იხელმძღვანელონ.²⁹¹ ამ თვალსაზრისით, საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა შემაჯავებელ ფუნქციას ასრულებს. მისი გამოყენების საჭიროება იკვეთება, თუ ბავშვის უფლებებით სარგებლობას საფრთხე ემუქრება²⁹² და საჭიროა სათანადო ღონისძიებების გამოვლენა.²⁹³ შესაბამისად, პრინციპის აღნიშნული

²⁸⁷ შაპოვიჩი ნ. ე., დოეკი ი. ე., ცერმატენი ე., ბავშვის უფლებები საერთაშორისო სამართალში, თარგმანი ტულუში რ., ალექსიძე თ., რედ. ალექსიძე ლ., ხუციშვილი ქ., ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, 2015, 111-112; შალიკაშვილი მ., მიქანაძე გ., არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება (სახელმძღვანელო), მეორე გამოცემა, გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, ფრაიბურგი, სტრასბურგი, 2016, 73; Zermatten J., The Best Interests of the Child Principle: Literal Analysis and Function, “International Journal of Children’s Rights”, Vol. 18, Issue 4, 2010, 493; Beshir F. H., Article 3 of the Convention on the Rights of the Child, The Best Interests of the Child, Prepared for Public Policies and Child Rights Diploma, Course: Child Rights in Law, 2011-2012, 8.

²⁸⁸ Zermatten J., The Best Interests of the Child Principle: Literal Analysis and Function, “International Journal of Children’s Rights”, Vol. 18, Issue 4, 2010, 493.

²⁸⁹ Parker S., The Best Interests of the Child – Principles and Problems, “International Journal of Law and Family”, Vol. 8, Issue 1, 1994, 27; Alston Ph., The Best Interests Principle: Towards a Reconciliation of Culture and Human Rights, “International Journal of Law, Policy and the Family“, Vol. 8, Issue 1, 1994, 16.

²⁹⁰ Freeman M., A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 3, Best Interests of the Child, André Alen, Johan Vande Lanotte, Eugeen Verhellen, Fiona Ang, Eva Berghmans, Mieke Verheyde (Eds.), Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, Boston, 2007, 32.

²⁹¹ Hammarberg T., The Principle of the Best Interests of the Child - What it Means and What it Demands from Adults, Lecture, Commissioner for Human Rights, Council of Europe, CommDH/Speech(2008)10, Warsaw, 30 May, 2008, 3.

²⁹² Freeman M., A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 3, Best Interests of the Child, André Alen, Johan Vande Lanotte, Eugeen Verhellen, Fiona Ang, Eva Berghmans, Mieke Verheyde (Eds.), Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, Boston, 2007, 33.

²⁹³ Howe R.B., Covell K., Education in the Best Interests of the Child: A Children’s Rights Perspective on Closing the Achievement Gap, University of Toronto Press, Toronto, Buffalo, London, 2013, 26.

ფუნქცია ემსახურება ბავშვის უფლებების განხორციელების უზრუნველყოფას.²⁹⁴

საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის ეს ტრადიციული დანიშნულება ლიტერატურაში ასევე ცნობილია „მაკონტროლებელი ფუნქციის“ სახელით, რომლის თანახმად, პრინციპი გამოიყენება ბავშვების მიერ მათთვის მინიჭებული უფლებებით სრულად სარგებლობისა და მათ წინაშე არსებული ვალდებულებების ჯეროვნად განხორციელების უზრუნველსაყოფად.²⁹⁵ კონტროლის კრიტერიუმი არასრულწლოვანთათვის აგრეთვე არის გარანტია, რომ მათი უფლება საუკეთესო ინტერესების უპირატესად გათვალისწინების შესახებ სრულად იქნება რეალიზებული ისეთი გადაწყვეტილებების მიღებისას, რომლებიც მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს არასრულწლოვნის ცხოვრებაზე.²⁹⁶

აღნიშნული ფუნქციის მიხედვით, კანონმდებლობით გათვალისწინებული თითოეული რეგულაცია სწორედ საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპთან შესაბამისობის ტესტს უნდა გადიოდეს. არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი ითვალისწინებს არაერთ რეგულაციას, რომელიც შესაძლოა ვერ აკმაყოფილებდეს საუკეთესო ინტერესებთან შესაბამისობის კრიტერიუმს. კერძოდ, ლიტერატურაში გამოთქმული მოსაზრებით, პრობლემას წარმოადგენს ჯარიმისა და გირაოს თანხის მაქსიმალური ოდენობის განუსაზღვრელობის საკითხი,²⁹⁷ რაც შესაძლოა წინააღმდეგობაში მოდიოდეს კანონის განჭვრეტადობის პრინციპთან, რომელიც სამართლებრივი სახელმწიფოს პრინციპის არსიდან გამომდინარეობს და მის შემადგენელ ელემენტს წარმოადგენს.²⁹⁸ ნორმის განუსაზღვრელობამ შეიძლება შეცდომაში შეიყვანოს სამართლებრივი ურთიერთობის

²⁹⁴ *Jensdottir R.*, The Concept of the Child's Best Interests in the Work of the Council of Europe, in: The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice, Council of Europe, Milka Sormunen (Ed.), 2016, 83.

²⁹⁵ *შაპოვიჩი ნ. ვ., დოკი ი. ვ., ცერმატენი ჟ.*, ბავშვის უფლებები საერთაშორისო სამართალში, თარგმანი ტულუში რ., ალექსიძე თ., რედ. ალექსიძე ლ., ხუციშვილი ქ., ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, 2015, 111; *შალიკაშვილი მ., მიქანაძე გ.*, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება (სახელმძღვანელო), მეორე გამოცემა, გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, ფრაიბურგი, სტრასბურგი, 2016, 73; *Zermatten J.*, The Best Interests of the Child Principle: Literal Analysis and Function, “International Journal of Children's Rights”, Vol. 18, Issue 4, 2010, 492-493; *Beshir F. H.*, Article 3 of the Convention on the Rights of the Child, The Best Interests of the Child, Prepared for Public Policies and Child Rights Diploma, Course: Child Rights in Law, 2011-2012, 8.

²⁹⁶ *Zermatten J.*, The Best Interests of the Child Principle: Literal Analysis and Function, “International Journal of Children's Rights”, Vol. 18, Issue 4, 2010, 492-493.

²⁹⁷ *შალიკაშვილი მ.*, შენიშვნები არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსთან დაკავშირებით, „კრიმინოლოგიის ჟურნალი“, №1, 2016, 82-83; *შალიკაშვილი მ., მიქანაძე გ.*, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება (სახელმძღვანელო), მეორე გამოცემა, გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, ფრაიბურგი, სტრასბურგი, 2016, 132, 184; *მახარობლიძე თ.*, სასჯელები არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მიხედვით, წიგნში: არასრულწლოვანთა კანონმდებლობის ანალიზი და სასამართლო პრაქტიკა, გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2017, 45.

²⁹⁸ *ერემაძე ქ.*, ინტერესთა დაბალანსება დემოკრატიულ საზოგადოებაში, რედ. ხეცურიანი ჯ., პაპუაშვილი გ., ვარძელაშვილი კ., თბილისი, 2013, 131; „საქართველოს სახალხო დამცველი და საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, საქმე №2/3/406.408, 30 ოქტომბერი, 2008, II-33.

მონაწილეები და გაზარდოს უფლებების დარღვევის რისკი, მისცეს სამართალშემფარდებელს თვითნებობის საფუძველი.²⁹⁹ შესაბამისად, „კანონმდებელი ვაძლავს, თვითონ მიიღოს პრინციპული გადაწყვეტილებები სავარაუდო სამართლებრივი შედეგების სახესა და მასშტაბთან დაკავშირებით და მოსამართლეს შეძლებისდაგვარად მკაფიოდ მიუთითოს ზღვარი, რომლის ფარგლებშიც იგი იმოქმედებს“.³⁰⁰ აღნიშნული მნიშვნელოვანია ნორმის ადრესატისათვის მოსალოდნელი სანქციის შესაძინებობისა და პროგნოზირებადობის თვალსაზრისითაც.³⁰¹ აღნიშნულის გათვალისწინებით, მიზანშეწონილია, ამკ-ის 63-ე და 68-ე მუხლებში განხორციელდეს ცვლილება და განისაზღვროს შესაბამისად, გირაოს თანხისა და ჯარიმის მაქსიმალური ოდენობები.

გარდა ზემოაღნიშნულისა, მნიშვნელოვანია, ყურადღება გამახვილდეს არასრულწლოვნის მიმართ სასჯელის სახით შინაპატიმრობის გამოყენებაზე, რომელიც ერთი შეხედვით ჰუმანურ სასჯელად განიხილება. შეიძლება ითქვას, რომ პრივილეგირებული მოპყრობის გზას წარმოადგენს³⁰² და სისხლის სამართლის სისტემის ლიბერალიზაციას ემსახურება,³⁰³ თუმცა გასათვალისწინებელია, რომ ამკ-ის 69-ე მუხლის მე-5 ნაწილის თანახმად, შინაპატიმრობა, როგორც წესი, აღსრულდება ელექტრონული ზედამხედველობის საშუალების გამოყენებით, რაც უარყოფით ფიზიკურ და ფსიქოლოგიურ შედეგებთანაა დაკავშირებული.³⁰⁴ კერძოდ, ელექტრონული სამაჯურის ტარებითა და მისი ხილვადობით იკვეთება არასრულწლოვნის სოციუმთან ურთიერთობის პრობლემები, რადგან ხდება მისი ნასამართლობის გასაჯაროება და სამართალდამრღვევად იდენტიფიცირება, რაც ხელს უწყობს არასრულწლოვნის სტიგმატიზაციას, იზოლაციასა და მარგინალიზაციას.³⁰⁵ შესაბამისად, არასრულწლოვანი ცდილობს სოციუმთან ნაკლებ ურთიერთობას და კარგავს სოციალურ კონტაქტებს.³⁰⁶ გარდა ამისა, ელექტრონული მოწყობილობის ტარება

²⁹⁹ *ერემაძე ქ.*, ინტერესთა დაბალანსება დემოკრატიულ საზოგადოებაში, რედ. ხეცურიანი ჯ., პაპუაშვილი გ., ვარძელაშვილი კ., თბილისი, 2013, 132.

³⁰⁰ *შაბე ი.*, გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებები, თარგმანი ჩაჩანიძე ე., რედ. კუბლაშვილი კ., ნინიძე თ., ლოლაძე ბ., ერემაძე ქ., 2011, 374.

³⁰¹ იქვე.

³⁰² *ივანიძე მ.*, ალტერნატიული სასჯელები (შედარებითი ანალიზი), წიგნში: მზია ლეკვეიშვილი – 85, საიუბილეო კრებული, რედ. ივანიძე მ., გამომც. „იურისტების სამყარო“, თბილისი, 2014, 35.

³⁰³ *გორგოძე მ.*, იუვენალური იუსტიციის ორგანიზაციულ-სამართლებრივი მოდელები და ქართული არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ზოგიერთი პრობლემატური საკითხი ამ მოდელთა ჭრილში, „სისხლის სამართლის აქტუალური საკითხები“, №1, 2017, 96.

³⁰⁴ *მკედლიშვილი-ჰედრიხი ქ.*, შინაპატიმრობა, როგორც თავისუფლების აღკვეთის ალტერნატივა არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში – ისტორიული, სამართლებრივი ასპექტები და დანიშნის თავისებურება, „სისხლის სამართლის აქტუალური საკითხები“, №1, 2017, 67.

³⁰⁵ *მკედლიშვილი-ჰედრიხი ქ.*, შენიშვნები არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსზე, „სამართალი და მსოფლიო“, №2, 2015, 61; *მკედლიშვილი-ჰედრიხი ქ.*, საპატიმრო სასჯელების ალტერნატივა საზღვარგარეთის ქვეყნებში, წიგნში: სისხლის სამართლის კანონმდებლობის ლიბერალიზაციის ტენდენციები საქართველოში, ავტორთა კოლექტივი, რედ. თოდუა ნ., გამომც. „მერიდიანი“ თბილისი, 2016, 717; *არსოშვილი გ., მიქანაძე გ., შალიკაშვილი მ.*, პრობაციის სამართალი, რედ. ჯავახიშვილი ნ., სვანიძე ი., თბილისი, 2015, 166.

³⁰⁶ *მახარობლიძე თ.*, შინაპატიმრობა, როგორც საპატიმრო სასჯელის ახალი ალტერნატივა იუვენალურ იუსტიციაში, წიგნში: გურამ ნაჭყებია – 75, საიუბილეო

იწვევს მოზარდის ეტიკეტირებას და შესაძლებელია, ხელი შეუწყოს მასში დამნაშავის პიროვნების ჩამოყალიბებას.³⁰⁷ აღსანიშნავია ასევე განათლების მიღებასთან და დასაქმებასთან დაკავშირებული პრობლემებიც. ამ მხრივ, საინტერესოა იურიდიულ ლიტერატურაში განხილული ერთ-ერთი შემთხვევა, საიდანაც ირკვევა, რომ არასაპატიმრო სასჯელის აღსრულების პერიოდში არასრულწლოვანი გარიცხეს სკოლიდან და სხვა სკოლაში მოუწია სწავლის გაგრძელება, სადაც ჩვეულებრივად მიიღეს, რადგან არ გაუგიათ მისი ნასამართლობის შესახებ.³⁰⁸ აღნიშნული წარმოადგენს არასრულწლოვნის სტიგმატიზაციის კარგ მაგალითს, რაც უფრო მძაფრდება ელექტრონული სამაჯურის ხილვადობის პირობებში. გარდა ამისა, მიუხედავად იმისა, რომ შინაპატიმრობა შესაძლებელია საქმიანობის უფლების შენარჩუნებით, ეს უფლება პრაქტიკულად ვერ რეალიზდება, რადგან ყველა დამსაქმებელი მოერიდება მსჯავრდებული პირის დასაქმებას.³⁰⁹ ამასთან, ელექტრონული ზედამხედველობის გამოყენებისას ასევე იკვეთება პირად ცხოვრებაში ჩარევის პრობლემაც.³¹⁰ აღსანიშნავია, რომ ელექტრონული მონიტორინგის გამოყენებას საფუძველი ჩაეყარა 1983 წელს, ამერიკის შეერთებულ შტატებში,³¹¹ იმ ქვეყანაში, სადაც ჯერ კიდევ არ არის ბავშვის უფლებათა კონვენცია რატიფიცირებული. ეს ფაქტიც ბევრს მეტყველებს ზემოაღნიშნული მსჯელობის განმტკიცების თვალსაზრისით. თუმცა, ისიც გასათვალისწინებელია, რომ შესაძლოა ელექტრონული ზედამხედველობის განხორციელება, კონკრეტული საქმის გარემოებების გათვალისწინებით, წარმოადგენდეს აუცილებლობას განაჩენის ეფექტიანად აღსრულების უზრუნველსაყოფად. ამ ყოველივეს გათვალისწინებით, მიზანშეწონილია აშკ-ის 69-ე მუხლის მე-5 ნაწილში ცვლილების განხორციელება და ელექტრონული ზედამხედველობის საშუალების გამოყენების შესაძლებლობის დადგენა მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევებში, პრობაციის ეროვნული სააგენტოს გადაწყვეტილებით. შინაპატიმრობის აღსრულება კი, როგორც წესი, უნდა ხორციელდებოდეს მსჯავრდებულის საცხოვრებელ ადგილზე პრობაციის ოფიცრის გაუფრთხილებელი ვიზიტით, თვეში არანაკლებ ექვსჯერ, რის თაობაზეც უნდა შედგეს შესაბამისი ოქმი, როგორც ამას „არასაპატიმრო

კრებული, რედ. თოდუა ნ., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2016, 288; *ვარძელაშვილი ი.*, არასრულწლოვნის მიმართ სასჯელის დანიშვნა, წიგნში: არასრულწლოვანთა კანონმდებლობის ანალიზი და სასამართლო პრაქტიკა, გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2017, 147.

³⁰⁷ *შალიკაშვილი მ.*, კრიმინოლოგია (სახელმძღვანელო), მესამე შევსებული და გადამუშავებული გამოცემა, გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2017, 141.

³⁰⁸ *შალიკაშვილი მ.*, ალტერნატიული სასჯელების კვლევა საქართველოში, წიგნში: მზია ლეკვეიშვილი – 85, საიუბილეო კრებული, რედ. ივანიძე მ., გამომც. „იურისტების სამყარო“, თბილისი, 2014, 101.

³⁰⁹ *მახარობლიძე თ.*, სასჯელები არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მიხედვით, წიგნში: არასრულწლოვანთა კანონმდებლობის ანალიზი და სასამართლო პრაქტიკა, გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2017, 57-58.

³¹⁰ *გორგოძე მ.*, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემის ზოგიერთი სადავო საკითხი, „მართლმსაჯულება და კანონი“, №1, 2018, 50; *არსოშვილი ვ., მიქანაძე ვ., შალიკაშვილი მ.*, პრობაციის სამართალი, რედ. ჯავახიშვილი ნ., სვანიძე ი., თბილისი, 2015, 167.

³¹¹ *შალიკაშვილი მ., მიქანაძე ვ.*, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება (სახელმძღვანელო), მეორე გამოცემა, გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, ფრაბურგი, სტრასბურგი, 2016, 135.

სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის 44⁸ მუხლის მე-8 პუნქტი ითვალისწინებს ელექტრონული ზედამხედველობის საშუალების გამოყენებით კონტროლის განხორციელების ტექნიკურად შეუძლებლობისას. ამასთან, ამოღებულ უნდა იქნეს ამკ-ის 75-ე მუხლის მე-3 ნაწილი, რომელიც გარდა შინაპატიმრობისა, არასაპატიმრო სასჯელის აღსასრულებლად, ადგენს ელექტრონული ზედამხედველობის ერთ წლამდე ვადით გამოყენების შესაძლებლობას, არასრულწლოვნის და მისი კანონიერი წარმომადგენლის თანხმობით.

გარდა ელექტრონული სამაჯურის ხილვადობასთან დაკავშირებული პრობლემებისა, სასჯელის სახით შინაპატიმრობის გამოყენება შეიძლება შეფასდეს სახელმწიფოს მიერ საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპით მასზე დაკისრებული პასუხისმგებლობისა და ვალდებულებების შესრულების თავიდან აცილებად. კერძოდ, არსებული მოსაზრებით, სახელმწიფო ელექტრონული სამაჯურის გამოყენებისას უარს ამბობს არასრულწლოვნის რესოციალიზაციაზე და მხოლოდ პირის ადგილსამყოფლის კონტროლით კმაყოფილდება,³¹² რაც სახელმწიფოსათვის ეკონომიკური უპირატესობის მომატანია, რადგან პირი სახელმწიფოს არ აწევს ტვირთად და იზოგება სახელმწიფოს სახსრები.³¹³ ამ მხრივ, საინტერესოა სისხლის სამართლის კოდექსში 2017 წლის 1 ივნისს განხორციელებული ცვლილება, რომლითაც სასჯელის სახე თავისუფლების შეზღუდვა ჩაანაცვლა შინაპატიმრობამ. აღნიშნული ცვლილების პროექტის განმარტებით ბარათში ყურადღება სწორედ იმ მიმართულებითაა გამახვილებული, რომ თავისუფლების შეზღუდვის გაუქმება მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს ბიუჯეტის ხარჯვით ნაწილზე. კერძოდ, სასჯელის აღნიშნული სახის დატოვების შემთხვევაში, სახელმწიფოს უნდა უზრუნველყო სულ მცირე სამი ახალი, მათ შორის, არასრულწლოვანთა დაწესებულების მშენებლობა. ამასთან, როგორც აღინიშნა, სახელმწიფოს თავისუფლების შეზღუდვის დაწესებულების ფუნქციონირებისათვის, მსჯავრდებულთა შენახვის ხარჯების გათვალისწინებით, წელიწადში 100 000 ლარამდე თანხის გაღება უწევდა.³¹⁴ ამ ყოველივეს გათვალისწინებით, ნათელია, რამდენად ხელსაყრელია სახელმწიფოსათვის შინაპატიმრობის გამოყენება, რაც, თავის მხრივ, წარმოადგენს კანონთან კონფლიქტში მყოფ

³¹² მკედლი შვილი-პედრიხი ქ., საპატიმრო სასჯელების ალტერნატივა საზღვარგარეთის ქვეყნებში, წიგნი: სისხლის სამართლის კანონმდებლობის ლიბერალიზაციის ტენდენციები საქართველოში, ავტორთა კოლექტივი, რედ. თოდუა ნ., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2016, 713.

³¹³ მკედლი შვილი-პედრიხი ქ., შინაპატიმრობა, როგორც თავისუფლების აღკვეთის ალტერნატივა არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში – ისტორიული, სამართლებრივი ასპექტები და დანიშნის თავისებურება, „სისხლის სამართლის აქტუალური საკითხები“, №1, 2017, 62-63.

³¹⁴ იხ. განმარტებითი ბარათი „საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსში ცვლილების შეტანის შესახებ“ საქართველოს 2017 წლის 1 ივნისის კანონის პროექტზე, <<https://info.parliament.ge/file/1/BillReviewContent/141563?>>, [14.05.2019]; განმარტებითი ბარათი „პატიმრობის კოდექსში ცვლილების შეტანის შესახებ“ საქართველოს 2017 წლის 1 ივნისის კანონის პროექტზე <<https://info.parliament.ge/file/1/BillReviewContent/141560?>>, [14.05.2019].

არასრულწლოვანთა რეაბილიტაცია-რესოციალიზაციის, მათი საუკეთესო ინტერესების დაცულობის მიმართ უპასუხისმგებლო დამოკიდებულებას.

ზემოთგანხილული საკითხები კარგი მაგალითია იმისა, თუ როგორ შეიძლება საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის გამოყენება კანონმდებლობის შეფასების, არსებული ხარვეზების იდენტიფიცირებისა და სათანადო ცვლილებების განხორციელების ინსტრუმენტად. ბუნებრივია, მხოლოდ ამ საკითხებით არ შემოიფარგლება ამკ-ით გათვალისწინებული რეგულაციების საუკეთესო ინტერესების ტესტთან შესაბამისობის შემოწმება და ყველა სხვა დანარჩენ საკითხზე ნაშრომის შესაბამის ქვეთავში გამახვილდება ყურადღება.

2.3 არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის სამმაგი ბუნება

ბავშვის უფლებათა კომიტეტი საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის ნამდვილ მნიშვნელობას გამოხატავს მისთვის სამგვარი გაგების - უფლების, პრინციპისა და პროცედურული წესის - მინიჭების მეშვეობით.³¹⁵

2.3.1 საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა, როგორც არასრულწლოვნის უფლება

ბავშვის უფლებათა კონვენციის მე-3 მუხლის პირველი პუნქტი განამტკიცებს არა მარტო პრინციპს, არამედ არასრულწლოვნის უფლებას, მის მიმართ ნებისმიერი ქმედების განხორციელებისას და გადაწყვეტილების მიღებისას შეფასებულ იქნეს მისი საუკეთესო ინტერესი და მიენიჭოს უპირველესი მნიშვნელობა სხვა ინტერესებთან მიმართებით. ამასთან, საუკეთესო ინტერესების ამგვარი გაგება გულისხმობს გარანტიის არსებობას, რომ ეს უფლება აუცილებლად განხორციელდება. საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულად გათვალისწინების უფლებას გააჩნია თვითადსრულეობადი ხასიათი და შესაძლებელია სასამართლოში პირდაპირ გამოყენება.³¹⁶

კონვენციის მე-3 მუხლის ამგვარი გაგება ნათლად აისახა ბავშვის უფლებათა კომიტეტის №14 ზოგადი კომენტარის სათაურშიც.³¹⁷ კერძოდ, ზოგად კომენტარს ნაცვლად საუკეთესო ინტერესების

³¹⁵ General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration” (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Paras.1, 6; *Sutherland E. E.*, Article 3 of the United Nations Convention on the Rights of the Child: The Challenges of Vagueness and Priorities, in: *Implementing Article 3 of the United Nations Convention on the Rights of the Child: Best Interests, Welfare and Well-being*, Elaine E. Sutherland, Lesley-Anne Barnes Macfarlane (Eds.), Cambridge University Press, 2016, 32; *Hainsworth J.*, The Best Interests of the Child and Current Challenges Civil Society Faces, in: *The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice*, Milka Sormunen (Ed.), Council of Europe, 2016, 100.

³¹⁶ General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Paras.1, 6.

³¹⁷ *Zermatten J.*, Best Interests of the Child, in: *Child-Friendly Justice: A Quarter of a Century of the UN Convention on the Rights of the Child*, Said Madmoudi, Pernila Leviner, Anna Kaldal, Katrin Lainpelto (Eds.), Brill Nijhoff, Leiden, Boston, 2015, 31.

პრიორიტეტულობის პრინციპისა, ეწოდა ბავშვის უფლება მისი საუკეთესო ინტერესების უპირველესად გათვალისწინების შესახებ.³¹⁸ მიუხედავად ამისა, არსებობს კონვენციის მე-3 მუხლთან დაკავშირებული ერთ-ერთი სერიოზული, მაგრამ ნაკლებად გავრცელებული კრიტიკა, რომლის თანახმად, საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა არ წარმოადგენს უფლებას იმ მოტივით, რომ იგი გახლავთ კონვენციის იმ მცირერიცხოვან დებულებათა შორის, რომლებიც არ იყენებენ უფლების ფორმულირების ენას.³¹⁹ მიუხედავად ამისა, საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა ფართოდ აღიარებულია, როგორც არასრულწლოვნის უფლება, რასაც ბავშვის უფლებათა კომიტეტის განმარტებაც ადასტურებს.

2.3.2 საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა, როგორც ფუნდამენტური ინტერპრეტირებადი პრინციპი

საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა, როგორც ფუნდამენტური პრინციპი გულისხმობს გადაწყვეტილების მიმღები პირის ფართო უფლებამოსილების შეზღუდვას და არასრულწლოვნის სასარგებლოდ გადაწყვეტილების მიღების ვალდებულების დაწესებას.³²⁰ ამასთან, იმ შემთხვევაში, თუ კანონის ნორმა იძლევა ინტერპრეტირების საშუალებას, იმგვარი განმარტება უნდა იქნეს გამოყენებული, რომელიც ყველაზე მეტად ემსახურება არასრულწლოვნის ინტერესების დაცვას. ინტერპრეტირების ჩარჩოს კი ბავშვის უფლებათა კონვენციისა და მის დამატებით ოქმებში გარანტირებული უფლებები ქმნიან.³²¹ საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა, როგორც პრინციპი წარმოადგენს უმნიშვნელოვანეს იარაღს ღირსებითა და უფლებებით აღჭურვილი არასრულწლოვნის პატივისცემისა და ძირითადი ყურადღების საგნად განხილვის თვალსაზრისით.³²²

ბავშვის უფლებათა კომიტეტის განმარტებით, საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპი განსაზღვრავს სამი სხვადასხვა სახის ვალდებულებას. *პირველი*, საჯარო უწყებების მიერ განხორციელებულ ნებისმიერ ქმედებაში, განსაკუთრებით, ადმინისტრაციულ და სასამართლო წარმოებისას, არსრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების სათანადოდ ინტეგრირებისა და თანმიმდევრულად გამოყენების უზრუნველყოფა; *მეორე*, არასრულწლოვნებთან დაკავშირებულ სასამართლო და

³¹⁸ *Llorens J. C.*, Presentation of General Comment No.14: Strengthens and Limitations, Points of Consensus and Dissent Emerging in its Drafting, in: *The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice*, Milka Sormunen (Ed.), Council of Europe, 2016, 17.

³¹⁹ *Kilkelly U.*, Using the Convention on the Rights of the Child in Law and Policy: Two Ways to Improve Compliance, in: *The Human Rights of Children from Visions to Implementation*, Antonella Invernizzi, Jane Williams (Eds.), Ashgate Publishing Limited, Swansea University, Wales, UK, 2011, 181.

³²⁰ *Zermatten J.*, The Best Interests of the Child Principle: Literal Analysis and Function, “*International Journal of Children’s Rights*”, Vol. 18, Issue 4, 2010, 485.

³²¹ General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para. 6 (b).

³²² *Zermatten J.*, Best Interests of the Child, in: *Child-Friendly Justice: A Quarter of a Century of the UN Convention on the Rights of the Child*, Said Madmoudi, Pernila Leviner, Anna Kaldal, Katrin Lainpelto (Eds.), Brill Nijhoff, Leiden, Boston, 2015, 42.

ადმინისტრაციულ გადაწყვეტილებებში, ასევე კანონმდებლობასა თუ პოლიტიკაში საუკეთესო ინტერესების უპირატესად გათვალისწინების წარმოჩენის უზრუნველყოფა; და ბოლოს, კერძო სექტორის მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებებსა და თუ განხორციელებულ ქმედებებში არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და უპირატესად გათვალისწინების უზრუნველყოფა.³²³

ამრიგად, საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა, როგორც უფლება არასრულწლოვანს აღჭურავს უფლებამოსილებით, მოსთხოვოს გადაწყვეტილების მიმღებ პირს მისი საუკეთესო ინტერესების უპირველეს ყოვლისა გათვალისწინება, ხოლო როგორც პრინციპი, გადაწყვეტილების მიმღებ პირს ავალდებულებს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების შესაბამისად მოქმედებას.³²⁴

2.3.3 საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა, როგორც პროცედურული წესი

საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პროცედურულ წესად განმარტებას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება, მისი როგორც ბავშვის უფლებისა და ფუნდამენტური პრინციპის სათანადოდ განხორციელების უზრუნველსაყოფად. კერძოდ, საუკეთესო ინტერესები, როგორც პროცედურული წესი სახელმწიფოსაგან მოითხოვს ფორმალური პროცედურების დანერგვას მკაცრი საპროცესო გარანტიებით, რათა შეფასდეს და განისაზღვროს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესები. თავის მხრივ, სახელმწიფოს ეკისრება გადაწყვეტილების მიღების გამჭვირვალე და ობიექტური პროცესის ჩამოყალიბების ვალდებულება.³²⁵

პროცედურის დაცვაში, მათ შორის, მოიაზრება საბოლოო გადაწყვეტილების არასრულწლოვანზე შესაძლო გავლენის შეფასება, როგორც პოზიტიური, ისე ნეგატიური თვალსაზრისით.³²⁶ ამასთან, მნიშვნელოვანია, მიღებული გადაწყვეტილების დასაბუთება ცხადყოფდეს ბავშვის საუკეთესო ინტერესის უპირატესად გათვალისწინების უფლების სათანადოდ მხედველობაში მიღებას³²⁷ და უფლების მფლობელი ფლობდეს ინფორმაციას იმ ფაქტორებისა და გარემოებების შესახებ, რომლებიც შეფასებულ იქნა გადაწყვეტილების მიმღები პირის მიერ.³²⁸ შესაბამისად, გადაწყვეტილება სრულყოფილად უნდა ასახავდეს, თუ რა იქნა მიჩნეული ბავშვის საუკეთესო ინტერესად, რა კრიტერიუმებს

³²³ General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para. 14.

³²⁴ *შევილაძე ხ.*, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის არსი, „სამართლის ჟურნალი“, №2, 2016, 274.

³²⁵ *Llorens J. C.*, Presentation of General Comment No.14: Strengthens and Limitations, Points of Consensus and Dissent Emerging in its Drafting, in: *The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice*, Milka Sormunen (Ed.), Council of Europe, 2016, 17.

³²⁶ General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para. 6(c).

³²⁷ იქვე.

³²⁸ *Llorens J. C.*, Presentation of General Comment No.14: Strengthens and Limitations, Points of Consensus and Dissent Emerging in its Drafting, in: *The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice*, Milka Sormunen (Ed.), Council of Europe, 2016, 17.

დაეფუძნა იგი და როგორ შეფასდა ბავშვის ინტერესები სხვა ინტერესებთან მიმართებით.³²⁹ ამრიგად, არა მარტო საბოლოო გადაწყვეტილება უნდა შეესაბამებოდეს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებს, არამედ გადაწყვეტილების მიღების პროცესიც შესაბამისობაში უნდა იყოს ბავშვის საუკეთესო ინტერესებთან.³³⁰

არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის ბავშვის უფლებად, ძირითად პრინციპად და პროცედურულ წესად განმარტება ნათელს ჰფენს მის ნამდვილ შინაარსსა და დანიშნულებას. ასევე საზგასმით წარმოაჩენს არასრულწლოვნების აღქმას, როგორც უფლებებით აღჭურვილ აქტიურ პროცესის მონაწილეებად, ისე სახელმწიფოს მხრიდან სათანადო დაცვისა და ზრუნვის ობიექტებად. არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობას არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ზოგად პრინციპად განიხილავს, თუმცა აღნიშნული არ გამოირიცხავს საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის, როგორც ბავშვის უფლებად განიხილვის შესაძლებლობას. ამასთან, გასათვალისწინებელია, რომ საქართველოს კანონი „ბავშვის უფლებათა კოდექსი“ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობას სწორედ ბავშვის ძირითად უფლებად განიხილავს.³³¹

2.4 არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებისათვის პრიორიტეტის მინიჭების თეორიული საფუძვლები

რატომ საუკეთესო ინტერესები? ეს კითხვა შეიძლება პრინციპის კრიტიკოსებისთვის იყოს განსაკუთრებით აქტუალური და მასზე პასუხის გასაცემად მნიშვნელოვანია საუკეთესო ინტერესებისათვის უპირატესობის მინიჭების თეორიული საფუძვლების გაანალიზება. ამ საკითხთან დაკავშირებით ლიტერატურაში დამკვიდრებულია რამდენიმე არგუმენტი. *პირველი*, არასრულწლოვნებს აქვთ უფლება, მათ ინტერესებს მიენიჭოს უპირატესობა; *მეორე*, საუკეთესო ინტერესებისათვის უპირატესობის მინიჭება გამომდინარეობს არასრულწლოვანთა დაუცველობიდან და თუ არა ამგვარი პრიორიტეტის მინიჭება, არსებობს მათი ინტერესების სრული იგნორირების საფრთხე; *მესამე*, არასრულწლოვნებს უნდა მიეცეთ შესაძლებლობა, გახდნენ წარმატებულები; *მეოთხე*, ბავშვებს ქმნიან და აყალიბებენ სრულწლოვნები და სწორედ მათი ვალდებულებაა არასრულწლოვანთათვის განვითარების ხელშეწყობა; და *ბოლოს*, მეხუთე არგუმენტი საუკეთესო ინტერესისათვის უპირატესობის მინიჭებას მშობლის პოზიციიდან აფასებს. კერძოდ, სურვილი შესწირო საკუთარი ინტერესები არასრულწლოვნის ინტერესებს.³³²

³²⁹ General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para. 6 (c).

³³⁰ *შევილაძე ბ.*, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის არსი, „სამართლის ჟურნალი“, №2, 2016, 274-275.

³³¹ იხ. საქართველოს კანონი „ბავშვის უფლებათა კოდექსი“, მე-5 მუხლი.

³³² *Reece H.*, The Paramouncy Principle: Consensus or Construct? “Current Legal Problems Journal”, Vol. 49, Issue 1, 1996, 275-280; *Freeman M.*, A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 3, Best Interests of the Child, André Alen, Johan Vande Lanotte, Eugene

არისტოტელეს განმარტებით, „მართლმსაჯულება ისაა, რომ თანასწორს მოვექცეთ თანასწორად და „არათანასწორს“ – არათანასწორად, მათი არათანასწორობის შესაბამისად“.³³³ ამრიგად, არც ერთი ცივილიზებული საზოგადოება არ აკისრებს არასრულწლოვნებს ჩადენილი ქმედებებისთვის პასუხისმგებლობას ისეთივე დონეზე, როგორც სრულწლოვნებს.³³⁴ „ცალკე აღებული კანონის წინაშე თანასწორობის პრინციპის დაცვა დიდ ბოროტებად იქცევა, თუ მას სხვა პრინციპებთან კავშირში არ ავამოქმედებთ“. თანასწორობა ადამიანთა შორის, ასე ვთქვათ, „უთანასწორო“ განსხვავებული პირობებით მიდგომას მოითხოვს, რასაც საფუძვლად ცალკეული ინდივიდისათვის დამახასიათებელი განსხვავებული თვისებები და შესაძლებლობები განაპირობებს. თანასწორობის გამოსაყვანად მოქმედებს ფორმულა: საერთო თანასწორი პირობების გამოყენება ინდივიდუალური შესაძლებლობების პროპორციულად“.³³⁵ სწორედ ეს გახლავთ სამართლიანობა, რომელიც საფუძვლად უდევს კონსტიტუციას, სამართლებრივ სახელმწიფოსა და სისხლის სამართლის კანონმდებლობის ლიბერალიზაციას, როგორც სისხლის სამართლის პოლიტიკის მთავარ საკითხს.³³⁶ შესაბამისად, არასრულწლოვნებთან მიმართებით განსხვავებული დამოკიდებულების დადგენა სწორედ სამართლიანობის პრინციპის გამოხატულებაა.³³⁷

ბავშვის უფლებათა კომიტეტის განმარტებით, საუკეთესო ინტერესისათვის უპირატესობის მინიჭება განპირობებულია ბავშვის განსაკუთრებული ვითარებით, რასაც განაპირობებს მათი დამოკიდებული მდგომარეობა, მოწიფულობის ხარისხი, სამართლებრივი სტატუსი და ხშირად საკუთარი აზრის გამოხატვის შეუძლებლობა. ზრდასრული ადამიანებისაგან განსხვავებით, ბავშვებს საკუთარი ინტერესების დაცვის ნაკლები შესაძლებლობა გააჩნიათ.³³⁸ სწორედ ამომცდილებისა და განსჯის შესაძლებლობის ნაკლებობით აიხსნება ზრდასრულთა მიერ არასრულწლოვნების სასარგებლოდ გადაწყვეტილების მიღების

Verhellen, Fiona Ang, Eva Berghmans, Mieke Verheyde (Eds.), Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, Boston, 2007, 40.

³³³ *უექსი რ.*, სამართლის ფილოსოფია, ძალიან მოკლე შესავალი, თარგმანი ბაბუხაძეა მ., რედ. ბაჩიაშვილი ი., ქურდოვანიძე ქ., „თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა“, თბილისი, 2012, 82.

³³⁴ *Molan M., Lanser D., Bloy D.*, Bloy and Parry's Principles of Criminal Law, 4th Edition, Paul Dobson, Nigel Gravells, Phillip Kenny, Richard Kidner (Eds.), Cavendish Publishing Limited, London, Sydney, 2000, 256.

³³⁵ *დვალთიძე ი.*, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, სასჯელის და დანაშაულის სხვა სისხლისსამართლებრივი შედეგები, რედ. ნაჭყებია გ., მაღლაკელიძე ლ., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2013, 209.

³³⁶ *ივანიძე მ.*, ალტერნატიული სასჯელები (შედარებითი ანალიზი), წიგნში: მზია ლეკვეიშვილი – 85, საიუბილეო კრებული, რედ. ივანიძე მ., გამომც. „იურისტების საქართველო“, თბილისი, 2014, 20.

³³⁷ *გიორგაძე აღ.*, არასრულწლოვანთა სასჯელის მიზანი (რა მიზანს ემსახურება სასჯელი?), წიგნში: არასრულწლოვანთა სასჯელისა და აღმზრდელითი ხასიათის იძულებითი დონისძიებების შეფარდების პრობლემები, სტატიათა კრებული, რედ. ლეკვეიშვილი მ., შალიკაშვილი მ., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2011, 84.

³³⁸ General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para. 37.

აღიარება.³³⁹ გამოუცდებლობამ შესაძლოა არა მარტო დანაშაულის ჩადენა, არამედ არასრულწლოვნის მსხვერპლად გახდომაც განაპირობოს, როგორც ამას ვიქტიმოლოგიაში კარგად ცნობილი ჰენტიგის მსხვერპლის ტიპოლოგიები მოწმობს.³⁴⁰ გარდა ამისა, პირის მოწყვლადობა უფლებების დარღვევის მაღალ რისკს შეიცავს,³⁴¹ რომლის პრევენციისათვის განსაკუთრებული მიდგომაა საჭირო. ამასთან, არასრულწლოვანთა მოუმწიფებლობიდან გამომდინარე, ისინი არ შეიძლება განხილულ იქნან, როგორც თვითმოტივირებული დანაშაულის ჩამდენი ადამიანები, არამედ განიხილებიან იმ გარემოს მსხვერპლად, სადაც ცხოვრობენ. მათ მიერ ჩადენილი ნებისმიერი კრიმინალური ქმედება შეიძლება გამომდინარეობდეს სწორედ გარემოში არსებული დისფუნქციური ელემენტებიდან.³⁴² გარდატეხის პერიოდში მოზარდის ორგანიზმში მიმდინარე ნივთიერებათა ცვლა დიდ გავლენას ახდენს მის ფსიქიკურ განვითარებაზე.³⁴³ ამ დროს მოზარდში აღინიშნება ენერჯის დიდი მოზღვაება, რის გამოც ყოველგვარი სულიერი და მორალური ნორმების გაუთვალისწინებლად, სურს თავი გამოიჩინოს.³⁴⁴ ჩატარებული კვლევებით, მოზარდებს უჭირთ სურვილების რაციონალური მართვა.³⁴⁵ დანაშაულის ჩადენას ხშირ შემთხვევაში, არასრულწლოვნის პიროვნებაში (თვითდამკვიდრება) და ორგანიზმში (ბიოლოგიური) მიმდინარე პროცესები განაპირობებს.³⁴⁶ სწორედ ჯერ კიდევ განუვითარებელი ფიზიკური და ფსიქოლოგიური შესაძლებლობების გათვალისწინებით, სახელმწიფოს ეკისრება განსაკუთრებული პასუხისმგებლობა არასრულწლოვანთა მიმართ,³⁴⁷ რაც საუკეთესო ინტერესების უპირატესად გათვალისწინებაში გამოიხატება. ამ მიდგომის ერთ-ერთი მთავარი მიზეზი ასევე არის არასრულწლოვნის შემდგომი

³³⁹ Sund L.G., Vackermo M., The Interest Theory, Children's Rights and Social Authorities, "The International Journal of Children's Rights", Vol. 23, Issue 4, 2015, 759.

³⁴⁰ შალიკაშვილი მ., ვიქტიმოლოგია - მეცნიერება დანაშაულის მსხვერპლის შესახებ, რედ. თუმანიშვილი გ., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2011, 37.

³⁴¹ შალიკაშვილი მ., მიქანაძე გ., ხახია მ., სასჯელაღსრულების სამართალი (სახელმძღვანელო) გამომც. „იურისტების სამყარო“, თბილისი, 2014, 312.

³⁴² Bottoms A., The Divergent Development of Juvenile Justice Policy and Practice in England and Scotland, in: A Century of Juvenile Justice, Margaret K. Rosenheim, Franklin E. Zimring, David S. Tanenhaus, Bernardine Dohrn (Eds.), University of Chicago Press, Chicago, London, 2002, 461.

³⁴³ შალიკაშვილი მ., არასრულწლოვანთა განრიდების და მედიაციის პროგრამის სისხლისსამართლებრივი, კრიმინოლოგიური და ფსიქოლოგიური ასპექტები, თბილისი, 2013, 15; შალიკაშვილი მ., არასრულწლოვანთა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის კრიმინოლოგიური თავისებურებები, წიგნში: არასრულწლოვანთა სასჯელისა და აღმზრდელობითი ხასიათის იძულებითი ღონისძიების შეფარდების პრობლემები (სტატიათა კრებული), რედ. ლეკვეიშვილი მ., შალიკაშვილი მ., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2011, 18; შალიკაშვილი მ., კრიმინოლოგია, მეორე შევსებული და გადამუშავებული გამოცემა, გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2011, 158; ივანიძე მ., არასრულწლოვანი და მისი საუკეთესო ინტერესები, წიგნში: არასრულწლოვანთა კანონმდებლობის ანალიზი და სასამართლო პრაქტიკა, გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2017, 22-23.

³⁴⁴ შალიკაშვილი მ., ვიქტიმოლოგია - მეცნიერება დანაშაულის მსხვერპლის შესახებ, რედ. თუმანიშვილი გ., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2011, 37.

³⁴⁵ ივანიძე მ., არასრულწლოვანი და მისი საუკეთესო ინტერესები, წიგნში: არასრულწლოვანთა კანონმდებლობის ანალიზი და სასამართლო პრაქტიკა, გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2017, 22-23.

³⁴⁶ იქვე, 24.

³⁴⁷ Ashworth A., Sentencing and Criminal Justice, 5th Edition, Cambridge University Press, Cambridge, 2010, 391.

რესოციალიზაციის სიმარტივე.³⁴⁸ სწორედ სრულწლოვნებისაგან განსხვავებული ფიზიკური და გონებრივი განვითარების დონით, ემოციური მდგომარეობითა და განათლების საჭიროებით ხსნის არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის განმარტებითი ბარათი არასრულწლოვნების მიმართ განსხვავებულ დამოკიდებულებას და მათი ინტერესების უპირატესად გათვალისწინების ვალდებულებას.³⁴⁹

გარდა არასრულწლოვნებსა და სრულწლოვნებს შორის ბიო-ფსიქოლოგიური განსხვავებების არსებობისა, მნიშვნელოვანია, არასრულწლოვანთა დანაშაულთან დაკავშირებულ რისკ-ფაქტორებზე ყურადღების გამახვილება. კერძოდ, კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნის ინტერესებისათვის უპირატესობის მინიჭება შესაძლოა ასევე აიხსნას არასრულწლოვანთა დანაშაულობის ხასიათის, თავისებურებების გათვალისწინებით. აღსანიშნავია, რომ არასრულწლოვანთა დანაშაული, მათი ბიოლოგიური და ფსიქოლოგიური განვითარების გამო, საზოგადოების ნორმალური გამოვლინებაა.³⁵⁰ საყოველთაოდ ცნობილი ფაქტია, რომ რეციდიული დანაშაულის შემთხვევაში, დამნაშავეთა უმეტესმა ნაწილმა თავისი პირველი დანაშაული სწორედ მოზარდობის პერიოდში ჩაიდინა.³⁵¹ ამასთან, კრიმინოლოგიური კვლევები ცხადყოფს, რომ თითქმის ყველა მოზარდს არასრულწლოვნების პერიოდში ერთხელ მაინც აქვს ჩადენილი კანონსაწინააღმდეგო ქმედება.³⁵² გასათვალისწინებელია ასევე არასრულწლოვანთა დანაშაულობის სიტუაციური ხასიათი.³⁵³ გარდა ამისა, ყველგან და ყოველთვის არასრულწლოვნები ჩადიან საზიანო ქმედებებს.³⁵⁴ შესაბამისად, არასრულწლოვანთა დანაშაული ყველა საზოგადოებაში, ნებისმიერ სოციალურ ფენაში გავრცელებულია და,

³⁴⁸ იმერლიშვილი ი., არასრულწლოვანთა მიმართ აღკვეთის ღონისძიებების გამოყენების საკითხი ეროვნული კანონმდებლობის, სასამართლო პრაქტიკისა და ევროპული სტანდარტების ანალიზის მიხედვით, „მართლმსაჯულება და კანონი“, №1, 2018, 28.

³⁴⁹ იხ. განმარტებითი ბარათი საქართველოს კანონის პროექტზე „არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი“, <<https://info.parliament.ge/file/1/BillReviewContent/68425?>> [14.05.2019].

³⁵⁰ შალიკაშვილი მ., მიქანაძე ვ., არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება (სახელმძღვანელო), მეორე გამოცემა, გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, ფრაიბურგი, სტრასბურგი, 2016, 16; შალიკაშვილი მ., არასრულწლოვანთა განრიდების და მედიაციის პროგრამის სისხლისსამართლებრივი, კრიმინოლოგიური და ფსიქოლოგიური ასპექტები, თბილისი, 2013, 19; შალიკაშვილი მ., არასრულწლოვანთა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის კრიმინოლოგიური თავისებურებები, წიგნში: არასრულწლოვანთა სასჯელისა და აღმზრდელობითი ხასიათის იძულებითი ღონისძიების შეფარდების პრობლემები (სტატიათა კრებული), რედ. ლეკვეიშვილი მ., შალიკაშვილი მ., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2011, 20.

³⁵¹ ივანიძე მ., არასრულწლოვანთა მიმართ სასჯელის გამოყენების სასამართლო პრაქტიკა, წიგნში: არასრულწლოვანთა სასჯელისა და აღმზრდელობითი ხასიათის იძულებითი ღონისძიების შეფარდების პრობლემები (სტატიათა კრებული), რედ. ლეკვეიშვილი მ., შალიკაშვილი მ., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2011, 160.

³⁵² შალიკაშვილი მ., კრიმინალური კარიერის ხელშეწყობის კრიმინოლოგიური ანალიზი (საზოგადოების როლი ადამიანის კრიმინალად ჩამოყალიბების პროცესში), „სამართლის ჟურნალი“, №1-2, 2010, 199.

³⁵³ კრიმინოლოგია და სამართლებრივი სისტემა საქართველოში, რედ. ღლონტი გ., თინათინ წერეთლის სახელმწიფოსა და სამართლის ინსტიტუტი, თბილისი, 2008, 290.

³⁵⁴ Telford M., The Criminal Responsibility of Children and Young People: An Analysis of Compliance with International Human Rights Obligations in England and Wales, “International Journal of Private Law”, Vol. 5, No. 2, 2012, 114.

ამავდროულად, ახასიათებს ეპიზოდურობა, რაც იმას ნიშნავს, რომ მისი ჩადენა შესაძლებელია ნებისმიერ დროს, გარდატეხის პერიოდიდან სრულ ჩამოყალიბებამდე, რა დროსაც ასევე მნიშვნელოვანია მის სოციალიზაციასთან დაკავშირებული პრობლემები. აღნიშნული გულისხმობს იმას, რომ სოციალიზაციის დასრულების შემდეგ მოზარდი აღარ ჩაიდენს დანაშაულს,³⁵⁵ ვინაიდან ამ პროცესის დასრულებამდე არასრულწლოვანს არ აქვს მკაფიოდ გარკვეული საკუთარი როლი საზოგადოებაში, საბოლოოდ არ აქვს ჩამოყალიბებული წარმოდგენა, თუ რა არის სწორი და არასწორი და რა შედეგები შეიძლება მოუტანოს დანაშაულის ჩადენამ.³⁵⁶ თუმცა, გასათვალისწინებელია, რომ არასრულწლოვანის მიერ დანაშაულებრივი საქმიანობის გაგრძელების საკითხი არ წყდება ერთმნიშვნელოვნად და მრავალ ფაქტორზეა დამოკიდებული.³⁵⁷ გარდა ზემოთ დასახელებულისა, აღსანიშნავია, რომ არასრულწლოვანთა დანაშაულებრიობა საზოგადოებისათვის ნაკლებად საშიში და ნაკლები ზარალის მომტანია, ასევე შედარებით დაბალია მძიმე დანაშაულთა წილიც.³⁵⁸ ამ ყოველივეს გათვალისწინებით, სახელმწიფოს პოლიტიკა უნდა უზრუნველყოფდეს მოზარდის მიერ გარდატეხის პერიოდით გამოწვეული სირთულეების გადალახვასა და მისი კრიმინალად ჩამოყალიბების პრევენციას.³⁵⁹ ნევროლოგიური კვლევები ცხადყოფს სანქციის ეფექტიანობის სხვადასხვა ფაქტორს. კერძოდ, ერთი მხრივ, სასჯელი მხოლოდ მაშინ არის ეფექტიანი, როდესაც იგი სოციალური კონტროლის სისტემაში თავშეკავებულ ადგილს იკავებს, ხოლო, მეორე მხრივ, ხაზი უნდა გაესვას მოზარდისთვის შესაძლებლობის მიცემას, საკუთარი დადებითი საქციელით აღიღვინოს იმიჯი საზოგადოებაში.³⁶⁰ აღნიშნულის გათვალისწინებით, კანონმდებლობა უნდა იყოს იმდენად დახვეწილი და საერთაშორისო სტანდარტებთან შესაბამისი, რომ არასრულწლოვანების პერიოდში ჩადენილმა დანაშაულმა რაც შეიძლება უმტკივნეულოდ

³⁵⁵ შალიკაშვილი მ., მიქანაძე ვ., არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება (სახელმძღვანელო), მეორე გამოცემა, გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, ფრაიბურგი, სტრასბურგი, 2016, 17; შალიკაშვილი მ., არასრულწლოვანთა განრიდების და მედიაციის პროგრამის სისხლისსამართლებრივი, კრიმინოლოგიური და ფსიქოლოგიური ასპექტები, თბილისი, 2013, 19-20; შალიკაშვილი მ., არასრულწლოვანთა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის კრიმინოლოგიური თავისებურებები, წიგნში: არასრულწლოვანთა სასჯელისა და აღმზრდელობითი ხასიათის იძულებითი ღონისძიების შეფარდების პრობლემები (სტატიათა კრებული), რედ. ლეკვეიშვილი მ., შალიკაშვილი მ., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2011, 21-22.

³⁵⁶ გიორგაძე ალ., არასრულწლოვანთა სასჯელის მიზანი (რა მიზანს ემსახურება სასჯელი?), არასრულწლოვანთა სასჯელისა და აღმზრდელობითი ხასიათის იძულებითი ღონისძიებების შეფარდების პრობლემები, სტატიათა კრებული, რედ. ლეკვეიშვილი მ., შალიკაშვილი მ., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2011, 80.

³⁵⁷ ხერხეულიძე ი., არასრულწლოვანთა დანაშაული და მისი გამომწვევი მიზეზები იუვენალური იუსტიციის სისტემაში, „სამართლის ჟურნალი“, №2, 2012, 292.

³⁵⁸ კრიმინოლოგია და სამართლებრივი სისტემა საქართველოში, რედ. ღლონტი გ., თინათინ წერეთლის სახელმწიფოსა და სამართლის ინსტიტუტი, თბილისი, 2008, 290.

³⁵⁹ შალიკაშვილი მ., მიქანაძე ვ., არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება (სახელმძღვანელო), მეორე გამოცემა, გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, ფრაიბურგი, სტრასბურგი, 2016, 18.

³⁶⁰ იქვე, 91.

ჩაიაროს პირის ცხოვრებაში.³⁶¹ სწორედ ამ მიზნის მიღწევას ემსახურება საუკეთესო ინტერესებისათვის უპირატესობის მინიჭება, რაც ასევე უტილიტარული თეორიებითაც შეიძლება იქნეს გამართლებული, მიუხედავად იმისა, რომ უტილიტარიზმი სოციალურად სასარგებლო შედეგებზეა ორიენტირებული,³⁶² ინდივიდუალურ საჭიროებებთან მიმართებით უპირატესობას საყოველთაო კეთილდღეობას ანიჭებს³⁶³ და რომლის თანახმად, „მართლმსაჯულება ბედნიერების მაქსიმუმამდე გაზრდაა“,³⁶⁴ რისთვისაც გამართლებულია ერთი ადამიანისათვის ზიანის მიყენება საყოველთაო კეთილდღეობის უზრუნველსაყოფად.³⁶⁵ თუმცა, საყოველთაო კეთილდღეობის მიღწევა ერთი ადამიანის კეთილდღეობის ხარჯზეც შესაძლებელია. კერძოდ, არასრულწლოვნის ინტერესებისათვის უფრო დიდი მნიშვნელობის მინიჭება ხელს უწყობს მთლიანად საზოგადოების კეთილდღეობის მაქსიმალურ ზრდას, რადგან სწორედ არასრულწლოვნები არიან საზოგადოებაში უწყვეტი წესრიგის შენარჩუნების ძირითადი ძალა, ხოლო მათი ინტერესების გათვალისწინება მომავლის შენებას გულისხმობს.³⁶⁶ ახალგაზრდა თაობა წარმოადგენს სოციალური განვითარების ბუნებრივ რეზერვს.³⁶⁷ შესაბამისად, ის, რაც დემოკრატიულ საზოგადოებაში არასრულწლოვნისათვის სასარგებლოა, იმავდროულად სარგებლის მომტანია მთლიანად საზოგადოებისათვის.³⁶⁸ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებისათვის უპირატესობის მინიჭება უზრუნველყოფს მათ კანონმორჩილ ადამიანებად ჩამოყალიბებას, რაც საზოგადოებისათვის უსაფრთხოდ ცხოვრების გარანტიაა. ამასთან, ისიც გასათვალისწინებელია, რომ არასრულწლოვნები უფრო მეტად ექცევიან დადებითი ზეგავლენის, სარეაბილიტაციო და საგანმანათლებლო პროგრამების ქვეშ, ვიდრე სრულწლოვნები.³⁶⁹

კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებისათვის უპირატესობის მინიჭება და მათდამი

³⁶¹ *ივანიძე მ.*, სასჯელის შეფარდების ზოგადი საწყისები საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კანონმდებლობის მიხედვით, „სისხლის სამართლის აქტუალური საკითხები“, №1, 2017, 10.

³⁶² *ვაჩეიშვილი ალ.*, სასჯელი და სოციალური დაცვის ღონისძიებანი, თბილისი, 1960, 31.

³⁶³ *ხუბუა გ.*, სამართლის თეორია, მეორე შეესებული და გადაამუშავებული გამოცემა, გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2015, 101.

³⁶⁴ *უექი რ.*, სამართლის ფილოსოფია, ძალიან მოკლე შესავალი, თარგმანი ბაბუხაძეა მ., რედ. ბაჩიაშვილი ი., ქურდოვანიძე ქ., „თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა“, თბილისი, 2012, 82.

³⁶⁵ *Follesdal A.*, John Rawls' Theory of Justice as Fairness, in: Philosophy of Justice, Series: Contemporary Philosophy: A New Survey, Vol. 12, Guttorm Fløistad (Ed.), Springer, Oslo, 2015, 312.

³⁶⁶ *Freeman M.*, A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 3, Best Interests of the Child, André Alen, Johan Vande Lanotte, Eugene Verhellen, Fiona Ang, Eva Berghmans, Mieke Verheyde (Eds.), Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, Boston, 2007, 41; *Reece H.*, The Paramountcy Principle: Consensus or Construct? “Current Legal Problems Journal”, Vol. 49, Issue 1, 1996, 280.

³⁶⁷ *წულაია ზ.*, კრიმინოლოგია (ზოგადი და კერძო ნაწილი), რედ. იზორია ლ., გამომც. „ინტელექტი“, თბილისი, 2005, 284.

³⁶⁸ *Corriero M.A.*, Judging Children as Children: A Proposal for a Juvenile Justice System, Temple University Press, Philadelphia, 2006, 6.

³⁶⁹ *მიქანაძე გ.*, არასრულწლოვან, ქალ და უვადო თავისუფლებაადკვეთილ პატიმრებთან მოპყრობის თავისებურებანი, რედ. ქირია ე., სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სასწავლო ცენტრის გამომცემა, თბილისი, 2008, 13.

განსაკუთრებული დამოკიდებულების აღიარება ჰუმანიზმის პრინციპიდან გამომდინარეობს, რომელსაც ზოგადსაკაცობრიო მნიშვნელობა გააჩნია, თუმცა არ ნიშნავს მხოლოდ და მხოლოდ ცალმხრივ დათმობებს და ზღვარგადასულ მიმტევებლობას.³⁷⁰

2.5 არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის მიმართება და კავშირი სხვა პრინციპებთან

ბავშვის უფლებათა კონვენცია ეფუძნება ოთხ ფუნდამენტურ პრინციპს: დისკრიმინაციის დაუშვებლობა, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა, სიცოცხლის, გადარჩენისა და ჯანსაღი განვითარების უფლება და საკუთარი შეხედულებების გამოხატვის უფლება.³⁷¹ ყველა ეს პრინციპი იმავდროულად არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პრინციპებიცაა. უნდა აღინიშნოს, რომ თავად ბავშვის უფლებათა კომიტეტს არ გაუკეთებია განმარტება, თუ რატომ დაყო კონვენცია ზემოაღნიშნულ ოთხ ზოგად პრინციპად და რატომ მოიხსენიებს მათ პრინციპებად, როდესაც ისინი თავისი არსით კონვენციით დაცულ უფლებებს წარმოადგენენ. აღსანიშნავია, რომ ამგვარი დაყოფა განხორციელდა კომიტეტის თავდაპირველი წევრების მიერ 1991 წელს.³⁷² როგორც შემდგომ გამოიკვეთა, ვინაიდან კონვენციის დებულებები მისი მიღების საწყის ეტაპზე უცხო იყო სახელმწიფოებისა და საერთაშორისო საზოგადოებისათვის, ზოგადი პრინციპების წარმოჩენა ემსახურებოდა კონვენციის არსის შეცნობის გამარტივებასა³⁷³ და სახელმწიფოებისათვის მითითების მიცემას, თუ რა ღირებულებებზე უნდა გაემახვილებინათ განსაკუთრებული ყურადღება კონვენციის იმპლემენტაციის შესახებ თავიანთ საწყის მოხსენებებში.³⁷⁴ ამრიგად,

³⁷⁰ სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, ავტორთა კოლექტივი, რედ. ნაჭყებია გ., ტყეშელიძე გ., „თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა“, თბილისი, 2004, 34-35; სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, სახელმძღვანელო, ავტორთა კოლექტივი, რედ. ნაჭყებია გ., დვალაძე ი., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2007, 37; ნაჭყებია გ., სისხლის სამართლის პრინციპები, წიგნში: სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი (სახელმძღვანელო), მეორე გამოცემა, ავტორთა კოლექტივი, გამომც. „მერიდიანი“, რედ. ნაჭყებია გ., თოდუა ნ., თბილისი, 2016, 70.

³⁷¹ *პაბილტონი ქ.*, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების საკანონმდებლო რეფორმის სახელმძღვანელო მითითებები, ბავშვთა სამართლებრივი ცენტრი და გაეროს ბავშვთა ფონდი, ბავშვთა დაცვის განყოფილება, ნიუ-იორკი, 2011, 34; *Detrick Sh.*, A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Martinus Nijhoff Publishers, The Hague, Boston, London, 1999, 86; *Tobin J.*, Understanding a Human Rights Based Approach to Matters Involving Children: Conceptual Foundations and Strategic Considerations, in: *The Human Rights of Children from Visions to Implementation*, Antonella Invernizzi, Jane Williams (Eds.), Ashgate Publishing Limited, Swansea University, Wales, UK, 2011, 71; *Kilkelly U.*, Using the Convention on the Rights of the Child in Law and Policy: Two Ways to Improve Compliance, in: *The Human Rights of Children from Visions to Implementation*, Antonella Invernizzi, Jane Williams (Eds.), Ashgate Publishing Limited, Swansea University, Wales, UK, 2011, 180-181.

³⁷² *Abramson B.*, A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 2, The Right of Non-Discrimination, Andre Alen, Johan Vande Lanotte, Eugeen Verhellen, Fiona Ang, Eva Berghmans, Mieke Verheyde (Eds.), Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, Boston, 2008, 64.

³⁷³ იქვე.

³⁷⁴ *Cantwell N.*, Are “Best Interests” A Pillar or a Problem for Implementing the Human Rights of Children?, in: *The United Nations Convention on the Rights of the Child: Taking Stock After 25 Years and Looking Ahead*, Ton Liefaard, Julia Sloth-Nielsen (Eds.), Brill Nijhoff, Leiden, Boston, 2017, 64.

აღნიშნული დებულებები ასახავენ იმ ძირითად ვალდებულებებს, რისი შესრულებაც სახელმწიფოებს ეკისრებათ მოლიანად კონვენციის იმპლემენტაციის უზრუნველსაყოფად.³⁷⁵ ის უფლებები, რომლებიც ბავშვის უფლებების სფეროში ყველაზე მნიშვნელოვნად მიიხსენიან, პრინციპებად ჩამოყალიბდნენ.³⁷⁶

მნიშვნელოვანია, შეფასება მიეცეს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის სხვა პრინციპებთან მიმართების საკითხს. მართალია, იგი წარმოადგენს ყოვლისმომცველ დებულებას, რომელსაც ეფუძნება როგორც ბავშვის უფლებათა კონვენცია, ისე არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემა, მაგრამ აღნიშნული გარემოება არ გულისხმობს საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის, როგორც პრინციპის უპირატესობას სხვა პრინციპებზე. ამ მიდგომას ადასტურებს ზემოაღნიშნული მსჯელობაც, საიდანაც ირკვევა, რომ ბავშვის უფლებათა კომიტეტს განსაკუთრებული მნიშვნელობა მხოლოდ კონვენციის მე-3 მუხლით გათვალისწინებული უფლებებისთვის არ მიუნიჭებია და მასთან ერთად სხვა უფლებებიც მოიაზრა, როგორც ძირითად პრინციპებად. ამასთან, კომიტეტმა საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა ერთ-ერთ ძირითად პრინციპად წარმოაჩინა არა იმიტომ, რომ მას როგორც პრინციპს უნდა მინიჭებოდა უპირატესობა, არამედ სულ სხვა მიზეზით, რაზეც ზემოთ გამახვილდა ყურადღება. გარდა ამისა, აღსანიშნავია, რომ ბავშვის უფლებათა კონვენციით გათვალისწინებულ დებულებებს გააჩნიათ თანაბარი იურიდიული ძალა, რადგან კონვენცია თითოეულ მუხლს ანიჭებს ერთსა და იმავე მბოჭავ ეფექტს. შესაბამისად, არსად გვხვდება მინიშნება იმის შესახებ, რომ რომელიმე უფლებას/პრინციპს აქვს პრიორიტეტი სხვებთან მიმართებით.³⁷⁷ ზოგადად, ბავშვის უფლებათა კონვენციას უფლებებისადმი/პრინციპებისადმი ერთიანი მიდგომა ახასიათებს და ყველა მათგანი ურთიერთდამოკიდებული ხასიათისაა. თითოეული მათგანის მნიშვნელობა გაგებულ უნდა იქნეს სხვათა ინტერპრეტირებისა და გაანალიზების შედეგად.³⁷⁸ პრინციპთა შორის არ მოქმედებს სუბორდინაციის წესი. შესაბამისად, საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპს არ შეუძლია გადაფაროს სხვა პრინციპები და მიენიჭოს უპირატესობა, არამედ იგი უნდა განიმარტოს სხვა პრინციპებთან კავშირში.³⁷⁹ ამგვარი ურთიერთდამოკიდებული და

³⁷⁵ *Kilkelly U.*, Using the Convention on the Rights of the Child in Law and Policy: Two Ways to Improve Compliance, in: *The Human Rights of Children from Visions to Implementation*, Antonella Invernizzi, Jane Williams (Eds.), Ashgate Publishing Limited, Swansea University, Wales, UK, 2011, 181.

³⁷⁶ შაჰოვიჩი ნ. ვ., დოეკი ი. ვ., ცერმატენი ჟ., ბავშვის უფლებები საერთაშორისო სამართალში, თარგმანი ტუდუში რ., ალექსიძე თ., რედ. ალექსიძე ლ., ხუციშვილი ქ., ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, 2015, 64.

³⁷⁷ *Archard D., Skivenes M.*, Balancing a Child's Best Interests and a Child's Views, "The International Journal of Children's Rights", Martinus Nijhoff Publishers, Vol.17, Issue 1, 2009, 2.

³⁷⁸ *Rap-Leurs S. E.*, The Participation of Juvenile Defendants in the Youth Court: A Comparative Study of Juvenile Justice Procedures in Europe, Utrecht University, 2013, 54.

³⁷⁹ *Howe R.B., Covell K.*, Education in the Best Interests of the Child: A Children's Rights Perspective on Closing the Achievement Gap, University of Toronto Press, Toronto, Buffalo, London, 2013, 24; *Nyaman J.*, What is the Input by Children and Young People in Implementing their Best Interests?, in: *The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice*, Milka Sormunen (Ed.), Council of Europe, 2016, 93; *Lansdown G.*, Best Interests of the Child and the Right to Be Heard, in: *The Best*

ურთიერთშეთავსებადი ხასიათიდან გამომდინარე, რთული წარმოსადგენია პრინციპთა შორის წინააღმდეგობა, თუმცა შესაძლო კონფლიქტის არსებობისას, აუცილებელია ბალანსის შენარჩუნება და არა რომელიმე მათგანისთვის უპირატესობის მინიჭება. აღნიშნული მსჯელობის გათვალისწინებით, იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმული მოსაზრება საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის სხვა პრინციპებთან მიმართებით უპირატესი ძალის შესახებ არ უნდა იქნეს გაზიარებული,³⁸⁰ მით უფრო, საუკეთესო ინტერესების განუსაზღვრელობისა და განუჭვრეტადობის გათვალისწინებით, რაც, თავის მხრივ, გარკვეულ რისკებს უკავშირდება. შესაბამისად, მიზანშეუწონელიცაა სისხლისსამართლებრივ თუ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პრინციპთა უარყოფა საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის სახელით მაშინ, როდესაც დარწმუნებით არავინ იცის კონკრეტულ შემთხვევაში რა არის საუკეთესო ინტერესი და მისი განსაზღვრა გადაწყვეტილების მიმღებ პირზეა დამოკიდებული, რომ აღარაფერი ვთქვათ იმაზე, რომ მსგავსი მიდგომა არსებითად აკნინებს სხვა პრინციპთა მნიშვნელობას და ყოველგვარ აზრს უკარგავს მათ არსებობას.

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა გულისხმობს ამ პრინციპის მოქმედებას არსებული მოცემულობის, მათ შორის, მართლმსაჯულებაში დამკვიდრებულ პრინციპთა სისტემის ფარგლებში და არა მათ წინააღმდეგ.

აღნიშნული ქვეთავის ფარგლებში, მნიშვნელოვანია, შეფასება მიეცეს საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის შეჯიბრებითობის პრინციპთან თავსებადობის საკითხს. კერძოდ, გამომდინარე იქედან, რომ შეჯიბრებითობის პრინციპი მოსამართლეს მხარეებთან შეთანხმების გარეშე დამაზუსტებელი შეკითხვის დასმის შესაძლებლობასაც კი არ ანიჭებს,³⁸¹ მნიშვნელოვნად ზღუდავს დამოუკიდებლად მოქმედების ფარგლებს და მეტყველებს მოსამართლის როლის დასუსტებაზე.³⁸² არსებული მოსაზრებით, „არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესი შესაძლებელია დარღვეულ იქნეს შეჯიბრებითობის

Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice, Milka Sormunen (Ed.), Council of Europe, 2016, 33.

³⁸⁰ შალვაშვილი მ., მიქანაძე ვ., არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება (სახელმძღვანელო), მეორე გამოცემა, გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, ფრაიბურგი, სტრასბურგი, 2016, 73; თოდუა ნ., არასრულწლოვანთა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა, წიგნში: სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი (სახელმძღვანელო), მეორე გამოცემა, ავტორთა კოლექტივი, გამომც. „მერიდიანი“, რედ. ნაჭყებია გ., თოდუა ნ., თბილისი, 2016, 658; ვარძელაშვილი ი., არასრულწლოვნის მიმართ სასჯელის დანიშვნა, წიგნში: არასრულწლოვანთა კანონმდებლობის ანალიზი და სასამართლო პრაქტიკა, გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2017, 130; ივანიძე მ., სასჯელის შეფარდების ზოგადი საწყისები საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კანონმდებლობის მიხედვით, „სისხლის სამართლის აქტუალური საკითხები“, №1, 2017, 10-11; ვარძელაშვილი ი., არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის, როგორც არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის უმნიშვნელოვანესი პრინციპის მნიშვნელობა სასამართლო პრაქტიკაში, „სისხლის სამართლის აქტუალური საკითხები“, №1, 2017, 72.

³⁸¹ იხ. სსკ-ის 25-ე მუხლის მე-2 ნაწილი.

³⁸² აქუბარდია ი., შეჯიბრებითობის ქართული მოდელის ზოგიერთი ასპექტი, „გერმანულ-ქართული სისხლის სამართლის ჟურნალი“, მე-2 გამოცემა, 2016, 13.

პრინციპის დროს³⁸³ რომლის თავიდან ასაცილებლად საჭიროა მოსამართლისათვის მხარეებთან შეთანხმების გარეშე შეკითხვის დასმის უფლების მინიჭება, რათა გაარკვიოს დანაშაულის ჩადენის მიზეზები და სასჯელის სახისა და ზომის განსაზღვრისას იხელმძღვანელოს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესით. ამასთან, მიზანშეწონილად მიიჩნევა არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესის შეჯიბრებითობის პრინციპზე უპირატესი ძალის მინიჭების საკითხის კანონმდებლობით დარეგულირება.³⁸⁴

უპირველეს ყოვლისა, უნდა აღინიშნოს, რომ შეჯიბრებითობის პრინციპის თავსებადობის შემოწმება საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპთან უნდა განხორციელდეს არა საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენის, არამედ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების სათანადოდ შეფასებისა და განსაზღვრის თვალსაზრისით, ვინაიდან არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპი არ ემსახურება საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენასა და არასრულწლოვნის დამნაშავეობისა თუ უდანაშაულობის შეფასებას. იგი მოსამართლისათვის, როგორც წესი, სასჯელის დანიშვნისას სახელმძღვანელო პრინციპია.³⁸⁵ საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენას კი, სხვა საპროცესო გარანტიებთან ერთად, უზრუნველყოფს შეჯიბრებითობის პრინციპი.³⁸⁶ არსებული მოსაზრებით, ასეთ დროს ხდება საქმეზე არა ობიექტური, არამედ ფორმალური ჭეშმარიტების დადგენა ანუ ფაქტების დადგენა არა იმგვარად, როგორც მათ ჰქონდათ ადგილი, არამედ, როგორც ამის საშუალებას მხარეთა მიერ წარდგენილი ფაქტობრივი გარემოებები იძლევა.³⁸⁷ შეჯიბრებითობა არის კონსტიტუციური რანგის პრინციპი, ასევე „სამართლიანი სასამართლოს უფლების შემადგენელი ელემენტი და წარმოადგენს როგორც ინკვიზიციური, ისე შეჯიბრებითი სისხლის სამართლის მოდელის ნაწილს“.³⁸⁸ ამასთან, უმნიშვნელოვანესი წინაპირობაა დემოკრატიული

³⁸³ შალიკა შეილი მ., მიქანაძე გ., არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება (სახელმძღვანელო), მეორე გამოცემა, გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, ფრაიბურგი, სტრასბურგი, 2016, 76.

³⁸⁴ იქვე, 77.

³⁸⁵ Manco E., Protecting the Child's Right to Participate in Criminal Justice Proceedings, "Amsterdam Law Forum", Vol. 8, No. 1, 2016, 56.

³⁸⁶ თუმანიშვილი გ., სისხლის სამართლის პროცესი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, რედ. გიორგაძე გ., გამომც. „იურისტების სამყარო“, თბილისი, 2014, 76; თუმანიშვილი გ., შეჯიბრებითობის პრინციპი ბრალდებულის დაუსწრებლად სისხლის სამართლის საქმის არსებითი განხილვისას, წიგნში: მზია ლეკვეიშვილი – 85, საიუბილეო კრებული, რედ. ივანიძე მ., გამომც. „იურისტების სამყარო“, თბილისი, 2014, 108.

³⁸⁷ ჰეგერი მ., ადვერსალური და ინკვიზიციური ელემენტები ევროპული სახელმწიფოების სისხლის სამართლის პროცესის კანონმდებლობებში, როგორც სისხლის საპროცესო სამართლის ევროპეიზაციის გამოწვევა, „გერმანულ-ქართული სისხლის სამართლის ჟურნალი“, მე-2 გამოცემა, 2016, 5; აქუბარდია ი., შეჯიბრებითობის ქართული მოდელის ზოგიერთი ასპექტი, „გერმანულ-ქართული სისხლის სამართლის ჟურნალი“, მე-2 გამოცემა, 2016, 14.

³⁸⁸ „საქართველოს უხენაესი სასამართლოს კონსტიტუციური წარდგინება საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 306-ე მუხლის მე-4 ნაწილის კონსტიტუციურობის თაობაზე და საქართველოს უხენაესი სასამართლოს კონსტიტუციური წარდგინება საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 297-ე მუხლის „ზ“ ქვეპუნქტის კონსტიტუციურობის თაობაზე“, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმის გადაწყვეტილება, საქმე №3/1/608,609, 29 სექტემბერი, 2015, II-16.

მექანიზმების განვითარებისთვის და ბრალდებულის უფლებების დაცვის უზრუნველსაყოფად.³⁸⁹ შესაბამისად, ამ პრინციპის უარყოფა არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენის კონტექსტში საფუძველს მოკლებულია. რაც შეეხება საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის პროცესს, ამ ეტაპზე შეჯიბრებითობის პრინციპი არ აწესებს შეზღუდვებს მოსამართლისათვის. იგი საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენის კონტექსტში მოითხოვს მოსამართლისაგან ნეიტრალურობას და კრძალავს ბრალდებისა და დაცვის პოზიციების ხელშეწყობას, რომელიმე მხარის სასარგებლოდ საქმისთვის მნიშვნელოვანი მტკიცებულების დამოუკიდებლად მოპოვებას, მათ შორის, თუნდაც დამაზუსტებელი შეკითხვის დასმას. ამით კანონმდებელი შეეცადა, სასამართლოს მიერ საქმის გადაწყვეტის ფუნქცია გაეწმინდა ბრალდებისა და დაცვის ელემენტებისგან.³⁹⁰ ეს ყოველივე ემსახურება მხარეთა თანასწორობას, რაც „შეჯიბრებითობის აუცილებელი პირობაა“.³⁹¹ საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის პროცესი სცილდება საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენის ფარგლებს, რადგან ამ შემთხვევაში არ ხდება პირის დამნაშავეობისა თუ უდანაშაულობის შეფასება. შესაბამისად, ამ ეტაპზე მოსამართლე ვერ იქნება შეზღუდული შეჯიბრებითობის პრინციპით და საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის მიზნით ვერ წაერთმევა შეკითხვის დასმის შესაძლებლობა. მით უფრო, რომ საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენის თვალსაზრისითაც კი არ არის მოსამართლე აბსოლუტურად ნეიტრალული, განსხვავებით შეჯიბრებითი მოდელისაგან, რომლის „ფუნდამენტურ ნიშანს წარმოადგენს მოსამართლის ნეიტრალურობის პირობებში სასამართლოში ჭეშმარიტების დამტკიცების ფუნქციის მხარეთა ინიციატივისთვის მინდობა“.³⁹² შეჯიბრებითობის პრინციპი, როგორც აღინიშნა, სამართლიანი სასამართლოს უფლების შემადგენელ ელემენტად განიხილება და „არც ერთ შემთხვევაში არ ათავისუფლებს მოსამართლეს თავისთავადი ვალდებულებისგან, ითვალისწინებდეს და სწორად იყენებდეს სამართლის ფუნდამენტურ პრინციპებს...“.³⁹³

³⁸⁹ თუმანიშვილი ვ., შეჯიბრებითობის პრინციპი ბრალდებულის დაუსწრებლად სისხლის სამართლის საქმის არსებითი განხილვისას, წიგნში: მზია ლეკვეიშვილი – 85, საიუბილეო კრებული, რედ. ივანიძე ი., გამომც. „იურისტების სამყარო“, თბილისი, 2014, 108.

³⁹⁰ აქუბარდია ი., მხარეთა თანასწორობა და მოსამართლის როლი შეჯიბრებით სამართალწარმოებაში, წიგნში: მზია ლეკვეიშვილი – 85, საიუბილეო კრებული, რედ. ივანიძე მ., გამომც. „იურისტების სამყარო“, თბილისი, 2014, 142; აქუბარდია ი., გოგ შელიძე რ., ფაფიაშვილი ლ., გოგინიაშვილი ნ., სისხლის სამართლის პროცესი, (ზოგადი ნაწილის ცალკეული ინსტიტუტები), მეორე გამოცემა, რედ. გოგ შელიძე რ., გამომც. „სამართალი“, თბილისი, 2009, 152.

³⁹¹ „საქართველოს უზენაესი სასამართლოს კონსტიტუციური წარდგინება საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 306-ე მუხლის მე-4 ნაწილის კონსტიტუციურობის თაობაზე და საქართველოს უზენაესი სასამართლოს კონსტიტუციური წარდგინება საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 297-ე მუხლის „ზ“ ქვეპუნქტის კონსტიტუციურობის თაობაზე“, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმის გადაწყვეტილება, საქმე №3/1/608,609, 29 სექტემბერი, 2015, II-19.

³⁹² იქვე, II-15.

³⁹³ იქვე, II-21.

გარდა ზემოაღნიშნულისა, საუკეთესო ინტერესების შეფასება, განსაზღვრა და გადაწყვეტილების მიღებისას მისი უპირატესად გათვალისწინება მოსამართლისათვის როგორც ბავშვის უფლებათა კონვენციით, ისე ეროვნული კანონმდებლობით დაკისრებული ვალდებულებაა, რომლის შესრულებაც თავისთავად მოითხოვს მოსამართლის აქტიურ როლს, რასაც ვერ შეზღუდავს შეჯიბრებითობის პრინციპი. ამასთან, თუნდაც შეჯიბრებითობის პრინციპი საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის ეტაპზეც უკრძალავდეს მოსამართლეს შეკითხვის დასმის უფლებას, გასათვალისწინებელია, ამკ-ის მე-2 მუხლის მე-3 ნაწილი, რომელიც არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პროცესში სხვა ნორმატიული აქტების დებულებების გამოყენების შესაძლებლობას მხოლოდ იმ შემთხვევაში უშვებს, თუ ისინი არ ეწინააღმდეგება მართლმსაჯულების კოდექსს ან/და არსრულწლოვნისათვის შეღავათს ითვალისწინებს. საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის პროცესში მოსამართლისათვის შეკითხვის დასმის უფლების შეზღუდვა ეწინააღმდეგება მართლმსაჯულების კოდექსს იმ თვალსაზრისით, რომ იგი ვერ შეძლებს საუკეთესო ინტერესის სათანადოდ შეფასებას, განსაზღვრას და, შესაბამისად, ამკ-ის მე-4 მუხლით გათვალისწინებული ვალდებულების შესრულებას. ამ შემთხვევაში, სსსკ-ის 25-ე მუხლის მე-3 ნაწილის გამოყენება *შეკითხვის დასმის ნაწილში* დაუშვებელია, თუმცა ეს, რა თქმა უნდა, არ ნიშნავს მთლიანად შეჯიბრებითობის პრინციპის უარყოფას არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში ზემოაღნიშნულ მიზეზთა გამო, განსაკუთრებით კი პრინციპის კონსტიტუციური რანგის გათვალისწინებით.

2.6 არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის გამოყენება

2.6.1 პრინციპის მოქმედების არეალი

ბავშვის უფლებათა კონვენციის მიხედვით, საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულად განხილვა გარანტირებულია ბავშვების მიმართ განხორციელებულ ყველა მოქმედებაში და ამასთან, არ შემოიფარგლება მხოლოდ კონვენციით დაცული უფლებებით, რაც, თავის მხრივ, მიანიშნებს პრინციპის გამოყენების საკმაოდ ფართო არეალზე.³⁹⁴ შესაბამისად, მართალია, კონვენციის 37-ე და მე-40 მუხლები არ განსაზღვრავს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებასთან დაკავშირებულ საკითხთა სრულყოფილ რეგულირებას და მხოლოდ პრინციპული მნიშვნელობის საკითხებით შემოიფარგლება, მაგრამ საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპი განაგრძობს მოქმედებას ამ მუხლებით დარეგულირებულ საკითხთა მიღმაც. აღნიშნული მსჯელობა რელევანტურია ეროვნულ კანონმდებლობასთან მიმართებითაც. კერძოდ, საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპი მოქმედებს არა მარტო ამკ-ით დადგენილ ფარგლებში, არამედ მის ფარგლებს გარეთაც, როდესაც კოდექსის მე-2 მუხლის მე-3

³⁹⁴ Detrick Sh., A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Martinus Nijhoff Publishers, The Hague, Boston, London, 1999, 90.

ნაწილიდან გამომდინარე, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პროცესში ხდება სხვა ნორმატიული აქტების დებულებების გამოყენება.

ბავშვის უფლებათა კონვენციის მე-3 მუხლი ყურადღებას ამახვილებს სიტყვა „მოქმედებაზე“, რომელიც პირველად 1979 წელს პოლონეთის მიერ შემოთავაზებული კონვენციის ტექსტის კორექტირებულ ვერსიაში აისახა და 1981 წელს, პირველი მოსმენისას, განხილულ იქნა სამუშაო ჯგუფის მიერ,³⁹⁵ თუმცა სამუშაო ჯგუფის ფარგლებში არანაირი მსჯელობა არ გამართულა იმასთან დაკავშირებით, გულისხმობდა თუ არა აღნიშნული სიტყვა უმოქმედობასაც. აღსანიშნავია, რომ კონვენცია უნდა განიმარტოს მიზნობრივად. შესაბამისად, საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპიდან უმოქმედობის ამორიცხვა არ იქნება გამართლებული კონვენციის მიზნებისათვის.³⁹⁶ მოქმედების განხორციელებისაგან თავის შეკავების შესახებ გადაწყვეტილებაც, თავის მხრივ, მოქმედებაა.³⁹⁷ ამასთან, მნიშვნელოვანია, რომ კონვენცია პრინციპის მოქმედებას არ ზღუდავს მხოლოდ გადაწყვეტილების მიღების პროცესით. ანალოგიური მიდგომა გვხვდება არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსშიც, რომელიც საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპს განაგრძობს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების მთლიან პროცესზე, დაწყებული გამოძიებით, დასრულებული რეაბილიტაცია-რესოციალიზაციით, რაც მოიცავს არასრულწლოვნის მიმართ როგორც გადაწყვეტილებების მიღებას, ისე ქმედებათა განხორციელებას. შესაბამისად, პრინციპის მოქმედების ფარგლები პრაქტიკულად შეუზღუდავია, რაც ხაზს უსვამს მის განსაკუთრებულ მნიშვნელობას.

2.6.2 პრინციპის ადრესატთა წრე

საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის მოქმედებას ადრესატთა წრის მიხედვით გააჩნია, როგორც ვიწრო, ისე ფართო გაგება. უპირველეს ყოვლისა, უნდა აღინიშნოს, რომ საუკეთესო ინტერესების უპირატესად გათვალისწინების ვალდებულება მიემართება არა მარტო კონკრეტულ არასრულწლოვანს/არასრულწლოვნებს, რომლებიც არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პროცესში აღმოჩნდებიან ჩართული, არამედ ზოგადად ბავშვებს, კონკრეტიზაციის გარეშე.³⁹⁸ პრინციპით გათვალისწინებული სამართლებრივი

³⁹⁵ Legislative History of the Convention on the Rights of the Child, Vol. 1, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, New York, Geneva, 2007, 337-338.

³⁹⁶ Freeman M., A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 3, Best Interests of the Child, André Alen, Johan Vande Lanotte, Eugeen Verhellen, Fiona Ang, Eva Berghmans, Mieke Verheyde (Eds.), Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, Boston, 2007, 45.

³⁹⁷ General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para. 18; Howe R.B., Covell K., Education in the Best Interests of the Child: A Children’s Rights Perspective on Closing the Achievement Gap, University of Toronto Press, Toronto, Buffalo, London, 2013, 21.

³⁹⁸ General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para. 23; General Comment No. 7, “Implementing Child Rights in Early Childhood”, UN Committee on the Rights of the Child, Fortieth Session (12-20 September), CRC/C/GC/7/Rev.1, 20 September, 2006, Para. 13; *პამილტონი ქ.*, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების საკანონმდებლო რეფორმის სახელმძღვანელო

ვალდებულება, *ვიწრო გაგებით*, მიემართება იმ გადაწყვეტილებებსა და ღონისძიებებს, რომლებსაც პირდაპირი გავლენა აქვთ არასრულწლოვანზე, არასრულწლოვანთა გარკვეულ ჯგუფზე ან ზოგადად არასრულწლოვნებზე (მაგ. არასრულწლოვნის მიმართ გამოტანილი სასამართლოს გადაწყვეტილება, პროკურორის დადგენილება, მართლმსაჯულების მარეგულირებელი კანონმდებლობის მიღება თუ პოლიტიკის შემუშავება და ა.შ.), ხოლო *ფართო გაგებით* ასევე მოიცავს ყველა იმ ღონისძიებასა და გადაწყვეტილებას, რომლებსაც არაპირდაპირი გავლენა აქვთ არასრულწლოვანზე, არასრულწლოვანთა გარკვეულ ჯგუფზე თუ ზოგადად არასრულწლოვნებზე (მაგ. ხელისუფლების მიერ მიღებული ნებისმიერი გადაწყვეტილება თუ განხორციელებული ქმედება, რომლებიც არა მარტო არასრულწლოვნებს ეხებათ).³⁹⁹ ამრიგად, პრინციპი არაა შეზღუდული ბავშვებთან პირდაპირ შემხებლობაში მყოფი ქმედებებით, არამედ მოიცავს ყველაფერ მნიშვნელოვანს, რამაც შეიძლება პირდაპირი ან არაპირდაპირი გავლენა მოახდინოს ბავშვზე.⁴⁰⁰ ბავშვის უფლებათა კომიტეტი უპირატესობას ფართო განმარტებას ანიჭებს,⁴⁰¹ რასაც საფუძვლად უდევს, ერთი მხრივ, საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის მაქსიმალურად ფართოდ გამოყენების აუცილებლობა და, მეორე მხრივ, თავად ბავშვის უფლებათა კონვენციის სულისკვეთება, რაც გამოიხატება მე-3 მუხლის ტექსტში სიტყვა „*ბავშვების*“ ანუ მრავლობითი რიცხვის გათვალისწინებით და მიანიშნებს საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის ფართოდ გამოყენების მიზანზე.⁴⁰² ფართო განმარტების გამოყენება შესაძლებელია იმ მოცულობით, რაც ძალიან ზოგადს და აბსოლუტურად ყოველისმომცველს არ გახდის პრინციპს.⁴⁰³

ბავშვის უფლებათა კომიტეტი საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპს ავრცელებს როგორც *კანონთან კონფლიქტში მყოფ*, ისე *კანონთან კონტაქტში მყოფ* პირებზე - მოწმე და

მითითებები, ბავშვთა სამართლებრივი ცენტრი და გაეროს ბავშვთა ფონდი, ბავშვთა დაცვის განყოფილება, ნიუ-იორკი, 2011, 34.

³⁹⁹ General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para.19; General Comment No. 7, “Implementing Child Rights in Early Childhood”, UN Committee on the Rights of the Child, Fortieth Session (12-20 September), CRC/C/GC/7/Rev.1, 20 September, 2006, Para. 13 (b).

⁴⁰⁰ *მესხი მ.*, არასრულწლოვანი მსხვერპლის დაცვა და საერთაშორისო სტანდარტებით აღიარებული უფლებები, რომელთა გათვალისწინება აუცილებელია სამართალწარმოებისას (გაერთიანებული ერების სამოდელო კანონმდებლობის ანალიზის მიხედვით), „სისხლის სამართლის აქტუალური საკითხები“, №1, 2017, 56; *შევილაძე ხ.*, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის არსი, „სამართლის ჟურნალი“, №2, 2016, 277.

⁴⁰¹ General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para.19.

⁴⁰² *Freeman M.*, A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 3, Best Interests of the Child, André Alen, Johan Vande Lanotte, Eugene Verhellen, Fiona Ang, Eva Berghmans, Mieke Verheyde (Eds.), Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, Boston, 2007, 46.

⁴⁰³ იქვე.

დაზარალებული.⁴⁰⁴ სწორედ ანალოგიურ მიდგომას ეფუძნება საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსიც.

მოცემულ თემაზე მსჯელობის ფარგლებში, მნიშვნელოვანია, ყურადღება გამახვილდეს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების საპროცესო ნორმების მოქმედების საკითხზე, ვინაიდან აღნიშნული გავლენას ახდენს კოდექსის დებულებების, მათ შორის, საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის მოქმედებაზე პირთა წრის მიმართ. 2018 წლის 30 მაისს განხორციელებული ცვლილებით, მართლმსაჯულების კოდექსი იმ პირის მიმართ, რომელიც დანაშაულის ჩადენისას და/ან არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პროცესის დაწყებისას არასრულწლოვანი იყო და შემდეგ გახდა სრულწლოვანი გამორიცხავს ამკ-ის საპროცესო ნორმების გამოყენების შესაძლებლობას და მასზე ავრცელებს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის ნორმებს.⁴⁰⁵ აღნიშნული რეგულირება გულისხმობს, რომ მხოლოდ და მხოლოდ იურიდიული ასაკის დადგომის გამო, კანონთან კონფლიქტში მყოფი პირი რჩება სახელმწიფოს მხრიდან ყოველგვარი დაცვის გარეშე და ერთმევა არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსით დადგენილი არაერთი უმნიშვნელოვანესი გარანტიით, მათ შორის, საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპით, სავალდებულო დაცვით, საქმის დახურულ სხდომაზე განხილვისა და პროცესში სპეციალიზებულ პირთა მონაწილეობის უფლებით სარგებლობის შესაძლებლობა. ამ უკანასკნელ შემთხვევაში, მოსამართლესთან მიმართებით, სასამართლოს შემადგენლობის უცვლელობიდან გამომდინარე, პრაქტიკიულად პრობლემა არ წარმოიქმნება,⁴⁰⁶ თუმცა პროცესის სხვა მონაწილეები შეიძლება ჩაანაცვლონ არასპეციალიზებულმა პირებმა. ყოველივე აღნიშნული გულისხმობს სახელმწიფოს მიერ პასუხისმგებლობის მოხსნას სისხლისსამართლებრივ სისტემაში მოხვედრილი არასრულწლოვნების მიმართ. მსგავსი მიდგომა პირს უკარგავს სტაბილურობის განცდას, რაც სამართლებრივი სახელმწიფოს პრინციპის ერთ-ერთი ძირითადი კომპონენტია და „პირველ რიგში, ცალკეული მოქალაქის ნდობის დაცვას გულისხმობს“.⁴⁰⁷ 18 წლის ასაკის მიღწევა არ ნიშნავს, რომ მოზარდმა დაასრულა განვითარება და შესაძლებელია მის წინააღმდეგ იგივე ნორმების გამოყენება, რაც გამოიყენება სრულწლოვანი ადამიანის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დროს.⁴⁰⁸ ევროსასამართლოს განმარტებით, ის მიზეზები, როგორცაა ბავშვის სიმწიფის დონე, ინტელექტუალური და ემოციური უნარები, რომელთა გამო არასრულწლოვნის მიმართ

⁴⁰⁴ General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para. 28.

⁴⁰⁵ იხ. ამკ-ის მე-2 მუხლის მე-2 და მე-4 ნაწილები.

⁴⁰⁶ ჩხეიძე ი., სპეციალიზაციის სტანდარტი არასრულწლოვანთა ქართულ მართლმსაჯულებაში, „მართლმსაჯულება და კანონი“, №3, 2018, 91.

⁴⁰⁷ შვაბე ი., გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებები, თარგმანი ჩაჩანიძე ე., რედ. კუბლაშვილი კ., ნინიძე თ., ლოლაძე ბ., ერემაძე ქ., 2011, 335.

⁴⁰⁸ შალიკაშვილი მ., არასრულწლოვანთა სასჯელისა და აღმზრდელობითი ზემოქმედების იძულებითი დონისძიების სახეები, წიგნში: არასრულწლოვანთა სასჯელისა და აღმზრდელობითი ხასიათის იძულებითი დონისძიების შეფარდების პრობლემები (სტატიათა კრებული), რედ. ლეკვეიშვილი მ., შალიკაშვილი მ., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2011, 101.

გამოიყენება სპეციალური მოპყრობა, არ წყვეტს მოქმედებას დაუყოვნებლივ იურიდიული ასაკის მიღწევისთანავე და გარკვეული პერიოდის მანძილზე კვლავ ინარჩუნებს თავის მნიშვნელობას.⁴⁰⁹ სწორედ მსგავს მიდგომას ეფუძნება არაერთი ქვეყნის კანონმდებლობა. კერძოდ, *ესტონეთის* სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი სისხლის სამართალწარმოებაში ადვოკატის სავალდებულო მონაწილეობას დანაშაულის ჩადენის დროს პირის არასრულწლოვანებას უკავშირებს, მიუხედავად იმისა, პროცესის მსვლელობისას შეუსრულდა თუ არა 18 წელი.⁴¹⁰ *გერმანიის* არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების აქტი 18-დან 21 წლამდე პირის მიერ დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში უშვებს არასრულწლოვანთათვის გათვალისწინებული სანქციების გამოყენების შესაძლებლობას, იმ შემთხვევაში, თუ პირი დანაშაულებრივი ქმედების ჩადენისას საკუთარი მორალური ღირებულებებითა და ინტელექტუალური განვითარების დონით უთანაბრდებოდა არასრულწლოვანს ან თუ ქმედებას ახასიათებს არასრულწლოვანთა დანაშაულისათვის სპეციფიკურად დამახასიათებელი მოტივი და გარემოებები.⁴¹¹ *ჩეხეთის* არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების აქტის თანახმად, 18 წელს გადაცილებული პირი ექვემდებარება აღნიშნული აქტით გათვალისწინებულ სისხლისსამართლებრივ პროცედურებს, თუ იგი დანაშაულის ჩადენის დროს იყო 18 წელზე ნაკლები ასაკის.⁴¹² ანალოგიურად, ავსტრიის არასრულწლოვანთა სასამართლოების შესახებ აქტის⁴¹³ დებულებები გამოიყენება იმ დანაშაულთა მიმართ, რომლებიც ჩადენილია არასრულწლოვანების პერიოდში, თუნდაც ბრალდებული პროცესის მსვლელობისას გახდეს სრულწლოვანი.⁴¹⁴ განსხვავებით საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსისაგან, აღნიშნული მაგალითები ადასტურებს, რომ სახელმწიფო არ იხსნის არასრულწლოვანების მიმართ პასუხისმგებლობას იურიდიული ასაკის დადგომისთანავე და ითვალისწინებს ამ კატეგორიის პირთა მოწყვლადობას. მსგავსი მიდგომა აღიარებულია საერთაშორისო დონეზეც. კერძოდ, ევროპის საბჭოსა და ევროპარლამენტის დირექტივა, რომელიც განსაზღვრავს სისხლის სამართლის საქმის წარმოების პროცესში არასრულწლოვანთა პროცედურულ გარანტიებს,

⁴⁰⁹ Case of Martin v. Estonia, Application No. 35985/09, Strasbourg, 30 May, 2013, Para. 92.

⁴¹⁰ Code of Criminal Procedure, Estonia, Riigikogu, Passed 12.02.2003, Entry into force 01.07.2004, Art. 45 (2), იხ. <<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/530102013093/consolide>>, [10.03.2019].

⁴¹¹ Dunkel F., Heinz W., Germany, in: International Handbook of Juvenile Justice, 2nd Edition, Scott H. Decker, Nerea Marteache (Eds.), Springer, Switzerland, 2017, 306; Juvenile Justice Act, Germany, 1974, Section 105(1). <[file:///C:/Users/APGUSER/Downloads/Germany Juvenile Courts Act am2013 en%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/APGUSER/Downloads/Germany%20Juvenile%20Courts%20Act%20am2013%20en%20(3).pdf)>, [10.03.2019].

⁴¹² Study on Children's Involvement in Judicial Proceedings, Contextual Overview for the Criminal Justice Phase – Czech Republic, European Commission, June, 2013, 21-22; The Law on Juvenile Responsibility for Unlawful Acts and Juvenile Justice and on Amendments to Certain Acts (Law on Juvenile Justice), Czech Republic, Act No. 218/2003 Coll. Art.1 (3), <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-218>>, [10.03.2019].

⁴¹³ Federal Act of 20 October 1988 on the Administration of Justice for Juvenile and Young Adult Offenses (Juvenile Court Act 1988 - JGG), Austria, <<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002825>>, [10.03.2019].

⁴¹⁴ Study on Children's Involvement in Judicial Proceedings, Contextual Overview for the Criminal Justice Phase – Austria, European Commission, June, 2013, 16.

ითვალისწინებს სავალდებულო დათქმას, რომლის მიხედვითაც დირექტივის დებულებები, გარდა კანონიერ წარმომადგენელთა მონაწილეობის კონტექსტში, ვრცელდება სრულწლოვან პირებზეც, თუ ისინი არასრულწლოვანების პერიოდში დაექვემდებარნენ სისხლისსამართლებრივ პროცედურებს და თუ ამ დებულებათა გამოყენება გამართლებულია კონკრეტული საქმის გარემოებებით, მათ შორის, პირის მოწიფულობის დონითა და დაუცველობის ხარისხით.⁴¹⁵ სწორედ დანაშაულის არასრულწლოვანების პერიოდში ჩადენის ფაქტზე აკეთებს აქცენტს „კანონთან კონფლიქტში მყოფ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების შესახებ“ მოდალური კანონიც და 18 წლის ასაკის მიღწევის შემთხვევაში, გამორიცხავს სრულწლოვანთა რეგულაციების გავრცელებას.⁴¹⁶

განსახილველ საკითხთან დაკავშირებით, საინტერესოა, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება, რომელიც ჯერ კიდევ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის ამოქმედებამდე იქნა მიღებული და სადაც საკასაციო პალატამ განმარტა, რომ იმ დროისათვის მოქმედი სსკ-ის 63-ე მუხლის მე-5 ნაწილი, რომელიც მიუხედავად დანაშაულის არასრულწლოვანების დროს ჩადენისა, კრძალავდა პირობითი მსჯავრის გამოყენების შესაძლებლობას იმ შემთხვევაში, თუ განაჩენის გამოტანის მომენტისათვის მსჯავრდებულს შეუსრულდა თვრამეტი წელი, ეწინააღმდეგებოდა საერთაშორისო აქტებს, რის გამოც პალატამ იხელმძღვანელა რა არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებით, საქართველოს კონსტიტუციის შესაბამისად, ეროვნულ კანონმდებლობასთან მიმართებით უპირატესობა მიანიჭა საერთაშორისო სტანდარტებს და არასრულწლოვანს თავისუფლების აღკვეთის სახით დანიშნული სასჯელი ჩაუთვალა პირობითად.⁴¹⁷

ყოველივე ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსში განხორციელებული ცვლილება ვერ პასუხობს სახელმწიფოს მიერ ნაკისრ ვალდებულებებს არასრულწლოვანებთან მიმართებით. შესაბამისად, მიზანშეწონილია, მართლმსაჯულების კოდექსში ცვლილების განხორციელება, რომელიც ამკ-ის საპროცესო ნორმების, გარდა კანონიერ/საპროცესო წარმომადგენლობასთან დაკავშირებული რეგულაციებისა, გავრცელებას უზრუნველყოფს იმ პირებზე, რომლებმაც არასრულწლოვანების პერიოდში ჩაიდინეს დანაშაული, მიუხედავად პროცესის დასრულებამდე 18 წლის ასაკის მიღწევისა. აღნიშნული განსაკუთრებით მიემართება იმ შემთხვევას, როდესაც არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პროცესის დაწყებისას პირი არასრულწლოვანი იყო და პროცესის დასრულებამდე გახდა სრულწლოვანი. რაც შეეხება შემთხვევას, როდესაც დანაშაული არასრულწლოვანმა ჩაიდინა და პროცესი

⁴¹⁵ Directive (EU) 2016/800 of the European Parliament and of the Council, “On Procedural Safeguards for Children Who Are Suspects or Accused Persons in Criminal Proceedings”, 11 May, 2016, Art. 2 (3); *Cras S.*, The Directive on Procedural Safeguards for Children who Are Suspects or Accused Persons in Criminal Proceedings - Genesis and Descriptive Comments Relating to Selected Articles, “UECRIM (The European Criminal Law Associations’ Forum)”, Issue 2, 2016, 112.

⁴¹⁶ Justice in Matters Involving Children in Conflict with the Law, Model Law on Juvenile Justice and Related Commentary, United Nations Office on Drugs and Crime, New York, 2013, Art. 5 (5), Commentary, 60.

⁴¹⁷ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2015 წლის 29 ივნისის გადაწყვეტილება, საქმე №265აპ-15, აბზ. 25-29.

სრულწლოვნის მიმართ დაიწყო, შესაძლებელია, ცალკეულ საგამონაკლისო შემთხვევებში, დანაშაულის ჩადენიდან პირის მიმართ სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყებამდე გასული დროის ხანგრძლივობის გამო, პირის ასაკის გათვალისწინებით, მიზანშეუწონელი იყოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის საპროცესო ნორმების გამოყენება. ამ პრობლემის აღმოფხვრის უზრუნველსაყოფად, სასურველია, დადგინდეს 21 წლამდე ასაკობრივი ზღვარი, რომლის მიღწევაც გამოიწვევს პროცესის წარმართვას სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის ნორმების შესაბამისად.

2.6.3 პრინციპის განმახორციელებელი სუბიექტები

2.6.3.1 სასამართლოები და ადმინისტრაციული ორგანოები

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის განხორციელების თვალსაზრისით განსაკუთრებული წვლილი სასამართლოებსა და პროცესის მწარმოებელ სხვა ადმინისტრაციულ ორგანოებს მიუძღვით. პრინციპის ჯეროვნად განხორციელება წარმოადგენს აბსოლუტურად ყველა ინსტანციის სასამართლოს ვალდებულებას⁴¹⁸ და ვრცელდება საქმის განხილვის ნებისმიერ ეტაპზე დაწყებული პირველი ინსტანციის სასამართლოში პირველი წარდგენის სხდომით, დასრულებული საკასაციო საჩივრის განხილვით. ასევე მოიცავს განაჩენის გადასინჯვას ახლად გამოვლენილ გარემოებათა გამო. სწორედ სასამართლო არის ერთადერთი ორგანო, რომელიც უფლებამოსილია განახორციელოს სისხლისსამართლებრივი მართლმსაჯულება და გამოიტანოს საბოლოო გადაწყვეტილება.⁴¹⁹ ამასთან, წარმოადგენს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დაცვის უმაღლეს ინსტიტუციას და ბავშვის კეთილდღეობის საკითხის გადაწყვეტისას, საბოლოო სიტყვა სწორედ მოსამართლეზეა დამოკიდებული.⁴²⁰

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულად განხილვის ვალდებულებას ავრცელებს მართლმსაჯულების პროცესზე, რაც ამკ-ის მე-3 მუხლის მე-5 ნაწილის თანახმად, მოიცავს არასრულწლოვნის მონაწილეობით სისხლის სამართლის საქმის წარმოებას, მათ შორის, დანაშაულის გამოძიებას, სისხლისსამართლებრივ დევნას, საქმის სასამართლოში განხილვას, დანიშნული სასჯელის ან სხვა ზომის აღსრულებას, რესოციალიზაციარეაბილიტაციას. შესაბამისად, პრინციპის შესრულების ვალდებულება ეკისრება ამ პროცესის მწარმოებელ/მონაწილე ყველა ადმინისტრაციულ ორგანოს. კერძოდ, პროკურატურას, პოლიციას, პრობაციის ეროვნულ სააგენტოსა და პენიტენციურ დაწესებულებებს. თუმცა, გარდა ადმინისტრაციული ორგანოებისა, ამკ-ის მე-3 მუხლის მე-6 ნაწილის

⁴¹⁸ General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para. 27.

⁴¹⁹ თუმანიშვილი გ., სისხლის სამართლის პროცესი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, რედ. გიორგაძე გ., გამომც. „იურისტების სამყარო“, თბილისი, 2014, 90.

⁴²⁰ Dausab Y., The Best Interests of the Child, in: Children’s Rights in Namibia, Oliver C. Ruppel (Ed.), Macmillan Education Namibia, 2009, 147.

შესაბამისად, ვალდებულება ეკისრებათ აგრეთვე ადვოკატებს, მედიატორებს, მოწმისა და დაზარალებულის კოორდინატორებს. მნიშვნელოვანია, შეფასება მიეცეს საკითხს, რამდენად მოიაზრებს მართლმსაჯულების კოდექსი სპეციალური პენიტენციური სამსახურის ადგილობრივ საბჭოს, როგორც პრინციპის განხორციელების ვალდებულების მქონე ადმინისტრაციულ ორგანოს. მართალია, ზემოაღნიშნული ნორმა მართლმსაჯულების პროცესის განმარტებისას პირდაპირ არ მიუთითებს სასჯელის მოხდისაგან პირობით ვადამდე გათავისუფლებისა და თავისუფლების აღკვეთის სახით დანიშნული სასჯელის მოუხდელი ნაწილის უფრო მსუბუქი სახის სასჯელით შეცვლაზე და უფრო მეტიც, ადგილობრივი საბჭო არც მართლმსაჯულების პროცესის მწარმოებელ/მონაწილე პირებში მოიაზრება,⁴²¹ მაგრამ ეს არ ნიშნავს იმას, რომ მასზე არ ვრცელდება პრინციპის დაცვის ვალდებულება. კერძოდ, ამკ-ის მე-3 მუხლის მე-5 ნაწილი არ გეთავაზობს მართლმსაჯულების პროცესის ეტაპთა ამომწურავ ჩამონათვალს, შესაბამისად, შესაძლებელია, აღნიშნულ პროცესში მოვიპოვოთ ადგილობრივი საბჭოს მიერ საკითხთა განხილვაც. გარდა ამისა, მართლმსაჯულების პროცესი ცალსახად გულისხმობს სასჯელის აღსრულებას, რაც არ შეიძლება გაგებულ იქნეს ვიწროდ, როგორც არასრულწლოვანზე მხოლოდ სათანადო ზედამხედველობის განხორციელება, არამედ მოიაზრება *სასჯელის აღსრულების ეტაპი*, რაც მოიცავს ადგილობრივი საბჭოს ქვემდებარე საკითხთა განხილვასაც. შესაბამისად, პრინციპის განმახორციელებელ ადმინისტრაციულ ორგანოებში ადგილობრივი საბჭოც უნდა მოვიპოვოთ. ანალოგიური მსჯელობა ვრცელდება მუდმივმოქმედ კომისიებზე, რომლებიც განიხილავენ პირობითი მსჯავრისა და ნასამართლობის მოხსნის, აგრეთვე ავადმყოფობის გამო სასჯელის შემდგომი მოხდისაგან გათავისუფლების საკითხებს. ბუნდოვანების აღმოფხვრის მიზნით, მიზანშეწონილია, ამკ-ის მე-3 მუხლის მე-6 ნაწილში ცვლილების განხორციელება და არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პროცესის მწარმოებელ/პროცესის მონაწილე პირთა ჩამონათვალისათვის ზემოაღნიშნული ადმინისტრაციული ორგანოების დამატება.

2.6.3.2 სოციალური უზრუნველყოფის საკითხებზე მომუშავე სახელმწიფო და კერძო დაწესებულებები

არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესები და ზოგადად ბავშვის უფლებები არასრულწლოვნებთან მომუშავე სოციალური მუშაკების ძირითადი ყურადღების საგანს წარმოადგენს,⁴²² რაც ბავშვის უფლებათა კონვენციის მე-3 მუხლის პირველი პუნქტიდან გამომდინარეობს და მიანიშნებს პრინციპის შესრულების ვალდებულების დაკისრების განზრახვას ბავშვებთან მომუშავე პროფესიონალთა როგორც საჯარო, ისე კერძო სექტორისათვის.⁴²³ ამრიგად, ყველა სათანადო პირმა უნდა

⁴²¹ იხ. ამკ-ის მე-3 მუხლის მე-6 ნაწილი.
⁴²² *Martins C.*, How Can We Ensure that the Best Interests of the Child Are a Primary Consideration in Social Work?, in: *The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice*, Milka Sormunen (Ed.), Council of Europe, 2016, 117.
⁴²³ *Zermatten J.*, *The Best Interests of the Child: Literal Analysis, Function and Implementation*, Working Report, Institut international des droits de l'enfant, 2010, III-a (Literal Analysis).

უზრუნველყოს კონვენციის მუხლების პრაქტიკაში გამოყენება არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დასაცავად.⁴²⁴ აღსანიშნავია, რომ პოლონეთის მიერ 1979 წელს პირველი მოსმენისას შემოთავაზებული კონვენციის მე-3 მუხლის განახლებული რედაქცია პრინციპის დაცვის ვალდებულებას, მათ შორის, მშობლებსა და მზრუნველებს აკისრებდა.⁴²⁵ ამერიკის შეერთებული შტატების მიერ შემოთავაზებულმა ალტერნატიულმა ვერსიამ პრინციპის გამოყენება შეზღუდა მხოლოდ „ოფიციალური“ ქმედებებით,⁴²⁶ რაც მიზნად ისახავდა კერძო გადაწყვეტილებათა გამორიცხვას პრინციპის მოქმედების არეალიდან.⁴²⁷ აღსანიშნავია, რომ არც პოლონეთის და არც ამერიკის შეერთებული შტატების მიერ შეთავაზებული მოდელი არ იქნა გაზიარებული.⁴²⁸ ტექსტის საბოლოო ვერსია ცალსახად მიუთითებს, რომ ვალდებულება არ ვრცელდება მშობლებზე და მზრუნველებზე, არამედ მხოლოდ ოფიციალური (მიუხედავად ტექსტში ამ სიტყვის არარსებობისა) გადაწყვეტილებები უნდა იქნეს მიღებული საუკეთესო ინტერესების გათვალისწინებით.⁴²⁹ თუმცა, მიუხედავად ამისა, „მშობლები უფლებამოსილი და ვალდებული არიან, აღზარდონ თავიანთი შვილები საზოგადოების ღირსეულ წევრებად, იზრუნონ მათ ფიზიკურ, გონებრივ, სულიერ და სოციალურ განვითარებაზე.“⁴³⁰ აღსანიშნავია, რომ გერმანიის საკონსტიტუციო სასამართლო აღიარებს მშობლების უპირატესობას შვილების აღზრდის საკითხში სახელმწიფო სტრუქტურებთან შედარებით.⁴³¹

ამგვარ მიდგომას განამტკიცებს საქართველოს კანონი „ბავშვის უფლებათა კოდექსი“, რომელიც ბავშვის საუკეთესო ინტერესის განსახლვრას პრიორიტეტულად სწორედ მშობელს მიანდობს.⁴³² შესაბამისად, ბავშვის უფლებათა კონვენციის მე-18 მუხლი, მართალია,

⁴²⁴ Ng G. T., The Rights of the Child and The Best Interests of the Child, “Asia Pacific Journal of Social Work and Development”, Vol. 15, No. 2, 2005, 1.

⁴²⁵ Freeman M., A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 3, Best Interests of the Child, André Alen, Johan Vande Lanotte, Eugeen Verhellen, Fiona Ang, Eva Berghmans, Mieke Verheyde (Eds.), Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, Boston, 2007, 47; Legislative History of the Convention on the Rights of the Child, Vol. 1, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, New York, Geneva, 2007, 337.

⁴²⁶ Legislative History of the Convention on the Rights of the Child, Vol. 1, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, New York, Geneva, 2007, 338.

⁴²⁷ Detrick Sh., A Commentry on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Martinus Nijhoff Publishers, The Hague, Boston, London, 1999, 90; Legislative History of the Convention on the Rights of the Child, Vol. 1, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, New York, Geneva, 2007, 339.

⁴²⁸ Detrick Sh., A Commentry on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Martinus Nijhoff Publishers, The Hague, Boston, London, 1999, 90.

⁴²⁹ Freeman M. D. A., Upholding the Dignity and Best Interest of Children: International Law and the Corporal Punishment of Children, “Law and Contemporary Problems”, Vol. 7, No. 2, 2010, 217.

⁴³⁰ „საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმის გადაწყვეტილება, საქმე №3/2/416, 11 ივლისი, 2011, II-58; *კობაღიშვილი მ.*, იწვევს თუ არა საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 42-ე მუხლის 5¹ ნაწილის მოქმედება მშობლის სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას, „სამართლის ჟურნალი“, №1, 2013, 304.

⁴³¹ *შალიკაშვილი მ., მიქანაძე გ.*, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება (სახელმძღვანელო), მეორე გამოცემა, გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, ფრაიბურგი, სტრასბურგი, 2016, 22.

⁴³² იხ. საქართველოს კანონი „ბავშვის უფლებათა კოდექსი“, მე-3 მუხლის „თ“ ქვეპუნქტი.

სუსტი ფორმულირებით, მაგრამ მაინც განამტკიცებს ბავშვის საუკეთესო ინტერესების მშობელთა ძირითადი ზრუნვის საგნად განიხილავის აუცილებლობას.⁴³³ არსებული მოსაზრებით, ბავშვის საუკეთესო ინტერესი ფართოდ უნდა იქნეს გაგებული და გარდა მართლმსაჯულებაში სპეციალიზებული პირებისა, მშობლის აქტიურ როლსაც უნდა ითვალისწინებდეს.⁴³⁴

ბავშვის უფლებათა კონვენციის მე-3 მუხლი საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპს ძირითადად საჯარო პირების მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებებზე და მოქმედებებზე ავრცელებს, ხოლო კონკრეტულად სოციალური უზრუნველყოფის საკითხებზე მომუშავე კერძო დაწესებულებებზე მითითება მიანიშნებს პრინციპის მოქმედების არეალის გავრცელებაზე მხოლოდ იმ კერძო სექტორზე, რომელსაც მინიჭებული აქვს სოციალური უზრუნველყოფის საკითხებზე მომუშავე დაწესებულების სტატუსი.⁴³⁵ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი პრინციპის განხორციელების ვალდებულებას აკისრებს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პროცესის მწარმოებელ/მონაწილე ყველა პირს, მათ შორის, სოციალურ მუშაკებს, რომლებსაც განსაკუთრებული როლი აკისრიათ ბავშვის საუკეთესო ინტერესების უზრუნველსაყოფად, განსაკუთრებით თავისუფლებაადკვეთილ არასრულწლოვანთა რესოციალიზაციის თვალსაზრისით, რადგან სოციალური ინტეგრაციის საკითხები საჭიროებს რეგულარულ ინსპექტირებასა და კონტროლს ამ მიზნით შექმნილი ორგანოს მიერ, რომელიც არ უნდა იყოს სასჯელაღსრულების დაწესებულების ნაწილი.⁴³⁶

2.6.3.3 საკანონმდებლო ორგანო

ბავშვის უფლებათა კონვენციის მე-3 მუხლის პროექტი სამუშაო ჯგუფში მეორე მოსმენით განხილვამდე არ ითვალისწინებდა საკანონმდებლო ორგანოზე მითითებას, თუმცა 1988 წელს კონვენციის მე-3 მუხლის რედაქციის ტექნიკური გადასინჯვისას, გაეროს სამდივნოს მიერ გამოითქვა მოსაზრება სხვა ინსტიტუციებთან ერთად, საკანონმდებლო ორგანოზე მითითების მიზანშეწონილობის შესახებ, რადგან კონვენციის პროექტი მოიცავდა არაერთ მუხლს, რომლებიც მოითხოვდა ბავშვის უფლებათა უზრუნველსაყოფად საკანონმდებლო ზომების მიღებას.⁴³⁷ ამ მცირე დამატებას უდიდესი მნიშვნელობა აქვს, რადგან მისი წყალობით კონვენციაში მთელი პოლიტიკური თუ მაკრო-

⁴³³ Freeman M. D. A., Upholding the Dignity and Best Interest of Children: International Law and the Corporal Punishment of Children, "Law and Contemporary Problems", Vol. 7, No. 2, 2010, 217.

⁴³⁴ ივანოვი მ., სისხლის სამართლის პოლიტიკა, წიგნში: სისხლის სამართალი (სახელმძღვანელო), ზოგადი ნაწილი, მეორე გამოცემა, ავტორთა კოლექტივი, რედ. ნაჭყებია გ., თოდუა ნ., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2016, 48.

⁴³⁵ Detrick Sh., A Commentaty on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Martinus Nijhoff Publishers, The Hague, Boston, London, 1999, 90.

⁴³⁶ მიქანაძე გ., არასრულწლოვან, ქალ და უვადო თავისუფლებაადკვეთილ პატიმრებთან მოპყრობის თავისებურებანი, რედ. ქირია ე., სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სასწავლო ცენტრის გამოცემა, თბილისი, 2008, 17.

⁴³⁷ Legislative History of the Convention on the Rights of the Child, Vol. 1, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, New York, Geneva, 2007, 344.

სოციალური განზომილება შემოიჭრა.⁴³⁸ საკანონმდებლო ორგანოთა მიერ საუკეთესო ინტერესების მხედველობაში მიღების ვალდებულება პრაქტიკულ დონეზე გულისხმობს იმას, რომ ეროვნული, რეგიონული თუ მუნიციპალური კანონებისა თუ პოლიტიკის შექმნისას, მთავრობებმა უნდა უზრუნველყონ ბავშვების სათანადოდ გათვალისწინება და მათი ინტერესების დაბალანსება სხვა დაპირისპირებულ ინტერესებთან მიმართებით.⁴³⁹ ამასთან, ბავშვის უფლება შეფასებულ და უპირველეს ყოვლისა გათვალისწინებულ იქნეს მისი საუკეთესო ინტერესები მკაფიოდ უნდა აისახოს შესაბამის კანონმდებლობაში.⁴⁴⁰

საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის შესრულება, უპირველეს ყოვლისა, საკანონმდებლო ორგანოს ვალდებულებაა, ვინაიდან სწორედ ის განსაზღვრავს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ძირითად მიმართულებებს და თუ კანონმდებლობა სათანადო გარანტიების შექმნით ვერ უზრუნველყოფს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დაცვას, ბუნებრივია, ამ მიზნით, პროცესის მწარმოებელ პირებს შეეზღუდებათ მოქმედების ფარგლები. შესაბამისად, სისხლის სამართლის „კანონმდებლობა, რომელიც არეგულირებს არასრულწლოვანთა საკითხებს, ორიენტირებული უნდა იყოს ახალგაზრდების კეთილდღეობაზე და მიზნად ისახავდეს მათ რეაბილიტაციას და არა დასჯას“,⁴⁴¹ ამასთან, უზრუნველყოფდეს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დაცვის მყარი გარანტიების შექმნას.⁴⁴²

საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის პირველივე მუხლის მე-2 ნაწილი არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დაცვას კოდექსის ერთ-ერთ, უპირველეს მიზნად განსაზღვრავს, რაც მიანიშნებს იმაზე, რომ მხოლოდ საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის კანონმდებლობაში არსებობა საკმარისი არ არის მიზნის მისაღწევად, არამედ თავად კანონმდებლობაც შესაბამისობაში უნდა იყოს აღნიშნულ პრინციპთან.⁴⁴³ ამ მიზნით, მნიშვნელოვანია, საკანონმდებლო ორგანომ უზრუნველყოს შემოთავაზებული კანონის არასრულწლოვნებზე სამომავლო გავლენის პროგნოზირება.⁴⁴⁴

⁴³⁸ შაპოვიჩი ნ. ვ., დოეკი ი. ე., ცერმატენი ჯ., ბავშვის უფლებები საერთაშორისო სამართალში, თარგმანი ტულუში რ., ალექსიძე თ., რედ. ალექსიძე ლ., ხუციშვილი ქ., ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, 2015, 114.

⁴³⁹ Zermatten J., Best Interests of the Child, in: Child-Friendly Justice: A Quarter of a Century of the UN Convention on the Rights of the Child, Said Madmoudi, Pernila Leviner, Anna Kaldal, Katrin Lainpelto (Eds.), Brill Nijhoff, Leiden, Boston, 2015, 39.

⁴⁴⁰ General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para. 31.

⁴⁴¹ შალიკაშვილი მ., მიქანაძე გ., ხახია მ., სასჯელადსრულების სამართალი (სახელმძღვანელო) გამომც. „იურისტების სამყარო“, თბილისი, 2014, 348.

⁴⁴² შევილაძე ხ., არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის არსი, „სამართლის ჟურნალი“, №2, 2016, 268.

⁴⁴³ იქვე, 278.

⁴⁴⁴ General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para. 99.

2.7 არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების უპირატესად გათვალისწინების სტანდარტის მნიშვნელობა

2.7.1 საუკეთესო ინტერესების უპირატესად გათვალისწინების სტანდარტის სამგვარი გაგება

ბავშვის უფლებათა კონვენცია, ისევე როგორც საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი, აწესებს რა საუკეთესო ინტერესების უპირველეს ყოვლისა გათვალისწინების სტანდარტს, განსაზღვრავს საუკეთესო ინტერესების მხედველობაში მიღების ფარგლებს. აღნიშნული საკითხის სიღრმისეული ანალიზის მიზნით, მნიშვნელოვანია, ერთმანეთისაგან გაიმიჯნოს საუკეთესო ინტერესების გათვალისწინების *სამი სხვადასხვა სტანდარტი*, რისთვისაც აუცილებელია, ყურადღება გამახვილდეს ინგლისურენოვან ფორმულირებებზე. კერძოდ, საუკეთესო ინტერესები, როგორც: “*A primary consideration*”, “*The primary consideration*” და “*The paramount consideration*”.

პირველი სტანდარტი (*A primary consideration*) ნიშნავს, რომ საუკეთესო ინტერესები არის უპირველესად გასათვალისწინებელი გარემოება სხვა გარემოებათა შორის, მაგრამ არ *წარმოადგენს ერთადერთ დამძლევ ფაქტორს*⁴⁴⁵ ანუ არის *ერთ-ერთი უპირველესი მნიშვნელობის მქონე გარემოება*. მეორე სტანდარტს (*The primary consideration*) იგივე მნიშვნელობა გააჩნია, რაც პირველ მათგანს იმ განსხვავებით, რომ საუკეთესო ინტერესები განიხილება, როგორც ყველა შემთხვევაში *აბსოლუტური უპირატესობის* მქონე გარემოება სხვა გარემოებებთან მიმართებით, *არის ერთადერთი და არა ერთ-ერთი დამძლევი ფაქტორი*.⁴⁴⁶ მაგალითად, აღნიშნულ სტანდარტს ადგენს ბავშვის უფლებებისა და კეთილდღეობის შესახებ აფრიკული ქარტიის მე-4 მუხლი. რაც შეეხება მესამე, ყველაზე მაღალ სტანდარტს (*The paramount consideration*), იგი გულისხმობს, რომ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებს ენიჭება *გადამწყვეტი მნიშვნელობა* და განსაზღვრავს განსახორციელებელ ქმედებათა კურსს, რა დროსაც რთულია სხვა გარემოებების სერიოზულად აღქმა. იგი ბევრად მეტია, ვიდრე უპირველესი სხვათა შორის და *წარმოადგენს ერთადერთ გასათვალისწინებელ გარემოებას*. არც ერთ სხვა ინტერესს არ შეუძლია გადაწყვეტილებაზე გავლენის მოხდენა და გულისხმობს უპირობო უპირატესობას.⁴⁴⁷ არსებული მოსაზრებით, სხვა ინტერესები

⁴⁴⁵ *Freeman M.*, A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 3, Best Interests of the Child, André Alen, Johan Vande Lanotte, Eugene Verhellen, Fiona Ang, Eva Berghmans, Mieke Verheyde (Eds.), Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, Boston, 2007, 61; *Alston Ph.*, The Best Interests Principle: Towards a Reconciliation of Culture and Human Rights, “International Journal of Law, Policy and the Family”, Vol. 8, Issue 1, 1994, 12; *Sund L.G.*, *Vackermo M.*, The Interest Theory, Children’s Rights and Social Authorities, “The International Journal of Children’s Rights”, Vol. 23, Issue 4, 2015, 756; *Howe R.B.*, *Covell K.*, Education in the Best Interests of the Child: A Children’s Rights Perspective on Closing the Achievement Gap, University of Toronto Press, Toronto, Buffalo, London, 2013, 28.

⁴⁴⁶ *Freeman M.*, A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 3, Best Interests of the Child, André Alen, Johan Vande Lanotte, Eugene Verhellen, Fiona Ang, Eva Berghmans, Mieke Verheyde (Eds.), Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, Boston, 2007, 61.

⁴⁴⁷ *Freeman M.*, A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 3, Best Interests of the Child, André Alen, Johan Vande Lanotte, Eugene Verhellen, Fiona Ang, Eva Berghmans, Mieke Verheyde (Eds.), Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, Boston, 2007, 60; *Reece H.*, The Paramountcy Principle: Consensus or Construct? “Current Legal Problems Journal”, Vol. 49, Issue 1,

რელევანტურია იმდენად, რამდენადაც ისინი გავლენას ახდენს არასრულწლოვნის კეთილდღეობაზე.⁴⁴⁸ მსგავსი მიდგომა საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპს სძენს უკონტროლობას, განუსაზღვრელი მოქმედების ფარგლებს და ანადგურებს მის გარშემო არსებულ ყველა სხვა ინტერესს.⁴⁴⁹ სწორედ აღნიშნულ სტანდარტს აწესებს 1959 წლის დეკლარაცია ბავშვის უფლებების შესახებ, თუმცა, როგორც უკვე აღინიშნა, მისი მოქმედების სფერო საკმაოდ შეზღუდულია.

აღსანიშნავია, რომ პოლონეთის მიერ წარდგენილი ბავშვის უფლებათა კონვენციის მე-3 მუხლის პროექტის თავდაპირველი ვერსია საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპისთვის აწესებდა ყველაზე მაღალ სტანდარტს “*The Paramount Consideration*”-ის სახით.⁴⁵⁰ აღნიშნული გამოწვეული იყო 1959 წლის ბავშვის უფლებათა დეკლარაციის გავლენით,⁴⁵¹ თუმცა, 1980 წელს, პროექტის პირველი მოსმენისას, ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა წარადგინა ალტერნატიული ვერსია, რომელიც ნაცვლად არსებული სტანდარტისა, ითვალისწინებდა საუკეთესო ინტერესების უპირველესი მნიშვნელობის მქონე ერთ-ერთ გარემოებად (*A primary consideration*) განხილვას. 1981 წელს, ალტერნატიულ პროექტზე მსჯელობისას, მართალია, გამოითქვა მოსაზრება იმის შესახებ, რომ პოლონეთის ვერსია მეტად იცავდა ბავშვის უფლებებს, თუმცა, საბოლოო შეთანხმების შედეგად, პირველი მოსმენით მიღებულ იქნა შეერთებული შტატების პროექტი.⁴⁵² მიუხედავად ამისა, საკითხი კვლავ დისკუსიის საგანი გახდა 1988 წელს, პროექტის ტექნიკური გადასინჯვისას, რა დროსაც გაეროს ბავშვთა ფონდმა მოითხოვა აბსოლუტური უპირატესობის (*The Primary Consideration*) მქონე სტანდარტის დადგენა სწორედ იმ მიზეზით, რომ არსებული რედაქცია გულისხმობდა სხვა, თუნდაც არაუპირატესი გარემოებების მხედველობაში მიღების შესაძლებლობას და მიანიშნებდა სხვა გარემოებების არსებობის შესახებ, რომელთაგან თითოეული შეიძლება უპირატესი ყოფილიყო.⁴⁵³ აღნიშნულ პოზიციას მეორე მოსმენისას არაერთმა დელეგაციამ დაუჭირა მხარი, რადგან იგი შესაბამისობაში იყო

1996, 267; Archard D., Children, Adults, Best Interests and Rights, “Medical Law International”, Vol. 13, issue 1, 2013, 59; Moyo A., Reconceptualising the “Paramountcy Principle”: Beyond the Individualistic Construction of the Best Interests of the Child, “African Human Rights Law Journal”, Vol. 12, No. 1, 2012, 144.

⁴⁴⁸ Foster Ch., Herring J., Altruism, Welfare and the Law, Springer, Heidelberg, New-York, Dordrecht, London, 2015, 55.

⁴⁴⁹ Moyo A., Reconceptualising the “Paramountcy Principle”: Beyond the Individualistic Construction of the Best Interests of the Child, “African Human Rights Law Journal”, Vol. 12, No. 1, 2012, 145.

⁴⁵⁰ Legislative History of the Convention on the Rights of the Child, Vol. 1, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, New York, Geneva, 2007, 335.

⁴⁵¹ Sutherland E. E., Article 3 of the United Nations Convention on the Rights of the Child: The Challenges of Vagueness and Priorities, in: Implementing Article 3 of the United Nations Convention on the Rights of the Child: Best Interests, Welfare and Well-being, Elaine E. Sutherland, Lesley-Anne Barnes Macfarlane (Eds.), Cambridge University Press, 2016, 24; Cantwell N., Are “Best Interests” A Pillar or a Problem for Implementing the Human Rights of Children?, in: The United Nations Convention on the Rights of the Child: Taking Stock After 25 Years and Looking Ahead, Ton Liefwaard, Julia Sloth-Nielsen (Eds.), Brill Nijhoff, Leiden, Boston, 2017, 63.

⁴⁵² Legislative History of the Convention on the Rights of the Child, Vol. 1, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, New York, Geneva, 2007, 338-339, 343.

⁴⁵³ იქვე, 343-344.

უკვე არსებულ საერთაშორისო სტანდარტებთან, კერძოდ, ქალთა წინააღმდეგ დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ გაეროს გენერალური ასამბლეის 1979 წლის კონვენციასთან.⁴⁵⁴ მიუხედავად ამისა, შემოთავაზებული ვერსია არ იქნა გაზიარებული, რადგან არსებული საერთაშორისო აქტების რეგულირების სფერო, ბავშვის უფლებათა კონვენციასთან შედარებით, ბევრად შეზღუდული იყო, რაც ამართლებდა უფრო მაღალი სტანდარტის დაწესებას.⁴⁵⁵ გარდა ამისა, საუკეთესო ინტერესებისათვის აბსოლუტური უპირატესობის მინიჭების საპირისპიროდ, გამოითქვა მოსაზრება, რომ ზოგიერთ შემთხვევაში, დაპირისპირებული ინტერესები, მათ შორის, მართლმსაჯულებისა და საზოგადოების, შესაძლოა ყოფილიყო არასრულწლოვნის ინტერესების სულ მცირე ტოლფასი, თუ არა აღმატებული მნიშვნელობის.⁴⁵⁶

ხანგრძლივი დისკუსიის შედეგად, მიღწეულ იქნა კონსენსუსი ბავშვის უფლებათა კონვენციის ყოველმხრივად მე-3 მუხლში საუკეთესო ინტერესების უპირველესი მნიშვნელობის მქონე ერთ-ერთ გარემოებად (*A Primary Consideration*) გათვალისწინების სტანდარტის დადგენის შესახებ. აღსანიშნავია, რომ კონვენციის რამდენიმე მუხლში პრინციპი განსხვავებული სახით არის წარმოდგენილი. კერძოდ, ყველაზე მაღალ სტანდარტს (*The paramount consideration*) ადგენს 21-ე მუხლი, ხოლო მე-9, მე-18, მე-20, 37-ე (თავისუფლებაადკვეთილ არასრულწლოვანთა სრულწლოვნებისგან განცალკევების კონტექსტში) და მე-40 (საქმის განხილვისას ადვოკატის ან სხვა შესაბამისი პირის დასწრების კონტექსტში) მუხლებში პრინციპი შედარებით ნეიტრალური სახით გვევლინება.

2.7.2 არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების ადგილი ინტერესთა კონფლიქტის დროს

ზემოაღნიშნული მსჯელობიდან გამომდინარე, ნათელია, რომ ბავშვის უფლებათა კონვენცია, ისევე როგორც საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი, საუკეთესო

⁴⁵⁴ Report of the Working Group on a Draft Convention on the Rights of the Child, United Nations, Economic and Social Council, E/CN.4/1989/48, 2 March, 1989, Para. 118, იხ. <<http://hr-travaux.law.virginia.edu/document/crc/ecn4198948/nid-139>>, [15.05.2019]; Legislative History of the Convention on the Rights of the Child, Vol. 1, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, New York, Geneva, 2007, 345.

⁴⁵⁵ *Alston Ph.*, The Best Interests Principle: Towards a Reconciliation of Culture and Human Rights, “International Journal of Law, Policy and the Family”, Vol. 8, Issue 1, 1994, 12; Legislative History of the Convention on the Rights of the Child, Vol. 1, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, New York, Geneva, 2007, 345.

⁴⁵⁶ Report of the Working Group on a Draft Convention on the Rights of the Child, United Nations, Economic and Social Council, E/CN.4/1989/48, 2 March, 1989, Para. 121, იხ. <<http://hr-travaux.law.virginia.edu/document/crc/ecn4198948/nid-139>>, [15.05.2019]; Legislative History of the Convention on the Rights of the Child, Vol. 1, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, New York, Geneva, 2007, 345; *Freeman M.*, A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 3, Best Interests of the Child, André Alen, Johan Vande Lanotte, Eugene Verhellen, Fiona Ang, Eva Berghmans, Mieke Verheyde (Eds.), Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, Boston, 2007, 45; *Eklund H.*, Article 12 of the “UN’s Convention on the Rights of the Child” and the Procedural Status of Children in Sweden, in: Procedural Law: Court Administrations, Publisher Scandinavian Studies in Law, Peter Wahlgren (Ed.), Stockholm, 2007, 171.

ინტერესებს განიხილავს, როგორც უპირველესი მნიშვნელობის მქონე ერთ-ერთ გარემოებად. კერძოდ, მართალია, პირველ რიგში სწორედ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესები გაითვალისწინება და არის უპირველესი მნიშვნელობის მქონე გარემოება, მაგრამ, ამავდროულად, არ წარმოადგენს ერთადერთ დამძლევე ფაქტორს და არ გამოირიცხავს სხვა, ასევე უპირველესი მნიშვნელობის მქონე გარემოებათა არსებობას. ჭეშმარიტი ინტერესის ცნება არ არის დამკვიდრებული აბსოლუტურად უპირატეს ცნებად.⁴⁵⁷ ასეთ შემთხვევაში, ბუნებრივია, არსებობს ინტერესთა კონფლიქტის წარმოქმნის შესაძლებლობა რამდენიმე უპირატესი მნიშვნელობის მქონე გარემოებას შორის. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია, შეფასება მიეცეს საკითხს, თუ რა ადგილი უჭირავს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებს სხვა ინტერესებთან მიმართებით და რამდენად უშვებს არსებული სტანდარტი სხვა დაპირისპირებული გარემოებებისადმი უპირატესობის მინიჭების შესაძლებლობას.

პროფესორ ფილიპ ალსტონის მოსაზრებით, არსებული სტანდარტის დადგენის ობიექტური მიზეზი მეტი მოქნილობის უზრუნველყოფა იყო, რათა გარკვეულ ექსტრემალურ შემთხვევებში შესაძლებელი ყოფილიყო სხვა ინტერესთათვის უპირატესობის მინიჭება.⁴⁵⁸ გარდა ამისა, როგორც აღნიშნულია, ბავშვის უფლებათა კონვენციის შემუშავების პროცესში ჩართული პირები მიზნად ისახავდნენ პრინციპის გამოყენებისათვის გარკვეული ხარისხის მოქნილობის მინიჭების უზრუნველყოფას არა იმიტომ, რომ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესები არ შეიძლება გადამწყვეტი, აბსოლუტური მნიშვნელობის ყოფილიყო ზოგიერთ შემთხვევაში, არამედ იმიტომ, რომ კონვენციის მესამე მუხლით გათვალისწინებულ პრინციპს გააჩნდა ფართო გამოყენების ფარგლები და საუკეთესო ინტერესებისათვის აბსოლუტური უპირატესობის მინიჭება მე-3 მუხლით მოცულ ყველა შესაძლო შემთხვევაში ვერ იქნებოდა გამართლებული.⁴⁵⁹ კონვენციის ტექსტში პრინციპის სუსტი ფორმულირების ასახვის ძირითადი გამართლება სწორედ იმ შემთხვევებს უკავშირდება, რა დროსაც ისეთი დაპირისპირებული ინტერესები, როგორცაა საზოგადოებისა და მართლმსაჯულების, შესაძლოა ბავშვის ინტერესების თანაბარი ან სულაც აღმატებულიც ყოფილიყო.⁴⁶⁰ ანალოგიურ მსჯელობას ავითარებს გაეროს ლტოლვილთა უმაღლესი კომისარიატი თავის რეკომენდაციაში და აღნიშნავს, რომ ბავშვის უფლებათა

⁴⁵⁷ შაჰოვიჩი ნ. ე., დოევი ი. ე., ცერმატენი ე., ბავშვის უფლებები საერთაშორისო სამართალში, თარგმანი ტულუში რ., ალექსიძე თ., რედ. ალექსიძე ლ., ხუციშვილი ქ., ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, 2015, 114.

⁴⁵⁸ Alston Ph., The Best Interests Principle: Towards a Reconciliation of Culture and Human Rights, "International Journal of Law, Policy and the Family", Vol. 8, Issue 1, 1994, 13; Freeman M., A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 3, Best Interests of the Child, André Alen, Johan Vande Lanotte, Eugeen Verhellen, Fiona Ang, Eva Berghmans, Mieke Verheyde (Eds.), Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, Boston, 2007, 61-62; Mower A. G., The Convention on the Rights of the Child: International Law Support for Children, Greenwood Publishing Group, Westport, London, 1997, 24.

⁴⁵⁹ Alston P., Gilmour-Walsh B., The Best Interests of The Child-Towards a Synthesis of Children's Rights and Cultural Values, UNICEF, Innocenti Studies, 1996, 11.

⁴⁶⁰ Degol A., Dinku Sh., Notes on the Principle "Best Interest of the Child": Meaning, History and its Place Under Ethiopian Law, "Mizan Law Review", Vol. 5, No. 2, 2011, 328; Alston Ph., The Legal Framework of the Convention on the Rights of the Child, "Human Rights Bulletin", Geneva, 1992, 12-13.

კონვენცია, იშვიათ საგამონაკლისო შემთხვევებში, არ გამორიცხავს სხვა, ადამიანის უფლებებზე დაფუძნებული გარემოებების უპირატესობას ბავშვის საუკეთესო ინტერესებზე. ასეთ ვითარებასთან შეიძლება გვეკონტაქტოს საქმე, როდესაც არასრულწლოვანი წარმოადგენს სერიოზულ საფრთხეს სხვა ადამიანთა ფიზიკური უსაფრთხოებისა და საზოგადოების ჯანმრთელობის დაცულობის თვალსაზრისით.⁴⁶¹ გადაწყვეტილების მიღებისას საუკეთესო ინტერესების ერთადერთ გადაწყვეტ ფაქტორად აღქმას, ბავშვის უფლებათა სფეროში ერთ-ერთი ავტორიტეტული ექსპერტი კონვენციის არასწორი წაკითხვისა და ინტერპრეტირების შედეგს უწოდებს, ვინაიდან კონვენციით დადგენილი ვალდებულება მოითხოვს ბავშვის ინტერესების ერთ-ერთ უპირველეს გარემოებად გათვალისწინებას.⁴⁶² აღნიშნული სტანდარტი მნიშვნელოვანია, თუმცა არა იმგვარად, რომ აუცილებლად გადაწონოს ყველა სხვა ინტერესი⁴⁶³ და შესაძლებელია, კონკრეტულ სიტუაციაში სხვა უპირველესი მნიშვნელობის მქონე გარემოებას მიენიჭოს უპირატესობა.⁴⁶⁴ აღნიშნული მსჯელობის გაგება დაუშვებელია იმგვარად, თითქოს არასრულწლოვნის ინტერესები შეიძლება მარტივად იქნეს იგნორირებული, არამედ, საჭიროა გამჭვირვალობის უზრუნველყოფა და სათანადო დასაბუთება.⁴⁶⁵ კერძოდ, პრინციპის ფორმულირება, მათთვის, ვინც ცდილობს მიაღწიოს ბავშვზე არაორიენტირებული შედეგი, აწესებს მტკიცების ვალდებულებას იმის წარმოსაჩენად, რომ არსებულ ვითარებაში სხვა შესაძლო და მისაღები ალტერნატივა არ არსებობდა.⁴⁶⁶ ლიტერატურაში ასევე გვხვდება განსხვავებული მოსაზრებაც, რომლის თანახმად, სხვა, ასევე უპირველესი მნიშვნელობის მქონე გარემოებებს შეიძლება მიენიჭოს საუკეთესო ინტერესების თანაბარი და არა აღმატებული მნიშვნელობა.⁴⁶⁷

მნიშვნელოვანია, ყურადღება გამახვილდეს საკითხის ბავშვის უფლებათა კომიტეტისეულ განმარტებაზე, რამაც, როგორც აღნიშნულია, ყველაზე ცხარე დებატი და მსჯელობა გამოიწვია კომიტეტის ზოგად

⁴⁶¹ UNHCR Guidelines on Formal Determination of the Best Interests of the Child, United Nations High Commissioner for Refugees, May, 2006, 37.

⁴⁶² *Cantwell N.*, Are Children's Rights Still Human?, in: *The Human Rights of Children from Visions to Implementation*, Antonella Invernizzi, Jane Williams (Eds.), Ashgate Publishing Limited, Swansea University, Wales, UK, 2011, 49.

⁴⁶³ *Archard D.*, Children, Adults, Best Interests and Rights, "Medical Law International", Vol. 13, issue 1, 2013, 60.

⁴⁶⁴ *Howe R.B., Covell K.*, Education in the Best Interests of the Child: A Children's Rights Perspective on Closing the Achievement Gap, University of Toronto Press, Toronto, Buffalo, London, 2013, 28; *Zermatten J.*, The Best Interests of the Child Principle: Literal Analysis and Function, "International Journal of Children's Rights", Vol. 18, Issue 4, 2010, 489.

⁴⁶⁵ *Howe R.B., Covell K.*, Education in the Best Interests of the Child: A Children's Rights Perspective on Closing the Achievement Gap, University of Toronto Press, Toronto, Buffalo, London, 2013, 28.

⁴⁶⁶ *Alston Ph.*, The Best Interests Principle: Towards a Reconciliation of Culture and Human Rights, "International Journal of Law, Policy and the Family", Vol. 8, Issue 1, 1994,13; *Freeman M.*, A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 3, Best Interests of the Child, André ALEN, Johan Vande Lanotte, Eugeen Verhellen, Fiona Ang, Eva Berghmans, Mieke Verheyde (Eds.), Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, Boston, 2007, 61-62; *Mower A. G.*, The Convention on the Rights of the Child: International Law Support for Children, Greenwood Publishing Group, Westport, London, 1997, 24.

⁴⁶⁷ *Taylor R.*, Putting Children First? Children's Interests as a Primary Consideration in Public Law, "Child and Family law Quarterly", Vol. 28, No. 1, 2016, 62.

კომენტარზე მუშაობის პროცესში.⁴⁶⁸ კომიტეტი ინტერესთა შორის კონფლიქტის არსებობისას უპირატესობას ანიჭებს ინტერესთა დაბალანსებას და კომპრომისული შედეგის მიღწევას, თუმცა ინტერესთა კარმონიზაციის შეუძლებლობის შემთხვევაში, საჭიროდ მიაჩნია თითოეული მხარის უფლებათა სათანადოდ გაანალიზება იმის გათვალისწინებით, რომ არასრულწლოვნის უფლება, უპირველეს ყოვლისა გათვალისწინებულ იქნეს მისი საუკეთესო ინტერესები, გულისხმობს იმას, რომ ბავშვის საუკეთესო ინტერესს მაღალი პრიორიტეტი გააჩნია და არ წარმოადგენს უბრალოდ ერთ-ერთ გასათვალისწინებელ გარემოებას. შესაბამისად, მიიჩნევა, რომ უფრო დიდი მნიშვნელობა იმ გადაწყვეტილებას უნდა მიენიჭოს, რომელიც ყველაზე უკეთ ემსახურება არასრულწლოვნის ინტერესებს.⁴⁶⁹ ამ შემთხვევაში, კომიტეტი საკმაოდ ფრთხილობს და ყურადღებას არ ამახვილებს იშვიათ საგამონაკლისო შემთხვევებში ასევე უპირველესი მნიშვნელობის მქონე დაპირისპირებული ინტერესისათვის პრიორიტეტის მინიჭების შესაძლებლობაზე. მიუხედავად ამისა, კომიტეტი შორს არ დგას ამ მოსაზრებისგან. კერძოდ, იმავე ზოგად კომენტარში, გადაწყვეტილების დასაბუთებულობაზე მსჯელობისას, ყურადღებას ამახვილებს იმ მიზეზთა სათანადოდ ახსნის აუცილებლობაზე, რის გამოც საგამონაკლისო შემთხვევაში სხვა ინტერესებს მიენიჭა არასრულწლოვნის ინტერესებზე უფრო დიდი მნიშვნელობა და იმის განმარტებზე, თუ რატომ არ იყო არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესები საკმარისად ძლიერი, რათა დაეძლია სხვა გარემოებები.⁴⁷⁰ ამრიგად, კომიტეტიც უშვებს გამონაკლის შემთხვევებში სხვა ინტერესებისათვის უპირატესობის მინიჭების შესაძლებლობას.

მიუხედავად ზემოაღნიშნულისა, საუკეთესო ინტერესების ერთ-ერთი უპირველესი მნიშვნელობის მქონე გარემოებად განსაზღვრა, ნაცვლად აბსოლუტური უპირატესობისა, არ უნდა იქნეს გაგებული იმ ზოგადი სტანდარტის უარყოფად, რომ განხორციელებული ქმედებები უნდა შეესაბამებოდეს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებს, რასაც ადასტურებს ის გარემოება, რომ *პრინციპს მოქნილობა მიენიჭა მხოლოდ ექსტრემალურ სიტუაციებში სხვა გარემოებებისათვის უპირატესობის მინიჭების შესაძლებლობის შექმნის მიზნით*.⁴⁷¹ ამასთან, არსებული სტანდარტი არ წარმოადგენს პრინციპის შესუსტების მცდელობას, ვინაიდან იგი აწესებს ყველა შემთხვევაში საუკეთესო ინტერესების გათვალისწინების ვალდებულებას და არა დისკრეციას.⁴⁷² ანალოგიურ მიდგომას განამტკიცებს ბავშვის უფლებათა კომიტეტიც და აღნიშნავს, რომ იმ შემთხვევაშიც კი, თუ გამონაკლის ვითარებაში, საკითხის

⁴⁶⁸ Llorens J. C., Presentation of General Comment No.14: Strengthens and Limitations, Points of Consensus and Dissent Emerging in its Drafting, in: The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice, Milka Sormunen (Ed.), Council of Europe, 2016, 15.

⁴⁶⁹ General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para. 39.

⁴⁷⁰ იქვე, Para. 97.

⁴⁷¹ Alston Ph., The Legal Framework of the Convention on the Rights of the Child, “Human Rights Bulletin”, Geneva, 1992, 9; Detrick Sh., A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, The Hague, Boston, London, 1999, 91.

⁴⁷² Zermatten J., The Best Interests of the Child: Literal Analysis, Function and Implementation, Working Report, Institut international des droits de l'enfant, 2010, III-a (Literal Analysis).

გადაწყვეტა არ ემსახურება არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესს, საჭიროა სათანადო დასაბუთება იმის წარმოსაჩენად, რომ *მიუხედავად დამდგარი შედეგისა, არასრულწლოვნის ინტერესები წარმოადგენდა უპირველესი განხილვის საგანს*.⁴⁷³ შესაბამისად, გადაწყვეტილების მიმღებმა პირმა არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესი უნდა განიხილოს სულ მცირე, როგორც მნიშვნელოვან გარემოებად. ამავდროულად, პრინციპის ფორმულირება შესაბამის პირს უტოვებს შესაძლებლობას, *იქ სადაც შესაძლებელია, ბავშვის ინტერესებს მიანიჭოს გადამწყვეტი, აბსოლუტური მნიშვნელობა (Paramount consideration)*.⁴⁷⁴

ამრიგად, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესები წარმოადგენს ყველა შემთხვევაში უპირველეს გასათვალისწინებელ გარემოებას. ამის შემდეგ კი შეფასება უნდა მიეცეს სხვა გარემოებებსაც, რომლებიც შეიძლება აღმოჩნდნენ არასრულწლოვნის ინტერესებზე ნაკლები, თანაბარი ან იშვიათ შემთხვევაში, უფრო დიდი მნიშვნელობისაც. თუ სხვა არსებული გარემოებები საუკეთესო ინტერესებზე ნაკლები მნიშვნელობისაა, მაშინ გადაწყვეტილების მიღებისას, არასრულწლოვნის ინტერესებს ენიჭება აბსოლუტური, გადამწყვეტი მნიშვნელობა ანუ შეიძლება განხილულ იქნეს, როგორც ერთადერთ დამძლევ ფაქტორად. იმ შემთხვევაში, თუ იკვეთება სხვა, არანაკლები მნიშვნელობის მქონე ინტერესების არსებობა, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესები ხდება ერთ-ერთი უპირველესი მნიშვნელობის მქონე გარემოება და არა ერთადერთი დამძლევი ფაქტორი. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია ინტერესთა შორის ბალანსის დაცვა, ჰარმონიზაცია. აღნიშნულის შეუძლებლობის შემთხვევაში, უფრო დიდი მნიშვნელობა იმ გადაწყვეტილებას ენიჭება, რომელიც ყველაზე მეტად ემსახურება არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესს. თუმცა, იშვიათ საგამონაკლისო, ექსტრემალურ შემთხვევებში, შესაძლოა საბოლოო გადაწყვეტილება დაპირისპირებული ინტერესების სასარგებლოდ იქნეს მიღებული, რაც საჭიროებს მყარ, არგუმენტირებულ დასაბუთებას და არ ნიშნავს იმას, რომ საუკეთესო ინტერესები არ წარმოადგენდა უპირველესი განხილვის საგანს.

⁴⁷³ General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Paras. 36, 97; *Hodgkin R., Newell P.*, Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child, 3rd Edition, United Nations Children’s Fund, Geneva, 2007, 38; Field Handbook for the Implementation of UNHCR BID Guidelines, United Nations High Commissioner for Refugees, 2011, 3-4.

⁴⁷⁴ *Alston P., Gilmour-Walsh B.*, The Best Interests of The Child-Towards a Synthesis of Children’s Rights and Cultural Values, UNICEF, Innocenti Studies, 1996, 12.

თავი III. არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების მიმართება მართლმსაჯულების სხვა ინტერესებთან

1993 წლის 12 თებერვალი, ქალაქი ბუტლი, ლივერპული. ორი წლის ჯემს ბულგერი დედასთან ერთად სავაჭრო ცენტრში იმყოფებოდა. საბედისწერო აღმოჩნდა იმავე ადგილას ათი წლის რობერტ ტომპსონისა და ჯონ ვენებლსის ყოფნა, რომლებიც თავიანთ სამიზნეს ეძებდნენ. მას შემდეგ, რაც ჯემსის დედამ რამდენიმე წუთით უყურადღებოდ დატოვა შვილი, აღმოაჩინა, რომ ჯემსი მის გვერდით აღარ იყო. სწორედ ამის შემდეგ დაიწყო საშინელი ტრაგედია. პოლიციამ ჯემსის კვალს ორი დღის განმავლობაში ვერ მიაგნო. სავაჭრო ცენტრში არსებული ვიდეოკამერის ჩანაწერიდან კარგად ჩანდა, როგორ მიუახლოვდნენ ორი წლის ჯემსს ტომპსონი და ვენებლსი და როგორ გაიყვანეს შენობიდან.⁴⁷⁵ 1993 წლის 14 თებერვალს ჯემს ბულგერის ცხედარი ოთხი კილომეტრის მოშორებით, რკინიგზის რელსებზე აღმოაჩინეს, თუმცა ის, რაც პოლიციამ იხილა შოკისმომგვრელი აღმოჩნდა მთელი ქვეყნისთვის.⁴⁷⁶ როგორც შემდგომ გაირკვა, ჯემსი საშინლად ნაწამები იყო. მას შემდეგ, რაც დამნაშავეებმა ორი წლის ჯემსი წამებით მოკლეს, შეეცადნენ მომხდარი უბედურ შემთხვევად წარმოეჩინათ და ცხედარი რკინიგზის ლიანდაგზე მოათავსეს იმ იმედით, რომ მატარებელი გადაუვლიდა. მართლაც, პოლიციამ ჯემსის ცხედარი ორ ნაწილად გაყოფილი აღმოაჩინა.⁴⁷⁷ ტომპსონსა და ვენებლსს მსჯავრი დაედოთ ჯემს ბულგერის მკვლელობისა და გატაცებისთვის.⁴⁷⁸

აღნიშნული საქმე კარგი ილუსტრაციაა იმისა, თუ რა სიმწვავეთ შეიძლება დაუპირისპირდეს კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესები მართლმსაჯულების სხვა ინტერესებს. სწორედ მსგავსი შემთხვევების არსებობამ განაპირობა საუკეთესო ინტერესების აღიარება, როგორც *ერთ-ერთ უპირველეს მნიშვნელობის მქონე გარემოებად*, რაც იძლევა ინტერესთა ჰარმონიზაციის შესაძლებლობას. ამ უკანასკნელის საჭიროება კი, როგორც წესი, განსაკუთრებული სიმწვავეთ დგას არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში. წინამდებარე თავი არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებსა და მართლმსაჯულების სხვა ინტერესთა შორის შესაძლო კონფლიქტსა და ამ კონფლიქტის გადაჭრის გზების ანალიზს ეთმობა. აგრეთვე განხილული იქნება საზოგადოებრივი აზრის გავლენის საკითხი არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის რეალიზებაზე. სწორედ განსახილველი საკითხების თემატიკამ განაპირობა აღნიშნული თავის ჯემს ბულგერის საქმით დაწყება.

⁴⁷⁵ იხ. <<http://www.crimeandinvestigation.co.uk/crime-files/james-bulger>>, [23.05.2019]; *Fergus D., I Let Him Go: A Mother's Heartbreaking True Story of the Murder that Shocked the World*, Blink Publishing, London, 2018, 111.

⁴⁷⁶ იხ. <<http://www.crimeandinvestigation.co.uk/crime-files/james-bulger>>, [23.05.2019]; *Fergus D., I Let Him Go: A Mother's Heartbreaking True Story of the Murder that Shocked the World*, Blink Publishing, London, 2018, 134.

⁴⁷⁷ იხ. <<http://www.independent.co.uk/news/uk/james-bulger-suffered-multiple-fractures-pathologist-reveals-two-year-old-had-42-injuries-including-1503297.html>>, [23.05.2019]; <<https://www.theguardian.com/uk/1993/nov/02/bulger.tomsharratt>>, [23.05.2019]; *Bulger R., Rosie D., My James: The Heart-rending Story of James Bulger by his Father*, Sidgwick & Jackson Publishing, London, 2013, 114.

⁴⁷⁸ Case of T.v. The United Kingdom, Application No.24724/94, Strasbourg, 16 December, 1999, Para. 14.

სსენებელი საქმე კარგი მაგალითია საუკეთესო ინტერესების პარალელურად მართლმსაჯულების სხვა ინტერესთა არსებობისა და მათ შორის კონფლიქტის წარმოქმნის, აგრეთვე უსაფრთხოებისა და სამართლიანობის ინტერესთა სასარგებლოდ საზოგადოებრივი აზრის ფორმირებაზე გავლენის მოხდენის საილუსტრაციოდ. ამ თემების ბუღეურის მკვლევარობის საქმის ფონზე განხილვა მეტ სიცხადეს შემატებს წინამდებარე თავში განსახილველ საკითხებს და უზრუნველყოფს არსებული პრობლემების ნათლად წარმოჩენას.

3.1 არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ინტერესები

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ინტერესებზე მსჯელობისას, უპირველეს ყოვლისა, მნიშვნელოვანია, ყურადღება გამახვილდეს თავად *მართლმსაჯულების მიზნებზე*, რადგან სწორედ ეს უკანასკნელი განაპირობებს მართლმსაჯულების ინტერესებს. მართლმსაჯულების მიზნები, თავის მხრივ, საჭიროებს სასჯელის მიზნებისაგან გამიჯვნას, რადგან არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება მოიცავს სისხლის სამართლის საქმის წარმოების მთლიან პროცესს - დაწყებული გამოძიებით, განაჩენის აღსრულებით დასრულებული. შესაბამისად, სამართალწარმოების სტადიების მიხედვით შეიძლება გამოიკვეთოს სხვადასხვა მიზანი⁴⁷⁹ და მხოლოდ სასჯელის მიზნებით შემოფარგვლა არ იქნება გამართლებული. აღსანიშნავია, რომ ამკ-ის პირველი მუხლის მე-2 ნაწილი კოდექსის მიზნებად განსაზღვრავს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დაცვასა და მის რესოციალიზაცია-რეაბილიტაციას, არასრულწლოვანი დაზარალებულისა და არასრულწლოვანი მოწმის უფლებათა დაცვას, არასრულწლოვანი დაზარალებულისა და არასრულწლოვანი მოწმის მეორეული ვიქტიმიზაციისა და არასრულწლოვანი დაზარალებულის ხელახალი ვიქტიმიზაციის თავიდან აცილებას, ახალი დანაშაულის თავიდან აცილებასა და მართლწესრიგის დაცვას. ამასთან, მნიშვნელოვანია, ყურადღება გამახვილდეს სასჯელის მიზნებზეც, ვინაიდან ყველაზე მნიშვნელოვან, სამართალწარმოების დამაგვირგვინებელ სტადიად სწორედ სასჯელის დანიშვნა განიხილება. ამკ-ის 65-ე მუხლის თანახმად, „არასრულწლოვნისთვის დანიშნული სასჯელის მიზანია არასრულწლოვნის რესოციალიზაცია-რეაბილიტაცია და ახალი დანაშაულის თავიდან აცილება“. კოდექსისა და სასჯელის მიზნებიდან გამომდინარე, ნათელია, რომ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ინტერესები აერთიანებს როგორც კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნის, ისე საზოგადოების ინტერესებს. ეს უკანასკნელი კი, თავის მხრივ, მოიცავს უსაფრთხოებისა და სამართლიანობის უზრუნველყოფას. თუმცა, ბუნებრივია, მართლმსაჯულების ინტერესები არ შემოიფარგლება მხოლოდ არასრულწლოვნისა და საზოგადოების ინტერესების დაცვით, არამედ მართლმსაჯულების პროცესის სტადიების მიხედვით, შესაძლოა გამოიკვეთოს ისეთი მნიშვნელოვანი ინტერესები, როგორიცაა დანაშაულთან ეფექტიანი ბრძოლა და მართლმსაჯულების ჯეროვანი განხორციელების ხელშეწყობა, სისხლის

⁴⁷⁹ Ashworth A., Sentencing and Criminal Justice, 5th Edition, Cambridge University Press, Cambridge, 2010, 71.

სამართლის საქმეთა გამოძიების შეუფერხებლად, სრულყოფილად, ობიექტურად და ეფექტიანად წარმართვა, საქმეზე ობიექტური ჭეშმარიტების დადგენა, დანაშაულის შედეგად მიყენებული ზიანის ანაზღაურების უზრუნველყოფა, დანაშაულებრივი საქმიანობის აღკვეთა და სხვ.⁴⁸⁰ „ექვეგარეშეა, რომ დანაშაულთან ეფექტური ბრძოლა და მართლმსაჯულების ჯეროვანი განხორციელების ხელშეწყობა სახელმწიფოს ერთ-ერთი ძირითადი ამოცანაა“.⁴⁸¹

მართლმსაჯულების ინტერესებზე მსჯელობა ემსახურება იმ ინტერესთა და მათი მნიშვნელობის ნათლად წარმოჩენას, რომლებიც შესაძლოა არაფრით ჩამოუვარდებოდეს, ხოლო იშვიათ საგამონაკლისო შემთხვევებში, ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმის გათვალისწინებით, აჭარბებდეს კიდევ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებს. ამგვარ ინტერესებად გვევლინება საზოგადოებრივი უსაფრთხოება და სამართლიანობა, რომელთა ანალიზს შემდგომი ქვეთავები ეთმობა.

3.2 საზოგადოებრივი უსაფრთხოება და სამართლიანობა, როგორც მართლმსაჯულების განუყოფელი ინტერესები

3.2.1 საზოგადოებრივი უსაფრთხოება

ვილოსოფოს მაქს ვებერის განმარტებით, კანონის უმთავრესი მიზანი ადამიანური ურთიერთობების დარეგულირება, სოციალური წესრიგის შენარჩუნებაა.⁴⁸² კანონმა სწორედ საზოგადოებრივ ურთიერთობებში არსებული სამართალი უნდა გამოხატოს.⁴⁸³ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, სახელმწიფოს ერთ-ერთ ძირითად ფუნქციას საზოგადოების, მისი წევრების უსაფრთხოების დაცვა წარმოადგენს.⁴⁸⁴ ამასთან, „წესრიგი, მშვიდი და ჰარმონიული თანაცხოვრება საზოგადოების იმანენტური მოთხოვნილებაა, რომლის ფარგლებშიც ადამიანები პრეტენზიულები ვართ ერთმანეთის, მთლიანად საზოგადოების და, ცხადია,

⁴⁸⁰ „საქართველოს მოქალაქე გიორგი უგულავა საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, საქმე №3/2/574, 23 მაისი, 2014, II-26; „საქართველოს მოქალაქეები თეიმურაზ ჯანაშია და გიული ალასანია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, საქმე №2/1/631, 18 აპრილი, 2016, II-9; „საქართველოს მოქალაქეები ვალერიან გებლაძე, მამუკა ნიკოლაიშვილი და ალექსანდრე სილაგაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, საქმე 1/4/557,571,576, 13 ნოემბერი, 2014, II-22.

⁴⁸¹ „საქართველოს მოქალაქე გიორგი უგულავა საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, საქმე №3/2/574, 23 მაისი, 2014, II, 26.

⁴⁸² Hess K. M., *Juvenile Justice*, 5th Edition, Carolyn Henderson Meier (Ed.), Wadsworth Cengage Learning, Wadsworth, 2009, 66.

⁴⁸³ ნაჭყებია ვ., საქართველოს სისხლის სამართლის პოლიტიკის ლიბერალიზაციის მეთოდოლოგიური პრობლემები, წიგნში: სისხლის სამართლის კანონმდებლობის ლიბერალიზაციის ტენდენციები საქართველოში, ავტორთა კოლექტივი, რედ. თოდუა ნ., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2016, 61.

⁴⁸⁴ „საქართველოს მოქალაქეები – ლევან იზორია და დავით-მიხეილი შუბლაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, საქმე №1/2/503,513, 11 აპრილი, 2013, II, 3.

ხელისუფლების მიმართ. ამიტომ ლოგიკური და საფუძვლიანია მოლოდინი, რომ ნებისმიერი ქმედება/ქცევა, რომელიც საფრთხეს უქმნის წესრიგს, შეთანხმებულს საზოგადოების წევრებს შორის, აღკვეთილი, თავიდან აცილებული და რეაგირებული იქნება, რაც საბოლოოდ, ხელს შეუწყობს ამ წესრიგის გრძელვადიან პერსპექტივაში სტაბილურ დაცულობას.⁴⁸⁵ ამავე მოსაზრებას ავითარებს ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოც, როდესაც განმარტავს, რომ სახელმწიფოები ვალდებული არიან ევროკონვენციის ფარგლებში მიიღონ ზომები საზოგადოების მიმე დანაშაულებისაგან დასაცავად.⁴⁸⁶ მეტიც, სასამართლოს განმარტებით, ევროპული კონვენცია არ უკრძალავს სახელმწიფოებს სერიოზულ დანაშაულში ბრალდებული არასრულწლოვნების დასჯას განუსაზღვრელი ვადით, რაც დამნაშავის ხანგრძლივი ვადით დაპატიმრების ან გათავისუფლების შემდეგ საპატიმროში დაბრუნების საშუალებას იძლევა, თუკი ეს საჭირო გახდება საზოგადოების უსაფრთხოების ინტერესებიდან გამომდინარე.⁴⁸⁷ ადამიანი ჩადის დანაშაულს, რითაც უპირისპირდება საზოგადოებასა და სახელმწიფოს, ხოლო სახელმწიფო მის მიმართ იყენებს უფლების შემზღვევად ღონისძიებებს.⁴⁸⁸

ბავშვის უფლებათა კომიტეტის განმარტებით, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დაცვა, რაც გულისხმობს სისხლის სამართლის ტრადიციული მიზნების, სამაგიეროს მიზლისა და დასჯის ჩანაცვლებას რეაბილიტაციისა და აღდგენითი მართლმსაჯულების მიზნებით, უნდა განხორციელდეს საზოგადოებრივ უსაფრთხოებაზე ყურადღების გამახვილების პარალელურად.⁴⁸⁹ ანალოგიურ მიდგომას ავითარებს „პეკინის წესებიც“, რომელიც უპირატესობას ანიჭებს ალტერნატიული სანქციების გამოყენებას, თუმცა საზოგადოებრივ უსაფრთხოებაზე ყურადღების გამახვილების პარალელურად. ასევე უშეგებს თავისუფლების აღკვეთის გამოყენების შესაძლებლობას, თუ სხვა ალტერნატიული სასჯელი ვერ უზრუნველყოფს საზოგადოების დაცვას.⁴⁹⁰ აღსანიშნავია ასევე „ტოკიოს წესები“, რომელიც სასჯელის დანიშნისას გასათვალისწინებელ გარემოებებში მოიაზრებს როგორც ბრალდებულის საჭიროებებს, ისე საზოგადოებრივ უსაფრთხოებასა და მსხვერპლის

⁴⁸⁵ „საქართველოს მოქალაქე ბექა წიქარიშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, საქმე №1/4/592, 24 ოქტომბერი, 2015, II, 45.

⁴⁸⁶ Case of T.v. The United Kingdom, Application No.24724/94, Strasbourg, 16 December, 1999, Para. 97; Case of Osman v. The United Kingdom, Application No. 87/1997/871/1083, Strasbourg, 28 October, 1998, Para. 115; Case of A. v. The United Kingdom, Application No. 100/1997/884/1096, Strasbourg, 23 September, 1998, Para. 22.

⁴⁸⁷ Case of T.v. The United Kingdom, Application No.24724/94, Strasbourg, 16 December, 1999, 97; Case of Hussain v. The United Kingdom, Application No. 21928/93, Strasbourg, 21 February, 1996, Para. 53.

⁴⁸⁸ გამყრელიძე ო., სისხლისსამართლებრივი სასჯელის ცნება, „გერმანულ-ქართული სისხლის სამართლის ჟურნალი“, პირველი გამოცემა, 2016, 3.

⁴⁸⁹ General Comment No. 10, “Children’s Rights in Juvenile Justice”, UN Committee on the Rights of the Child, Forty-fourth Session (15 January-2 February), CRC/C/GC/10, Geneva, 25 April, 2007, Para. 10.

⁴⁹⁰ United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice (“The Beijing Rules”), Adopted by General Assembly Resolution 40/33 of 29 November 1985, Rule 17.1 (b, c) (Commentary).

ინტერესებს.⁴⁹¹ შესაბამისად, საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის განხორციელება არ გულისხმობს საზოგადოების ინტერესების მეორეხარისხოვნად განხილვას და საზოგადოებრივი უსაფრთხოების რისკის ქვეშ დაყენებას.⁴⁹² „სახელმწიფოებმა, ერთი მხრივ, უნდა დააბალანსონ დაუცველ არასრულწლოვანთა ინტერესები და, მეორე მხრივ, უზრუნველყონ საზოგადოების დაცვა სხვებისაგან, სახელმწიფო რესურსების ეფექტური გამოყენების გზით“.⁴⁹³ შეიძლება ითქვას, რომ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება ვერ იქნება წარმატებული, თუ იგი ვერ დააკმაყოფილებს საზოგადოებრივ უსაფრთხოებას.⁴⁹⁴ თუმცა, ისიც გასათვალისწინებელია, რომ თითოეულ ადამიანს გააჩნია უფლებები და არ შეიძლება მათზე უარის თქმა სხვებისთვის უფრო დიდი სარგებლის მოტანის მიზნით.⁴⁹⁵

მართალია, საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი პირდაპირ არ მიუთითებს საზოგადოებრივი უსაფრთხოების დაცვის მიზანზე, მაგრამ როგორც თავად კოდექსის, ისე სასჯელის მიზნად ახალი დანაშაულის თავიდან აცილებას ასახელებს. ეს უკანასკნელი კი სხვა არაფერია თუ არა საზოგადოებრივი უსაფრთხოების დაცულობის ინტერესი. წინააღმდეგ შემთხვევაში, კანონმდებელი მხოლოდ რეაბილიტაცია-რესოციალიზაციის მიზნის განსაზღვრით შემოიფარგლებოდა, რადგან იგი თავისთავად ხელს უწყობს ახალი დანაშაულის თავიდან აცილებას. ვინაიდან კანონმდებელმა ცალკე, დამოუკიდებელ მიზანდ ჩამოაყალიბა ახალი დანაშაულის თავიდან აცილება, ამით ხაზგასმით წარმოჩინდა საზოგადოებრივი უსაფრთხოების, როგორც არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების განუყოფელი ინტერესის მნიშვნელობა.

საზოგადოებრივი უსაფრთხოების მიღწევა შესაძლოა განხორციელდეს, როგორც სპეციალური, ისე ზოგადი პრევენციის მეშვეობით, თუმცა, არსებული მოსაზრებით, არასრულწლოვანთა შემთხვევაში ზოგადი პრევენციის მიზანი უნდა გამოირიცხოს.⁴⁹⁶ აღნიშნულის საპირისპიროდ, ასევე არსებობს მოსაზრება, რომ სასჯელმა ზემოქმედება უნდა მოახდინოს არა მხოლოდ არასრულწლოვან დამნაშავეზე, არამედ სხვა არასრულწლოვნებზეც, რომლებიც მიდრეკილნი არიან დანაშაულის ჩადენისკენ.⁴⁹⁷ მიგვაჩნია, რომ არასრულწლოვნის მიმართ სასჯელის გამოყენების მიზანი არ უნდა იყოს სხვათა დაშინება და ამ გზით საზოგადოების უსაფრთხოების

⁴⁹¹ United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (“The Tokyo Rules”), Adopted by General Assembly Resolution 45/110 of 14 December 1990, Rule 7.1.

⁴⁹² *Manco E.*, Protecting the Child’s Right to Participate in Criminal Justice Proceedings, “Amsterdam Law Forum”, Vol.8, No.1, 2016, 57.

⁴⁹³ *ფაფია შვილი ლ.*, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ზოგიერთი საკითხი, „საერთაშორისო სამართლის ჟურნალი“, №1, თბილისი, 2008, 155.

⁴⁹⁴ *Scott E.S., Steinberg L.*, Rethinking Juvenile Justice, Harvard University Press, Cambridge, London, 2008, 3.

⁴⁹⁵ *Follesdal A.*, John Rawls’ Theory of Justice as Fairness, in: Philosophy of Justice, Series: Contemporary Philosophy: A New Survey, Vol. 12, Guttorm Fløistad (Ed.), Springer, Oslo, 2015, 312.

⁴⁹⁶ *შალიკა შვილი მ., მიქანაძე გ.*, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება (სახელმძღვანელო), მეორე გამოცემა, გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, ფრაიბურგი, სტრასბურგი, 2016, 126.

⁴⁹⁷ *ვარძელა შვილი ი.*, სასჯელის მიზნები, გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2016, 269.

უზრუნველყოფა, არამედ სასჯელმა უნდა იქონიოს არასრულწლოვანზე ინდივიდუალური გავლენა, როგორც პოზიტიური, ისე ნეგატიური კერძო პრევენციის სახით. თუმცა, ამ მიზნით არასრულწლოვნის მიმართ გამოყენებულ სასჯელს თავისთავად გააჩნია ზოგადი პრევენციისა და სხვებზე ზემოქმედების ფუნქცია. ამგვარი მოსაზრება განავითარა კანადის უზენაესმა სასამართლომ, როდესაც აღნიშნა, რომ არასრულწლოვნისათვის პასუხისმგებლობის დაკისრების ფაქტს უდავოდ გააჩნია „შეკავების“ ეფექტი როგორც კონკრეტული არასრულწლოვნის, ისე სხვა პირთა მიმართ.⁴⁹⁸ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, „ზოგადი პრევენციის მიზნის უზრუნველყოფა არ შეიძლება. მეტიც, მას ნამდვილად აქვს საზოგადოებაში მაგალითის დატვირთვა და პოზიტიური როლი კრიმინალური ქმედების შემცირებისა და საზოგადოების მშვიდი, ჰარმონიული განვითარებისთვის. თუმცა, სახელმწიფოს იძულების ღონისძიების გამოყენებისას უნდა ჰქონდეს ზოგადი პრევენციის ზემოაღნიშნული პოზიტიური შედეგების გამოწვევის პასიური მოლოდინი, სახელმწიფომ არ შეიძლება პირი დასაჯოს მხოლოდ იმის გამო, რომ სხვამ არ ჩაიდინოს იგივე ქმედება“.⁴⁹⁹ ამრიგად, საზოგადოებრივი უსაფრთხოების ინტერესი შეიძლება დაკმაყოფილდეს ახალი დანაშაულის თავიდან აცილებით, რაც ხორციელდება როგორც სპეციალური, ისე ზოგადი პრევენციის მეშვეობით, თუმცა, სპეციალური პრევენციისგან განსხვავებით, ზოგადი პრევენცია არ უნდა წარმოადგენდეს არასრულწლოვნისათვის დანიშნული სასჯელის მიზანს, არამედ უნდა განვიხილოთ, როგორც სასჯელის თანმდევი ეფექტი, რომლის პოზიტიური შედეგების მიმართ მხოლოდ პასიური მოლოდინია გამართლებული.

3.2.2 სამართლიანობა

საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსმა, მართალია, უარი განაცხადა სამართლიანობის აღდგენაზე, როგორც სასჯელის მიზანზე, თუმცა აღნიშნული არ ნიშნავს სამართლიანობის, როგორც არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ინტერესის უარყოფას. მით უფრო, რომ სასჯელის მიზნებიდან სამართლიანობის აღდგენის ამოღებაც კი სადავო საკითხია. როგორც არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის განმარტებითი ბარათიდან ირკვევა, აღნიშნულ მიდგომას საფუძვლად დაედო ბავშვის უფლებათა კომიტეტის განმარტება.⁵⁰⁰ თუმცა, აღსანიშნავია, რომ კომიტეტი ყურადღებას ამახვილებს არა სამართლიანობის აღდგენის, არამედ სამაგიეროს მიზლის რეაბილიტაციისა და აღდგენითი მართლმსაჯულების მიზნებით ჩანაცვლების აუცილებლობაზე.⁵⁰¹ სასჯელის მიზნებიდან

⁴⁹⁸ Bala N., Carrington P. J., Canada, in: International Handbook of Juvenile Justice, 2nd Edition, Scott H. Decker, Nerea Marteache (Eds.), Springer, Switzerland, 2017, 101.

⁴⁹⁹ „ბექა წიკარიშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, საქმე №1/4/592, 24 ოქტომბერი, 2015, II-44.

⁵⁰⁰ იხ. საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის განმარტებითი ბარათი, 60, <<https://info.parliament.ge/file/1/BillReviewContent/68425?>>, [1.03.2019].

⁵⁰¹ General Comment No. 10, “Children’s Rights in Juvenile Justice”, UN Committee on the Rights of the Child, Forty-fourth Session (15 January-2 February), CRC/C/GC/10, Geneva, 25 April, 2007, Para. 10.

სამართლიანობის აღდგენის ამოღება შესაძლოა გამოიწვიოს იმ გარემოებამ, რომ ხშირად სამართლიანობის აღდგენა სამაგიეროს მიზღვასთან არის გაიგივებული.⁵⁰² ავტორთა ნაწილი მიიჩნევს, რომ სამართლიანობის აღდგენა აუცილებლად გულისხმობს სამაგიეროს მიზღვას და წარმოუდგენელია სასჯელი მიზანდ არ ისახავდეს სამაგიეროს მიზღვას.⁵⁰³ თუმცა, გასაზიარებელია მოსაზრება, რომ სამართლიანობის აღდგენისა და სამაგიეროს მიზღვის გაიგივება მიზანშეუწონელია, რადგან სამაგიეროს მიზღვა უსამართლო სასჯელსაც მოიზარებს, მაშინ როდესაც სამართლიანობის აღდგენა მხოლოდ სამართლიან სამაგიეროს მიზღვას შეიძლება გულისხმობდეს.⁵⁰⁴ ვინაიდან დანაშაულებრივი ქმედების აკრძალვა სამართლიანია, ამ აკრძალვის დარღვევა უსამართლობის აქტს წარმოადგენს. შესაბამისად, უსამართლო აქტის ჩამდენის დასჯა სამართლიანობის აღდგენასაც მოასწავებს, თუმცა აუცილებელია ქმედების კრიმინალიზაციის ეტაპზე დანაშაულისა და სასჯელის შესაბამისობის საკითხის გადაწყვეტა.⁵⁰⁵ ამრიგად, სამართლიანობის აღდგენა თავის თავში გულისხმობს სამართლიანი სასჯელის შეფარდებას,⁵⁰⁶ რაზეც არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი უარს არ ამბობს. სასჯელი მიზნად ისახავს ისეთ შედეგებს, რომელთაც სამაგიეროს მიზღვის პრინციპთან საერთო არ აქვთ.⁵⁰⁷ ბავშვის უფლებათა კომიტეტი სწორედ რეპრესიისა და დასჯის ჩანაცვლებაზე ამახვილებს ყურადღებას, ნაცვლად სამართლიანი სასჯელის დაწესებით სამართლიანობის აღდგენისა. შესაბამისად, არ არსებობს არავითარი სამართლებრივი დასაბუთება, რომ სამართლიანობის აღდგენა არ იყოს გათვალისწინებული არასრულწლოვანთათვის სასჯელის შეფარდებისას.⁵⁰⁸ ამასთან, როგორც

⁵⁰² ვარძელაშვილი ი., არასრულწლოვნის მიმართ სასჯელის დანიშვნა, წიგნში: არასრულწლოვანთა კანონმდებლობის ანალიზი და სასამართლო პრაქტიკა, გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2017, 126.

⁵⁰³ დვალაძე ი., სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, სასჯელის და დანაშაულის სხვა სისხლისსამართლებრივი შედეგები, რედ. ნაჭყებია გ., მაღლაკელიძე ლ., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2013, 26.

⁵⁰⁴ ციციშვილი თ., სასჯელის პროპორციულობა, წიგნში: სისხლის სამართლის კანონმდებლობის ლიბერალიზაციის ტენდენციები საქართველოში, ავტორთა კოლექტივი, რედ. თოდუა ნ., გამომც. „მერიდიანი“ თბილისი, 2016, 640.

⁵⁰⁵ სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, ავტორთა კოლექტივი, რედ. ნაჭყებია გ., ტყეშელაძე გ., „თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა“, თბილისი, 2004, 30; სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, სახელმძღვანელო, ავტორთა კოლექტივი, რედ. ნაჭყებია გ., დვალაძე ი., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2007, 32; ნაჭყებია გ., სისხლის სამართლის პრინციპები, წიგნში: სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი (სახელმძღვანელო), მეორე გამოცემა, ავტორთა კოლექტივი, გამომც. „მერიდიანი“, რედ. ნაჭყებია გ., თოდუა ნ., თბილისი, 2016, 65.

⁵⁰⁶ ლეკვეიშვილი მ., სასჯელის მიზნები და სასჯელის შეფარდების სისხლისსამართლებრივი და კრიმინოლოგიური ასპექტები, „მართლმსაჯულება და კანონი“, №4, 2014, 22.

⁵⁰⁷ სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, ავტორთა კოლექტივი, რედ. ნაჭყებია გ., ტყეშელაძე გ., „თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა“, თბილისი, 2004, 29; სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, სახელმძღვანელო, ავტორთა კოლექტივი, რედ. ნაჭყებია გ., დვალაძე ი., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2007, 31.

⁵⁰⁸ ლეკვეიშვილი მ., სასჯელის ინდივიდუალიზაცია, როგორც სასჯელის შეფარდების მნიშვნელოვანი პრინციპი, წიგნში: სისხლის სამართლის კანონმდებლობის ლიბერალიზაციის ტენდენციები საქართველოში, ავტორთა კოლექტივი, რედ. თოდუა ნ., გამომც. „მერიდიანი“ თბილისი, 2016, 187.

აღინიშნება, სამართლიანობის აღდგენა სასჯელის უპირველესი მიზანია და სამართლიანობის აღდგენის გარეშე სასჯელი თავის ფუნქციურ დატვირთვას ვერ შეასრულებს, თუნდაც აღსრულდეს სასჯელის ნებისმიერი სხვა მიზანი.⁵⁰⁹ აღნიშნულ მოსაზრებას, ჰყავს მოწინააღმდეგეებიც,⁵¹⁰ თუმცა შეიძლება გავიზიაროთ მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ სამართლიანობის აღდგენიდან გამომდინარე სამაგიეროს მიზლის ელემენტს. როგორც იურიდიულ ლიტერატურაში აღინიშნება, დღესდღეობით, სასჯელით სამაგიეროს მიზლის მიზანი ფაქტობრივად უარყოფილია.⁵¹¹

არისტოტელეს განმარტებით, სამართალი არის ის, რაც არის კანონიერი (უნივერსალური სამართლიანობა) და თანასწორი (განსაკუთრებული სამართლიანობა).⁵¹² ესა თუ ის კანონი სამართლიანობის იდეასთან უნდა იყოს ნაზიარევი, იმის მიუხედავად, რომ სამართალი და სამართლიანობა ერთი და იგივე არაა.⁵¹³ ზოგადად, არ არსებობს სამართლიანობის საყოველთაოდ აღიარებული ცნება⁵¹⁴ და წარმოადგენს შეფასებით კატეგორიას.⁵¹⁵ იგი შინაგან კანონებზე, შინაგან მდგომარეობაზე აკეთებს აქცენტს.⁵¹⁶ სამართლებრივი სახელმწიფოს იდეიდან გამომდინარე, სამართლიანობა წარმოადგენს, როგორც სამართალ შემოქმედების, ისე სამართლის შეფარდების უპირობო მიზანს და შეფასებადია ადამიანის ფუნდამენტური უფლებებით სრულყოფილად სარგებლობისა და დაცვის ხარისხით.⁵¹⁷ სისხლის სამართალში სამართლიანობის აღდგენა თანაბარ პირობებში დაბრუნებას, მართლწესრიგში ბალანსის აღდგენას ნიშნავს.⁵¹⁸ სისხლის სამართლის პროცესის ერთ-ერთი მიზანი სწორედ სამართლებრივი წესრიგის

⁵⁰⁹ *დვალთიძე ი.*, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, სასჯელის და დანაშაულის სხვა სისხლისსამართლებრივი შედეგები, რედ. ნაჭყებია გ., მაღლაკელიძე ლ., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2013, 25.

⁵¹⁰ *ცხიტიშვილი თ.*, სასჯელის შეფარდების საკითხისათვის, წიგნში: გურამ ნაჭყებია – 75, საიუბილეო კრებული, რედ. თოდუა ნ., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2016, 133.

⁵¹¹ *ლეკვეიშვილი მ.*, სასჯელის მიზნები და არასრულწლოვანთა სასჯელის დანიშვნის სპეციფიკა, წიგნში: არასრულწლოვანთა სასჯელისა და აღმზრდელობითი ხასიათის იძულებითი ღონისძიების შეფარდების პრობლემები (სტატიათა კრებული), რედ. ლეკვეიშვილი მ., შალიკაშვილი მ., გამომც. „მერიდიანი“, 2011, 27-28; *ლეკვეიშვილი მ.*, სასჯელის მიზნები და სასჯელის შეფარდების სისხლისსამართლებრივი და კრიმინოლოგიური ასპექტები, „მართლმსაჯულება და კანონი“, №4, 2014, 19.

⁵¹² *Hess K. M.*, *Juvenile Justice*, 5th Edition, Carolyn Henderson Meier (Ed.), Wadsworth Cengage Learning, Wadsworth, 2009, 4.

⁵¹³ *ნაჭყებია გ.*, საქართველოს სისხლის სამართლის პოლიტიკის ლიბერალიზაციის მეთოდოლოგიური პრობლემები, წიგნში: სისხლის სამართლის კანონმდებლობის ლიბერალიზაციის ტენდენციები საქართველოში, ავტორთა კოლექტივი, რედ. თოდუა ნ., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2016, 61.

⁵¹⁴ *ხუბუა გ.*, სამართლის თეორია, მეორე შევსებული და გადამუშავებული გამოცემა, გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2015, 85.

⁵¹⁵ იქვე, 87.

⁵¹⁶ *ვაბუნიძე მ.*, კრიმინოლოგიური შეხედულებანი სამართლიანობასა და სამართალზე, წიგნში: გურამ ნაჭყებია – 75, საიუბილეო კრებული, რედ. თოდუა ნ., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2016, 229-230.

⁵¹⁷ „ბეჭა წიქარიშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, საქმე №1/4/592, 24 ოქტომბერი, 2015, II-44.

⁵¹⁸ *დვალთიძე ი.*, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, სასჯელის და დანაშაულის სხვა სისხლისსამართლებრივი შედეგები, რედ. ნაჭყებია გ., მაღლაკელიძე ლ., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2013, 28.

აღდგენაა.⁵¹⁹ სამართლიანობა მოითხოვს, რომ ის პირი, რომელმაც დანაშაული ჩაიდინა დაუსჯელი არ დარჩეს,⁵²⁰ ვინაიდან დანაშაული წარმოადგენს სახელმწიფოს იდეის უარყოფას თუ უგულებელყოფას.⁵²¹ „სახელმწიფო იუსტიცია“ სჯის დამნაშავეს სწორედ სამართლიანობისა და დარღვეული სამართლებრივი წესრიგის აღსადგენად.⁵²² საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, მიუხედავად იმისა, რომ ადამიანის თავისუფლება უმთავრესი ღირებულებაა, ის იმავდროულად ზღვარდადებულია საზოგადოების სხვა წევრების თავისუფლებით და ყველა, ვინც ბოროტად ისარგებლებს თავისუფლებით და ხელყოფს სხვის უფლებას, სამართლიანობა მოითხოვს, აღდგეს თავდაპირველი წონასწორობა და სამომავლოდაც საფრთხის ქვეშ არ დადგეს ყველას ერთნაირი უფლება თავისუფლებაზე. სასჯელით სამართლიანობის აღდგენის მიზანი სწორედ მართლწესრიგში ბალანსის აღდგენასა და შენარჩუნებას გულისხმობს.⁵²³ პირი არღვევს რა სოციალურ სამართლიანობას, სახელმწიფოს რეაქცია გამოხატულებას ჰპოვებს სასჯელში და ამ უკანასკნელის წინაშე ისახება ამოცანა აღადგინოს სოციალური სამართლიანობა.⁵²⁴ სამართლიანობის გრძნობას დიდი ძალა აქვს დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის საქმეში.⁵²⁵

აღნიშნული მიდგომა თანაბრად ვრცელდება როგორც არასრულწლოვანთა, ისე სრულწლოვანთა მართლმსაჯულების მიმართ. არასრულწლოვანსაც იგივე წარმატებით შეუძლია გადააბიჯოს საკუთარ თავისუფლებას და საფრთხე შეუქმნას სხვათა უფლებებს, როგორც სრულწლოვანს. ამ შემთხვევაში, ჩადენილი ქმედების სამართლებრივი ხასიათის გათვალისწინებით, ხელისუფლება რეაგირებს სწორედ მართლმსაჯულების მექანიზმის ამოქმედებით. შესაბამისად, იქ სადაც არსებობს მართლმსაჯულება, შეუძლებელია, არ არსებობდეს სამართლიანობა, რადგან ეს უკანასკნელი მართლმსაჯულების განუყოფელი ელემენტია. მართლმსაჯულება სამართლიანობის გარეშე

⁵¹⁹ *თუმანიშვილი გ.*, სისხლის სამართლის პროცესი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, რედ. გიორგაძე გ., გამომც. „იურისტების სამყარო“, თბილისი, 2014, 38.

⁵²⁰ *ლეკვეიშვილი მ.*, სასჯელის ინდივიდუალიზაცია, როგორც სასჯელის შეფარდების მნიშვნელოვანი პრინციპი, წიგნში: სისხლის სამართლის კანონმდებლობის ლიბერალიზაციის ტენდენციები საქართველოში, ავტორთა კოლექტივი, რედ. თოდუა ნ., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2016, 176; *ლეკვეიშვილი მ.*, სასჯელის ცნება და მიზნები, წიგნში: სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი (სახელმძღვანელო), მეორე გამოცემა, ავტორთა კოლექტივი, გამომც. „მერიდიანი“, რედ. ნაჭყებია გ., თოდუა ნ., თბილისი, 2016, 485.

⁵²¹ *ნაჭყებია გ.*, დანაშაულისა და სასჯელის შინაგანი ერთიანობის პრობლემა, წიგნში: მზია ლეკვეიშვილი – 85, საიუბილეო კრებული, რედ. ივანიძე მ., გამომც. „იურისტების სამყარო“, თბილისი, 2014, 10.

⁵²² *თუმანიშვილი გ.*, აღდგენითი (რესტორაციული) მართლმსაჯულება და მისი განვითარების პერსპექტივა საქართველოში, წიგნში: სისხლის სამართლის მეცნიერება ერთიანი ევროპული განვითარების პროცესში, სისხლის სამართლის სამეცნიერო სიმპოზიუმის კრებული, რედ. ტურავა მ., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2013, 254.

⁵²³ „ბექა წიქარიშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, საქმე №1/4/592, 24 ოქტომბერი, 2015, II-45.

⁵²⁴ *გოთუა ზ.*, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი (სასჯელი), გამომც. საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის სახელმწიფოსა და სამართლის ინსტიტუტი, თბილისი, 2001, 8.

⁵²⁵ *ნაჭყებია გ.*, სისხლის სამართლის პრინციპები, წიგნში: სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი (სახელმძღვანელო), მეორე გამოცემა, ავტორთა კოლექტივი, გამომც. „მერიდიანი“, რედ. ნაჭყებია გ., თოდუა ნ., თბილისი, 2016, 66.

ვერ იქნება ეფექტიანი. მნიშვნელოვანია, რომ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში სასჯელის მიზნების განხორციელებამ საზოგადოებაში სწორედ სამართლიანობის განცდა უნდა დატოვოს.⁵²⁶ სამართლიანობის ცნება სასჯელის სხვა მიზნებისაგან განყენებული არ არის, არამედ იგი სასჯელის მიზნების განხორციელებას ემსახურება. სასჯელის სამართლიანობაში მოიზარება სასჯელის შეფარდების სამართლებრივი გადაწყვეტა, საზოგადოებისათვის მაქსიმალური სარგებლის მოტანა და შესაძლებლობის ფარგლებში, სადამსჯელო ღონისძიებათა ეკონომიური გამოყენება.⁵²⁷

სამართლიანობა და საზოგადოებრივი უსაფრთხოება სწორედ ის ძირითადი ინტერესებია, რომლებიც შესაძლოა, ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმის გათვალისწინებით, დაუპირისპირდნენ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებს.

3.3 ინტერესთა ბალანსის ანალიზი არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების მარეგულირებელი კანონმდებლობის მიხედვით

არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესები, როგორც უპირველესი მნიშვნელობის მქონე ერთ-ერთი გარემოება, როგორც უკვე აღინიშნა, ითვალისწინებს სხვა, ასევე უპირველესი მნიშვნელობის მქონე დაპირისპირებული ინტერესების არსებობის შესაძლებლობას, რაც, ბუნებრივია, დამოკიდებულია ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმეზე და არასრულწლოვნისაგან მომდინარე საფრთხეებზე. შესაბამისად, ყოველთვის არ წარმოიქმნება ინტერესთა ბალანსის აუცილებლობა და შესაძლოა არასრულწლოვნის ინტერესებს მიენიჭოს დამძლევი ეფექტი, აბსოლუტური უპირატესობა ჩადენილი ქმედების და არსებული საფრთხეების ნაკლებმნიშვნელობის გათვალისწინებით. თუმცა, „მაშინ, როდესაც ინტერესების დაპირისპირება აუცდენელია, წარმოიშობა მათი ჰარმონიზაციის, სამართლიანი დაბალანსების აუცილებლობა“.⁵²⁸ დემოკრატია ეყრდნობა ინტერესებს შორის გონივრული ბალანსის არსებობას.⁵²⁹ კერძო და საჯარო ინტერესების გონივრული დაბალანსება წარმოადგენს როგორც უფლებით სარგებლობის, ისე კონკრეტული საჯარო მიზნების მიღწევის საშუალებას.⁵³⁰ „სამართლებრივ სახელმწიფოში კანონზომიერია იმის მოლოდინი, რომ კერძო და საჯარო

⁵²⁶ *ივანიძე მ.*, სასჯელის შეფარდების ზოგადი საწყისები საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კანონმდებლობის მიხედვით, „სისხლის სამართლის აქტუალური საკითხები“, №1, 2017, 9.

⁵²⁷ *ღებეჭავიძე მ.*, სასჯელის მიზნები და სასჯელის შეფარდების სისხლისსამართლებრივი და კრიმინოლოგიური ასპექტები, „მართლმსაჯულება და კანონი“, №4, 2014, 22.

⁵²⁸ „საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, საქმე №1/1/477, 22 დეკემბერი, 2011, II-45.

⁵²⁹ *ერემაძე ქ.*, ინტერესთა დაბალანსება დემოკრატიულ საზოგადოებაში, რედ. ხეცურიანი ჯ., პაპუაშვილი გ., ვარძელაშვილი კ., თბილისი, 2013, 15.

⁵³⁰ „საქართველოს მოქალაქეები ვალერიან გებლახიანი, მამუკა ნიკოლაიშვილი და ალექსანდრე სილაგაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, საქმე 1/4/557,571,576, 13 ნოემბერი, 2014, II-27.

ინტერესების ურთიერთმიმართება სამართლიანი იქნება“.⁵³¹ მართალია, პრიორიტეტი ენიჭება არასრულწლოვნის ინტერესებს, მაგრამ არ უნდა მოხდეს სხვა ინტერესთა იგნორირება.⁵³² თუმცა, არც ის არის გამორიცხული, რომ კონკრეტულ შემთხვევაში, შესაძლოა შეუძლებელიც კი იყოს ინტერესთა შორის ბალანსის მიღწევა, რა დროსაც, როგორც უკვე აღინიშნა, დამძლევი ეფექტი არასრულწლოვნის ინტერესებზე მორგებულ გადაწყვეტილებას უნდა მიენიჭოს, თუმცა, იშვიათ საგამონაკლისო შემთხვევაში, შესაძლოა მართლმსაჯულების სხვა ინტერესები აღმოჩნდეს გადამწყვეტი, რაც მყარ დასაბუთებას საჭიროებს.

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების მარეგულირებელი კანონმდებლობა ითვალისწინებს არაერთ გარანტიას, რომლებიც უზრუნველყოფენ კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნის ინტერესების საზოგადოებრივი უსაფრთხოების, სამართლიანობისა და მართლმსაჯულების სხვა ინტერესებთან სამართლიან დაბალანსებას.

ამკის მე-9 მუხლი ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პრინციპის სახით ითვალისწინებს *პატიმრობას, როგორც უკიდურეს ღონისძიებას*, რომელიც კონვენციურ დებულებას წარმოადგენს⁵³³ და ემსახურება არასრულწლოვნის პერსონალური განვითარებისა და ბავშვის გარე სამყაროსთან ურთიერთობების მნიშვნელობის ყოველმხრივ გაცნობიერებას მის მიმართ სოციალური რეაქციის კონკრეტული ღონისძიების შერჩევამდე.⁵³⁴ ანალოგიურ სტანდარტს აწესებს „პეკინის წესებიც“ და კრძალავს არასრულწლოვნის მიმართ თავისუფლების აღკვეთის გამოყენებას, გარდა სერიოზული ძალადობრივი დანაშაულის ჩადენისა, რა დროსაც მიზანშეუწონელია სხვა ღონისძიების გამოყენება.⁵³⁵ თავისუფლების აღკვეთა, როგორც სასჯელი არის საზოგადოების რეაქცია ჩადენილ დანაშაულზე, რომელსაც სერიოზული გავლენა შეიძლება ჰქონდეს ბავშვის განვითარებასა და მის მომავალზე.⁵³⁶ ციხეში რამდენიმე წლის გატარებამ კანონდამრღვევ არასრულწლოვანს შესაძლოა ჩამოუყალიბოს კრიმინალური მენტალიტეტი და გახდეს სისხლის სამართლის დამნაშავე.⁵³⁷ ამასთან, ჩატარებული

⁵³¹ „საქართველოს მოქალაქეები დავით ჯიმშელეიშვილი, ტარიელ გვეტაძე და ნელი დაღალიშვილი საქართველო პარლამენტის წინააღმდეგ“, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, საქმე №1/2/384, ივლისი, 2007, II-19.

⁵³² *იმერლიშვილი ი.*, არასრულწლოვანთა უფლებები: საერთაშორისო გამოცდილება და საქართველოში არსებული მდგომარეობა, წიგნში: ადამიანის უფლებათა დაცვა, კონსტიტუციური რეფორმა და სამართლის უზენაესობა საქართველოში (სტატიათა კრებული), რედ. კორკელია კ., თბილისი, 2017, 74.

⁵³³ იხ. ბავშვის უფლებათა კონვენციის 37-ე მუხლის „ბ“ ქვეპუნქტი.

⁵³⁴ *Schabas W., Sax H.*, A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Prohibition of Torture, Death Penalty, Life Imprisonment and Deprivation of Liberty, Article 37, André Alen, Johan Vande Lanotte, Eugene Verhellen, Fiona Ang, Eva Berghmans, Mieke Verheyde (Eds.), Martunus Nijhoff Publishers, Leiden, Boston, 2006, 81.

⁵³⁵ United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice (“The Beijing Rules”),

Adopted by General Assembly Resolution 40/33 of 29 November 1985, Rule 17.1 (c).

⁵³⁶ *Schabas W., Sax H.*, A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Prohibition of Torture, Death Penalty, Life Imprisonment and Deprivation of Liberty, Article 37, André Alen, Johan Vande Lanotte, Eugene Verhellen, Fiona Ang, Eva Berghmans, Mieke Verheyde (Eds.), Martunus Nijhoff Publishers, Leiden, Boston, 2006, 81.

⁵³⁷ ადამიანის უფლებები და სასჯელდსრულების დაწესებულებები, სახელმძღვანელო ადამიანის უფლებების საკითხებში სასჯელდსრულების დაწესებულების

კვლევები ცხადყოფს, რომ არასრულწლოვნებს, რომლებსაც თავისუფლების აღკვეთა შეეფარდათ, რეციდივის მაღალი მაჩვენებელი ახასიათებთ და ზოგადად, სისხლისსამართლებრივი სისტემისაგან განრიდება მეტად უწყობს ხელს ახალი დანაშაულის ჩადენის შემცირებას.⁵³⁸ სწორედ ამიტომაც წარმოადგენს იგი უკანასკნელ საშუალებას და მიაწინებს, რომ სასჯელის აღნიშნული სახე, როგორც წესი, არ ემსახურება არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებს, წინააღმდეგ შემთხვევაში, უკიდურესი ზომა არ იქნებოდა. იგი გამოიყენება აბსოლუტური აუცილებლობის შემთხვევაში, საჯარო წესრიგის დასაცავად.⁵³⁹ თავისუფლების აღკვეთა, როგორც *Ultima Ratio* ნიშნავს ისეთ შემთხვევას, როდესაც ფაქტების სიმძიმედან გამომდინარე, მოსამართლეს სხვა გამოსავალი აღარ აქვს.⁵⁴⁰ სწორედ აქ წარმოჩინდება საზოგადოებრივი უსაფრთხოების ინტერესის განსაკუთრებული მნიშვნელობა და წარმოადგენს ნეგატიური სპეციალური პრევენციის გამოხატულებას, რაც გულისხმობს საზოგადოების დამნაშავესაგან დაცვის მიზნით, მოზარდის გარკვეული პერიოდით იზოლირებას, რათა აღკვეთილ იქნეს მის მიერ დანაშაულის ჩადენა ახლო მომავალში⁵⁴¹ ანუ მსჯავრდებულის იზოლაციით საზოგადოების დაცვა.⁵⁴² ამრიგად, თავისუფლების აღკვეთის გამოყენება წარმოადგენს დამბალანსებელს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებსა და საზოგადოებრივი უსაფრთხოების ინტერესს შორის. უზენაესმა სასამართლომ ერთ-ერთ საქმეში, სადაც არასრულწლოვანს ბრალად ედებოდა დამამძიმებელ გარემოებებში ძარცვის ორი ეპიზოდის ჩადენა, არ გაიზიარა დაცვის მხარის პოზიცია სასჯელის სიმკაცრესთან დაკავშირებით და 5 წლითა და 3 თვის ვადით შეფარდებული თავისუფლების აღკვეთა, ჩადენილი დანაშაულის განსაკუთრებით მძიმე ხასიათისა და წარსულში ორჯერ ნასამართლობის გათვალისწინებით, მიიჩნია უკიდურეს ზომად, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებზე ყოველგვარი მსჯელობის გარეშე.⁵⁴³ აღნიშნულის საპირისპიროდ, საკასაციო პალატამ

თანამშრომლებისათვის, გაეროს ადამიანის უფლებათა უმაღლესი კომისრის ოფისი, თარგმანი გეგეჩკორი ა., რედ. მარგიშვილი რ., ნიუ-იორკი, უნევა, 2005, 180.

⁵³⁸ *კავთუაშვილი ე.*, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი – დასჯის თუ აღზრდის სამართალი?!, „სამართალი და მსოფლიო“, №4, თბილისი, 2016, 206.

⁵³⁹ *პრადელი, ჟ.*, შედარებითი სისხლის სამართალი, თარგმანი სუმბათაშვილი ე., რედ. ნინიძე თ., გამომც. „სანი“, 1999, 443.

⁵⁴⁰ *პრადელი, ჟ.*, შედარებითი სისხლის სამართალი, თარგმანი სუმბათაშვილი ე., რედ. ნინიძე თ., გამომც. „სანი“, 1999, 443; *ხერხეულიძე ი.*, საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა – არასაპატიმრო სახის სასჯელთა შორის არასრულწლოვან დამნაშავეთა რესოციალიზაციის ერთ-ერთი საუკეთესო აგენტი, „მართლმსაჯულება და კანონი“, №2, თბილისი, 2011, 119; *ხერხეულიძე ი.*, პრობაციის ინსტიტუტი - არასრულწლოვან დამნაშავეთა რეინტეგრაციის უზრუნველყოფის ინსტრუმენტი (საქართველოსა და აშშ-ის სისხლისსამართლებრივი მიდგომის შედარებითი ანალიზი), წიგნში: მზია ლეკვეიშვილი – 85, საიუბილეო კრებული, რედ. ივანიძე მ., გამომც. „იურისტების სამყარო“, თბილისი, 2014, 171.

⁵⁴¹ *შალიკაშვილი მ., მიქნაძე გ.*, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება (სახელმძღვანელო), მეორე გამოცემა, გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, ფრაიბურგი, სტრასბურგი, 2016, 126.

⁵⁴² *ცეციტიშვილი თ.*, სასჯელის შეფარდების საკითხისათვის, წიგნში: გურამ ნაჭყებია – 75, საიუბილეო კრებული, რედ. თოდუა ნ., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2016, 136.

⁵⁴³ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2017 წლის 2 ოქტომბრის განაჩენი, საქმე №362აპ-17.

დამამძიმებელ გარემოებებში ჩადენილი ქურდობისათვის არასრულწლოვნისათვის 4 წლისა და 6 თვის ვადით დანიშნული თავისუფლების აღკვეთა არ მიიჩნია უკიდურეს ზომად და ბავშვის ასაკის, რეინტეგრაციისა და საზოგადოებაში კონსტრუქციული როლის შესრულების ხელშეწყობის მიზნით, აღკვეთურ ღონისძიებად პირობითი მსჯავრი განსაზღვრა.⁵⁴⁴

გარდა ზემოაღნიშნულისა, ინტერესთა ბალანსის თვალსაზრისით, საინტერესოა არასრულწლოვნის მიმართ აღკვეთის ღონისძიების განსაკუთრებით, პატიმრობის გამოყენების საკითხის განხილვა. სსკ-ის 198-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, „აღკვეთის ღონისძიება გამოიყენება იმ მიზნით, რომ ბრალდებულმა თავი არ აარიდოს სასამართლოში გამოცხადებას, აღიკვეთოს მისი შემდგომი დანაშაულებრივი საქმიანობა, უზრუნველყოფილ იქნეს განაჩენის აღსრულება“. ამკ-ის 64-ე მუხლის პირველი ნაწილის შესაბამისად, პატიმრობის გამოყენების ერთ-ერთი საფუძველი არის არასრულწლოვნის მიმადვის, მის მიერ მართლმსაჯულების განხორციელებისათვის და მტკიცებულებების მოპოვებისათვის ხელის შეშლის, აგრეთვე ახალი დანაშაულის ჩადენის თავიდან აცილება. ამასთან, მიზანი, რომელსაც პატიმრობა ემსახურება უნდა აღემატებოდეს მისი თავისუფლების ინტერესს. გასაზიარებელია გამოთქმულ მოსაზრება, რომ არ შეიძლება პატიმრობა არასრულწლოვნის ინტერესებს ემსახურებოდეს,⁵⁴⁵ არამედ იგი ემსახურება მართლმსაჯულების შეუფერხებლად განხორციელების მიზნებს. პატიმრობის მიზანია, მოახდინოს მართლმსაჯულების ხელისშემშლელი გარემოებების აღმოფხვრა, რათა უზრუნველყოფილ იქნეს სისხლის სამართლის საქმის სამართლიანი განხილვა.⁵⁴⁶ სისხლისსამართლებრივი მართლმსაჯულების ჯეროვანი განხორციელება ღირებულ კონსტიტუციურ სიკეთეს წარმოადგენს, რომლის მისაღწევადაც კანონმდებელი უფლებამოსილია დაადგინოს გარკვეული შეზღუდვები.⁵⁴⁷ შესაბამისად, ამ შემთხვევაშიც, შეუძლებელია ვისაუბროთ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დამძლევ ეფექტზე და აღკვეთის ღონისძიებების გამოყენება წარმოადგენს ბალანსის მექანიზმს არასრულწლოვნის ინტერესებსა და მართლმსაჯულების სხვა ინტერესთა შორის. თბილისის სააპელაციო სასამართლოს განმარტებით, „არასრულწლოვანი ბრალდებულისათვის პატიმრობის შეფარდება ძალზედ სენსიტიური საკითხია, მაგრამ ეს სულაც არ ნიშნავს იმას, რომ მის საუკეთესო ინტერესებს ყველა შემთხვევაში უნდა მიენიჭოს უპირატესობა სხვა სიკეთებთან

⁵⁴⁴ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2016 წლის 26 ივლისის განაჩენი, საქმე №251აპ-16.

⁵⁴⁵ შალვაკაშვილი მ., არასრულწლოვნის მიმართ აღკვეთის ღონისძიების სახით პატიმრობის გამოყენება ქართული სისხლის სამართლის მიხედვით, „გერმანულ-ქართული სისხლის სამართლის ჟურნალი“, მე-2 გამოცემა, 2016, 25.

⁵⁴⁶ „საქართველოს მოქალაქე გიორგი უგულავა საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, საქმე №3/2/646, 15 სექტემბერი, 2015, II-31.

⁵⁴⁷ „საქართველოს მოქალაქეები თეიმურაზ ჯანაშია და გიული ალასანია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, საქმე №2/1/631, 18 აპრილი, 2016, II-9.

მიმართებით“.⁵⁴⁸ თუმცა, ასევე სააპელაციო სასამართლოს განმარტებით, არასრულწლოვნის მიმართ აღკვეთის ღონისძიების გამოყენება და მისი კონკრეტული ფორმის შერჩევა უნდა მოხდეს განსაკუთრებული სიფრთხილით და გამოყენებული ღონისძიება ყველა შემთხვევაში უნდა იყოს არასრულწლოვნის პიროვნებისა და ჩადენილი ქმედების თანაზომიერი.⁵⁴⁹

გარდა ზემოაღნიშნულისა, ზოგიერთი ავტორის მიერ საჯარო ინტერესის უპირატესობად ფასდება არასრულწლოვანი მოწმისათვის ჩვენების მიცემის ვალდებულების დაკისრება, მაშინ როდესაც ბავშვის უფლებათა კონვენციის მე-12 მუხლი შეხედულებების გამოხატვის თავისუფლებას განამტკიცებს.⁵⁵⁰

რაც შეეხება საუკეთესო ინტერესებსა და სამართლიანობას შორის ბალანსის უზრუნველყოფას, ამ თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანია, ყურადღება გამახვილდეს თანაზომიერების პრინციპზე, „რომელიც სამართლებრივი სახელმწიფოს იდეის უმნიშვნელოვანესი მონაპოვარია“,⁵⁵¹ არ წარმოადგენს ინდივიდის უფლებას, თუმცა მისი დაცვის თვალსაზრისით გადამწყვეტი მნიშვნელობა გააჩნია⁵⁵² და უზრუნველყოფს როგორც პირის თავისუფლებას, ისე თავისუფლების შეზღუდვისადმი თანაზომიერ დამოკიდებულებას. ამასთან, კრძალავს, ძირითად უფლებებში ზომაზე მეტ ჩარევას.⁵⁵³ მას ადამიანის უფლებების სფეროში აქვს ინტერპრეტაციის პრინციპის ფუნქცია ძირითადი უფლებების შეზღუდვის უკიდურესი ფარგლების დადგენის თვალსაზრისით.⁵⁵⁴ არც ერთ ინდივიდს, მათ შორის, არც კანონთან კონფლიქტში მყოფ ადამიანს არ მოეთხოვება შესწიროს საკუთარი ინტერესები იმაზე მეტად, ვიდრე ეს აბსოლუტურად აუცილებელი და გონივრულად პროპორციული არ არის დანაშაულის შედეგად მიყენებული ზიანის ან ზიანის საფრთხისა.⁵⁵⁵ დამნაშავე არ უნდა გახდეს ინსტრუმენტი სახელმწიფოს ხელში, არამედ უნდა დაისაჯოს თავისი

⁵⁴⁸ *ქვრივიშვილი თ.*, არასრულწლოვნის პატიმრობა, როგორც უკიდურესი ღონისძიება (ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოსა და საქართველოს სასამართლოების პრაქტიკის ანალიზი), „სისხლის სამართლის აქტუალური საკითხები“, №1, 2017, 108.

⁵⁴⁹ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს საგამომიებო კოლეგიის 2015 წლის 25 თებერვლის განჩინება, საქმე №1გ/178-15.

⁵⁵⁰ *Eklund H.*, Article 12 of the “UN’s Convention on the Rights of the Child” and the Procedural Status of Children in Sweden, in: *Procedural Law: Court Administrations*, Publisher Scandinavian Studies in Law, Peter Wahlgren (Ed.), Stockholm, 2007, 171.

⁵⁵¹ *კობახიძე ი.*, სამართლებრივი სახელმწიფოს პრინციპი, როგორც უშუალოდ მოქმედი სამართალი, „სამართლის ჟურნალი“, №1, 2013, 319.

⁵⁵² *იზორია ლ.*, საქართველოს კონსტიტუციის 39-ე მუხლის კომენტარი, წიგნში: საქართველოს კონსტიტუციის კომენტარი, თავი მეორე, საქართველოს მოქალაქეობა, ადამიანის უფლებანი და ძირითადი თავისუფლებანი, ავტორთა კოლექტივი, რედ. ტურავა პ., გამომც. შპს. „პეტიტი“, 2013, 484.

⁵⁵³ *იზორია ლ.*, საქართველოს კონსტიტუციის მე-7 მუხლის კომენტარი, წიგნში: საქართველოს კონსტიტუციის კომენტარი, თავი მეორე, საქართველოს მოქალაქეობა, ადამიანის უფლებანი და ძირითადი თავისუფლებანი, ავტორთა კოლექტივი, რედ. ტურავა პ., გამომც. შპს. „პეტიტი“, 2013, 24.

⁵⁵⁴ *გაბრილიძე გ.*, თანაზომიერების პრინციპი ევროპის გაერთიანების სამართლის ძირითადი უფლებებისა და თავისუფლებების სფეროში, წიგნში: ადამიანის უფლებათა ევროპული სტანდარტები და მათი გავლენა საქართველოს კანონმდებლობასა და პრაქტიკაზე, სტატიათა კრებული, რედ. კორკელია კ., თბილისი, 2006, 69.

⁵⁵⁵ *Ashworth A., Horder, J.*, Principles of Criminal Law, 7th Edition, Oxford University Press, Oxford, 2013, 10.

ქმედებისათვის, ბრალის ხარისხისა და მისი პიროვნების გათვალისწინებით.⁵⁵⁶ „დაუშვებელია ლეგიტიმური მიზნის მიღწევა განხორციელდეს ადამიანის უფლების მომეტებული შეზღუდვის ხარჯზე“.⁵⁵⁷ თანაზომიერების პრინციპს განამტკიცებს როგორც ამკ-ის მე-7 მუხლი, ისე ბავშვის უფლებათა კონვენციის მე-40 მუხლის მე-4 პუნქტი. ეს უკანასკნელი რეგულაცია სახელმწიფოებს ავალდებულებს არასრულწლოვნის მიმართ გამოყენებული ნებისმიერი ღონისძიების შესაბამისობის უზრუნველყოფას ბავშვის კეთილდღეობასთან და პროპორციულობის დაცვას ინდივიდუალური გარემოებებისა და დანაშაულის სიმძიმის მხედველობაში მიღებით.⁵⁵⁸ ამკ-ის მე-7 მუხლის თანახმად, კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნის მიმართ გამოყენებული ზომა უნდა შეესაბამებოდეს როგორც ჩადენილ ქმედებას, ისე არასრულწლოვნის პიროვნებას, ასაკს, საგანმანათლებლო, სოციალურ და სხვა საჭიროებებს. მსგავსი მიდგომა ადასტურებს, რომ „მართალია, სისხლის სამართალი, უპირველეს ყოვლისა, ქმედების სამართალია, მაგრამ იგი ამავე დროს მოქმედის სამართალიც არის“.⁵⁵⁹ არასრულწლოვნის პიროვნება ფართო ცნებაა და მოიცავს არა მარტო წმინდა პიროვნულ თვისებებს, არამედ მის წარსულ ცხოვრებასაც. პიროვნული თვისებები, თავის მხრივ, გულისხმობს არასრულწლოვნის ფსიქიკური განვითარების დონეს, ხასიათს, ფსიქოლოგიურ ტიპს, მის შეხედულებებს, ღირებულებებს, მსოფლმხედველობას, გარე სამყაროსადმი დამოკიდებულებას.⁵⁶⁰ ჩადენილ ქმედებაში მოიაზრება ამ ქმედების საზოგადოებრივი საშიშროების ხარისხი, დამდგარი შედეგი, მოსალოდნელი საფრთხის ხარისხი, ბრალის ხარისხი და სხვ.⁵⁶¹

⁵⁵⁶ ტურავა მ., სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მეცხრე გამოცემა, რედ. მაღლაკელიძე ლ., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2013, 356.

⁵⁵⁷ „დანის მოქალაქე ჰეიკე ქონქვისტი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, საქმე №3/1/512, 26 ივნისი, 2012, II-60.

⁵⁵⁸ Van Bueren G., A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 40 (Child Criminal Justice), André Alen, Johan Vande Lanotte, Eugene Verhellen, Fiona Ang, Eva Berghmans, Mieke Verheyde (Eds.), Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, Boston, 2006, 30.

⁵⁵⁹ თოდუა ნ., არასრულწლოვანთა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა, წიგნში: სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი (სახელმძღვანელო), მეორე გამოცემა, ავტორთა კოლექტივი, გამომც. „მერიდიანი“, რედ. ნაჭყებია გ., თოდუა ნ., თბილისი, 2016, 662; თოდუა ნ., პირობითი მსჯავრი, წიგნში: სისხლის სამართლის კანონმდებლობის ლიბერალიზაციის ტენდენციები საქართველოში, ავტორთა კოლექტივი, რედ. თოდუა ნ., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2016, 374-375; ივანიძე მ., არასრულწლოვანი და მისი საუკეთესო ინტერესები, წიგნში: არასრულწლოვანთა კანონმდებლობის ანალიზი და სასამართლო პრაქტიკა, გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2017, 33.

⁵⁶⁰ ივანიძე მ., არასრულწლოვანი და მისი საუკეთესო ინტერესები, წიგნში: არასრულწლოვანთა კანონმდებლობის ანალიზი და სასამართლო პრაქტიკა, გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2017, 33-34; თოდუა ნ., არასრულწლოვანთა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა, წიგნში: სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი (სახელმძღვანელო), მეორე გამოცემა, ავტორთა კოლექტივი, გამომც. „მერიდიანი“, რედ. ნაჭყებია გ., თოდუა ნ., თბილისი, 2016, 669.

⁵⁶¹ თოდუა ნ., არასრულწლოვანთა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა, წიგნში: სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი (სახელმძღვანელო), მეორე გამოცემა, ავტორთა კოლექტივი, რედ. ნაჭყებია გ., თოდუა ნ., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2016, 661-662; ვარძელაშვილი ი., არასრულწლოვნის მიმართ სასჯელის დანიშვნა, წიგნში: არასრულწლოვანთა კანონმდებლობის ანალიზი და სასამართლო პრაქტიკა, გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2017, 134.

მართლმსაჯულებაში სამართლიანობა სხვა არაფერია თუ არა თანაზომიერების პრინციპის დაცვა. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 259-ე მუხლის მე-4 ნაწილის თანახმად, „სასამართლოს განაჩენი სამართლიანია, თუ დანიშნული სასჯელი შეესაბამება მსჯავრდებულის პიროვნებას და მის მიერ ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმეს“. რარიგ კანონიერი ან/და დასაბუთებული არ უნდა იყოს განაჩენი, იგი ნაკლებეფექტიანია უსამართლო სასჯელის (მეტისმეტად მკაცრის ან ღმობიერის) პირობებში.⁵⁶² ამრიგად, პროპორციულობა, ერთი მხრივ, კრძალავს მკაცრი სასჯელის გამოყენებას, ხოლო, მეორე მხრივ, გამოიციხავს მეტისმეტად მსუბუქი სასჯელის გამოყენებას. შესაბამისად, თანაზომიერება უზრუნველყოფს, როგორც არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დაცულობას, ისე მართლწესრიგში ბალანსის აღდგენას. თუ სამართლიანი სასჯელი მართლწესრიგის აღდგენას ემსახურება, უსამართლო სასჯელი მართლწესრიგს არღვევს.⁵⁶³ სასჯელის სამართლიანობა შურისგების გრძნობას კი არ აკმაყოფილებს, არამედ სწორედ სამართლიანობის გრძნობას.⁵⁶⁴ სამართლიანობის აღდგენა ბრალის პროპორციული სასჯელის დანიშვნის გარეშე წარმოუდგენელია.⁵⁶⁵

ამრიგად, თანაზომიერების პრინციპი ემსახურება სამართლიანობასა და საუკეთესო ინტერესებს შორის ბალანსის დაცვას, მით უფრო, რომ თანაზომიერი სასჯელი თავად არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებსაც ემსახურება იმ თვალსაზრისით, რომ კრძალავს უფლებაში ზომაზე მეტ ჩარევას, სასჯელის აშკარად დისპროპორციულობას და, შესაბამისად, გამოიციხება არაადამიანური და დამამცირებელი მოპყრობის რისკები.⁵⁶⁶ ამასთან, სასჯელის სამართლიანობა ხელს უწყობს მსჯავრდებულის მიერ სასჯელისადმი სწორი დამოკიდებულების შემუშავებას.⁵⁶⁷ ვინაიდან დანაშაული სახელმწიფოს წინაშე უპასუხისმგებლობის აქტია, სასჯელმა მსჯავრდებულში პოზიტიური

⁵⁶² საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის კომენტარი, ავტორთა კოლექტივი, რედ. გიორგაძე გ., თბილისი, 2015, 724.

⁵⁶³ *დვალთიძე ი.*, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, სასჯელის და დანაშაულის სხვა სისხლისსამართლებრივი შედეგები, რედ. ნაჭყებია გ., მაღლაკელიძე ლ., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2013, 28.

⁵⁶⁴ სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, ავტორთა კოლექტივი, რედ. ნაჭყებია გ., ტყეშელიაძე გ., „თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა“, თბილისი, 2004, 30; სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, სახელმძღვანელო, ავტორთა კოლექტივი, რედ. ნაჭყებია გ., დვალთიძე ი., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2007, 32.

⁵⁶⁵ *მჭედლიშვილი-ჰედრიხი ქ.*, სანქციები არასრულწლოვანთა სისხლის სამართალში გერმანიის კანონმდებლობის მიხედვით, წიგნში: არასრულწლოვანთა სასჯელისა და აღმზრდევლობითი ხასიათის იძულებითი ღონისძიებების შეფარდების პრობლემები (სტატიათა კრებული), რედ. ლეკვიშვილი მ., შალიკაშვილი მ., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2011, 246.

⁵⁶⁶ *გოციროძე ე.*, საქართველოს კონსტიტუციის მე-17 მუხლის კომენტარი, წიგნში: საქართველოს კონსტიტუციის კომენტარი, თავი მეორე, საქართველოს მოქალაქეობა, ადამიანის უფლებანი და ძირითადი თავისუფლებანი, ავტორთა კოლექტივი, რედ. ტურავა პ., გამომც. შპს. „პეტიტი“, 2013, 125.

⁵⁶⁷ სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, ავტორთა კოლექტივი, რედ. ნაჭყებია გ., ტყეშელიაძე გ., „თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა“, თბილისი, 2004, 30; სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, სახელმძღვანელო, ავტორთა კოლექტივი, რედ. ნაჭყებია გ., დვალთიძე ი., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2007, 32.

პასუხისმგებლობა უნდა გამოადვილოს,⁵⁶⁸ რაც მხოლოდ პროპორციული სასჯელის დაკისრებით მიიღწევა. მხოლოდ პროპორციულ სასჯელს შეუძლია არასრულწლოვანზე დადებითი ეფექტის მოხდენა და მისი კანონის წინაშე პასუხისმგებლობის გრძნობით განმსჭვალვა. კონკრეტული დანაშაულისათვის თანაზომიერი სასჯელის გამოყენება ემსახურება სასჯელის მიზნების რეალიზების შესაძლებლობას.⁵⁶⁹

ზემოთგანხილული შემთხვევების პარალელურად, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების მარეგულირებელი კანონმდებლობა ასევე ითვალისწინებს ისეთ რეგულაციებს, რომლებიც არ ემსახურება არც ინტერესთა დაბალანსების და არც რომელიმე ღირებულ ინტერესისათვის უპირატესობის მინიჭების მიზანს. ამის მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ კანონით განსაზღვრული მინიმალური ვადების არსებობა პირობით ვადამდე გათავისუფლებისა და თავისუფლების აღკვეთის სახით დანიშნული სასჯელის უფრო მსუბუქი სახის სასჯელით შეცვლის შემთხვევებში. დღეისათვის საქართველოში პირობით ვადამდე გათავისუფლების დისკრეციული სისტემა მოქმედებს, რომელიც გულისხმობს ვადამდე გათავისუფლების უფლების მოპოვებისათვის მოსახდელი სასჯელის მინიმალური ვადის განსაზღვრას კანონით, რის შემდეგაც ხდება პირის ინდივიდუალური შეფასება, მათ შორის, მისგან მომდინარე საფრთხეების გაანალიზება და შესაბამისი გადაწყვეტილების მიღება.⁵⁷⁰ ვინაიდან დისკრეციული სისტემა ინდივიდუალურ შეფასებას ეფუძნება, შესაძლებელია, კანონით გათვალისწინებული მინიმალური ვადის გასვლამდეც კი გამოიკვეთოს არასრულწლოვნის გათავისუფლების მიზანშეწონილობა, თუმცა, მიუხედავად ამისა, იგი ვერ დაექვემდებარება გათავისუფლებას, თუ ფორმალურად არ დააკმაყოფილებს მინიმალური ვადის მოხდის იმპერატიულ მოთხოვნას. აღნიშნული მიდგომა მიზანდ ისახავს მხოლოდ და მხოლოდ ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმის პროპორციულ პასუხისმგებლას და საზოგადოების დამსჯელობითი მოთხოვნის დაკმაყოფილებას, რაც შეუსაბამოა არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებთან⁵⁷¹ და არც მართლმსაჯულების სხვა რომელიმე დაცვის ღირს ინტერესს ემსახურება. ლიტერატურაში გამოთქმული მოსაზრებით, აღნიშნული შემთხვევა სასჯელში დასჯის მიზნის არსებობას

⁵⁶⁸ ნაჭყებია გ., სასჯელის მიზნების საკანონმდებლო განსაზღვრებისა და თავისუფლების უვადოდ აღკვეთის მიმართების პრობლემა საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის მიხედვით (სისხლის სამართლის სფეროში ლიბერალური პოლიტიკის გამოვლენის ერთი ასპექტი), „მართლმსაჯულება და კანონი“, №2, 2013, 112.

⁵⁶⁹ „ბექა წიქარიშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, საქმე №1/4/592, 24 ოქტომბერი, 2015, II-45.

⁵⁷⁰ მიქნაძე გ., პატიმრის პირობით ვადამდე გათავისუფლების უფლება – ევროპული გამოცდილება და საქართველოს რეალობა, წიგნში: ადამიანის უფლებათა დაცვა: მიღწევები და გამოწვევები, სტატიათა კრებული, რედ. კორკელია კ., თბილისი, 2012, 124-125; Recommendation Rec(2003)22 of the Committee of Ministers to Member States on Conditional Release (Parole), Adopted by the Committee of Ministers on 24 September 2003 at the 853rd Meeting of the Ministers' Deputies, Council of Europe, Paras. 16-21.

⁵⁷¹ შევილაძე ხ., პრობაციის სამსახურის როლი პირობით ვადამდე გათავისუფლებულ განსაკუთრებული კატეგორიის მსჯავრდებულთა მიმართ, „კრიმინოლოგიის ჟურნალი“, №1, 2016, 171.

განამტკიცებს.⁵⁷² აღნიშნული პოზიცია გასაზიარებელია, თუმცა იგივე ავტორი თავის სხვა ნაშრომში განსახილველ შემთხვევას არა დასჯის, არამედ სასჯელში სამართლიანობის მიზნის არსებობის განმტკიცებად მიიჩნევს,⁵⁷³ რაც არ შეიძლება იქნას გაზიარებული, რადგან სამართლიანობა კუმულაციურად აერთიანებს როგორც ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმის, ისე დანაშაულის ჩამდენის პიროვნების შესაბამის პასუხისგებას. იმ შემთხვევაში, თუ მსჯავრდებულის პიროვნების გათვალისწინებით, აღარ არსებობს მისი თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებაში დატოვების აუცილებლობა, მაგრამ მიუხედავად ამისა, კანონმდებლობა გამორიცხავს მის გათავისუფლებას სავალდებულო მინიმალური ვადის მოხდამდე, შეუძლებელია ასეთ დროს ვისაუბროთ სამართლიანობის მიზანზე, რადგან არ არსებობს მეორე აუცილებელი კრიტერიუმი მსჯავრდებულის პიროვნების სახით. განსახილველი შემთხვევა უფრო მეტად დასჯას ემსახურება, ვიდრე სამართლიანობის მიზანს. აღნიშნულის გათვალისწინებით, მიზანშეწონილია, აპკ-ის 95-ე და 96-ე მუხლებში ცვლილების განხორციელება და არასრულწლოვანთათვის კანონით დადგენილი მინიმალური ვადების გაუქმება.

3.4 ინტერესთა ბალანსის პრაქტიკული ანალიზი

ინტერესთა დაბალანსების თვალსაზრისით, საინტერესოა არსებული სასამართლო პრაქტიკის გაანალიზება მძიმე ან/და განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულთა საქმეებზე. ამ მხრივ, აღსანიშნავია უზენაესი სასამართლოს ერთ-ერთი გადაწყვეტილება, საიდანაც ირკვევა, რომ არასრულწლოვანს მსჯავრი დაედო სხვა დანაშაულის ჩადენის გაადვილების მიზნით, წინასწარი შეცნობით არასრულწლოვნის მიმართ, ჯგუფურად ჩადენილი განზრახ მკვლელობის, ყაჩაღობისა და ქურდობის ჩადენისათვის. საკასაციო პალატამ იმსჯელა სიცოცხლის უფლების ფუნდამენტური მნიშვნელობის, მისი ფუძემდებლური ხასიათის შესახებ და აღნიშნა, რომ სიცოცხლის წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულებთან დაკავშირებით, განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს სამართლიანი და ადეკვატური სასჯელების გამოყენებას. ამასთან, ყურადღება გაამახვილა არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებზე, საერთაშორისო სტანდარტებით გათვალისწინებულ მიდგომებზე და არასრულწლოვნისათვის შეფარდებული 10 წლის ვადით თავისუფლების აღკვეთა მიიჩნია სამართლიან და ადეკვატურ სასჯელად, რომელიც სრულად შეესაბამებოდა სასჯელის მიზნების განხორციელებას.⁵⁷⁴ ანალოგიურად, სხვა საქმეშიც, რომელშიც არასრულწლოვანი მსჯავრდებულ იქნა სიცოცხლის გაუფრთხილებლობით მოსპობის,

⁵⁷² *ლეკვეიშვილი მ.*, სასჯელის მიზნები და არასრულწლოვანთა სასჯელის დანიშვნის სპეციფიკა, წიგნში: არასრულწლოვანთა სასჯელისა და აღმზრდებლობითი ხასიათის იძულებითი ღონისძიების შეფარდების პრობლემები (სტატიათა კრებული), რედ. ლეკვეიშვილი მ., შალიკაშვილი მ., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2011, 46.

⁵⁷³ *ლეკვეიშვილი მ.*, სასჯელის ცნება და მიზნები, წიგნში: სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი (სახელმძღვანელო), მეორე გამოცემა, ავტორთა კოლექტივი, რედ. ნაჭყებია გ., თოდუა ნ., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2016, 485.

⁵⁷⁴ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართალის საქმეთა პალატის 2018 წლის 20 თებერვლის გადაწყვეტილება, საქმე №656აპ-17, აბზ. 50-52.

აგრეთვე წინასწარი შეცნობით არასრულწლოვნისა და ორი ან მეტი პირის მიმართ განზრახ მკვლელობის მცდელობის ჩადენისათვის, უზენაესმა სასამართლომ სამართლიანად მიიჩნია 12 წლის ვადით თავისუფლების აღკვეთის შეფარდება ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმის, მსჯავრდებულის პიროვნებისა და მისი საუკეთესო ინტერესების გათვალისწინებით.⁵⁷⁵

მსგავსად ზემოაღნიშნული შემთხვევებისა, წინასწარი შეცნობით არასრულწლოვნის განზრახ მკვლელობისათვის კანონთან კონფლიქტში მყოფი პირისათვის 8 წლისა და 6 თვის ვადით შეფარდებული თავისუფლების აღკვეთა საკასაციო პალატამ მიიჩნია ჩადენილი ქმედებისა და არასრულწლოვნის მოთხოვნილებების, მისი მდგომარეობისა და საუკეთესო ინტერესების თანახომიერად და განმარტა, რომ შეფარდებული სასჯელის სახე და ზომა წარმოადგენდა ადეკვატურ ღონისძიებას არასრულწლოვნის რესოციალიზაცია-რეაბილიტაციისა და ახალი დანაშაულის თავიდან ასაცილებლად.⁵⁷⁶ თუმცა, გასათვალისწინებელია, რომ განსხვავებით ზემოთაღნიშნული საქმეებისგან, ამ შემთხვევაში, გამოყენებულ იქნა თავისუფლების აღკვეთის მინიმალური ვადა, მიუხედავად სიცოცხლის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულისა და საქმეში არასრულწლოვანი დაზარალებულის არსებობისა. აღნიშნული გარემოება მიანიშნებს, რომ თუნდაც მსგავს განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულთა შემთხვევებში, სასამართლო უფრო მეტად ორიენტირებულია კანონთან კონფლიქტში მყოფი პირის ინტერესების დაცვაზე. გადაწყვეტილებებში თითქმის არ არის განხილული ინტერესთა შეპირისპირების შემთხვევები და არ გვხვდება მსჯელობა ბალანსის დაცვის თვალსაზრისით, არამედ ჩამოყალიბებულია მხოლოდ საერთაშორისო სტანდარტებით დადგენილი ზოგადი ფორმულირებები და ასევე ზოგადი მითითება იმის შესახებ, რომ სასჯელის კონკრეტული სახე და ზომა ჩადენილი ქმედებისა და არასრულწლოვნის პიროვნების პროპორციულია. ინტერესთა დაბალანსების შესახებ მსჯელობის ნაკლებობა შესაძლოა განპირობებულია საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულად განხილვის სტანდარტის არასწორი აღქმით. კერძოდ, გადაწყვეტილებებში აღინიშნება არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების, როგორც ერთადერთ და არა ერთ-ერთ დამძლევ ფაქტორად განხილვის ტენდენცია. შესაბამისად, სასამართლო თავს არიდებს სხვა ინტერესთა წარმოჩენას და არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პარალელურად განხილვას. თუმცა, განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულთა შემთხვევაში, სასამართლო არასრულწლოვანს მაინც უფარდებს ისეთი სიმკაცრის სასჯელს, როგორცაა რვა, ათი და თორმეტი წლით თავისუფლების აღკვეთა და ცდილობს ეს ყოველივე არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებით გაამართლოს, მაშინ როდესაც რთული წარმოსადგენია როგორ შეიძლება ხსენებული სახისა და ზომის სასჯელი ემსახურებოდეს საუკეთესო ინტერესს და იყოს რეაბილიტაცია-რესოციალიზაციის მომტანი. აღნიშნულ საკითხს პასუხს სცემს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების ერთ-ერთი უპირველესი

⁵⁷⁵ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2018 წლის 10 დეკემბრის გადაწყვეტილება, საქმე №379აპ-18, აბზ. 31.

⁵⁷⁶ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2018 წლის 13 აპრილის გადაწყვეტილება, საქმე №595აპ-17 აბზ. 13-14.

მნიშვნელობის მქონე გარემოებად აღქმა. სწორედ ამ უკანასკნელს უნდა ეფუძნებოდეს სასამართლოს მსჯელობა მკაცრი სასჯელების გამოყენების დასასაბუთებლად.

3.5 საზოგადოებრივი აზრის გავლენა არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის რეალიზებაზე

3.5.1 საზოგადოებრივი აზრის მნიშვნელობა

ბავშვის უფლებათა კონვენციით გათვალისწინებული არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების მარეგულირებელი ნორმების ქვეყნის შიდა კანონმდებლობაში იმპლემენტაცია მოითხოვს სახელმწიფოს პოლიტიკურ აქტიურობას, რაც ზოგიერთი ქვეყნისთვის დაკავშირებულია კანონმდებლობის, პრაქტიკისა და არსებული პოლიტიკის რადიკალურ ცვლილებებთან.⁵⁷⁷

დემოკრატიულ ქვეყნებში საზოგადოება ირჩევს ხელისუფლებას, როგორც მათ წარმომადგენლად და, შესაბამისად, აქვთ მოთხოვნილება, პოლიტიკოსებმა მუდმივად გაითვალისწინონ მათი შეხედულებები⁵⁷⁸ და მოახდინონ გავლენა მნიშვნელოვან სახელმწიფოებრივ საკითხებზე. საზოგადოებრივი გავლენის მეტ-ნაკლებად ძირითადი ფორმა სწორედ საზოგადოებრივი აზრია,⁵⁷⁹ რაც გულისხმობს საზოგადოების საერთო აკუმულირებულ დამოკიდებულებას სოციალური სინამდვილის რაიმე მოვლენისადმი, ფაქტისადმი, პროცესისადმი და ასახავს უმრავლესობის კოლექტიურ ცნობიერებას, თუნდაც ჭეშმარიტი არ იყოს იგი.⁵⁸⁰ რა თქმა უნდა, არსებობს პოლიტიკური მართვის სფეროები, რომლითაც საზოგადოება ნაკლებად დაინტერესებულია, თუმცა, ამავდროულად, არსებობს ისეთი სფეროები, რომელთა მიმართ საზოგადოების ინტერესი განსაკუთრებით მაღალია. არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება სწორედ ამ უკანასკნელს განეკუთვნება. აღსანიშნავია, რომ საზოგადოებას ცენტრალური ფუნქცია გააჩნია მართლმსაჯულების ადმინისტრირებაში და, შესაბამისად, ამ ფუნქციის შესრულება სისხლისსამართლებრივი სისტემისთვის კრიტიკული მნიშვნელობის მქონეა. წინააღმდეგ შემთხვევაში, მართლმსაჯულების სისტემა ვერ შეძლებს სათანადოდ ფუნქციონირებას. მაგალითად, საზოგადოების როლი, მათ შორის, გამოიხატება სამართალდამცავი ორგანოებისათვის ჩადენილი დანაშაულის შესახებ ინფორმაციის მიწოდებაში, მტკიცებულებების წარდგენაში, სასამართლოში ნაფიც მსაჯულად ან მოწმედ მონაწილეობაში და სხვ.⁵⁸¹ ეს ყოველივე ნათლად წარმოაჩენს

⁵⁷⁷ Hamilton C., Harvey R., The Role of Public Opinion of International Juvenile Justice Standards, "The International Journal of Children's Rights", Vol. 11, Issue 4, 2004, 369.

⁵⁷⁸ Wood J., Why Public Opinion of the Criminal Justice System is Important, in: Public Opinion and Criminal Justice, Jane Wood, Theresa Gannon (Eds.), Willan Publishing, 2009, 33.

⁵⁷⁹ ევარელაშვილი ვ., არასრულწლოვან მსჯავრდებულთა ქცევის დეკორმინალიზაციის პრობლემები (ზოგიერთი მოსაზრება პენიტენციური სისტემის რეფორმის შესახებ), რედ. თოდრია გ., გეგეშიძე დ., როგავა ნ., გამომც. „ოპიზა“, თბილისი, 1996, 110.

⁵⁸⁰ ქარუმიძე, ვ., დარგალი, ე., არასრულწლოვანი, დამნაშავეობა და მართლმსაჯულება, რედ. დარჩია მ., გამომც. „ობოლი მარგალიტი“, თბილისი, 1998, 10.

⁵⁸¹ Wood J., Why Public Opinion of the Criminal Justice System is Important, in: Public Opinion and Criminal Justice, Jane Wood, Theresa Gannon (Eds.), Willan Publishing, 2009, 33.

საზოგადოების მჭიდრო კავშირს მართლმსაჯულების სისტემასთან და, შესაბამისად, შეუძლებელია მართლმსაჯულებისათვის საზოგადოებრივი აზრი არ იყოს გასათვალისწინებელი, რასაც გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს მართლმსაჯულების სისტემისადმი საზოგადოების ნდობის შენარჩუნებისა და ამაღლების თვალსაზრისით. თავის მხრივ, ნდობის დაკარგვამ, საზოგადოების ზემოაღნიშნული როლის გათვალისწინებით, შესაძლოა მნიშვნელოვნად დააზიანოს მართლმსაჯულების პროცესი. ამასთან, სახელმწიფოს მართვაში მოქალაქეების სიტყვა, იმის რწმენით, რომ ეს უკანასკნელი სათანადოდ იქნება გათვალისწინებული, არის ის, რაც მთავრობასა და სახელმწიფოს სძენს ლეგიტიმურობასა და ავტორიტეტს.⁵⁸² თუ სისხლის სამართლის სისტემისადმი არსებობს მორალური რწმენა და ნდობა, მაშინ საზოგადოება უფრო კანონმორჩილია, ხოლო უკმაყოფილების შემთხვევაში, საზოგადოება უარს ამბობს კანონის შესრულებაზე.⁵⁸³ აღნიშნულის თავიდან ასაცილებლად, საჭიროა არსებობდეს გარკვეული თანხვედრა საზოგადოებრივ აზრსა და სისხლისსამართლებრივი მართლმსაჯულების რეგულირებებს შორის.⁵⁸⁴

როგორც უკვე აღინიშნა, სწორედ საზოგადოებრივმა აზრმა იქონია გადამწყვეტი გავლენა 1970-იან წლებში კეთილდღეობის მოდელიდან მართლმსაჯულების მოდელზე გადასასვლელად და კანონთან კონფლიქტში მყოფი პირების მიმართ სისხლისსამართლებრივი პოლიტიკის გასამკაცრებლად.

3.5.2 საზოგადოების დამოკიდებულება კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნებისადმი

არასრულწლოვანთა მიერ დანაშაულის ჩადენა საზოგადოების განსაკუთრებულ ყურადღებას იპყრობს. აღსანიშნავია, რომ, ზოგადად, საზოგადოება უარყოფითად არის განწყობილი არასრულწლოვანთა მიმართ შემწყნარებლური სისხლისსამართლებრივი პოლიტიკის გატარების მიმართ, რაც ფუნდამენტური პრობლემაა სახელმწიფოთათვის ბავშვის უფლებათა კონვენციით ნაკისრი ვალდებულებების შესრულების თვალსაზრისით.⁵⁸⁵ საზოგადოებისათვის არასრულწლოვანთა დანაშაული ძირითადად ძალადობასთან ასოცირდება.⁵⁸⁶ ამგვარი დამოკიდებულება შეიძლება მრავალი ფაქტორით იყოს განპირობებული, რაზეც შემდგომ გამახვილდება ყურადღება.

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებისადმი საზოგადოების დამოკიდებულების გადამოწმების საუკეთესო საშუალება გამოკითხვის

⁵⁸² *Faulkner D.*, *Crime, State and Citizen: A Field Full of Folk*, 2nd Edition, Published by Waterside Press, 2006, 63.

⁵⁸³ *Wood J.*, *Why Public Opinion of the Criminal Justice System is Important*, in: *Public Opinion and Criminal Justice*, Jane Wood, Theresa Gannon (Eds.), Willan Publishing, 2009, 34; *Robinson P. H.*, *Darley J. M.*, *Objectivist vs. Subjectivist Views of Criminality: A Study in the Role of Social Science in Criminal Law Theory*, "Oxford Journal of Legal Studies", Vol. 18, Issue 3, 1998, 443-444.

⁵⁸⁴ *Wood J.*, *Why Public Opinion of the Criminal Justice System is Important*, in: *Public Opinion and Criminal Justice*, Jane Wood, Theresa Gannon (Eds.), Willan Publishing, 2009, 33-34.

⁵⁸⁵ *Hamilton C.*, *Harvey R.*, *The Role of Public Opinion of International Juvenile Justice Standards*, "The International Journal of Children's Rights", Vol. 11, Issue 4, 2004, 369.

⁵⁸⁶ *Roberts J.V.*, *Stalans L.J.*, *Indermaur D.*, *Hough M.*, *Penal Populism and Public Opinion: Lessons from Five Countries*, Oxford University Press, Oxford, New-york, 2003, 111.

ჩატარებაა, რაზეც აქტიურად მუშაობენ ამ სფეროთი დაინტერესებული მეცნიერები. ასე, მაგალითად, ამერიკაში, დიდ ბრიტანეთში, საფრანგეთსა და კანადაში ჩატარებულმა კვლევებმა ნათლად წარმოაჩინა საზოგადოების მზარდი შიში არასრულწლოვანთა დანაშაულის მიმართ. დასავლურ ქვეყნებში საზოგადოება დანაშაულს ყოველწლიურად მზარდ მოვლენად აღიქვამს და, შესაბამისად, იმედგაცრუებას გამოთქვამს მართლმსაჯულების სისტემის უუნარობისადმი, სათანადო კონტროლი გაუწიოს ძალადობრივი დანაშაულის აღკვეთას. აღნიშნულის მიზეზი რეაბილიტაციაზე ორიენტირებული მართლმსაჯულებაა, რომელიც ვერ პასუხობს საზოგადოების დამსჯელობით მოთხოვნილებებს. მაგალითად, ამერიკის შეერთებულ შტატებში დიდი მხარდაჭერით სარგებლობს არასრულწლოვანთა საქმის გადაცემა სრულწლოვანთა სასამართლოსათვის, განსაკუთრებით, ძალადობრივი დანაშაულის შემთხვევაში.⁵⁸⁷ კერძოდ, კვლევის თანახმად, გამოკითხულთა 87 პროცენტი მხარს უჭერს არასრულწლოვნის მიმართ სრულწლოვანთა სასჯელის გამოყენებას ძალადობრივი დანაშაულის ჩადენისას.⁵⁸⁸

კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნებისადმი საზოგადოების დამოკიდებულების ნათლად წარმოსაჩენად მნიშვნელოვანია, ასევე ყურადღება გამახვილდეს დიდ ბრიტანეთში ჩატარებულ კვლევაზე, რომლის მიხედვით, რესპონდენტებს უნდა განესაზღვრათ როგორც არასრულწლოვანთათვის, ისე სრულწლოვანთათვის სასჯელის ყველაზე მნიშვნელოვანი მიზანი. შედეგად, არასრულწლოვანთა შემთხვევაში, ახალი დანაშაულის თავიდან აცილება და სამართლიანი მიზღვა დასახელდა ყველაზე მნიშვნელოვნად და მიიღო თითქმის თანაბარი მხარდაჭერა, შესაბამისად, ოცდაცამეტი და ოცდათოთხმეტი პროცენტი. სწორედ აღნიშნულმა მიზნებმა მიიღეს ყველაზე დიდი მხარდაჭერა სრულწლოვანთა შემთხვევაშიც, თუმცა სამართლიანი მიზღვა/პროპორციულობა ბევრად პოპულარული აღმოჩნდა ზრდასრულ დამნაშავეებთან მიმართებით. რაც შეეხება რეაბილიტაციას, სასჯელის ამ მიზანს გამოკითხულთა ოცმა პროცენტმა მიანიჭა უპირატესობა არასრულწლოვნების შემთხვევაში, ხოლო თორმეტმა პროცენტმა - სრულწლოვნების შემთხვევაში. აღსანიშნავია, რომ დანაშაულის მსხვერპლისათვის ზიანის ანაზღაურებას მხოლოდ ხუთმა პროცენტმა მიანიჭა უპირატესობა, თუმცა აღნიშნული სულაც არ ნიშნავს საზოგადოების მხრიდან მსხვერპლისადმი მხარდაჭერის გრძნობის არარსებობას, არამედ რესპონდენტებს გაუჭირდათ ამ უკანასკნელის დასახელება სასჯელის უმთავრეს მიზნად, რადგან მათ მხოლოდ ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი მიზანი უნდა განესაზღვრათ.⁵⁸⁹ აღნიშნული კვლევა ცხადად ადასტურებს საზოგადოების დამოკიდებულებას არასრულწლოვანი დამნაშავეების მიმართ. ის ფაქტი, რომ უმრავლესობამ უპირატესობა მიანიჭა ახალი დანაშაულის თავიდან აცილებას და სამართლიანი, პროპორციული

⁵⁸⁷ *Hamilton C., Harvey R., The Role of Public Opinion of International Juvenile Justice Standards, "The International Journal of Children's Rights", Vol. 11, Issue 4, 2004, 369; Hudson D.L., Juvenile Justice, Alan Marzilli (Ed.), Chelsea House Publishers, New-york, 2010, 37.*

⁵⁸⁸ *Kupchik A., Judging Juveniles: Prosecuting Adolescents in Adult and Juvenile Courts, New-York University Press, New-York, London, 2006, 18.*

⁵⁸⁹ *Roberts J.V., Hough M., Understanding Public Attitudes to Criminal Justice, Mike Maguire (Ed.), Open University Press, New-York, 2005, 119.*

სასჯელის დანიშვნას, მეტყველებს იმაზე, რომ საზოგადოებისათვის უმთავრესი ღირებულება საკუთარი უსაფრთხოებაა და განსაკუთრებული მოთხოვნა გააჩნია სამართლიანობისადმი. აღნიშნულის მიზეზი შეიძლება იყოს ის, რომ საზოგადოება მეტად მიდრეკილია დანაშაულის მსხვერპლის თანაგრძნობისადმი, ვიდრე კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნის ინტერესების დაცვისკენ. როგორც წესი, უპირატესობას ანიჭებენ მსხვერპლის საჭიროებებზე ორიენტირებულ რეფორმებს.⁵⁹⁰ ამასთან, ძალზე მნიშვნელოვანია მსხვერპლად გახდომის შიშის ფაქტორიც.⁵⁹¹ ზოგადად, მსხვერპლის ცნებისადმი საზოგადოების დამოკიდებულება ფრიად ემოციური და მრავალმნიშვნელოვანია.⁵⁹² საზოგადოების მოთხოვნებების დასაკმაყოფილებლად გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს დამნაშავისათვის სამართლიანი სასჯელის დანიშვნას, რაც, თავის მხრივ, იწვევს კმაყოფილებას და ნდობის ამაღლებას მართლმსაჯულების სისტემისადმი. ამ შემთხვევაში, კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესები საზოგადოებისთვის მეორეხარისხოვანია. თუმცა, გასათვალისწინებელია კონკრეტული საზოგადოების კულტურული ღირებულებებიც და ზოგადად, ქვეყანაში არასრულწლოვანთა მიერ ძალადობრივი დანაშაულის ჩადენის სტატისტიკა.

3.5.3 საზოგადოების ცნობიერების დონე არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებისადმი

არასრულწლოვანთა დანაშაულის მიმართ საზოგადოების წარმოდგენა და რეალობა ბევრად განსხვავდება ერთმანეთისგან, რასაც დიდ ბრიტანეთში 1998 წელს ჩატარებული კვლევაც ადასტურებს. კერძოდ, კვლევაში მონაწილე პირთა ორმა მესამედმა აღნიშნა, რომ დანაშაულის ჩადენის რიცხვი გაიზარდა, მაშინ როდესაც ოფიციალური სტატისტიკის მიხედვით იმ პერიოდში არასრულწლოვანთა დანაშაულის კლება აღინიშნებოდა. მსგავსი შედეგი დააფიქსირა კანადაში ჩატარებულმა კვლევამაც.⁵⁹³ ანალოგიური კვლევა 2003 წელს კვლავ ჩატარდა ბრიტანეთში, ამერიკის შეერთებულ შტატებსა და კანადაში, რა დროსაც იგივე შედეგი იქნა მიღებული. გამოკითხულთა უმეტესობა დარწმუნებული იყო, რომ 2001-2003 წლებში არასრულწლოვანთა დანაშაულის მაჩვენებელი გაიზარდა, მაშინ როდესაც სტატისტიკა საპირისპიროს მეტყველებდა.⁵⁹⁴ გარდა ამისა, კანადაში ჩატარებულმა კვლევამ აჩვენა, რომ გამოკითხულთა დიდმა ნაწილმა თითქმის არაფერი იცოდა არასრულწლოვანთა მიმართ გამოსაყენებელი სასჯელის

⁵⁹⁰ Roberts J.V., Public Opinion, Crime and Criminal Justice, "Crime and Justice", Vol. 16, 1992, 139.

⁵⁹¹ Hoge R. D., The Juvenile Offender: Theory, Research and Application, Richard M. Lerner (Ed.), Springer Science+Business Media, New-York, 2001, 1.

⁵⁹² შალვაშვილი მ., ვიქტიმოლოგია - მეცნიერება დანაშაულის მსხვერპლის შესახებ, რედ. თუმანიშვილი გ., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2011, 16.

⁵⁹³ Hamilton C., Harvey R., The Role of Public Opinion of International Juvenile Justice Standards, "The International Journal of Children's Rights", Vol. 11, Issue 4, 2004, 371.

⁵⁹⁴ Roberts J.V., Hough M., Understanding Public Attitudes to Criminal Justice, Mike Maguire (Ed.), Open University Press, New-York, 2005, 112.

შესახებ. ანალოგიური შედეგი დაფიქსირდა ამერიკის შეერთებულ შტატებშიც.⁵⁹⁵

ზემოაღნიშნული კვლევები ადასტურებს, რომ საზოგადოების ინფორმირების დონე არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებისა და არასრულწლოვანთა მიერ ჩადენილი დანაშაულის შესახებ საკმაოდ დაბალია.

3.5.4 საზოგადოებრივი აზრის ფორმირება

3.5.4.1 მედიის გავლენა

მედია არის ის უმნიშვნელოვანესი წყარო, რომელსაც უდიდესი გავლენა აქვს საზოგადოებაზე და მისი აზრის ფორმირებაზე. მას ფაქტობრივად დაკისრებული აქვს საზოგადოების „მხედველობისა და სმენის“ ორგანოს ფუნქცია.⁵⁹⁶ როგორც ბავშვის უფლებათა კომიტეტი განმარტავს, დანაშაულის ჩამდენი არასრულწლოვნები ხშირად ხდებიან მედიის მხრიდან ნეგატიურად გაშუქების მსხვერპლი, რაც ხელს უწყობს როგორც კანონთან კონფლიქტში მყოფი ბავშვების, ისე სხვა არასრულწლოვნების სტიგმატიზაციას. ნეგატიურ დამოკიდებულებას ძირითადად განაპირობებს დანაშაულის ჩადენის მიზეზების არასწორად გადმოცემა და არასწორად აღქმა, რაც, ხშირ შემთხვევაში, იწვევს პოლიტიკის გამკაცრებას. კომიტეტი მოუწოდებს სახელმწიფოებს მიიღონ ყველა ზომა, რათა ხელი შეუწყონ საგანმანათლებლო ღონისძიებების გატარებას კანონთან კონფლიქტში მყოფ არასრულწლოვანთა საჭიროებების შესახებ საზოგადოებრივი ცნობიერების ამაღლების მიზნით.⁵⁹⁷ ზემოაღნიშნული კვლევებით დაფიქსირებული შედეგები დანაშაულის ზრდასთან დაკავშირებით საზოგადოების არასწორი წარმოდგენის შესახებ შესაძლოა სწორედ მედიის გავლენით იყოს განპირობებული, რადგან ტელევიზიით ძირითადად განსაკუთრებით მძიმე ძალადობრივი დანაშაულები შუქდება, რაც საზოგადოების ცნობიერებაზე ახდენს გავლენას.⁵⁹⁸ შესაბამისად, იქმნება დანაშაულის ზრდის ტენდენციის შთაბეჭდილება და საზოგადოებას ეუფლება დაუცველობის განცდა. აღნიშნულის გადასამოწმებლად, გამოკითხვაში მონაწილე პირებს ეთხოვათ, დაეზუსტებინათ ინფორმაციის წყარო, რასაც აფუძნებდნენ თავიანთ მოსაზრებას დანაშაულის ჩადენის მაჩვენებლის გაზრდის შესახებ. რესპონდენტთა ძირითადმა ნაწილმა სწორედ მედია დაასახელა ინფორმაციის წყაროდ, ხოლო მცირე ნაწილმა - პირდაპირი თუ არაპირდაპირი გამოცდილება.⁵⁹⁹

როგორც ჩატარებული კვლევები ადასტურებს, მედიით გაშუქებული ინფორმაცია იშვიათად აღწერს გარემოებებს

⁵⁹⁵ Roberts J.V., Stalans L.J., Indermaur D., Hough M., Penal Populism and Public Opinion: Lessons from Five Countries, Oxford University Press, Oxford, New-york, 2003, 113-114.

⁵⁹⁶ კავთუაშვილი ე., სისხლის სამართლის მართლმსაჯულება და მედია, „მართლმსაჯულება და კანონი“, №1, 2015, 143.

⁵⁹⁷ General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para. 96.

⁵⁹⁸ Roberts J.V., Public Opinion and Youth Crime, “Crime and Justice”, Vol. 31, 2004, 497.

⁵⁹⁹ Roberts J.V., Hough M., Understanding Public Attitudes to Criminal Justice, Mike Maguire (Ed.), Open University Press, New-York, 2005, 112.

არასრულწლოვნის შესახებ, მის წარსულს, დანაშაულის ჩადენის მიზეზებს, ხოლო ძირითად აქცენტს ჩადენილი ქმედების სიმძიმესა და დანაშაულის მსხვერპლზე აკეთებს, რაც იწვევს საზოგადოების მძაფრ რეაქციას.⁶⁰⁰ საზოგადოების არასრულწლოვანთა მიმართ დამოკიდებულების ფენომენის შესასწავლად არაერთი კვლევა ჩატარდა. ერთ-ერთი კვლევის ფარგლებში, რესპონდენტთა ნაწილს წააკითხეს მოკლე ინფორმაცია გაუპატიურებაში ბრალდებული არასრულწლოვნის შესახებ, ხოლო რესპონდენტთა ნაწილს გადასცეს იგივე დოკუმენტი, თუმცა დამატებით მიაწოდეს ინფორმაცია არასრულწლოვნის ოჯახური ცხოვრებისა და პირობების შესახებ, რაც, როგორც წესი, ჟურნალებში არ აისახება. შედეგად, კვლევაში მონაწილე იმ პირებმა, რომლებმაც მიიღეს დამატებითი ინფორმაცია, უფრო მეტი ღმობიერება გამოიჩინეს.⁶⁰¹ ამ კვლევის ძირითადი ღირებულება გახლავთ ის, რომ საზოგადოება კონცენტრირებულია ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმეზე და ნაკლებად ფლობენ ინფორმაციას არასრულწლოვნის ინდივიდუალური მახასიათებლების შესახებ, რაც ხელს უწყობს დასჯაზე ორიენტირებულ მიდგომას.

მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები მოზარდთა დანაშაულს ხშირად მოიხსენიებენ, როგორც საზოგადოების განუკურნებელ სენს, რომელიც მხოლოდ მკაცრი სისხლისსამართლებრივი პოლიტიკით შეიძლება დამარცხდეს, თუმცა კრიმინოლოგიაში არასრულწლოვანთა დანაშაული მიჩნეულია ერთ-ერთ ყველაზე ნაკლები ეკონომიკური ზარალისა და საშიშროების მქონე დანაშაულად, რომელიც ნორმალური მოვლენაა.⁶⁰² ამავდროულად, არის სიტუაციური ხასიათის, რაც გულისხმობს წინასწარ დაუგეგმავად, დანაშაულის სპონტანურად ჩადენას.⁶⁰³ მიუხედავად ამისა, განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულების გაშუქებით, მედია საზოგადოებაში ხელს უწყობს მორალური პანიკის დანერგვას და შეგრძნებას იმისა, რომ არასრულწლოვნები არ ექვემდებარებიან სათანადო კონტროლს, რის გამოც, ჩნდება მკაცრი პოლიტიკის გატარების მოთხოვნილება.⁶⁰⁴ ინგლისში, 1993 წელს 10 წლის ბავშვების მიერ ჯეიმს ბულგერის მკვლელობა იყო ის ერთ-ერთი პირველი შემთხვევა, როდესაც მედიამ არასრულწლოვნები „საშიშ მონსტრებად“ წარმოაჩინა.⁶⁰⁵ მნიშვნელოვანია, რომ მას შემდეგ, რაც სასამართლომ გამამტყუნებელი განაჩენი გამოუტანა ჯეიმს ბულგერის მკვლელებს, მედია კვლავ ზემოქმედებდა მოსახლეობაზე, რათა დაერწმუნებინა სასამართლოს მიერ გამოტანილი გადაწყვეტილების

⁶⁰⁰ Roberts J.V., Stalans L.J., Indermaur D., Hough M., Penal Populism and Public Opinion: Lessons from Five Countries, Oxford University Press, Oxford, New-york, 2003, 111.

⁶⁰¹ იქვე.

⁶⁰² შალიკაშვილი მ., მიქანაძე ვ., არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება (სახელმძღვანელო), მეორე გამოცემა, გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, ფრაიბურგი, სტრასბურგი, 2016, 15-16; შალიკაშვილი მ., მიქანაძე ვ., არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების თავისებურებანი: არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კრიმინოლოგიური, სისხლისსამართლებრივი, პენიტენციური და საერთაშორისო სამართლებრივი საფუძვლები, თბილისი, 2011, 17.

⁶⁰³ კაეთუაშვილი ე., კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვანი - ფსიქოლოგიურ, თეოლოგიურ, პედაგოგიურ და იურიდიულ ჭრილში, „მართლმსაჯულება და კანონი“, №4, 2016, 102.

⁶⁰⁴ Joyce P., Criminology: A Complete Introduction, Publisher Hodder & Stoughton, London, 2012, 252.

⁶⁰⁵ Jewkes Y., Media and Crime, Sage Publications, London, Thousand Oaks, New Deli, 2004, 57.

სისწორეში, რომ ორივე დამნაშავე სიცოცხლის ბოლომდე უნდა დარჩენილიყო ციხეში, რადგან ისინი არ იმსახურებდნენ მეორე შანსს.⁶⁰⁶ ამ შემთხვევამ სერიოზული გავლენა მოახდინა საზოგადოებაზე და რადიკალურად შეცვალა არასრულწლოვნების მიმართ არსებული დამოკიდებულება.

3.5.4.2 გახმაურებული საქმეების გავლენა

არც ერთ დანაშაულს ისეთი დრამატული გავლენა არ აქვს საზოგადოებაზე, როგორც მკვლელობას. როგორც წესი, გახმაურებული ტრაგედიები ყველაზე დიდხანს რჩება საზოგადოების მეხსიერებაში. სწორედ ასეთი განსაკუთრებით საშიში დამნაშავეები ხდებიან საზოგადოებისათვის არასრულწლოვნების სიმბოლო, რაც ნეგატიურად აისახება საზოგადოებრივ აზრზე არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებისადმი.⁶⁰⁷ საზოგადოების რეაქციამ ერთ დანაშაულზე შეიძლება მთლიანად შეცვალოს წარმოდგენა მართლმსაჯულების ეფექტიანობის შესახებ.⁶⁰⁸ გახმაურებული საქმეებისადმი მაღალი საზოგადოებრივი ინტერესი მჭიდროდ არის დაკავშირებული უსაფრთხოების ინტერესთან. სწორედ აქედან გამომდინარეობს დამნაშავეთა მკაცრად დასჯის მოთხოვნილება, როგორც ეს რობერტ ტომპსონისა და ჯონ ვენებლსის შემთხვევაში მოხდა. 1993 წლის ნოემბერში, სამი კვირის განმავლობაში, მეფის სასამართლოში საჯაროდ მიმდინარეობდა ტომპსონისა და ვენებლსის საქმის განხილვა ეროვნულ და საერთაშორისო დონეზე მაღალი საზოგადოებრივი ინტერესის ფონზე. ბრალდებულთა გამოჩენას საზოგადოების ოვაციები და შეძახილი ახლდა თან. უფრო მეტიც, ქუჩაში შეკრებილ ხალხს ბრალდებულთა გადამყვან სატრანსპორტო საშუალებაზე თავდასხმის მცდელობაც კი ჰქონდა. სასამართლო სხდომის დარბაზი მუდმივად სავსე იყო პრესის წარმომადგენლებითა და დაინტერესებული მოქალაქეებით.⁶⁰⁹ მსგავსი მაგალითები ახსოვს არა მარტო დიდ ბრიტანეთს, არამედ მსოფლიოს მრავალ ქვეყანას.⁶¹⁰ არასრულწლოვანთა მიერ ძალადობრივ დანაშაულთა ჩადენის შემთხვევები არაერთხელ დაფიქსირებულა საქართველოს რეალობაშიც, რამაც ყოველთვის გამოიწვია საზოგადოების განსაკუთრებული ინტერესი, რაც, როგორც წესი, დამნაშავეთა მკაცრად დასჯის მოთხოვნაში გამოიხატება. სწორედ მსგავს შემთხვევებში საზოგადოებას ეუფლება დაუცველობის განცდა, მსხვერპლისადმი ემპათია და გამძაფრებული მოთხოვნილება აქვს არა მარტო საკუთარი უსაფრთხოების უზრუნველყოფაზე, არამედ დამნაშავეის დასჯის მეშვეობით სამართლიანობის აღდგენაზე. ასეთ დროს, საზოგადოება უარყოფს თავის როლს მოზარდის დამნაშავედ ჩამოყალიბებაში და

⁶⁰⁶ ჯორბენაძე ს., ბახტაძე უ., მაჭარაძე ზ., მედიასამართალი, რედ. ჯორბენაძე ს., დავით ბატონიშვილის სამართლის ინსტიტუტის გამომცემლობა, თბილისი, 2014, 222.

⁶⁰⁷ Roberts J.V., Stalans L.J., Indermaur D., Hough M., Penal Populism and Public Opinion: Lessons from Five Countries, Oxford University Press, Oxford, New-york, 2003, 111.

⁶⁰⁸ Hamilton C., Harvey R., The Role of Public Opinion of International Juvenile Justice Standards, "The International Journal of Children's Rights", Vol. 11, Issue 4, 2004, 378.

⁶⁰⁹ Case of T.v. The United Kingdom, Application No. 24724/94, Strasbourg, 16 December, 1999, Para. 9.

⁶¹⁰ Roberts J.V., Public Opinion and Youth Crime, "Crime and Justice", Vol. 31, 2004, 517.

თავისი ბრალეულობა დანაშაულის ჩამდენ პირზე გადააქვს, მოზარდი საზოგადოების მიერ იქცევა განტყვევის ვაცად.⁶¹¹

3.5.5 საზოგადოებრივი აზრის მხედველობაში მიღების მიზანშეწონილობა

წინამდებარე თავში განხილული საკითხები ცხადყოფს, რომ საზოგადოება ძალადობრივი დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში მიდრეკილია დამსჯელობითი პოლიტიკისკენ და ზოგადად, დამნაშავეთა მიმართ მსუბუქი სასჯელის გამოყენება იწვევს პროტესტის განცდასა და უსამართლობის შეგრძნებას. მიუხედავად იმისა, რომ საზოგადოებრივ აზრს განსაკუთრებული მნიშვნელობა გააჩნია მართლმსაჯულების ადმინისტრირების თვალსაზრისით, სადავოა მისი მხედველობაში მიღების მიზანშეწონილობა, რადგან, როგორც გამოიკვეთა, საზოგადოებრივი აზრის ფორმირებას, მათ შორის, მედიისა და გახმაურებული საქმეების გავლენით, ხშირ შემთხვევაში, არასწორი წარმოდგენები და არასრულყოფილი ინფორმაციის ფლობა უდევს საფუძვლად, რაც ამძაფრებს კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნების მიმართ მკაცრი პოლიტიკის გატარების მოთხოვნილებას. მნიშვნელოვანია, რომ საზოგადოებრივ ინტერესს არა მარტო არასრულწლოვნისათვის განსაზღვრული სასჯელის სახე და ზომა იწვევდეს, არამედ მათ მიერ განხორციელებული ქმედების შინაარსი და ხასიათი, ის რეალობა, რაც დანაშაულის ჩადენას განაპირობებს.⁶¹² გარდა ამისა, გასათვალისწინებელია სტატისტიკური ინფორმაცია არასრულწლოვან მსჯავრდებულთა რაოდენობის შესახებ. კერძოდ, უზენაესი სასამართლოს მონაცემებით, არასრულწლოვან მსჯავრდებულთა რაოდენობა 2016 წელს შეადგენდა 146-ს, 2017 წელს – 197-ს, ხოლო 2018 წელს – 212-ს, მათ შორის, ძალადობრივი დანაშაულის (ყაჩაღობა, განზრახ მკვლელობა, ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება, გაუპატიურება) ჩადენისათვის მსჯავრდებულ პირთა რაოდენობის მაჩვენებელი შეადგენდა, შესაბამისად, ოცდაოთხ, ოცდაერთ და ჩვიდმეტი ერთეულს.⁶¹³ აღნიშნული მონაცემები ცხადყოფს, რომ ბოლო წლების განმავლობაში, არ შეინიშნება არასრულწლოვანთა მიერ დანაშაულის ჩადენის მაჩვენებლის მკვეთრი ზრდა, ხოლო აღინიშნება კლების ტენდენცია უშუალოდ ძალადობრივი დანაშაულისათვის მსჯავრდებულ პირთა რაოდენობისა. ამასთან, ძალადობრივ დანაშაულთათვის მსჯავრდებულ არასრულწლოვანთა რიცხვი საკმაოდ მცირეა საერთო რაოდენობაში, რაც მიანიშნებს იმას, რომ ამგვარი კატეგორიის დანაშაულს არასრულწლოვნები არც თუ ისე ხშირად ჩადიან. სტატისტიკის თანახმად, არასრულწლოვნები ყველაზე მეტად ქურდობის ჩადენისკენ

⁶¹¹ შალიკა შვილი მ., მიქანაძე ვ., არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება (სახელმძღვანელო), მეორე გამოცემა, გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, ფრაიბურგი, სტრასბურგი, 2016, 16.

⁶¹² ივანიძე მ., არასრულწლოვანი და მისი საუკეთესო ინტერესები, წიგნში: არასრულწლოვანთა კანონმდებლობის ანალიზი და სასამართლო პრაქტიკა, გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2017, 41, 18.

⁶¹³ იხ. მართლმსაჯულება საქართველოში – 2018 წლის სტატისტიკა, ნაწილი III – სისხლის სამართლის საქმეები, <<http://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/2018-weli-wigni-sisxli.pdf>>, [20.07.2019].

არიან მიდრეკილნი.⁶¹⁴ შესაბამისად, შეიძლება ითქვას, რომ არასრულწლოვანთა მიერ საზოგადოებისათვის განსაკუთრებული საფრთხის შექმნის საშიშროება არ იკვეთება, ხოლო ცალკეულ ერთეულ შემთხვევებში, არასრულწლოვნის მიერ განსაკუთრებით მძიმე ძალადობრივი დანაშაულის ჩადენის გავლენით ჩამოყალიბებულმა საზოგადოებრივმა აზრმა, მით უფრო, არასრულწლოვანთან დაკავშირებული ყველა გარემოების მხედველობაში მიღების გარეშე, არ შეიძლება გადაწონოს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებზე დაფუძნებული მიდგომა. რაც შეეხება საზოგადოებრივ უსაფრთხოებასა და სამართლიანობას, როგორც მართლმსაჯულების განუყოფელ ინტერესებს, როგორც უკვე აღინიშნა, არსებული სისტემა უზრუნველყოფს მათ სამართლიან დაბალანსებას არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებთან.

⁶¹⁴ იქვე.

თავი IV. არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების შეფასება და განსაზღვრა

არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპი აწესებს მართლმსაჯულების პროცესში მიღებული გადაწყვეტილებების არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებთან შესაბამისობის მყარ სამართლებრივ გარანტიას, რაც, თავის მხრივ, გადაწყვეტილების მიმღებ პირებს განუსაზღვრავს საუკეთესო ინტერესებზე დაფუძნებული გადაწყვეტილების მიღების ვალდებულებას. ამ ვალდებულების შესრულების უზრუნველსაყოფად, უპირველეს ყოვლისა, საჭიროა კონკრეტულ შემთხვევაში არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესის განსაზღვრა, რაც საკმაოდ რთულ და კომპლექსურ პროცედურასთან არის დაკავშირებული და საჭიროებს განსაკუთრებული სიფრთხილით მიდგომას.

საუკეთესო ინტერესებზე დაფუძნებული გადაწყვეტილების მისაღებად საჭიროა არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის ორი ძირითადი ეტაპის გავლა. საუკეთესო ინტერესების შეფასება გულისხმობს კონკრეტულ ვითარებაში კონკრეტული არასრულწლოვნის მიმართ გადაწყვეტილების მისაღებად ყველა საჭირო ელემენტის შეფასებასა და დაბალანსებას, რაც შეიძლება განხორციელდეს უშუალოდ გადაწყვეტილების მიმღები პირის ან დამხმარე, მულტიდისციპლინური ჯგუფის მიერ, არასრულწლოვნის აუცილებელი მონაწილეობით. რაც შეეხება საუკეთესო ინტერესების განსაზღვრას, ბავშვის უფლებათა კომიტეტის განმარტებით, იგი წარმოადგენს ოფიციალურ პროცესს მკაცრი პროცედურული გარანტიებით, რომელიც მოწოდებულია განსაზღვროს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესი შეფასების შედეგების საფუძველზე.⁶¹⁵ მნიშვნელოვანია, საუკეთესო ინტერესების შეფასებისას და განსაზღვრისას გამოყენებულ იქნეს უფლებებზე დაფუძნებული და ინდივიდუალიზებული მიდგომა.⁶¹⁶

4.1 საუკეთესო ინტერესების შეფასება

საუკეთესო ინტერესების ცნება მოიცავს ორ ერთმანეთისაგან განსხვავებულ შეფასების პროცედურას. პირველი არის აბსტრაქტული, ზოგადი შეფასება, რომელიც გამოყენებადია ყველა არასრულწლოვნის მიმართ, ხოლო მეორე გულისხმობს კონკრეტული სიტუაციის ზუსტ

⁶¹⁵ General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para 47; *Zermatten J.*, Best Interests of the Child, in: *Child-Friendly Justice: A Quarter of a Century of the UN Convention on the Rights of the Child*, Said Madmoudi, Pernila Leviner, Anna Kaldal, Katrin Lainpelto (Eds.), Brill Nijhoff, Leiden, Boston, 2015, 37.

⁶¹⁶ *Children’s Involvement in Criminal, Civil and Administrative Judicial Proceedings in 28 Member States of the EU*, Policy Brief, European Union, European Commission, Directorate-General for Justice and Consumers, 2015, 22.

შეფასებას.⁶¹⁷ სწორედ ეს უკანასკნელი წარმოადგენს ძირითად სირთულეს და განსახილველი ნაშრომის ერთ-ერთ კვლევის საგანს.

საუკეთესო ინტერესების შეფასებას ორი ძირითადი დანიშნულება გააჩნია. კერძოდ, შეფასების პროცესი, ერთი მხრივ, გადაწყვეტილების მიმღებ პირს უადვილებს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების განსაზღვრასა და სათანადო გადაწყვეტილების მიღებას, მეორე მხრივ, მნიშვნელოვან გარანტიას წარმოადგენს არასრულწლოვნისათვის, რათა კონკრეტულ შემთხვევაში ობიექტურად განისაზღვროს მისი საუკეთესო ინტერესი.

4.1.1 საუკეთესო ინტერესების შეფასებისას მხედველობაში მისაღები ელემენტები

4.1.1.1 ბავშვის უფლებათა კომიტეტის მიხედვით

ბავშვის უფლებათა კომიტეტის მიერ, მათ შორის, არასრულწლოვანთა მართლმადჯულების განხორციელების პროცესში არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების შესაფასებლად გადაწყვეტილების მიმღებ პირთათვის სათანადო მითითებების მიცემისა და დახმარების გაწევის მიზნით, განისაზღვრა მხედველობაში მისაღები ელემენტები,⁶¹⁸ რომლებიც, ამავდროულად, წარმოადგენენ კონკრეტულ უფლებებს.⁶¹⁹ აღსანიშნავია, რომ ელემენტთა ნუსხა არც ამომწურავი და არც *იერარქიული ხასიათისაა*,⁶²⁰ რაც მიზნად ისახავს ასევე ისეთი გარემოებების მხედველობაში მიღებას, რომლებიც ახასიათებს არასრულწლოვნის ინდივიდუალურ შემთხვევასა და მისაღები გადაწყვეტილების ტიპს.⁶²¹ თუმცა, მნიშვნელოვანია, რომ მათი გათვალისწინება არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს ბავშვის უფლებათა კონვენციით დაცულ უფლებებს.⁶²² მიუხედავად იმისა, რომ ზოგადი კომენტარი არ გვთავაზობს კონკრეტულ სიტუაციაში საუკეთესო ინტერესების შესაფასებლად და განსაზღვრად საჭირო კრიტერიუმებს,⁶²³ იგი მაინც განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს, რადგან ადგენს ზოგად სახელმძღვანელო მითითებებს, რომლებიც საორიენტაციოა ნებისმიერი გადაწყვეტილების მიღების პროცესში, შესაბამისად, მეტ ობიექტურობას მატებს საუკეთესო ინტერესის ცნებას

⁶¹⁷ *De Vos B.*, Ethical Pointers and Framework for Taking Decisions in a Child's Best Interests – The Perspective of a Children's Ombudsman, in: *The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice*, Milka Sormunen (Ed.), Council of Europe, 2016, 96.

⁶¹⁸ General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para. 51.

⁶¹⁹ იქვე, Para. 58.

⁶²⁰ იქვე, Para. 50.

⁶²¹ *Kalverboer M.*, How to Assess and Determine the Best Interests of the Child from a Perspective of Child Development and Child-Rearing, in: *The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice*, Milka Sormunen (Ed.), Council of Europe, 2016, 67.

⁶²² General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para. 51.

⁶²³ *Llorens J. C.*, Presentation of General Comment No.14: Strengthens and Limitations, Points of Consensus and Dissent Emerging in its Drafting, in: *The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice*, Milka Sormunen (Ed.), Council of Europe, 2016, 12.

და პრაქტიკულად გამორიცხავს სუბიექტივიზმს, რაც, თავის მხრივ, ამცირებს თვითნებური და არაობიექტური გადაწყვეტილებების მიღების რისკს. მნიშვნელოვანია, ყურადღება გამახვილდეს კომიტეტის მიერ განსაზღვრულ მხედველობაში მისაღებ თითოეულ ელემენტზე.

4.1.1.1 არასრულწლოვნის მოსაზრებები

საუკეთესო ინტერესების განსაზღვრისას მნიშვნელოვანია ცოდნა იმისა, თუ რას მიიჩნევს თავად არასრულწლოვანი მის საუკეთესო ინტერესად.⁶²⁴ ზოგიერთი მეცნიერის მოსაზრებით, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებთან დაკავშირებული გადაწყვეტილებები არ უნდა იქნეს მიღებული მხოლოდ ობიექტურ კრიტერიუმებზე დაყრდნობით, არამედ მნიშვნელოვანია ბავშვის მოსაზრებების გათვალისწინებაც.⁶²⁵ ბავშვის უფლებათა კონვენციის მე-12 მუხლი უზრუნველყოფს არასრულწლოვნის უფლებას, თავისუფლად გამოხატოს საკუთარი შეხედულებები მასთან დაკავშირებულ ყველა საკითხზე. შესაბამისად, ნებისმიერი გადაწყვეტილება, რომელიც არ ითვალისწინებს არასრულწლოვნის მოსაზრებებს და არ ანიჭებს მათ სათანადო მნიშვნელობას, არასრულწლოვნის ასაკისა და მოწიფულობის შესაბამისად, უგულბებელიყოფს ბავშვის შესაძლებლობას, გავლენა მოახდინოს საკუთარი საუკეთესო ინტერესების განსაზღვრის პროცესზე.⁶²⁶ ამასთან, მნიშვნელოვანია, გადახვევა ტრადიციული, პატერნალისტური აღქმიდან, სადაც სრულწლოვნები თავად ქმნიან ყველანაირ ჩარჩოს ბავშვთა უფლებებისათვის და მათ ეკუთვნით საბოლოო სიტყვა არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების განსაზღვრისას.⁶²⁷

აღსანიშნავია, რომ ევროსაბჭოს წევრ არაერთ ქვეყანაში არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების შეფასებისას სასამართლოებს გააჩნიათ არასრულწლოვნის მოსაზრებებისათვის სათანადო მნიშვნელობის მინიჭების საკანონმდებლო ვალდებულება. ლუქსემბურგში აღნიშნული მიდგომა მხოლოდ პრაქტიკულ დონეზე ხორციელდება, საკანონმდებლო ვალდებულების არსებობის გარეშე. ზოგიერთ ქვეყანაში ეს ვალდებულება მოქმედებს სამართლის ვიწრო დარგებში, კერძოდ, საოჯახო სამართალში. სახელმწიფოთა მცირე რიცხვში (სლოვენია, პორტუგალია, ლატვია) არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების განსაზღვრისას სასამართლოს არ გააჩნია ბავშვის მოსაზრებების გათვალისწინების სამართლებრივი

⁶²⁴ Van Hooijdonk E., Children's Best Interests: A Discussion of Commonly Encountered Tensions, in: The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice, Milka Sormunen (Ed.), Council of Europe, 2016, 42.

⁶²⁵ Detrick Sh., A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Martinus Nijhoff Publishers, The Hague, Boston, London, 1999, 89.

⁶²⁶ General Comment No. 14 "On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)", UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para. 53.

⁶²⁷ Nyaman J., What is the Input by Children and Young People in Implementing their Best Interests?, in: The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice, Milka Sormunen (Ed.), Council of Europe, 2016, 94.

ვალდებულება.⁶²⁸ აღსანიშნავია, რომ საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მე-3 მუხლის მე-4 ნაწილი საუკეთესო ინტერესის განსაზღვრისას ერთ-ერთ მხედველობაში მისაღებ გარემოებად სწორედ არასრულწლოვნის მოსაზრებებს ითვალისწინებს, რაც მართლმსაჯულების პროცესს მნიშვნელოვნად აახლოებს საერთაშორისო სტანდარტებთან.

4.1.1.1.2 არასრულწლოვნის ინდივიდუალობა/იდენტობა

არასრულწლოვნები არ განიხილებიან ერთგვაროვან ჯგუფად და, შესაბამისად, საუკეთესო ინტერესების შეფასებისას მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული მათი განსხვავებულობა. ინდივიდუალობა მოიცავს ისეთ მახასიათებლებს, როგორცაა სქესი, სექსუალური ორიენტაცია, ეროვნება, რელიგია, რწმენა, კულტურა, პიროვნება. მიუხედავად იმისა, რომ ბავშვებს და ახალგაზრდებს ძირითადი საერთო საჭიროებები აქვთ, ამ საჭიროებების გამოვლენა დამოკიდებულია პერსონალური, ფიზიკური, კულტურული და სოციალური ასპექტების ფართო სპექტრზე, მათ შორის, განვითარებად უნარებზე. ბავშვის უფლება, შეინარჩუნოს საკუთარი იდენტობა გარანტირებულია ბავშვის უფლებათა კონვენციის მე-8 მუხლით და იმსახურებს პატივისცემასა და მხედველობაში მიღებას საუკეთესო ინტერესების შეფასების პროცესში.⁶²⁹ მიუხედავად იმისა, რომ მნიშვნელოვანია რელიგიის, კულტურული ღირებულებებისა და ტრადიციების, როგორც ბავშვის იდენტობის შემადგენელი კომპონენტების მხედველობაში მიღება, პრაქტიკა, რომელიც შეუსაბამოა კონვენციით გარანტირებულ უფლებებთან, არ შეიძლება განხილულ იქნეს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესად. გადაწყვეტილების მიმღები პირის მიერ საუკეთესო ინტერესების შეფასებისას იმ ტრადიციებისა და კულტურული ღირებულებების გათვალისწინება, რომლებიც ეწინააღმდეგება კონვენციით დაცულ უფლებებს, არ შეიძლება გამართლებულ იქნეს კულტურული იდენტობით.⁶³⁰ კულტურული გარემოებები ყოველთვის უკან დაიხვეს, როდესაც წარმოიქმნება აშკარა კონფლიქტი ადამიანის უფლებებთან.⁶³¹

4.1.1.1.3 ოჯახური გარემოსა და ურთიერთობების შენარჩუნება

ბავშვის უფლებათა კომიტეტის განმარტებით, საუკეთესო ინტერესების შეფასება და განსაზღვრა აუცილებელია, განხორციელდეს არასრულწლოვნის ოჯახისა და მშობლებისაგან პოტენციური

⁶²⁸ Children's Involvement in Criminal, Civil and Administrative Judicial Proceedings in 28 Member States of the EU, Policy Brief, European Union, European Commission, Directorate-General for Justice and Consumers, 2015, 23.

⁶²⁹ General Comment No. 14 "On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)", UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para. 55.

⁶³⁰ იქვე, Para. 57.

⁶³¹ *Alston Ph.*, The Best Interests Principle: Towards a Reconciliation of Culture and Human Rights, "International Journal of Law, Policy and the Family", Vol. 8, Issue 1, 1994, 21.

განშორების გათვალისწინების კონტექსტში.⁶³² მშობლისა და ბავშვის მიერ მათი ერთად ყოფნით სიამოვნების მიღება ქმნის ოჯახური ცხოვრების ფუნდამენტურ ელემენტს.⁶³³ ბავშვის უფლებათა კონვენცია ხაზგასმით აღნიშნავს ბავშვის ოჯახურ გარემოცვაში აღზრდის აუცილებლობას მისი პიროვნების სრული და ჰარმონიული განვითარებისათვის.⁶³⁴ კომიტეტი ოჯახს საზოგადოების შემადგენელ ფუნდამენტურ ნაწილად და ბავშვის ჩამოყალიბებისა და კეთილდღეობის ბუნებრივ გარემოდ განიხილავს.⁶³⁵

არასრულწლოვანზე მშობლებისაგან განცალკევების გავლენის გათვალისწინებით, იგი გამოყენებულ უნდა იქნეს, როგორც უკანასკნელი საშუალება, როდესაც არსებობს არასრულწლოვნისათვის უშუალო ზიანის მიყენების საფრთხე ან ეს სხვაგვარად არის აუცილებელი.⁶³⁶ განსაკუთრებით ეს ეხება თავისუფლების აღკვეთას, რომელიც, უპირველეს ყოვლისა, წარმოადგენს დანაშაულზე სოციალური რეაგირების ფორმას, რა დროსაც არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებს მცირედი მნიშვნელობა ენიჭება.⁶³⁷ რაოდენ კარგი გარემოც არ უნდა არსებობდეს არასრულწლოვნისათვის თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებებში, საზოგადოებისაგან იზოლირებულად ყოფნა უარყოფით დაღს ასვამს ბავშვის როგორც ფსიქოლოგიურ, ისე ფიზიკურ განვითარებას, რადგან იგი მოწყვეტილია მისთვის ჩვეულ ზრუნვასა და გარემოს.⁶³⁸ შესაბამისად, როდესაც იკვეთება განცალკევების აუცილებლობა, უზრუნველყოფილ უნდა იქნეს არასრულწლოვნისთვის ოჯახთან, მშობლებთან, ნათესავებთან და მასთან მჭიდროდ დაკავშირებულ ადამიანებთან ურთიერთობების შენარჩუნება, თუ ეს ბავშვის საუკეთესო ინტერესებს არ ეწინააღმდეგება.⁶³⁹

არასრულწლოვნის ოჯახური ურთიერთობების შენარჩუნების თვალსაზრისით, ყურადსაღებია ევროსასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე „მასლოვი აესტრიის წინააღმდეგ“, სადაც საკითხი შეეხებოდა კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნის ქვეყნის ტერიტორიიდან გაძევებას. სასამართლოს განმარტებით, არასრულწლოვნის ინტერესების უკეთ დაცვა მოითხოვს მისი ინტეგრაციის გამარტივების ვალდებულებასაც. მოცემული მიზანი მიღწეული ვერ იქნება გაძევების გზით ოჯახთან განშორებითა და

⁶³² General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para. 58.

⁶³³ Case of Olsson v. Sweden, Application No. 10465/83, Strasbourg, 24 March, 1988, Para. 59; Case of Monory v. Romania and Hungary, Application No. 71099/01, Strasbourg, 5 April, 2005, Para. 70.

⁶³⁴ იხ. ბავშვის უფლებათა კონვენცია, პრეამბულა.

⁶³⁵ General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para. 59.

⁶³⁶ იქვე, Para. 61.

⁶³⁷ *Hirschelmann A.*, Children’s perspectives Concerning Imprisonment: Setting Up a Self-expression Group of Children with Imprisoned Parents or Other Relatives, in: *The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice*, Milka Sormunen (Ed.), Council of Europe, 2016, 125.

⁶³⁸ *ხაბია მ.*, არასრულწლოვანთა სასჯელის მოხდის საერთაშორისო სტანდარტების ზოგადი მიმოხილვა, „სისხლის სამართლის აქტუალური საკითხები“, №1, 2017, 128.

⁶³⁹ General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para. 64.

სოციალური კავშირების გაწყვეტით. ეს უკანასკნელი უნდა წარმოადგენდეს კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნისათვის დაწესებულ უკიდურეს ზომას. ევროსასამართლომ მიიჩნია, რომ ამგვარი მიდგომა არ იქნა გათვალისწინებული ავსტრიის ხელისუფლების მიერ.⁶⁴⁰ თუმცა, აღსანიშნავია, რომ ოჯახური ცხოვრების უფლება არ გახლავთ აბსოლუტური ხასიათის და სასამართლომ არაერთ საქმეზე არასრულწლოვნის მიერ მძიმე ძალადობრივი დანაშაულების ჩადენა განიხილა გადაწყვეტის პატივსადებ მიზეზად და, შესაბამისად, არ დაადგინა ევროკონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევა,⁶⁴¹ ხოლო ზოგ შემთხვევაში, მომჩივანთა საჩივრები მიუღებლად ჩათვალა.⁶⁴²

ბავშვის ინტერესი მოიცავს ორ მხარეს. ერთი მხრივ, ბავშვის კავშირი ოჯახთან უნდა იქნეს შენარჩუნებული, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც ოჯახი შეფასებულია, როგორც შეუფერებელი. ეს ნიშნავს, რომ ოჯახური კავშირი შეიძლება გაწყდეს მხოლოდ განსაკუთრებულ გარემოებებში. მეორე მხრივ, ბავშვის ინტერესში აუცილებლად შედის ჯანსაღ გარემოში ჩამოყალიბება.⁶⁴³

4.1.1.14 არასრულწლოვანზე ზრუნვა, დაცვა და უსაფრთხოება

ბავშვის საუკეთესო ინტერესის შეფასებისა და განსაზღვრისას გათვალისწინებულ უნდა იქნეს სახელმწიფოს ვალდებულება, უზრუნველყოს არასრულწლოვნის იმგვარი დაცვა და მასზე იმგვარი ზრუნვა, როგორც აუცილებელია მისი კეთილდღეობისათვის. აღნიშნული დათქმა გამომდინარეობს ბავშვის უფლებათა კონვენციის მე-3 მუხლის მე-2 პარაგრაფიდან.

ბავშვის უფლებათა კომიტეტის განმარტებით, არასრულწლოვნის დაცვა და მზრუნველობა უნდა განიმარტოს ფართოდ, რადგან მათი მიზანი არ არის ჩამოყალიბებული შეზღუდული და ნეგატიური ფორმით და გულისხმობს არა ზიანის მიყენებისაგან დაცულობას, არამედ ბავშვის კეთილდღეობისა და განვითარების სრული იდეალის უზრუნველყოფას. კეთილდღეობა ფართო გაგებით მოიცავს როგორც მატერიალურ, ფიზიკურ, საგანმანათლებლო და ემოციურ საჭიროებებს, ასევე ზრუნვასა და უსაფრთხოებას.⁶⁴⁴ ამასთან, ლიტერატურაში გამოთქმული მოსაზრების თანახმად, კეთილდღეობის ინტერესში მოაზრებულია არასრულწლოვნის პიროვნულ და პროფესიულ განვითარებასთან, ასევე

⁶⁴⁰ Case of Maslov v. Austria, Application No. 1638/03, Grand Chamber, Strasbourg, 23 June, 2008, Para. 83.

⁶⁴¹ Case of Bouchelkia v. France, Application no. 23078/93, Strasbourg, 29 January, 1997, Para. 51. (საქმე ეხებოდა 17 წლის ასაკში დამამძიმებელ გარემოებებში ჩადენილ გაუპატიურებას).

⁶⁴² Case of Hizir Kilic v. Denmark, Application No. 20277/05, Strasbourg, 22 January, 2007; Case of Ferhat Kilic v. Denmark, Application No. 20730/05, Strasbourg, 22 January, 2007. (საქმე შეეხებოდა არასრულწლოვანთა მიერ ჩადენილ ყაჩაღობის მცდელობას, დამამძიმებელ გარემოებებში ჩადენილ თავდასხმასა და მკვლელობას).

⁶⁴³ გ. ს. საქართველოს წინააღმდეგ, საჩივარი №2361/13, სტრასბურგი, 21 ივლისი, 2015, პარა. 45.

⁶⁴⁴ General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para. 71.

ქონებრივ უფლებებთან დაკავშირებული ინტერესები.⁶⁴⁵ შესაბამისად, კეთილდღეობა წარმოადგენს მხედველობაში მისაღებ მნიშვნელოვან ფაქტორს საუკეთესო ინტერესების შეფასებისას.⁶⁴⁶

საუკეთესო ინტერესების შეფასების პროცესში გათვალისწინებულ უნდა იქნეს არასრულწლოვნის *უსაფრთხეობაც*, რაც გულისხმობს ბავშვის უფლებას, იყოს დაცული ფიზიკური თუ ფსიქოლოგიური ძალადობის ყველა ფორმის, ზიანისა და ჩაგვრის, სექსუალური ძალადობის, თანატოლთა მხრიდან ზეწოლის, დამამცირებელი მოპყრობის, ასევე სექსუალური, ეკონომიკური და სხვა სახის ექსპლუატაციისაგან, ნარკოტიკების, შრომისა და შეიარაღებული კონფლიქტისაგან.⁶⁴⁷ ძალადობა ბავშვისათვის მატრავმირებელი ქცევაა⁶⁴⁸ და იწვევს არასრულწლოვნის პიროვნულობის განადგურებას. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია, გადაწყვეტილების მიღებისას ძალადობის ყოველგვარი საფრთხის დეტალურად გაანალიზება, ბავშვის უსაფრთხოების შეფასება როგორც მოცემულ მომენტში, ისე სამომავლოდ,⁶⁴⁹ რათა უზრუნველყოფილ იქნეს ბავშვის ყოველგვარი ძალადობისაგან დაცულობა და საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპით გათვალისწინებული ვალდებულების ჯეროვნად შესრულება.

4.1.1.15 დაუცველობა (მოწყვლადი ჯგუფისადმი კუთვნილება)

ბავშვის უფლებათა კომიტეტი არასრულწლოვნის მოწყვლადი ჯგუფისადმი კუთვნილებას (მაგ. შეზღუდული შესაძლებლობები, ძალადობის მსხვერპლობა, ქუჩაში ცხოვრება, უმცირესობათა ჯგუფისადმი კუთვნილება, თავშესაფრის მაძიებლობა და სხვ.) საუკეთესო ინტერესების შეფასების პროცესში ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მხედველობაში მისაღებ ფაქტორად განიხილავს. ამასთან, აღსანიშნავია, რომ ერთსა და იმავე მოწყვლად მდგომარეობაში მყოფი არასრულწლოვნების საუკეთესო ინტერესები შეიძლება არ დაემთხვეს ერთმანეთს და გადაწყვეტილების მიღებისას გათვალისწინებულ უნდა იქნეს მოწყვლადობის სახე და ხარისხი, ვინაიდან თითოეული ბავშვი უნიკალურია, ყოველი კონკრეტული შემთხვევა სწორედ მისი ინდივიდუალიზმის, უნიკალურობის გათვალისწინებით უნდა შეფასდეს.⁶⁵⁰

⁶⁴⁵ *თოდუა ნ.*, არასრულწლოვანთა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა, წიგნში: სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი (სახელმძღვანელო), მეორე გამოცემა, ავტორთა კოლექტივი, რედ. ნაჭყებია გ., თოდუა ნ., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2016, 652.

⁶⁴⁶ *Baillie T.*, The Concept of the Best Interests of the Child from the Perspective of a Practitioner, in: The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice, Milka Sormunen (Ed.), Council of Europe, 2016, 90.

⁶⁴⁷ General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para. 73.

⁶⁴⁸ *მახარობლიძე თ.*, არასრულწლოვანთა მიმართ ძალადობის ფორმები და მისგან დაცვის სამართლებრივი მექანიზმები, „სისხლის სამართლის აქტუალური საკითხები“, №2, 2017, 24.

⁶⁴⁹ General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para. 74.

⁶⁵⁰ იქვე, Paras. 75-76.

4.1.1.16 ჯანმრთელობის დაცვის უფლება

არასრულწლოვნის უფლება ისარგებლოს ჯანმრთელობის დაცვით და მისი ჯანმრთელობის მდგომარეობა უმნიშვნელოვანესი ელემენტია საუკეთესო ინტერესების შეფასების პროცესში.⁶⁵¹ ბავშვის უფლებათა კომიტეტი აღნიშნულ ელემენტს ძირითადად მკურნალობისა და ჰოსპიტალიზაციის შემთხვევაში გადაწყვეტილების მიღების კონტექსტში განიხილავს, თუმცა, ამაღროულად, მიუთითებს, რომ ბავშვის ჯანმრთელობა და მკურნალობის შესაძლებლობები შესაძლოა აგრეთვე იყოს საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის ნაწილი სხვა მნიშვნელოვან გადაწყვეტილებებთან მიმართებით.⁶⁵² კერძოდ, არასრულწლოვნის ჯანმრთელობის მდგომარეობა ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ელემენტია კანონთან კონფლიქტში მყოფი პირის მიმართ გადაწყვეტილების მიღებისას. ევროსასამართლოს განმარტებით, როდესაც განიხილება არასრულწლოვნისათვის თავისუფლების აღკვეთის საკითხი, აუცილებელია სამედიცინო შემოწმების ჩატარება არასრულწლოვნის ჯანმრთელობის მდგომარეობის დასადგენად, რათა განისაზღვროს რამდენად შესაძლებელია მისი არასრულწლოვანთა დაწესებულებაში მოთავსება.⁶⁵³ რაც შეეხება თავისუფლებააღკვეთილი პირის ჯანმრთელობის დაცვის საჭირო სტანდარტის განსაზღვრას, სასამართლო ამ მხრივ მეტ მოქნილობას ანიჭებს უპირატესობას და ყოველი საქმის შემთხვევაში ინდივიდუალურად მიიღება გადაწყვეტილება. თუმცა, გასათვალისწინებელია, რომ სტანდარტი უნდა შეესაბამებოდეს დაკავებულის ადამიანურ ღირსებას და, ამაღროულად, მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული თავისუფლების აღკვეთის თავისებურებანი.⁶⁵⁴ როდესაც საქმე არასრულწლოვნებს ეხება, ევროსასამართლო დამკვიდრებული საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად, მიიჩნევს, რომ თავისუფლებააღკვეთილი არასრულწლოვნის ჯანმრთელობის დაცვა უნდა შეესაბამებოდეს არასრულწლოვანთათვის საზოგადოდ დადგენილ სამედიცინო სტანდარტებს.⁶⁵⁵

4.1.1.17 განათლების უფლება

ბავშვის უფლებათა კომიტეტის განმარტებით, განათლებაზე ხელმისაწვდომობა არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესს წარმოადგენს და ნებისმიერი გადაწყვეტილება ნაკარნახევი უნდა იყოს აღნიშნული უფლების რეალიზების უზრუნველყოფით.⁶⁵⁶ იმის გათვალისწინებით, რომ არასრულწლოვნები ჯერ კიდევ განვითარების პროცესში არიან, მათ მიმართ გამოყენებულ ყველა ღონისძიებას უნდა ჰქონდეს საგანმანათლებლო ხასიათი.⁶⁵⁷ გარდა ამისა,

⁶⁵¹ იქვე, Para. 77.

⁶⁵² იქვე, Para. 78.

⁶⁵³ Case of Blokhin v. Russia, Application No. 47152/06, Strasbourg, 23 March, 2016, Para. 138.

⁶⁵⁴ Case of Aleksanyan v. Russia, Application No. 46468/06, Strasbourg, 22 December, 2008, Para. 140.

⁶⁵⁵ Case of Blokhin v. Russia, Application No. 47152/06, Strasbourg, 23 March, 2016, Para. 138.

⁶⁵⁶ General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para. 79.

⁶⁵⁷ Recommendation No. R (87) 20 of the Committee of Ministers to Member States on Social Reactions to Juvenile Delinquency, Adopted by the Committee of Ministers on 17 September 1987 at the 410th Meeting of the Ministers’ Deputies, Preamble.

არასრულწლოვნების მიმართ გამოსაყენებელი სანქციები და ღონისძიებები, აგრეთვე მათი განხორციელების ფორმა უნდა განისაზღვროს კანონით და ეფუძნებოდეს არასრულწლოვნის სოციალური ინტეგრაციის, განათლების მიღებისა და ახალი დანაშაულის თავიდან აცილების პრინციპებს.⁶⁵⁸ ამასთან, მნიშვნელოვანია, უპირატესობა მიენიჭოს ისეთ ღონისძიებებს, რომლებსაც ექნება საგანმანათლებლო გავლენა დანაშაულის ჩამდენ არასრულწლოვანზე.⁶⁵⁹ განათლების უფლებაზე განსაკუთრებულ ყურადღებას ამახვილებს „ჰავანას წესები“, რომელიც თავისუფლებაადკვეთილი არასრულწლოვნების დაცვას ეხება. კერძოდ, როგორც აღნიშნულია, სასკოლო ასაკის ყველა არასრულწლოვანს აქვს მის საჭიროებებსა და შესაძლებლობებზე მორგებული განათლების მიღების უფლება, რაც იმგვარად უნდა იქნეს უზრუნველყოფილი, რომ არასრულწლოვანი მოემზადოს საზოგადოებაში დასაბრუნებლად.⁶⁶⁰

4.1.1.2 საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მიხედვით

განსხვავებით ბავშვის უფლებათა კომიტეტისაგან, საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი არ გეთავაზობს საუკეთესო ინტერესების შეფასებისას მხედველობაში მისაღებ ელემენტთა ჩამონათვალს, თუმცა, როგორც აღინიშნა, ამკ-ის მე-3 მუხლის მე-4 ნაწილი იძლევა საუკეთესო ინტერესების ზოგად, საორიენტაციო განმარტებას და მასში მოიაზრებს ისეთ ინტერესებს, როგორცაა არასრულწლოვნის უსაფრთხოება, კეთილდღეობა, ჯანმრთელობის დაცვა, განათლება, განვითარება, რესოციალიზაცი-რეაბილიტაცია და სხვა ინტერესები. აღნიშნული ნორმა წარმოადგენს რა საუკეთესო ინტერესების ზოგად განმარტებას, ამავედროულად, უნდა განვიხილოთ, როგორც კონკრეტული არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესის განსასაზღვრად მხედველობაში მისაღები ელემენტები, რომლებიც მსგავსად კომიტეტის მიერ შემოთავაზებული ელემენტებისა, არც იერარქიული და არც ამომწურავი ხასიათისაა. აღსანიშნავია, რომ კოდექსით გათვალისწინებული ზოგიერთი ინტერესი/ელემენტი, კერძოდ, უსაფრთხოება, ჯანმრთელობის დაცვა, განათლება, კეთილდღეობა, თანხვედრაშია ზოგად კომენტარში განხილულ ელემენტებთან. აქედან გამომდინარე, ყურადღება გამახვილდება კოდექსით გათვალისწინებულ მხოლოდ განსხვავებულ ელემენტებზე.

4.1.1.2.1 განვითარება

ბავშვის უფლებათა კონვენციის მე-6 მუხლით გარანტირებული არასრულწლოვნის უფლება განვითარებაზე მჭიდროდ დაკავშირებულია

⁶⁵⁸ Recommendation CM/Rec(2008)11 of the Committee of Ministers to Member States on the European Rules for Juvenile Offenders Subject to Sanctions or Measures, Adopted by the Committee of Ministers on 5 November 2008 at the 1040th Meeting of the Ministers' Deputies, Part. I. A. 1.

⁶⁵⁹ იქვე, Part. II. C. 23.2.

⁶⁶⁰ United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty, Adopted by General Assembly Resolution 45/113 of 14 December 1990, IV, E. 38.

საუკეთესო ინტერესის ცნებასთან.⁶⁶¹ უფრო მეტიც, ბავშვის უფლებათა კომიტეტი სახელმწიფოებს აკისრებს ვალდებულებას, საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის პროცესში, უზრუნველყონ არასრულწლოვნის განვითარების უფლების სრული პატივისცემა.⁶⁶² სწორედ ამიტომ, ზოგიერთი მეცნიერის მოსაზრებით, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესი შესაძლოა დაეუკავშიროთ ბავშვის უფლებათა კონვენციის მე-6 მუხლში ასახულ ბავშვის განვითარების ყოველმომცველ მიზანს.⁶⁶³ განვითარების უფლებაში მოიაზრება როგორც ფიზიკური, ისე გონებრივი, სულიერი და მორალური, აგრეთვე სოციალური განვითარება, რომელთა გამოხატულება კონვენციის სხვადასხვა მუხლებში გვხვდება.⁶⁶⁴

4.1.1.2.2 რესოციალიზაცია-რეაბილიტაცია

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მე-3 მუხლის მე-18 ნაწილის თანახმად, რესოციალიზაცია-რეაბილიტაცია გულისხმობს არასრულწლოვანში პასუხისმგებლობის, სხვა ადამიანთა უფლებების პატივისცემის გრძნობის ჩამოყალიბებასა და განვითარებას, არასრულწლოვნის ფიზიკური, გონებრივი, სულიერი, ზნეობრივი და სოციალური განვითარების ხელშეწყობასა და მის მომზადებას საზოგადოებაში ადგილის დასამკვიდრებლად. ამასთან, ლიტერატურაში გამოთქმული მოსაზრების თანახმად, რესოციალიზაცია განიმარტება, როგორც გამოსწორება, აღზრდა, სოციალიზაცია, რეაბილიტაცია, მკურნალობა, და ინტეგრაცია.⁶⁶⁵ რესოციალიზაცია შეიძლება გამოიხატოს დაზარალებულსა და კანონთან კონფლიქტში მყოფ არასრულწლოვანს შორის კონფლიქტის მოგვარებით, რაც გულისხმობს ჩადენილი ქმედების მონანიებასა და გამოსწორებას.⁶⁶⁶

4.1.1.2.3 სხვა ინტერესები

სხვა ინტერესებზე მსჯელობისას მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული, მათ შორის, ბავშვის უფლებათა კომიტეტის მიერ განსაზღვრული ის ელემენტები, რომლებსაც არ ითვალისწინებს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი. აღნიშნული

⁶⁶¹ *Van Os C.*, The Best Interests of the Child Assessment with Recently Arrived Refugee Children, in: The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice, Milka Sormunen (Ed.), Council of Europe, 2016, 70.

⁶⁶² General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para. 42.

⁶⁶³ *Zermatten J.*, Best Interests of the Child, in: Child-Friendly Justice: A Quarter of a Century of the UN Convention on the Rights of the Child, Said Madmoudi, Pernila Leviner, Anna Kaldal, Katrin Lainpelto (Eds.), Brill Nijhoff, Leiden, Boston, 2015, 34.

⁶⁶⁴ *Mower A. G.*, The Convention on the Rights of the Child: International Law Support for Children, Greenwood Publishing Group, Westport, London, 1997, 33-36.

⁶⁶⁵ *შალიკაშვილი მ., მიქანაძე გ.*, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება (სახელმძღვანელო), მეორე გამოცემა, გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, ფრაიბურგი, სტრასბურგი, 2016, 204.

⁶⁶⁶ *შალიკაშვილი მ.*, არასრულწლოვანთა განრიდების და მედიაციის პროგრამის სისხლისმართლებრივი, კრიმინოლოგიური და ფსიქოლოგიური ასპექტები, თბილისი, 2013, 29.

გამომდინარეობს თავად ნორმის შინაარსიდან, რომლის მიხედვით, სხვა ინტერესების განსაზღვრის ერთ-ერთ საშუალებად სწორედ საერთაშორისო სტანდარტები მოიაზრება. თუმცა, შესაძლოა ინტერესთა განსაზღვრა ამით არ ამოიწუროს, რადგან როგორც უკვე აღინიშნა, კომიტეტის მიერ დადგენილი ელემენტებიც არ არის ამომწურავი და კონკრეტული შემთხვევის მიხედვით, შესაძლოა გამოიკვეთოს აბსოლუტურად განსხვავებული ელემენტების გათვალისწინების საჭიროება. ლიტერატურაში გამოთქმული მოსაზრების თანახმად, სხვა ინტერესები შესაძლოა გამომდინარეობდეს ოჯახური ურთიერთობებიდან, რელიგიური კუთვნილებიდან, საყვარელი საქმიანობიდან, თუ ეს უკანასკნელი მის საუკეთესო ინტერესს არ ეწინააღმდეგება.⁶⁶⁷

4.1.2 ინდივიდუალური მახასიათებლების მნიშვნელობა საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის პროცესში

ზემოაღნიშნული ელემენტები, მართალია, მნიშვნელოვანი და გასათვალისწინებელია საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის პროცესში, თუმცა ეს არ ნიშნავს იმას, რომ კონკრეტულ შემთხვევაში არსებობს ყველა ელემენტის გამოყენების აუცილებლობა. შესაბამისად, უპირველეს ყოვლისა, უნდა მოხდეს რელევანტური ელემენტების იდენტიფიცირება, რისთვისაც აუცილებელია არასრულწლოვნის ინდივიდუალური მახასიათებლების შესწავლა. სწორედ აღნიშნულ მიდგომას ავითარებს ბავშვის უფლებათა კომიტეტიც და აღნიშნავს, რომ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების განსაზღვრა იწყება არასრულწლოვნისათვის დამახასიათებელი იმ სპეციფიკური გარემოებების შეფასებით, რაც არასრულწლოვანს სძენს უნიკალურობას. აღნიშნული წარმოადგენს საქმისათვის სპეციფიკურად დამახასიათებელ ფაქტობრივ კონტექსტში საუკეთესო ინტერესების შეფასებისთვის სათანადო, რელევანტური ელემენტების გამოკვეთის, მათთვის კონკრეტული შინაარსის მინიჭებისა და ერთმანეთთან მიმართებით პრიორიტეტულობის განსაზღვრის საფუძველს, რისთვისაც დაცული უნდა იქნეს ისეთი პროცედურა, რომელიც უზრუნველყოფს სამართლებრივ გარანტიებსა და უფლებებით სათანადოდ სარგებლობას.⁶⁶⁸ ამის შემდეგ კი სათანადო ელემენტების მიხედვით ხდება გადაწყვეტილების მიღება.⁶⁶⁹

4.1.2.1 ინდივიდუალური მახასიათებლების შეფასება

იმ პროცედურის გათვალისწინებით, რომელშიც არასრულწლოვანია ჩართული, ბავშვის ინდივიდუალურ მახასიათებლებს შეიძლება ჰქონდეს უფრო მეტი ან ნაკლები მნიშვნელობა მისი საუკეთესო ინტერესის

⁶⁶⁷ *თოდუა ნ.*, არასრულწლოვანთა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა, წიგნში: სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი (სახელმძღვანელო), მეორე გამოცემა, ავტორთა კოლექტივი, რედ. ნაჭყებია გ., თოდუა ნ., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2016, 652.

⁶⁶⁸ General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Paras. 46, 49.

⁶⁶⁹ *Zermatten J.*, Best Interests of the Child, in: *Child-Friendly Justice: A Quarter of a Century of the UN Convention on the Rights of the Child*, Said Madmoudi, Pernila Leviner, Anna Kaldal, Katrin Lainpelto (Eds.), Brill Nijhoff, Leiden, Boston, 2015, 37.

განსაზღვრისას.⁶⁷⁰ ბავშვის უფლებათა კომიტეტი ინდივიდუალურ მახასიათებლებში მოიაზრებს ისეთ გარემოებებს, როგორცაა არასრულწლოვნის ასაკი, სქესი, სიმწიფის ხარისხი, გამოცდილება, უმცირესობათა ჯგუფისადმი კუთვნილება, ფიზიკური, სენსორული თუ ინტელექტუალური შეზღუდული შესაძლებლობების ქონა, სოციალური და კულტურული კონტექსტი, რომელშიც ბავშვი აღმოჩნდება, ჰყავს თუ არა მშობლები, ცხოვრობს თუ არა მათთან, ოჯახთან და მზრუნველებთან ურთიერთობის ხარისხი, გარემო პირობები უსაფრთხოების თვალსაზრისით, ოჯახისათვის ხელმისაწვდომი ხარისხიანი ალტერნატიული საშუალებების არსებობა, ნათესავები, მზრუნველები და სხვ.⁶⁷¹

საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მე-14 მუხლის თანახმად, ინდივიდუალურ მახასიათებლებში მოიაზრება არასრულწლოვნის: ასაკი, განვითარების დონე, ცხოვრების, აღზრდისა და განვითარების პირობები, განათლება, ჯანმრთელობის მდგომარეობა, ოჯახური ვითარება და სხვა გარემოებები, რომლებიც არასრულწლოვნის ხასიათისა და ქცევის თავისებურებების შეფასების და მისი საჭიროებების განსაზღვრის შესაძლებლობას იძლევა. შეიძლება ითქვას, რომ კოდექსით გათვალისწინებული ინდივიდუალური მახასიათებლები მეტ-ნაკლებად მოიცავს კომიტეტის მიერ განსაზღვრულ მახასიათებლებს და ყველა მათგანი ერთიან კონტექსტში უნდა შეფასდეს.

ინდივიდუალური მახასიათებლების შეფასება საუკეთესო ინტერესების შეფასების შემადგენელი ნაწილია. სოციალური სამუშაოს კონტექსტში, შეფასება ხშირად აღწერილია, როგორც პიროვნების საჭიროებებისა და პრობლემების იდენტიფიცირების მიზნით წარმოებული საქმიანობა, რათა გამოვლენილ პრობლემებზე და საჭიროებებზე საპასუხოდ დაიგეგმოს სათანადო ინტერვენცია.⁶⁷² შეფასება არის გადაწყვეტილების მისაღებად ინფორმაციის შეგროვების პროცესი.⁶⁷³ შესაბამისად, იგი გულისხმობს ბავშვის ცხოვრების ამსახველი ყველა გარემოების დადგენას. ამისათვის საჭიროა შეფასებაზე პასუხისმგებელმა პირმა გამოიკვლიოს არასრულწლოვნის ყველა ინდივიდუალური მახასიათებელი,⁶⁷⁴ რაც დაკავშირებულია ინფორმაციის შეგროვებასთან და ამ ინფორმაციის გამოყენებასთან გადაწყვეტილების მისაღებად.⁶⁷⁵ არასრულწლოვნის ინდივიდუალური მახასიათებლების შესახებ სრულყოფილი წარმოდგენის შესაქმნელად საჭირო ინფორმაციის მისაღებად, მნიშვნელოვანია არასრულწლოვანთან გასაუბრება და

⁶⁷⁰ *Kalverboer M.*, How to Assess and Determine the Best Interests of the Child from a Perspective of Child Development and Child-Rearing, in: *The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice*, Milka Sormunen (Ed.), Council of Europe, 2016, 67.

⁶⁷¹ General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para. 48.

⁶⁷² *Dugmore P.*, Assessing Young People, in: *Youth Justice and Social Work*, Dugmore P., Pickford J., Jonathan Parker, Greta Bradley (Eds.), Learning Matters Ltd, Glasgow, 2006, 106.

⁶⁷³ *Vincent G. M., Guy L. S., Grisso Th.*, Risk Assessment in Juvenile Justice: A Guidebook for Implementation, MacArthur Foundation, 2012, 30.

⁶⁷⁴ *Zermatten J.*, Best Interests of the Child, in: *Child-Friendly Justice: A Quarter of a Century of the UN Convention on the Rights of the Child*, Said Madmoudi, Pernila Leviner, Anna Kaldal, Katrin Lainpelto (Eds.), Brill Nijhoff, Leiden, Boston, 2015, 37.

⁶⁷⁵ *Hoge R. D.*, The Juvenile Offender: Theory, Research and Application, Richard M. Lerner (Ed.), Springer Science+Business Media, New-York, 2001, 155.

დაკვირვება ბავშვისათვის მეგობრულ გარემოში.⁶⁷⁶ გარდა ამისა, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესის განსასაზღვრად სასამართლოები უნდა ეცადნონ მიიღონ ინფორმაცია იმ პირებისაგან, ვისაც შესწევს უნარი, დახმარება აღმოუჩინონ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესის განსაზღვრის პროცესში.⁶⁷⁷ საუკეთესო ინტერესების შესაფასებლად და განსასაზღვრად გადაწყვეტილების მიმღები პირის მიერ არასრულწლოვნის ინდივიდუალური მახასიათებლების შესახებ ინფორმაციის მიღების საშუალებებში შეიძლება მოვიპოვოთ სისხლის სამართლის საქმის მასალები, მოწმეთა ჩვენებები, თავად არასრულწლოვნის შეხედულებები, ფსიქოლოგის მოსაზრებები. ეს უკანასკნელი გადაწყვეტილების მიღებისას ყოველთვის მნიშვნელოვანი იყო და დღესაც აქტიურად გამოიყენება,⁶⁷⁸ ამასთან, განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს ევროსასამართლოც. კერძოდ, საოჯახო სამართლებრივ საკითხებზე მიღებულ არაერთ გადაწყვეტილებაში სასამართლოს აღუნიშნავს საუკეთესო ინტერესების დასაბუთებელი, დამოუკიდებელი და განახლებული ფსიქოლოგიური დასკვნის საფუძველზე შეფასებისა და შესაძლებლობის შემთხვევაში, ფსიქოლოგის მიერ არასრულწლოვნის მოსმენის საჭიროების შესახებ მისი ასაკისა და მოწიფულობის დონის გათვალისწინებით.⁶⁷⁹ ფსიქოლოგი უზრუნველყოფს უფლებამოსილი პირისათვის დახმარების გაწევას არასრულწლოვნის ფსიქიკური თავისებურებების, მისი მდგომარეობის, ტემპერამენტის, ხასიათის, ინტელექტუალური შესაძლებლობებისა და სხვა ფსიქოლოგიური მახასიათებლების განსაზღვრის თვალსაზრისით.⁶⁸⁰ საუკეთესო ინტერესების შეფასების პროცესში მნიშვნელოვანია მულტიდისციპლინური მიდგომა, რასაც განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს ევროსაბჭოს მინისტრთა კომიტეტიც.⁶⁸¹ ევროკავშირის წევრ ზოგიერთ ქვეყანაში არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების შესახებ სრულყოფილი სურათის მისაღებად, სასამართლო კონსულტაციას გადის სხვადასხვა დარგის ექსპერტებთან. ზოგიერთ სახელმწიფოში, მაგალითად, იტალიასა და ლუქსემბურგში, კონსულტაციები სავალდებულო ხასიათს არ ატარებს, ხოლო რიგ სახელმწიფოებში, როგორცაა ესტონეთი, რუმინეთი, ლიეტუვა, კონსულტაციები სავალდებულოა მხოლოდ

⁶⁷⁶ *Kalverboer M.*, How to Assess and Determine the Best Interests of the Child from a Perspective of Child Development and Child-Rearing, in: *The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice*, Milka Sormunen (Ed.), Council of Europe, 2016, 67.

⁶⁷⁷ *Tomkins A. J.*, Dispositional Decisionmaking in the Juvenile Justice System: An Empirical Study of the Use of Offense and Offender Information, “*Nebraska Law Review*”, Vol. 69, Issue 2, 1990, 308.

⁶⁷⁸ იქვე, 309.

⁶⁷⁹ *Case of Elsholz v. Germany*, Application No. 25735/94, Strasbourg, 13 July, 2000, Para. 53; *Case of Sommerfeld v. Germany*, No. 31871/96, Strasbourg, 8 July, 2003, Para. 67-72; *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on Child-Friendly Justice*, Explanatory Memorandum, Adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe, Council of Europe Publishing, 17 November, 2010, Para. 38.

⁶⁸⁰ *კონიაშვილი ნ.*, არასრულწლოვნის დაკითხვის თავისებურება, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის, როგორც არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის უმნიშვნელოვანესი პრინციპის მნიშვნელობა სასამართლო პრაქტიკაში, „სისხლის სამართლის აქტუალური საკითხები“, №1, 2017, 28.

⁶⁸¹ *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on Child-Friendly Justice*, Explanatory Memorandum, Adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe, Council of Europe Publishing, 17 November, 2010, Para. 36.

სამართლის ვიწრო დარგებში, კერძოდ, საოჯახო საქმეთა წარმოებისას.⁶⁸² მნიშვნელოვანია, რომ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი ითვალისწინებდეს მოსამართლის მიერ სხვადასხვა დარგის ექსპერტებთან კონსულტაციის გავლის შესაძლებლობას, რადგან ინფორმაციის წყაროსთან უშუალო კავშირი საუკეთესო საშუალებაა სრულყოფილი და ამომწურავი ინფორმაციის მისაღებად, რაც მოსამართლეს გაუადვილებს საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის პროცესს, ამასთან, უზრუნველყოფს საუკეთესო ინტერესებზე დაფუძნებული გადაწყვეტილების მიღებისას ცდომილებათა დაშვების პრევენციას.

საუკეთესო ინტერესების შეფასების პროცესში სათანადო ელემენტთა განსაზღვრის მიზნით, ინდივიდუალური მახასიათებლების შეფასებისას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშს ენიჭება, რომელიც, თავის მხრივ, სხვადასხვა წყაროებიდან მიღებულ ინფორმაციას ემყარება.

4.1.2.2 ინდივიდუალური შეფასების ანგარიში

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის 27-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, არასრულწლოვნის ინდივიდუალური მახასიათებლები განისაზღვრება ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის საფუძველზე. ანგარიშის მომზადების მეთოდოლოგია, წესი და სტანდარტები დგინდება საქართველოს იუსტიციის მინისტრის, საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრისა და საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის მინისტრის ერთობლივი ბრძანებით, რომლითაც ასევე დამტკიცებულია ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის ფორმები სისხლის სამართლის პროცესის სტადიების მიხედვით. არასრულწლოვნის ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის ფორმაში აღინიშნება ზოგადი ინფორმაცია არასრულწლოვნისა და მართლსაწინააღმდეგო ქმედების შესახებ, აგრეთვე ინფორმაცია არასრულწლოვნის ფიზიკური განვითარებისა და ჯანმრთელობის მდგომარეობის, არასრულწლოვნის ემოციური, კოგნიტური განვითარებისა და ქცევითი თავისებურებების, ქცევითი მიდრეკილებებისა და თვითკონტროლის, განათლების, პროფესიული მომზადების, სპორტული საქმიანობისა და სამუშაო გამოცდილების, ოჯახისა და საცხოვრებელი გარემოს, არასრულწლოვნის სოციალური ქსელისა და ურთიერთობების, თავისუფალი დროისა და ინტერესების შესახებ.⁶⁸³ აღნიშნული საკითხები, თავის მხრივ, არაერთ ქვესაკითხს აერთიანებს და არასრულწლოვნის შესახებ დეტალურ ინფორმაციას იძლევა.

⁶⁸² Children's Involvement in Criminal, Civil and Administrative Judicial Proceedings in 28 Member States of the EU, Policy Brief, European Union, European Commission, Directorate-General for Justice and Consumers, 2015, 23.

⁶⁸³ იხ. „ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის მომზადების მეთოდოლოგიის, წესისა და სტანდარტის განსაზღვრის შესახებ“ საქართველოს იუსტიციის მინისტრის, საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრისა და საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის მინისტრის 2016 წლის 15 მარტის №132/№95/№23 ერთობლივი ბრძანება, დანართი №1.1; დანართი №2.1; დანართი №3.1; დანართი №4.1; დანართი №5.1.

4.1.2.2.1 ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის მომზადება

ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის მომზადებას განსაკუთრებული დატვირთვა და მნიშვნელობა აქვს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პროცესის ნებისმიერ სტადიაზე, თუმცა ამკ-ის 27-ე მუხლის მე-4⁴¹ ნაწილებით განსაზღვრულია სისხლის სამართლის პროცესის ის სტადიები, რა დროსაც სავალდებულოა ანგარიშის მომზადება და გათვალისწინება. კერძოდ, განრიდების დონისძიების განსაზღვრა, სასჯელის დანიშვნა, საპატიმრო სასჯელის ინდივიდუალური დაგეგმვა, არასაპატიმრო სასჯელის აღსრულება და პირობით ვადამდე გათავისუფლების საკითხის განხილვა. ამასთან, იმ შემთხვევაში, როდესაც საქმე აკმაყოფილებს განრიდების საკანონმდებლო კრიტერიუმებს, თუმცა პროკურორი არ იღებს გადაწყვეტილებას განრიდების შესახებ. მხოლოდ აღნიშნულ სტადიებზე ანგარიშის მომზადებისა და გათვალისწინების სავალდებულო ხასიათი თავად ამ სტადიათა მნიშვნელობიდან გამომდინარეობს. კერძოდ, სწორედ ამ ეტაპებზე მიიღება არასრულწლოვნის ცხოვრებაზე არსებითი გავლენის მქონე გადაწყვეტილებები. შესაბამისად, გადაწყვეტილების მიღებამდე საჭიროა მისი საუკეთესო ინტერესების შეფასება და განსაზღვრა, რაც, ბუნებრივია, ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის გარეშე სათანადოდ ვერ განხორციელდება. მართლმსაჯულების კოდექსი არ გამორიცხავს ანგარიშის გათვალისწინების შესაძლებლობას პროცესის სხვა ნებისმიერ სტადიაზე, თუმცა ეს დამოკიდებულია კონკრეტულ შემთხვევაში საჭიროების არსებობაზე.⁶⁸⁴ ამასთან, მიუთითებს, რომ პროკურორის დადგენილებით ინდივიდუალური შეფასების ანგარიში შესაძლებელია მომზადდეს და გათვალისწინებულ იქნეს სხვა დისკრეციული უფლებამოსილების შესახებ გადაწყვეტილების მიღებისას, თუ სისხლის სამართლის საქმის მიმდინარეობა და ვადები ამის შესაძლებლობას იძლევა,⁶⁸⁵ თუმცა, ამ შემთხვევაში, პრობლემურია ანგარიშის მომზადების მეთოდოლოგიისა და წესის არარსებობა,⁶⁸⁶ რაც პრაქტიკულად განუხორციელებადს ხდის აღნიშნულ დებულებას. ნორმათა ანალიზის შედეგად, შეიძლება დავასკვნათ, რომ კანონმდებელმა სისხლის სამართლის პროცესის სტადიების მიხედვით ინდივიდუალური ანგარიშის მომზადების სავალდებულო ხასიათი დაუკავშირა არა მარტო სტადიების მნიშვნელობას, არამედ მხედველობაში მიიღო ანგარიშის მომზადების შესაძლებლობაც სისხლის სამართლის საქმის მიმდინარეობისა და ვადების გათვალისწინებით. თუმცა, აღსანიშნავია, რომ ევროპარლამენტისა და ევროსაბჭოს დირექტივა ინდივიდუალური შეფასების განხორციელების ვალდებულებისაგან გადახვევის შესაძლებლობას ითვალისწინებს მხოლოდ იქ, სადაც ასეთი გადახვევა გამართლებულია კონკრეტული საქმის გარემოებებით და შეესაბამება არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებს.⁶⁸⁷ სადავოა საკითხი, რამდენად უნდა იყოს სავალდებულო

⁶⁸⁴ იხ. ამკ-ის 27-ე მუხლის მე-8 ნაწილი.

⁶⁸⁵ იხ. ამკ-ის 27-ე მუხლის მე-5 ნაწილი.

⁶⁸⁶ *მხარობლიძე თ.*, ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის მნიშვნელობა არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში, „სისხლის სამართლის აქტუალური საკითხები“, №1, 2017, 82.

⁶⁸⁷ Directive (EU) 2016/800 of the European Parliament and of the Council, on Procedural Safeguards for Children Who are Suspects or Accused Persons in Criminal Proceedings, 11 May, 2016, Art. 7 (9).

ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის მომზადება აღკვეთის ღონისძიების საკითხის გადაწყვეტისას. მართალია, ევროსასამართლო ცალსახად მოითხოვს თითოეული ბრალდებულისათვის წინასწარი პატიმრობის შეფარდების აუცილებლობის საკითხის ინდივიდუალურად განხილვასა და ინდივიდუალური გარემოებების შეფასებას,⁶⁸⁸ რომლის არარსებობას ევროკონვენციის მე-5 მუხლის მე-3 პარაგრაფის საპირისპიროდ „განსაკუთრებული გულისხმიერების“ ნაკლებობად აფასებს,⁶⁸⁹ მაგრამ საყურადღებოა, რომ ინდივიდუალური გარემოებების შეფასება აუცილებლად არ არის დაკავშირებული ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის მომზადებასთან, მით უფრო, აღკვეთის ღონისძიების საკითხის გადაწყვეტის შემჭიდროვებული ვადების გათვალისწინებით, რა დროსაც პრაქტიკულად შეუძლებელია ანგარიშის მომზადების უზრუნველყოფა. შესაბამისად, ლიტერატურაში გამოთქმული მოსაზრება პატიმრობის შეფარდებისას, ასევე აღკვეთის ღონისძიების შეცვლისას მოსამართლის მიერ ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის მომზადების აუცილებლობასთან დაკავშირებით, არ უნდა იქნეს გაზიარებული.⁶⁹⁰ აღნიშნულის საპირისპიროდ, ანგარიშის მომზადებისა და გათვალისწინების სავალდებულობა შეიძლება დადგინდეს მხოლოდ *მოსამართლის ინიციატივით* პატიმრობის ძალაში დატოვების აუცილებლობის საკითხის განხილვისას, რა დროსაც ამკ-ით დადგენილი ვადა იძლევა ამის შესაძლებლობას.⁶⁹¹ ყველა სხვა შემთხვევაში, შესაძლოა განვიხილოთ წინასწარი ანგარიშის მომზადების საკითხი, რომელიც მოსამართლისათვის მხოლოდ იმ ინფორმაციის მიწოდებას უზრუნველყოფს, რის შესაძლებლობასაც საპროცესო კანონმდებლობით დადგენილი ვადები იძლევა, თუმცა ამ შემთხვევაშიც კითხვის ნიშნის ქვეშ დადგება წინასწარი ანგარიშის ეფექტიანობა და შესაძლოა არასრულყოფილი ინფორმაციის გათვალისწინებამ უარყოფითი შედეგებიც კი გამოიღოს.

სისხლის სამართლის პროცესის სტადიების მიხედვით ასევე განსხვავებულია ინდივიდუალური ანგარიშის მომზადების მეთოდოლოგია, წესი და მის მომზადებაზე პასუხისმგებელი პირები. აღნიშნულ საკითხს განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს, რათა ანგარიშის მომზადება არ ატარებდეს ფორმალურ ხასიათს, რაც ვერ უზრუნველყოფს სრულყოფილი ინფორმაციის მოძიებას და, შესაბამისად, საუკეთესო ინტერესების შეფასების პროცესის სათანადოდ წარმართვას, რამაც შესაძლოა გამოუსწორებელ შედეგებამდეც მიგვიყვანოს და საფუძვლად დაედოს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესის მცდარ განსაზღვრებას. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია ინდივიდუალური

⁶⁸⁸ ხაინდრაგა ნ., ბოხაშვილი ბ., ხიდაშელი თ., წინასწარი პატიმრობის შეფარდებასთან დაკავშირებული ადამიანის უფლებათა სასამართლოს ანალიზი, ფონდი „ღია საზოგადოება საქართველო“, 2010, 67.

⁶⁸⁹ გიორგი ნიკოლაიშვილი საქართველოს წინააღმდეგ, საჩივარი No. 37048/04, სტრასბურგი, 13 იანვარი, 2009, პარა. 73; ფაცურია საქართველოს წინააღმდეგ, საჩივარი No. 30779/04, სტრასბურგი, 6 ნოემბერი, 2007, პარა. 74.

⁶⁹⁰ შალიკაშვილი მ., არასრულწლოვნის მიმართ აღკვეთის ღონისძიების სახით პატიმრობის გამოყენება ქართული სისხლის სამართლის მიხედვით, „გერმანულ-ქართული სისხლის სამართლის ჟურნალი“, მე-2 გამოცემა, 2016, 27; მახარობლიძე თ., ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის მნიშვნელობა არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში, „სისხლის სამართლის აქტუალური საკითხები“, №1, 2017, 81.

⁶⁹¹ იხ. ამკ-ის 64-ე მუხლის მე-3 ნაწილი.

შეფასების ანგარიშის შედგენისას არსებულ პრობლემატურ საკითხთა ანალიზი. კერძოდ, განრიდების ღონისძიების განსაზღვრისას, აგრეთვე განრიდების საკანონმდებლო კრიტერიუმების დაკმაყოფილების მიუხედავად, პროკურორის მიერ განრიდების შესახებ გადაწყვეტილების მიუღებლობის შემთხვევაში, ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის მომზადებას უზრუნველყოფს არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სააგენტო მისი სტრუქტურული ერთეულის სარეაბილიტაციო პროგრამების სამმართველოს სოციალური მუშაკის მეშვეობით, ხოლო პრობაციის ბიუროს იმ სამოქმედო ტერიტორიაზე, სადაც არ ხორციელდება სოციალური მუშაკის მომსახურება - სპეციალურად გადამზადებული პრობაციის ოფიცრის მეშვეობით.⁶⁹² აღსანიშნავია, რომ პრობაციის ოფიცერი შესაძლოა იყოს ნებისმიერი პროფესიის მქონე პირი⁶⁹³, შესაბამისად, შეუძლებელია, იგი ფლობდეს სოციალური მუშაკისათვის დამახასიათებელ უნარ-ჩვევებს. ის ფაქტი, რომ სახელმწიფოს არ გააჩნია ყველა პრობაციის ბიუროში სოციალური მუშაკის დასაქმების რესურსი, არ წარმოადგენს ობიექტურ მიზეზს სათანადო კვალიფიკაციის არმქონე პირის მიერ სოციალური შეფასების წარმართვის გასამართლებლად. ანალოგიური პრობლემა იკვეთება არასაპატიმრო სასჯელის აღსრულების შემთხვევაშიც. კერძოდ, პრობაციის ბიუროში არასრულწლოვანი მსჯავრდებულის რისკის შეფასებასა და სასჯელის აღსრულების ინდივიდუალური გეგმის შედგენას ახორციელებს მულტიდისციპლინური გუნდი, რომელიც, როგორც წესი, შედგება კონკრეტულ არასრულწლოვან მსჯავრდებულთან მომუშავე პრობაციის ოფიცრის, სოციალური მუშაკისა და ფსიქოლოგისგან, ხოლო პრობაციის ბიუროს იმ სამოქმედო ტერიტორიაზე, რომელზეც არ ხორციელდება სოციალური მუშაკისა და ფსიქოლოგის მომსახურებები, არასრულწლოვანი მსჯავრდებულის რისკის შეფასებას და სასჯელის აღსრულების ინდივიდუალური გეგმის შედგენას უზრუნველყოფს მხოლოდ პრობაციის ოფიცერი.⁶⁹⁴

გარდა ზემოაღნიშნულისა, განრიდების ღონისძიების განსაზღვრისას, ინდივიდუალური შეფასება ხორციელდება არასრულწლოვანთან, მისი ოჯახის წევრებსა და მასთან დაკავშირებული სოციუმის სხვა წარმომადგენლებთან ინტერვიუების მეშვეობით. საჭიროების შემთხვევაში, არასრულწლოვანსა და მის ოჯახთან შეთანხმებით, სოციალურ მუშაკს შეუძლია, შეფასების პროცესში ჩართოს სხვადასხვა დარგის პროფესიონალები (პედაგოგი, ფსიქოლოგი, ექიმი, ფსიქიატრი და სხვ.). სოციალურ მუშაკს არასრულწლოვნის ინდივიდუალური შეფასებისათვის, დასკვნისა და ხელშეკრულების

⁶⁹² იხ. „ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის მომზადების მეთოდოლოგიის, წესისა და სტანდარტის განსაზღვრის შესახებ“ საქართველოს იუსტიციის მინისტრის, საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრისა და საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის მინისტრის 2016 წლის 15 მარტის №132/№95/№23 ერთობლივი ბრძანება, დანართი №1, პირველი მუხლის მე-2 პუნქტი.

⁶⁹³ იხ. „არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის 91 მუხლის პირველი პუნქტი.

⁶⁹⁴ იხ. „ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის მომზადების მეთოდოლოგიის, წესისა და სტანდარტის განსაზღვრის შესახებ“ საქართველოს იუსტიციის მინისტრის, საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრისა და საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის მინისტრის 2016 წლის 15 მარტის №132/№95/№23 ერთობლივი ბრძანება, დანართი №4, მე-2 მუხლის პირველი-მე-3 პუნქტები.

სარეკომენდაციო პირობების შესამუშავებლად განესაზღვრება 10 დღიანი ვადა, რაც მოიცავს არასრულწლოვანთან და მის ოჯახთან არანაკლებ ერთ და არაუმეტეს სამ შეხვედრას.⁶⁹⁵ აღსანიშნავია, რომ მხოლოდ არასრულწლოვანთან და მის ოჯახთან შეხვედრების წარმართვა ვერ უზრუნველყოფს სრულყოფილი და ობიექტური ინფორმაციის მიღებას, შესაბამისად, სოციალურ მუშაკს უნდა გააჩნდეს შეფასების პროცესში სხვადასხვა დარგის პროფესიონალთა ჩართვის ვალდებულება, არასრულწლოვანსა და მის ოჯახთან ყოველგვარი შეთანხმების გარეშე. გარდა ამისა, გასაზიარებელია ლიტერატურაში გამოთქმული მოსაზრება, რომ 10 სამუშაო დღე არ წარმოადგენს ინფორმაციის ჯეროვნად მოძიებისა და დამუშავებისათვის საკმარის ვადას, ამასთან, მიზანშეწონილია, სოციალურმა მუშაკმა საჭიროებიდან გამომდინარე თავად განსაზღვროს შეხვედრების მაქსიმალური რაოდენობა.⁶⁹⁶ სხვადასხვა დარგის პროფესიონალთა ჩართულობის უზრუნველყოფის ვალდებულების არსებობა ასევე მნიშვნელოვანია სასჯელის დანიშვნის ეტაპზე ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის მომზადებისას, ვინაიდან ანგარიში მზადდება მხოლოდ არასრულწლოვანთან, მისი ოჯახის წევრებსა და მასთან დაკავშირებული სოციალური გარემოს სხვა წარმომადგენლებთან ინტერვიუების მეშვეობით. გარდა ამისა, აღსანიშნავია, რომ ინტერვიუ შესაძლოა განხორციელდეს სატელეფონო კავშირის გამოყენებით,⁶⁹⁷ რაც პრინციპულად მიუღებელია, რადგან შეუძლებელია სატელეფონო კავშირით ინტერვიუს ეფექტიანად წარმართვა და სრულყოფილი ინფორმაციის მოპოვება.

ზემოთგანხილული საკითხები ნათლად წარმოაჩენს ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის შედგენისას არსებულ ხარვეზებს, რაც კითხვის ნიშნის ქვეშ აყენებს არასრულწლოვნის ინდივიდუალური მახასიათებლების შესახებ ინფორმაციის სრულყოფილებასა და სანდოობას. შესაბამისად, საფრთხის ქვეშ დგება საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის პროცესის სათანადოდ წარმართვისა და საუკეთესო ინტერესებზე დაფუძნებული გადაწყვეტილების მიღების საკითხი.

4.1.2.2.2 ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის შედეგები

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის 27-ე მუხლის მე-3 ნაწილის თანახმად, ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშში აისახება არასრულწლოვნის განსაკუთრებული საჭიროებები, დანაშაულის/ადმინისტრაციული სამართალდარღვევის ჩადენის რისკი და, შესაბამისად, არასრულწლოვნის სათანადო განვითარებისა და საზოგადოებაში ინტეგრაციის ხელშეწყობისათვის რეკომენდირებული

⁶⁹⁵ იქვე, დანართი №1, მე-3 მუხლის მე-7, მე-10 პუნქტები.

⁶⁹⁶ *მახარობლიძე თ.*, ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის მნიშვნელობა არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში, „სისხლის სამართლის აქტუალური საკითხები“, №1, 2017, 80.

⁶⁹⁷ იხ. „ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის მომზადების მეთოდოლოგიის, წესისა და სტანდარტის განსაზღვრის შესახებ“ საქართველოს იუსტიციის მინისტრის, საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრისა და საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის მინისტრის 2016 წლის 15 მარტის №132/№95/№23 ერთობლივი ბრძანება, დანართი №2, მე-3 მუხლის მე-3 პუნქტი.

ღონისძიებები. თუმცა, მიუხედავად კოდექსში არსებული განმარტებისა, რომელიც მხოლოდ საჭიროებებზე და რისკებზე აკეთებს ძირითად აქცენტს, მნიშვნელოვანია, ინდივიდუალური მახასიათებლების შეფასება იმგვარად იყოს დაბალანსებული, რომ მოახდინოს როგორც პრობლემატური ქცევისა და რისკების, ისე პოზიტიური ფაქტორებისა და ძლიერი მხარეების იდენტიფიცირება.⁶⁹⁸

4.1.2.2.2.1 რისკფაქტორების, საჭიროებებისა და დამცავი ფაქტორების განსაზღვრა

ზემოთგანხილული ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშები აღწერს რა კანონთან კონფლიქტში მყოფი პირისათვის დამახასიათებელ ყველა გარემოებას, ამავდროულად, უზრუნველყოფს არასრულწლოვნის საჭიროებების, რისკფაქტორებისა და პოზიტიური ფაქტორების გამოკვეთას, რაც დასკვნის სახით აღინიშნება ანგარიშში და რომლის გაანალიზების საფუძველზე გადაწყვეტილების მიმღები პირი განსაზღვრავს საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრისას მხედველობაში მისაღებ ელემენტებს და ღებულობს შესაბამის გადაწყვეტილებას.

დანაშაულის ჩადენის რისკფაქტორი განიმარტება, როგორც ცვალებადი ელემენტი, რომელიც პროგნოზირებს დანაშაულის ჩადენის მაღალ ალბათობას.⁶⁹⁹ კრიმინალური პროგნოზი ძირითადად იმ პირთა მიმართ მართლდება, რომელთა შემთხვევაში მრავალი რისკფაქტორი არსებობს.⁷⁰⁰ რისკფაქტორი შეიძლება იყოს როგორც სტატიკური, ისე დინამიკური. სტატიკური რისკფაქტორი არაცვალებადი ხასიათისაა. მაგ. ასაკი, როდესაც არასრულწლოვანმა პირველად ჩაიდინა დანაშაული, დანაშაულებრივი ისტორია და ა.შ. დინამიკურ რისკფაქტორებს ახასიათებს დროში ცვალებადობა ინტერვენციისა და ნორმალური განვითარების პროცესის შედეგად.⁷⁰¹ ლიტერატურაში ასევე გამოყოფენ ინდივიდუალურ, სოციალურ და საზოგადოებრივ რისკფაქტორებს.⁷⁰² საჭიროებები შეიძლება იყოს, როგორც კრიმინოგენული, ისე არაკრიმინოგენული. კრიმინოგენული საჭიროებები შეიძლება განვიხილოთ დინამიკური რისკფაქტორების სინონიმად და უკავშირდება კონკრეტული არასრულწლოვნის მიერ ახალი დანაშაულის ჩადენის

⁶⁹⁸ *Dugmore P.*, Assessing Young People, in: Youth Justice and Social Work, Dugmore P., Pickford J., Jonathan Parker, Greta Bradley (Eds.), Learning Matters Ltd, Glasgow, 2006, 107.

⁶⁹⁹ *Farrington D. P., Loeber R., Maria M., Ttofi M. M.*, Risk and Protective Factors for Offending, The Oxford Handbook of Crime Prevention, Brandon C. Welsh, David P. Farrington (Eds.), Oxford University Press, Oxford, 2012, 46.

⁷⁰⁰ *შალიკაშვილი მ., ჩიხლაძე დ.*, პირობით ვადამდე გასათავისუფლებელი მსჯავრდებულებისთვის რისკ-ფაქტორების შეფასების კრიმინოლოგიური ანალიზი, თბილისი, ბერლინი, 2013, 22.

⁷⁰¹ *Vincent G. M., Guy L. S., Grisso Th.*, Risk Assessment in Juvenile Justice: A Guidebook for Implementation, MacArthur Foundation, 2012, 32; *Vincent G. M., Chapman J., Cook N. E.*, Risk-Needs Assessment in Juvenile Justice: Predictive Validity of the SAVRY, Racial Differences and the Contribution of Needs Factors, "Criminal Justice and Behavior", Vol. 38, Issue 1, 2011, 43; *Hoge R. D.*, Assessment in Juvenile Justice Systems, in: Treating the Juvenile Offender, Robert D. Hoge, Nancy G. Guerra, Paul Boxer (Eds.), The Guilford Press, New-York, London, 2008, 55.

⁷⁰² *ბერხეულოძე ი.*, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემაში არსებული პროცესების დონეები და შერჩეული ინტერვენციის ეფექტურობა, „სისხლის სამართლის აქტუალური საკითხები“, №1, 2017, 37-38.

რისკს. ამგვარ საჭიროებებთან სათანადოდ გამკლავების შედეგად, იკლებს დანაშაულის ჩადენის რისკიც.⁷⁰³ უნდა აღინიშნოს, რომ კრიმინოგენული საჭიროებები განმეორებით დანაშაულებრიობასთან მიმართებით რელევანტურობას იძენს ძირითადად არა ინდივიდუალურ, არამედ ზოგად დონეზე. კონკრეტული არასრულწლოვნის შემთხვევაში მხოლოდ ზოგიერთი კრიმინოგენული საჭიროება შეიძლება იწვევდეს დანაშაულს. ამიტომაც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია კონკრეტული არასრულწლოვნისათვის რისკფაქტორების ინდივიდუალიზებული შეფასება. მაგალითად, ორ არასრულწლოვანს შეიძლება ახასიათებდეს კრიმინოგენული საჭიროება (დინამიკური რისკფაქტორი) რაც გამოიხატება მავნე ნივთიერებების მოხმარებაში, მაგრამ აღნიშნული გარემოება ერთი მათგანის შემთხვევაში შეიძლება დაკავშირებული იყოს მის მიერ დანაშაულის ჩადენასთან, ხოლო მეორეს შემთხვევაში - საერთოდ არ იწვევდეს დანაშაულებრივ ქცევას.⁷⁰⁴ შესაბამისად, მხოლოდ საჭიროებების გამოკვეთა ვერ მოგვცემს სრულ სურათს რისკფაქტორების იდენტიფიცირების გარეშე, მით უფრო, იმ პირობებში, რომ ზოგიერთი საჭიროება შეიძლება არაკრიმინოგენული იყოს, რაც გაველენას არ ახდენს მართლსაწინააღმდეგო ქცევაზე. მაგალითად, დაბალი თვითშეფასების გრძნობის არსებობის შემთხვევაში, სასურველია თვითშეფასების გრძნობის ამაღლება ინდივიდის ზოგადი კეთილდღეობისათვის, თუმცა აღნიშნული არ გამოიწვევს ცვლილებებს კანონსაწინააღმდეგო ქცევის თვალსაზრისით. ამის მიზეზია ის, რომ დაბალი თვითშეფასება არ არის განმეორებითი დანაშაულის ჩადენის რისკფაქტორი. მიუხედავად ამისა, არაკრიმინოგენული საჭიროებების გათვალისწინება მნიშვნელოვანია სათანადო ინტერვენციის დასაგეგმად.⁷⁰⁵ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის პროცესში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება როგორც კრიმინოგენულ, ისე არაკრიმინოგენულ ფაქტორებს ანუ იმ ფაქტორებს, რომლებიც განაპირობებენ რისკს და ფაქტორებს, რომლებიც არ უკავშირდებიან დანაშაულის ჩადენისა თუ ზიანის მიყენების რისკებს, თუმცა მიუთითებენ არასრულწლოვნის გარკვეულ საჭიროებებზე, რაც საუკეთესო ინტერესების განსაზღვრისას მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული. ამრიგად, საუკეთესო ინტერესების განსაზღვრად საჭირო ელემენტთა გამოვლენის მიზნით საჭიროა არა მარტო რისკფაქტორების, არამედ სხვა, რისკთან შემხებლობაში არმყოფი საჭიროებების მხედველობაში მიღება.

⁷⁰³ Vincent G. M., Guy L. S., Grisso Th., Risk Assessment in Juvenile Justice: A Guidebook for Implementation, MacArthur Foundation, 2012, 31-32; Cervera V. G., Loría C. G., Hernández C. A. M., Solís L. M. C., Treatment of Adolescents in Conflict with the Law: Towards the Reduction of Recidivism, "US-China Law Review", Vol. 14, No.10, 2017, 681.

⁷⁰⁴ Vincent G. M., Guy L. S., Grisso Th., Risk Assessment in Juvenile Justice: A Guidebook for Implementation, MacArthur Foundation, 2012, 33.

⁷⁰⁵ Vincent G. M., Guy L. S., Grisso Th., Risk Assessment in Juvenile Justice: A Guidebook for Implementation, MacArthur Foundation, 2012, 33; Cervera V. G., Loría C. G., Hernández C. A. M., Solís L. M. C., Treatment of Adolescents in Conflict with the Law: Towards the Reduction of Recidivism, "US-China Law Review", Vol. 14, No.10, 2017, 681.

დამცავი ფაქტორები მოქმედებენ რისკფაქტორებთან ერთად, რათა შეამცირონ მათი ეფექტი⁷⁰⁶ და შეიძლება განვიხილოთ, როგორც რისკის მოდერატორები.⁷⁰⁷ ანუ დამცავი ფაქტორი წარმოადგენს რისკის შემამცირებელ გარემოებას. მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ დამცავ ფაქტორად არ განიხილება ორდინალური მოვლენა, არამედ მოიაზრება ჩვეულებრივზე აღმატებული გარემოებები. მაგალითად, არასრულწლოვნის ცხოვრებაში ახლო ნათესავების არსებობა არ არის დამცავი ფაქტორი, მაშინ როდესაც მხარდამჭერი ახლო ნათესავი, რომელიც დადებითი მაგალითია არასრულწლოვნისათვის და მასთან ხშირად ატარებს დროს, წარმოადგენს დამცავ ფაქტორს. ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ დამცავი ფაქტორების არარსებობა, უპირობოდ არ წარმოადგენს ცუდი შედეგის დადგომის მაჩვენებელს. ამასთან, დამცავი ფაქტორები არც რისკფაქტორების საწინააღმდეგო მოვლენად განიხილება. მაგ. სკოლაში ცუდი აკადემიური მოსწრება არის რისკფაქტორი, მაგრამ კარგი მოსწრება ავტომატურად არ ნიშნავს დამცავ ფაქტორს, მაშინ როდესაც განსაკუთრებული აკადემიური აქტივობა განიხილება, როგორც დამცავი ფაქტორი. რაც უფრო მეტი დამცავი ფაქტორი არსებობს არასრულწლოვნის ცხოვრებაში, მით ნაკლებ გავლენას ახდენს არსებული რისკფაქტორები მის ქცევაზე და შედეგად, ნაკლებად მიდრეკილნი არიან დანაშაულის ჩადენისკენ.⁷⁰⁸

სასჯელის დანიშვნისას ინდივიდუალური შეფასების ანგარიში ითვალისწინებს თითოეულ საკითხთან დაკავშირებით როგორც რისკფაქტორებისა და საჭიროებების, ისე დამცავი ფაქტორების გამოკვეთის აუცილებლობას და იმის არგუმენტირებულად ახსნას, თუ რა გავლენის მოხდენა შეუძლია ამა თუ იმ გარემოებას არასრულწლოვნის მიერ მართლსაწინააღმდეგო ქმედების (რეალურის ან პოტენციურის) განხორციელებაზე. გარდა ამისა, კეთდება საბოლოო დასკვნა, რომელიც აჯამებს მართლსაწინააღმდეგო ქმედების ხელშემწყობ და მსგავსი ქმედებებისაგან დამცავ მნიშვნელოვან შინაგან და გარეგან ფაქტორებს. თითქმის ანალოგიური მიდგომაა განრიდების ღონისძიების განსაზღვრისა და არასაპატიმრო სასჯელის აღსრულების შემთხვევაშიც, რა დროსაც თითოეულ საკითხთან დაკავშირებით კეთდება შემაჯამებელი დასკვნა, რაც, როგორც წესი, გულისხმობს არსებული პრობლემებისა და პოზიტიური ფაქტორების იდენტიფიცირებას, ხოლო ამის შემდეგ, ყალიბდება საბოლოო დასკვნა, რაც აჯამებს იმ რისკებსა და პრობლემებს, რომლებიც შემდგომ რეაგირებას საჭიროებს. თუმცა, ამ შემთხვევაში, ანგარიშიდან არ გამომდინარეობს დამცავი, პოზიტიური ფაქტორების გამოკვეთის პირდაპირი მოთხოვნა, რაც უარყოფითად უნდა შეფასდეს. რაც შეეხება საპატიმრო სასჯელის აღსრულებას, ასეთ დროს, ანგარიშში თითოეული საკითხიდან გამომდინარე აღინიშნება სამართალდარღვევის ჩადენის

⁷⁰⁶ Farrington D. P., Loeber R., Maria M. Tfofi M. M., Risk and Protective Factors for Offending, The Oxford Handbook of Crime Prevention, Brandon C. Welsh, David P. Farrington (Eds.), Oxford University Press, Oxford, 2012, 47.

⁷⁰⁷ Vincent G. M., Chapman J., Cook N. E., Risk-Needs Assessment in Juvenile Justice: Predictive Validity of the SAVRY, Racial Differences and the Contribution of Needs Factors, "Criminal Justice and Behavior", Vol. 38, Issue 1, 2011, 44.

⁷⁰⁸ Vincent G. M., Guy L. S., Grisso Th., Risk Assessment in Juvenile Justice: A Guidebook for Implementation, MacArthur Foundation, 2012, 34.

აღბათობის მაჩვენებელი, ხოლო დამცავი ფაქტორების გაანალიზება ხდება მხოლოდ პირობით ვადაზე ადრე გათავისუფლების საქმის განხილვისა და არასრულწლოვნის დაწესებულებიდან გასვლის წინ, თუმცა პოზიტიური ფაქტორების გათვალისწინება ასევე მნიშვნელოვანია სასჯელის აღსრულების მთელი პროცესის განმავლობაში, სასჯელის ეფექტიანად დაგეგმვისა და აღსრულების მიზნით. გასათვალისწინებელია, რომ განსხვავებით ზემოაღნიშნული ანგარიშის ფორმებისაგან, პირობით ვადამდე გათავისუფლების საკითხის განხილვისას ინდივიდუალური შეფასების ანგარიში მოიცავს მხოლოდ მშრალ დახასიათებას, შესაბამისი დასკვნების გაკეთების გარეშე,⁷⁰⁹ რაც ასევე უარყოფითად უნდა შეფასდეს, რადგან თავად ადგილობრივ საბჭოს უწევს შესაბამისი დასკვნების გამოტანა, მაშინ როდესაც არსებული რისკების, საჭიროებებისა და პოზიტიური ფაქტორების შესახებ დასკვნებს შესაბამისი სპეციალისტები - სოციალური მუშაკი და ფსიქოლოგი - უნდა აყალიბებდნენ.

4.1.2.2.2 რისკის დონის განსაზღვრა

რისკის შეფასება ზოგადად მოიცავს როგორც განმეორებითი დანაშაულის ჩადენის რისკის, ისე საკუთარი თავისა და საზოგადოებისათვის ზიანის მიყენების რისკის განსაზღვრას.⁷¹⁰ რისკის დონის განსაზღვრა დამოკიდებულია არსებულ რისკფაქტორებზე და დამცავ ფაქტორებზე. რაც უფრო მეტი დინამიკური თუ სტატიკური რისკფაქტორი არსებობს, ბუნებრივია, მით მაღალია რისკის დონე.⁷¹¹ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესის განსაზღვრისას მნიშვნელოვანია რისკის ორივე სახის გათვალისწინება. საკუთარი თავისათვის ზიანის მიყენების რისკის იგნორირების პირობებში შეუძლებელია არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესის სწორად განსაზღვრა. სხვისთვის ზიანის მიყენების რისკი კი მჭიდრო კავშირშია ახალი დანაშაულის ჩადენის რისკთან. ამ უკანასკნელის შეფასება ემსახურება რა საზოგადოებრივი უსაფრთხოების უზრუნველყოფას, ამავდროულად, მნიშვნელოვან როლს ასრულებს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების სათანადოდ რეალიზების თვალსაზრისით, რადგან უზრუნველყოფს სასჯელის მიზნების - არასრულწლოვნის რესოციალიზაცია-რეაბილიტაციისა და ახალი დანაშაულის თავიდან აცილების - მიღწევას, რაც, თავის მხრივ, შეუძლებელია არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესს ეწინააღმდეგებოდეს.

ახალი დანაშაულის ჩადენის რისკის დონე შეიძლება იყოს დაბალი, საშუალო და მაღალი. დაბალი რისკი გულისხმობს, რომ არასრულწლოვანი, მისი მახასიათებლებიდან გამომდინარე, ახლო

⁷⁰⁹ იხ. „ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის მომზადების მეთოდოლოგიის, წესისა და სტანდარტის განსაზღვრის შესახებ“ საქართველოს იუსტიციის მინისტრის, საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრისა და საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის მინისტრის 2016 წლის 15 მარტის №132/№95/№23 ერთობლივი ბრძანება, დანართი №1.1; დანართი №2.1; დანართი №3.1; დანართი №4.1; დანართი №5.1.

⁷¹⁰ Dugmore P., Assessing Young People, in: Youth Justice and Social Work, Dugmore P., Pickford J., Jonathan Parker, Greta Bradley (Eds.), Learning Matters Ltd, Glasgow, 2006, 116.

⁷¹¹ Vincent G. M., Chapman J., Cook N. E., Risk-Needs Assessment in Juvenile Justice: Predictive Validity of the SAVRY, Racial Differences and the Contribution of Needs Factors, “Criminal Justice and Behavior”, Vol. 38, Issue 1, 2011, 44.

მომავალში არ ჩაიდენს ახალ დანაშაულს, თუნდაც მის მიმართ არ განხორციელდეს რაიმე ინტერვენცია, რაც არ გულისხმობს რისკის საერთოდ გამორიცხვას. რისკის მაღალი დონე გულისხმობს ახლო მომავალში დანაშაულის ჩადენის მაღალ ალბათობას, თუ არ განხორციელდება შესაბამისი ინტერვენცია და ზედამხედველობა. საშუალო რისკის შემთხვევაში, არ არსებობს ინტერვენციის იმავე დონეზე განხორციელების საჭიროება, როგორც მაღალი რისკისას. ამ კატეგორიას განეკუთვნებიან ის არასრულწლოვნები, რომელთა ახალი დანაშაულის ჩადენის მაჩვენებელი ახლოს დგას ზოგადად არასრულწლოვანთა მიერ განმეორებითი დანაშაულის ჩადენის საშუალო მაჩვენებელთან.⁷¹²

აღსანიშნავია, რომ არასაპატიმრო სასჯელის აღსრულებისას ინდივიდუალური შეფასების ანგარიში ითვალისწინებს როგორც საკუთარი თავისა და სხვისთვის ზიანის მიყენების, ისე ახალი დანაშაულის ჩადენის რისკის შეფასებას.⁷¹³ აღნიშნულ საკითხს განსაკუთრებული ყურადღება უნდა ეთმობოდეს არა მარტო არასაპატიმრო სასჯელის აღსრულებისას, არამედ მართლმსაჯულების განხორციელების ყველა მნიშვნელოვან ეტაპზე, განსაკუთრებით სასჯელის დანიშნისას. მართალია, ასეთ დროს დასკვნის სახით ჯამდება მართლსაწინააღმდეგო ქმედების ხელშემწყობი და მსგავსი ქმედებებისაგან დამცავი მნიშვნელოვანი შინაგანი და გარეგანი ფაქტორები, რაც იძლევა როგორც ზიანის რისკის, ისე ახალი დანაშაულის ჩადენის ალბათობის განსაზღვრის შესაძლებლობას, მაგრამ აუცილებელია, ანგარიშში ამ ინფორმაციის ასახვის პირდაპირი მოთხოვნის არსებობა და, ამავდროულად, ქულათა სისტემის შემუშავება, რაც რისკის დონის განსაზღვრის უფრო ზუსტი საშუალებაა.

ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშზე მსჯელობისას გამოვლენილი ზემოაღნიშნული ხარვეზების გათვალისწინებით, საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის პროცესის სათანადოდ წარმართვისა და საუკეთესო ინტერესებზე დაფუძნებული გადაწყვეტილების მიღების უზრუნველსაყოფად, საჭიროა სათანადო ცვლილებების განხორციელება „ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის მომზადების მეთოდოლოგიის, წესისა და სტანდარტის განსაზღვრის შესახებ“ საქართველოს იუსტიციის მინისტრის, საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრისა და საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის მინისტრის 2016 წლის 15 მარტის №132/№95/№23 ერთობლივი ბრძანებით დამტკიცებულ შესაბამის დანართებში.

4.1.2.2.3 რეკომენდირებული დონისძიებების განსაზღვრა

ინდივიდუალური შეფასების ანგარიში გარდა რისკფაქტორების, საჭიროებებისა და დამცავი ფაქტორებისა, მოიცავს ასევე

⁷¹² Vincent G. M., Guy L. S., *Grisso Th.*, Risk Assessment in Juvenile Justice: A Guidebook for Implementation, MacArthur Foundation, 2012, 29-30.

⁷¹³ იხ. „ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის მომზადების მეთოდოლოგიის, წესისა და სტანდარტის განსაზღვრის შესახებ“ საქართველოს იუსტიციის მინისტრის, საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრისა და საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის მინისტრის 2016 წლის 15 მარტის №132/№95/№23 ერთობლივი ბრძანება, დანართი №4, მე-3-მე-4 მუხლები.

არასრულწლოვნის საზოგადოებაში ინტეგრაციის ხელშეწყობისათვის საჭირო რეკომენდირებულ ღონისძიებებს. აქ მოიაზრება არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებიდან გამომდინარე ინტერვენციის გეგმა, კონკრეტული ღონისძიებების განხორციელება გამოკვეთილი რისკების, საჭიროებებისა და დამცავი ფაქტორების გათვალისწინებით. არასრულწლოვანზე ზემოქმედების ღონისძიებების დონე უნდა იყოს რისკის დონის თანხვედრი. რაც უფრო მაღალია რისკის დონე, მით უფრო ინტენსიური იქნება ზემოქმედების ღონისძიებები.⁷¹⁴ ამასთან, ინტერვენციის დაგეგმვისას განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ე.წ. „რეაგირების ფაქტორების“ გათვალისწინება ანუ არასრულწლოვნისათვის დამახასიათებელი არაკრიმინოგენული გარემოებების მხედველობაში მიღება, რომლებიც გავლენას ახდენს ინტერვენციისას მის პროგრესზე. მაგალითად, მოტივაცია, მშობლების ჩართულობა, სწავლის განსხვავებული სტილი, ჯანმრთელობის პრობლემები და სხვ.⁷¹⁵ აღნიშნული საშუალებას გვაძლევს, შევაფასოთ რამდენად არსებობს ინტერვენციის ეფექტიანობის დამაბრკოლებელი გარემოებები. რეკომენდირებული ღონისძიებები წარმოადგენს არსებულ პრობლემებზე რეაგირების საშუალებებს, რაც შესაძლოა გათვალისწინებულ იქნეს გადაწყვეტილების მიმღები პირის მიერ. აღნიშნული ღონისძიებები უშუალო კავშირში არ არის თავად საუკეთესო ინტერესების შეფასება-განსაზღვრასთან, თუმცა მნიშვნელოვან როლს ასრულებს საბოლოო გადაწყვეტილების მიღების თვალსაზრისით. კერძოდ, თუ მაგალითად, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესი მისი რესოციალიზაცია-რეაბილიტაციაა, რეკომენდირებული ღონისძიება გვთავაზობს ამ მიზნის მისაღწევ ქმედებებს. შესაბამისად, რეკომენდაციების გათვალისწინების შემთხვევაში, საბოლოო გადაწყვეტილება უნდა უზრუნველყოფდეს ამ ქმედებათა განხორციელების შესაძლებლობას. წინააღმდეგ შემთხვევაში, საუკეთესო ინტერესი ფაქტობრივად ვერ რეალიზდება და გადაწყვეტილება ვერ დააკმაყოფილებს საუკეთესო ინტერესების გათვალისწინების სტანდარტს.

4.13 რელევანტურ ელემენტთა განსაზღვრა და მათთვის სათანადო ღირებულების მინიჭება

არასრულწლოვნის ინდივიდუალური მახასიათებლების შესწავლისა და გაანალიზების შემდეგ ეტაპს წარმოადგენს რელევანტურ ელემენტთა განსაზღვრა, მათთვის სათანადო შინაარსის მინიჭება, მათი შეფასება ანუ სათანადო ღირებულების დადგენა, ერთმანეთთან მიმართებით პრიორიტეტულობის განსაზღვრა და საჭიროების შემთხვევაში, ბალანსის დაცვა. აღნიშნული პროცესი მნიშვნელოვნად დამოკიდებულია არასრულწლოვნის ინდივიდუალური მახასიათებლების შეფასების

⁷¹⁴ *Cervera V. G., Loria C. G., Hernández C. A. M., Solís L. M. C.*, Treatment of Adolescents in Conflict with the Law: Towards the Reduction of Recidivism, “US-China Law Review”, Vol. 14, No.10, 2017, 671; *Vincent G. M., Chapman J., Cook N. E.*, Risk-Needs Assessment in Juvenile Justice: Predictive Validity of the SAVRY, Racial Differences and the Contribution of Needs Factors, “Criminal Justice and Behavior”, Vol. 38, Issue 1, 2011, 43.

⁷¹⁵ *Vincent G. M., Guy L. S., Grisso Th.*, Risk Assessment in Juvenile Justice: A Guidebook for Implementation, MacArthur Foundation, 2012, 31, 34; *Cervera V. G., Loria C. G., Hernández C. A. M., Solís L. M. C.*, Treatment of Adolescents in Conflict with the Law: Towards the Reduction of Recidivism, “US-China Law Review”, Vol. 14, No.10, 2017, 681.

შედგებაზე. რაც იმას ნიშნავს, რომ ყველა ელემენტი ვერ იქნება რელევანტური ყველა შესაძლო შემთხვევისათვის და თითოეული ელემენტის შინაარსი აუცილებლად განსხვავებული იქნება თითოეული არასრულწლოვნისა და შემთხვევის მიხედვით. შესაბამისად, განსხვავებული იქნება თითოეული ელემენტის მნიშვნელობა/ღირებულება მთლიანად შეფასებაში. ამა თუ იმ ელემენტის ღირებულება სწორედ დანარჩენი რელევანტური ელემენტების მნიშვნელობაზე დამოკიდებულია.⁷¹⁶

ზემოაღნიშნული მსჯელობიდან შეიძლება გამოვყოთ არასრულწლოვნის შეხედულებები, როგორც ყველა შემთხვევისათვის რელევანტური, საჭირო ელემენტი, თუმცა, მსგავსად სხვა ელემენტებისა, მისი ღირებულებაც განსხვავებული იქნება ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში, რაც დამოკიდებულია არასრულწლოვნის ასაკსა და მოწიფულობაზე.⁷¹⁷

4.14 საუკეთესო ინტერესების შეფასებისას ელემენტთა დაბალანსება

განსხვავებულ ელემენტთა შორის ბალანსის დაცვასთან დაკავშირებით, ბავშვის უფლებათა კომიტეტი გამოყოფს მხედველობაში მისაღებ სამ სხვადასხვა შემთხვევას:

პირველი, კონკრეტული საქმისა და მისთვის დამახასიათებელი გარემოებების განხილვისას, შესაძლოა ერთმანეთს დაუპირისპირდეს მხედველობაში მისაღები ელემენტები, რა დროსაც ბავშვის საუკეთესო ინტერესის შესაბამისი გადაწყვეტის მოძიების მიზნით, საჭიროა მათი ერთმანეთის მიმართ შეფასება და აწონ-დაწონვა.⁷¹⁸ აღნიშნულს ეწოდება ელემენტთა შორის ბალანსი.⁷¹⁹

მეორე, შესაძლოა წარმოიშვას *ქ.წ. „დამცავი“* ფაქტორების (უფლებებით სარგებლობის შეზღუდვის) შეფასების საჭიროება *ქ.წ. „აღმჭურველ“* ფაქტორებთან (შეზღუდვების გარეშე უფლებებით სარგებლობა) მიმართებით. ამ დროს გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება ბავშვის ასაკსა და მოწიფულობას.⁷²⁰ აღნიშნული წარმოადგენს ბალანსს ბავშვის დაცვასა და შესაძლებელობების მინიჭებას შორის.⁷²¹

და ბოლოს, საუკეთესო ინტერესების შეფასებისას გათვალისწინებული უნდა იქნეს ბავშვის განვითარებადი უნარები. ამიტომ გადაწყვეტილების მიმღებმა პირებმა უპირატესობა უნდა მიანიჭონ ისეთ ღონისძიებებს, რომელთა გადასინჯვა ან მორგება

⁷¹⁶ General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para. 80.

⁷¹⁷ იხ. ბავშვის უფლებათა კონვენცია, მუხ. 12(1).

⁷¹⁸ იქვე, Para. 81.

⁷¹⁹ Llorens J. C., Presentation of General Comment No.14: Strengthens and Limitations, Points of Consensus and Dissent Emerging in its Drafting, in: The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice, Milka Sormunen (Ed.), Council of Europe, 2016, 13.

⁷²⁰ General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Paras. 81-83.

⁷²¹ Llorens J. C., Presentation of General Comment No.14: Strengthens and Limitations, Points of Consensus and Dissent Emerging in its Drafting, in: The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice, Milka Sormunen (Ed.), Council of Europe, 2016, 13.

ბავშვის საჭიროებებზე შესაძლებელი იქნება და არ მიიღონ საბოლოო, შეუქცევადი გადაწყვეტილებები. ამისათვის მათ უნდა შეაფასონ არა მარტო გადაწყვეტილების მიღების მომენტში არსებული ფიზიკური, ემოციური, საგანმანათლებლო და სხვა საჭიროებები, არამედ ბავშვის განვითარების შესაძლო ვარიანტებიც და გააანალიზონ ისინი მოკლევადიან და გრძელვადიან პერსპექტივაში. ამ თვალსაზრისით, გადაწყვეტილებები უნდა ითვალისწინებდეს ბავშვის არსებული და სამომავლო სიტუაციის განგრძობადობასა და სტაბილურობას.⁷²² აღნიშნულს ეწოდება ბალანსის დაცვა ბავშვს, როგორც განვითარებად სუბიექტსა და ბავშვის მიერ სტაბილურობით სარგებლობის საჭიროებას შორის.⁷²³

4.2 საუკეთესო ინტერესის განსაზღვრა და გადაწყვეტილების მიღება

არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესის განსაზღვრა შეფასების პროცესის შემდგომი ეტაპია, რომელიც მოწოდებულია განსაზღვროს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესი შეფასების შედეგების საფუძველზე. გამომდინარე იქედან, რომ ყოველი კონკრეტული შემთხვევის მიხედვით განსხვავდება საუკეთესო ინტერესების შეფასება, კერძოდ, რელიგიური ელემენტები, მათი მნიშვნელობა, შინაარსი და ღირებულება, ბუნებრივია, განსხვავებული იქნება კონკრეტული არასრულწლოვნისათვის საუკეთესო ინტერესიც.

თეორიულად, საუკეთესო ინტერესები შეიძლება დაიყოს რამდენიმე ჯგუფად. კერძოდ, *ძირითადი*, სადაც მოიაზრება ფიზიკური, ემოციური, ინტელექტუალური ინტერესები; *განმავითარებელი* ანუ ყოველგვარი დაბრკოლებების გარეშე ზრდასრულ ასაკში გადასვლის ინტერესი; და ბოლოს, *ავტონომიური*, რაც, მაგალითად, გულისხმობს ცხოვრების სტილის დამოუკიდებლად არჩევის ინტერესს.⁷²⁴ ამასთან, დროის თვალსაზრისით, ინტერესი შეიძლება იყოს *მოკლე, საშუალო* და *გრძელვადიანი*. შესაბამისად, შესაძლებელია, სამომავლო ინტერესები არათუ განსხვავებოდეს, არამედ წინააღმდეგობაშიც მოდიოდეს მოკლევადიან ან კონკრეტული მომენტისათვის არსებულ ინტერესებთან.⁷²⁵ სწორედ ამიტომ, მნიშვნელოვანია საკითხისადმი

⁷²² General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para. 84.

⁷²³ Llorens J. C., Presentation of General Comment No.14: Strengthens and Limitations, Points of Consensus and Dissent Emerging in its Drafting, in: *The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice*, Milka Sormunen (Ed.), Council of Europe, 2016, 14.

⁷²⁴ Freeman M., A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 3, Best Interests of the Child, André Alen, Johan Vande Lanotte, Eugeen Verhellen, Fiona Ang, Eva Berghmans, Mieke Verheyde (Eds.), Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, Boston, 2007, 27.

⁷²⁵ Vlieghe K., *Op De Beeck H., Lembrechts S., Willems N., Herbots K.*, Children’s Best Interests Between Theory and Practice, Recommendations or Discussion Topics Based on International Best Interests Practices and Policy Strategies Since 2004, Policy Advice of the Children’s Rights Knowledge Centre on Behalf of the Flemish Government, Children’s Rights Knowledge Centre, 2014, 2; *Op De Beeck H., Herbots K., Lembrechts S., Willems N.*, Children’s Best Interests Between Theory and Practice: A Discussion of Commonly Encountered Tensions and Possible Solutions Based on International Best Interests Practices and Policy Strategies Since 2004, Study of Children’s Rights Knowledge Centre by the Division for Youth of the Flemish Government, 2014, IV, 1.3.

ყოველმხრივი, კომპლექსური მიდგომა და არასრულწლოვნის მომავლის პროგნოზირება, რაც გულისხმობს იმას, რომ არა მარტო გადაწყვეტილების მიღების მომენტში არსებული საუკეთესო ინტერესი უნდა იქნეს გათვალისწინებული, არამედ უნდა შეფასდეს არასრულწლოვნის სამომავლო ინტერესები⁷²⁶ და განხორციელდეს საბოლოო გადაწყვეტილების შესაძლო შედეგების გაზომვა.⁷²⁷ ამავე მოსაზრებას ვაწყდებით სხვა ავტორებთანაც, როდესაც აღნიშნავენ, რომ გადაწყვეტილების მიმღებმა პირებმა უნდა გაითვალისწინონ არასრულწლოვნის განვითარებადი შესაძლებლობები.⁷²⁸ ამრიგად, საუკეთესო ინტერესის განსაზღვრა იგივეა, რაც გადაწყვეტილების მიღების პროცესში შედეგების წინასწარ განჭვრეტა.⁷²⁹

მნიშვნელოვანია საზგასმით აღინიშნოს, რომ საუკეთესო ინტერესების ტესტი გადაწყვეტილების მიმღები პირისაგან მოითხოვს არასრულწლოვნისათვის *მხოლოდ საუკეთესო შედეგის მიღებას*. გადაწყვეტილება უნდა იყოს არა ერთ-ერთი კარგი ან მისაღები რამდენიმე ალტერნატივიდან, არამედ მათ შორის საუკეთესო.⁷³⁰ თუმცა, აქვე გასათვალისწინებელია, რომ გადაწყვეტილების მიმღებ პირს არ უწევს იმის შეფასება თუ რა არის ბავშვისთვის ზოგადად იდეალური, არამედ მნიშვნელოვანია *კონკრეტულ სიტუაციაში საუკეთესო გამოსავლის ძიება*. საუკეთესო ინტერესების დოქტრინა აწესებს უმაღლეს სტანდარტს, იმავდროულად არის სუბიექტური, მაგრამ ყველაზე უფრო სანდო და გამოსაყენებელი ტესტი, ვინაიდან არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება მასზე უკეთეს სახელმძღვანელო პრინციპს არ იცნობს,⁷³¹ თუმცა, ზოგიერთ ავტორთა მოსაზრებით, იმ შემთხვევაში, როდესაც არსებობს სირთულე საუკეთესო ინტერესის განსაზღვრისა და შესაბამისად, სათანადო გადაწყვეტილების მიღების თვალსაზრისით, საუკეთესო ინტერესის ტესტი შეიძლება ჩაანაცვლოს ე.წ. *„ყველაზე ნაკლები ზიანის“* ცნებამ.⁷³² კერძოდ, სასამართლომ უნდა შეარჩიოს კონკრეტული არასრულწლოვნის განვითარებისათვის *„ყველაზე ნაკლებად დამაზიანებელი შესაძლო ალტერნატივა“*.⁷³³ ამ პოზიციის მომხრეთა მიერ მიიხნევა, რომ მსგავსი მიდგომა ნაკლებად

⁷²⁶ Zermatten J., Best Interests of the Child, in: Child-Friendly Justice: A Quarter of a Century of the UN Convention on the Rights of the Child, Said Madmoudi, Pernila Leviner, Anna Kaldal, Katrin Lainpelto (Eds.), Brill Nijhoff, Leiden, Boston, 2015, 39.

⁷²⁷ შაპოვიხი ნ. ე., დოევი ი. ე., ცერმატენი ჯ., ბავშვის უფლებები საერთაშორისო სამართალში, თარგმანი ტულუში რ., ალექსიძე თ., რედ. ალექსიძე ლ., ხუციშვილი ქ., ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, 2015, 113.

⁷²⁸ Kalverboer M., How to Assess and Determine the Best Interests of the Child from a Perspective of Child Development and Child-Rearing, in: The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice, Milka Sormunen (Ed.), Council of Europe, 2016, 67.

⁷²⁹ Skivenes M., Judging the Child’s Best Interests: Rational Reasoning or Subjective Presumptions?, “Acta Sociologica”, Vol. 53, Issue 4, 2010, 340.

⁷³⁰ Elliston S., The Best Interests of the Child in Healthcare, Sheila M.A. Mclean (Ed.), Routledge Cavendish Publishing, London, New-York, 2007, 19.

⁷³¹ Kohm L. M., Tracing the Foundations of the Best Interests of the Child Standard in American Jurisprudence, “Journal of Law and Family Studies”, Vol. 10, No. 2, 2008, 337.

⁷³² Zermatten J., Best Interests of the Child, in: Child-Friendly Justice: A Quarter of a Century of the UN Convention on the Rights of the Child, Said Madmoudi, Pernila Leviner, Anna Kaldal, Katrin Lainpelto (Eds.), Brill Nijhoff, Leiden, Boston, 2015, 39.

⁷³³ Goldstein J., Freud A., Solnit A. J., Beyond the Best Interests of the Child, New Edition with Epilogue, The Free Press, New-York, 1984, 53, 99; Walton R., The Best Interests of the Child, “British Journal of Social Work”, Vol. 6, No. 3, 1976, 307.

სახიფათოა, ვიდრე საუკეთესო ინტერესის ტესტის გამოყენება.⁷³⁴ თუმცა, საპირისპირო პოზიციით, „ყველაზე ნაკლები ზიანის“ ცნებაც განუსაზღვრელი, სპეკულაციური ხასიათისაა და გაიგივებულია საუკეთესო ინტერესის ცნებასთან.⁷³⁵ აღნიშნული მოსაზრება გასაზიარებელია, თუმცა ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ „ყველაზე ნაკლები ზიანის“ ცნებას მეტი სიცხადე შეაქვს საუკეთესო ინტერესზე მორგებული გადაწყვეტილების მიღების პროცესში. კერძოდ, საუკეთესო ინტერესები მოითხოვს, რომ, მაგალითად, მოსამართლემ წინასწარ განსაზღვროს არასრულწლოვანზე სასჯელის გავლენა და ისეთი სახისა და ზომის სასჯელი შეუფარდოს, რომელიც ყველაზე ნაკლებ უარყოფით გავლენას იქონიებს ბავშვის განვითარებასა და კეთილდღეობაზე.⁷³⁶ ასეთ დროს გასათვალისწინებელია ჩარევის პროპორციულობა ასაკობრივი კრიტერიუმის მხედველობაში მიღებით, განსაკუთრებით, როდესაც ეს უკავშირდება არასრულწლოვნის დაკავებასა და მის მიმართ საპატიმრო სასჯელის გამოყენებას.⁷³⁷

მნიშვნელოვანია იმ გარემოების გათვალისწინებაც, რომ საუკეთესო ინტერესების განსაზღვრა შეიძლება განხორციელდეს *ნეგატიური მიდგომის* მეშვეობით. კერძოდ, აქ იგულისხმება ისეთი შემთხვევა, როდესაც ხდება არა იმის წარმოჩენა თუ რა არის საუკეთესო ინტერესი, არამედ პირიქით – რა არ არის საუკეთესო ინტერესი და აღნიშნულიდან გამომდინარე, მიიღება შესაბამისი გადაწყვეტილება. სწორედ მსგავსი მიდგომა ახასიათებს ბავშვის უფლებათა კომიტეტს, როდესაც სახელმწიფოებისადმი შედგენილ მოხსენებებში ყურადღებას ამახვილებს იმაზე, თუ რა არ არის არასრულწლოვნისათვის საუკეთესო ინტერესი. შესაბამისად, არჩევანს აკეთებს ნეგატიურ განსაზღვრებაზე, ნაცვლად პოზიტიურისა.⁷³⁸

საუკეთესო ინტერესზე მორგებული გადაწყვეტილების მიღებისას მნიშვნელოვანია შემდეგი პირობების დაკმაყოფილება: *პირველი*, ცნობილი უნდა იყოს მისაღები გადაწყვეტილების ყველა შესაძლო ვარიანტი; *მეორე*, ცნობილი უნდა იყოს თითოეული მათგანის შესაძლო შედეგი; *მესამე*, უნდა განისაზღვროს თითოეული შედეგის დადგომის ალბათობა; *და პოლოს*, თითოეულ შედეგს უნდა მიენიჭოს სათანადო ღირებულება საბოლოო მიზანთან მიმართებით⁷³⁹ ანუ განისაზღვროს,

⁷³⁴ Zermatten J., Best Interests of the Child, in: Child-Friendly Justice: A Quarter of a Century of the UN Convention on the Rights of the Child, Said Madmoudi, Pernila Leviner, Anna Kaldal, Katrin Lainpelto (Eds.), Brill Nijhoff, Leiden, Boston, 2015, 39.

⁷³⁵ Mnookin R. H., Child-Custody Adjudication: Judicial Functions in the Face of Indeterminacy, "Law and Contemporary Problems", Vol. 39, No. 3, 1975, 229; Eekelaar J., The Best Interests of the Child and the Child's Wishes: The Role of Dynamic Self-Determinism, "International Journal of Law and the Family", Vol. 8, Issue 1, 1994, 45.

⁷³⁶ Justice in Matters Involving Children in Conflict with the Law, Modal Law on Juvenile Justice and Related Commentary, United Nations Office on Drugs and Crime, 2013, Art. 13(2), Commentary 70.

⁷³⁷ Case of Gülcü v. Turkey, Application No. 17526/10, Strasbourg, 19 January, 2016, Para. 115; Case of Nart v. Turkey, Application no. 20817/04, Strasbourg, 6 May, 2008, Para. 33.

⁷³⁸ Op De Beeck H., Herbots K., Lembrechts S., Willems N., Children's Best Interests Between Theory and Practice: A Discussion of Commonly Encountered Tensions and Possible Solutions Based on International Best Interests Practices and Policy Strategies Since 2004, Study of Children's Rights Knowledge Centre by the Division for Youth of the Flemish Government, 2014, IV, 1.3.

⁷³⁹ Parker S., The Best Interests of the Child – Principles and Problems, "International Journal of Law and Family", Vol. 8, Issue 1, 1994, 29; Elster J., Solomonic Judgments: Against the Best Interests of the Child, "The University of Chicago Law review", Vol. 54, No. 1, 1987, 12; Skivenes M., Judging the

რომელი შედეგი ემსახურება ყველაზე კარგად არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესს.⁷⁴⁰ აღნიშნული მიდგომა უზრუნველყოფს გადაწყვეტილების მიღების პროცესში შეცდომების თავიდან აცილებას და საუკეთესო ინტერესებზე მორგებული გადაწყვეტილების მიღებას, თუმცა ამ შემთხვევაშიც შეიძლება არსებობდეს საფრთხეები. კერძოდ, ობიექტურად იდენტური შემთხვევები შესაძლოა განსხვავებულად გადაწყდეს, თუ გადაწყვეტილების მიმღები პირები ფლობენ განსხვავებულ ინფორმაციას რომელიმე ეტაპთან დაკავშირებით. განსაკუთრებით, ეს ეხება მეოთხე ეტაპს, რადგან ყველაფერი დამოკიდებულია გადაწყვეტილების მიმღები პირის ღირებულებებზე. ამასთან, აღსანიშნავია, რომ აშკარად მსგავს სიტუაციებში ერთი და იმავე პირის ან თუნდაც ერთი და იმავე ღირებულებების მქონე სხვადასხვა პირის მიერ მიღებული გადაწყვეტილებები შეიძლება განსხვავდებოდეს ერთმანეთისგან, რაც დამოკიდებულია პირველ სამ გარემოებაზე.⁷⁴¹ მსგავს მოსაზრებას ავითარებენ სხვა ავტორებიც, როდესაც აღნიშნავენ, რომ არასრულწლოვნის მომავალზე ალტერნატიულ გადაწყვეტილებათა გავლენის პროგნოზირება სპეკულაციურია გადაწყვეტილების მიღების მომენტისათვის არსებული ცოდნიდან გამომდინარე და თუნდაც ასე არ იყოს, არსებობს კონსენსუსის ნაკლებობა იმ ღირებულებებთან დაკავშირებით, რომლებიც საუკეთესო ინტერესის განსაზღვრად უნდა იქნეს გამოყენებული.⁷⁴² სწორედ ამიტომ განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება შეფასების პროცესის სათანადოდ წარმართვას და შედეგად, სრულყოფილი ინფორმაციის ფლობას არასრულწლოვნის ინდივიდუალური გარემოებების შესახებ. ამასთან, საუკეთესო ინტერესების განსაზღვრა და შედეგად, გადაწყვეტილების მიღება საჭიროებს სრულყოფილი და კარგად დადგენილი პროცედურის არსებობას,⁷⁴³ რაზეც შემდეგ თავში იქნება ყურადღება გამახვილებული.

4.3 საუკეთესო ინტერესები, როგორც განუსაზღვრელი, მაგრამ არა დისკრეციული ცნება

საუკეთესო ინტერესები, როგორც უკვე აღინიშნა, განუსაზღვრელი ცნებაა, რომელიც ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში საჭიროებს შეფასებასა და განსაზღვრას.⁷⁴⁴ ამასთან, იგი სუბიექტური კატეგორიაა

Child's Best Interests: Rational Reasoning or Subjective Presumptions?, "Acta Sociologica", Vol. 53, Issue 4, 2010, 343.

⁷⁴⁰ Herring J., Farewell Welfare? "Journal of Social Welfare and Family Law", Vol. 27, No. 2, 2005, 160.

⁷⁴¹ Parker S., The Best Interests of the Child – Principles and Problems, "International Journal of Law and Family", Vol. 8, Issue 1, 1994, 29.

⁷⁴² Mnookin R. H., Child-Custody Adjudication: Judicial Functions in the Face of Indeterminacy, "Law and Contemporary Problems", Vol. 39, No. 3, 1975, 229; Eekelaar J., The Best Interests of the Child and the Child's Wishes: The Role of Dynamic Self-Determinism, "International Journal of Law and the Family", Vol. 8, Issue 1, 1994, 45.

⁷⁴³ Cantwell N., The Best Interests of the Child in Intercountry Adoption, UNICEF Office of Research, Florence, 2014, 10; Case of A.H. and others v. Russia, Applications nos. 6033/13, 8927/13, 10549/13, 12275/13, 23890/13, 26309/13, 27161/13, 29197/13, 32224/13, 32331/13, 32351/13, 32368/13, 37173/13, 38490/13, 42340/13 and 42403/13, Strasbourg, 17 January, 2017, Partly Concurring Opinion of Judge Dedov, 86.

⁷⁴⁴ Funderburk C., Best Interests of the Child Should not be an Ambiguous Term, "Children's Legal Rights Journal", Vol. 33, Issue 2, 2013, 232.

და ეფუძნება გადაწყვეტილების მიმღები პირის მიერ საუკეთესო ინტერესების აღქმას, თუმცა საინტერესოა, რამდენად იძლევა საუკეთესო ინტერესების ცნება ფართო დისკრეციის შესაძლებლობას და რამდენად აღჭურავს გადაწყვეტილების მიმღებ პირს შეუზღუდავი უფლებამოსილებით საუკეთესო ინტერესების განსაზღვრის პროცესში. ცხადია, რომ საუკეთესო ინტერესების ცნება უნდა იყოს ნაკლებად დისკრეციული და არ შეიძლება ეფუძნებოდეს მხოლოდ ცალკეულ პირთა ღირებულებებს.⁷⁴⁵ კერძოდ, ხუთი სხვადასხვა ბავშვის საუკეთესო ინტერესის განსაზღვრის პროცესი მიგვიყვანს ხუთ სხვადასხვა გადაწყვეტილებამდე, ვინაიდან არ არსებობს აბსოლუტურად იდენტური საქმის გარემოებები, მაგრამ ხუთი ადამიანის მიერ ერთი არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესის შეფასებას და განსაზღვრას ერთსა და იმავე გადაწყვეტილებამდე უნდა მივყავდეთ.⁷⁴⁶ აღნიშნულ პროცესში გადამწყვეტი ფაქტორი არის ის, რომ საუკეთესო ინტერესის განსაზღვრა ეფუძნებოდეს შეფასების შედეგებს, რომელიც, თავის მხრივ, ობიექტურ ინფორმაციას უნდა ემყარებოდეს ბავშვის ინდივიდუალური მახასიათებლების, გამოვლენილი რისკების, საჭიროებებისა და დამცავი ფაქტორების სახით. ამავდროულად, იმის უარყოფაც არ შეიძლება, რომ საბოლოო სიტყვა მაინც გადაწყვეტილების მიმღებ პირზეა დამოკიდებული, თუმცა გარკვეული შეზღუდვების გათვალისწინებით. კერძოდ, არსებული ადამიანის უფლებათა ჩარჩო, რომელშიც უნდა განისაზღვროს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესები, აწესებს საზღვრებს, რომელთა გადაკვეთაც დაუშვებელია, რაც იძლევა მიუღებელ, არასასურველ შედეგთა დადგომის თავიდან აცილების გარანტიას.⁷⁴⁷ საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპი არ განიხილება განცალკევებით, იზოლირებულად, არამედ მჭიდრო კავშირშია ბავშვის უფლებათა კონვენციით გათვალისწინებულ დებულებებთან, რაც უნიკალურ განზომილებას ანიჭებს მას.⁷⁴⁸ შესაბამისად, საუკეთესო ინტერესები საქართველოს კონსტიტუციის, ბავშვის უფლებათა კონვენციისა და მისი დამატებითი ოქმების, სხვა საერთაშორისო აქტების ძირითადი სულისკვეთების მიხედვითა და მათთან მჭიდრო კავშირში, ასევე ბავშვის საყოველთაოდ აღიარებული უფლებებისა და თავისუფლებების მხედველობაში მიღების პარალელურად უნდა განისაზღვროს.⁷⁴⁹ ზოგადად, სამართლის ნებისმიერი ნორმის განმარტებას საფუძვლად უნდა დაედოს კონსტიტუციასთან შესაბამისობა და სამართლის გამომყენებელმა

⁷⁴⁵ იქვე, 232.

⁷⁴⁶ *Llorens J. C.*, Presentation of General Comment No.14: Strengthens and Limitations, Points of Consensus and Dissent Emerging in its Drafting, in: *The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice*, Milka Sormunen (Ed.), Council of Europe, 2016, 12.

⁷⁴⁷ *Cantwell N.*, The Concept of the Best Interests of the Child: What Does it Add to Children’s Human Rights?, in: *The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice*, Milka Sormunen (Ed.), Council of Europe, 2016, 25.

⁷⁴⁸ *Zermatten J.*, The Best Interests of the Child Principle: Literal Analysis and Function, “*International Journal of Children’s Rights*”, Vol. 18, Issue 4, 2010, 493.

⁷⁴⁹ UNHCR Guidelines on Formal Determination of the Best Interests of the Child, United Nations High Commissioner for Refugees, May, 2006, 6; General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para. 32; *Zermatten J.*, The Best Interests of the Child Principle: Literal Analysis and Function, “*International Journal of Children’s Rights*”, Vol. 18, Issue 4, 2010, 485.

სწორედ კონსტიტუციაკონფორმული ინტერპრეტაცია უნდა გაააგებოს.⁷⁵⁰ ამრიგად, საუკეთესო ინტერესების გამოყენება დაუშვებელია ისეთი პრაქტიკის გასამართლებლად, რომელიც ეწინააღმდეგება არასრულწლოვნის ღირსებას, ფიზიკურ ხელშეუხებლობას და არღვევს მის უფლებებს.⁷⁵¹ შესაბამისად, საუკეთესო ინტერესი ის კი არ არის, რასაც გადაწყვეტილების მიმღები პირი ასეთად მიიჩნევს, არამედ ის, რაც ობიექტურად უზრუნველყოფს არასრულწლოვნის მიერ უფლებებით სრულყოფილ სარგებლობასა და მის ყოველმხრივ განვითარებას.⁷⁵² ის, რომ საუკეთესო ინტერესების განსაზღვრა არ არის დაკავშირებული გადაწყვეტილების მიმღები პირის ფართო დისკრეციასთან, ადასტურებს საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის მკაცრი პროცედურის არსებობაც.

ზემოაღნიშნული მსჯელობიდან გამომდინარე, ცხადია, რომ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესები პატივს უნდა სცემდეს და აღიარებდეს ბავშვის, როგორც საკუთარი შეხედულებების მქონე ინდივიდის მნიშვნელობას, ბავშვის უფლებათა კონვენციის ძირითად სულისკვეთებას, არასრულწლოვნის განვითარებადი ხასიათიდან გამომდინარე, მის მოკლევადიან, საშუალო და გრძელვადიან პერსპექტივას, ასევე იმგვარ ინტერპრეტაციას, რომელიც არ არის მხოლოდ კულტურულ ღირებულებებზე დაფუძნებული ან არ უარყოფს კონვენციით გათვალისწინებულ სხვა უფლებებს.⁷⁵³

4.4 საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის პროცედურის დაცვის ვალდებულება

ზემოთგანხილული საკითხების ანალიზი ცხადყოფს, რომ საუკეთესო ინტერესების შეფასება და განსაზღვრა საკმაოდ რთულ, დროში გაჭიანურებულ და კომპლექსურ მიდგომას საჭიროებს. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია, შეფასება მიეცეს, რამდენად არსებობს ამ პროცედურის დაცვის ვალდებულება მართლმსაჯულების განხორციელების ყველა ეტაპზე, პროცესის მწარმოებელი თუ მონაწილე ყველა პირის მიერ. ბავშვის უფლებათა კომიტეტის განმარტებით, საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის პროცედურის მკაცრად და ნაბიჯ-ნაბიჯ დაცვას არავინ მოელის იმ პირებისაგან,

⁷⁵⁰ *გვერეტაძე ნ., ტურავა მ.*, სისხლის სამართლის საქმეებზე გადაწყვეტილებათა მიღების მეთოდოლოგია, რედ. ძიბიგური ნ., საქართველოს მოსამართლეთა ასოციაცია, თბილისი, 2005, 44.

⁷⁵¹ General Comment No. 8, “The Right of the Child to Protection from Corporal Punishment and Other Cruel or Degrading Forms of Punishment (Arts. 19; 28, Para. 2; and 37, inter alia)”, UN Committee on the Rights of the Child, Forty-second Session (15 May-2 June), CRC/C/GC/8, 2 March, 2007, Para. 26; General Comment No. 13, “The Right of the Child to Freedom from All Forms of Violence, Committee on the Rights of the Child”, CRC/C/GC/13, 18 April, 2011, Para. 61; *Lansdown G.*, Best Interests of the Child and the Right to Be Heard, in: *The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice*, Milka Sormunen (Ed.), Council of Europe, 2016, 32.

⁷⁵² *Llorens J. C.*, Presentation of General Comment No.14: Strengthens and Limitations, Points of Consensus and Dissent Emerging in its Drafting, in: *The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice*, Milka Sormunen (Ed.), Council of Europe, 2016, 12-13.

⁷⁵³ *Zermatten J.*, Best Interests of the Child, in: *Child-Friendly Justice: A Quarter of a Century of the UN Convention on the Rights of the Child*, Said Madmoudi, Pernila Leviner, Anna Kaldal, Katrin Lainpelto (Eds.), Brill Nijhoff, Leiden, Boston, 2015, 32.

რომლებიც ბავშვებთან დაკავშირებით ყოველდღიურ ცხოვრებაში იღებენ გადაწყვეტილებებს, მიუხედავად იმისა, რომ ამ შემთხვევაშიც აუცილებელია არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების გათვალისწინება და პატივისცემა.⁷⁵⁴ მართალია, სახელმწიფოს მიერ განხორციელებული ყველა ქმედება გარკვეულწილად გავლენას ახდენს ბავშვებზე, მაგრამ ეს არ ნიშნავს იმას, რომ ნებისმიერი ქმედება საჭიროებს საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის სრული და ფორმალური პროცედურის დაცვას. თუმცა, როდესაც გადაწყვეტილებას მნიშვნელოვანი ზეგავლენა ექნება ბავშვზე, აუცილებელია დაცვის უფრო მაღალი ხარისხისა და სათანადო პროცედურების არსებობა.⁷⁵⁵

აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით, მნიშვნელოვანია, ყურადღება გამახვილდეს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსით გათვალისწინებული ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის მომზადების ვალდებულებაზე, რომლის გარეშეც სრულყოფილი სახით ვერ იარსებებს საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის პროცესი. როგორც უკვე აღინიშნა, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის მომზადებისა და გათვალისწინების ვალდებულებას პროცესის მხოლოდ რამდენიმე სტადიაზე განსაზღვრავს, რაც განპირობებულია ამ სტადიათა მნიშვნელობით არასრულწლოვანზე გავლენის მოხდენის თვალსაზრისით. შესაბამისად, საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის ზემოაღნიშნული პროცედურის დაცვის ვალდებულებაც სწორედ ამ ეტაპებზე იკვეთება. რაც შეეხება, მართლმსაჯულების პროცესის სხვა სტადიებს, ამ შემთხვევაში, საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის პროცედურის დაცვის ვალდებულება შეიძლება გამომდინარეობდეს საჭიროებიდან, ისევე როგორც ამკ-ის 27-ე მუხლის მე-8 ნაწილის თანახმად, ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის გათვალისწინება საჭიროებისამებრ შესაძლებელია მართლმსაჯულების პროცესის ნებისმიერ სტადიაზე. სხვა დანარჩენ შემთხვევაში პროცედურის განხორციელების მხოლოდ უფლებამოსილება არსებობს. ზემოაღნიშნულ სტადიებზე საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის პროცედურის დაცვის ვალდებულება იმ გარემოებითაც აიხსნება, რომ სწორედ ამ სტადიებზე იკვეთება საუკეთესო ინტერესების განსაზღვრის პრობლემა განსაკუთრებული სიმწვავეით და სწორედ ამ ეტაპებზე მიიღება არასრულწლოვნის ცხოვრებაზე არსებითი გავლენის მქონე გადაწყვეტილებები. სხვა შემთხვევებში, როდესაც ისედაც ცხადია არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესი, შესაძლოა გამოყენებულ იქნეს ე.წ. „გამარტივებული პროცედურა“.⁷⁵⁶

⁷⁵⁴ General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para. 86.

⁷⁵⁵ იქვე, Para. 20.

⁷⁵⁶ UNHCR Guidelines on Determining the Best Interests of the Child, United Nations High Commissioner for Refugees, Geneva, May, 2008, 55.

4.5 საუკეთესო ინტერესების ტესტის გათვალისწინება სასამართლო პრაქტიკაში

კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის თვალსაზრისით საინტერესოა საერთო სასამართლოების პრაქტიკის გაანალიზება. კერძოდ, რამდენად ახდენს მოსამართლე კონკრეტულ შემთხვევაში არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესის იდენტიფიცირებას და მასზე დაყრდნობით შესაბამისი გადაწყვეტილების მიღებას.

შესწავლილი გადაწყვეტილებების ანალიზი ცხადყოფს, რომ სასამართლო ძირითადად შემოიფარგლება საერთაშორისო სტანდარტებზე ზოგადი მითითებით. კერძოდ, ყურადღება გამახვილებულია ბავშვის უფლებათა კონვენციის მე-3 მუხლზე და განმარტებულია, რომ ნებისმიერი გადაწყვეტილება უნდა ითვალისწინებდეს ბავშვის საუკეთესო ინტერესს, რაც ნიშნავს სისხლის სამართლის ტრადიციული ამოცანების ნაკლებპრიორიტეტულობას რეაბილიტაციასა და აღდგენით მართლმსაჯულებასთან მიმართებით. სასამართლო ასევე ეყრდნობა ბავშვის უფლებათა კონვენციის მე-40 მუხლს და განმარტავს, რომ მკაცრი სადამსჯელო მიდგომა არ შეესაბამება არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ძირითად პრინციპებს და უპირატესობა უნდა მიენიჭოს ბავშვის კეთილდღეობის, ჭეშმარიტი ინტერესების დაცვისა და რეინტეგრაციის საჭიროებებს. ამასთან, მიუთითებს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მიზნებზე, აგრეთვე „პეკინის წესებზე“ ზემოქმედების დონისძიებების ჩადენილი ქმედების გარემოებებთან, არასრულწლოვნის მდგომარეობასა და მოთხოვნებებთან თანაზომიერების კონტექსტში. აღნიშნულის შემდეგ მოსამართლე მიუთითებს, რომ მხედველობაში იღებს ამკ-ის 65-ე და 75-ე მუხლების მოთხოვნებს, არასრულწლოვანი ბრალდებულის კეთილდღეობის, განათლების, განვითარების ინტერესს და სასჯელის მიზნების მიღწევის შესაძლებლობად თავისუფლების აღკვეთის პირობითად ჩათვლას მიიჩნევს.⁷⁵⁷ სასამართლო ანალოგიურ მსჯელობას აფუძნებს არასრულწლოვნის მიმართ სასჯელის სახით შინაპატიმრობის გამოყენებასაც.⁷⁵⁸ შეიძლება ითქვას, რომ მოსამართლე თითქმის არ მსჯელობს კონკრეტული საქმისა და არასრულწლოვნის ინდივიდუალურ გარემოებებზე, არ ახდენს შესაბამის ელემენტთა იდენტიფიცირებას, არ აფასებს კონკრეტულ შემთხვევაში არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესს და, შესაბამისად, არც ის არის დასაბუთებული, თუ რატომ უზრუნველყოფს თავისუფლების აღკვეთის პირობითად ჩათვლა არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დაცვულობას, არამედ შემოიფარგლება მხოლოდ ზოგადი ხასიათის განმარტებებით და იყენებს ერთიან სტანდარტებს, რაც ვერ პასუხობს არასრულწლოვნის საუკეთესო

⁷⁵⁷ თბილისის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 2016 წლის: 28 იანვრის განაჩენი, საქმე №1/144-16; 11 იანვრის განაჩენი, საქმე №1/5633-15; 16 მარტის განაჩენი, საქმე №1/181-16; 12 იანვრის განაჩენი, საქმე №1/5573-15; 21 იანვრის განაჩენი, საქმე №1/5900-15; 27 იანვრის განაჩენი, საქმე №1/5773-15; 8 იანვრის განაჩენი, საქმე №1/5702-15; 28 იანვრის განაჩენი, საქმე №1/3950-15; ბათუმის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 2019 წლის 2 აპრილის განაჩენი, საქმე №1/691-19.

⁷⁵⁸ თბილისის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 2016 წლის 22 მარტის განაჩენი, საქმე №1/571-16.

ინტერესის განსაზღვრის კონვენციური ვალდებულების შესრულებას. მართალია, სასჯელის დანიშვნისას ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის მომზადება და გათვალისწინება სავალდებულო გახდა 2016 წლის 1 მარტიდან, თუმცა აღნიშნული არ ამართლებს ამ პერიოდამდე მიღებულ გადაწყვეტილებებში არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესის განსაზღვრის თვალსაზრისით მსჯელობის არარსებობას, ვინაიდან საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპი და მისგან გამომდინარე, კონკრეტული არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესის შეფასებისა და განსაზღვრის ვალდებულება 2016 წლის 1 იანვრიდან ამოქმედდა. გარდა ამისა, ინდივიდუალური შეფასების ანგარიში, მიუხედავად მისი დიდი მნიშვნელობისა, წარმოადგენს საუკეთესო ინტერესის შეფასებისა და განსაზღვრის არა ერთადერთ, არამედ ერთ-ერთ საშუალებას.

ზემოაღნიშნულის ანალოგიური მიდგომა გვხვდება საპროცესო შეთანხმების დამტკიცების შემთხვევებშიც. კერძოდ, სასამართლო მიუთითებს „პეკინის წესებზე“, ასევე ბავშვის უფლებათა კონვენციის 37-ე მუხლისა და „ჰავანას წესების“ მიხედვით, განმარტავს თავისუფლების აღკვეთის უკიდურეს ხასიათს და არასრულწლოვნის უსაფრთხოების, კეთილდღეობის, ჯანმრთელობის დაცვის, განათლების, განვითარების, რესოციალიზაცია-რეაბილიტაციისა და სხვა ინტერესებიდან გამომდინარე, მიზანშეწონილად მიიჩნევს წარდგენილი პირობებით, მათ შორის, თავისუფლების აღკვეთის სრულად ან ნაწილობრივ სასჯელსრულების დაწესებულებაში მოხდით, საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებას.⁷⁵⁹ როგორც ვხედავთ, ამ შემთხვევაშიც არ არის მსჯელობა კონკრეტული არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესზე, არამედ მხოლოდ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსისეული ზოგადი განმარტება გამოიყენება. ერთ-ერთ საქმეში საპროცესო შეთანხმების დამტკიცებისას, რომლის ფარგლებშიც ეკონომიკური დანაშაულების ჩადენისათვის არასრულწლოვანს შეეფარდა თავისუფლების აღკვეთა ოთხი წლის ვადით, სასამართლომ არათუ შეაფასა და განსაზღვრა არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესი, არამედ აღნიშნულისა და საერთაშორისო სტანდარტების შესახებ ზოგადი მითითებითაც კი არ შემოიფარგლა.⁷⁶⁰ ასევე საინტერესოა გადაწყვეტილება, სადაც მოსამართლე კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნის მიმართ ამტკიცებს საპროცესო შეთანხმებას იმ დასაბუთებაზე დაყრდნობით, რომ საქმის არსებითი განხილვისას არ მომხდარიყო არასრულწლოვანი დაზარალებულისა და მოწმის ხელახალი და მეორეული ვიქტიმიზაცია. კერძოდ, იმის გამო, რომ წინასასამართლო სხდომაზე მხარეთა მიერ მტკიცებულებები სადავოდ იქნა მიჩნეული, იქმნებოდა არსებით განხილვაზე მათი გამოკვლევის, მათ შორის, დაზარალებულის დაკითხვის, საჭიროება, რაც ქმნიდა მისი მეორეული ვიქტიმიზაციის საფრთხეს. სასამართლოს განმარტებით, საპროცესო შეთანხმების დამტკიცება სრულად აღმოფხვრიდა აღნიშნულ საფრთხეებსა და რისკებს. რაც შეეხება უშუალოდ კანონთან კონფლიქტში მყოფი პირის ინტერესებს, სასამართლო ამ შემთხვევაშიც

⁷⁵⁹ თბილისის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 2016 წლის: 9 თებერვლის განაჩენი, საქმე №1/4619-15; 11 იანვრის განაჩენი, საქმე №1/5349-15.

⁷⁶⁰ თბილისის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 2016 წლის 11 მაისის განაჩენი, საქმე №1/3523-15.

საერთაშორისო სტანდარტებზე და არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსზე ზოგადი მითითებით შემოიფარგლა და არ შეაფასა კონკრეტული არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესი და ის, თუ რამდენად უზრუნველყოფდა საპროცესო შეთანხმების დამტკიცება და მის ფარგლებში განსაზღვრული სასჯელი მისი საუკეთესო ინტერესების რეალიზებას.⁷⁶¹ ამ პირობებში, გასაზიარებელია იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმული მოსაზრება არასრულწლოვანთა მიმართ საპროცესო შეთანხმების ინსტიტუტის გამოყენების მიზანშეუწონლობის შესახებ. მართალია, საპროცესო შეთანხმება, სწრაფ მართლმსაჯულებას უზრუნველყოფს, მაგრამ სწრაფი მართლმსაჯულების პირობებშიც კი მოზარდის ჭკმარიტი ინტერესი მაქსიმალურად უნდა იქნეს გათვალისწინებული.⁷⁶² საპროცესო შეთანხმების ქართული მოდელის გაუმჭვირვალე პროცესი სისხლისსამართლებრივი დევნის ეტაპზე ბრალმდებელსა და ბრალდებულს შორის მორიგების მთელი პერიოდის განმავლობაში ვერ უზრუნველყოფს ბრალდებულისთვის სარგებლის მოტანას საჯარო ინტერესის დაკმაყოფილების გზით.⁷⁶³ ამასთან, საპროცესო შეთანხმებისათვის დამახასიათებელია პროცესის მონაწილეთა მხრიდან ურთიერთსანაცვლო დათმობა გაცემისა და მიღების არსით,⁷⁶⁴ რამაც შესაძლოა დააზიანოს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესი. გასაზიარებელია იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმული მოსაზრება 14-დან 16 წლამდე არასრულწლოვანთა მიმართ საპროცესო შეთანხმების დადების გამორიცხვისა და 16-დან 18 წლამდე არასრულწლოვანთა მიმართ მისი გამოყენების განრიდებისა და მედიაციის ინსტიტუტის სასარგებლოდ შეზღუდვის შესახებ.⁷⁶⁵ ვინაიდან საპროცესო შეთანხმებას ამტკიცებს სასამართლო, მოსამართლე ვალდებულია დაასაბუთოს როგორც თავად საპროცესო შეთანხმების გაფრთხილების, ისე შეთანხმებაში ასახული პირობების, მათ შორის, სასჯელის კონკრეტული სახისა და ზომის არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებთან შესაბამისობა.

ზემოაღნიშნულის მსგავსი მაგალითები გვხვდება უზენაესი სასამართლოს მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებებშიც. კერძოდ, საკასაციო პალატა ზოგიერთ შემთხვევაში შემოიფარგლება მხოლოდ იმის

⁷⁶¹ თბილისის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 2016 წლის 15 თებერვლის განაჩენი, საქმე №1/184-16.

⁷⁶² შალიკაშვილი მ., მიქანაძე გ., არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება (სახელმძღვანელო), მეორე გამოცემა, გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, ფრაიბურგი, სტრასბურგი, 2016, 77; ივანიძე მ., სასჯელის შეფარდების ზოგადი საწყისები საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კანონმდებლობის მიხედვით, „სისხლის სამართლის აქტუალური საკითხები“, №1, 2017, 21.

⁷⁶³ გვენეტაძე ნ., საპროცესო შეთანხმება – საქართველოში კანონმდებლობის ანალიზი, წიგნში: სისხლის სამართლის მეცნიერება ერთიანი ევროპული განვითარების პროცესში, სისხლის სამართლის სამეცნიერო სიმპოზიუმის კრებული, რედ. ტურავა მ., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2013, 236.

⁷⁶⁴ ლალიაშვილი თ., საპროცესო შეთანხმების დამკვიდრებული პრაქტიკა და მისი აღმოფხვრის გზები, წიგნში: სისხლის სამართლის მეცნიერება ერთიანი ევროპული განვითარების პროცესში, სისხლის სამართლის სამეცნიერო სიმპოზიუმის კრებული, რედ. ტურავა მ., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2013, 288.

⁷⁶⁵ გვენეტაძე ნ., საპროცესო შეთანხმება – საქართველოში კანონმდებლობის ანალიზი, წიგნში: სისხლის სამართლის მეცნიერება ერთიანი ევროპული განვითარების პროცესში, სისხლის სამართლის სამეცნიერო სიმპოზიუმის კრებული, რედ. ტურავა მ., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2013, 235.

განმარტებით, რომ არასრულწლოვნისათვის დანიშნული სასჯელი ჩადენილი ქმედების გარემოებების, ბავშვის მდგომარეობის, მისი მოთხოვნების თანაზომადია და ემსახურება არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დაცვას. თუმცა, არ განმარტავს რაში გამოიხატება არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესი და როგორ მივიდა აღნიშნულ დასკვნამდე.⁷⁶⁶ ანალოგიურ პრობლემას ვაწყდებით უზენაესი სასამართლოს სხვა გადაწყვეტილებებშიც. კერძოდ, მართალია, სასამართლო შემამსუბუქებელი და დამამძიმებელი გარემოებების, ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშისა და საერთაშორისო სტანდარტების მხედველობაში მიღებით, განმარტავს, რომ არასრულწლოვნისათვის დანიშნული სასჯელის სახე სამართლიანია და სრულად შეესაბამება კანონმდებლობით დადგენილ მოთხოვნებს, თუმცა არ ახდენს კონკრეტული არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესის იდენტიფიცირებას და არ ასაბუთებს სასჯელის სახის, მათ შორის, საუკეთესო ინტერესთან შესაბამისობას.⁷⁶⁷

განსხვავებით ზემოაღნიშნული საქმეებისგან, ზოგიერთ გადაწყვეტილებაში სასამართლო არა მარტო საერთაშორისო აქტებისა და მართლმსაჯულების კოდექსის დებულებებზე ზოგადი მითითებით შემოიფარგლება, არამედ იმავდროულად, ცდილობს კონკრეტულ შემთხვევაში არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესის განსაზღვრას. კერძოდ, ერთ-ერთ საქმეში, მოსამართლე ყურადღებას ამახვილებს არასრულწლოვნის ინტელექტის დონეზე, საკომუნიკაციო უნარ-ჩვევების კარგად ფლობაზე, ოჯახის წევრებთან კარგ ურთიერთობაზე, მის მძიმე სოციალურ, მატერიალურ მდგომარეობასა და საცხოვრებელ პირობებზე. ამავე საქმეში მეორე ბრალდებულის მიმართ კი წარმოჩენილია არასრულწლოვნის განსაკუთრებული დამოკიდებულება განათლების მიღებისადმი, კონკრეტული გეგმების ქონა და დასახული მიზნების მისაღწევად სრული მზადყოფნა, ოჯახის წევრებთან მჭიდრო კონტაქტი, მისი ჯანმრთელობის მდგომარეობა და ფიზიკური დატვირთვის შესაძლებლობები. ამ ყოველივეს გათვალისწინებით, სასამართლო აღნიშნავს, რომ სასჯელის მიზნების მიღწევა შესაძლებელი იქნება კანონთან კონფლიქტში მყოფ არასრულწლოვანთა მიმართ შინაპატიმრობის გამოყენების მეშვეობით და განმარტავს, რომ სწორედ სასჯელის ეს სახე წარმოადგენს არასრულწლოვანთა საუკეთესო ინტერესს.⁷⁶⁸ მიუხედავად, ამგვარი მსჯელობისა, უნდა აღინიშნოს, რომ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესი სასჯელის კონკრეტული სახე და ზომა არ არის, არამედ ეს უკანასკნელი არის ის გადაწყვეტილება, რომელიც ყველაზე მეტად უზრუნველყოფს მოსამართლის მიერ უკვე განსაზღვრული არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესის სათანადოდ რეალიზებასა და დაცვას. შესაბამისად, მოსამართლე უნდა შეეცადოს, ზემოაღნიშნული ინდივიდუალური გარემოებების საფუძველზე,

⁷⁶⁶ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2018 წლის 23 იანვრის განაჩენი, საქმე №491აპ-17.

⁷⁶⁷ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2019 წლის 5 აპრილის განაჩენი, საქმე №617აპ-18; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2019 წლის 13 თებერვლის განაჩენი, საქმე №486აპ-18.

⁷⁶⁸ თბილისის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 2016 წლის 1 აპრილის განაჩენი, საქმე №1/7259-14.

უპირველეს ყოვლისა, განსაზღვროს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესი სათანადო პროცედურის დაცვით და ამის შემდეგ, მიიღოს გადაწყვეტილება სასჯელის სახისა და ზომის შესახებ.

სხვა საქმეში, მოსამართლე ყურადღებას ამახვილებს არასრულწლოვნის კანონსაწინააღმდეგო ქცევის გამომწვევ მიზეზებზე და ასეთად ასახელებს ბევრი თავისუფალი დროის ქონას, აზარტული თამაშებისადმი მიდრეკილებას, ოჯახის წევრთა მხრიდან კონტროლისა და მეთვალყურეობის არარსებობას. სასამართლო ყურადღებას მიაქცევს იმ გარემოებას, რომ არასრულწლოვანი სამი წლის განმავლობაში ოთხჯერ იქნა გასამართლებული საკუთრების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულის ჩადენისათვის და ოთხივეჯერ გაუფორმდა საპროცესო შეთანხმება. ამასთან, გათავისუფლებულ იქნა პირობით ვადაზე ადრე, თუმცა მან მაინც ჩაიდინა ახალი დანაშაული, რაც, სასამართლოს შეფასებით, არ მიანიშნებდა მის რესოციალიზაციაზე. მოსამართლის განმარტებით, სახელმწიფო ორგანოების მხრიდან გამოვლენილმა ლოიალურმა დამოკიდებულებამ ვერ უზრუნველყო არასრულწლოვნის გამოსწორება, რის გამოც, მიზანშეწონილად მიიჩნია სასჯელის სახედ თავისუფლების აღკვეთის გამოყენება მინიმალური ვადით. აღნიშნული მსჯელობიდან გამომდინარეობს, რომ სასამართლომ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესად რეაბილიტაცია-რესოციალიზაცია განსაზღვრა, რომლის მიღწევის საშუალებას სწორედ თავისუფლების აღკვეთა წარმოადგენდა, რადგან როგორც განაჩენში აღინიშნა, არასრულწლოვანთა სარეაბილიტაციო დაწესებულებაში ბრალდებულს ჰქონდა განათლების მიღებისა და განვითარების შესაძლებლობა.⁷⁶⁹ ანალოგიურ მსჯელობას დაეყრდნო თბილისის სააპელაციო სასამართლოც, როდესაც არასრულწლოვანს დაუმძიმა სასჯელი და პირობითად ჩათვლილი ერთი წლით თავისუფლების აღკვეთა შეუცვალა ორი წლით თავისუფლების აღკვეთით იმავე გამოსაცდელი ვადით. კერძოდ, სასამართლომ გაითვალისწინა არასრულწლოვნის მიერ სამი სხვადასხვა დამოუკიდებელი დანაშაულის ჩადენის, ასევე მანმადე მის მიმართ განრიდება-მედიაციის პროგრამის გამოყენების ფაქტი და მიიჩნია, რომ ერთი წლის ვადით პირობით ჩათვლილი თავისუფლების აღკვეთა ვერ უზრუნველყოფდა არასრულწლოვნის რესოციალიზაცია-რეაბილიტაციას.⁷⁷⁰ ასევე აღსანიშნავია სააპელაციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, სადაც პალატამ მნიშვნელოვნად მიიჩნია, რომ არასრულწლოვნის მიერ სწრაფი ჩარიცხვის აპარატიდან სამი ღარის ოდენობით თანხის მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრების მიზნით დაუფლება არ ჩაეთვალა მცირე მნიშვნელობის მქონე ქმედებად. პალატამ საკითხის ამგვარი გადაწყვეტა დაამყარა რა სამართლებრივ არგუმენტაციას, ამავედროულად, განმარტა, რომ აღნიშნული მნიშვნელოვანი იყო თავად არასრულწლოვნის ღირსეული მომგლის ჩამოყალიბებისა და ახალი დანაშაულის პრევენციის თვალსაზრისით, რადგან არასრულწლოვანს ამ შემთხვევის შემდეგ ეცოდინებოდა, რომ მსგავსი ქმედება იყო გაუმართლებელი და არ წარმოადგენდა მცირე

⁷⁶⁹ თბილისის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 2016 წლის 16 მარტის განაჩენი, საქმე №1/313-16.

⁷⁷⁰ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2017 წლის 23 თებერვლის განაჩენი, საქმე №1/ზ-118-17.

მნიშვნელობის მქონეს.⁷⁷¹ ანალოგიური მიდგომა გვხვდება უზენაესი სასამართლოს ერთ-ერთ გადაწყვეტილებაშიც, საიდანაც ირკვევა, რომ არასრულწლოვანი, რომელსაც ბრალი ედებოდა ყაჩაღობის ჩადენაში, მართალია, აღიარებდა დანაშაულს, თუმცა ვერ იაზრებდა იმ ზიანს, რომელიც სხვას მიაყენა თავისი ქმედებით. სასამართლოს განმარტებით, ასეთ დროს არასრულწლოვანს უნდა მოეპყრან მისი ღირსების შესაბამისად, იმგვარად, რომ განაწყონ სხვა ადამიანის უფლებებისადმი პატივისცემით. აღნიშნულ მსჯელობაზე დაყრდნობით, სასამართლომ მიიჩნია, რომ არასრულწლოვნისთვის 4 წლის გამოსაცდელი ვადით პირობითად ჩათვლილი თავისუფლების აღკვეთა, უზრუნველყოფდა სხვა ადამიანების, მათ შორის, თანატოლების უფლებების დაცვისადმი პატივისცემით განწყობას.⁷⁷² მსგავსი მიდგომა ადასტურებს, რომ სასამართლომ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესად მასში პასუხისმგებლობის, სხვათა უფლებებისა და თავისუფლებებისადმი პატივისცემის გრძნობის ამაღლება მიიჩნია.

აღსანიშნავია, რომ ბოლო პერიოდში გამოტანილი გადაწყვეტილებები⁷⁷³ სრულყოფილად ასახავს მსჯელობას არასრულწლოვნის ინდივიდუალური მახასიათებლების შესახებ, მათ შორის, ინდივიდუალურ ანგარიშზე დაყრდნობით. განაჩენის დასაბუთება სასჯელის ნაწილში სწორედ ინდივიდუალურ მახასიათებლებს ემყარება, რაც დადებითად უნდა შეფასდეს. ამასთან, მართალია, სასამართლო აღნიშნავს, რომ სასჯელის დანიშნისას ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშთან ერთად ითვალისწინებს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესს, თუმცა, მიუხედავად ამისა, განაჩენში არ ხდება ინდივიდუალურ მახასიათებლებზე დაყრდნობით კონკრეტული არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესის იდენტიფიცირება, რის შემდეგაც უნდა მოხდეს ამ ინტერესის თანხვედრი სასჯელის დანიშვნა. აძკ-ის 75-ე მუხლის პირველი ნაწილი მოსამართლეს სასჯელის დანიშნისას ავალდებულებს როგორც ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის, ისე არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესის კუმულაციურად გათვალისწინებას. შესაბამისად, მხოლოდ ანგარიშის მხედველობაში მიღება, საუკეთესო ინტერესის განსაზღვრის გარეშე, არ წამოადგენს სასჯელის დანიშნის საკმარის პირობას. აღნიშნულისგან განსხვავებით, ზოგიერთ საქმეში, ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის გაანალიზების შედეგად, მოსამართლე პრაქტიკულად ახდენს საუკეთესო ინტერესის იდენტიფიცირებას. კერძოდ, მიუთითებს არასრულწლოვნისათვის ისეთი სახისა და ზომის სასჯელის შეფარდების აუცილებლობაზე, რაც უზრუნველყოფს კანონთან

⁷⁷¹ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2016 წლის 23 მარტის განაჩენი, საქმე №1/ბ-165-16.

⁷⁷² საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2017 წლის 26 სექტემბრის განაჩენი, საქმე №201აპ-17.

⁷⁷³ ქუთაისის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 2019 წლის 22 აპრილის განაჩენი, საქმე №1/267-19; რუსთავის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 2019 წლის 19 თებერვლის განაჩენი, საქმე №1/371-18; გორის რაიონული სასამართლოს 2019 წლის 8 აპრილის განაჩენი, საქმე №1/77-19; ბათუმის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 2019 წლის: 11 თებერვლის განაჩენი, საქმე №01-1-0118002770194; 12 ივნისის განაჩენი, საქმე №/364-19; 24 აპრილის განაჩენი, საქმე №/173-19; 26 მარტის განაჩენი, საქმე №/775-18; 21 მარტის განაჩენი, საქმე №/23-19.

კონფლიქტში მყოფი პირის საზოგადოებაში უსაფრთხო ინტეგრაციას, ჩადენილი ქმედების ხასიათის, საზოგადოებრივი საშიშროებისა და გასაკიცხაობის ხარისხის, გამოწვეული შედეგის სიმძიმის უკეთ გაცნობიერებას, აგრეთვე ახალი დანაშაულის ჩადენის რისკის შემცირებას.⁷⁷⁴ ანალოგიურად, ერთ-ერთ საქმეში მოსამართლე აღნიშნავს, რომ ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის მიხედვით, მიზანშეწონილია, არასრულწლოვნისათვის სასჯელის ისეთი ფორმის შეფარდება, რომელიც დაეხმარება მას ღირებულებების მიღწევის ჯანსაღი გზების გაცნობიერებაში, რაც საბოლოოდ, ხელს შეუწყობს მას დანაშაულებრივი ქცევის პრევენციაში. ამასთან, აღნიშნავს, რომ მნიშვნელოვანია, სასჯელმა არ გამოიწვიოს მასში დადებითი ცვლილებების განხორციელების მოტივაციის დაკარგვა და ხელი არ შეუშალოს მის ამჟამინდელ ფუნქციონირებასა და სამომავლო განვითარებას.⁷⁷⁵

შესწავლილი გადაწყვეტილებების ანალიზი ცხადყოფს, რომ, მართალია, სასამართლო პრაქტიკაში აღინიშნება არასრულწლოვნებისადმი ღიბერალური მიდგომის ტენდენცია, მაგრამ პრობლემურია საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის პროცედურის დაცვის საკითხი. ზოგ გადაწყვეტილებაში არ გვხვდება ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშზე დამყარებული მსჯელობა და საუკეთესო ინტერესების განსაზღვრად არც საჭირო ელემენტების იდენტიფიცირება ხდება. მხოლოდ საუკეთესო ინტერესის ზოგადი განმარტება და საერთაშორისო სტანდარტებზე ასევე ზოგადი მითითება ვერ უზრუნველყოფს საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპით დაკისრებული ვალდებულების ჯეროვნად შესრულებას. აღნიშნულს ვერც მხოლოდ ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშზე აპელირება უზრუნველყოფს, არამედ საჭიროა, ანგარიშში ასახული ინფორმაციის საფუძველზე, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესის მკაფიოდ განსაზღვრა და სასჯელის ისეთი სახისა და ზომის გამოყენება, რომელიც არსებული საკანონმდებლო რეგულაციების პირობებში, ყველაზე მეტად ემსახურება კანონთან კონფლიქტში მყოფი პირის საუკეთესო ინტერესს.

⁷⁷⁴ ქუთაისის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 2019 წლის: 24 აპრილის განაჩენი, საქმე №1/174-19; 26 თებერვლის განაჩენი, საქმე №1/1116-18; 11 იანვრის განაჩენი, საქმე №1/570-18; ბათუმის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 2019 წლის 10 მაისის განაჩენი, საქმე №/929-18; გორის რაიონული სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 2019 წლის: 17 აპრილის განაჩენი, საქმე №1/18-19; 26 თებერვლის განაჩენი, საქმე №1/52-19; 19 თებერვლის განაჩენი, საქმე №1/20-19.

⁷⁷⁵ რუსთავის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 2018 წლის 20 მარტის განაჩენი, საქმე №1/442-18.

თავი V. არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დაცვის საპროცესო გარანტიები

არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა, როგორც უკვე აღინიშნა, სამართლებრივი ბუნების თვალსაზრისით, გარდა იმისა, რომ წარმოადგენს ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს პრინციპსა და ბავშვის უფლებას, იგი ასევე განიმარტება, როგორც საპროცესო ნორმა. შესაბამისად, არასრულწლოვნისადმი კეთილგანწყობილი პროცედურული გარანტიებით გაჯერებული ფორმალური პროცესის არსებობას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება საუკეთესო ინტერესების როგორც შეფასებისა და განსაზღვრის, ისე მათი უპირატესად გათვალისწინების თვალსაზრისით⁷⁷⁶ და წარმოადგენს საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის პროცესის შემადგენელ ნაწილს.⁷⁷⁷ ამასთან, პროცედურული უფლებების გარანტირება მნიშვნელოვანია არასრულწლოვნის სისხლისსამართლებრივ სისტემაში მოხვედრისთანავე,⁷⁷⁸ ვინაიდან სწორედ ამ ეტაპიდან განხორციელებული ნებისმიერი ქმედება თუ გადაწყვეტილება შესაბამისობაში უნდა იყოს ბავშვის საუკეთესო ინტერესთან. ბავშვის უფლებათა კომიტეტი საუკეთესო ინტერესების სათანადოდ შესაფასებლად და განსასაზღვრად ყურადღებას ამახვილებს შემდეგ პროცედურულ გარანტიებზე: არასრულწლოვნის მიერ საკუთარი შეხედულებების გამოხატვის უფლება, ფაქტების დადგენა, დროის აღქმა, კვალიფიციური პროფესიონალები, წარმომადგენლობა, სამართლებრივი არგუმენტაცია, გადაწყვეტილებების გადასინჯვის მექანიზმი, ბავშვის უფლებებზე ზეგავლენის შეფასება.⁷⁷⁹ აღნიშნული გარანტიების განხილვა მიზანშეწონილია არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებისათვის სპეციფიკურად დამახასიათებელ კონტექსტში და მხოლოდ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებთან კავშირში.

გარანტიები შეიძლება დაიყოს ორ ძირითად კატეგორიად: მართლმსაჯულების პროცესში მონაწილეობასთან დაკავშირებული და სხვა საპროცესო გარანტიები.

5.1 მართლმსაჯულების პროცესში მონაწილეობასთან დაკავშირებული საპროცესო გარანტიები

5.1.1 არასრულწლოვნის უფლება, იყოს მოსმენილი (ქმედითი მონაწილეობა)

ბავშვის უფლებათა კონვენციის მე-12 მუხლით გარანტირებული არასრულწლოვნის მიერ შეხედულებების გამოხატვისა და მათი სერიოზულად გათვალისწინების უფლება წარმოადგენს კონვენციის ერთ-ერთ ფუნდამენტურ ღირებულებას, რომელიც არასრულწლოვანს

⁷⁷⁶ General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Paras. 85, 87.

⁷⁷⁷ იქვე, Paras. 46-47.

⁷⁷⁸ Case of Blokhin v. Russia, Application No. 47152/06, Strasbourg, 23 March, 2016, Para. 196.

⁷⁷⁹ General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Paras. 89-99.

მოიაზრებს აქტიურ სუბიექტად უფლებების განხორციელების თვალსაზრისით.⁷⁸⁰ აღსანიშნავია, რომ ბოლო პერიოდში გავრცელებული პრაქტიკა აღნიშნულ უფლებას ფართო გაგებით მოიაზრებს „მონაწილეობის“ ცნების ქვეშ, მიუხედავად იმისა, რომ კონვენციის მე-12 მუხლი მსგავს ტერმინს არ იცნობს.⁷⁸¹ ასევე ამკ-ის იმ მუხლის სათაური, რომელიც განამტკიცებს არასრულწლოვნის მიერ საკუთარი შეხედულებების გამოხატვის ძირითად პრინციპს, სწორედ მართლმსაჯულების პროცესში არასრულწლოვნის მონაწილეობის სახელითაა ცნობილი.⁷⁸² შესაბამისად, მონაწილეობის ცნება გამოიყენება, როგორც შემოკლებული ტერმინი კონვენციის მე-12 მუხლით გარანტირებული უფლების აღსაწერად.⁷⁸³ თუმცა, გასათვალისწინებელია, რომ მონაწილეობა უფრო ფართო უფლებაა და მოიცავს როგორც ბავშვის უფლებას, მოუსმინონ, ისე ბავშვის მიერ სოციალურ ცხოვრებაში აქტიური ჩართულობის იდეას.⁷⁸⁴ მართლმსაჯულების პროცესში არასრულწლოვნის მონაწილეობა წარმოადგენს საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ასპექტს⁷⁸⁵ და მყარ გარანტიას საუკეთესო ინტერესების სათანადოდ რეალიზების თვალსაზრისით. მონაწილეობის ცნება ყოველთვის იდენტიფიცირდება უფლებებზე დაფუძნებული მიდგომის ძირითად მახასიათებლად.⁷⁸⁶ ამ უფლების გარეშე არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპი ვერ შეასრულებს თავის ფუნქციას და მხოლოდ თეორიული დატვირთვა ექნება.

აღსანიშნავია, რომ ევროსასამართლოს მნიშვნელოვანი წვლილი მიუძღვის არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში ბავშვის უფლებათა კონვენციის მე-12 მუხლის გამოყენებისა და ინტერპრეტაციის თვალსაზრისით, განსაკუთრებით, სისხლის სამართალწარმოებაში ეფექტიანი მონაწილეობისა და სამართლიანი სასამართლოს უფლების ურთიერთმიმართების კონტექსტში.⁷⁸⁷ სასამართლოს განმარტებით,

⁷⁸⁰ *Lansdown G.*, Every Child's Right to Be Heard, A Resource Guide on the UN Committee on the Rights of the Child General Comment No.12, UNICEF, Save the Children UK, London, 2011, 3.

⁷⁸¹ General Comment No. 12 "The Right of the Child to Be Heard", Committee on the Rights of the Child, Fifty-first Session (25 May – 12 June), CRC/C/GC/12, Geneva, 20 July, 2009, Para. 3; *Rap-Leurs S. E.*, The Participation of Juvenile Defendants in the Youth Court: A Comparative Study of Juvenile Justice Procedures in Europe, Utrecht University, 2013, 11.

⁷⁸² იხ. ამკ-ის მე-10 მუხლი.

⁷⁸³ *Lansdown G.*, Every Child's Right to Be Heard, A Resource Guide on the UN Committee on the Rights of the Child General Comment No.12, UNICEF, Save the Children UK, London, 2011, 3.

⁷⁸⁴ *შაჰოვიჩი ნ. ვ., დოეკი ი. ვ., ცერმატენი ჯ.* ბავშვის უფლებები საერთაშორისო სამართალში, თარგმანი ტუდუში რ., ალექსიძე თ., რედ. ალექსიძე ლ., ხუციშვილი ქ., ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, 2015, 121-122.

⁷⁸⁵ *Nyaman J.*, What is the Input by Children and Young People in Implementing their Best Interests?, in: *The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice*, Milka Sormunen (Ed.), Council of Europe, 2016, 93.

⁷⁸⁶ *Tobin J.*, Understanding a Human Rights Based Approach to Matters Involving Children: Conceptual Foundations and Strategic Considerations, in: *The Human Rights of Children from Visions to Implementation*, Antonella Invernizzi, Jane Williams (Eds.), Ashgate Publishing Limited, Swansea University, Wales, UK, 2011, 70.

⁷⁸⁷ *Kilkelly U.*, The CRC in Litigating Under the ECHR, The CRC and the ECHR: The Contribution of the European Court of Human Rights to the Implementation of Article 12 of the CRC, in: *Litigating the Rights of the Child: The UN Convention on the Rights of the Child in Domestic and International Jurisprudence*, Ton Liefaard, Jaap E. Doek (Ed.), Springer, New-York, London, 2015, 203.

მიუხედავად იმისა, რომ ევროკონვენციის მე-6 მუხლის პირველ პუნქტში მკაფიოდ არ არის ნახსენები სასამართლო განხილვაზე დასწრების უფლება, ამ მუხლის მიზანი და დანიშნულება ერთიან კონტექსტში აღებული ადასტურებს, რომ დანაშაულის ჩადენაში ბრალდებულ პირს აქვს სასამართლო პროცესში მონაწილეობის უფლება, რაც იმაშიც გამოიხატება, რომ მე-6 მუხლით განმტკიცებული უფლებრივი გარანტიები პრაქტიკულად ვერ განხორციელდება სასამართლო განხილვაში მონაწილეობის გარეშე.⁷⁸⁸ მოგვიანებით, ევროსასამართლომ კიდევ უფრო დააზუსტა აღნიშნული პრინციპის მნიშვნელობა და განმარტა, რომ მე-6 მუხლი უზრუნველყოფს ბრალდებულის უფლებას ეფექტიანი მონაწილეობა მიიღოს სისხლის სამართლის საქმის განხილვაში. ზოგადად, ეფექტიანი მონაწილეობა მოიცავს არა მარტო სასამართლო განხილვაზე დასწრების, არამედ სამართალწარმოების მოსმენისა და მისთვის თვალყურის მიდევნების უფლებას,⁷⁸⁹ თუმცა სამართალწარმოების მიმდინარეობის მხოლოდ მოსმენა და თვალყურის მიდევნება შეიძლება განხილულ იქნეს მინიმალურ მოთხოვნად.⁷⁹⁰ უფრო ფართოდ, მონაწილეობის ცნება აერთიანებს რამდენიმე კომპონენტს: არასრულწლოვნის აქტიური ჩართულობა, მისი ინფორმირება, არასრულწლოვნებსა და სრულწლოვნებს შორის ურთიერთპატივისცემაზე დაფუძნებული ინფორმაციის გაცვლისა და დიალოგის პროცესი, აზრის გამოხატვა, ბავშვის შეხედულებების მოსმენა და გათვალისწინება ასაკისა და მოწიფულობის დონის მხედველობაში მიღებით, გადაწყვეტილების მიღების პროცესში წვლილის შეტანა,⁷⁹¹ აგრეთვე პროცესის წარმართვა არასრულწლოვნის გაგებისა და აღქმის უნარების შესაბამისად. აღსანიშნავია, რომ ევროსასამართლო არასრულწლოვნის შეხედულებების სათანადოდ წარდგენასა და მოსმენაში წარუმატებლობას გადაწყვეტილების მიღების პროცესის პროცედურული სამართლიანობის პრობლემად განიხილავს.⁷⁹² ეფექტიანი მონაწილეობის უფლების სრული დაცვა აუცილებელია პროცესის

⁷⁸⁸ Case of Colozza v. Italy, Application No. 9024/80, Strasbourg, 12 February, 1985, Para. 27; Case of Barbera, Messegue and Jabardo v. Spain, Application No. 10590/83, Strasbourg, 6 December, 1988, Para. 78; Case of Brozicek v. Italy, Application No. 10964/84, Strasbourg, 19 December, 1989, Para. 45; Case of T. v. Italy, Application No. 14104/88, Strasbourg, 12 October, 1992, Para. 26; Case of Zana v. Turkey, Application No. 69/1996/688/880, Strasbourg, 25 November, 1997, Para. 68.

⁷⁸⁹ Case of Stanford v. The United Kingdom, Application No. 16757/90, Strasbourg, 23 February, 1994, Para. 26.

⁷⁹⁰ *Rap-Leurs S. E.*, The Participation of Juvenile Defendants in the Youth Court: A Comparative Study of Juvenile Justice Procedures in Europe, Utrecht University, 2013, 63.

⁷⁹¹ Recommendation CM/Rec (2012)2 of the Committee of Ministers to Member States on the Participation of Children and Young People Under the Age of 18, Adopted by the Committee of Ministers on 28 March 2012 at the 1138th Meeting of the Ministers' Deputies, Section I; General Comment No. 14 "On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)", UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para. 89; Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on Child-Friendly Justice, Adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe, Council of Europe Publishing, 17 November, 2010, III, A, 1; *Lansdown G.*, Every Child's Right to Be Heard, A Resource Guide on the UN Committee on the Rights of the Child General Comment No.12, UNICEF, Save the Children UK, London, 2011, 3; *Krappman L.*, The Weight of the Child's View (Article 12 of the Convention on the Rights of the Child), "International Journal of Children's Rights", Vol. 18, Issue 4, 2010, 502.

⁷⁹² ნ.წ. და სხვები საქართველოს წინააღმდეგ, განაცხადი №71776/12, სტრასბურგი, 2 თებერვალი, 2016, პარა. 84.

ნებისმიერ ეტაპზე, დაწყებული გამოძიებით, დასრულებული სასჯელის აღსრულებით.⁷⁹³ ბავშვის მოსმენის უფლების რეალიზების პირველი, მოსამზადებელი ნაბიჯი არასრულწლოვნის ინფორმირებაა და გულისხმობს ბავშვისთვის ინფორმაციის მიწოდებას საკუთარი აზრის პირადად ან წარმომადგენლის მეშვეობით გამოხატვის უფლებისა და, შესაბამისად, მისაღებ გადაწყვეტილებაზე გავლენის მოხდენის შესაძლებლობის, აგრეთვე გასაგებელი პროცედურის, მონაწილეთა ვინაობისა და მათი ფუნქციების შესახებ.⁷⁹⁴

ამრიგად, ქმედითი მონაწილეობა განხილულ უნდა იქნეს, როგორც გადაწყვეტილების მიღების პროცესში აქტიური ჩართულობა.⁷⁹⁵ შესაბამისად, არ შეიძლება შემოიფარგლოს მხოლოდ ბავშვის მოსმენით, რაც პასიურ ჩართულობას გულისხმობს, არამედ მნიშვნელოვანია არასრულწლოვნისათვის მისაღებ გადაწყვეტილებაზე გავლენის მოხდენისა და ცვლილების განხორციელების შესაძლებლობის მიცემა.⁷⁹⁶ აღსანიშნავია, რომ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში ბავშვის უფლებათა კონვენციის მე-12 მუხლით გარანტირებული უფლების პრაქტიკულ რეალიზებას უზრუნველყოფს საქმის ზეპირი მოსმენით განხილვა, რაც „სამართლიანი სასამართლოს უფლების უმნიშვნელოვანესი უფლებრივი კომპონენტია“.⁷⁹⁷ ამ მხრივ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსმა პროგრესული მიდგომა განავითარა და განსხვავებით სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსისაგან, დაადგინა არასრულწლოვნის დაუსწრებლად საქმის სასამართლოში განხილვის დაუშვებლობა.⁷⁹⁸ აგრეთვე პირველი ინსტანციის მსგავსად, სააპელაციო სასამართლოშიც განსაზღვრა საქმის ზეპირი მოსმენით განხილვის ვალდებულება ყოველგვარი გამონაკლისის გარეშე.⁷⁹⁹ პრობლემა იკვეთება ადგილობრივი საბჭოს შემთხვევაში, ვინაიდან საბჭოს აქვს შესაძლებლობა, შუამდგომლობის დაკმაყოფილებაზე უარის თქმისა და პირობით ვადამდე გათავისუფლების შესახებ გადაწყვეტილება მიიღოს ზეპირი მოსმენის გარეშე.⁸⁰⁰ ზეპირი

⁷⁹³ General Comment No. 10, “Children’s Rights in Juvenile Justice”, UN Committee on the Rights of the Child, Forty-fourth Session (15 January-2 February), CRC/C/GC/10, Geneva, 25 April, 2007, Para. 44.

⁷⁹⁴ შაპოვიჩი ნ. ვ., დოევი ი. ვ., ცერმატენი ჯ., ბავშვის უფლებები საერთაშორისო სამართალში, თარგმანი ტუღუში რ., ალექსიძე თ., რედ. ალექსიძე ლ., ხუციშვილი ქ., ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, 2015, 126.

⁷⁹⁵ Thomas N., Towards a Theory of Children’s Participation, “International Journal of Children’s Rights”, Vol. 15, Issue 2, 2007, 199.

⁷⁹⁶ Sinclair R., Participation in Practice: Making it Meaningful, Effective and Sustainable, “Children and Society”, Vol. 18, No. 2, 2004, 111.

⁷⁹⁷ „საქართველოს მოქალაქე გიორგი უგულავა საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმის გადაწყვეტილება, საქმე №3/2/574, 23 მაისი, 2014, II-60; „საქართველოს მოქალაქე ილია ჭანტურაია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, საქმე №2/2/558, 27 თებერვალი, 2014, II-5.

⁷⁹⁸ იხ. ამკ-ის 56-ე მუხლის მე-2 ნაწილი.

⁷⁹⁹ იხ. ამკ-ის 55-ე მუხლის მე-2 ნაწილი; სსკ-ის 295-ე მუხლის მე-7 ნაწილი.

⁸⁰⁰ იხ. საქართველოს კანონი „პატიმრობის კოდექსი“, 42-ე მუხლის მე-3 ნაწილი; „საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს სისტემაში შემავალი სახელმწიფო საქვეუწყებო დაწესებულების - სპეციალური პენიტენციური სამსახურის ადგილობრივი საბჭოების მიერ სასჯელის მოხდისაგან პირობით ვადამდე გათავისუფლების საკითხის განხილვისა და გადაწყვეტილების მიღების წესის დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს იუსტიციის მინისტრის 2018 წლის 7 აგვისტოს №320 ბრძანებით დამტკიცებული „საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს სისტემაში შემავალი სახელმწიფო

მოსმენის გარეშე საქმის განხილვის შესაძლებლობა ვერ უზრუნველყოფს სახელმწიფოს მიერ არასრულწლოვნის შეხედულებებისათვის სათანადო მნიშვნელობის მინიჭების კონვენციური ვალდებულების შესრულებას. შესაბამისად, მიზანშეწონილია, „საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს სისტემაში შემაჯავლი სახელმწიფო საქვეუწყებო დაწესებულების - სპეციალური პენიტენციური სამსახურის ადგილობრივი საბჭოების მიერ სასჯელის მოხდისაგან პირობით ვადამდე გათავისუფლების საკითხის განხილვისა და გადაწყვეტილების მიღების წესში“ სათანადო ცვლილების განხორციელება და ადგილობრივი საბჭოს შემთხვევაში გადაწყვეტილების მხოლოდ ზეპირი მოსმენით მიღების ვალდებულების განსაზღვრა.

5.1.1.1 კავშირი საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპთან

საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპი მჭიდროდ დაკავშირებულია არასრულწლოვნის მიერ საკუთარი შეხედულებების გამოხატვის უფლებასთან⁸⁰¹, რაც იმაში მდგომარეობს, რომ ბავშვის უფლებათა კონვენციის მე-3 მუხლით გათვალისწინებული პრინციპი ვერ განხორციელდება სწორად, თუ არ დაკმაყოფილდება მე-12 მუხლის მოთხოვნები.⁸⁰² აღსანიშნავია, რომ კონვენციის მე-3 მუხლი არის პასიური ბუნების, მაშინ როდესაც მე-12 მუხლი დინამიკური ხასიათისაა და აღჭურავს არასრულწლოვანს სიტყვის უფლებით მისაღებ გადაწყვეტილებასთან მიმართებით,⁸⁰³ ხოლო მე-3 მუხლი არ განაპირობებს არასრულწლოვნის აქტიურ როლს, არამედ განსაზღვრავს ზრდასრულთა პასუხისმგებლობას არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების განსაზღვრისა და დაცვის თვალსაზრისით⁸⁰⁴ ანუ გააჩნია უფრო მეტად პატერნალისტური ბუნება.⁸⁰⁵ მიუხედავად ამისა, დაუშვებელია ბავშვის მიერ საკუთარი მოსაზრებების გამოხატვის უგულებელყოფა იმ საფუძველზე, რომ გადაწყვეტილების მიმღები პირები ფლობენ ინფორმაციას, თუ რა არის არასრულწლოვნისათვის

საქვეუწყებო დაწესებულების - სპეციალური პენიტენციური სამსახურის ადგილობრივი საბჭოების მიერ სასჯელის მოხდისაგან პირობით ვადამდე გათავისუფლების საკითხის განხილვისა და გადაწყვეტილების მიღების წესის“ მე-7 მუხლის მე-4 პუნქტი.

⁸⁰¹ *Lücker-Babel M. F.*, The Right of the Child to Express Views and to Be Heard: An Attempt to Interpret Article 12 of the UN Convention on the Rights of the Child, “The International Journal of Children's Rights”, Vol. 3, Issue 3-4, 1995, 393.

⁸⁰² *Friðriksdóttir H.*, Relational Representation: The Empowerment of Children in Justice Systems, in: *Child-Friendly Justice: A Quarter of a Century of the UN Convention on the Rights of the Child*, Said Madmoudi, Pernila Leviner, Anna Kaldal, Katrin Lainpelto (Eds.), Brill Nijhoff, Leiden, Boston, 2015, 59; *Krappman L.*, The Weight of the Child's View (Article 12 of the Convention on the Rights of the Child), “International Journal of Children's Rights”, Vol. 18, Issue 4, 2010, 504.

⁸⁰³ *Lücker-Babel M. F.*, The Right of the Child to Express Views and to Be Heard: An Attempt to Interpret Article 12 of the UN Convention on the Rights of the Child, “The International Journal of Children's Rights”, Vol. 3, Issue 3-4, 1995, 393-394; *Beijer A., Liefgaard T.*, A Bermuda Triangle? Balancing Protection, Participation and Proof in Criminal Proceedings Affecting Child Victims and Witnesses, “Utrecht Law Review”, Vol. 7, Issue 3, 2011, 76.

⁸⁰⁴ *Cipriani D.*, Children's Rights and the Minimum Age of Criminal Responsibility: A Global Perspective, David Nelken (Ed.), Ashgate Publishing Company, 2009, 27.

⁸⁰⁵ *Archard D., Skivenes M.*, Balancing a Child's Best Interests and a Child's Views, “The International Journal of Children's Rights”, Martinus Nijhoff Publishers, Vol.17, Issue 1, 2009, 2.

საუკეთესო.⁸⁰⁶ მართალია, საბოლოო გადაწყვეტილებას ღებულობს შესაბამისი პირი, მაგრამ შედეგზე გავლენა უნდა იქონიოს არასრულწლოვნის მოსაზრებებმა. კონვენციის მე-12 მუხლი არასრულწლოვნებს ანიჭებს რა საკუთარი მოსაზრებების გამოხატვის შესაძლებლობას, ამავდროულად, აწესებს გადაწყვეტილების მიმღებ პირთა ვალდებულებას, თუ როგორ უნდა განსაზღვრონ და განახორციელონ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესები.⁸⁰⁷ შესაძლოა გადაწყვეტილების მიმღები პირისა და არასრულწლოვნის შეხედულებები საუკეთესო ინტერესების განსაზღვრასთან დაკავშირებით არ დაემთხვეს ერთმანეთს, რა დროსაც წარმოიქმნება კონფლიქტი ამ ორ ფუნდამენტურ უფლებას შორის, რასაც ამწვავებს ის გარემოება, რომ ორივე ამ პრინციპს თანაბარი იურიდიული ძალა გააჩნია და შეუძლებელია რომელიმე მათგანის უპრეზუმირება.⁸⁰⁸ გამოსავალი სამართლიანი ბალანსის დაცვასა⁸⁰⁹ და ერთმანეთის აზრის გათვალისწინების მზადყოფნაში მდგომარეობს.⁸¹⁰ აღნიშნულის საპირისპიროდ, ბავშვის უფლებათა კომიტეტის განმარტებით, კონვენციის მე-3 და მე-12 მუხლებს ურთიერთშემავსებელი ფუნქცია გააჩნიათ. შეუძლებელია მე-3 მუხლის სწორად გამოყენება, თუ არ დაკმაყოფილდება მე-12 მუხლის მოთხოვნები. თავის მხრივ, მე-3 მუხლი ხელს უწყობს რა ბავშვების როლის განმტკიცებას მათ ცხოვრებაზე მნიშვნელოვანი გავლენის მქონე გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში, აძლიერებს მე-12 მუხლის ფუნქციონირებას.⁸¹¹ კონვენციის ეს ორი მუხლი წარმოადგენს ქვაკუთხედს ბავშვის ეფექტიანი მონაწილეობის თვალსაზრისით.⁸¹² მათ ურთიერთდაკავშირებულ ხასიათზე ისიც მიანიშნებს, რომ თავდაპირველად, კონვენციის პროექტზე მუშაობის პროცესში, ბავშვის უფლება, ყოფილიყო მოსმენილი აისახა კონვენციის მე-3 მუხლის მე-2 პარაგრაფში. თუმცა, შემდგომ უარყოფილ იქნა მსგავსი მიდგომა და არასრულწლოვნის მიერ მოსაზრებების გამოხატვის უფლებას უფრო ლოგიკური ადგილი განესაზღვრა მე-12 მუხლის სახით.⁸¹³

ამრიგად, არასრულწლოვნის უფლებას, იყოს მოსმენილი, საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპთან მიმართებით ორმაგი ფუნქცია გააჩნია. კერძოდ, ერთი მხრივ, იგი წარმოადგენს *მეთოდოლოგიას* საუკეთესო ინტერესების შესაფასებლად და

⁸⁰⁶ Lundy L., “Voice” is not Enough: Conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child, „British Educational Research Journal”, Vol. 33, No. 6, 2007, 938.

⁸⁰⁷ Cipriani D., Children’s Rights and the Minimum Age of Criminal Responsibility: A Global Perspective, David Nelken (Ed.), Ashgate Publishing Company, 2009, 27.

⁸⁰⁸ Archard D., Skivenes M., Balancing a Child’s Best Interests and a Child’s Views, “The International Journal of Children’s Rights”, Martinus Nijhoff Publishers, Vol.17, Issue 1, 2009, 2,4.

⁸⁰⁹ Lücker-Babel M. F., The Right of the Child to Express Views and to Be Heard: An Attempt to Interpret Article 12 of the UN Convention on the Rights of the Child, “The International Journal of Children’s Rights”, Vol. 3, Issue 3-4, 1995, 394.

⁸¹⁰ Bosisio R., Children’s Right to Be Heard: What Children Think, “The International Journal of Children’s Rights”, Vol. 20, Issue 1, 2012, 143.

⁸¹¹ General Comment No. 12 “The Right of the Child to Be Heard”, Committee on the Rights of the Child, Fifty-first Session (25 May – 12 June), CRC/C/GC/12, Geneva, 20 July, 2009, Para. 74.

⁸¹² Sund L.G., Vackermo M., The Interest Theory, Children’s Rights and Social Authorities, “The International Journal of Children’s Rights”, Vol. 23, Issue 4, 2015, 757.

⁸¹³ Hodgkin R., Newell P., Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child, 3rd Edition, United Nations Children’s Fund, Geneva, 2007, 155.

განსასაზღვრად, ხოლო, მეორე მხრივ, განიხილება, როგორც *მიზანი*, რადგან არასრულწლოვნის მიერ შეხედულებების გამოხატვის უზრუნველყოფა ყოველთვის მიიჩნევა არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესად.⁸¹⁴

5.1.12 მართლმსაჯულების პროცესში მონაწილეობა, როგორც არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესი

5.1.12.1 არასრულწლოვნის პერსონალური განვითარების უზრუნველყოფა

არასრულწლოვნის შეხედულებების გამოხატვის რეალიზება და მისი მოსაზრებებისათვის სათანადო მნიშვნელობის მინიჭება არსებითად უწყობს ხელს ბავშვის პერსონალურ განვითარებას, რაც, თავის მხრივ, წარმოადგენს მის საუკეთესო ინტერესს. გადაწყვეტილების მიღების პროცესში მონაწილეობა ხელს უწყობს რეაბილიტაციას, აძლიერებს იდენტობის შეგრძნებას,⁸¹⁵ ასევე ავითარებს არასრულწლოვნის ღირსებისა და საკუთარი თავისადმი პატივისცემის გრძნობას, რაც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნის შემთხვევაში, რათა თავი არ იგრძნოს გარიყულად, სტიგმატიზებული და ამასთან, ჩამოუყალიბდეს პროცესის სხვა მონაწილეთა მიმართ თანასწორუფლებიანობის განცდა. გარდა ამისა, მონაწილეობა ხელს უწყობს თავდაჯერებულობის ამაღლებას, კოგნიტური და სოციალური უნარების განვითარებასა და სხვებისადმი, საერთო ღირებულებებისადმი პატივისცემის გრძნობის ამაღლებას.⁸¹⁶ რაც უფრო მეტად არიან არასრულწლოვნები ჩართული მართლმსაჯულების განხორციელების პროცესში, მით უფრო მეტი წვლილის შეტანა შეუძლიათ გადაწყვეტილების მიღებაში და მით უფრო მეტია დადებითი გავლენა მათ განვითარებაზე.⁸¹⁷ ის ფაქტი, რომ არასრულწლოვნები სარგებელს ღებულობენ მათ ცხოვრებაზე არსებითი გავლენის მქონე გადაწყვეტილებების მიღებაში მონაწილეობით, ლიტერატურაში ცნობილია ე.წ. „აღმკურველი“ მონაწილეობის სახელით.⁸¹⁸ ფილოსოფიური პერსპექტივით, მოსმენის უფლება ავითარებს

⁸¹⁴ *Op De Beeck H., Herbots K., Lembrechts S., Willems N.*, Children’s Best Interests Between Theory and Practice: A Discussion of Commonly Encountered Tensions and Possible Solutions Based on International Best Interests Practices and Policy Strategies Since 2004, Study of Children’s Rights Knowledge Centre by the Division for Youth of the Flemish Government, 2014, IV, 3.1. 22.

⁸¹⁵ *Awan N. S.*, Balancing a Child’s Right to Be Heard with Protective Measures Undertaken in “The Best Interests of the Child”: Does the International Criminal Court Get it Right?, “Children’s Legal Rights Journal”, Vol. 35, Issue 6, 2015, 104.

⁸¹⁶ *Kränzl-Nagl R., Zartler U.*, Children’s Participation in School and Community - European Perspectives, in: *A Handbook of Children and Young People’s Participation: Perspectives from Theory and Practice*, Barry Percy-Smith, Nigel Thomas (Eds.), Publisher Routledge, London, New-York, 2010, 171-172; *Kirby P., Bryson S.*, Measuring the Magic? Evaluating and Researching Young People’s Participation in Public Decision Making, Published by Carnegie Young People Initiative, London, 2002, 5; *Sinclair R.*, Participation in Practice: Making it Meaningful, Effective and Sustainable, “Children and Society”, Vol. 18, No. 2, 2004, 108.

⁸¹⁷ *Lansdown G.*, Every Child’s Right to Be Heard, A Resource Guide on the UN Committee on the Rights of the Child General Comment No.12, UNICEF, Save the Children UK, London, 2011, 5.

⁸¹⁸ *Warshak R. A.*, Payoffs and Pitfalls of Listening to Children, “Family Relations”, Vol. 52, No. 4, 2003, 374.

კონცეფციას იმის შესახებ, რომ პირი არის არა პროცესის ობიექტი, არამედ სუბიექტი.⁸¹⁹

5.1.1.2.2 უკეთესი გადაწყვეტილებისა და შედეგების მიღების უზრუნველყოფა

ინფორმირებული, ეფექტიანი და საუკეთესო ინტერესებზე მორგებული გადაწყვეტილებების მისაღებად სათანადო პირები ყოველთვის არ ფლობენ საკმარის ინფორმაციას არასრულწლოვნის შესახებ. პირი, რომლის საქმეც განიხილება, როგორც წესი, ფლობს მნიშვნელოვან ინფორმაციას და მისი მოსაზრებები შეიძლება იყოს საინტერესო და გავლენის მომხდენი სასამართლოს გადაწყვეტილებაზე.⁸²⁰ სწორედ არასრულწლოვნებს გააჩნიათ უნიკალური ცოდნა თავიანთ ცხოვრებასა თუ საჭიროებებთან დაკავშირებით, იმ იდეებთან და ხედვებთან ერთად, რომლებიც პირადი გამოცდილებიდან გამომდინარეობს. შესაბამისად, გარდა სხვა დადებითი ეფექტებისა, მონაწილეობა ემსახურება გადაწყვეტილების მიღების პირის ინფორმირებას არასრულწლოვნის საჭიროებების, შეხედულებების, გრძნობებისა და მისწრაფებების შესახებ, რაც ლიტერატურაში ე.წ. „ცნობიერების ასამაღლებელი“ მონაწილეობის სახელითაა ცნობილი და გულისხმობს არასრულწლოვნის მოსაზრებების გავლენას მისი საუკეთესო ინტერესის განსაზღვრაზე და, შესაბამისად, მისაღებ გადაწყვეტილებაზე.⁸²¹ ამრიგად, მონაწილეობა ხელს უწყობს უფრო ზუსტი, რელევანტური და კარგად ინფორმირებული გადაწყვეტილებების მიღებას,⁸²² აუმჯობესებს გადაწყვეტილების მიღების ხარისხს,⁸²³ რაც შეუძლებელია ეწინააღმდეგებოდეს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესს.

5.1.1.2.3 არასრულწლოვნის დაცულობის უზრუნველყოფა

არასრულწლოვანზე ზრუნვა, მისი დაცვა და უსაფრთხოება წარმოადგენს ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მხედველობაში მისაღებ ელემენტს საუკეთესო ინტერესების შეფასების პროცესში, რა დროსაც განსაკუთრებული მნიშვნელობა არასრულწლოვნის მოსაზრებებს უნდა მიენიჭოს, რადგან სწორედ არასრულწლოვნის მიერ შეხედულებების გამოხატვა და მათი სერიოზულად აღქმა წარმოადგენს მძლავრ იარაღს ისეთ სიტუაციებთან გამკლავების თვალსაზრისით, როგორიცაა

⁸¹⁹ ტრეჟსელი შ., ადამიანის უფლებები სისხლის სამართლის პროცესში, თარგმანი გოგელია ვ., ლომთათიძე ე., ქარცივაძე ე., ივანიშვილი თ., ნარინდოშვილი მ., რედ. ვარძელაშვილი კ., ფაფიაშვილი ლ., ნარინდოშვილი მ., მჭედლიძე ნ., მელაძე გ., თბილისი, 2009, 112-113.

⁸²⁰ იქვე, 112.

⁸²¹ Warshak R. A., Payoffs and Pitfalls of Listening to Children, “Family Relations”, Vol. 52, No. 4, 2003, 374.

⁸²² Sinclair R., Participation in Practice: Making it Meaningful, Effective and Sustainable, “Children and Society”, Vol. 18, No. 2, 2004, 108.

⁸²³ ტრეჟსელი შ., ადამიანის უფლებები სისხლის სამართლის პროცესში, თარგმანი გოგელია ვ., ლომთათიძე ე., ქარცივაძე ე., ივანიშვილი თ., ნარინდოშვილი მ., რედ. ვარძელაშვილი კ., ფაფიაშვილი ლ., ნარინდოშვილი მ., მჭედლიძე ნ., მელაძე გ., თბილისი, 2009, 112.

ძალადობა, შეურაცხყოფა, მუქარა, უსამართლობა თუ დისკრიმინაცია.⁸²⁴ აღნიშნული კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნებისათვის მნიშვნელოვანია, როგორც მათი საუკეთესო ინტერესების განსაზღვრის, ისე სისხლის სამართალწარმოების პროცესში მათი უფლებების დარღვევის ფაქტების გამოვლენის თვალსაზრისით. არასრულწლოვნის მოსაზრებების გამოხატვისათვის ხელის შეწყობა წარმოადგენს უფლებათა დარღვევის როგორც არსებული, ისე შესაძლო ფაქტების გამოაშკარავების საშუალებას. როგორც წესი, ასეთი ინფორმაციის წყაროდ სწორედ არასრულწლოვნები განიხილებიან⁸²⁵ და პროცესში აქტიური მონაწილეობით ხელს უწყობენ დაცულობის უზრუნველყოფას, როგორც მათი საუკეთესო ინტერესების ერთ-ერთ გამოვლინებას.

5.1.1.2.4 არასრულწლოვნის პასუხისმგებლობის ამაღლება

მართლმსაჯულების პროცესში კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნის აქტიური ჩართულობა მნიშვნელოვან დატვირთვას იძენს არასრულწლოვანში პასუხისმგებლობის გრძნობის ამაღლების თვალსაზრისით, რაც პირდაპირ კავშირშია მის რესოციალიზაციარებილიტაციასთან და კანონმორჩილ მოქალაქედ ჩამოყალიბებასთან. კერძოდ, პროცესში ქმედითი მონაწილეობა უზრუნველყოფს არა მარტო არასრულწლოვნის მიერ საკუთარი შეხედულებების გამოხატვის, არამედ პროცესის მონაწილეთა, მათ შორის, დაზარალებულის მოსაზრებებისა და საწინააღმდეგო არგუმენტების მოსმენის შესაძლებლობის რეალიზებას. თავის მხრივ, აღნიშნული პროცესი ხელს უწყობს არასრულწლოვნის მიერ საკუთარ დანაშაულებრივ ქცევაზე დაფიქრებას,⁸²⁶ ჩადენილი დანაშაულებრივი ქმედებით გამოწვეული ზიანის, დამდგარი შედეგების უკეთ გაანალიზებას, რაც, ბუნებრივია, უზრუნველყოფს არასრულწლოვანში პასუხისმგებლობის ამაღლებასა და სხვათა უფლებების მიმართ პატივისცემის განმტკიცებას. შედეგად, არასრულწლოვანს ეუფლება მართლმსაჯულების სისტემასთან თანამშრომლობის, კანონმორჩილი ცხოვრების სურვილი და დანიშნული სასჯელის მიმართ მიმღებლობის განცდა,⁸²⁷ რაც მნიშვნელოვნად აისახება საუკეთესო ინტერესებზე დაფუძნებული გადაწყვეტილების აღსრულების ეფექტიანობაზე.

⁸²⁴ Lansdown G., Every Child's Right to Be Heard, A Resource Guide on the UN Committee on the Rights of the Child General Comment No.12, UNICEF, Save the Children UK, London, 2011, 7.

⁸²⁵ იქვე

⁸²⁶ Manco E., Protecting the Child's Right to Participate in Criminal Justice Proceedings, "Amsterdam Law Forum", Vol. 8, No. 1, 2016, 59.

⁸²⁷ Manco E., Protecting the Child's Right to Participate in Criminal Justice Proceedings, "Amsterdam Law Forum", Vol. 8, No. 1, 2016, 59; Rap-Leurs S. E., The Participation of Juvenile Defendants in the Youth Court: A Comparative Study of Juvenile Justice Procedures in Europe, Utrecht University, 2013, 12.

5.1.13 არასრულწლოვნის შეხედულებებისათვის სათანადო მნიშვნელობის მინიჭების საკითხი საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის პროცესში

არასრულწლოვნის მოსაზრებები წარმოადგენს მხედველობაში მისაღებ ერთ-ერთ ელემენტს საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის პროცესში, თუმცა ამ ელემენტის მნიშვნელობა, მათ შორის, სხვა ელემენტებთან მიმართებით, დამოკიდებულია არასრულწლოვნის ასაკსა და მოწიფულობაზე.⁸²⁸ უპირველეს ყოვლისა, უნდა შეფასდეს არასრულწლოვნის მიერ მოსაზრებების ჩამოყალიბების უნარი, რა დროსაც მოქმედებს პრეზუმფცია, რომ ბავშვს შესწევს აზრის გამოხატვის შესაძლებლობა და ამ მხრივ, ბავშვის უფლებათა კონვენცია არ აწესებს არანაირ ასაკობრივ შეზღუდვას. ამასთან, ცნობს შეხედულებების ნებისმიერი, მათ შორის, არავერბალური ფორმით გამოხატვის შესაძლებლობას.⁸²⁹ საკუთარი შეხედულებების ჩამოყალიბების უნარის მქონე არასრულწლოვანში მოიაზრება ყველა ბავშვი, რომელმაც მიაღწია სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკს.⁸³⁰ იმ შემთხვევაში, თუ არასრულწლოვანს არ გააჩნია ამგვარი უნარი, ეს ნიშნავს, რომ მას არ აქვს პროცესში ქმედითი მონაწილეობის მიღების შესაძლებლობა. ასეთ დროს, ლოგიკური შედეგი არის ის, რომ არასრულწლოვანი საერთოდ არ დაექვემდებაროს სისხლისსამართლებრივ პროცედურებს.⁸³¹ პასუხისმგებლობის დაკისრების შესაძლებლობა გულისხმობს ეფექტიანი მონაწილეობის უნარის ქონასაც.⁸³²

მას შემდეგ, რაც დადგინდება, რომ არასრულწლოვანს გააჩნია მოსაზრებების ჩამოყალიბების უნარი, გადაწყვეტილების მიმღები პირი ვალდებულია, სათანადო მნიშვნელობა მიანიჭოს მის შეხედულებებს ასაკისა და მოწიფულობის გათვალისწინებით. სწორედ ეს ორი კუმულაციური ელემენტი განსაზღვრავს არასრულწლოვნის მოსაზრებების გავლენას მისი საუკეთესო ინტერესების განსაზღვრის პროცესზე. ბავშვის უფლებათა კომიტეტის განმარტებით, არასრულწლოვნის გაგებისა და აღქმის უნარები არ უკავშირდება მხოლოდ მის ბიოლოგიურ ასაკს, არამედ გაითვალისწინება ისეთი ფაქტორები, როგორცაა ინფორმაციის ქონა, გამოცდილება, გარემო, სოციალური, კულტურული კონტექსტი და სხვ.⁸³³ რაც შეეხება მოწიფულობას, იგი გულისხმობს კონკრეტული საკითხის შედეგების

⁸²⁸ იხ. ბავშვის უფლებათა კონვენცია, მუხ. 12 (1).

⁸²⁹ General Comment No. 12 “The Right of the Child to Be Heard”, Committee on the Rights of the Child, Fifty-first Session (25 May – 12 June), CRC/C/GC/12, Geneva, 20 July, 2009, Paras. 20-21.

⁸³⁰ Justice in Matters Involving Children in Conflict with the Law, Model Law on Juvenile Justice and Related Commentary, United Nations Office on Drugs and Crime, New York, 2013, Art 13 (5), Commentary, 71.

⁸³¹ *Cipriani D.*, Children’s Rights and the Minimum Age of Criminal Responsibility: A Global Perspective, David Nelken (Ed.), Ashgate Publishing Company, 2009, 28; Justice in Matters Involving Children in Conflict with the Law, Model Law on Juvenile Justice and Related Commentary, United Nations Office on Drugs and Crime, New York, 2013, Art. 45, Commentary, 98.

⁸³² *Rap S.*, A Children’s Rights Perspective on the Participation of Juvenile Defendants in the Youth Court, “International Journal of Children’s Rights”, Vol. 24, Issue 1, 2016, 96; *Liefaard T.*, Child-Friendly Justice: Protection and Participation of Children in the Justice System, “Temple Law Review”, Vol. 88, No. 4, 2016, 917-918.

⁸³³ General Comment No. 12 “The Right of the Child to Be Heard”, Committee on the Rights of the Child, Fifty-first Session (25 May – 12 June), CRC/C/GC/12, Geneva, 20 July, 2009, Para. 29.

გაგებისა და შეფასების, ასევე შეხედულებების დამოუკიდებლად და დასაბუთებულად გამოხატვის უნარს⁸³⁴ ანუ ბავშვის სოციალურ, კოგნიტურ და ემოციურ სიმწიფეს.⁸³⁵ მოწიფულობის ცნება აერთიანებს არასრულწლოვნისთვის დამახასიათებელ შემდეგ გარემოებებს: რელევანტური ინფორმაციის გაგებისა და გადაცემის უნარი, დამოუკიდებლად ფიქრისა და გადაწყვეტილების მიღების უნარი, პოტენციური სარგებლის, რისკისა და ზიანის შეფასების შესაძლებლობა, გადაწყვეტილების მისაღებად საჭირო ღირებულებების ქონა.⁸³⁶ ამასთან, რაც უფრო დიდი გავლენა აქვს მისაღები გადაწყვეტილების შედეგებს არასრულწლოვნის ცხოვრებაზე, მით უფრო მნიშვნელოვანია მოწიფულობის დონის სათანადოდ შეფასება.⁸³⁷ სწორედ ზემოაღნიშნული ფაქტორები განაპირობებს არასრულწლოვნის შეხედულებების მნიშვნელობასა და, შესაბამისად, მათი გათვალისწინების დონეს საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის პროცესში.

5.1.14 გადაწყვეტილების მიღებისა თუ გადაწყვეტილებაზე გავლენის მოხდენის უფლება?

მნიშვნელოვანია, შეფასება მიეცეს არასრულწლოვნის მიერ საკუთარი შეხედულებების გამოხატვის უფლების დატვირთვას მისაღებ გადაწყვეტილებაზე მითითებით. კერძოდ, გულისხმობს თუ არა უფლება პასუხისმგებლობას? მნიშვნელოვანია ხაზგასმით აღინიშნოს, რომ არასრულწლოვნის უფლება, იყოს მოსმენილი, გულისხმობს მისი მოსაზრებების სერიოზულად გათვალისწინებას ასაკისა და მოწიფულობის დონის შესაბამისად და სათანადო გავლენის ქონას მისაღებ გადაწყვეტილებაზე. მიუხედავად ამისა, საბოლოო პასუხისმგებლობა მხოლოდ გადაწყვეტილების მიმღებ პირს ეკისრება.⁸³⁸ ყველა საშუალებით თავიდან უნდა იქნეს აცილებული ბავშვისათვის შთაბეჭდილების შექმნა, თითქოს ის არის გადაწყვეტილების მიმღები პირი.⁸³⁹ ზოგ შემთხვევაში, შესაძლოა არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესი სწორედ მისი აზრის გათვალისწინებლობა იყოს.⁸⁴⁰ როდესაც გადაწყვეტილების მიმღები პირი ეყრდნობა არასრულწლოვნის

⁸³⁴ General Comment No. 12 “The Right of the Child to Be Heard”, Committee on the Rights of the Child, Fifty-first Session (25 May – 12 June), CRC/C/GC/12, Geneva, 20 July, 2009, Para. 30; *Hodgkin R., Newell P.*, Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child, 3rd Edition, United Nations Children’s Fund, Geneva, 2007, 155; *Op De Beeck H., Herbots K., Lembrechts S., Willems N.*, Children’s Best Interests Between Theory and Practice: A Discussion of Commonly Encountered Tensions and Possible Solutions Based on International Best Interests Practices and Policy Strategies Since 2004, Study of Children’s Rights Knowledge Centre by the Division for Youth of the Flemish Government, 2014, V.

⁸³⁵ *Rap-Leurs S. E.*, The Participation of Juvenile Defendants in the Youth Court: A Comparative Study of Juvenile Justice Procedures in Europe, Utrecht University, 2013, 76.

⁸³⁶ *Lansdown G.*, Every Child’s Right to Be Heard, A Resource Guide on the UN Committee on the Rights of the Child General Comment No.12, UNICEF, Save the Children UK, London, 2011, 56.

⁸³⁷ იქვე, 23.

⁸³⁸ *Krappman L.*, The Weight of the Child’s View (Article 12 of the Convention on the Rights of the Child), “International Journal of Children’s Rights”, Vol. 18, Issue 4, 2010, 508.

⁸³⁹ შაპოვიხი ნ. ვ., დოეკი ი. ე., ცერმატენი ჯ., ბავშვის უფლებები საერთაშორისო სამართალში, თარგმანი ტუღუში რ., ალექსიძე თ., რედ. ალექსიძე ლ., ხუციშვილი ქ., ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, 2015, 127.

⁸⁴⁰ *Rap-Leurs S. E.*, The Participation of Juvenile Defendants in the Youth Court: A Comparative Study of Juvenile Justice Procedures in Europe, Utrecht University, 2013, 58.

შეხედულებებს და მიიჩნევს სარწმუნოდ გადაწყვეტილების მისაღებად, სწორედ ამ მომენტიდან იხსნება არასრულწლოვნის პასუხისმგებლობაც. არასასურველი შედეგის დადგომა მიანიშნებს იმას, რომ გადაწყვეტილების მიღებმა პირმა სათანადოდ ვერ განსაზღვრა მხედველობაში მისაღები ელემენტები ან/და არასწორი მნიშვნელობა მიანიჭა მათ. არასრულწლოვანს საუკეთესო ინტერესის განსაზღვრის კონტექსტში გააჩნია ზოგადად სიტყვის უფლება და არა საბოლოო სიტყვის უფლება.⁸⁴¹ შესაბამისად, არ არსებობს მოლოდინი იმ პოტენციური ზიანის შესახებ, რაც არასრულწლოვანს შეიძლება მიადგეს გადაწყვეტილების მიღების პროცესში ჩართულობის ტვირთის დაკისრებით,⁸⁴² ვინაიდან პროცესში აქტიური ჩართულობა არ გულისხმობს არასრულწლოვნის პასუხისმგებლობას დამდგარ შედეგებთან მიმართებით.

5.1.15 მართლმსაჯულების პროცესის წარმართვის ვალდებულება არასრულწლოვნის გაგებისა და აღქმის უნარების შესაბამისად

მართლმსაჯულების პროცესის არასრულწლოვნის გაგებისა და აღქმის უნარების შესაბამისად წარმართვას განსაკუთრებული დატვირთვა გააჩნია ბავშვის ქმედითი მონაწილეობის უზრუნველსაყოფად, რაც, როგორც უკვე აღინიშნა, უმნიშვნელოვანესი გარანტიაა საუკეთესო ინტერესების განსაზღვრისა და გადაწყვეტილების მიღების პროცესის სათანადოდ წარმართვის თვალსაზრისით. ცხადია, გარემო რომელიც არ შეესაბამება არასრულწლოვნის ინდივიდუალური აღქმის უნარებს ვერ უზრუნველყოფს საუკეთესო ინტერესების განსაზღვრისა და შესაბამისი გადაწყვეტილების მიღების პროცესში მის ჩართულობას. ამკ-ის მე-10 მუხლის მე-4 ნაწილის თანახმად, „არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პროცესში არასრულწლოვნის მონაწილეობით განხორციელებული ქმედება უნდა შეესაბამებოდეს მისი აღქმისა და გაგების უნარებს“. აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით ყურადღება გამახვილებულია ასევე არაერთ საერთაშორისო აქტში.⁸⁴³

აღსანიშნავია, რომ ევროსასამართლოს განსაკუთრებული წვლილი მიუძღვის პროცესის არასრულწლოვნის გაგებისა და აღქმის უნარების შესაბამისად წარმართვის საკითხის სათანადოდ განმარტების თვალსაზრისით მართლმსაჯულების პროცესში ბავშვის ეფექტიან მონაწილეობაზე მსჯელობის კონტექსტში. სასამართლოს განმარტებით, „ბავშვს, რომელსაც დანაშაულის ჩადენა ედება ბრალად, უნდა მოეპყრან იმგვარად, როგორც ეს შეეფერება მის ასაკს, სიმწიფის დონეს, ინტელექტუალურ და ემოციურ უნარებს, რათა მიეცეს შესაძლებლობა, გაიგოს და მონაწილეობა მიიღოს სისხლისსამართლებრივ

⁸⁴¹ Archard D., Children, Adults, Best Interests and Rights, “Medical Law International”, Vol. 13, issue 1, 2013, 64.

⁸⁴² Piper Ch., Assumptions About Children’s Best Interests, “Journal of Social Welfare and Family Law”, Vol. 22, Issue 3, 2000, 267.

⁸⁴³ იხ. United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice (“The Beijing Rules”), Adopted by General Assembly Resolution 40/33 of 29 November 1985, Rule 14.2; General Comment No. 12 “The Right of the Child to Be Heard”, Committee on the Rights of the Child, Fifty-first Session (25 May – 12 June), CRC/C/GC/12, Geneva, 20 July, 2009, Paras. 34, 42; Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on Child-Friendly Justice, Adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe, Council of Europe Publishing, 17 November, 2010, Paras. 54-63.

პროცედურებში“.⁸⁴⁴ არასრულწლოვნის სამართალწარმოების პროცესში ეფექტიანი მონაწილეობის თვალსაზრისით, პრეცედენტული გადაწყვეტილებაა ტ.-სა და ვ.-ის საქმე გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ. როგორც უკვე აღინიშნა, საქმე ეხება ორ ათი წლის არასრულწლოვანს, რომლებმაც გაიტაცეს და სასიკვდილოდ სცემეს ორი წლის ჯეიმს ბულგერი. არასრულწლოვანი ბრალდებულების საქმის განხილვა წარმართა მეფის სასამართლოში საჯაროდ, მოსამართლისა და თორმეტი ნაფიცი მსაჯულის წინაშე, მედიის, ეროვნული თუ საერთაშორისო საზოგადოების მაღალი დაინტერესების ფონზე. სამი კვირის შემდეგ ბრალდებულთა მიმართ გამოტანილ იქნა გამამტყუნებელი განაჩენი. ორივე ბრალდებულმა მიმართა ევროსასამართლოს სწორედ იმ მიზეზით, რომ საქმის განხილვისას შექმნილი არახელსაყრელი პირობების გამო, ვერ შეძლეს თვალი ედევნებინათ სამართალწარმოებისათვის და მიეღოთ გადაწყვეტილებები თავიანთი საუკეთესო ინტერესებიდან გამომდინარე. შესაბამისად, არ მიეცათ საქმის განხილვაში ეფექტიანი მონაწილეობის შესაძლებლობა.⁸⁴⁵ სასამართლოს განმარტებით, მძიმე დანაშაულის ჩადენაში ბრალდებული ბავშვების საქმეები, რომელიც საზოგადოებისა და მედიის ინტერესის საგანს წარმოადგენს, უნდა გაირჩეს ისე, რომ მაქსიმალურად შემცირდეს დაშინებისა და სულიერი ტანჯვის ფაქტორი.⁸⁴⁶ სასამართლომ თერთმეტი წლის არასრულწლოვანთათვის გაუგებრად და შიშის მომგვრელად მიიჩნია საქმის განხილვისას გამოყენებული ფორმალობა და რიტუალები. ასევე დაძაბული ატმოსფეროს გამო, განმცხადებლებს არც ადვოკატებთან ჯეროვანი კომუნიკაციის საშუალება გააჩნდათ.⁸⁴⁷ გამომდინარე იქედან, რომ პროცედურა არ შეესაბამებოდა არასრულწლოვანთა გაგებისა და აღქმის უნარებს, მათ ვერ შეძლეს პროცესში ეფექტიანი მონაწილეობის მიღება და შედეგად, დადგინდა ევროკონვენციის მე-6 მუხლის დარღვევა. თუმცა, ამ საქმეში საინტერესოა მოსამართლე ბაკას განსხვავებული მოსაზრება, რომელმაც მიიჩნია, რომ მე-6 მუხლის დარღვევას ადგილი არ ჰქონია, რადგან მძიმე დანაშაულთან დაკავშირებული ნებისმიერი სასამართლო პროცესი, მისი წარმართვის ფორმის მიუხედავად, თითქმის გარდაუვლად იწვევს ბრალდებულში შემოფოთებას, შიშსა და სტრესს, რამაც შეიძლება სრულად ან ნაწილობრივ შეზღუდოს პირის შესაძლებლობა, აქტიურად მიიღოს მონაწილეობა სისხლის სამართლის პროცესში.⁸⁴⁸ აღნიშნული მოსაზრება ყურადსაღებია, თუმცა ვერ ამართლებს პასუხისმგებელ

⁸⁴⁴ Case of V. v. the United Kingdom, Application No. 24888/94, Strasbourg, 16 December, 1999, Para. 86; Case of T. v. the United Kingdom, Application No. 24724/94, Strasbourg, 16 December, 1999, Para. 84; Case of Martin v. Estonia, Application No. 35985/09, Strasbourg, 30 May, 2013, Para. 92; Case of Panovits v. Cyprus, Application No. 4268/04, Strasbourg, 11 December, 2008, Para. 67.

⁸⁴⁵ Case of T. v. the United Kingdom, Application No. 24724/94, Strasbourg, 16 December, 1999, Paras. 9, 14, 17; Case of V. v. the United Kingdom, Application No. 24888/94, Strasbourg, 16 December, 1999, Paras. 9, 15.

⁸⁴⁶ Case of T. v. the United Kingdom, Application No. 24724/94, Strasbourg, 16 December, 1999, Para. 85; Case of V. v. the United Kingdom, Application No. 24888/94, Strasbourg, 16 December, 1999, Para. 87.

⁸⁴⁷ Case of T. v. the United Kingdom, Application No. 24724/94, Strasbourg, 16 December, 1999, Paras. 86, 88; Case of V. v. the United Kingdom, Application No. 24888/94, Strasbourg, 16 December, 1999, Paras. 88, 90.

⁸⁴⁸ Case of T. v. the United Kingdom, Application No. 24724/94, Strasbourg, 16 December, 1999, Partly Dissenting Opinion of Judge Baka.

პირთა მიერ პროცესის არასრულწლოვნის გაგებისა და აღქმის უნარების შესაბამისად წარმართვის ვალდებულების შეუსრულებლობას.

ზემოაღნიშნული გადაწყვეტილებისაგან განსხვავებით, საქმეში „ს.ჯ. გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ“, რომელიც ეხებოდა 11 წლის არასრულწლოვნის ბრალდებას ყაჩაღობისათვის, ევროსასამართლომ, მიუხედავად საჯარო სამართალწარმოებისა, არ გაიზიარა მოსაზრება არასრულწლოვნისათვის დაძაბული და მტრულად განწყობილი გარემოს არსებობის შესახებ, რაც განაპირობა პროცესის არაფორმალურმა ხასიათმა. კერძოდ, იურისტები არ ატარებდნენ პარიკებსა და მანტიებს, მომჩივანი, ნაცვლად ბრალდებულის სკამისა, იჯდა სოციალური მუშაკის გვერდით, განხილვა მხოლოდ ერთი დღის განმავლობაში მიმდინარეობდა, სასამართლო ხშირად აცხადებდა შესვენებას, ამასთან, არც საზოგადოებისა და მედიის განსაკუთრებული დაინტერესება იკვეთებოდა.⁸⁴⁹ მიუხედავად იმისა, რომ გარემო შეესაბამებოდა არასრულწლოვნის გაგებისა და აღქმის უნარებს, სასამართლომ მაინც დაადგინა, რომ მომჩივანს არ შეეძლო საქმის განხილვაში ეფექტიანად მონაწილეობის მიღება, შეზღუდული ინტელექტუალური შესაძლებლობების გამო. კერძოდ, სოციალური მუშაკის მცდელობის მიუხედავად, მომჩივანი ვერ აცნობიერებდა საკუთარ მდგომარეობას, მოსალოდნელ პატიმრობას, ნაფიც მსაჯულთა როლს და მათზე კარგი შთაბეჭდილების მოხდენის მნიშვნელობას. ასეთ ვითარებაში, პროცედურების საჭიროებისამებრ ადაპტირების მიზნით, ევროსასამართლომ აუცილებლად მიიჩნია საქმის განხილვა სპეციალიზებულ სასამართლოში.⁸⁵⁰ გასათვალისწინებელია, რომ პროცესის არასრულწლოვნის გაგებისა და აღქმის უნარების შესაბამისად წარმართვა არ გულისხმობს რომ არასრულწლოვანს ესმოდეს ან შესწევდეს უნარი, გაიგოს კანონის ყველა ასპექტი თუ მტკიცებულების ყველა დეტალი, არამედ მას კარგად უნდა ჰქონდეს გააზრებული რას ემსახურება სასამართლო პროცესი, რა საფრხის წინაშე დგას იგი და რა სახის სასჯელი შეიძლება დაეკისროს, ხოლო სასამართლოზე განხილულ საკითხთა საერთო აზრის გაგება შეიძლება შეძლოს თარჯიმნის, ადვოკატის, სოციალური მუშაკისა თუ მეგობრის დახმარებით.⁸⁵¹ მსგავსი მიდგომა გვხვდება საქმეში „სტენფორდი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ“ სადაც მიუხედავად განმცხადებლის პრეტენზიისა, რომ ვერ მოისმინა მოწმის ჩვენება, რადგან მისთვის განკუთვნილი ადგილი შემინული იყო, სასამართლომ არ დაადგინა მე-6 მუხლის დარღვევა, რადგან განმცხადებლის ადვოკატს არანაირი სირთულე არ ჰქონდა სამართალწარმოებისათვის თვალყურის მიდევნების თვალსაზრისით და კლიენტისაგან მითითებების მიღებაც შეეძლო.⁸⁵²

⁸⁴⁹ Case of S.C. v. the United Kingdom, Application No. 60958/00, Strasbourg, 15 June, 2004, Paras. 15, 30.

⁸⁵⁰ Case of S.C. v. the United Kingdom, Application No. 60958/00, Strasbourg, 15 June, 2004, Paras. 32-35.

⁸⁵¹ Case of S.C. v. the United Kingdom, Application No. 60958/00, Strasbourg, 15 June, 2004, Para. 29; Case of Timergaliyev v. Russia, Application No. 40631/02, Strasbourg, 14 October, 2008, Para. 51.

⁸⁵² Case of Stanford v. The United Kingdom, Application No. 16757/90, Strasbourg, 23 February, 1994, Para. 30.

ამრიგად, ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, პროცესის არასრულწლოვნის გაგებისა და აღქმის უნარის შესაბამისად წარმართვა გულისხმობს სისხლისსამართლებრივი პროცედურების არასრულწლოვანთათვის ადაპტირებას, ბავშვისადმი კეთილგანწყობილი არაფორმალური გარემოს შექმნას, მისი ინტელექტუალური შესაძლებლობების გათვალისწინებას, სამართალწარმოების მიმდინარეობისა და მისი შედეგების ზოგადი გააზრების შესაძლებლობის შექმნას. სწორედ ეს ყოველივე უზრუნველყოფს არასრულწლოვნის მიერ საკუთარი შეხედულებების სათანადოდ გამოხატვას, რასაც მნიშვნელოვანი გავლენა აქვს მისი საუკეთესო ინტერესების განსაზღვრისა და გადაწყვეტილების მიღების პროცესში. შესაბამისად, საჭიროა, ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში, შეფასდეს გადაწყვეტილების მიღების პროცესი, განხილული ერთიანად, რამდენად აძლევდა პირს საკუთარი ინტერესების დაცვის შესაძლებლობას.⁸⁵³ აღსანიშნავია, რომ საქართველოს საერთო სასამართლოებში დღეს არსებული გარემო ვერ აკმაყოფილებს ზემოაღნიშნულ სტანდარტებს. მხოლოდ რამდენიმე სასამართლოს (საქართველოს უზენაესი სასამართლო, რუსთავის საქალაქო სასამართლო) შენობა არის აღჭურვილი კანონთან კონფლიქტში მყოფი ბავშვისათვის ადაპტირებული გარემოს შესაბამისი სასამართლო დარბაზით. გასათვალისწინებელია, რომ თბილისის საქალაქო სასამართლოს ახალი ადმინისტრაციული შენობის მშენებლობისათვის შემუშავებული პირველადი კონცეფცია ითვალისწინებს აღნიშნულ სასამართლოში ბავშვზე მორგებული გარემოს შექმნის უზრუნველსაყოფად შესაბამის სტანდარტებს.⁸⁵⁴ დღეისათვის რაიონულ (საქალაქო) და სააპელაციო სასამართლოებში კანონთან კონფლიქტში მყოფ პირთა საქმეების განხილვა ისეთივე ფორმალურ, ოფიციალურ გარემოში მიმდინარეობს, როგორც სრულწლოვან ბრალდებულთა შემთხვევაში. საერთაშორისო სტანდარტებთან შესაბამისობის უზრუნველსაყოფად, მნიშვნელოვანია სახელმწიფოს მხრიდან სათანადო ნაბიჯების გადადგმა. კერძოდ, მიზანშეწონილია, ყველა რაიონულ თუ სააპელაციო სასამართლოში მოეწიოს ბავშვისათვის ადაპტირებული სასამართლო დარბაზი. გასათვალისწინებელია, რომ საქართველოს კანონი “ბავშვის უფლებათა კოდექსი“ საერთო სასამართლოების სისტემის ყველა დონეზე ბავშვზე მორგებული მართლმსაჯულების განხორციელებისათვის აუცილებელი ინფრასტრუქტურის შექმნის ხელმძღვანელობის ვალდებულებას იუსტიციის უმაღლეს საბჭოს აკისრებს.⁸⁵⁵

⁸⁵³ Case of W. v. the United Kingdom, Application No. 9749/82, Strasbourg, 8 July, 1987, Para. 64; Case of Elsholz v. Germany, Application No. 25735/94, 13 July, 2000, Para. 52; Case of Sahin v. Germany, Application No. 30943/96, Strasbourg, 8 July, 2003, Para. 68; Case of Fernandez Martinez v. Spain, Application No. 30943/96, Strasbourg, 12 June, 2014, Para. 147.

⁸⁵⁴ იხ. „სასამართლო სისტემის 2017-2021 წლების სტრატეგიის 2017-2018 წლების სამოქმედო გეგმის პროგრესის ანგარიში“, იუსტიციის უმაღლესი საბჭო, თბილისი, 2018, 129, <http://hcoj.gov.ge/files/progresis%20angarishi_14.11.pdf>, [10.05.2019].

⁸⁵⁵ იხ. საქართველოს კანონი „ბავშვის უფლებათა კოდექსი“, 95-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ბ“ ქვეპუნქტი, 99-ე მუხლის მე-7 ნაწილი.

5.12 წარმომადგენლობა

ბავშვთა სამართალი ძირითადად ეფუძნება არასრულწლოვნის ინტერესების დასაცავად სათანადო პირის მიერ წარმომადგენლობის განხორციელების პრინციპს,⁸⁵⁶ რაც განიხილება არასრულწლოვნის მონაწილეობის არაპირდაპირ ფორმად.⁸⁵⁷ აღსანიშნავია, რომ ბავშვის უფლებათა კომიტეტი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს არასრულწლოვნის წარმომადგენლის მონაწილეობას საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის პროცესში.⁸⁵⁸ წარმომადგენლობის ცნება მოიცავს არა მარტო ადვოკატის, არამედ კანონიერ და საპროცესო წარმომადგენელთა ჩართულობას.

5.12.1 კანონიერ და საპროცესო წარმომადგენელთა როლი არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის პროცესში

ამკ-ის მე-3 მუხლის მე-11 ნაწილი კანონიერ წარმომადგენელში მოიაზრებს არასრულწლოვნის ახლო ნათესავს (მშობელი, მშვილებელი, შვილი, მინდობით აღსაზრდელი, პაპა, ბებია, და, ძმა, მეუღლე, მათ შორის, განქორწინებული),⁸⁵⁹ მხარდამჭერს, მეურვესა და მზრუნველს. ამრიგად, კანონმდებელი კანონიერ წარმომადგენლებად განსაზღვრავს იმ პირებს, რომლებსაც მჭიდრო სოციალური და ემოციური კავშირი აქვთ არასრულწლოვანთან. შესაბამისად, მართლმსაჯულების პროცესში მათ მონაწილეობას განსაკუთრებული მნიშვნელობა გააჩნია არასრულწლოვნისათვის ემოციური და ფსიქოლოგიური დახმარების გაწევის თვალსაზრისით,⁸⁶⁰ რაც არასრულწლოვანს აძლევს შესაძლებლობას, გათავისუფლდეს მართლმსაჯულების პროცესში მონაწილეობით გამოწვეული სტრესისა და შიშისაგან და, შესაბამისად, უზრუნველყოფილ იქნეს მისი ეფექტიანი მონაწილეობა, მათ შორის, შეხედულებების თავისუფლად გამოხატვის თვალსაზრისით. ეს უკანასკნელი კი, როგორც უკვე აღინიშნა, წარმოადგენს საუკეთესო ინტერესების სათანადოდ განსაზღვრის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან გარანტიას. ამრიგად, არასრულწლოვნისათვის ემოციური და ფსიქოლოგიური მხარდამჭერის აღმოჩენა შეიძლება შევაფასოთ, როგორც

⁸⁵⁶ *Friðriksdóttir H.*, Relational Representation: The Empowerment of Children in Justice Systems, in: *Child-Friendly Justice: A Quarter of a Century of the UN Convention on the Rights of the Child*, Said Madmoudi, Pernila Leviner, Anna Kaldal, Katrin Lainpelto (Eds.), Brill Nijhoff, Leiden, Boston, 2015, 56.

⁸⁵⁷ *Van Hooijdonk E.*, Children's Best Interests: A Discussion of Commonly Encountered Tensions, in: *The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice*, Milka Sormunen (Ed.), Council of Europe, 2016, 43.

⁸⁵⁸ General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para. 96.

⁸⁵⁹ იხ. ამკ-ის მე-3 მუხლის მე-19 ნაწილი.

⁸⁶⁰ General comment, No 10, “Children's Rights in Juvenile Justice”, Committee on the Rights of the Child, CRC/C/GC/10, 25 April, 2007, Para. 53; United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice (“The Beijing Rules”), Adopted by General Assembly Resolution 40/33 of 29 November 1985, Rule 15 (Commentary); Justice in Matters Involving Children in Conflict with the Law, Model Law on Juvenile Justice and Related Commentary, United Nations Office on Drugs and Crime, New York, 2013, Art. 41, Commentary 96.

კანონიერ წარმომადგენელთა არაპირდაპირი გავლენა არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების სათანადოდ განსაზღვრის პროცესზე.

გარდა ზემოაღნიშნულისა, მნიშვნელოვანია კანონიერ წარმომადგენელთა როლი საუკეთესო ინტერესების განსაზღვრის პროცესზე პირდაპირი გავლენის მოხდენის თვალსაზრისით. კერძოდ, მშობლების ან სხვა შესაბამის პირთა მონაწილეობა და მათთან თანამშრომლობა შესაძლოა სარგებლის მომტანი იყოს ადეკვატური გადაწყვეტილების მისაღებად,⁸⁶¹ რაც გამოიხატება კანონიერ წარმომადგენელთა მოსაზრებებისათვის სათანადო მნიშვნელობის მინიჭებაში. თუმცა, საინტერესოა, რამდენად შესაძლებელია საუკეთესო ინტერესების განსაზღვრისას მშობლების მოსაზრებების მხედველობაში მიღება ბავშვის უფლებათა კონვენციის მე-12 მუხლით გათვალისწინებული ბავშვის შეხედულებებისათვის სათანადო მნიშვნელობის მინიჭების ვალდებულების პარალელურად. ამ თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანია, ყურადღება გამახვილდეს კონვენციის მე-5 მუხლზე, რომელიც მჭიდრო კავშირშია მე-12 მუხლთან. მე-5 მუხლი ყურადღებას ამახვილებს მშობელთა და სხვა კანონიერ წარმომადგენელთა პასუხისმგებლობაზე, უფლებებსა და მოვალეობებზე, ბავშვის „განვითარებადი უნარების“ შესაბამისად მართავდნენ და ხელმძღვანელობდნენ არასრულწლოვანს კონვენციით აღიარებული უფლებების განხორციელებაში. როგორც მე-5, ისე მე-12 მუხლი უკავშირდება არასრულწლოვნის პიროვნების განვითარებას და ორივე მათგანი ცვალებადი ბუნებისაა ბავშვის განვითარების ეტაპების შესაბამისად.⁸⁶² „განვითარებადი შესაძლებლობები“ არ გულისხმობს ბავშვის უფლებების უარყოფას მისი მოუმწიფებლობიდან გამომდინარე, არამედ არასრულწლოვნის მიერ საკუთარი უფლებების დამოუკიდებლად განხორციელება შეიძლება დაეკვემდებაროს შეზღუდვებს და მოექცეს სხვათა, კერძოდ, მშობლების პასუხისმგებლობის ქვეშ.⁸⁶³ მე-5 მუხლით გათვალისწინებული მშობელთა პასუხისმგებლობა მე-12 მუხლის კონტექსტში ნიშნავს, რომ არასრულწლოვნის შეხედულებები არ არის უფრო დიდი მნიშვნელობის, ვიდრე მისი მშობლების, კანონიერი წარმომადგენლების, მაგრამ მათი როლი დამოკიდებულია არასრულწლოვნის განვითარებაზე. აღნიშნული ნიშნავს, რომ არასრულწლოვნებს მინიჭებული აქვთ დამოუკიდებლად მოქმედების შესაძლებლობა და მათი უნარების განვითარების შესაბამისად, კლებულობს მშობელთა როლი, ხოლო არასრულწლოვნის მოსაზრებებს ენიჭება მეტი მნიშვნელობა, მაშინ როდესაც შედარებით მცირეწლოვანი ბავშვების შემთხვევაში, საჭიროა მშობლების მოსაზრებებისათვის სათანადო მნიშვნელობის მინიჭება.⁸⁶⁴

⁸⁶¹ United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice (“The Beijing Rules”),

Adopted by General Assembly Resolution 40/33 of 29 November 1985, Rule 15 (Commentary).

⁸⁶² Lücker-Babel M. F., The Right of the Child to Express Views and to Be Heard: An Attempt to Interpret Article 12 of the UN Convention on the Rights of the Child, “The International Journal of Children's Rights”, Vol. 3, Issue 3-4, 1995, 397.

⁸⁶³ Beijer A., Liefgaard T., A Bermuda Triangle? Balancing Protection, Participation and Proof in Criminal Proceedings Affecting Child Victims and Witnesses, “Utrecht Law Review”, Vol. 7, Issue 3, 2011, 74.

⁸⁶⁴ Rap-Leurs S. E., The Participation of Juvenile Defendants in the Youth Court: A Comparative Study of Juvenile Justice Procedures in Europe, Utrecht University, 2013, 59.

მე-5 მუხლით გათვალისწინებული „განვითარებადი უნარების“ ცნება უზრუნველყოფს ბალანსის დაცვას, ერთი მხრივ, ბავშვის, როგორც უფლებების განხორციელების თვალსაზრისით აქტიურ სუბიექტად აღიარებასა და მეორე მხრივ, მისი მოუმწიფებლობის გათვალისწინებით, შესაბამისი დაცულობით უზრუნველყოფას შორის.⁸⁶⁵ შესაბამისად, სწორედ აღნიშნული მუხლი უზრუნველყოფს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების განსაზღვრისას ბავშვისა და მშობლის დაპირისპირებული შეხედულებების დაბალანსებას.⁸⁶⁶

ზემოაღნიშნული მსჯელობიდან გამომდინარე, კანონიერ წარმომადგენელთა როლი არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების განსაზღვრისა და სათანადო გადაწყვეტილების მიღების პროცესში მნიშვნელოვანია მაშინ, როდესაც არასრულწლოვანი ჯერ კიდევ არ არის სათანადოდ განვითარებული. მიუხედავად ამისა, კანონიერ წარმომადგენელთა მართლმსაჯულების პროცესში მონაწილეობა არ წარმოადგენს შეუზღუდავ უფლებას, რაც განპირობებულია არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დაცულობის უზრუნველყოფითა და სხვა ობიექტური გარემოებებით, რა დროსაც ნაცვლად კანონიერი წარმომადგენლისა, პროცესში ერთგება საპროცესო წარმომადგენელი. აღნიშნული გათვალისწინებულია როგორც საერთაშორისო აქტებით, ისე საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსით.⁸⁶⁷ ამკ-ის მე-3 მუხლის მე-12 ნაწილი საპროცესო წარმომადგენელში მოიაზრებს მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს თანამშრომელს ან სხვა სანდო პირს. აღსანიშნავია, რომ პროცესში კანონიერ წარმომადგენელთა ჩართულობით, კანონმდებელმა უზრუნველყო, არასრულწლოვანს ჰყოლოდა ნდობით აღჭურვილი გვერდით მდგომი პირი, რათა არ განეცადა ფსიქოლოგიური და ემოციური შოკი. ამ ფუნქციის შესრულება კი მხოლოდ ისეთ ადამიანს შეუძლია, ვინც არასრულწლოვანს კარგად იცნობს.⁸⁶⁸ ბუნებრივია, მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს თანამშრომელი, რომელსაც არანაირი სოციალური და ემოციური კავშირი არ გააჩნია არასრულწლოვანთან, ვერ შეძლებს აღნიშნული ფუნქციის შესრულებას და, ამავედროულად, მისი როლი

⁸⁶⁵ *Lansdown G.*, *The Evolving Capacities of the Child*, United Nations Children’s Fund, UNICEF, Florence, 2005, Executive Summary, ix.

⁸⁶⁶ *Doek J. E.*, *The Eighteenth Birthday of the Convention of Rights of the Child: Achievements and Challenges*, “University of Michigan Journal of Law Reform”, Vol. 41, Issue 1, 2007, 62-63.

⁸⁶⁷ იხ. ბავშვის უფლებათა კონვენცია, მუხლი 40, მე-2 პუნქტი (ბ, iii); ამკ-ის 29-ე მუხლის მე-3 ნაწილი, 50-ე მუხლის პირველი ნაწილი; United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice (“The Beijing Rules”), Adopted by General Assembly Resolution 40/33 of 29 November 1985, Rule 15.2; General Comment, No. 10, “Children’s Rights in Juvenile Justice”, Committee on the Rights of the Child, CRC/C/GC/10, 25 April, 2007, Para. 53; Justice in Matters Involving Children in Conflict with the Law, Model Law on Juvenile Justice and Related Commentary, United Nations Office on Drugs and Crime, New York, 2013, Arts. 23(2), 41(1); Directive (EU) 2016/800 of the European Parliament and of the Council, On Procedural Safeguards for Children Who Are Suspects or Accused Persons in Criminal Proceedings, 11 May, 2016, Art. 15 (2); Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on Child-Friendly Justice, Adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe, Council of Europe Publishing, 17 November, 2010, IV (39).

⁸⁶⁸ *მალიკა შვილი მ., მიქანაძე ვ.*, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება (სახელმძღვანელო), მეორე გამოცემა, გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, ფრაიბურგი, სტრასბურგი, 2016, 75.

არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების განსაზღვრის თვალსაზრისით ვერ იქნება ეფექტიანი. კანონიერი წარმომადგენლის შეცვლა საპროცესო წარმომადგენლის ინსტიტუტით მხოლოდ საპროცესო მიზნებითაა განპირობებული და არა არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესით.⁸⁶⁹ შესაბამისად, მნიშვნელოვანია პროცესში კანონიერ წარმომადგენელთა ჩართულობის მაქსიმალურად ხელშეწყობა, მით უფრო, რომ კოდექსით კანონიერ წარმომადგენელთა წრე საკმაოდ გაფართოებულია. ამიტომ, გამოძიების მწარმოებელმა ორგანომ ყველა ღონე უნდა იხმაროს, რათა უზრუნველყოფილ იქნეს სწორედ არასრულწლოვნის კანონიერი წარმომადგენლის და არა სხვა პირების პროცესში ჩართულობა.⁸⁷⁰ ამ თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანია, ყურადღება გამახვილდეს ამკ-ის 50-ე მუხლის პირველი ნაწილის „ა“ ქვეპუნქტზე, რომლის თანახმად, საპროცესო წარმომადგენელი შეიძლება დაინიშნოს, თუ „*პროცესში კანონიერი წარმომადგენლის მონაწილეობა არასრულწლოვნის სამართალდამცავ ორგანოში მიყვანიდან 1 საათის განმავლობაში შეუძლებელია*“. გასაზიარებელია იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმული კრიტიკა აღნიშნული დროის არაგონივრულობასთან დაკავშირებით, რის გამოც შეიძლება მშობელმა ვერ შეძლოს სამართალდამცავ ორგანოში გამოცხადება და ზიანი მიადგეს ბავშვის საუკეთესო ინტერესს.⁸⁷¹ გასათვალისწინებელია, რომ „კანონთან კონფლიქტში მყოფ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების შესახებ“ მოდალური კანონი პროცესში კანონიერი წარმომადგენლის მონაწილეობის შეზღუდვას ითვალისწინებს ბავშვის სამართალდამცავ ორგანოში მიყვანიდან ერთი საათის განმავლობაში მასთან *დაკავშირების* და არა ამ დროის განმავლობაში *მისი მონაწილეობის შეუძლებლობის* შემთხვევაში. ამასთან, ყურადღებას ამახვილებს გამოცხადებისათვის საკმარისი დროის განსაზღვრის აუცილებლობაზე.⁸⁷² შესაბამისად, მიზანშეწონილია, ამკ-ის 50-ე მუხლის პირველი ნაწილის „ა“ ქვეპუნქტში ცვლილების განხორციელება და პროცესში მონაწილეობის მიზნით, კანონიერი წარმომადგენლისათვის სამართალდამცავ ორგანოში გამოცხადებისათვის საკმარისი დროის განსაზღვრა ან ამავე ნორმაში სიტყვების „*მონაწილეობის შეუძლებლობის*“ ჩანაცვლება „*დაკავშირების შეუძლებლობით*“.

⁸⁶⁹ შალიკაშვილი მ., შენიშვნები არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსთან დაკავშირებით, „კრიმინოლოგიის ჟურნალი“, №1, 2016, 76.

⁸⁷⁰ ვაბარავეი ი., ადვოკატის თვალთ დანახული არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი, „სისხლის სამართლის აქტუალური საკითხები“, №1, 2017, 122.

⁸⁷¹ შალიკაშვილი მ., მიქანაძე ვ., არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება (სახელმძღვანელო), მეორე გამოცემა, გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, ფრაიბურგი, სტრასბურგი, 2016, 76; შალიკაშვილი მ., შენიშვნები არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსთან დაკავშირებით, „კრიმინოლოგიის ჟურნალი“, №1, 2016, 79.

⁸⁷² Justice in Matters Involving Children in Conflict with the Law, Model Law on Juvenile Justice and Related Commentary, United Nations Office on Drugs and Crime, New York, 2013, Art. 23 (2,a), Commentary, 85.

5.1.2.2 ადვოკატი, როგორც არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დაცვის გარანტი

კანონთან კონფლიქტში მყოფ არასრულწლოვანს მისი ასაკისა და მოუმწიფებლობის გათვალისწინებით, არ შესწევს უნარი სრულად გააცნობიეროს სისხლის სამართლის საქმის ყველა სამართლებრივი დეტალი და იმოქმედოს მისი საუკეთესო ინტერესების შესაბამისად. სწორედ ამიტომაც მნიშვნელოვანია ადვოკატის ჩართულობა, რაც სამართლიანი სასამართლოს უფლების არა აბსოლუტურ, მაგრამ ფუნდამენტურ შემადგენელ ნაწილსა⁸⁷³ და საუკეთესო ინტერესების დაცვის მყარ გარანტიას წარმოადგენს. ამასთან, თანაბრად ვრცელდება როგორც სასამართლოში საქმის განხილვის, ისე მის წინარე ეტაპებზე.⁸⁷⁴ მართალია, ბავშვის საუკეთესო ინტერესისათვის უპირატესობის მინიჭება პროცესის მწარმოებელი პირის პირდაპირი ვალდებულებაა, თუმცა ეს არ გამორიცხავს საპირისპირო შედეგის დადგომის შესაძლებლობას და გადაწყვეტილების მიმღებ პირთა თვითნებობას. შესაბამისად, არასრულწლოვნის ადვოკატი წარმოადგენს რეალურ გარანტს საუკეთესო ინტერესების დაცვის თვალსაზრისით პროცესის ნებისმიერ ეტაპზე. განსაკუთრებით ეს ეხება გამოძიების ეტაპს, რა დროსაც არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების უზრუნველყოფა მეტწილად მინდობილია ბრალდების მხარისათვის და ნაკლებია კონტროლი სასამართლოს მხრიდან. შესაბამისად, არსებობს გაუმართლებელი ჩარევისა და თვითნებობის რისკები, რა დროსაც ადვოკატი ასრულებს ე.წ. „მაკონტროლებელ ფუნქციას“ სახელმწიფოს მიერ პროცესის სამართლიანად წარმართვაზე, რაც „სამართლებრივი წესრიგის დაცვის თეორიიდან“ გამომდინარეობს.⁸⁷⁵ ადვოკატის ე.წ. „მაკონტროლებელი ფუნქცია“ დიდ მნიშვნელობას იძენს სასამართლოში საქმის განხილვის ეტაპზეც, რადგან სწორედ ამ დროს ხდება არასრულწლოვნის მიმართ საბოლოო გადაწყვეტილების მიღება, რაც დაკავშირებულია მისი საუკეთესო ინტერესების მაქსიმალური სიზუსტითა და სიფრთხილით განსაზღვრასთან. ასეთ დროს უპირობოდ მნიშვნელოვანია დამცველის როლი როგორც გადაწყვეტილების მიღების პროცესში მოსამართლის ხელშეწყობის, ისე არასრულწლოვნის სათანადო ინფორმირებულობისა და, შესაბამისად, მისი ეფექტიანი ჩართულობის უზრუნველსაყოფად. ამასთან, სამართლებრივი დახმარების ნაკლებობა იწვევს ეფექტიანი მონაწილეობის მიღების შეუძლებლობას და მიიჩნევა სამართლიანი სასამართლოს უფლების დარღვევად.⁸⁷⁶

მნიშვნელოვანია, შეფასება მიეცეს, რამდენად შესწევს ადვოკატს არასრულწლოვნის ნებისაგან დამოუკიდებლად მოქმედების უნარი, თუ ეს შეესაბამება მის საუკეთესო ინტერესს. სსსკ-ის 44-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, ადვოკატს არ აქვს უფლება იმოქმედოს ბრალდებულის მითითების საწინააღმდეგოდ, ასევე არ აქვს

⁸⁷³ Case of Poitrimol v. France, Application No. 14032/88, Strasbourg, 23 November, 1993, Para. 34; Case of Demebukov v. Bulgaria, Application No. 68020/01, Strasbourg, 28 February, 2008, Para. 50.

⁸⁷⁴ Case of Imbrioscia v. Switzerland, Application No. 13972/88, Strasbourg, 24 November, 1993, Para. 36; Case of Salduz v. Turkey, Application No. 36391/02, Strasbourg, 27 November, 2008, Para. 50; Case of Panovits v. Cyprus, Application No. 4268/04, Strasbourg, 11 December, 2008, Para. 66.

⁸⁷⁵ თუმანიშვილი ე., სისხლის სამართლის პროცესი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, რედ. გიორგაძე გ., გამომც. „იურისტების სამყარო“, თბილისი, 2014, 136.

⁸⁷⁶ Case of Güveç v. Turkey, Application No. 70337/01, Strasbourg, 20 January 2009, Para. 132.

ბრალდებულის ნების საწინააღმდეგოდ საჩივრის შეტანისა და მასზე უარის თქმის უფლება ბრალდებისა და სასჯელის ნაწილში. თავის მხრივ, ამკ-ის მე-10 მუხლის მე-2 ნაწილი ადვოკატს ანიჭებს არასრულწლოვნის ნებისაგან დამოუკიდებლად საჩივრის შეტანის ან მასზე უარის თქმის უფლებას, თუ ეს შეესაბამება არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებს, თუმცა მხოლოდ კანონიერი წარმომადგენლის წერილობითი თანხმობით. ამრიგად, ადვოკატს არც ამ შემთხვევაში ენიჭება სრული დამოუკიდებლობა არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების შესაბამისად მოქმედებისათვის. მსგავსი მიდგომა შეესაბამება ე.წ. „მხარის ინტერესების წარმომადგენლის თეორიას“, რომლის თანახმად, ვინაიდან ბრალდებული თავად წყვეტს, დაიცვას თუ არა მისი ინტერესები ადვოკატმა, დამცველის ამოცანად მიიჩნევა ბრალდებულისათვის კანონით მინიჭებული უფლებამოსილების განხორციელებაში დახმარება და მისი მოქმედების ფარგლები შეზღუდულია ბრალდებულის მითითებებით.⁸⁷⁷ აღსანიშნავია, რომ მსგავსი მიდგომა ვერ იქნება გამართლებული არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში, სადაც 18 წლამდე პირის მიმართ მოქმედებს სავალდებულო დაცვა და არც კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნისა და არც მისი კანონიერი წარმომადგენლის ნებაზე არ არის დამოკიდებული დაიცვას თუ არა ადვოკატმა არასრულწლოვნის ინტერესები. ამასთან, გასაზიარებელია იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმული მოსაზრება დაცვის სტრატეგიის მხოლოდ ბრალდებულზე მინდობის დაუშვებლობის შესახებ, ბრალდებულის სისხლისსამართლებრივი დევნის აპარატთან ურთიერთობისა და საქმის სასამართლოში განხილვის ჯეროვანი გამოცდილების არქონის გამო,⁸⁷⁸ მით უფრო, თუ ბრალდებული არასრულწლოვანია. ანალოგიური მსჯელობა მიემართება მის კანონიერ წარმომადგენელსაც. გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის ამოქმედებამდე, სსსკ-ის 44-ე მუხლის პირველი ნაწილი ადვოკატს ანიჭებდა უფლებას არასრულწლოვნის ნების საწინააღმდეგოდ შეეტანა საჩივარი ან უარი ეთქვა მასზე, თუნდაც ბრალდებისა და სასჯელის ნაწილში და არც კანონიერი წარმომადგენლის თანხმობა ესაჭიროებოდა. იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმული მოსაზრების თანახმად, სსსკ-ის 44-ე მუხლის პირველი ნაწილის შინაარსი, რომ დამცველს უფლება არ აქვს იმოქმედოს ბრალდებულის მითითების საწინააღმდეგოდ, არ შეიძლება გაგებულ იქნეს სიტყვა სიტყვით. სისხლის სამართლის კანონმდებლობიდან გამომდინარე, დამცველს უფლება არ აქვს იმოქმედოს ბრალდებულის ინტერესების საზიანოდ, მაგრამ მას უფლება აქვს იმოქმედოს ბრალდებულის მითითებების საწინააღმდეგოდ, მხოლოდ და მხოლოდ მისი ინტერესების სასარგებლოდ.⁸⁷⁹

ზემოაღნიშნული მსჯელობის გათვალისწინებით, მნიშვნელოვანია, ადვოკატს, არასრულწლოვნისა და მისი კანონიერი წარმომადგენლის

⁸⁷⁷ თუმანიშვილი ე., სისხლის სამართლის პროცესი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, რედ. გიორგაძე გ., გამომც. „იურისტების სამყარო“, თბილისი, 2014, 137.

⁸⁷⁸ იქვე.

⁸⁷⁹ ლალიაშვილი თ., ადვოკატის მიერ პროფესიული ფუნქციის შესრულება, დაცვის სტრატეგია და ბრალდებულის პირადი მითითებები, წიგნში: გურამ ნაჭყებია – 75, საიუბილეო კრებული, რედ. თოდუა ნ., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2016, 107.

მითითებისაგან დამოუკიდებლად, მიენიჭოს მოქმედების თავისუფლება, მათ შორის, საჩივრის შეტანისა და მასზე უარის თქმის თვალსაზრისით, თუ ეს შეესაბამება არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესს, მით უფრო, იმ გარემოების გათვალისწინებით, რომ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების უპირატესად გათვალისწინება თავად ადვოკატის ვალდებულებაა. შესაბამისად, მიზანშეწონილია, აშკ-ის მე-10 მუხლის მე-2 ნაწილში ცვლილების განხორციელების მეშვეობით, აღდგეს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის ამოქმედებამდე სსსკ-ის 44-ე მუხლში არსებული რეგულაცია და ადვოკატს მიენიჭოს არასრულწლოვნისა და მისი კანონიერი წარმომადგენლის ნებისაგან დამოუკიდებლად საჩივრის შეტანისა და მასზე უარის თქმის უფლება, მათ შორის, ბრალდებისა და სასჯელის ნაწილში, თუ ეს შეესაბამება არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესს.

5.2 სხვა საპროცესო გარანტიები

5.2.1 მართლმსაჯულების პროცესის გაჭიანურების დაუშვებლობა

არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დაცულობის თვალსაზრისით ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს გარანტიად პროცესის გაჭიანურების თავიდან აცილება განიხილება,⁸⁸⁰ რაც წარმოადგენს სახელმწიფოს უპირობო ვალდებულებას და არ არის დამოკიდებული რესურსების არსებობაზე.⁸⁸¹ აღნიშნული, გარდა იმისა, რომ სწრაფი მართლმსაჯულება სამართლიანი სასამართლოს უფლებრივი კომპონენტია,⁸⁸² განპირობებულია დროში გახანგრძლივებული სამართალწარმოების უარყოფითი გავლენით არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებზე, რაც რამდენიმე მიმართულებით შეიძლება იქნეს განხილული. პირველი, ჩადენილ დანაშაულზე სწრაფი რეაგირების პრობლემა, რაც ასუსტებს მიღებული გადაწყვეტილების ეფექტიანობას, უკარგავს პოზიტიურ, პედაგოგიურ გავლენას, ამბავრებს არასრულწლოვნის სტიგმატიზაციას,⁸⁸³ მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს არასრულწლოვნის კეთილდღეობასა და განათლებაზე⁸⁸⁴ და

⁸⁸⁰ General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para. 93; Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on Child-Friendly Justice, Adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe, Council of Europe Publishing, 17 November, 2010, IV, Para. 50.

⁸⁸¹ Van Bueren G., A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 40 (Child Criminal Justice), André Alen, Johan Vande Lanotte, Eugene Verhellen, Fiona Ang, Eva Berghmans, Mieke Verheyde (Eds.), Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, Boston, 2006, 19.

⁸⁸² „საქართველოს მოქალაქე გიორგი უგულავა საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, საქმე №3/2/574, 23 მაისი, 2014, II-69.

⁸⁸³ General Comment No. 10, “Children’s Rights in Juvenile Justice”, UN Committee on the Rights of the Child, Forty-fourth Session (15 January-2 February), CRC/C/GC/10, Geneva, 25 April, 2007, Para. 51.

⁸⁸⁴ Justice in Matters Involving Children in Conflict with the Law, Model Law on Juvenile Justice and Related Commentary, United Nations Office on Drugs and Crime, New York, 2013, Art. 38, Commentary, 95; Recommendation No. R (87) 20, of The Committee of Ministers to Member States on Social Reactions to Juvenile Delinquency, Adopted by the Committee of Ministers on 17 September 1987 at the 410th Meeting of the Ministers' Deputies, Para. 4.

უარყოფითად აისახება მოზარდის ფსიქიკაზე.⁸⁸⁵ ამასთან, პროცესის გაჭიანურებისას კლებულობს შეფარდებული სასჯელის ეფექტიანობა.⁸⁸⁶ კერძოდ, დროის მსვლელობასთან ერთად, არასრულწლოვანს უძნელდება პროცესისა და გადაწყვეტილების დაკავშირება ჩადენილ დანაშაულთან როგორც ინტელექტუალურ, ისე ფსიქოლოგიურ დონეზე,⁸⁸⁷ რაც, საბოლოოდ, გამოიწვევს სასჯელის მიმართ პროტესტის განცდას და უარყოფითად იმოქმედებს საუკეთესო ინტერესებზე დაფუძნებული გადაწყვეტილების აღსრულების თვალსაზრისით. რაც უფრო ნაკლები დროა გასული დანაშაულის ჩადენიდან დასჯამდე, მით უფრო ძლიერი და ხანგრძლივია ადამიანის გონებაში ორი იდეის - დანაშაულის და სასჯელის კავშირი.⁸⁸⁸ დანაშაულზე რეაგირებას მაშინ აქვს შედეგი, როდესაც ჩადენილ ქმედებას არ აქვს დაკარგული თავისი მნიშვნელობა დროის გასვლის თვალსაზრისით.⁸⁸⁹ მეორე, ხანგრძლივი დროით მოლოდინის რეჟიმში, გაურკვეველობაში ყოფნის, სისხლისსამართლებრივ სისტემასთან ურთიერთობით გამოწვეული სტრესის პრობლემა, რაც უარყოფითად აისახება არასრულწლოვანის ფსიქიკაზე, მით უფრო, რომ არასრულწლოვნებს, ზრდასრულებთან შედარებით, დროის მსვლელობის განსხვავებული აღქმა გააჩნიათ.⁸⁹⁰ და ბოლოს, მხედველობაშია მისაღები პროცესის გაჭიანურებით გამოწვეული ის საზიანო შედეგები, რაც არასრულწლოვანთა განვითარებადობიდან გამომდინარეობს⁸⁹¹ და იწვევს მისი საჭიროებებისა და ინტერესების ცვალებადობას. შესაბამისად, გადაწყვეტილების დროული მიღება, უზრუნველყოფს კონკრეტული მომენტისათვის არსებული ინტერესების გათვალისწინებასა და საჭიროებებზე რეაგირებას, სამომავლო ინტერესების მხედველობაში მიღების პარალელურად.

სწორედ ზემოაღნიშნულ გარემოებათა გამო, ბავშვის უფლებათა კომიტეტი იძლევა არასრულწლოვანთა საქმეებისათვის პრიორიტეტის მინიჭების რეკომენდაციას⁸⁹² და მიუთითებს სრულწლოვნებთან შედარებით ბევრად შემჭიდროვებული ვადების არსებობის აუცილებლობაზე, თუმცა აღნიშნული არ შეიძლება განხორციელდეს

⁸⁸⁵ შალიკა შვილი მ., მიქანაძე ვ., არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება (სახელმძღვანელო), მეორე გამოცემა, გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, ფრაიბურგი, სტრასბურგი, 2016, 85.

⁸⁸⁶ იქვე, 84.

⁸⁸⁷ United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice (“The Beijing Rules”), Adopted by General Assembly Resolution 40/33 of 29 November 1985, Rule 20.1.

⁸⁸⁸ ცკიტი შვილი თ., სასჯელის პროპორციულობა, წიგნში: სისხლის სამართლის კანონმდებლობის ლიბერალიზაციის ტენდენციები საქართველოში, ავტორთა კოლექტივი, რედ. თოდუა ნ., გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2016, 641.

⁸⁸⁹ იქვე.

⁸⁹⁰ General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para. 93; Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on Child-Friendly Justice, Adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe, Council of Europe Publishing, 17 November, 2010, Explanatory Memorandum, Para. 118.

⁸⁹¹ General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para. 93.

⁸⁹² იქვე, Para. 93.

არასრულწლოვნის უფლებებისა და სამართლებრივი გარანტიების შეზღუდვის ხარჯზე,⁸⁹³ რისთვისაც აუცილებელია ამ ორ ღირებულებას შორის სამართლიანი ბალანსის დაცვა. წინააღმდეგ შემთხვევაში, სამართლიანი სასამართლოს უფლება რისკის ქვეშ დგება.⁸⁹⁴

ზემოაღნიშნული სტანდარტების გათვალისწინებით, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსმა, არასრულწლოვნის უფლებებისა და გარანტიების მხედველობაში მიღების პარალელურად, სისხლის სამართლისა და სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსებთან შედარებით თითქმის გაანახევრა სამართალწარმოების ვადები, როგორც გამოძიების, ისე სასამართლოში საქმის განხილვის ეტაპზე. ამასთან, კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნის საქმის განხილვას მიენიჭა პრიორიტეტი.⁸⁹⁵ თუმცა, აღსანიშნავია, რომ ამგვარმა მიდგომამ გავლენა ვერ იქონია პირველი ინსტანციისა და საკასაციო სასამართლოს მიერ საბოლოო გადაწყვეტილების მიღების ვადებზე. კერძოდ, ვინაიდან არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი არ ადგენს განსხვავებულ ვადას, არასრულწლოვანთა შემთხვევაში მოქმედებს სსსკ-ის 185-ე მუხლის მე-6 ნაწილის ის დანაწესი, რომლის მიხედვითაც, პირველი ინსტანციის სასამართლოს მოსამართლეს განაჩენი გამოაქვს წინასასამართლო სხდომის მოსამართლის მიერ საქმის არსებითი განხილვისათვის გადაცემის შესახებ გადაწყვეტილების მიღებიდან არაუგვიანეს 24 თვისა. რაც შეეხება საკასაციო სასამართლოში საბოლოო გადაწყვეტილების მიღების ვადას, ამკ-ის 55-ე მუხლის მე-3 ნაწილის შესაბამისად, სასამართლოს შემაჯამებელი გადაწყვეტილება გამოაქვს *საჩივრის დასაშვებად ცნობიდან* 3 თვის ვადაში, ხოლო სსსკ-ის 303-ე მუხლის მე-8 ნაწილი შემაჯამებელი გადაწყვეტილების მიღების ვადად განსაზღვრავს არაუგვიანეს 6 თვეს, თუმცა საკასაციო სასამართლოში *საქმისა და საჩივრის შესვლიდან და არა საჩივრის დასაშვებად ცნობიდან*. საკითხი მდგომარეობს იმაში, რომ არც არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი და არც სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი არ ადგენს საკასაციო სასამართლოში საჩივრის დასაშვებად ცნობის ვადას. შესაბამისად, არასრულწლოვნის შემთხვევაში, განუსაზღვრელია 3-თვიანი ვადის ათვლის საწყისი მომენტი, რაც ბუნდოვანს ხდის *საქმის სასამართლოში შესვლიდან შემაჯამებელი გადაწყვეტილების მიღების ვადის საკითხს*. გასათვალისწინებელია, რომ ასეთ დროს, ამკ-ის მე-2 მუხლის მე-3 ნაწილის შესაბამისად, გამოიყენება სსსკ-ით დადგენილი 6-თვიანი ვადა,⁸⁹⁶ რაც ნიშნავს იმას, რომ თუნდაც სასამართლომ დააყოვნოს საკასაციო საჩივრის დასაშვებად ცნობის შესახებ განჩინების გამოტანა, შემაჯამებელი გადაწყვეტილების მიღების ვადა ვერ

⁸⁹³ General Comment No. 10, “Children’s Rights in Juvenile Justice”, UN Committee on the Rights of the Child, Forty-fourth Session (15 January-2 February), CRC/C/GC/10, Geneva, 25 April, 2007, Para. 52.

⁸⁹⁴ *Manco E.*, Protecting the Child’s Right to Participate in Criminal Justice Proceedings, “Amsterdam Law Forum”, Vol.8, No.1, 2016, 64; *Manco E.*, The United Nation Convention on the Rights of the Child: Are Children “In Conflict with Law” Really Protected? A Case Study of Republic of Albania’s Juvenile Justice System, PhD Thesis, University of Sheffield, 2013, 201-202.

⁸⁹⁵ იხ. ამკ-ის მე-11 მუხლის მე-2 ნაწილი.

⁸⁹⁶ იხ. ამკ-ის მე-2 მუხლის მე-3 ნაწილი: „არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პროცესში გამოიყენება საქართველოს სხვა ნორმატიული აქტების დებულებებიც, თუ ისინი არ ეწინააღმდეგება ამ კოდექსს ან/და არასრულწლოვნისათვის შეღავათს ითვალისწინებს“.

გადაატარებებს 6 თვეს და არ გაუარესდება არასრულწლოვნის მდგომარეობა, თუმცა, ამკ-ის ზემოაღნიშნული დანაწესიდან გამომდინარე, კანონთან კონფლიქტში მყოფი პირის მდგომარეობა არც გაუმჯობესებულია. შესაბამისად, შეიძლება ითქვას, რომ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი რეალურად არ ადგენს საკასაციო სასამართლოში არასრულწლოვნის საქმეზე შემაჯამებელი გადაწყვეტილების მისაღებად სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსისაგან განსხვავებულ ვადას, რაც არ შეესაბამება ზემოაღნიშნული აქტებით დადგენილ სტანდარტებს და საჭიროა არსებული საკანონმდებლო ხარვეზის გამოსწორება. კერძოდ, მიზანშეწონილია, ამკ-ის 55-ე მუხლის მე-3 ნაწილში, ნაცვალდ *სახივრის დასაშვებად ცნობისა*, ყურადღება გამახვილდეს *საქმისა და სახივრის სასამართლოში შესვლის* მომენტზე. ასევე მიზანშეწონილია, არასრულწლოვნის საქმის პირველ ინსტანციაში განხილვის შემთხვევაშიც დადგინდეს შემჭიდროვებული ვადა, იმგვარად, რომ საფრთხე არ შეექმნას სამართლიანი სასამართლოს უფლების რეალიზებას.

5.2.2 მართლმსაჯულების პროცესის მწარმოებელი პირების სპეციალიზაცია

საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის პროცესის სირთულისა და კომპლექსურობის გათვალისწინებით, განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება მართლმსაჯულების პროცესის მწარმოებელი პირების სპეციალიზაციას. ბავშვთა და მოზარდთა განვითარების საკითხებში გამოცდილების მქონე კვალიფიციურ პროფესიონალთა არსებობა სწორედ თითოეული არასრულწლოვნისათვის დამახასიათებელი თავისებურებებისა და საჭიროებების ადეკვატურად შეფასების,⁸⁹⁷ აგრეთვე საუკეთესო ინტერესების მხედველობაში მიღებისა და დაცულობის აუცილებლობით აიხსნება.⁸⁹⁸ ამასთან, სპეციალიზაცია ხელს უწყობს მართლმსაჯულების სისტემაში მომუშავე პირების ცნობიერებისა და პატივისცემის ამაღლებას ბავშვის უფლებათა სფეროში არსებული საერთაშორისო სტანდარტებისადმი, რაც წარმოადგენს კარგ მაგალითს კანონთან კონფლიქტში მყოფი პირისათვის, რათა განიმსჭვალოს ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებებისადმი პატივისცემის გრძნობით.⁸⁹⁹ საუკეთესო ინტერესების შემფასებელი პირის ცოდნა და საკომუნიკაციო უნარ-ჩვევები შესაძლოა უფრო მეტად მნიშვნელოვანი იყოს, ვიდრე შეფასებისას გამოსაყენებელი ელემენტები.⁹⁰⁰

⁸⁹⁷ General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para. 94.

⁸⁹⁸ Handbook for Professionals and Policymakers on Justice in Matters Involving Child Victims and Witnesses of Crime, United Nations Office on Drugs and Crime, New-York, 2009, 108.

⁸⁹⁹ General Comment No. 10, “Children’s Rights in Juvenile Justice”, UN Committee on the Rights of the Child, Forty-fourth Session (15 January-2 February), CRC/C/GC/10, Geneva, 25 April, 2007, Para. 13.

⁹⁰⁰ Van Hooijdonk E., Children’s Best Interests: A Discussion of Commonly Encountered Tensions, in: The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice, Milka Sormunen (Ed.), Council of Europe, 2016, 41.

საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის ამოქმედებამდე, სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი ითვალისწინებდა არასრულწლოვნის მიერ ჩადენილი დანაშაულის საქმეზე პროცესის განმახორციელებელ მოსამართლეთა, პროკურორთა და გამომძიებელთა მიერ პედაგოგიკასა და ფსიქოლოგიაში სპეციალური მომზადების გავლის ვალდებულებას.⁹⁰¹ 2008 წლის 1 ივლისამდე ამგვარი ვალდებულება მხოლოდ მოსამართლეთა მიმართ არსებობდა.⁹⁰² შესაბამისად, სპეციალიზაცია საქართველოს კანონმდებლობისათვის სიახლეს არ წარმოადგენს, თუმცა არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსმა უფრო მეტი დეტალიზება შესძინა აღნიშნულ საკითხს, დაადგინა უფრო მაღალი სტანდარტები, ასევე მნიშვნელოვნად გააფართოვა რა სპეციალიზებულ პირთა წრე, მოიცვა მართლმსაჯულების პროცესის მწარმოებელი/მონაწილე ყველა პირი. განსაკუთრებით ეს ეხება ადვოკატთა სპეციალიზაციას, რადგან „კანონმდებელმა ადვოკატის თავისუფალ პროფესიაზე მაღლა არასრულწლოვნის ჭეშმარიტი ინტერესი დააყენა“.⁹⁰³

ბავშვის უფლებათა კომიტეტი იძლევა რეკომენდაციას არასრულწლოვანთა სასამართლოების, როგორც ცალკე მდგომი ერთეულის ან არსებული რაიონული სასამართლოების ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილის სახით შექმნის შესახებ. თუმცა, ითვალისწინებს რა ამ მხრივ სახელმწიფოთა მზადყოფნის შესაძლო არარსებობას, მინიმალურ მოთხოვნად სპეციალიზებულ მოსამართლეთა დანიშნვას აწესებს.⁹⁰⁴ თითქმის ანალოგიური მიდგომა არსებობს სამართალდამცავ ორგანოებთან, პროკურატურასთან, იურიდიული დახმარების ან სხვა მსგავს სისტემებთან მიმართებით.⁹⁰⁵ აღსანიშნავია, რომ ევროკავშირის წევრი ქვეყნებიდან 20 მათგანში არსებობს სპეციალიზებული სასამართლო. ზოგ შემთხვევაში ცალკე ერთეულის სახით (ბელგია, გერმანია, საბერძნეთი, ესპანეთი, საფრანგეთი, ხორვატია, ირლანდია, იტალია, ლუქსემბურგი, მალტა, პოლონეთი, პორტუგალია, რუმინეთი, გაერთიანებული სამეფო (ინგლისი და უელსი, ჩრდილოეთ ირლანდია), ხოლო ზოგ სახელმწიფოში ჩვეულებრივი სასამართლო ადაპტირებულია ბავშვების საჭიროებებისათვის, მათ შორის, სპეციალიზებულ მოსამართლეთა მონაწილეობის თვალსაზრისით (შოტლანდია, სლოვენია, ნიდერლანდები, დანია, ჩეხეთი, ავსტრია).⁹⁰⁶ მნიშვნელოვანია, აღინიშნოს,

⁹⁰¹ იხ. სსსკ-ის 319-ე მუხლი (2016 წლის 1 იანვრამდე მოქმედი რედაქცია).

⁹⁰² იხ. 1998 წლის 20 თებერვლის სსსკ-ის 654-ე მუხლი (2008 წლის 1 ივლისამდე მოქმედი რედაქცია).

⁹⁰³ შალიკა შვილი მ., მიქანაძე გ., არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება (სახელმძღვანელო), მეორე გამოცემა, გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, ფრაიბურგი, სტრასბურგი, 2016, 180.

⁹⁰⁴ General Comment No. 10, “Children’s Rights in Juvenile Justice”, UN Committee on the Rights of the Child, Forty-fourth Session (15 January-2 February), CRC/C/C/GC/10, Geneva, 25 April, 2007, Para. 93.

⁹⁰⁵ იხ. General Comment No. 10, “Children’s Rights in Juvenile Justice”, UN Committee on the Rights of the Child, Forty-fourth Session (15 January-2 February), CRC/C/C/GC/10, Geneva, 25 April, 2007, Para. 92; Justice in Matters Involving Children in Conflict with the Law, Model Law on Juvenile Justice and Related Commentary, United Nations Office on Drugs and Crime, New York, 2013, Arts. 6-8, Commentary, 60-61; United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice (“The Beijing Rules”), Adopted by General Assembly Resolution 40/33 of 29 November 1985, Rule 12.1.

⁹⁰⁶ Summary of Contextual Overviews on Children’s Involvement in Criminal Judicial Proceedings in the 28 Member States of the European Union, European Union, European Commission – Directorate-General for Justice, 2014, 8, 9 Table (3.2.).

რომ, მართალია, საქართველოში არ მოქმედებს სპეციალიზებული სასამართლო, თუმცა, ამ მხრივ, მყარი სამართლებრივი საფუძველი შექმნა „საქართველოს კონსტიტუციაში ცვლილების შეტანის შესახებ“ საქართველოს 2017 წლის 13 ოქტომბრის კონსტიტუციურმა კანონმა და კონსტიტუციის 59-ე მუხლის მე-3 პუნქტში პირპდაპირ განისაზღვრა სპეციალიზებულ სასამართლოთა შექმნის შესაძლებლობა, განსხვავებით მანამდე მოქმედი რედაქციისაგან.

სპეციალიზაციის მინიმალური მოთხოვნა გულისხმობს ტრენინგების ჩატარებას ისეთ საკითხებში, როგორცაა ბავშვის უფლებათა კონვენციის მნიშვნელობა და მისი შინაარსი, არასრულწლოვანთა დანაშაულის სოციალური და სხვა მიზეზები, მათი განვითარების ფსიქოლოგიური და სხვა ასპექტები, კანონთან კონფლიქტში მყოფ ბავშვებთან მიმართ გამოსაყენებელი ღონისძიებები,⁹⁰⁷ ანტირასისტული, მულტიკულტურული, გენდერულად სენსიტიური თემები,⁹⁰⁸ სოციოლოგია, ფსიქოლოგია, კრიმინოლოგია,⁹⁰⁹ ბავშვთა უფლებები, დაკითხვის ტექნიკა, ბავშვისათვის ადაპტირებულ ენაზე კომუნიკაცია.⁹¹⁰ გარდა თემატიკის კომპლექსურობისა, მნიშვნელოვანია ტრენინგების არა ერთჯერადად, არამედ სისტემატურად ჩატარება,⁹¹¹ ვინაიდან მხოლოდ ერთჯერადმა გადამზადებამ შეუძლებელია მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანოს მართლმსაჯულების პროცესის ეფექტიან წარმართვაში.⁹¹² აღსანიშნავია, რომ არც იუტიციის უმაღლესი საბჭოს გადაწყვეტილებით დამტკიცებული „არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში მოსამართლის სპეციალიზაციის სტანდარტი“,⁹¹³ და არც საქართველოს მთავრობის დადგენილებით დამტკიცებული „არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პროცესის განმახორციელებელი და ამ პროცესში მონაწილე პირების სპეციალიზაციის სტანდარტი“⁹¹⁴ არ ითვალისწინებს განგრძობადი ტრენინგების ჩატარების აუცილებლობას, რაც მნიშვნელოვანი ხარვეზია მართლმსაჯულების პროცესის მწარმოებელ პირთა სპეციალიზაციის ეფექტიანობის თვალსაზრისით. სწორედ ამიტომ,

⁹⁰⁷ General Comment No. 10, “Children’s Rights in Juvenile Justice”, UN Committee on the Rights of the Child, Forty-fourth Session (15 January-2 February), CRC/C/C/GC/10, Geneva, 25 April, 2007, Para. 97.

⁹⁰⁸ Human Rights Council Resolution No. 10/2, “Human Rights in the Administration of Justice, in Particular Juvenile Justice”, 24 March, 2009, Para. 6, General Assembly Resolution No. 67/166, “Human Rights in the Administration of Justice”, 20 December, 2012, Para. 22.

⁹⁰⁹ United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice (“The Beijing Rules”),

Adopted by General Assembly Resolution 40/33 of 29 November 1985, Rule 22 (Commentary).

⁹¹⁰ Directive (EU) 2016/800 of the European Parliament and of the Council, On procedural Safeguards for Children Who Are Suspects or Accused Persons in Criminal Proceedings, 11 May, 2016, Art. 20 (1).

⁹¹¹ General Comment No. 10, “Children’s Rights in Juvenile Justice”, UN Committee on the Rights of the Child, Forty-fourth Session (15 January-2 February), CRC/C/C/GC/10, Geneva, 25 April, 2007, Para. 97.

⁹¹² შევილაძე ხ., პრობაციის სამსახურის როლი პირობით ვადამდე გათავისუფლებულ განსაკუთრებული კატეგორიის მსჯავრდებულთა მიმართ, „კრიმინოლოგიის ჟურნალი“, №1, 2016, 170.

⁹¹³ იხ. საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს გადაწყვეტილება „არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში მოსამართლის სპეციალიზაციის სტანდარტის დამტკიცების შესახებ“, №1/232, 2015, <<http://hcoj.gov.ge/files/pdf%20gadacyvetilebebi/gadawyvetilebebi%202015/232-2015%20001.pdf>>, [20.05.2019].

⁹¹⁴ იხ. საქართველოს მთავრობის 2015 წლის 30 დეკემბრის №668 დადგენილება „არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პროცესის განმახორციელებელი და პროცესში მონაწილე პირების სპეციალიზაციის სტანდარტის დამტკიცების შესახებ“.

ბავშვის უფლებათა კომიტეტი საქართველოსადმი შედგენილ დასკვნით მოსაზრებაში ყურადღებას ამახვილებს სპეციალიზებულ პროფესიონალთა განგრძობადი განათლებით უზრუნველყოფის აუცილებლობაზე.⁹¹⁵ შესაბამისად, მიზანშეწონილია, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მე-16 მუხლმა განსაზღვროს არასრულწლოვანთა პროცესის განმახორციელებელი და პროცესის მონაწილე პირების მიერ არასრულწლოვანთან ურთიერთობის მეთოდოკასა და მასთან დაკავშირებულ სხვა საკითხებში სპეციალური სწავლების არაერთჯერადად და განგრძობადად გაეღის ვალდებულება. გარდა ამისა, მნიშვნელოვანია, სპეციალიზებული პირები მუშაობდნენ მხოლოდ არასრულწლოვანთა საქმეებზე, რათა უკეთ შეძლონ არასრულწლოვანთა საქმეების სპეციფიკურობის გაგება, მათი პიროვნებისადმი ემპათია და საუკეთესო ინტერესების სრულყოფილად გათვალისწინება.⁹¹⁶ ამ თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანია, რომ საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს გადაწყვეტილებით, თბილისის საქალაქო სასამართლოში შექმნილია ვიწრო სპეციალიზაცია, მათ შორის, არასრულწლოვანთა მიერ ჩადენილი დანაშაულის საქმეებზე.⁹¹⁷ შესაბამისად, ამ კონკრეტული ვიწრო სპეციალიზაციის შემადგენლობაში მყოფი მოსამართლეები ძირითადად მხოლოდ არასრულწლოვნის საქმეთა განხილვით არიან დაკავებული. მიზანშეწონილია, იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს გადაწყვეტილებით მსგავსი მიდგომის დანერგვა ყველა იმ სასამართლოში, სადაც მოსამართლეთა რაოდენობა ამის შესაძლებლობას იძლევა.

გარდა ზემოაღნიშნულისა, მნიშვნელოვანია, ყურადღება გამახვილდეს ადგილობრივი საბჭოს წევრთა სპეციალიზაციის საკითხზე. მართალია, არასრულწლოვან მსჯავრდებულთა საქმეების განხილველი საბჭოს არანაკლებ ერთ წევრს დამატებით უნდა ჰქონდეს არასრულწლოვნებთან მუშაობის სათანადო გამოცდილება ან/და სპეციალური მომზადება პედაგოგიკასა და ფსიქოლოგიაში,⁹¹⁸ მაგრამ ეს არ წარმოადგენს საკმარის პირობას არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების სათანადოდ განსაზღვრისა და შესაბამისი გადაწყვეტილების მიღების უზრუნველსაყოფად. კერძოდ, საბჭო შედგება ხუთი წევრისაგან. საბჭოს სხდომა უფლებამოსილია, თუ მას ესწრება სამი წევრი მაინც, ხოლო გადაწყვეტილება მიიღება დამსწრე წევრთა

⁹¹⁵ Concluding Observations on the Fourth Periodic Report of Georgia, Committee on the Rights of the Child, CRC/C/GEO/CO/4, 9 March, 2017, Para. 43(a).

⁹¹⁶ შალვა შვილიძე, მიქანაძე ვ., არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება (სახელმძღვანელო), მეორე გამოცემა, გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, ფრაიბურგი, სტრასბურგი, 2016, 181.

⁹¹⁷ იხ. საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს 2017 წლის 24 ივლისის №1/233 გადაწყვეტილება „თბილისის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა საგამოძიებო, წინასასამართლო სხდომისა და არსებითი განხილვის კოლეგიაში მოსამართლეთა ვიწრო სპეციალიზაციის განსაზღვრის შესახებ“, <<http://hcoj.gov.ge/files/pdf%20gadacyvetilebebi/konsolidirebuli%20gadackvetilebebi/233-2017.pdf>>, [20.05.2019].

⁹¹⁸ იხ. საქართველოს იუსტიციის მინისტრის 2018 წლის 7 აგვისტოს №320 ბრძანებით დამტკიცებული „საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს სისტემაში შემავალი სახელმწიფო საქვეუწყებო დაწესებულების - სპეციალური პენიტენციური სამსახურის ადგილობრივი საბჭოების მიერ სასჯელის მოხდისაგან პირობით ვადამდე გათავისუფლების საკითხის განხილვისა და გადაწყვეტილების მიღების წესის“ მე-4 მუხლის მე-9 პუნქტი.

უმრავლესობით.⁹¹⁹ ამ მოცემულობის გათვალისწინებით, საბჭოს მხოლოდ ერთი წევრის სპეციალიზაციას გააჩნია ფორმალური ხასიათი, რადგან იგი ვერ იქნება გადაწყვეტილებამიმდებუნარიანი, მით უფრო, რომ შესაბამისი კანონქვემდებარე აქტი სხდომის უფლებამოსილების განსაზღვრისას არ ითვალისწინებს სპეციალიზებული პირის დასწრების აუცილებლობას. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია, სპეციალიზაციის მოთხოვნას აკმაყოფილებდნენ საბჭოს სხდომაზე დამსწრეთაგან გადაწყვეტილების მისაღებად საჭირო რაოდენობის წევრები, მათ შორის, თავმჯდომარე.

5.2.3 ფაქტების დადგენა

ბავშვის უფლებათა კომიტეტი არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დაცვის ერთ-ერთ გარანტიად განიხილავს ფაქტების დადგენას. აღნიშნული წარმოადგენს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის წინმსწრებ ეტაპს და გულისხმობს საუკეთესო ინტერესების შეფასებისათვის ყველა საჭირო ელემენტის განსაზღვრის მიზნით, კონკრეტული საქმისათვის რელევანტური ფაქტებისა და ინფორმაციის მოძიებას კვალიფიციურ პროფესიონალთა მიერ. კომიტეტის განმარტებით, აღნიშნული პროცესი შეიძლება მოიცავდეს, მათ შორის, არასრულწლოვნისათვის ახლობელი პირების, ბავშვთან ყოველდღიურ შემხებლობაში მყოფი ადამიანების, აგრეთვე მოწმეთა გამოკითხვას. ამასთან, კომიტეტი ყურადღებას ამახვილებს მოპოვებული ინფორმაციის არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების შეფასებისათვის გამოყენებამდე გადამოწმებისა და ანალიზის აუცილებლობაზე.⁹²⁰

ფაქტების დადგენა, როგორც საპროცესო გარანტია, არაფრით განსხვავდება ნაშრომის მეოთხე თავში განხილული არასრულწლოვნისათვის ინდივიდუალურად დამახასიათებელი გარემოებების შეფასებისაგან, რომლის მიზანიც სწორედ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების შეფასებისათვის სათანადო, რელევანტური ელემენტების იდენტიფიცირებაა და რომლის დეტალურ ანალიზს ნაშრომის ზემოაღნიშნული თავი ეთმობა.

5.2.4 გადაწყვეტილების დასაბუთებულობა

არასრულწლოვნის მიმართ მიღებული გადაწყვეტილების დასაბუთებულობას განსაკუთრებული დატვირთვა გააჩნია ბავშვის საუკეთესო ინტერესის სათანადოდ შეფასებისა და მისი უპირატესად გათვალისწინების უფლების ჯეროვნად განხორციელების წარმოჩენის თვალსაზრისით.⁹²¹ მიღებული გადაწყვეტილების დასაბუთებულობის ვალდებულება არ მიემართება მხოლოდ სასამართლოს, არამედ ვრცელდება მართლმსაჯულების პროცესის მწარმოებელ ყველა იმ

⁹¹⁹ იქვე, მე-4 მუხლის პირველი პუნქტი; მე-14 მუხლის მე-2 პუნქტი.

⁹²⁰ General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para. 92.

⁹²¹ იქვე, Para. 97.

პირზე, რომლებიც კანონთან კონფლიქტში მყოფ პირთან მიმართებით არსებითი მნიშვნელობის მქონე გადაწყვეტილებებს ღებულობენ.

აღსანიშნავია, რომ გადაწყვეტილების დასაბუთებულობა, როგორც საუკეთესო ინტერესების დაცვის საპროცესო გარანტია, გულისხმობს არა ზოგად არგუმენტაციას, მაგალითად, პირის დამნაშავეობა-უდანაშაულობისა თუ დანიშნული სასჯელის სახისა და ზომის შესახებ, არამედ აქ მოიაზრება *დასაბუთებულობა საუკეთესო ინტერესების შეფასება-განსაზღვრისა და მისი პრიორიტეტულად გათვალისწინების კონტექსტში*. აღნიშნული განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს საუკეთესო ინტერესის ცნების განუსაზღვრელობის პირობებში, რათა გამოირიცხოს გადაწყვეტილების მიმღებ პირთა მხრიდან თვითნებობის რისკები. არგუმენტირების გარეშე შეუძლებელი იქნება სწორი გადაწყვეტილების განსხვავება თვითნებურისაგან. გადაწყვეტილება, რომელშიც არ არის მოყვანილი მისი მიღების საფუძვლები, შეიძლება არ იყოს თვითნებური, თუმცა ნამდვილად ტოვებს ასეთის შთაბეჭდილებას.⁹²² ამასთან, დასაბუთებულობა უზრუნველყოფს არასრულწლოვანში მისი საუკეთესო ინტერესის სათანადოდ შეფასებისა და პრიორიტეტულად გათვალისწინების განცდის ჩამოყალიბებას, რაც ამაღლებს ნდობას გამოტანილი გადაწყვეტილებისადმი და ხელს უწყობს პოზიტიური შედეგების მიღწევას. მნიშვნელოვანია იმის გათვალისწინება, რომ არასრულწლოვანის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპზე მხოლოდ ზოგადი მითითება და საერთაშორისოდ აღიარებული სტანდარტების წარმოჩენა, ვერ შეასრულებს არასრულწლოვანის საუკეთესო ინტერესების დაცვის საპროცესო გარანტიის ფუნქციას. მართალია, სასამართლოებს არ ეკისრებათ მხარეთა ნებისმიერ არგუმენტზე დეტალური პასუხის გაცემის ვალდებულება და პროცესის მონაწილეებს სასამართლოსაგან მხოლოდ სამართალწარმოების შედეგისათვის მნიშვნელოვან არგუმენტებზე კონკრეტული და მკაფიო პასუხების მიღების მოლოდინი უნდა გააჩნდეთ,⁹²³ თუმცა მნიშვნელოვანია, გადაწყვეტილების მოტივაცია ცხადად ასახავდეს არასრულწლოვანთან დაკავშირებულ ყველა ფაქტობრივ გარემოებას, საუკეთესო ინტერესების შეფასებისას გამოვლენილ რელევანტურ ელემენტებს, მათ შინაარსს და მნიშვნელობას საუკეთესო ინტერესის განსასაზღვრად. გარდა ამისა, იმ შემთხვევაში, თუ მიღებული გადაწყვეტილება არ ემთხვევა არსრულწლოვანის შეხედულებებს, ბავშვის უფლებათა კომიტეტი მნიშვნელოვნად მიიჩნევს

⁹²² ტრეკსელი შ., ადამიანის უფლებები სისხლის სამართლის პროცესში, თარგმანი გოგელია ვ., ლომთათიძე ე., ქარცივაძე ე., ივანიშვილი თ., ნარინდოშვილი მ., რედ. ვარძელაშვილი კ., ფაფიაშვილი ლ., ნარინდოშვილი მ., მჭედლიძე ნ., მელაძე გ., თბილისი, 2009, 127.

⁹²³ Case of Van de Hurk v. the Netherlands, Application No. 16034/90, Strasbourg, 19 April, 1994, Para. 61; Case of Hiro Balani v. Spain, Application No. 18064/91, Strasbourg, 9 December, 1994, Para. 27; Case of Ruiz Torija v. Spain, Application No. 18390/91, Strasbourg, 9 December, 1994, Paras. 29-30; Case of Higgins and Others v. France, Application No. 134/1996/753/952, Strasbourg, 19 February, 1998, Para. 42; Case of Gheorghie v. Romania, Application No. 19215/04, Strasbourg, 15 March, 2007, Para. 43; Case of Gradinar v. Moldova, Application No. 7170/02, Strasbourg, 8 April, 2008, Para. 107; Case of Moreira Ferreira v. Portugal, Grand Chamber, Application No. 19867/12, Strasbourg, 11 July, 2017, Para. 84.

სათანადო მიზეზთა ნათლად ჩამოყალიბებას,⁹²⁴ რაც გარანტიას იმისა, რომ არასრულწლოვნის მოსაზრებები მხოლოდ ფორმალურ მოსმენას არ ექვემდებარება.⁹²⁵ შეხედულებების გამოხატვის უფლების განუყოფელი ნაწილია არასრულწლოვნის მიერ იმის ცოდნა, თუ რა დოზით მიიღება მისი მოსაზრებები მხედველობაში.⁹²⁶ იმ საგამონაკლისო შემთხვევაში, როდესაც მიღებული გადაწყვეტილება ვერ პასუხობს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებს, აუცილებელია, შესაბამის საფუძვლებზე მითითება, იმის წარმოსახენად, რომ მიუხედავად დამდგარი შედეგისა, არასრულწლოვნის ინტერესები უპირველესი განხილვის საგანი იყო. ნაცვლად ზოგადი მითითებისა, რომ სხვა გარემოებებმა გადაწონა არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესები, საჭიროა განსახილველ საქმესთან დაკავშირებული ყველა მხედველობაში მისაღები გარემოების მკაფიოდ დაკონკრეტება და ახსნა-განმარტება იმისა, თუ რატომ მიენიჭა მათ უფრო დიდი მნიშვნელობა, ვიდრე საუკეთესო ინტერესს. დასაბუთებულობა სარწმუნოდ უნდა წარმოაჩენდეს იმ მიზეზებს, თუ რატომ არ იქნა არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესი მიჩნეული საკმარისად ძლიერ არგუმენტად იმისათვის, რომ დაეძლია სხვა გარემოებები.⁹²⁷ „ის თუ რას და როგორ ამბობს სასამართლო წერილობით მომზადებულ განაჩენში, ისეთივე მნიშვნელოვანია, როგორც ის, თუ რას გადაწყვეტს იგი“.⁹²⁸

გადაწყვეტილების დასაბუთებულობის თანმდევი შედეგია მისი განმარტება არასრულწლოვნისათვის, რაც შეიძლება განხორციელდეს მოსამართლის, პროცესის სხვა მონაწილისა თუ წარმომადგენლის მეშვეობით არასრულწლოვნისათვის გასაგები ენით, მისი აღქმისა და გეგების უნარების შესაბამისად.⁹²⁹

5.2.5 გადაწყვეტილების გასაჩივრების მექანიზმის არსებობა

ბავშვის უფლებათა კომიტეტი ყურადღებას ამახვილებს სამართლებრივი სისტემის ფარგლებში სათანადო მექანიზმთა არსებობის აუცილებლობაზე არასრულწლოვნის მიმართ მიღებული გადაწყვეტილების გასაჩივრების ან გადასინჯვის მიზნით, იმ

⁹²⁴ General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para. 97.

⁹²⁵ General Comment No. 12 “The Right of the Child to Be Heard”, Committee on the Rights of the Child, Fifty-first Session (25 May – 12 June), CRC/C/GC/12, Geneva, 20 July, 2009, Para. 45.

⁹²⁶ შაჰოვიჩი ნ. ვ., დოეკი ი. ვ., ცერმატენი ჟ., ბავშვის უფლებები საერთაშორისო სამართალში, თარგმანი ტუდუში რ., ალექსიძე თ., რედ. ალექსიძე ლ., ხუციშვილი ქ., ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, 2015, 127-128.

⁹²⁷ General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para. 97.

⁹²⁸ თეხადე ლ., დასაბუთებული განაჩენი, როგორც ჯეროვანი მართლმსაჯულების აუცილებელი შემადგენელი ნაწილი, „მართლმსაჯულება და კანონი“, №4, 2018, 8.

⁹²⁹ Lansdown G., Every Child’s Right to Be Heard, A Resource Guide on the UN Committee on the Rights of the Child General Comment No. 12, UNICEF, Save the Children UK, London, 2011, 57; Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on Child-Friendly Justice, Adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe, Council of Europe Publishing, 17 November, 2010, Para. 49.

შემთხვევაში, თუ გადაწყვეტილება არ იქნა მიღებული არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის სათანადო პროცედურის დაცვით. კერძოდ, ყურადღება გამახვილებულია ისეთ შემთხვევებზე, როდესაც საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრისას უგულებელყოფილ იქნა საპროცესო გარანტიები, შეფასება არ განხორციელდა ჯეროვნად, საფუძვლად დაედო მცდარი ფაქტები ან სხვა კონკურენტულ გარემოებებს მიენიჭა გადაჭარბებული მნიშვნელობა.⁹³⁰ აღნიშნული საპროცესო გარანტიის განხილვა მნიშვნელოვანია სასამართლოს განაჩენის გასაჩივრების კონტექსტში, ვინაიდან მართლმსაჯულების პროცესში მიღებულ ყველა სხვა გადაწყვეტილებასთან შედარებით, სწორედ სასამართლოს მიერ გამოტანილ განაჩენს გააჩნია არასრულწლოვნის ცხოვრებაზე არსებითი და საბოლოო გავლენის მქონე ეფექტი. სწორედ ასეთ შემთხვევაში არის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის პროცედურის ჯეროვნად განხორციელება.

აღსანიშნავია, რომ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების მარეგულირებელი კანონმდებლობა არ ითვალისწინებს საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის დეტალურ პროცედურას. შესაბამისად, არც ამგვარი პროცედურის დარღვევა წარმოადგენს გადაწყვეტილების გასაჩივრების უშუალო და პირდაპირ საფუძველს. კანონთან კონფლიქტში მყოფი პირის მიმართ გამოტანილი გადაწყვეტილების გასაჩივრებისას გამოიყენება სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით დადგენილი დებულებები.

უპირველეს ყოვლისა, უნდა აღინიშნოს, რომ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების სათანადოდ შეფასება და განსაზღვრა არ უკავშირდება კანონთან კონფლიქტში მყოფი პირის დამნაშავეობისა თუ უდანაშაულობის საკითხის გადაწყვეტას. საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა საბოლოო გადაწყვეტილების მიღებისას წარმოადგენს სასჯელის დანიშვნის სახელმძღვანელო პრინციპს მოსამართლისათვის. შესაბამისად, საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის პროცესში საპროცესო გარანტიების უგულებელყოფა, შეფასების არაჯეროვნად განხორციელება, მცდარი ფაქტების გათვალისწინება და კონკურენტული გარემოებებისათვის გადაჭარბებული მნიშვნელობის მინიჭება შესაძლოა სწორედ სასჯელის სახესა და ზომაზე აისახოს, რა დროსაც განაჩენი ექვემდებარება გასაჩივრებას სასჯელის ნაწილში, როგორც უკანონო. თუმცა, გადაწყვეტილების შეცვლის თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანია, შეფასება მიეცეს არსებული დარღვევების გავლენას საუკეთესო ინტერესების სათანადოდ განსაზღვრისა და მიღებულ გადაწყვეტილებაზე. კერძოდ, რამდენად არსებითი ხასიათის იყო დარღვევა და მიიღებოდა თუ არა სხვაგვარი გადაწყვეტილება მისი არარსებობის პირობებში. აღსანიშნავია, რომ უზენაესი სასამართლოს მიერ კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნის ერთ-ერთ საქმეზე დადგენილ იქნა პირველ ინსტანციაში ისეთი საპროცესო გარანტიების დარღვევა, როგორცაა საქმის გონივრულ ვადაში განხილვა და სპეციალიზებული ადვოკატის მონაწილეობის აუცილებლობა, თუმცა, სასამართლოს შეფასებით, აღნიშნული

⁹³⁰ General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para. 98.

დარღვევები ვერ მოახდენდა გავლენას სისხლის სამართლის საქმის საბოლოო შედეგზე და პალატა არასრულწლოვნისათვის უკანონოდ ჩატარებული საპროცესო მოქმედებების შედეგად მიყენებული ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლების განმარტებით შემოიფარგლა.⁹³¹

გადაწყვეტილების გასაჩივრების მექანიზმის, როგორც არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დაცვის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი საპროცესო გარანტიის, განმტკიცების თვალსაზრისით მნიშვნელოვანი გავლენა იქონია სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში 2017 წლის 8 თებერვალს განხორციელებულმა ცვლილებამ, რომლის თანახმად, საკასაციო საჩივარი დასაშვებად მიიჩნევა, თუ მსჯავრდებული არასრულწლოვანია.

5.2.6 ბავშვის უფლებრივ მდგომარეობაზე ზეგავლენის შეფასება

ბავშვის უფლებათა კონვენციით გათვალისწინებული უფლებების განხორციელების მიზნით ყველა საჭირო ზომის მიღების კონვენციის მე-4 მუხლით გათვალისწინებული სახელმწიფოთა ვალდებულება, მათ შორის, მოიცავს იმგვარი პროცედურის დანერგვას, რომელიც უზრუნველყოფს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობას.⁹³² ამ მიზნით, საჭიროა ბავშვის უფლებრივ მდგომარეობაზე ზეგავლენის შეფასების სისტემატურად განხორციელება, რაც მოიცავს როგორც შემოთავაზებული კანონის, რეგულაციისა თუ პოლიტიკის არასრულწლოვნებზე სამომავლო გავლენის პროგნოზირებას, ისე განხორციელებული ღონისძიებების მიმდინარე მონიტორინგსა და ბავშვის უფლებებზე რეალური გავლენის შეფასებას.⁹³³

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კონტექსტში უფლებებზე გავლენის შეფასების მექანიზმი მოიცავს: პირველი, კანონთან კონფლიქტში მყოფი პირის მიმართ მისაღები გადაწყვეტილების, აგრეთვე არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების მარეგულირებელი კანონმდებლობისა და განსახორციელებელი პოლიტიკის შედეგების წინასწარ განჭვრეტას, არასრულწლოვნის უფლებებზე და საუკეთესო ინტერესებზე გავლენის პროგნოზირებას, რაც უზრუნველყოფს ცდომილებათა დაშვებისა და არასასურველ შედეგთა დადგომის აღბათობის შემცირებას; მეორე, კანონთან კონფლიქტში მყოფი პირის მიმართ მიღებული გადაწყვეტილების, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების მარეგულირებელი კანონმდებლობისა და პოლიტიკის აღსრულებაზე დაკვირვებასა და დამდგარი შედეგების შეფასებას, რაც

⁹³¹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2016 წლის 29 ივლისის გადაწყვეტილება, საქმე №338აპ-16, აბზ. 31.

⁹³² General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para. 99.

⁹³³ General Comment No. 5 “General Measures on Implementation of the Convention on the Rights of the Child (arts. 4, 42, 44 Para. 6)”, UN Committee on the Rights of the Child, Thirty-fourth Session (19 September - 3 October), CRC/GC/2003/5, 27 November, 2003, Para. 45; General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013, Para. 99; General Comment No. 16 “On State Obligations Regarding the Impact of the Business Sector on Children’s Rights”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January – 1 February), CRC/C/GC/16, 17 April, 2013, Para. 78.

გულისხმობს მონიტორინგის განხორციელებას, შესაბამისად, ინდივიდუალურ და ზოგად დონეზე.⁹³⁴ მონიტორინგი წარმოადგენს სოციალური სინამდვილის გარკვეული ფრაგმენტის გეგმაზომიერ, სისტემატურ, გარკვეული სქემით ჩატარებულ შესწავლას⁹³⁵ და ემსახურება არსებული ხარვეზების გაანალიზებისა და სამომავლოდ მათი აღმოფხვრის მიზანს. ამასთან, მონიტორინგი, იმის გათვალისწინებით, რომ გადაწყვეტილების მოსალოდნელი შედეგები შემდგომ შედარებული იქნება რეალურ შედეგებთან, უზრუნველყოფს საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და გადაწყვეტილებების ხარისხის გაუმჯობესებას.⁹³⁶ აღსანიშნავია, რომ ბავშვის უფლებათა კომიტეტი დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს თვითმონიტორინგს, თუმცა, ამავდროულად, აუცილებლად მიიჩნევს დამოუკიდებელი მონიტორინგის განხორციელებას საპარლამენტო კომიტეტების, არასამთავრობო ორგანიზაციების, აკადემიური ინსტიტუტების, პროფესიული ასოციაციებისა თუ ადამიანის უფლებათა დაცვის დამოუკიდებელი ინსტიტუტების მიერ.⁹³⁷ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში ზოგად დონეზე მონიტორინგის განხორციელებისა და, შესაბამისად, არსებული კანონმდებლობის, პოლიტიკის, ძირითადი მიდგომების ბავშვის უფლებებზე ზეგავლენის შეფასების ერთ-ერთი საუკეთესო საშუალებაა სასამართლო პროცესის მონიტორინგი, რის შესაძლებლობასაც გამოიყენებს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი, ვინაიდან არასრულწლოვნის საქმე დახურულ სხდომაზე განიხილება. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია, ამკ-ის 29-ე მუხლს დაემატოს მე-4 ნაწილი, რომელიც დაადგენს არასრულწლოვნის საქმის სასამართლოში განხილვაზე მონიტორინგის განხორციელების შესაძლებლობას და განსაზღვრავს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს ვალდებულებას მონიტორინგის ჩატარების წესის შემუშავების უზრუნველსაყოფად, თუმცა ეს უკანასკნელი შესაძლოა თავად კოდექსმაც მოაწესრიგოს. ზოგად დონეზე მონიტორინგის განხორციელების შედეგი შეიძლება გამოიხატოს კანონმდებლობისა და პოლიტიკის ცვლილებაში. ინდივიდუალური მონიტორინგის განხორციელების თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანია, გადაწყვეტილების აღსრულების შემდეგ რეგულარული მონიტორინგი და შედეგების შეფასება. კონკრეტული არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებზე გადაწყვეტილების ზეგავლენის შეფასება ვერ გახდება მიდგომის შეცვლის საფუძველი სხვა არასრულწლოვანთა მიმართ, გამომდინარე მათი ინდივიდუალური მახასიათებლებიდან. თუმცა, შესაძლოა გამოიკვეთოს გარკვეული ნიშნით გაერთიანებულ არასრულწლოვანთა

⁹³⁴ *Op de Beeck H., Monitoring Best-Interests Decisions – Can Systems Developed for Monitoring Return Decisions Serve as an Inspiration for Other Domains?*, in: *The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice*, Milka Sormunen (Ed.), Council of Europe, 2016, 76.

⁹³⁵ *ნოვიცკი მ., ფიალოვა ზ.*, ადამიანის უფლებების მონიტორინგი, თარგმანი ინსკირველი ნ., კალანდარიშვილი, ნ., პაიჭაძე, დ., თურქია, ც., იმნაიშვილი, ვ., კორტავა, ტ., ჯაშიაშვილი, დ., რედ. საყვარელიძე ფ., განვითარებისა და თანამშრომლობის ცენტრი – პლურალიზმის ცენტრი, თბილისი, 2002, 13.

⁹³⁶ *Op de Beeck H., Monitoring Best-Interests Decisions – Can Systems Developed for Monitoring Return Decisions Serve as an Inspiration for Other Domains?*, in: *The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice*, Milka Sormunen (Ed.), Council of Europe, 2016, 74.

⁹³⁷ General Comment No. 5 “General Measures on Implementation of the Convention on the Rights of the Child (arts. 4, 42, 44 Para. 6)”, UN Committee on the Rights of the Child, Thirty-fourth Session (19 September - 3 October), CRC/GC/2003/5, 27 November, 2003, Para. 46.

მიმართ მიდგომის ზოგადი ტენდენციები. ინდივიდუალურ დონეზე განხორციელებული მონიტორინგის შედეგებს შესაძლოა მნიშვნელოვანი დატვირთვა ჰქონდეს იმავე არასრულწლოვნის მართლმსაჯულების სისტემაში განმეორებით მოხვედრის შემთხვევაში მისი საუკეთესო ინტერესების უკეთესად შეფასებისა და სათანადო გადაწყვეტილების მიღების თვალსაზრისით, რისთვისაც საჭიროა გადაწყვეტილების მიმღებ პირთა ინფორმირება მონიტორინგის შედეგების შესახებ. ინდივიდუალური მონიტორინგის მექანიზმი ასევე შეიძლება გამოიხატოს გადაწყვეტილების გასაჩივრებისათვის შესაძლებლობების შექმნაში.⁹³⁸

ზემოაღნიშნული მსჯელობიდან გამომდინარე, ცხადია, რომ ბავშვის უფლებრივ მდგომარეობაზე ზეგავლენის შეფასების მექანიზმს განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დაცვის უზრუნველსაყოფად. სწორედ ამიტომ განიხილავს მას ბავშვის უფლებათა კომიტეტი ერთ-ერთ საპროცესო გარანტიად. აღსანიშნავია, რომ საქართველოს კანონი „ბავშვის უფლებათა კოდექსი“ ითვალისწინებს აღნიშნული მექანიზმის დანერგვას⁹³⁹, რაც წინგადადგმული ნაბიჯია საერთაშორისო სტანდარტებთან დაახლოების თვალსაზრისით და დადებითად უნდა შეფასდეს.

⁹³⁸ *Op de Beeck H., Monitoring Best-Interests Decisions – Can Systems Developed for Monitoring Return Decisions Serve as an Inspiration for Other Domains?*, in: *The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice*, Milka Sormunen (Ed.), Council of Europe, 2016, 76.

⁹³⁹ იხ. საქართველოს კანონი „ბავშვის უფლებათა კოდექსი“, 82-ე მუხლი.

დასკვნა

განხორციელებული კვლევის შედეგად, საერთაშორისო სტანდარტების, უცხო ქვეყნების გამოცდილებისა და ქართული რეალობის გათვალისწინებით, შესწავლილ იქნა არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის ყველა ასპექტი კანონთან კონფლიქტში მყოფ პირთან მიმართებით სისხლის სამართლის საქმის წარმოების პროცესში. შედეგად, შესაძლებელია შემდეგი დასკვნებისა და რეკომენდაციების ჩამოყალიბება:

1. არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის ისტორიული ანალიზი ცხადყოფს, რომ პრინციპის გამოყენების ისტორია იწყება დასავლურ ქვეყნებში 1800-იანი წლებიდან და საფუძვლად უდევს ე.წ. „პატერნალისტური სახელმწიფოს“ სამართლებრივი დოქტრინის ჩამოყალიბებას. საუკეთესო ინტერესის ცნება წარმოადგენს კეთილდღეობის ცნების თანამედროვე გაგებას და იმ პერიოდის პროდუქტს, როდესაც ბავშვები ჯერ კიდევ არ განიხილებოდნენ უფლებებით აღჭურვილ აქტიურ სუბიექტებად. კვლევის შედეგად, შეიძლება ითქვას, რომ პრინციპმა თავდაპირველი აღიარება საოჯახო სამართლის სფეროში მოიპოვა, თუმცა შემდგომ ფართოდ გავრცელდა სამართლის სხვა დარგებშიც. არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობამ, მე-19 საუკუნის ბოლო პერიოდსა და მე-20 საუკუნის დასაწყისში, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ჩამოყალიბების კვალდაკვალ დაიმკვიდრა აღნიშნულ სფეროში ადგილი.

2. არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპმა განვითარების საკმაოდ ხანგრძლივი გზა განვლო საერთაშორისო ასპარეზზე. კერძოდ, ბავშვის უფლებების შესახებ უნევის 1924 წლის დეკლარაციით დაწყებული 1989 წლის გაეროს ბავშვის უფლებათა კონვენციით დასრულებული, არაერთმა რეგიონულმა თუ საერთაშორისო აქტმა აღიარა მისი მნიშვნელობა. მართალია, ყველა მათგანი ერთნაირი სტანდარტით არ ასახავს ბავშვის საუკეთესო ინტერესების გამოვლინებას, თუმცა თითოეულმა აქტმა თავისი წვლილი შეიტანა პრინციპის ფართოდ აღიარებისა და განმტკიცების თვალსაზრისით. არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის განმტკიცების ყველაზე მყარ სამართლებრივ გარანტიას გაეროს ბავშვის უფლებების შესახებ 1989 წლის კონვენცია წარმოადგენს. იგი გახლავთ პირველი სამართლებრივად მბოჭავი საერთაშორისო ინსტრუმენტი, რომელმაც საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა აღიარა, როგორც ცალკე მდგომ ყოველსმომცველ პრინციპად. ბავშვის უფლებათა კონვენციამ წერტილი დაუსვა წმინდა პატერნალისტურ მიდგომას და დაამკვიდრა არასრულწლოვნების აღქმა, როგორც უფლებებით აღჭურვილ აქტიურ სუბიექტებად, ისე სახელმწიფოს მხრიდან დაცვისა და მზრუნველობის ობიექტებად.

3. კვლევის შედეგად, შეიძლება ითქვას, რომ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის დასაყრდენს კეთილდღეობის ფილოსოფიური მოდელი წარმოადგენს, რომელსაც, თავის მხრივ, საფუძვლად უდევს პატერნალისტური სახელმწიფოს იდეა. სწორედ ეს უკანასკნელი ემსახურება არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დაცვას ბავშვზე მზრუნველობის განხორციელების და არა მისთვის უფლებებისა და სამართლიანი პროცესის გარანტიების

მინიჭების მეშვეობით. მართალია, მართლმსაჯულების მოდელი, კეთილდღეობის მოდელისაგან განსხვავებით, არასრულწლოვანს უფლებებით აღჭურვილ აქტიურ სუბიექტად განიხილავს და სამართლიანი პროცესის გარანტიებს ანიჭებს, თუმცა, მიუხედავად ამისა, საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის, როგორც პატერნალისტური პრინციპის თავსებადობა აღნიშნულ მოდელთან არ გამოირიცხება. კერძოდ, შესაძლებელია, არასრულწლოვნისათვის უფლებების მინიჭების პარალელურად, სახელმწიფოს მიერ მასზე მზრუნველობის განხორციელება, რასაც ბავშვის უფლებათა კონვენციის მიდგომაც ადასტურებს, მით უფრო, რომ თანამედროვე გაგებით, თავად საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობაც კი ბავშვის უფლებად განიხილება და კეთილდღეობის ისტორიული ცნებისაგან განსხვავებით, სწორედ ბავშვის უფლებებზეა ორიენტირებული. თუმცა, ამ შემთხვევაში, ვერ ვისაუბრებთ წმინდა მართლმსაჯულების ან წმინდა კეთილდღეობის მოდელზე. აღნიშნული წარმოადგენს კეთილდღეობისა და მართლმსაჯულების ელემენტების ნაზავს, რაც ერთიანობაში ქმნის ე.წ. „შერეულ სისტემას“, რომელიც საფუძვლად უდევს როგორც საერთაშორისო ინსტრუმენტებს, ისე საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსს.

4. არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის, როგორც ცალკეულ ნორმათა განმარტებისათვის სახელმძღვანელო პრინციპის ფუნქციიდან გამომდინარე, ბუნდოვანებისა და უზუსტობის არსებობისას ნორმა უნდა განიმარტოს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესის სასარგებლოდ და თუ არასრულწლოვანს მოხსნილი ან გაქარწყლებული აქვს ნასამართლობა, ამკ-ის 73-ე მუხლის პირველი ნაწილით, აგრეთვე 74-ე და 76-ე მუხლებით გათვალისწინებულ შემთხვევებში, მხედველობაში არ უნდა იქნეს მიღებული წარსულში გამოტანილი განაჩენი.

საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის, როგორც კანონმდებლობისა და პრაქტიკის შეფასების სახელმძღვანელო პრინციპის ფუნქციაზე მსჯელობის ფარგლებში გამოიკვეთა, რომ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსით გათვალისწინებული ისეთი საკითხი, როგორცაა სასჯელის სახით შინაპატიმრობის აღსრულებისას ელექტრონული ზედამხედველობის საშუალების გამოყენება ვერ პასუხობს საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპთან შესაბამისობის ტესტს. აღნიშნულის გათვალისწინებით, მიზანშეწონილია, ამკ-ის 69-ე მუხლის მე-5 ნაწილში ცვლილების განხორციელება და ელექტრონული ზედამხედველობის საშუალების გამოყენების შესაძლებლობის დადგენა მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევებში, პრობაციის ეროვნული სააგენტოს გადაწყვეტილებით. შინაპატიმრობის აღსრულება კი, როგორც წესი, უნდა ხორციელდებოდეს მსჯავრდებულის საცხოვრებელ ადგილზე პრობაციის ოფიცრის გაუფრთხილებელი ვიზიტით, რის თაობაზეც უნდა შედგეს შესაბამისი ოქმი. ამასთან, ამოღებულ უნდა იქნეს ამკ-ის 75-ე მუხლის მე-3 ნაწილი, რომელიც არასაპატიმრო სასჯელის აღსასრულებლად, ადგენს ელექტრონული ზედამხედველობის ერთ წლამდე ვადით გამოყენების შესაძლებლობას, არასრულწლოვნის და მისი კანონიერი წარმომადგენლის თანხმობით.

5. კვლევის შედეგად, შეიძლება ითქვას, რომ, მართალია, საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი

არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობას არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ერთ-ერთ ზოგად პრინციპად განიხილავს, თუმცა, ბავშვის უფლებათა კომიტეტის განმარტებით, იგი იმავდროულად წარმოადგენს პროცედურულ წესსა და უფლებას მიუხედავად იმისა, რომ ბავშვის უფლებათა კონვენციის მე-3 მუხლით გათვალისწინებული დებულება უფლების ფორმულირებით არ არის ჩამოყალიბებული.

6. არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა, მართალია, წარმოადგენს ყოვლისმომცველ პრინციპს, რომელსაც ეფუძნება როგორც ბავშვის უფლებათა კონვენცია, ისე არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემა, მაგრამ აღნიშნული გარემოება არ გულისხმობს მისი, როგორც პრინციპის უპირატესობას სხვა პრინციპებზე. კვლევის შედეგად, ამ მიდგომის სასარგებლოდ გამოიკვეთა რამდენიმე არგუმენტი. პირველი, ბავშვის უფლებათა კომიტეტს განსაკუთრებული მნიშვნელობა მხოლოდ კონვენციის მე-3 მუხლით გათვალისწინებული უფლებისთვის არ მიუნიჭებია და მასთან ერთად სხვა უფლებებიც მოიაზრა, როგორც ძირითად პრინციპებად. მეორე, კომიტეტმა საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა ერთ-ერთ ძირითად პრინციპად წარმოაჩინა არა იმიტომ, რომ მას როგორც პრინციპს უნდა მინიჭებოდა უპირატესობა, არამედ სულ სხვა მიზეზით, რაზეც ნაშრომში იქნა ყურადღება გამახვილებული. მესამე, კონვენციით გათვალისწინებულ დებულებებს გააჩნიათ თანაბარი იურიდიული ძალა, რადგან კონვენცია თითოეულ მუხლს ანიჭებს ერთსა და იმავე მბოჭავ ეფექტს და არ მიგვანიშნებს რომელიმე უფლების/პრინციპის სხვა უფლებებთან/პრინციპებთან მიმართებით უპირატესობის შესახებ. და ბოლოს, მიზანშეუწონელია სისხლისსამართლებრივ თუ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პრინციპთა უარყოფა საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის სახელით მაშინ, როდესაც, საუკეთესო ინტერესების განუსაზღვრელობისა და განუჭვრეტადობის გათვალისწინებით, დარწმუნებით არავინ იცის კონკრეტულ შემთხვევაში რა არის საუკეთესო ინტერესი და მისი განსაზღვრა გადაწყვეტილების მიმღებ პირზეა დამოკიდებული, რომ აღარაფერი ვთქვათ იმაზე, რომ მსგავსი მიდგომა არსებითად აკნინებს სხვა პრინციპთა მნიშვნელობას და ყოველგვარ აზრს უკარგავს მათ არსებობას. ამრიგად, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა გულისხმობს ამ პრინციპის მოქმედებას არსებული მოცემულობის, მათ შორის, მართლმსაჯულებაში დამკვიდრებულ პრინციპთა სისტემის ფარგლებში და არა მათ წინააღმდეგ.

7. საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის შეჯიბრებითობის პრინციპთან თავსებადობის საკითხის ანალიზის შედეგად, შეიძლება ითქვას, რომ შეჯიბრებითობის პრინციპი საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის პროცესში მოსამართლისათვის არ აწესებს შეზღუდვებს შეკითხვის დასმის თვალსაზრისით. შეჯიბრებითობის პრინციპი მხოლოდ საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენის კონტექსტში მოითხოვს მოსამართლისაგან ნეიტრალურობას და კრძალავს ბრალდებისა და დაცვის პოზიციების ხელშეწყობას, რომელიმე მხარის სასარგებლოდ საქმისთვის მნიშვნელოვანი მტკიცებულების დამოუკიდებლად მოპოვებას, მათ შორის, თუნდაც დამაზუსტებელი შეკითხვის დასმას. საუკეთესო

ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის პროცესი სცილდება საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენის ფარგლებს, რადგან ამ შემთხვევაში არ ხდება პირის დამნაშავეობისა თუ უდანაშაულობის შეფასება. შესაბამისად, ამ ეტაპზე მოსამართლე ვერ იქნება შეზღუდული შეჯიბრებითობის პრინციპით და საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის მიზნით ვერ წაერთმევა შეკითხვის დასმის შესაძლებლობა. გარდა ამისა, საუკეთესო ინტერესების შეფასება, განსაზღვრა და გადაწყვეტილების მიღებისას მისი უპირატესად გათვალისწინება მოსამართლისათვის როგორც ბავშვის უფლებათა კონვენციით, ისე ეროვნული კანონმდებლობით დაკისრებული ვალდებულებაა, რომლის შესრულებაც თავისთავად მოითხოვს მოსამართლის აქტიურ როლს, რასაც ვერ შეზღუდავს შეჯიბრებითობის პრინციპი. ამასთან, თუნდაც ამგვარად არ იყოს, საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის პროცესში მოსამართლისათვის შეკითხვის დასმის უფლების შეზღუდვა ეწინააღმდეგება მართლმსაჯულების კოდექსს იმ თვალსაზრისით, რომ იგი ვერ შეძლებს საუკეთესო ინტერესის სათანადოდ შეფასებას, განსაზღვრას და ამკ-ის მე-4 მუხლით გათვალისწინებული ვალდებულების შესრულებას. შესაბამისად, ამკ-ის მე-2 მუხლის მე-3 ნაწილით გათვალისწინებული დებულებიდან გამომდინარე, სსსკ-ის 25-ე მუხლის მე-3 ნაწილის გამოყენება შეკითხვის დასმის კონტექსტში დაუშვებელია, თუმცა ეს, რა თქმა უნდა, არ ნიშნავს მთლიანად შეჯიბრებითობის პრინციპის უარყოფას არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში იმ მიზეზთა გამო, რომლებზეც ნაშრომში გამახვილდა ყურადღება.

8. საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის მოქმედების ფარგლები პრაქტიკულად შეუზღუდავია. იგი მოქმედებს არა მარტო ამკ-ით დადგენილ ფარგლებში, არამედ მის ფარგლებს გარეთაც, როდესაც კოდექსის მე-2 მუხლის მე-3 ნაწილიდან გამომდინარე, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პროცესში ხდება სხვა ნორმატიული აქტების დებულებების გამოყენება. ამასთან, არ იზღუდება მხოლოდ გადაწყვეტილების მიღების პროცესით და მოიცავს მართლმსაჯულების პროცესში არასრულწლოვნის მიმართ საპროცესო ქმედებათა განხორციელებასაც.

9. პრინციპს პირთა წრის მიმართ მოქმედების თვალსაზრისით გააჩნია ფართო გამოყენების ფარგლები. კერძოდ, საუკეთესო ინტერესების უპირატესად გათვალისწინების ვალდებულება მიმართება არა მარტო არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პროცესში ჩართულ კონკრეტულ არასრულწლოვანს/არასრულწლოვნებს, არამედ ზოგადად ბავშვებს, კონკრეტიზაციის გარეშე. ამასთან, პრინციპით გათვალისწინებული სამართლებრივი ვალდებულება არ მიემართება მხოლოდ იმ გადაწყვეტილებებსა და ღონისძიებებს, რომლებსაც პირდაპირი გავლენა აქვთ არასრულწლოვანზე, არასრულწლოვანთა გარკვეულ ჯგუფზე ან ზოგადად არასრულწლოვნებზე, არამედ ასევე მოიცავს არაპირდაპირი გავლენის მქონე ღონისძიებებსა და გადაწყვეტილებებს.

10. კვლევის ფარგლებში დადგინდა, რომ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსში 2018 წლის 30 მაისს განხორციელებული ცვლილება, რომლის თანახმადაც იმ პირის მიმართ, რომელიც დანაშაულის ჩადენისას და/ან არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების

პროცესის დაწყებისას არასრულწლოვანი იყო და შემდეგ გახდა სრულწლოვანი გამოირიცხება ამკ-ის საპროცესო ნორმების გამოყენების შესაძლებლობა და ვრცელდება სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის ნორმები, ვერ აკმაყოფილებს საუკეთესო ინტერესებთან შესაბამისობის ტესტს. აღნიშნული რეგულაცია ვერ პასუხობს სახელმწიფოს მიერ ნაკისრ ვალდებულებებს არასრულწლოვნებთან მიმართებით, რადგან მხოლოდ და მხოლოდ იურიდიული ასაკის დადგომის გამო, კანონთან კონფლიქტში მყოფი პირი რჩება სახელმწიფოს მხრიდან ყოველგვარი დაცვის გარეშე და ერთმევა არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსით დადგენილი არაერთი უმნიშვნელოვანესი გარანტიით, მათ შორის, საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპით, სავალდებულო დაცვით, საქმის დახურულ სხდომაზე განხილვისა და პროცესში სპეციალიზებულ პირთა მონაწილეობის უფლებით სარგებლობის შესაძლებლობა. ყოველივე აღნიშნული გულისხმობს სახელმწიფოს მიერ პასუხისმგებლობის მოხსნას სისხლისსამართლებრივ სისტემაში მოხვედრილი არასრულწლოვნების მიმართ და შეუსაბამოა როგორც საერთაშორისო სტანდარტებთან და ევროსასამართლოს პრაქტიკასთან, ისე უცხო ქვეყნების გამოცდილებასთან. შესაბამისად, მიზანშეწონილია, მართლმსაჯულების კოდექსში ცვლილების განხორციელება, რომელიც ამკ-ის საპროცესო ნორმების, გარდა კანონიერ/საპროცესო წარმომადგენლობასთან დაკავშირებული რეგულაციებისა, გავრცელებას უზრუნველყოფს იმ პირებზე, რომლებმაც არასრულწლოვანების პერიოდში ჩაიდინეს დანაშაული, მიუხედავად პროცესის დასრულებამდე 18 წლის ასაკის მიღწევისა. თუმცა, ამავედროულად, ისეთი შემთხვევისათვის, როდესაც დანაშაული არასრულწლოვანმა ჩაიდინა და პროცესი სრულწლოვნის მიმართ დაიწყო, მნიშვნელოვანია, დადგინდეს 21 წლამდე ასაკობრივი ზღვარი, რაც გამორიცხავს იმგვარ ვითარებას, როდესაც დანაშაულის ჩადენიდან პირის მიმართ სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყებამდე გასული დროის ხანგრძლივობის გამო, პირის ასაკი მიზანშეწონელს ხდის არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის საპროცესო ნორმების გამოყენებას.

11. პრინციპის განმახორციელებელ სუბიექტებში უნდა მოვიპოვოთ სპეციალური პენიტენციური სამსახურის ადგილობრივი საბჭოც, მიუხედავად იმისა, რომ ამკ-ის მე-3 მუხლის მე-5 ნაწილი მართლმსაჯულების პროცესის განმარტებისას პირდაპირ არ მიუთითებს სასჯელის მოხდისაგან პირობით ვადამდე გათავისუფლებისა და თავისუფლების აღკვეთის სახით დანიშნული სასჯელის მოუხდელი ნაწილის უფრო მსუბუქი სახის სასჯელით შეცვლაზე და უფრო მეტიც, ადგილობრივი საბჭო არც მართლმსაჯულების პროცესის მწარმებელ/მონაწილე პირებში მოიაზრება. ამკ-ის მე-3 მუხლის მე-5 ნაწილი არ გვთავაზობს მართლმსაჯულების პროცესის ეტაპთა ამომწურავ ჩამონათვალს, შესაბამისად, შესაძლებელია, აღნიშნულ პროცესში მოვიპოვოთ ადგილობრივი საბჭოს მიერ საკითხთა განხილვაც. გარდა ამისა, მართლმსაჯულების პროცესი ცალსახად გულისხმობს სასჯელის აღსრულებას, რაც არ შეიძლება გაგებულ იქნეს ვიწროდ, როგორც არასრულწლოვანზე მხოლოდ სათანადო ზედამხედველობის განხორციელება, არამედ მოიაზრება სასჯელის

აღსრულების ეტაპი, რაც მოიცავს ადგილობრივი საბჭოს ქვემდებარე საკითხთა განხილვასაც. ანალოგიური მსჯელობა ვრცელდება მუდმივმოქმედ კომისიებზე, რომლებიც განიხილავენ პირობითი მსჯავრისა და ნასამართლობის მოხსნის, აგრეთვე ავადმყოფობის გამო სასჯელის შემდგომი მოხდისაგან გათავისუფლების საკითხებს. ბუნდოვანების აღმოფხვრის მიზნით, მიზანშეწონილია, ამკ-ის მე-3 მუხლის მე-6 ნაწილში ცვლილების განხორციელება და არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პროცესის მწარმოებელ/პროცესის მონაწილე პირთა ჩამონათვალისათვის ზემოაღნიშნული ადმინისტრაციული ორგანოების დამატება.

12. არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მე-3 მუხლის მე-4 ნაწილი, მართალია, გვთავაზობს საუკეთესო ინტერესების ცნების ზოგად, საორიენტაციო განმარტებას, თუმცა კონკრეტულ შემთხვევაში საუკეთესო ინტერესის განსაზღვრა კვლავ პრობლემას წარმოადგენს. შესაბამისად, მიზანშეწონილია, ბავშვის უფლებათა კოდექსის მსგავსად, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსმაც, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სპეციფიკის გათვალისწინებით, დაადგინოს საუკეთესო ინტერესის განსაზღვრად მხედველობაში მისაღები გარემოებები და ის კრიტერიუმები, რომელთა მიხედვითაც უნდა განხორციელდეს საუკეთესო ინტერესების შეფასება და განსაზღვრა, რაც იქნება საორიენტაციო ნებისმიერი გადაწყვეტილების მიღების პროცესში, მეტ ობიექტურობას შესძენს საუკეთესო ინტერესის ცნებას და პრაქტიკულად გამორიცხავს სუბიექტივიზმს. აღნიშნული, თავის მხრივ, შეამცირებს თვითნებური და არაობიექტური გადაწყვეტილებების მიღების რისკებს.

13. კვლევის შედეგად, შეიძლება ითქვას, რომ ბავშვის უფლებათა კონვენცია, ისევე როგორც საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი, საუკეთესო ინტერესებს განიხილავს, როგორც უპირველესი მნიშვნელობის მქონე ერთ-ერთ გარემოებად. კერძოდ, მართალია, პირველ რიგში სწორედ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესები გაითვალისწინება და არის უპირველესი მნიშვნელობის მქონე გარემოება, მაგრამ, ამავედროულად, არ წარმოადგენს ერთადერთ დამძლევ ფაქტორს და არ გამორიცხავს სხვა, ასევე უპირველესი მნიშვნელობის მქონე გარემოებათა არსებობას.

14. არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება წარმოადგენს იმ სპეციფიკურ სფეროს, სადაც განსაკუთრებული სიმწვავეით შეიძლება დადგეს ინტერესთა კონფლიქტის საკითხი. აღნიშნულს ადასტურებს საზღვარგარეთის ქვეყნების კანონმდებლობის ანალიზიც, რომლის მიხედვით არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა და კეთილდღეობაზე ორიენტირებული მართლმსაჯულება არაერთი ქვეყნისათვის იყო ცნობილი, თუმცა, დროთა განმავლობაში, კეთილდღეობის მოდელი ნაწილობრივ ჩაანაცვლა მართლმსაჯულების მოდელმა. უცხო ქვეყნების გამოცდილების შესწავლის შედეგად, შეიძლება ითქვას, რომ მიუხედავად ბავშვის უფლებათა კონვენციის მასშტაბური რატიფიცირებისა, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა, როგორც სახელმძღვანელო პრინციპი ნაკლები სისწირით გამოიყენება არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში, რასაც გაეროს ბავშვის უფლებათა კომიტეტის

მიერ სახელმწიფოებისადმი შედგენილი დასკვნითი მოსაზრებებიც მოწმობს.

სწორედ ინტერესთა კონფლიქტის შესაძლო შემთხვევებმა განაპირობა საუკეთესო ინტერესების აღიარება, როგორც ერთ-ერთ უპირველესი მნიშვნელობის მქონე გარემოებად, რაც იძლევა ინტერესთა ჰარმონიზაციის შესაძლებლობას. მართლმსაჯულების კოდექსისა და სასჯელის მიზნებიდან გამომდინარე, ნათელია, რომ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ინტერესები აერთიანებს როგორც კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნის, ისე საზოგადოების ინტერესებს. ეს უკანასკნელი კი, თავის მხრივ, მოიცავს უსაფრთხოებისა და სამართიანობის უზრუნველყოფას. თუმცა, ბუნებრივია, მართლმსაჯულება არ შემოიფარგლება მხოლოდ არასრულწლოვნისა და საზოგადოების ინტერესებით, არამედ მართლმსაჯულების პროცესის სტადიების მიხედვით, შესაძლოა გამოიკვეთოს არაერთი მნიშვნელოვანი ინტერესი, რაზეც ნაშრომში გამახვილდა ყურადღება. საზოგადოებრივი უსაფრთხოება და სამართლიანობა მართლმსაჯულების განუყოფელი ინტერესებია, რაც საფუძვლიანად გაანალიზდა დისერტაციის მესამე თავში.

ნაშრომში განვითარებული მსჯელობის გათვალისწინებით, შეიძლება ითქვას, რომ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესები წარმოადგენს ყველა შემთხვევაში უპირველეს გასათვალისწინებელ გარემოებას. ამის შემდეგ კი შეფასება უნდა მიეცეს მართლმსაჯულების სხვა ინტერესებსაც, რომლებიც ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმისა და არასრულწლოვნისაგან მომდინარე საფრთხეების გათვალისწინებით, შეიძლება აღმოჩნდნენ არასრულწლოვნის ინტერესებზე ნაკლები, თანაბარი ან იშვიათ შემთხვევაში, უფრო დიდი მნიშვნელობისაც. თუ სხვა არსებული გარემოებები საუკეთესო ინტერესებზე ნაკლები მნიშვნელობისაა, მაშინ გადაწყვეტილების მიღებისას, არასრულწლოვნის ინტერესებს ენიჭება აბსოლუტური, გადამწყვეტი მნიშვნელობა ანუ შეიძლება განხილულ იქნეს, როგორც ერთადერთ დამძლევ ფაქტორად. იმ შემთხვევაში, თუ იკვეთება სხვა, არანაკლები მნიშვნელობის მქონე ინტერესების არსებობა, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესები ხდება ერთ-ერთი უპირველესი მნიშვნელობის მქონე გარემოება და არა ერთადერთი დამძლევი ფაქტორი. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია ინტერესთა შორის ბალანსის დაცვა, ჰარმონიზაცია. აღნიშნულის შეუძლებლობის შემთხვევაში, უფრო დიდი მნიშვნელობა იმ გადაწყვეტილებას ენიჭება, რომელიც ყველაზე მეტად ემსახურება არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესს. თუმცა, იშვიათ საგამონაკლისო, ექსტრემალურ შემთხვევებში, შესაძლოა საბოლოო გადაწყვეტილება დაპირისპირებული ინტერესების სასარგებლოდ იქნეს მიღებული, რაც საჭიროებს მყარ, არგუმენტირებულ დასაბუთებას და არ ნიშნავს იმას, რომ საუკეთესო ინტერესები არ წარმოადგენდა უპირველესი განხილვის საგანს.

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების მარეგულირებელი ნორმების ანალიზის შედეგად, შეიძლება ითქვას, რომ ინტერესთა ბალანსს, ხშირ შემთხვევაში, თავად არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების მარეგულირებელი კანონმდებლობა უზრუნველყოფს. თუმცა, ამავდროულად, არსებობს ისეთი რეგულაციები, რომლებიც არ ემსახურება არც ინტერესთა დაბალანსების და არც რომელიმე

ღირებული ინტერესისათვის, მათ შორის, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესისათვის უპირატესობის მინიჭების მიზანს. ასეთად შეიძლება დავასახელოთ არასრულწლოვნის პირობით ვადამდე გათავისუფლებისა და თავისუფლების აღკვეთის სახით დანიშნული სასჯელის უფრო მსუბუქი სახის სასჯელით შეცვლისას კანონით განსაზღვრული მინიმალური ვადების არსებობა, პირობით ვადამდე გათავისუფლების დისკრეციული სისტემის მოქმედების პირობებში. აღნიშნული რეგულაცია ემსახურება არასრულწლოვნის დასჯას ჩადენილი დანაშაულისათვის. შესაბამისად, მიზანშეწონილია, ამკ-ის 95-ე და 96-ე მუხლებში ცვლილების განხორციელება და არასრულწლოვანთათვის კანონით დადგენილი მინიმალური ვადების გაუქმება.

15. არასრულწლოვანთა მიმართ სისხლისსამართლებრივი პოლიტიკისა და საუკეთესო ინტერესებზე დაფუძნებული მიდგომის განხორციელებაზე მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს საზოგადოებრივი აზრი. კვლევის შედეგად, შეიძლება ითქვას, რომ საზოგადოება ძალადობრივი დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში, მიდრეკილია დამსჯელობითი პოლიტიკისკენ, თუმცა, ხშირ შემთხვევაში, მიზანშეწონილია საზოგადოებრივი აზრის გათვალისწინებით სისხლის სამართლის პოლიტიკის განხორციელება, რადგან საზოგადოებრივი აზრის ფორმირებას, მათ შორის, მედიისა და გახმაურებული საქმეების გავლენით, ხშირად არასწორი წარმოდგენები და არასრულყოფილი ინფორმაციის ფლობა უდევს საფუძვლად და სწორედ ეს განაპირობებს კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნების მიმართ მკაცრი პოლიტიკის გატარების მოთხოვნილებას. ამასთან, საქართველოში ბოლო სამი წლის სტატისტიკური მონაცემების გათვალისწინებით, არასრულწლოვანთა მიერ საზოგადოებისათვის განსაკუთრებული საფრთხის შექმნის საშიშროება არ იკვეთება, ხოლო ცალკეულ ერთეულ შემთხვევებში, არასრულწლოვნის მიერ განსაკუთრებით მძიმე ძალადობრივი დანაშაულის ჩადენის გავლენით ჩამოყალიბებულმა საზოგადოებრივმა აზრმა, მით უფრო, არასრულწლოვანთან დაკავშირებული ყველა გარემოების მხედველობაში მიღების გარეშე, არ შეიძლება გადაწონოს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებზე დაფუძნებული მიდგომა.

16. არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებზე მორგებული გადაწყვეტილების მიღებამდე, უპირველეს ყოვლისა, მნიშვნელოვანია, განხორციელდეს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის პროცედურა, რა დროსაც მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული ბავშვის უფლებათა კომიტეტის მიერ განსაზღვრული ელემენტები. უპირველეს ყოვლისა, აუცილებელია, რელევანტური ელემენტების იდენტიფიცირება, მათთვის კონკრეტული შინაარსის მინიჭება და ერთმანეთთან მიმართებით პრიორიტეტულობის განსაზღვრა. აღნიშნული უნდა განხორციელდეს ბავშვის ინდივიდუალური მახასიათებლების შეფასების შედეგად, რაც საუკეთესო ინტერესების შეფასების შემადგენელი ნაწილია.

17. მნიშვნელოვანია, ინდივიდუალური მახასიათებლების შეფასება განხორციელდეს მულტიდისციპლინური მიდგომის მეშვეობით. ამ მხრივ, მიზანშეწონილია, რომ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი ითვალისწინებდეს მოსამართლის მიერ სხვადასხვა დარგის ექსპერტებთან კონსულტაციის გავლის შესაძლებლობას, რადგან

ინფორმაციის წყაროსთან უშუალო კავშირი საუკეთესო საშუალებაა სრულყოფილი და ამომწურავი ინფორმაციის მისაღებად, რაც მოსამართლეს გაუადვილებს საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის პროცესს, ამასთან, უზრუნველყოფს საუკეთესო ინტერესებზე დაფუძნებული გადაწყვეტილების მიღებისას ცდომილებათა დაშვების პრევენციას.

18. კვლევის შედეგად, შეიძლება ითქვას, რომ არასრულწლოვანთა მართლმსჯეულების კოდექსი ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის მომზადებისა და გათვალისწინების სავალდებულო ხასიათს უკავშირებს არა მარტო პროცესის სტადიების მნიშვნელობას, არამედ ანგარიშის მომზადების პრაქტიკულ შესაძლებლობასაც სისხლის სამართლის საქმის მიმდინარეობისა და ვადების გათვალისწინებით. სწორედ ამ უკანასკნელი მიზეზის გამო მართლმსჯეულების კოდექსი ისეთი უმნიშვნელოვანესი საკითხის გადაწყვეტისას, როგორცაა აღკვეთის ღონისძიების, განსაკუთრებით, პატიმრობის შეფარდება და შეცვლა, არ მოითხოვს ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის სავალდებულო წესით მომზადებას. აღნიშნულის საპირისპიროდ, ანგარიშის მომზადებისა და გათვალისწინების სავალდებულოება მიზანშეწონილია, დადგინდეს მოსამართლის ინიციატივით პატიმრობის ძალაში დატოვების აუცილებლობის საკითხის განხილვისას, რა დროსაც ამკ-ით დადგენილი ვადა იძლევა ანგარიშის მომზადების შესაძლებლობას.

19. მნიშვნელოვანია, რომ ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის მომზადებას ყველა შემთხვევაში უზრუნველყოფდეს შესაბამისი უნარ-ჩვევების, კვალიფიკაციის მქონე სოციალური მუშაკი, რათა ანგარიშის მომზადება არ ატარებდეს ფორმალურ ხასიათს და არასრულყოფილად, არაკვალიფიციურად მოძიებულმა ინფორმაციამ საფრთხე არ შეუქმნას არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესის სათანადოდ განსაზღვრის პროცესს. შესაბამისად, მიზანშეწონილია, სახელმწიფომ უზრუნველყოს სოციალური მუშაკების დასაქმება პრობაციის ბიუროს იმ სამოქმედო ტერიტორიებზე, სადაც არ ხორციელდება სოციალური მუშაკის მომსახურება, რათა ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის მომზადება არ მოუწიოს პრობაციის ოფიცერს, როგორც ამას ითვალისწინებს დღეს მოქმედი რეგულაციები. გარდა ამისა, მიზანშეწონილია, სოციალურ მუშაკს გააჩნდეს შეფასების პროცესში სხვადასხვა დარგის პროფესიონალთა (პედაგოგი, ფსიქოლოგი, ექიმი, ფსიქიატრი და სხვ.) ჩართვის ვალდებულება, არასრულწლოვანსა და მის ოჯახთან ყოველგვარი შეთანხმების გარეშე, რადგან მხოლოდ არასრულწლოვანთან და მის ოჯახთან შეხვედრების წარმართვა ვერ უზრუნველყოფს სრულყოფილი და ობიექტური ინფორმაციის მიღებას. ამასთან, მნიშვნელოვანია, სოციალურ მუშაკს ინფორმაციის ჯეროვნად მოძიებისა და დამუშავებისათვის გააჩნდეს საკმარისი ვადა, აგრეთვე თავად განსაზღვრავდეს არასრულწლოვანთან და მის ოჯახთან შეხვედრების რაოდენობას კონკრეტული საქმის გარემოებების გათვალისწინებით. ზემოაღნიშნულის გარდა, სასჯელის დანიშვნის ეტაპზე ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის მომზადებისას, მიზანშეწონილია, არასრულწლოვანთან, მისი ოჯახის წევრებთან და მასთან დაკავშირებულ სოციალური გარემოს სხვა წარმომადგენლებთან ინტერვიუების სატელეფონო კავშირის გამოყენებით წარმართვის შესაძლებლობის არსებობა. საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და

განსაზღვრის პროცესის სათანადოდ წარმართვისა და საუკეთესო ინტერესებზე დაფუძნებული გადაწყვეტილების მიღების უზრუნველსაყოფად, საჭიროა სათანადო ცვლილებების განხორციელება „ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის მომზადების მეთოდოლოგიის, წესისა და სტანდარტის განსაზღვრის შესახებ“ საქართველოს იუსტიციის მინისტრის, საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრისა და საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის მინისტრის 2016 წლის 15 მარტის №132/№95/№23 ერთობლივი ბრძანებით დამტკიცებულ შესაბამის დანართებში.

20. მიზანშეწონილია, დაიხვეწოს ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის ფორმები და ყველა მათგანი სრულყოფილად ასახავდეს კონკრეტული არასრულწლოვნისათვის დამახასიათებელი როგორც რისკფაქტორებისა და საჭიროებების, ისე დამცავი, პოზიტიური ფაქტორების შესახებ არგუმენტირებულ დასკვნებს. ამასთან, მიზანშეწონილია, არასაპატიმრო სასჯელის აღსრულებისას შედგენილი ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის მსგავსად, მართლმსაჯულების განხორციელების ყველა მნიშვნელოვან ეტაპზე, განსაკუთრებით, სასჯელის დანიშვნისას შედგენილ ანგარიშში გათვალისწინებული იყოს როგორც საკუთარი თავისა და სხვისთვის ზიანის მიყენების, ისე ახალი დანაშაულის ჩადენის რისკის შეფასება. მართალია, დასკვნის სახით ჯამდება მართლსაწინააღმდეგო ქმედების ხელშემწყობი და მსგავსი ქმედებებისაგან დამცავი მნიშვნელოვანი შინაგანი და გარეგანი ფაქტორები, რაც იძლევა როგორც ზიანის რისკის განსაზღვრის, ისე ახალი დანაშაულის ჩადენის ალბათობის განსაზღვრის შესაძლებლობას, მაგრამ მნიშვნელოვანია ანგარიშში ამ ინფორმაციის ასახვის პირდაპირი მოთხოვნის არსებობა და, ამავდროულად, ქულათა სისტემის შემუშავება, რაც რისკის დონის განსაზღვრის უფრო ზუსტი საშუალებაა.

21. არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესის განსაზღვრა უნდა განხორციელდეს შეფასების შედეგების საფუძველზე. მნიშვნელოვანია, გადაწყვეტილების მიმღები პირის მიერ საკითხისადმი ყოველმხრივი, კომპლექსური მიდგომა და არასრულწლოვნის მომავლის პროგნოზირება, რაც გულისხმობს იმას, რომ არა მარტო გადაწყვეტილების მიღების მომენტში არსებული საუკეთესო ინტერესი უნდა იქნეს გათვალისწინებული, არამედ უნდა შეფასდეს არასრულწლოვნის სამომავლო ინტერესებიც და სწორედ ამის შემდეგ იქნეს მიღებული სათანადო გადაწყვეტილება. მნიშვნელოვანია, ეს ყოველივე განხორციელდეს იმის გათვალისწინებით, რომ საუკეთესო ინტერესის ტესტი გადაწყვეტილების მიმღები პირისაგან მოითხოვს არა ერთ-ერთი კარგი, არამედ კონკრეტული სიტუაციისათვის საუკეთესო შედეგის მიღებას.

გასათვალისწინებელია, რომ ისეთი შემთხვევებისათვის, როდესაც არსებობს სირთულე საუკეთესო ინტერესის განსაზღვრისა და შესაბამისად, სათანადო გადაწყვეტილების მიღების თვალსაზრისით, შესაძლოა გამოყენებულ იქნეს საუკეთესო ინტერესის ტესტის ალტერნატივები. კერძოდ, გადაწყვეტილების მიმღებმა პირმა უპირატესობა უნდა მიანიჭოს არასრულწლოვნისათვის ყველაზე ნაკლები ზიანის მომტანი გადაწყვეტილებას ან საუკეთესო ინტერესის განსაზღვრის ნეგატიური მეთოდის გამოყენებით, გამოირიცხოს ბავშვის

ინტერესებთან შეუთავსებელი ყველა ფაქტორი და გადაწყვეტილება ც სწორედ აღნიშნულის გათვალისწინებით უნდა იქნეს მიღებული.

კვლევაში ასახული მსჯელობის გათვალისწინებით, საუკეთესო ინტერესზე მორგებული გადაწყვეტილების მიღების მიზნით, რეკომენდირებულია, უპირველეს ყოვლისა, განხორციელდეს ყველა შესაძლო გადაწყვეტილების იდენტიფიცირება მათი სავარაუდო შედეგებისა და ამ შედეგთა დადგომის ალბათობის განჭვრეტით. საბოლოოდ, იმ შედეგს უნდა მიენიჭოს უპირატესობა, რომელიც ყველაზე მეტად ემსახურება არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დაცულობის უზრუნველყოფას.

22. კვლევის შედეგად, შეიძლება ითქვას, რომ მიუხედავად საუკეთესო ინტერესის ცნების განუსაზღვრელობისა და მისთვის დამახასიათებელი სუბიექტივიზმისა, იგი გადაწყვეტილების მიმღებ პირს არ აღჭურავს ფართო დისკრეციით. მნიშვნელოვანია, საუკეთესო ინტერესის განსაზღვრა ეფუძნებოდეს შეფასების შედეგებს, რომელიც, თავის მხრივ, ობიექტურ ინფორმაციას უნდა ემყარებოდეს ბავშვის ინდივიდუალური მახასიათებლების, გამოვლენილი რისკების, საჭიროებებისა და დამცავი ფაქტორების სახით. საუკეთესო ინტერესები საქართველოს კონსტიტუციის, ბავშვის უფლებათა კონვენციისა და მისი დამატებითი ოქმების, სხვა საერთაშორისო აქტების ძირითადი სულისკვეთების მიხედვითა და მათთან მჭიდრო კავშირში, ასევე ბავშვის საყოველთაოდ აღიარებული უფლებებისა და თავისუფლებების მხედველობაში მიღების პარალელურად უნდა განისაზღვროს. გარდა ამისა, საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის პროცედურის განხორციელება, რომელიც საკმაოდ რთულ, დროში გაჭიანურებულ და კომპლექსურ მიდგომას საჭიროებს, არ წარმოადგენს ვალდებულებას სისხლის სამართლის პროცესის ყველა სტადიაზე, არამედ აღნიშნული ვალდებულება არსებობს არასრულწლოვნის ცხოვრებაზე არსებითი გავლენის მქონე გადაწყვეტილებების მიღებისას. მსგავსი გადაწყვეტილებები კი, როგორც წესი, მიიღება სისხლის სამართლის პროცესის იმ სტადიებზე, რა დროსაც სავალდებულოა ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის მომზადება.

23. ნაშრომში განხილული საკითხებიდან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ საუკეთესო ინტერესის ცნება არის ყოვლისმომცველი, მავალდებულებელი და ევოლუციური ხასიათის, ასევე ახასიათებს განუსაზღვრელობა, სუბიექტივიზმი, დროსა და სივრცეზე დამოკიდებულება, მომავალზე ორიენტირება და მჭიდრო კავშირი ძირითად უფლებებთან.

24. კვლევის შედეგად გამოიკვეთა, რომ არასრულწლოვნის უფლება, იყოს მოსმენილი, როგორც არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დაცვის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი საპროცესო გარანტია, ერთი მხრივ, წარმოადგენს მეთოდოლოგიას საუკეთესო ინტერესების შესაფასებლად და განსაზღვრად, ხოლო, მეორე მხრივ, განიხილება, როგორც მიზანი, რადგან არასრულწლოვნის მიერ შეხედულებების გამოხატვის უზრუნველყოფა ყოველთვის მიიჩნევა არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესად, რაც გამოიხატება არასრულწლოვნის პერსონალური განვითარების, უკეთესი გადაწყვეტილებისა და შედეგების მიღების, არასრულწლოვნის დაცულობის უზრუნველყოფასა და მისთვის პასუხისმგებლობის გრძნობის ამაღლებაში. არასრულწლოვნის მიერ

მოსაზრებების გამოხატვის უფლებასა და საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობას ურთიერთშემავსებელი ფუნქცია გააჩნია. გასათვალისწინებელია, რომ მიუხედავად პროცესში აქტიური ჩართულობისა, გამოირიცხება არასრულწლოვნის პასუხისმგებლობა დამდგარ შედეგებთან მიმართებით.

პროცესში ქმედითი მონაწილეობის უფლების სათანადოდ რეალიზების მიზნით, აუცილებელია მართლმსაჯულების პროცესის არასრულწლოვნის გაგებისა და აღქმის უნარების შესაბამისად, ბავშვზე მორგებულ და არაფორმალურ გარემოში წარმართვა. ამ თვალსაზრისით, მიზანშეწონილია, ყველა რაიონულ თუ სააპელაციო სასამართლოში მოეწყოს ბავშვისათვის ადაპტირებული სასამართლო დარბაზი. ამასთან, გასათვალისწინებელია, რომ არასრულწლოვნის უფლება, იყოს მოსმენილი, პრაქტიკულად რეალიზდება ზეპირი მოსმენის მეშვეობით, რაც მოქმედი რეგულაციებიდან გამომდინარე გარანტირებულია სასამართლოში საქმის განხილვისას, თუმცა მიზანშეწონილია, ადგილობრივი საბჭოს შემთხვევაშიც განისაზღვროს გადაწყვეტილების მხოლოდ ზეპირი მოსმენით მიღების ვალდებულება.

25. არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დაცვის ერთ-ერთ საპროცესო გარანტიას წარმოადგენლობა განეკუთვნება. კანონიერ წარმომადგენელთა ჩართულობას პირდაპირი გავლენა გააჩნია საუკეთესო ინტერესების განსაზღვრის პროცესზე, რაც მათი მოსაზრებებისათვის სათანადო მნიშვნელობის მინიჭებაში გამოიხატება. თუმცა, ვინაიდან ბავშვის უფლებათა კონვენციის მე-5 მუხლი ყურადღებას ამახვილებს მშობელთა და სხვა კანონიერ წარმომადგენელთა პასუხისმგებლობაზე, უფლებებსა და მოვალეობებზე, ბავშვის „განვითარებადი უნარების“ შესაბამისად მართავდნენ და ხელმძღვანელობდნენ არასრულწლოვანს კონვენციით აღიარებული უფლებების განხორციელებაში, არასრულწლოვნის უნარების განვითარების შესაბამისად, კლებულობს მშობელთა როლი და არასრულწლოვნის მოსაზრებებს ენიჭება მეტი მნიშვნელობა. სწორედ ამგვარად შეიძლება დაბალანსდეს საუკეთესო ინტერესის განსაზღვრისას არასრულწლოვნისა და მისი კანონიერი წარმომადგენლის დაპირისპირებული შეხედულებები. რაც უფრო ნაკლებად განვითარებულია არასრულწლოვანი, მით მეტი მნიშვნელობა ენიჭება მშობლის მოსაზრებებს საუკეთესო ინტერესის განსაზღვრის პროცესში.

კვლევის შედეგად, შეიძლება ითქვას, რომ კანონიერი წარმომადგენლებისაგან განსხვავებით, პროცესში საპროცესო წარმომადგენლის ჩართულობა არ ემსახურება არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესს, ვინაიდან მას არ გააჩნია არასრულწლოვანთან ემოციური და სოციალური კავშირი, რის გამოც ვერ უზრუნველყოფს არასრულწლოვნის ემოციურ და ფსიქოლოგიურ მხარდაჭერას. ამავდროულად, მისი როლი არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების განსაზღვრის თვალსაზრისით ვერ იქნება ეფექტიანი. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია პროცესში კანონიერ წარმომადგენელთა და არა სხვა პირთა ჩართულობის მაქსიმალურად ხელშეწყობა, მით უფრო, რომ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსით კანონიერ წარმომადგენელთა წრე საკმაოდ გაფართოებულია. კანონიერი წარმომადგენლის საპროცესო წარმომადგენლით ჩანაცვლების თავიდან აცილების მიზნით, მიზანშეწონილია, ამკ-ის 50-ე მუხლის პირველი

ნაწილის „ა“ ქვეპუნქტში, ცვლილების განხორციელება და პროცესში მონაწილეობის მიზნით კანონიერი წარმომადგენლისათვის სამართალდამცავ ორგანოში გამოცხადებისათვის საკმარისი დროის განსაზღვრა ან მიზანშეწონილია, საპროცესო წარმომადგენლის დანიშვნა განხორციელდეს არა არასრულწლოვნის სამართალდამცავ ორგანოში მიყვანიდან ერთი საათის განმავლობაში კანონიერი წარმომადგენლის პროცესში მონაწილეობის შეუძლებლობის, არამედ ამ დროის განმავლობაში მასთან დაკავშირების შეუძლებლობის შემთხვევაში.

26. კვლევის შედეგად, დადგინდა, სსსკ-ის 44-ე მუხლის პირველი ნაწილი, რომლის თანახმად, ადვოკატს არ აქვს უფლება იმოქმედოს ბრალდებულის მითითების საწინააღმდეგოდ, ასევე არ აქვს ბრალდებულის ნების საწინააღმდეგოდ საჩივრის შეტანისა და მასზე უარის თქმის უფლება ბრალდებისა და სასჯელის ნაწილში, აგრეთვე ამკ-ის მე-10 მუხლის მე-2 ნაწილი, რომელიც მხოლოდ კანონიერი წარმომადგენლის წერილობითი თანხმობის შემთხვევაში ანიჭებს ადვოკატს არასრულწლოვნის ნებისაგან დამოუკიდებლად საჩივრის შეტანის ან მასზე უარის თქმის უფლებას, თუ ეს შეესაბამება არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებს, არ შეესაბამება ადვოკატის, როგორც არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დაცვის გარანტიის ფუნქციას. შესაბამისად, მიზანშეწონილია, ამკ-ის მე-10 მუხლის მე-2 ნაწილში ცვლილების განხორციელების მეშვეობით, აღდგეს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის ამოქმედებამდე სსსკ-ის 44-ე მუხლში არსებული რეგულაცია და ადვოკატს მიენიჭოს არასრულწლოვნისა და მისი კანონიერი წარმომადგენლის ნებისაგან დამოუკიდებლად საჩივრის შეტანისა ან მასზე უარის თქმის უფლება, მათ შორის, ბრალდებისა და სასჯელის ნაწილში, თუ ეს შეესაბამება არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესს, მით უფრო, იმ გარემოების გათვალისწინებით, რომ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების უპირატესად გათვალისწინება თავად ადვოკატის ვალდებულებაა.

27. მართლმსაჯულების პროცესის გაჭიანურების დაუშვებლობის, როგორც არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დაცვის ერთ-ერთი საპროცესო გარანტიის გათვალისწინებით, მიზანშეწონილია, ამკ-ის 55-ე მუხლის მე-3 ნაწილში ცვლილების განხორციელება, რომლის თანახმად, საკასაციო სასამართლოს მიერ შემაჯამებელი გადაწყვეტილების გამოტანის 3 თვიანი ვადის ათვლა დაიწყება არა საჩივრის დასაშვებად ცნობიდან, არამედ საქმის სასამართლოში შესვლის მომენტიდან. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ნაშრომში ასახული მსჯელობიდან გამომდინარე, მოქმედი რეგულაცია რეალურად არ ადგენს საკასაციო სასამართლოში არასრულწლოვნის საქმეზე შემაჯამებელი გადაწყვეტილების მისაღებად სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსისაგან განსხვავებულ ვადას. ასევე მიზანშეწონილია, არასრულწლოვნის საქმის პირველ ინსტანციაში განხილვის შემთხვევაშიც დადგინდეს შემჭიდროვებული ვადა, იმგვარად, რომ საფრთხე არ შეექმნას სამართლიანი სასამართლოს უფლების რეალიზებას.

28. მართლმსაჯულების პროცესის მწარმოებელ და პროცესის მონაწილე პირთა სპეციალიზაციის მნიშვნელოვან ხარვეზს წარმოადგენს ტრენინგების არაერთჯერადად და განგრძობადად ჩატარების ვალდებულების არარსებობა, რაც კითხვის ნიშნის ქვეშ აყენებს

სპეციალიზაციის ეფექტიანობას. შესაბამისად, მიზანშეწონილია, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მე-16 მუხლმა განსაზღვროს არასრულწლოვანთა პროცესის განმახორციელებელი და პროცესის მონაწილე პირების მიერ არასრულწლოვანთან ურთიერთობის მეთოდოლოგია და მასთან დაკავშირებულ სხვა საკითხებში სპეციალური სწავლების არაერთჯერადად და განგრძობადად გაეღის ვალდებულება. გარდა ამისა, არასრულწლოვანთა საქმეების მეტად ეფექტიანად წარმოების მიზნით, სასურველია, სპეციალიზებული პირები მუშაობდნენ მხოლოდ არასრულწლოვანთა საქმეებზე. ამ მხრივ, მიზანშეწონილია, თბილისის საქალაქო სასამართლოს მსგავსად, იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს გადაწყვეტილებით შეიქმნას ვიწრო სპეციალიზაცია არასრულწლოვანთა მიერ ჩადენილი დანაშაულის საქმეებზე ყველა იმ სასამართლოში, სადაც მოსამართლეთა რაოდენობა ამის შესაძლებლობას იძლევა. გარდა ამისა, მიზანშეწონილია, არასრულწლოვან მსჯავრდებულთა საქმეების განმხილველი ადგილობრივი საბჭოს შემთხვევაში სპეციალიზაციის მოთხოვნას აკმაყოფილებდნენ ადგილობრივი საბჭოს სხდომაზე დამსწრეთაგან გადაწყვეტილების მისაღებად საჭირო რაოდენობის წევრები, მათ შორის, თავმჯდომარე და არა არანაკლებ ერთი წევრი, როგორც ამას დღეს მოქმედი რეგულაცია ითვალისწინებს.

29. დასაბუთებულობის, როგორც საუკეთესო ინტერესების დაცვის საპროცესო გარანტიის გათვალისწინებით, მიზანშეწონილია, გადაწყვეტილება ასახავდეს არგუმენტაციას არა მხოლოდ პირის დამნაშავეობა-უდანაშაულობისა თუ დანიშნული სასჯელის სახისა და ზომის, არამედ საუკეთესო ინტერესების შეფასება-განსაზღვრისა და მისი პრიორიტეტულად გათვალისწინების შესახებ. აღნიშნული განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს საუკეთესო ინტერესის ცნების განუსაზღვრელობის პირობებში, რათა გამოირიცხოს გადაწყვეტილების მიღება პირთა მხრიდან თვითნებობის რისკები. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია, გადაწყვეტილება არ შემოიფარგლებოდეს მხოლოდ საუკეთესო ინტერესის ზოგადი განმარტებითა და საერთაშორისო სტანდარტებზე ასევე ზოგადი მითითებით, რაც გადაწყვეტილებების ანალიზის შედეგად რეალურ პრობლემას წარმოადგენს პრაქტიკაში, არამედ მოტივაცია ცხადად უნდა ასახავდეს ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშზე დამყარებულ მსჯელობასა და არასრულწლოვანთან დაკავშირებულ ყველა ფაქტობრივ გარემოებას, საუკეთესო ინტერესების შეფასებისას გამოვლენილ რელევანტურ ელემენტებს, მათ შინაარსსა და მნიშვნელობას, ასევე არსრულწლოვნის შეხედულებების გათვალისწინებულობის შემთხვევაში, სათანადო მიზეზებს. გარდა ამისა, კონფლიქტში მყოფ ინტერესთა არსებობის შემთხვევაში, მნიშვნელოვანია, სასამართლომ ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში იმსჯელოს ინტერესთა დაბალანსების საკითხზე და განაჩენში ცხადად წარმოჩინდეს დაპირისპირებულ ინტერესთა მნიშვნელობა. რაც უფრო მძიმეა დანაშაული, მით უფრო მწვავედ დგას მართლმსაჯულების ინტერესთა შორის ბალანსის დაცვის საკითხი და, შესაბამისად, მით უფრო მყარი არგუმენტაცია მოეთხოვება სასამართლოს. იმ საგამონაკლისო, ექსტრემალურ შემთხვევებში, როდესაც მიღებული გადაწყვეტილება ვერ პასუხობს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებს, აუცილებელია, შესაბამის საფუძვლებზე მითითება, იმის

წარმოსაჩენად, რომ მიუხედავად დამდგარი შედეგისა, არასრულწლოვნის ინტერესები უპირველესი განხილვის საგანი იყო. დასაბუთებულობა სარწმუნოდ უნდა წარმოაჩენდეს იმ მიზეზებს, რომელთა გამოც არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესი არ იქნა მიჩნეული სხვა ინტერესების დამძლე ფაქტორად.

30. ნაშრომში საუკეთესო ინტერესების დაცვის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს გარანტიად განხილულ იქნა გადაწყვეტილების გასაჩივრების მექანიზმის არსებობა. კვლევის შედეგად დადგინდა, რომ საუკეთესო ინტერესების შეფასებისა და განსაზღვრის პროცესში საპროცესო გარანტიების უგულვებელყოფა, შეფასების არაჯეროვნად განხორციელება, მცდარი ფაქტების გათვალისწინება და კონკურენტული გარემოებებისათვის გადაჭარბებული მნიშვნელობის მინიჭება შესაძლოა სწორედ სასჯელის სახესა და ზომაზე აისახოს, რა დროსაც განაჩენი ექვემდებარება გასაჩივრებას სასჯელის ნაწილში, როგორც უკანონო. თუმცა, გადაწყვეტილების შეცვლის თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანია, შეფასება მიეცეს არსებული დარღვევების გავლენას საუკეთესო ინტერესების სათანადოდ განსაზღვრასა და საბოლოო გადაწყვეტილებაზე. კერძოდ, რამდენად არსებითი ხასიათის იყო დარღვევა და მიიღებოდა თუ არა სხვაგვარი გადაწყვეტილება მისი არარსებობის პირობებში.

31. არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დაცვის უზრუნველსაყოფად განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ბავშვის უფლებრივ მდგომარეობაზე ზეგავლენის შეფასების მექანიზმს. ამ თვალსაზრისით, მიზანშეწონილია, სასამართლომ უზრუნველყოს კანონთან კონფლიქტში მყოფი პირის მიმართ მისაღები გადაწყვეტილების, ხოლო საკანონმდებლო და აღმასრულებელმა ხელისუფლებამ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების მარეგულირებელი კანონმდებლობისა და განსახორციელებელი პოლიტიკის შედეგების წინასწარ განჭვრეტა, არასრულწლოვნის უფლებებზე გავლენის პროგნოზირება, რაც უზრუნველყოფს ცდომილებათა დაშვებისა და არასასურველ შედეგთა დადგომის ალბათობის შემცირებას. გარდა ამისა, არსებული პრობლემების იდენტიფიცირების, სათანადო ცვლილებების განხორციელებისა და ხარვეზების აღმოფხვრის მიზნით, მიზანშეწონილია, ხორციელდებოდეს მონიტორინგი ინდივიდუალურ და ზოგად დონეზე, რაც გამოიხატება შესაბამისად, კანონთან კონფლიქტში მყოფი პირის მიმართ მიღებული გადაწყვეტილების, აგრეთვე არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების მარეგულირებელი კანონმდებლობისა და პოლიტიკის აღსრულებაზე დაკვირვებასა და დამდგარი შედეგების შეფასებაში. ზოგად დონეზე მონიტორინგის განხორციელებისა და, შესაბამისად, არსებული კანონმდებლობის, პოლიტიკის, ძირითადი მიდგომების ბავშვის უფლებებზე ზეგავლენის შეფასების ერთ-ერთი საუკეთესო საშუალებაა სასამართლო პროცესის მონიტორინგი. შესაბამისად, მიზანშეწონილია, ამკ-ის 29-ე მუხლს დაემატოს მე-4 ნაწილი, რომელიც დაადგენს არასრულწლოვნის საქმის სასამართლოში განხილვაზე მონიტორინგის განხორციელების შესაძლებლობას და განსაზღვრავს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს ვალდებულებას მონიტორინგის ჩატარების წესის შემუშავების უზრუნველსაყოფად, თუმცა ეს უკანასკნელი შესაძლოა თავად კოდექსმაც მოაწესრიგოს.

32. და ბოლოს, მიზანშეწონილია, ბავშვის საუკეთესო ინტერესებისათვის უპირატესობის მინიჭების უფლება აისახოს საქართველოს კონსტიტუციაში, რაც არასრულწლოვანთა უფლებების დაცვის თვალსაზრისით მყარი სამართლებრივი გარანტია იქნება.

ბიბლიოგრაფია

ქართულენოვანი სამეცნიერო ლიტერატურა

1. *ადამიანის უფლებები და სასჯელაღსრულების დაწესებულებები*, სახელმძღვანელო ადამიანის უფლებების საკითხებში სასჯელაღსრულების დაწესებულების თანამშრომლებისათვის, გაეროს ადამიანის უფლებათა უმაღლესი კომისრის ოფისი, ნიუ-იორკი, ქენედა, თარგმანი ანა გეგეჩკორი, რედ. რუსუდან მარგიშვილი, 2005.
2. *არსოშვილი გიორგი, მიქანაძე გივი, შალიკაშვილი მორის*, პრობაციის სამართალი, რედ. ნინო ჯავახიშვილი, ირაკლი სვანიძე, თბილისი, 2015.
3. *აქუბარდია ირინა, გოგ შელიძე რევაზ, ფაფიაშვილი ლალი, გოგნიაშვილი ნინო*, სისხლის სამართლის პროცესი, (ზოგადი ნაწილის ცალკეული ინსტიტუტები), მეორე გამოცემა, რედ. რევაზ გოგშელიძე, გამომცემლობა „სამართალი“, თბილისი, 2009.
4. *აქუბარდია ირინა*, მხარეთა თანასწორობა და მოსამართლის როლი შეჯიბრებით სამართალწარმოებაში, წიგნი: მზია ლეკვეიშვილი – 85, საიუბილეო კრებული, რედ. მაია ივანიძე, გამომცემლობა „იურისტების სამყარო“, თბილისი, 2014.
5. *აქუბარდია ირინა*, შეჯიბრებითობის ქართული მოდელის ზოგიერთი ასპექტი, „გერმანულ-ქართული სისხლის სამართლის ჟურნალი“, მე-2 გამოცემა, 2016.
6. *ბოხაშვილი ირინე, ბენიძე მიხეილ*, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების საკითხები, „სამართლის ჟურნალი“, №2, 2009.
7. *გაბარაევი იოსებ*, ადვოკატის თვალთ დანახული არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი, „სისხლის სამართლის აქტუალური საკითხები“, №1, 2017.
8. *გაბრიჩიძე გაგა*, თანაზომიერების პრინციპი ევროპის გაერთიანების სამართლის ძირითადი უფლებებისა და თავისუფლებების სფეროში, წიგნი: ადამიანის უფლებათა ევროპული სტანდარტები და მათი გავლენა საქართველოს კანონმდებლობასა და პრაქტიკაზე, სტატიათა კრებული, რედ. კონსტანტინე კორკელია, თბილისი, 2006.
9. *გაბუნია მიხეილ*, კრიმინოლოგიური შეხედულებანი სამართლიანობასა და სამართალზე, წიგნი: გურამ ნაჭყებია – 75, საიუბილეო კრებული, რედ. ნონა თოდუა, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, 2016.
10. *გამყრელიძე ოთარ*, სისხლისსამართლებრივი სასჯელის ცნება, „გერმანულ-ქართული სისხლის სამართლის ჟურნალი“, პირველი გამოცემა, 2016.

11. *გვერტაძე ნინო, კვაჭაძე მარინა, წიკლაური-ღამიხი ელიკო, გაბუნია მიხეილ*, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება: განრიდება და მედიაცია, გამომცემლობა „უნივერსალი“, თბილისი, 2012.

12. *გვერტაძე ნინო*, საპროცესო შეთანხმება – საქართველოში კანონმდებლობის ანალიზი, წიგნში: სისხლის სამართლის მეცნიერება ერთიანი ევროპული განვითარების პროცესში, სისხლის სამართლის სამეცნიერო სიმპოზიუმის კრებული, რედ. მერაბ ტურავა, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, 2013.

13. *გვერტაძე ნინო, ტურავა მერაბ*, სისხლის სამართლის საქმეებზე გადაწყვეტილებათა მიღების მეთოდოლოგია, რედ. ნინო ძიძიგური, საქართველოს მოსამართლეთა ასოციაცია, თბილისი, 2005.

14. *გიორგაძე ალექსანდრე*, არასრულწლოვანთა სასჯელის მიზანი (რა მიზანს ემსახურება სასჯელი?), წიგნში: არასრულწლოვანთა სასჯელისა და აღმზრდელობითი ხასიათის იძულებითი ღონისძიების შეფარდების პრობლემები (სტატიათა კრებული), რედ. მზია ლეკვეიშვილი, მორის შალიკაშვილი, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, 2011.

15. *გოგიაშვილი ნინო*, არასრულწლოვნის დაკითხვის თავისებურება, „სისხლის სამართლის აქტუალური საკითხები“, №1, 2017.

16. *გოთუა ზურაბ*, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი (სასჯელი), გამომცემლობა „საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის სახელმწიფოსა და სამართლის ინსტიტუტი“, თბილისი, 2001.

17. *გორგოძე მაკა*, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემის ზოგიერთი სადავო საკითხი, „მართლმსაჯულება და კანონი“, №1, 2018.

18. *გორგოძე მაკა*, იუვენალური იუსტიციის ორგანიზაციულ-სამართლებრივი მოდელები და ქართული არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ზოგიერთი პრობლემატური საკითხი ამ მოდელთა ჭრილში, „სისხლის სამართლის აქტუალური საკითხები“, №1, 2017.

19. *გოცირიძე ევა*, საქართველოს კონსტიტუციის მე-17 მუხლის კომენტარი, წიგნში: საქართველოს კონსტიტუციის კომენტარი, თავი მეორე, საქართველოს მოქალაქეობა, ადამიანის უფლებანი და ძირითადი თავისუფლებანი, ავტორთა კოლექტივი, რედ. პაატა ტურავა, ცირა ჯიშკარიანი-თევდორაძე, ვახტანგ უვანია, გამომც. შპს. „პეტიტი“, 2013.

20. *დვალაძე ირაკლი*, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, სასჯელის და დანაშაულის სხვა სისხლისსამართლებრივი შედეგები, რედ. გურამ ნაჭყებია, ლავრენტი მადლაკელიძე, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, 2013.

21. *ერემაძე ქეთევან*, ინტერესთა დაბალანსება დემოკრატიულ საზოგადოებაში, რედ. ჯონი ხეცურიანი, გიორგი პაპუაშვილი, კონსტანტინე ვარძელაშვილი, თბილისი, 2013.

22. *ვარძელაშვილი იოსებ*, არასრულწლოვნის მიმართ სასჯელის დანიშვნა (სასამართლო პრაქტიკის ანალიზი), წიგნში:

არასრულწლოვანთა კანონმდებლობის ანალიზი და სასამართლო პრაქტიკა, ივანიძე მ., თოდუა ნ., ვარძელაშვილი ი., მახარობლიძე თ., გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, 2017.

23. *ვარძელაშვილი იოსებ*, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის, როგორც არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის უმნიშვნელოვანესი პრინციპის მნიშვნელობა სასამართლო პრაქტიკაში, „სისხლის სამართლის აქტუალური საკითხები“, №1, 2017.

24. *ვარძელაშვილი იოსებ*, პირობითი მსჯავრის დანიშვნა და გაუქმება, წიგნში: გურამ ნაჭყებია – 75, საიუბილეო კრებული, რედ. ნონა თოდუა, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, 2016.

25. *ვარძელაშვილი იოსებ*, სასჯელის მიზნები, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, 2016.

26. *ვაჩეიშვილი ალექსანდრე*, სასჯელი და სოციალური დაცვის ღონისძიებანი, თბილისი, 1960.

27. *თევზაძე ლევან*, დასაბუთებული განაჩენი, როგორც ჯეროვანი მართლმსაჯულების აუცილებელი შემადგენელი ნაწილი, „მართლმსაჯულება და კანონი“, №4, 2018.

28. *თოდუა ნონა*, არასრულწლოვანთა სასჯელის დანიშვნის ზოგიერთი სადავო საკითხი, წიგნში: არასრულწლოვანთა კანონმდებლობის ანალიზი და სასამართლო პრაქტიკა, ივანიძე მ., თოდუა ნ., ვარძელაშვილი ი., მახარობლიძე თ., გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, 2017.

29. *თოდუა ნონა*, არასრულწლოვანთა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა, წიგნში: სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი (სახელმძღვანელო), მეორე გამოცემა, ავტორთა კოლექტივი, რედ. გურამ ნაჭყებია, ნონა თოდუა, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, 2016.

30. *თოდუა ნონა*, პირობითი მსჯავრი, წიგნში: სისხლის სამართლის კანონმდებლობის ლიბერალიზაციის ტენდენციები საქართველოში, ავტორთა კოლექტივი, რედ. ნონა თოდუა, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, 2016.

31. *თუმანიშვილი გიორგი*, აღდგენითი (რესტორაციული) მართლმსაჯულება და მისი განვითარების პერსპექტივა საქართველოში, წიგნში: სისხლის სამართლის მეცნიერება ერთიანი ევროპული განვითარების პროცესში, სისხლის სამართლის სამეცნიერო სიმპოზიუმის კრებული, რედ. მერაბ ტურავა, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, 2013.

32. *თუმანიშვილი გიორგი*, სისხლის სამართლის პროცესი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, რედ. გიორგი გიორგაძე, გამომცემლობა „იურისტების სამყარო“, თბილისი, 2014.

33. *თუმანიშვილი გიორგი*, შეჯიბრებითობის პრინციპი ბრალდებულის დაუსწრებლად სისხლის სამართლის საქმის არსებითი განხილვისას,

წიგნში: მზია ლეკვეიშვილი – 85, საიუბილეო კრებული, რედ. მზია ივანიძე, გამომცემლობა „იურისტების სამყარო“, თბილისი, 2014.

34. *ივანიძე მზია*, ალტერნატიული სასჯელები (შედარებითი ანალიზი), წიგნში: მზია ლეკვეიშვილი – 85, საიუბილეო კრებული, რედ. მზია ივანიძე, გამომცემლობა „იურისტების სამყარო“, თბილისი, 2014.

35. *ივანიძე მზია*, არასრულწლოვანი და მისი საუკეთესო ინტერესები, წიგნში: არასრულწლოვანთა კანონმდებლობის ანალიზი და სასამართლო პრაქტიკა, ივანიძე მ., თოდუა ნ., ვარძელაშვილი ი., მახარობლიძე თ., გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, 2017.

36. *ივანიძე მზია*, არასრულწლოვანთა მიმართ სასჯელის გამოყენების სასამართლო პრაქტიკა, წიგნში: არასრულწლოვანთა სასჯელისა და აღმზრდელობითი ხასიათის იძულებითი ღონისძიებების შეფარდების პრობლემები (სტატიათა კრებული), რედ. მზია ლეკვეიშვილი, მორის შალიკაშვილი, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, 2011.

37. *ივანიძე მზია*, სასჯელის შეფარდების ზოგადი საწყისები საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კანონმდებლობის მიხედვით, „სისხლის სამართლის აქტუალური საკითხები“, №1, 2017.

38. *ივანიძე მზია*, სისხლის სამართლის პოლიტიკა, წიგნში: სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი (სახელმძღვანელო), მეორე გამოცემა, ავტორთა კოლექტივი, გამომცემლობა „მერიდიანი“, რედ. გურამ ნაჭყებია, ნონა თოდუა, თბილისი, 2016.

39. *იზორია ლევან*, საქართველოს კონსტიტუციის 39-ე მუხლის კომენტარი, წიგნში: საქართველოს კონსტიტუციის კომენტარი, თავი მეორე, საქართველოს მოქალაქეობა, ადამიანის უფლებანი და ძირითადი თავისუფლებანი, ავტორთა კოლექტივი, რედ. პაატა ტურავა, ცირა ჯიშკარიანი-თევდორაძე, ვახტანგ შვანია, გამომც. შპს. „პეტიტი“, 2013.

40. *იმერლიშვილი ირინე*, არასრულწლოვანთა მიმართ აღკვეთის ღონისძიებების გამოყენების საკითხი ეროვნული კანონმდებლობის, სასამართლო პრაქტიკისა და ევროპული სტანდარტების ანალიზის მიხედვით, „მართლმსაჯულება და კანონი“, №1, 2018.

41. *იმერლიშვილი ირინე*, არასრულწლოვანთა უფლებები: საერთაშორისო დაცვა და საქართველოში არსებული მდგომარეობა, წიგნში: ადამიანის უფლებათა დაცვა, კონსტიტუციური რეფორმა და სამართლის უზენაესობა საქართველოში (სტატიათა კრებული), რედ. კონსტანტინე კორკელია, თბილისი, 2017.

42. *კავთუაშვილი ელენე*, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი – დასჯის თუ აღზრდის სამართალი?!, „სამართალი და მსოფლიო“, №4, თბილისი, 2016.

43. *კავთუაშვილი ელენე*, არასრულწლოვანთა მიმართ სამართალწარმოება ისტორიულ ჭრილში, „სამართალი და მსოფლიო“, №6, 2017.

44. *კავთუაშვილი ელენე*, კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვანი - ფსიქოლოგიურ, თეოლოგიურ, პედაგოგიურ და იურიდიულ ჭრილში, „მართლმსაჯულება და კანონი“, №4, 2016.

45. *კავთუაშვილი ელენე*, სისხლის სამართლის მართლმსაჯულება და მედია, „მართლმსაჯულება და კანონი“, №1, 2015.

46. *კავთუაშვილი ელენე*, სპეციალიზაცია არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პროცესში, „სამართალი და მსოფლიო“, №5, 2016.

47. *კობახიძე ირაკლი*, სამართლებრივი სახელმწიფოს პრინციპი, როგორც უშუალოდ მოქმედი სამართალი, „სამართლის ჟურნალი“, №1, 2013.

48. *კობალეიშვილი მათა*, იწვევს თუ არა საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 42-ე მუხლის 5¹ ნაწილის მოქმედება მშობლის სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას, „სამართლის ჟურნალი“, №1, 2013.

49. *კრიმინოლოგია და სამართლებრივი სისტემა საქართველოში*, რედ. გიორგი ღლონტი, თინათინ წერეთლის სახელმწიფოსა და სამართლის ინსტიტუტი, თბილისი, 2008.

50. *ლალიაშვილი თამარ*, ადვოკატის მიერ პროფესიული ფუნქციის შესრულება, დაცვის სტრატეგია და ბრალდებულის პირადი მითითებები, წიგნში: გურამ ნაჭყებია – 75, საიუბილეო კრებული, რედ. ნონა თოდუა, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, 2016.

51. *ლალიაშვილი თამარ*, საპროცესო შეთანხმების დამკვიდრებული პრაქტიკა და მისი აღმოფხვრის გზები, წიგნში: სისხლის სამართლის მეცნიერება ერთიანი ევროპული განვითარების პროცესში, სისხლის სამართლის სამეცნიერო სიმპოზიუმის კრებული, რედ. მერაბ ტურავა, გამომც. „მერიდიანი“, თბილისი, 2013.

52. *ლეკვეიშვილი მზია*, სასჯელის ინდივიდუალიზაცია, როგორც სასჯელის შეფარდების მნიშვნელოვანი პრინციპი, წიგნში: სისხლის სამართლის კანონმდებლობის ლიბერალიზაციის ტენდენციები საქართველოში, ავტორთა კოლექტივი, რედ. ნონა თოდუა, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, 2016.

53. *ლეკვეიშვილი მზია*, სასჯელის მიზნები და არასრულწლოვანთა სასჯელის დანიშნვის სპეციფიკა, წიგნში: არასრულწლოვანთა სასჯელისა და აღმზრდელობითი ხასიათის იძულებითი ღონისძიების შეფარდების პრობლემები (სტატიათა კრებული), რედ. მზია ლეკვეიშვილი, მორის შალიკაშვილი, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, 2011.

54. *ლეკვეიშვილი მზია*, სასჯელის მიზნები და სასჯელის შეფარდების სისხლისსამართლებრივი და კრიმინოლოგიური ასპექტები, „მართლმსაჯულება და კანონი“, №4, 2014.

55. *ლექვეიშვილი მზია*, სასჯელის ცნება და მიზნები, წიგნში: სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი (სახელმძღვანელო), მეორე გამოცემა, ავტორთა კოლექტივი, გამომცემლობა „მერიდიანი“, რედ. გურამ ნაჭყებია, ნონა თოდუა, თბილისი, 2016.

56. *მახარობლიძე თამარ*, არასრულწლოვანთა მიმართ ძალადობის ფორმები და მისგან დაცვის სამართლებრივი მექანიზმები, „სისხლის სამართლის აქტუალური საკითხები“, №2, 2017.

57. *მახარობლიძე თამარ*, ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის მნიშვნელობა არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში, „სისხლის სამართლის აქტუალური საკითხები“, №1, 2017.

58. *მახარობლიძე თამარ*, სასჯელები არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მიხედვით, წიგნში: არასრულწლოვანთა კანონმდებლობის ანალიზი და სასამართლო პრაქტიკა, ივანიძე მ., თოდუა ნ., ვარძელაშვილი ი., მახარობლიძე თ., გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, 2017.

59. *მახარობლიძე თამარ*, შინაპატიმრობა, როგორც საპატიმრო სასჯელის ახალი ალტერნატივა იუვენალურ იუსტიციაში, წიგნში: გურამ ნაჭყებია – 75, საიუბილეო კრებული, რედ. ნონა თოდუა, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, 2016.

60. *მესხი მარინა*, არასრულწლოვანი მსხვერპლის დაცვა და საერთაშორისო სტანდარტებით აღიარებული უფლებები, რომელთა გათვალისწინება აუცილებელია სამართალწარმოებისას (გაერთიანებული ერების სამოდელო კანონმდებლობის ანალიზის მიხედვით), „სისხლის სამართლის აქტუალური საკითხები“, №1, 2017.

61. *მიქანაძე გივი*, არასრულწლოვან, ქალ და უვადო თავისუფლებათა დაცვითი პატიმრებთან მოპყრობის თავისებურებანი, რედ. ეკატერინე ქირია, სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სასწავლო ცენტრის გამოცემა, თბილისი, 2008.

62. *მიქანაძე გივი*, პატიმრის პირობით ვადადვად გათავისუფლების უფლება – ევროპული გამოცდილება და საქართველოს რეალობა, წიგნში: ადამიანის უფლებათა დაცვა: მიღწევები და გამოწვევები, სტატიათა კრებული, რედ. კონსტანტინე კორკელია, თბილისი, 2012.

63. *მჭედლიშვილი-ჰედრიხი ქეთევან*, საპატიმრო სასჯელების ალტერნატივა საზღვარგარეთის ქვეყნებში, წიგნში: სისხლის სამართლის კანონმდებლობის ლიბერალიზაციის ტენდენციები საქართველოში, ავტორთა კოლექტივი, რედ. ნონა თოდუა, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, 2016.

64. *მჭედლიშვილი-ჰედრიხი ქეთევან*, სანქციები არასრულწლოვანთა სისხლის სამართალში გერმანიის კანონმდებლობის მიხედვით, წიგნში: არასრულწლოვანთა სასჯელისა და აღმზრდელობითი ხასიათის იძულებითი ღონისძიების შეფარდების პრობლემები (სტატიათა კრებული), რედ. მზია ლექვეიშვილი, მორის შალიკაშვილი, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, 2011.

65. *მჭედლიშვილი-ჰედრიხი ქეთევან*, შენიშვნები არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსზე, „სამართალი და მსოფლიო“, №2, 2015.

66. *მჭედლიშვილი-ჰედრიხი ქეთევან*, შინაპატიმრობა, როგორც თავისუფლების აღკვეთის ალტერნატივა არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში – ისტორიული, სამართლებრივი ასპექტები და დანიშვნის თავისებურება, „სისხლის სამართლის აქტუალური საკითხები“, №1, 2017.

67. *ნაჭყებია გურამ*, დანაშაულისა და სასჯელის შინაგანი ერთიანობის პრობლემა, წიგნში: მზია ლეკვეიშვილი – 85, საიუბილეო კრებული, რედ. მაია ივანიძე, გამომცემლობა „იურისტების სამყარო“, თბილისი, 2014.

68. *ნაჭყებია გურამ*, სასჯელის მიზნების საკანონმდებლო განსაზღვრებისა და თავისუფლების უვადოდ აღკვეთის მიმართების პრობლემა საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის მიხედვით (სისხლის სამართლის სფეროში ლიბერალური პოლიტიკის გამოვლენის ერთი ასპექტი), „მართლმსაჯულება და კანონი“, №2, 2013.

69. *ნაჭყებია გურამ*, საქართველოს სისხლის სამართლის პოლიტიკის ლიბერალიზაციის მეთოდოლოგიური პრობლემები, წიგნში: სისხლის სამართლის კანონმდებლობის ლიბერალიზაციის ტენდენციები საქართველოში, ავტორთა კოლექტივი, რედ. ნონა თოდუა, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, 2016.

70. *ნაჭყებია გურამ*, სისხლის სამართლის პრინციპები, წიგნში: სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი (სახელმძღვანელო), მეორე გამოცემა, ავტორთა კოლექტივი, გამომცემლობა „მერიდიანი“, რედ. გურამ ნაჭყებია, ნონა თოდუა, თბილისი, 2016.

71. *ნოვიცკი მარეკ, ფიალოვა ზუზანა*, ადამიანის უფლებების მონიტორინგი, რედ. ფრიდონ საყვარელიძე, მთარგმნელი ინწკირველი, ნ., კალანდარიშვილი, ნ., პაიჭაძე, დ., თურქია, ც., იმნაიშვილი, ვ., კორტავა, ტ., ჯაშიაშვილი, დ., განვითარებისა და თანამშრომლობის ცენტრი – პლურალიზმის ცენტრი, თბ. 2002.

72. *პრადელი ჯან*, შედარებითი სისხლის სამართალი, ქართული თარგმანი, მთარგმნელი ეკატერინე სუმბათაშვილი, რედ. თევდორე ნინიძე, გამომცემლობა „სანი“, 1999.

73. *საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის კომენტარი*, ავტორთა კოლექტივი, რედ. გიორგი გიორგაძე, თბილისი, 2015.

74. *სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, სახელმძღვანელო*, ავტორთა კოლექტივი, რედ. გურამ ნაჭყებია, ირაკლი დვალიძე, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, 2007.

75. *სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი*, ავტორთა კოლექტივი, რედ. გურამ ნაჭყებია, გიორგი ტყეშელიაძე, „თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა“, თბილისი, 2004.

76. **ტრექსელი შტეფან**, ადამიანის უფლებები სისხლის სამართლის პროცესში, თარგმანი ვანო გოგელია, ეკა ლომთათიძე, ეკა ქარცივაძე, თამთა ივანიშვილი, მალხაზ ნარინდოშვილი, რედ. კონსტანტინე ვარძელაშვილი, ლალი ფაფიაშვილი, მალხაზ ნარინდოშვილი, ნანა მჭედლიძე, გიორგი მელაძე, თბილისი, 2009.

77. **ტურავა მერაბ**, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მეცხრე გამოცემა, რედ. ლავრენტი მალღაკელიძე, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, 2013.

78. **უექსი რაიმონდ**, სამართლის ფილოსოფია, ძალიან მოკლე შესავალი, თარგმანი მერაბ ბაბუხაძია, რედ. იოსებ ბაჩიაშვილი, ქეთევან ქურდოვანიძე, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბილისი, 2012.

79. **ფაფიაშვილი ლალი**, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ზოგიერთი საკითხი, „საერთაშორისო სამართლის ჟურნალი“, №1, 2008.

80. **ქარუმიძე ვახტანგ, დარგალი ემა**, არასრულწლოვანი, დამნაშავეობა და მართლმსაჯულება, რედ. მამია დარჩია, გამომცემლობა „ობოლი მარგალიტი“, თბილისი, 1998.

81. **ქვრივიშვილი თათია**, არასრულწლოვნის პატიმრობა, როგორც უიდურესი ღონისძიება (ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოსა და საქართველოს სასამართლოების პრაქტიკის ანალიზი), „სისხლის სამართლის აქტუალური საკითხები“, №1, 2017.

82. **ყვარელაშვილი გივი**, არასრულწლოვან მსჯავრდებულთა ქცევის დეკრიმინალიზაციის პრობლემები (ზოგიერთი მოსაზრება პენიტენციარული სისტემის რეფორმის შესახებ), რედ. გიორგი თოდრია, დავით გეგეშიძე, ნოდარ როგავა, გამომცემლობა „ოპიზა“, თბილისი, 1996.

83. **შალიკაშვილი მორის**, ალტერნატიული სასჯელების კვლევა საქართველოში, წიგნში: მზია ლეკვეიშვილი – 85, საიუბილეო კრებული, რედ. მამია ივანიძე, გამომცემლობა „იურისტების სამყარო“, თბილისი, 2014.

84. **შალიკაშვილი მორის**, არასრულწლოვანთა განრიდების და მედიაციის პროგრამის სისხლისსამართლებრივი, კრიმინოლოგიური და ფსიქოლოგიური ასპექტები, თბილისი, 2013.

85. **შალიკაშვილი მორის, მიქანაძე გივი**, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების თავისებურებანი: არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კრიმინოლოგიური, სისხლისსამართლებრივი, პენიტენციური და საერთაშორისო სამართლებრივი საფუძვლები, თბილისი, 2011.

86. **შალიკაშვილი მორის**, არასრულწლოვანთა სასჯელისა და აღმზრდელობითი ზემოქმედების იძულებითი ღონისძიების სახეები, წიგნში: არასრულწლოვანთა სასჯელისა და აღმზრდელობითი ხასიათის იძულებითი ღონისძიების შეფარდების პრობლემები (სტატიათა კრებული), რედ. მზია ლეკვეიშვილი, მორის შალიკაშვილი, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, 2011.

87. *შალიკაშვილი მორის*, არასრულწლოვანთა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის კრიმინოლოგიური თავისებურებები, წიგნში: არასრულწლოვანთა სასჯელისა და აღმზრდელობითი ხასიათის იძულებითი ღონისძიების შეფარდების პრობლემები (სტატიათა კრებული), რედ. მზია ლეკვეიშვილი, მორის შალიკაშვილი, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, 2011.

88. *შალიკაშვილი მორის*, არასრულწლოვნის მიმართ აღკვეთის ღონისძიების სახით პატიმრობის გამოყენება ქართული სისხლის სამართლის მიხედვით, „გერმანულ-ქართული სისხლის სამართლის ჟურნალი“, მე-2 გამოცემა, 2016.

89. *შალიკაშვილი მორის*, ვიქტიმოლოგია - მეცნიერება დანაშაულის მსხვერპლის შესახებ, რედ. გიორგი თუმანიშვილი, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, 2011.

90. *შალიკაშვილი მორის*, კრიმინალური კარიერის ხელშეწყობის კრიმინოლოგიური ანალიზი (საზოგადოების როლი ადამიანის კრიმინალად ჩამოყალიბების პროცესში), „სამართლის ჟურნალი“, №1-2, 2010.

91. *შალიკაშვილი მორის*, კრიმინოლოგია, მეორე შევსებული და გადამუშავებული გამოცემა, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, 2011.

92. *შალიკაშვილი მორის*, კრიმინოლოგია (სახელმძღვანელო), მესამე შევსებული და გადამუშავებული გამოცემა, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, 2017.

93. *შალიკაშვილი მორის, მიქანაძე გივი*, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება (სახელმძღვანელო), მეორე გამოცემა, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, ფრაიბურგი, სტრასბურგი, 2016.

94. *შალიკაშვილი მორის, მიქანაძე გივი, ხასია მაია (ზოია)*, სასჯელადსრულების სამართალი (სახელმძღვანელო), გამომცემლობა „იურისტების სამყარო“, თბილისი, 2014.

95. *შალიკაშვილი მორის*, შენიშვნები არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსთან დაკავშირებით, „კრიმინოლოგიის ჟურნალი“, №1, 2016.

96. *შალიკაშვილი მორის, ჩიხლაძე დავით*, პირობით ვადამდე გასათავისუფლებელი მსჯავრდებულებისთვის რისკ-ფაქტორების შეფასების კრიმინოლოგიური ანალიზი, თბილისი, ბერლინი, 2013.

97. *შაჰოვიჩი ნევენა ვუჩკოვიჩ, დოეკი იააპ, ცერმატენი ჟან*, ბავშვის უფლებები საერთაშორისო სამართალში, თარგმანი რუსუდან ტულუში, თამარ ალექსიძე, რედ. ლევან ალექსიძე, ქეთევან ხუციშვილი, ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბილისი, 2015.

98. *შვაბე იურგენ*, გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებები, თარგმანი ეთერ ჩაჩანიძე, რედ.

კონსტანტინე კუბლაშვილი, თევდორე ნინიძე, ბესო ლოლაძე, ქეთევან ერემაძე, 2011.

99. *შევილაძე ხატია*, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობის პრინციპის არსი, „სამართლის ჟურნალი“, №2, 2016.

100. *შევილაძე ხატია*, პრობაციის სამსახურის როლი პირობით ვადამდე გათავისუფლებულ განსაკუთრებული კატეგორიის მსჯავრდებულთა მიმართ, „კრიმინოლოგიის ჟურნალი“, №1, 2016.

101. *ჩხეიძე ია*, სპეციალიზაციის სტანდარტი არასრულწლოვანთა ქართულ მართლმსაჯულებაში, „მართლმსაჯულება და კანონი“, №3, 2018.

102. *ცქიტიშვილი თემურ*, სასჯელის პროპორციულობა, წიგნში: სისხლის სამართლის კანონმდებლობის ლიბერალიზაციის ტენდენციები საქართველოში, ავტორთა კოლექტივი, რედ. ნონა თოდუა, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, 2016.

103. *ცქიტიშვილი თემურ*, სასჯელის შეფარდების საკითხისათვის, წიგნში: გურამ ნაჭყებია – 75, საიუბილეო კრებული, რედ. ნონა თოდუა, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, 2016.

104. *წულაია ზაურ*, კრიმინოლოგია (ზოგადი და კერძო ნაწილი), რედ. ლევან იზორია, გამომცემლობა „ინტელექტი“, თბილისი, 2005.

105. *ხაინდრავა ნინო, ბოხაშვილი ბესარიონ, ხიდაშელი თინათინ*, წინასწარი პატიმრობის შეფარდებასთან დაკავშირებული ადამიანის უფლებათა სასამართლოს ანალიზი, ფონდი “ღია საზოგადოება საქართველო“, 2010.

106. *ხასია მაია (ზოია)*, არასრულწლოვანთა სასჯელის მოხდის საერთაშორისო სტანდარტების ზოგადი მიმოხილვა, „სისხლის სამართლის აქტუალური საკითხები“, №1, 2017.

107. *ხერხეულიძე ირინე*, არასრულწლოვანთა დანაშაული და მისი გამომწვევი მიზეზები იუვენალური იუსტიციის სისტემებში, „სამართლის ჟურნალი“, №2, თბილისი, 2012.

108. *ხერხეულიძე ირინე*, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემაში არსებული პრევენციის დონეები და შერჩეული ინტერვენციის ეფექტურობა, „სისხლის სამართლის აქტუალური საკითხები“, №1, 2017.

109. *ხერხეულიძე ირინე*, არასრულწლოვანთა სასჯელის გამოყენების შედარებითი ანალიზი აშშ-სა და საქართველოში, წიგნში: არასრულწლოვანთა სასჯელისა და აღმზრდელობითი ხასიათის იძულებითი დონისძიების შეფარდების პრობლემები (სტატიათა კრებული), რედ. მზია ლეკვეიშვილი, მორის შალიკაშვილი, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, 2011.

110. *ხერხეულიძე ირინე*, პრობაციის ინსტიტუტი - არასრულწლოვან დამნაშავეთა რეინტეგრაციის უზრუნველყოფის ინსტრუმენტი (საქართველოსა და აშშ-ის სისხლისსამართლებრივი მიდგომის შედარებითი ანალიზი), წიგნში: მზია ლეკვეიშვილი – 85, საიუბილეო

კრებული, რედ. მაია ივანიძე, გამომცემლობა „იურისტების სამყარო“, თბილისი, 2014.

111. *ხერხეულიძე ირინე*, საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა – არასაპატიმრო სახის სასჯელთა შორის არასრულწლოვან დამნაშავეთა რესოციალიზაციის ერთ-ერთი საუკეთესო აგენტი, „მართლმსაჯულება და კანონი“, №2, თბილისი, 2011.

112. *ხუბუა გიორგი*, სამართლის თეორია, მეორე შევსებული და გადამუშავებული გამოცემა, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, 2015.

113. *ჯორბენაძე სერგი, ბახტაძე უშანგი, მაჭარაძე ზურაბ*, მედიასამართალი, რედ. სერგი ჯორბენაძე, დავით ბატონიშვილის სამართლის ინსტიტუტის გამომცემლობა, თბილისი, 2014.

114. *ჰამილტონი ქეროლინ*, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების საკანონმდებლო რეფორმის სახელმძღვანელო მითითებები, ბავშვთა სამართლებრივი ცენტრი და გაეროს ბავშვთა ფონდი, ბავშვთა დაცვის განყოფილება, ნიუ-იორკი, 2011.

115. *ჰეგერი მარტინ*, ადვერსალური და ინკვიზიციური ელემენტები ევროპული სახელმწიფოების სისხლის სამართლის პროცესის კანონმდებლობებში, როგორც სისხლის საპროცესო სამართლის ევროპეიზაციის გამოწვევა, „გერმანულ-ქართული სისხლის სამართლის ჟურნალი“, მე-2 გამოცემა, 2016.

უცხოენოვანი სამეცნიერო ლიტერატურა

1. *Abramson Bruce D.*, A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 2, The Right of Non-Discrimination, Edited by Andre Alen, Johan Vande Lanotte, Eugene Verhellen, Fiona Ang, Eva Berghmans, Mieke Verheyde, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, Boston, 2008.

2. *Albrecht Hans-Jörg*, Youth Justice in Germany, “Crime and Justice”, Vol. 31, 2004.

3. *Alston Philip, Gilmour-Walsh Bridget*, The Best Interests of The Child-Towards a Synthesis of Children’s Rights and Cultural Values, UNICEF, Innocenti Studies, 1996.

4. *Alston Philip*, The Best Interests Principle: Towards a Reconciliation of Culture and Human Rights, “International Journal of Law, Policy and the Family”, Vol. 8, Issue 1, 1994.

5. *Alston Philip*, The Legal Framework of the Convention on the Rights of the Child, “Human Rights Bulletin”, Geneva, 1992.

6. *Archard David*, Children, Adults, Best Interests and Rights, “Medical Law International”, Vol. 13, Issue 1, 2013.

7. **Archard David**, Children's Rights and Juvenile Justice, in: Youth Justice and Child Protection, Edited by Malcolm Hill, Andrew Lockyer, Fred Stone, Jessica Kingsley Publishers, London, Philadelphia, 2007.
8. **Archard David, Skivenes Marit**, Balancing a Child's Best Interests and a Child's Views, "The International Journal of Children's Rights", Martinus Nijhoff Publishers, Vol. 17, Issue 1, 2009.
9. **Arthur Raymond**, Protecting the Best Interests of the Child: A Comparative Analysis of the Youth Justice Systems in Ireland, England and Scotland, "International Journal of Children's Rights", No. 18, Issue 2, 2010.
10. **Ashworth Andrew, Horder Jeremy**, Principles of Criminal Law, 7th Edition, Oxford University Press, Oxford, 2013.
11. **Ashworth Andrew**, Sentencing and Criminal Justice, 5th Edition, Cambridge University Press, Cambridge, 2010.
12. **Awan Naila S.**, Balancing a Child's Right to Be Heard with Protective Measures Undertaken in "the Best Interests of the Child": Does the International Criminal Court Get it Right?, "Children's Legal Rights Journal", Vol. 35, Issue 6, 2015.
13. **Baillie Tam**, The Concept of the Best Interests of the Child from the Perspective of a Practitioner, in: The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice, Edited by Milka Sormunen, Council of Europe, 2016.
14. **Bala Nicholas, Carrington Peter J.**, Canada, in: International Handbook of Juvenile Justice, 2nd Edition, Edited by Scott H. Decker, Nerea Marteache, Springer, Switzerland, 2017.
15. **Bateman Tim**, England and Wales, in: International Handbook of Juvenile Justice, 2nd Edition, Edited by Scott H. Decker, Nerea Marteache, Springer, Switzerland, 2017.
16. **Beijer Annemarieke, Liefwaard Ton**, A Bermuda Triangle? Balancing Protection, Participation and Proof in Criminal Proceedings Affecting Child Victims and Witnesses, "Utrecht Law Review", Vol. 7, Issue 3, 2011.
17. **Beshir Fatma Hassan**, Article 3 of the Convention on the Rights of the Child, The Best Interests of the Child, Prepared for Public Policies and Child Rights Diploma, Course: Child Rights in Law, 2011-2012.
18. **Bishop Donna M., Decker Scott H.**, Punishment and Control: Juvenile Justice Reform in the USA, in: International Handbook of Juvenile Justice, Edited by Josine Junger-tas, Scott H. Decker, Springer, Utrecht, Arizona, 2006.
19. **Blumhardt Lisette**, In the Best Interests of the Child: Juvenile Justice or Adult Retribution, "University of Hawai'i Law review", Vol. 23, 2000.
20. **Bosisio Roberta**, Children's Right to Be Heard: What Children Think, "The International Journal of Children's Rights", Vol. 20, Issue 1, 2012.
21. **Bottoms Anthony, Dignan James**, Youth justice in Great Britain, "Crime and Justice", Vol. 31, 2004.

22. **Bottoms Anthony**, *The Divergent Development of Juvenile Justice Policy and Practice in England and Scotland*, in: *A Century of Juvenile Justice*, Edited by Margaret K. Rosenheim, Franklin E. Zimring, David S. Tanenhaus, Bernardine Dohrn, University of Chicago Press, Chicago, London, 2002.
23. **Bradley Trevor, Tauri Juan, Walter Reece**, *Demythologising Youth Justice in Aotearoa/New-Zealand*, in: *Comparative Youth Justice: Critical Issues*, Edited by John Muncie, Barry Goldson, SAGE Publications, London, Thousand Oaks, New Delhi, 2006.
24. **Bruckmuller Karin**, Austria, in: *International Handbook of Juvenile Justice*, 2nd Edition, Edited by Scott H. Decker, Nerea Marteache, Springer, Switzerland, 2017.
25. **Bulger Ralph, Rosie Dunn**, *My James: The Heart-rending Story of James Bulger by his Father*, Sidgwick & Jackson Publishing, London, 2013.
26. **Burman Michele, McVie Susan**, Scotland, in: *International Handbook of Juvenile Justice*, 2nd Edition, Edited by Scott H. Decker, Nerea Marteache, Springer, Switzerland, 2017.
27. **Cantwell Nigel**, *Are “Best Interests” A Pillar or a Problem for Implementing the Human Rights of Children?*, in: *The United Nations Convention on the Rights of the Child: Taking Stock After 25 Years and Looking Ahead*, Edited by Ton Liefwaard, Julia Sloth-Nielsen, Brill Nijhoff, Leiden, Boston, 2017.
28. **Cantwell Nigel**, *Are Children’s Rights Still Human?*, in: *The Human Rights of Children from Visions to Implementation*, Edited by Antonella Invernizzi, Jane Williams, Ashgate Publishing Limited, Swansea University, Wales, UK, 2011.
29. **Cantwell Nigel**, *The Best Interests of the Child in Intercountry Adoption*, UNICEF Office of Research, Florence, 2014.
30. **Cantwell Nigel**, *The Concept of the Best Interests of the Child: What Does it Add to Children’s Human Rights?*, in: *The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice*, Edited by Milka Sormunen, Council of Europe, 2016.
31. **Cervera Verónica Godoy, Loría Claudia Gamboa, Hernández Carlos Alberto Macedonio, Solís Lucely Martina Carballo**, *Treatment of Adolescents in Conflict with the Law: Towards the Reduction of Recidivism*, “US-China Law review”, Vol. 14, No. 10, 2017.
32. **Children’s Involvement in Criminal, Civil and Administrative Judicial Proceedings in 28 Member States of the EU**, Policy Brief, European Union, European Commission, Directorate-General for Justice and Consumers, 2015.
33. **Cipriani Don**, *Children’s Rights and the Minimum Age of Criminal Responsibility, A Global Perspective*, Edited by David Nelken, Ashgate Publishing, 2009.
34. **Clarke Elithabeth E.**, *Disrupting Injustice: Fifty Years Post Miranda and Gault: A Call to Action to Re-examine the Rights of Children in Conflict with the Law*, “South Dakota Law Review”, Vol. 62, No. 3, 2017.
35. **Cole George F., Smith Christopher E.**, *Criminal Justice in America*, 6th Edition, Edited by Carolyn Henderson Meier, Wadsworth Cengage Learning, Wadsworth, 2011.

36. *Cole George F., Smith Christopher E.*, The American System of Criminal Justice, 11th Edition, Edited by Carolyn Henderson Meier, Thomson Wadsworth, Wadsworth, 2007.
37. *Conward Cynthia*, The Juvenile Justice System: Not Necessarily in the Best Interests of Children, "New England Law Review", Vol. 33, Issue 1, 1998.
38. *Concluding Observations on the Fifth Periodic Report of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland*, Committee on the Rights of the Child, 12 July, 2016.
39. *Cras Steven*, The Directive on Procedural Safeguards for Children who Are Suspects or Accused Persons in Criminal Proceedings - Genesis and Descriptive Comments Relating to Selected Articles, "UECRIM (The European Criminal Law Associations' Forum)", Issue 2, 2016.
40. *Corriero Michael A.*, Judging Children as Children: A Proposal for a Juvenile Justice System, Temple University Press, Philadelphia, 2006.
41. *Dausab Yvonne*, The Best Interests of the Child, in: Children's Rights in Namibia, Edited by Oliver C. Ruppel, Publisher Macmillan Education Namibia, 2009.
42. *Degol Aron, Dinku Shimelis*, Notes on the Principle "Best Interest of the Child": Meaning, History and Its Place Under Ethiopian Law, "Mizan Law Review", Vol. 5, No. 2, 2011.
43. *De La Cuesta Jose Juis*, The New Spanish Penal System on Delinquency, in: Juvenile Law Violators, Human Rights and the Development of New Juvenile Justice Systems, Edited by Eric L. Jensen, Jorgen Jepsen, Hart Publishing, Oxford, Portland, 2006.
44. *Detrick Sharon*, A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Martinus Nijhoff Publishers, The Hague, Boston, London, 1999.
45. *De Vos Bernard*, Ethical Pointers and Framework for Taking Decisions in a Child's Best Interests – The Perspective of a Children's Ombudsman, in: The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice, Edited by Milka Sormunen, Council of Europe, 2016.
46. *Doek Jaap E.*, The Eighteenth Birthday of the Convention of Rights of the Child: Achievements and Challenges, "University of Michigan Journal of Law Reform", Vol. 41, Issue 1, 2007.
47. *Doob Antony N., Sprott Jane B.*, Youth Justice in Canada, "Crime and Justice", Vol. 31, 2004.
48. *Doob Anthony N., Tonry Michael*, Varieties of Youth Justice, "Crime and Justice", Vol. 31, 2004.
49. *Dugmore Paul*, Assessing Young People, Youth Justice and Social Work, Dugmore P., Pickford J., Edited by Jonathan Parker, Greta Bradley, Learning Matters Ltd, Glasgow, 2006.

50. *Dumortier Els, Christiaens Jenneke, Nuytiens An*, Belgium, in: International Handbook of Juvenile Justice, 2nd Edition, Edited by Scott H. Decker, Nerea Marteache, Springer, Switzerland, 2017.
51. *Düinkel Frieder, Heinz Wolfgang*, Germany, in: International Handbook of Juvenile Justice, 2nd Edition, Edited by Scott H. Decker, Nerea Marteache, Springer, Switzerland, 2017.
52. *Düinkel Frieder*, Juvenile Justice in Germany: Between Welfare and Justice, in: International Handbook of Juvenile Justice, Edited by Josine Junger-tas, Scott H. Decker, Springer, Utrecht, Arizona, 2006.
53. *Düinkel Frieder*, Juvenile Justice Systems in Europe – Reform Developments Between Justice, Welfare and “New Punitiveness”, “Kriminologijos Studijos”, Vol. 1, 2014.
54. *Düinkel Frieder*, Youth Justice in Germany, Oxford University Press, 2015.
55. *Eekelaar John*, Beyond the Welfare Principle, “Child and Family Law Quarterly”, Vol. 14, No. 3, 2002.
56. *Eekelaar John*, The Best Interests of the Child and the Child’s Wishes: The Role of Dynamic Self-Determinism, “International Journal of Law and the Family”, Vol. 8, Issue 1, 1994.
57. *Eklund Hans*, Article 12 of the “UN’s Convention on the Rights of the Child” and the Procedural Status of Children in Sweden, in: Procedural Law: Court Administrations, Publisher Scandinavian Studies in Law, Edited by Peter Wahlgren, Stockholm, 2007.
58. *Elliston Sarah*, The Best Interests of the Child in Healthcare, Edited by Sheila M.A. Mclean, Routledge Cavendish Publishing, London, New-York, 2007.
59. *Elster Jon*, Solomonic Judgments: Against the Best Interests of the Child, “The University of Chicago Law review”, Vol. 54, No. 1, 1987.
60. *Emelonye Uchenna*, Proportionality and Best Interests: Calibrating the Twin Pillars of Child Justice in Nigeria, Doctoral Thesis, University of Helsinki, Helsinki, 2014.
61. *Farrington David P., Loeber Rolf, Ttofi Maria M.*, Risk and Protective Factors for Offending, The Oxford handbook of Crime Prevention, Edited by Brandon C. Welsh, David P. Farrington, Oxford University Press, Oxford, 2012.
62. *Faulkner David*, Crime, State and Citizen: A Field Full of Folk, 2nd Edition, Published by Waterside Press, 2006.
63. *Fergus Denise*, I Let Him Go: A Mother’s Heartbreaking True Story of the Murder that Shocked the World, Blink Publishing, London, 2018.
64. *Fernandez-Molina Esther, Beneitez Maria Jose Bernuz, Bartolome-Gutierrez Raquel*, Spain, in: International Handbook of Juvenile Justice, 2nd Edition, Edited by Scott H. Decker, Nerea Marteache, Springer, Switzerland, 2017.

65. **Field Handbook** for the Implementation of UNHCR BID Guidelines, United Nations High Commissioner for Refugees, 2011.
66. **Fierens Jacques**, Alpha Ursae Minoris – The North Star and the Child’s Best Interests Among Competing Interests, in: The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice, Edited by Milka Sormunen, Council of Europe, 2016.
67. **Follesdal Andreas**, John Rawls’ Theory of Justice as Fairness, in: Philosophy of Justice, Series: Contemporary Philosophy: A New Survey, Vol. 12, Edited by Guttorm Fløistad, Springer, Oslo, 2015.
68. **Foster Charles, Herring Jonathan**, Altruism, Welfare and the Law, Springer, Heidelberg, New-York, Dordrecht, London, 2015.
69. **Freeman Michael**, A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 3, Best Interests of the Child, Edited by André Alen, Johan Vande Lanotte, Eugeen Verhellen, Fiona Ang, Eva Berghmans and Mieke Verheyde, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, Boston, 2007.
70. **Freeman Michael**, The Value and Values of Children’s Rights, The Human Rights of Children from Visions to Implementation, Edited by Antonella Invernizzi, Jane Williams, Swansea University, Wales, UK, Ashgate Publishing Limited, 2011.
71. **Freeman Michael D.A.**, Upholding the Dignity and Best Interest of Children: International Law and the Corporal Punishment of Children, “Law and Contemporary Problems”, Vol. 7, No. 2, 2010.
72. **Friðriksdóttir Hrefna**, Relational Representation: The Empowerment of Children in Justice Systems, in: Child-Friendly Justice: A Quarter of a Century of the UN Convention on the Rights of the Child, Edited by Said Madmoudi, Pernila Leviner, Anna Kaldal, Katrin Lainpelto, Brill Nijhoff, Leiden, Boston, 2015.
73. **Funderburk Carl**, Best Interests of the Child Should not Be an Ambiguous Term, “Children’s Legal Rights Journal”, Vol. 33, Issue 2, 2013.
74. **Gelsthorpe Loraine, Kemp Vicky**, Comparative Juvenile justice: England and Wales, in: Juvenile Justice Systems: International Perspectives, 2nd Edition, Edited by John A. Winterdyk, Canadian Scholars’ Press, Toronto, 2002.
75. **Ghiletschi Valeriu**, The Best Interests of the Child in Removal Decisions – A Parliamentary Perspective, in: The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice, Edited by Milka Sormunen, Council of Europe, 2016.
76. **Goldson Barry, Muncie John**, Towards a Global “Child Friendly” Juvenile Justice?, “Crime and Justice”, Vol. 40, Issue 1, 2012.
77. **Goldstein Joseph, Freud Anna, Solnit Albert J.**, Beyond the Best Interests of the Child, New Edition with Epilogue, The Free Press, New-York, 1984.
78. **Graham John, Moore Colleen**, Beyond Welfare Versus Justice: Juvenile Justice in England and Wales, in: International Handbook of Juvenile Justice, Edited by Josine Junger-tas, Scott H. Decker, Springer, Utrecht, Arizona, 2006.

79. **Grgic Aida**, Jurisprudence of the European Court of Human Rights on the Best Interests of the Child in Family Affairs, in: *The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice*, Edited by Milka Sormunen, Council of Europe, 2016.

80. **Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on Child-Friendly Justice**, Explanatory Memorandum, Adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe, Council of Europe Publishing, 17 November, 2010.

81. **Hainsworth Jana**, The Best Interests of the Child and Current Challenges Civil Society Faces, in: *The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice*, Edited by Milka Sormunen, Council of Europe, 2016.

82. **Hamilton Carolyn, Harvey Rachel**, The Role of Public Opinion of International Juvenile Justice Standards, “The International Journal of Children’s Rights”, Vol. 11, Issue 4.

83. **Hammarberg Thomas**, The Principle of the Best Interests of the Child - What it Means and What it Demands from Adults, Lecture, Commissioner for Human Rights, Council of Europe, CommDH/Speech(2008)10, Warsaw, 30 May, 2008.

84. **Handbook for Professionals and Policymakers on Justice in Matters Involving Child Victims and Witnesses of Crime**, United Nations Office on Drugs and Crime, New-York, 2009.

85. **Hatt Anne-Catherine, Melo Eduardo, Ngugi Lynn, Suvilaakso Tanja, Totland Thea, Van Der Huls Ing-Britt, Vega Rosana, Zug Katja**, Protecting the Rights of Children in Conflict with the Law, Research on Alternatives to the Deprivation of Liberty in Eight Countries, University of Fribourg, Geneva, 2008.

86. **Hazel Neal**, Cross-National Comparison of Youth Justice, Report for the Youth Justice Board of England and Wales, 2008.

87. **Heinrich Bernd, Kherkheulidze Irine**, Perfection of the Trends in Juvenile Justice Systems: On the Basis of Comparison of German, Georgian and the U.S. Juvenile Law, “Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik”, Berlin, Tbilisi, 2014.

88. **Herring Jonathan**, farewell Welfare? “Journal of Social Welfare and family Law”, Vol. 27, No. 2, 2005.

89. **Hess karen M.**, Juvenile Justice, 5th Edition, Edited by Carolyn Henderson Meier, Wadsworth Cengage Learning, Wadsworth, 2009.

90. **Hirschelmann Astrid**, Children’s Perspectives Concerning Imprisonment: Setting Up a Self-Expression Group of Children with Imprisoned Parents or Other Relatives, in: *The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice*, Edited by Milka Sormunen, Council of Europe, 2016.

91. **Hodgkin Rachel, Newell Peter**, Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child, 3rd Edition, UNICEF, United Nations Children’s Fund, Geneva, 2007.

92. **Hoge Robert D.**, Assessment in Juvenile Justice Systems, Treating the Juvenile Offender, Edited by Robert D. Hoge, Nancy G. Guerra, Paul Boxer, The Guilford Press, New-York, London, 2008.
93. **Hoge Robert D.**, The Juvenile Offender: Theory, Research and Application, Edited by Richard M. Lerner, Springer Science+Business Media, New-York, 2001.
94. **Holm Soren, Edgar Andrew**, Best Interest: A Philosophical Critique, “Health Care Analysis Journal”, Vol. 16, issue 3, 2008.
95. **Howe R. Brian, Katherine Covell**, Education in the Best Interests of the Child: A Children’s Rights Perspective on Closing the Achievement Gap, University of Toronto Press, Toronto, Buffalo, London, 2013.
96. **Hudson David L.**, Juvenile Justice, Edited by Alan Marzilli, Chelsea House Publishers, New-York, 2010.
97. **Jensdottir Regina**, The Concept of the Child’s Best Interests in the Work of the Council of Europe, in: The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice, Edited by Milka Sormunen, Council of Europe, 2016.
98. **Jensen Eric L.**, An Historical Overview of the American Juvenile Justice System, in: Juvenile Law Vilators, Human Rights and the Development of New Juvenile Justice Systems, Edited by Eric L. Jensen, Jorgen Jepsen, Hart Publishing, Oxford, Portland, 2006.
99. **Jensen Eric L., Jepsen Jorgen**, Juvenile Law Vilators, Human Rights and the Development of New Juvenile Justice Systems, Edited by Eric L. Jensen, Jorgen Jepsen, Hart Publishing, Oxford, Portland, 2006.
100. **Jewkes Yvonne**, Media and Crime, Sage Publications, London, Thousand Oaks, New Deli, 2004.
101. **Joyce Peter**, Criminology: A Complete Introduction, Publisher Hodder & Stoughton, London, 2012.
102. **Junger-Tas Josine**, Trends in International Juvenile Justice: What Conclusions Can Be Drawn?, in: International Handbook of Juvenile Justice, Edited by Josine Junger-tas, Scott H. Decker, Springer, Utrecht, Arizona, 2006.
103. **Junger-tas Josine**, Youth Justice in Netherlands, “Crime and Justice”, Vol. 31, 2004.
104. **Justice in Matters Involving Children in Conflict with the Law, Model Law on Juvenile Justice and Related Commentary**, United Nations Office on Drugs and Crime, New York, 2013.
105. **Kalverboer Margrite**, How to Assess and Determine the Best Interests of the Child from a Perspective of Child Development and Child-rearing, in: The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice, Edited by Milka Sormunen, Council of Europe, 2016.

106. **Khazova Olga**, Interpreting and Applying the Best Interests of the Child: The Main Challenges, in: The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice, Edited by Milka Sormunen, Council of Europe, 2016.

107. **Kilkelly Ursula**, Advancing the Rights of Young People in Juvenile Justice: The Impact of Juvenile Law Center, “Temple Law Review”, Vol. 88, No. 4, 2016.

108. **Kilkelly Ursula**, The Best Interests of the Child: A Gateway to Children’s Rights? in: Implementing Article 3 of the United Nations Convention on the Rights of the Child: Best Interests, Welfare and Well-being, Edited by Elaine E. Sutherland, Lesley-Anne Barnes Macfarlane, Cambridge University Press, 2016.

109. **Kilkelly Ursula**, The Best of Both Worlds for Children’s Rights? Interpreting the European Convention on Human Rights in the Light of the UN Convention on the Rights of the Child, “Human Rights Quarterly”, Vol. 23, No. 2, 2001.

110. **Kilkelly Ursula**, The CRC in Litigating Under the ECHR, The CRC and the ECHR: The Contribution of the European Court of Human Rights to the Implementation of Article 12 of the CRC, in: Litigating the Rights of the Child: The UN Convention on the Rights of the Child in Domestic and International Jurisprudence, Edited by Ton Liefwaard, Jaap E. Doek, Springer, New-York, London, 2015.

111. **Kilkelly Ursula**, Using the Convention on the Rights of the Child in Law and Policy: Two Ways to Improve Compliance, in: The Human Rights of Children from Visions to Implementation, Edited by Antonella Invernizzi, Jane Williams, Ashgate Publishing Limited, Swansea University, Wales, UK, 2011.

112. **Kirby Perpetua, Bryson Sara**, Measuring the Magic? Evaluating and Researching Young People’s Participation in Public Decision Making, Published by Carnegie Young People Initiative, London, 2002.

113. **Kohm Lynne Marie**, Tracing the Foundations of the Best Interests of the Child Standard in American Jurisprudence, “Journal of Law and Family Studies”, Vol. 10, 2, 2008.

114. **Kränzl-Nagl Renate, Zartler Ulrike**, Children’s Participation in School and Community - European Perspectives, in: A Handbook of Children and Young People’s Participation: Perspectives from Theory and Practice, Edited by Barry Percy-Smith and Nigel Thomas, Publisher Routledge, London, New-York, 2010.

115. **Krappman Lothar**, The Weight of the Child’s view (Article 12 of the Convention on the Rights of the Child), “International Journal of Children’s Rights”, Vol. 18, Issue 4, 2010.

116. **Kratcoski Peter C.**, Juvenile Justice Administration, CRC Press, Taylor and Francis Group, Boca Raton, London, New-York, 2012.

117. **Kupchik Aaron**, Judging Juveniles: Prosecuting Adolescents in Adult and Juvenile Courts, New-York University Press, New-York, London, 2006.

118. **Lansdown Gerison**, Best interests of the Child and the Right to Be Heard, in: The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice, Edited by Milka Sormunen, Council of Europe, 2016.

119. **Lansdown Gerison**, Every Child's Right to Be Heard, A Resource Guide on the UN Committee on the Rights of the Child General Comment No.12, UNICEF, Save the Children UK, 2011.

120. **Lansdown Gerison**, The Evolving Capacities of the Child, United Nations Children's Fund, UNICEF, Florence, 2005.

121. **Lappi-Seppala Tapio**, Nordic Youth Justice, "Crime and Justice", Vol. 40, No. 1, 2011.

122. **Legislative History of the Convention on the rights of the child**, Vol. 1, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, New York, Geneva, 2007.

123. **Liefgaard Ton**, Child-Friendly Justice: Protection and Participation of Children in the Justice System, "Temple Law Review", Vol. 88, No.4, 2016.

124. **Limbeek Manuela, Bruning Marielle**, The Netherlands: Two Decades of the CRC in Dutch Case Law, in: Litigating the Rights of the Child: The UN Convention on the Rights of the Child in Domestic and International Jurisprudence, Edited by Ton Liefgaard, Jaap E. Doek, Springer, New-York, London, 2015.

125. **Llorens Jorge Cardona**, Presentation of General Comment No.14: Strengthens and Limitations, Points of Consensus and Dissent Emerging in its Drafting, in: The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice, Edited by Milka Sormunen, Council of Europe, 2016.

126. **Lücker-Babel Marie-Françoise**, The Right of the Child to Express Views and to Be Heard: An Attempt to Interpret Article 12 of the UN Convention on the Rights of the Child, "The International Journal of Children's Rights", Vol. 3, Issue 3-4, 1995.

127. **Lundy Laura**, "Voice" is not Enough: Conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child, "British Educational Research Journal", Vol. 33, No. 6, 2007.

128. **Manco Eva**, Protecting the Child's Right to Participate in Criminal Justice Proceedings, "Amsterdam Law Forum", Vol. 8, No.1, 2016.

129. **Manco Eva**, The United Nation Convention on the Rights of the Child: Are Children "In Conflict with Law" Really Protected? A Case Study of Republic of Albania's Juvenile Justice System, PhD Thesis, University of Sheffield, 2013.

130. **Martins Cristina**, How Can We Ensure that the Best Interests of the Child Are a Primary Consideration in Social Work?, in: The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice, Edited by Milka Sormunen, Council of Europe, 2016.

131. **Mnookin Robert H.**, Child-Custody Adjudication: Judicial Functions in the Face of Indeterminacy, "Law and Contemporary Problems", Vol. 39, No. 3, 1975.

132. **Molan Mike, Lanser Denis, Bloy Duncan**, Bloy and Parry's Principles of Criminal Law, 4th Edition, Edited by Paul Dobson, Nigel Gravells, Phillip Kenny, Richard Kidner, Cavendish Publishing Limited, London, Sydney, 2000.

133. **Morgan Rod, Newburn Tim**, Youth Crime and Justice: Rediscovering Devolution, Discretion and Diversion, in: The Oxford Handbook of Criminology, 5th Edition, Edited by Mike Maguire, Rod Morgan, Robert Reiner, Oxford University Press, 2012.
134. **Mower A. Glenn**, The Convention on the Rights of the Child: International Law Support for Children, Greenwood Publishing Group, Westport, London, 1997.
135. **Moyo Admar.**, Reconceptualising the “Paramountcy Principle”: Beyond the Individualistic Construction of the Best Interests of the Child, “African Human Rights Law Journal”, Vol. 12, No. 1, 2012.
136. **Muncie John, Goldson Barry**, States of Transition: Convergence and Diversity in International Youth Justice, in: Comparative Youth Justice: Critical Issues, Edited by John Muncie, Barry Goldson, SAGE Publications, London, Thousand Oaks, New Delhi, 2006.
137. **Myers David L.**, Excusing Violent Youths from Juvenile Court, The Effectiveness of Legislative Waiver, Edited by Marilyn McShane, Frank P. Williams III, LFB Scholarly Publishing LLC, New York, 2001.
138. **Ng Guat Tin**, The Rights of the Child and The Best Interests of the Child, “Asia Pacific Journal of Social Work and Development”, Vol.15, No. 2, 2005.
139. **Nyaman Johanna**, What is the Input by Children and Young People in Implementing their Best Interests?, in: The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice, Edited by Milka Sormunen, Council of Europe, 2016.
140. **Odhiambo Odongo Godfrey**, The Domestication of International Law Standards on the Rights of the Child with Specific Reference to Juvenile Justice in the African Context, A Thesis Submitted in Fulfillment of the Requirements for the Degree of Law in the Faculty of law of the University of Western Cape, South Africa, 18 October, 2005.
141. **O’Mahony David, Campbell Catriona**, Mainstreaming Restorative Justice for Young Offender Through Youth Conferencing: The Experience of Northern Ireland, in: International Handbook of Juvenile Justice, Edited by Josine Junger-tas, Scott H. Decker, Springer, Utrecht, Arizona, 2006.
142. **Op De Beeck Hanne, Herbots katrin, Lembrechts Sara, Willems Nele**, Children’s Best Interests Between Theory and Practice: A Discussion of Commonly Encountered Tensions and Possible Solutions Based on International Best Interests Practices and Policy Strategies Since 2004, Study of Children’s Rights Knowledge Centre by the Division for Youth of the Flemish Government, 2014.
143. **Op De Beeck Hanne**, Monitoring Best-Interests Decisions – Can Systems Developed for Monitoring Return Decisions Serve as an Inspiration for Other Domains?, in: The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice, Edited by Milka Sormunen, Council of Europe, 2016.
144. **Otieno Osoro Nick**, Best Interests Principle Guidelines in the Trial Process: An Analysis of the Criminal Justice System in Kenya, Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements of the Master of Laws Degree of the University of Nairobi, 2015.

145. **Parker Stephen**, *The Best Interests of the Child – Principles and Problems*, “International Journal of Law and Family”, Vol. 8, Issue 1, 1994.
146. **Pickford Jane**, *The Development of Youth Justice Philosophies, Laws and Policies*, in: *Youth Justice and Social Work*, Paul Dugmore, Jane Pickford, Edited by Jonathan Parker, Greta Bradley, Learning Matters Ltd, Glasgow, 2006.
147. **Piper Christine**, *Assumptions About Children’s Best Interests*, “Journal of Social Welfare and Family Law”, Vol. 22, Issue 3, 2000.
148. **Pratt John**, *Welfare and Justice: Incompatible Philosophies*, in: *Juvenile justice: Debating the issues*, Edited by Fay Gale, Ngaire Naffine & Joy Wundersitz, Publisher Allen & Unwin, Sydney, 1993.
149. **Rap-Leurs Stephanie Elaine**, *The Participation of Juvenile Defendants in the Youth Court: A Comparative Study of Juvenile Justice Procedures in Europe*, Utrecht University, 2013.
150. **Rap Stephanie**, *A Children’s Rights Perspective on the Participation of Juvenile Defendants in the Youth Court*, “International Journal of Children’s Rights”, Vol. 24, Issue 1, 2016.
151. **Reece Helen**, *The Paramountcy Principle: Consensus or Construct?* “Current Legal Problems”, Vol. 49, Issue 1, 1996.
152. **Report of the Working Group on a Draft Convention on the Rights of the Child**, United Nations, Economic and Social Council, E/CN.4/1989/48, 2 March, 1989, Para. 118, ob. <<http://hr-travaux.law.virginia.edu/document/crc/ecn4198948/nid-139>>, [15.05.2019].
153. **Riggsby Andrew M.**, *Roman Law and the Legal World of the Romans*, Cambridge University Press, 2010.
154. **Roberts Julian V., Hough Mike**, *Understanding Public Attitudes to Criminal Justice*, Edited by Mike Maguire, Open University Press, New-York, 2005.
155. **Roberts Julian V.**, *Public Opinion and Youth Crime*, “Crime and Justice”, Vol. 31, 2004.
156. **Roberts Julian V.**, *Public Opinion, Crime and Criminal Justice*, “Crime and Justice”, Vol. 16, 1992.
157. **Roberts Julian V., Stalans Loretta J., Indermaur David, Hough Mike**, *Penal Populism and Public Opinion: Lessons from Five Countries*, Oxford University Press, Oxford, New-york, 2003.
158. **Robinson Paul H., Darley John M.**, *Objectivist vs. Subjectivist Views of Criminality: A Study in the Role of Social Science in Criminal Law Theory*, “Oxford Journal of Legal Studies”, Vol. 18, Issue 3, 1998.
159. **Saudamini Siegrist**, *Child Rights and Transnational Justice*, in: *Children and Transnational Justice: Truth-telling, Accountability and Reconciliation*, Edited by Sharanjeet Rarmar, Mindy Jane Roseman, Saudamini Siegrist, Theo Sowa, UNICEF, 2010.

160. **Schabas William, Sax Helmut**, A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Prohibition of Torture, Death Penalty, Life Imprisonment and Deprivation of Liberty, Article 37, Edited by André Alen, Johan Vande Lanotte, Eugene Verhellen, Fiona Ang, Eva Berghmans, Mieke Verheyde, Martunus Nijhoff Publishers, Leiden, Boston, 2006.
161. **Scott Elizabeth S., Steinberg Laurence.**, Rethinking Juvenile Justice, Harvard University Press, Cambridge, London, 2008.
162. **Scott Elizabeth**, The Legal Construction of Childhood, in: A Century of Juvenile Justice, Edited by Margaret Rosenheim, Franklin Zimring, David S. Tanenhaus, Bernardine Dohrn, University of Chicago Press, Chicago, London, 2002.
163. **Seymour Mairead**, Ireland, in: International Handbook of Juvenile Justice, 2nd Edition, Edited by Scott H. Decker, Nerea Marteache, Springer, Switzerland, 2017.
164. **Silva Lahny R.**, The Best Interest is the Child: A historical Philosophy for Modern Issues, “Brigham Young University Journal of Public Law”, Vol. 28, Issue 2, 2014.
165. **Sinclair Ruth**, Participation in Practice: Making it Meaningful, Effective and Sustainable, “Children and Society”, Vol. 18, No. 2, 2004.
166. **Skivenes Marit**, Judging the Child’s Best Interests: Rational Reasoning or Subjective Presumptions?, “Acta Sociologica”, Vol. 53, Issue 4, 2010.
167. **Souhami Anna**, Transforming Youth Justice: Occupational Identity and Cultural Change, Willan Publishing, London, New-York, 2007.
168. **Stachon Victoria**, The Principles of Punishment Applied to Children within the Juvenile Justice System, “University College London Jurisprudence Review”, Vol. 13, 2007.
169. **Steiner Benjamin, Hemmens Craig**, Issues Associated with Juvenile Waiver, in: Handbook of Juvenile Justice: Theory and Practice, Edited by Barbara Sims, Pamela Preston, CRC Press, Boca Raton, London, New-York, 2006.
170. **Storgaard Anette**, Denmark, in: International Handbook of Juvenile Justice, 2nd Edition, Edited by Scott H. Decker, Nerea Marteache, Springer, Switzerland, 2017.
171. **Study on Children’s Involvement in Judicial Proceedings**, Contextual Overview for the Criminal Justice Phase – Czech Republic, European Commission, June, 2013.
172. **Study on Children’s Involvement in Judicial Proceedings**, Contextual Overview for the Criminal Justice Phase – Austria, European Commission, June, 2013.
173. **Study on Children’s Involvement in Judicial Proceedings**, Contextual Overview for the Criminal Justice Phase – England, Wales and Northern Ireland, European Commission, September 2013.
174. **Study on Children’s Involvement in Judicial Proceedings**, Contextual Overview for the Criminal Justice Phase – Scotland, European Commission, June 2013.

175. *Study on Children's Involvement in Judicial Proceedings*, Contextual Overview for the Criminal Justice Phase – Ireland, European Commission, June 2013.

176. *Study on Children's Involvement in Judicial Proceedings*, Contextual Overview for the Criminal Justice Phase – Germany, European Commission, June, 2013.

177. *Study on Children's Involvement in Judicial Proceedings*, Contextual Overview for the Criminal Justice Phase – Belgium, European Commission, June 2013.

178. *Study on Children's Involvement in Judicial Proceedings*, Contextual Overview for the Criminal Justice Phase – Netherlands, European Commission, June 2013.

179. *Study on Children's Involvement in Judicial Proceedings*, Contextual Overview for the Criminal Justice Phase – Lithuania, European Commission, June 2013.

180. *Study on Children's Involvement in Judicial Proceedings*, Contextual Overview for the Criminal Justice Phase – Latvia, European Commission, June 2013.

181. *Study on Children's Involvement in Judicial Proceedings*, Contextual Overview for the Criminal Justice Phase – Croatia, European Commission, June 2013.

182. *Study on Children's Involvement in Judicial Proceedings*, Contextual Overview for the Criminal Justice Phase – Estonia, European Commission, June 2013.

183. *Study on Children's Involvement in Judicial Proceedings*, Contextual Overview for the Criminal Justice Phase – Spain, European Commission, June 2013.

184. *Study on Children's Involvement in Judicial Proceedings*, Contextual Overview for the Criminal Justice Phase – Luxembourg, European Commission, June 2013.

185. *Study on Children's Involvement in Judicial Proceedings*, Contextual Overview for the Criminal Justice Phase – Sweden, European Commission, June 2013.

186. *Study on Children's Involvement in Judicial Proceedings*, Contextual Overview for the Criminal Justice Phase – Finland, European Commission, June 2013.

187. *Study on Children's Involvement in Judicial Proceedings*, Contextual Overview for the Criminal Justice Phase –Denmark, European Commission, June 2013.

188. *Summary of Contextual Overviews on Children's Involvement in Criminal Judicial Proceedings in the 28 Member States of the European Union*, European Union, European Commission – Directorate-General for Justice, 2014.

189. *Sund Lars-Göran, Vackermo Marie*, The Interest Theory, Children's Rights and Social Authorities, "The International Journal of Children's Rights", Vol. 23, Issue 4, 2015.

190. *Sutherland Elaine E.*, Article 3 of the United Nations Convention on the Rights of the Child: The Challenges of Vagueness and Priorities, in: Implementing Article 3 of the United Nations Convention on the Rights of the Child: Best Interests, Welfare and

Well-being, Edited by Elaine E. Sutherland, Lesley-Anne Barnes Macfarlane, Cambridge University Press, 2016.

191. **Taylor Melanie**, USA, in: International Handbook of Juvenile Justice, 2nd Edition, Edited by Scott H. Decker, Nerea Marteache, Springer, Switzerland, 2017.

192. **Taylor Rachel**, Putting Children First? Children's Interests as a Primary Consideration in Public law, "Child and Family law Quarterly", Vol. 28, No. 1, 2016.

193. **Telford Mark**, The Criminal Responsibility of Children and Young People: An Analysis of Compliance with International Human Rights Obligations in England and Wales, "International Journal of Private Law", Vol. 5, No. 2, 2012.

194. **Terrill Richard J.**, World Criminal Justice Systems: A Survey, 7th Edition, Edited by Ellen S. Boyne, Matthew Bender and Company, 2009.

195. **Thomas Nigel, O'Kane Clarie**, When Children's Wishes and Feelings Clash with Their "Best Interests, "The International Journal of Children's Rights", Vol. 6, Issue 2, 1998.

196. **Thomas Nigel**, Towards a Theory of Children's Participation, "International Journal of Children's Rights", Vol. 15, Issue 2, 2007.

197. **Tobin John**, Understanding a Human Rights Based Approach to Matters Involving Children: Conceptual Foundations and Strategic Considerations, The Human Rights of Children from Visions to Implementation, Edited by Antonella Invernizzi, Jane Williams, Ashgate Publishing Limited, Swansea University, Wales, UK, 2011.

198. **Tomkins Alan J.**, Dispositional Decisionmaking in the Juvenile Justice System: An Empirical Study of the Use of Offense and Offender Information, "Nebraska Law Review", Vol. 69, Issue 2, 1990.

199. **UNHCR Guidelines on Determining the Best Interests of the Child**, United Nations High Commissioner for Refugees, Geneva, May, 2008.

200. **UNHCR Guideleines on Formal Determination of the Best Interests of the Child**, United Nations High Commissioner for Refugees, May, 2006.

201. **Van Bueren Geraldine**, A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 40 (Child Criminal Justice), Edited by André Alen, Johan Vande Lanotte, Eugeen Verhellen, Fiona Ang, Eva Berghmans and Mieke Verheyde, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, Boston, 2006.

202. **Van Bueren Geraldine**, The International Law on the Rights of the Child, Martinus Nijhoff Publishers, The Hague, Boston, London, 1998.

203. **Vandenhole Wouter**, Belgium, The Convention on the Rights of the Child in Belgian Case Law, in: Litigating the Rights of the Child: The UN Convention on the Rights of the Child in Domestic and International Jurisprudence, Edited by Ton Liefwaard, Jaap E. Doek, Springer, New-York, London, 2015.

204. **Van Deusen Christian Reichel**, The Best Interests of the Child and the Law, "Pepperdine Law Review", Vol. 18, Issue 2, 1991.

205. **Van Hooijdonk Eveline**, Children's Best Interests: A Discussion of Commonly Encountered Tensions, in: *The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice*, Edited by Milka Sormunen, Council of Europe, 2016.

206. **Van Os Carla**, The Best Interests of the Child Assessment with Recently Arrived Refugee Children, in: *The Best Interests of the Child – A Dialogue Between Theory and Practice*, Edited by Milka Sormunen, Council of Europe, 2016.

207. **Vincent Gina M., Chapman John, Cook Nathan E.**, Risk-Needs Assessment in Juvenile Justice: Predictive Validity of the SAVRY, Racial Differences and the Contribution of Needs Factors, "Criminal Justice and Behavior", Vol. 38 issue 1, 2011.

208. **Vincent Gina M., Guy Laura S., Grisso Thomas**, Risk Assessment in Juvenile Justice: A Guidebook for Implementation, MacArthur Foundation, 2012.

209. **Vlieghe Kathy, Op De Beeck Hanne, Lembrechts Sara, Willems Nele, Herbots Katrien**, Children's Best Interests Between Theory and Practice, Recommendations or Discussion Topics Based on International Best Interests Practices and Policy Strategies Since 2004, Policy Advice of the Children's Rights Knowledge Centre on Behalf of the Flemish Government, Children's Rights Knowledge Centre, 2014.

210. **Walton Ronald**, The Best Interests of the Child, "British Journal of Social Work", Vol. 6, No. 3, 1976.

211. **Warshak Richard A.**, Payoffs and Pitfalls of Listening to Children, "Family Relations", Vol. 52, No. 4, 2003.

212. **Wiese Katja Kristina**, Juvenile Justice: A Comparison Between the Laws of New Zealand and Germany, A Thesis Submitted in Fulfilment of the Requirements for the Degree of Masters of Laws, The University of Canterbury, 2007.

213. **Williams Jane**, England and Wales, in: *Litigating the Rights of the Child: The UN Convention on the Rights of the Child in Domestic and International Jurisprudence*, Edited by Ton Liefaard, Jaap E. Doek, Springer, New-York, London, 2015.

214. **Winterdyk John A.**, Juvenile Justice in the International Arena, in: *Juvenile Justice: International Perspectives, Models and Trends*, Edited by John A. Winterdyk, CRC Press, Boca Raton, London, New York, 2015.

215. **Wood Jane**, Why Public Opinion of the Criminal Justice System is Important, in: *Public Opinion and Criminal Justice*, Edited by Jane Wood, Theresa Gannon, Willan Publishing, 2009.

216. **Yeckel Joseph F.**, Violent Juvenile Offenders: Rethinking Federal Intervention in Juvenile Justice, "Urban Law Annual, Journal of Urban and Contemporary Law", Vol. 51, Issue 1, 1997.

217. **Zermatten Jean**, Best Interests of the Child, in: *Child-Friendly Justice: A Quarter of a Century of the UN Convention on the Rights of the Child*, Edited by Said Madmoudi, Pernila Leviner, Anna Kaldal, Katrin Lainpelto, Brill Nijhoff, Leiden, Boston, 2015.

218. **Zermatten Jean**, The Best Interests of the Child: Literal Analysis, Function and Implementation, Working Report, Institut international des droits de l'enfant, 2010.

219. *Zermatten Jean*, The Best Interests of the Child Principle: Literal Analysis and Function, "International Journal of Children's Rights", Vol. 18, Issue 4, 2010.

საერთაშორისო აქტები

1. კონვენცია „ბავშვის უფლებების შესახებ“, გაეროს გენერალური ასამბლეა, რეზოლუცია 44/25, 20 ნოემბერი, 1989 წელი.

2. საერთაშორისო პაქტი „სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ“, გაეროს გენერალური ასამბლეა, რეზოლუცია 2200 (XXI), 16 დეკემბერი, 1966 წელი.

3. საერთაშორისო პაქტი „ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებების შესახებ“, გაეროს გენერალური ასამბლეა, რეზოლუცია 2200 (XXI), 16 დეკემბერი, 1966 წელი.

4. უენევის დეკლარაცია „ბავშვის უფლებების შესახებ“, ერთა ლიგა, 26 სექტემბერი, 1924 წელი.

5. დეკლარაცია „ბავშვის უფლებების შესახებ“, გაეროს გენერალური ასამბლეა, რეზოლუცია 1386 (XIV), 20 ნოემბერი, 1959 წელი.

6. ადამიანის უფლებების საყოველთაო დეკლარაცია, გაეროს გენერალური ასამბლეა, რეზოლუცია 217, 10 დეკემბერი, 1948 წელი.

7. კონვენცია „ქალთა წინააღმდეგ დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ“, გაეროს გენერალური ასამბლეა, რეზოლუცია 34/180, 18 დეკემბერი, 1979 წელი.

8. ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენცია, 4 ნოემბერი, 1950 წელი.

9. African Charter on the Rights and Welfare of the Child, Organisation of African Unity, 1 July, 1990.

10. Declaration on Social and Legal Principles relating to the Protection and Welfare of Children, with Special Reference to Foster Placement and Adoption Nationally and Internationally, United Nations, General Assembly, A/RES/41/85, 95th Plenary Meeting, 3 December, 1986.

11. United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice ("The Beijing Rules"), Adopted by General Assembly Resolution 40/33 of 29 November 1985.

12. United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency ("Riyadh Guidelines"), Adopted and Proclaimed by General Assembly Resolution 45/112 of 14 December 1990.

13. United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures ("The Tokyo Rules"), Adopted by General Assembly Resolution 45/110 of 14 December 1990.

14. United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty, Adopted by General Assembly resolution 45/113 of 14 December 1990.

15. Directive (EU) 2016/800 of the European Parliament and of the Council, “On procedural Safeguards for Children Who Are Suspects or Accused Persons in Criminal Proceedings”, 11 May, 2016.

16. Recommendation No. R (87) 20 of the Committee of Ministers to Member States on Social Reactions to Juvenile Delinquency, Adopted by the Committee of Ministers on 17 September 1987 at the 410th Meeting of the Ministers’ Deputies.

17. Recommendation CM/Rec (2012)2 of the Committee of Ministers to member States on the participation of children and young people under the age of 18, Adopted by the Committee of Ministers on 28 March 2012 at the 1138th Meeting of the Ministers’ Deputies.

18. Recommendation CM/Rec(2008)11 of the Committee of Ministers to member states on the European Rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures, Adopted by the Committee of Ministers on 5 November 2008 at the 1040th Meeting of the Ministers’ Deputies.

19. Recommendation Rec(2003)22 of the Committee of Ministers to member states on conditional release (parole), Adopted by the Committee of Ministers on 24 September 2003 at the 853rd Meeting of the Ministers' Deputies, Council of Europe.

20. General Comment No. 5, “General Measures on Implementation of the Convention on the Rights of the Child (arts. 4, 42, 44 Para. 6)”, Committee on the Rights of the Child, Thirty-fourth session (19 September-3 October 2003), CRC/GC/2003/5, 27 November, 2003.

21. General Comment No. 16 “On State Obligations Regarding the Impact of the Business Sector on Children’s Rights”, Committee on the Rights of the Child, sixty-second session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/16, 17 April, 2013.

22. General Comment No. 12 “The Right of the Child to Be Heard”, Committee on the Rights of the Child, Fifty-first Session (25 May – 12 June), CRC/C/GC/12, Geneva, 20 July, 2009.

23. General Comment No. 14 “On the Right of the Child to Have his or her Best Interests Taken as a Primary Consideration (Art. 3, para.1)”, UN Committee on the Rights of the Child, Sixty-second Session (14 January - 1 February 2013), CRC/C/GC/14, 29 May, 2013.

24. General Comment No.7, “Implementing Child Rights in Early Childhood”, Committee on the Rights of the Child, Fortieth Session (12-30 September 2005), CRC/C/GC/7/Rev.1, 20 September, 2006.

25. General Comment No. 10, “Children’s Rights in Juvenile Justice”, UN Committee on the Rights of the Child, Forty-fourth Session (15 January-2 February), CRC/C/GC/10, Geneva, 25 April, 2007.

26. General Comment No. 8, “The Right of the Child to Protection from Corporal Punishment and Other Cruel or Degrading Forms of Punishment (Arts. 19; 28, Para. 2;

and 37, inter alia)”, UN Committee on the Rights of the Child, Forty-second Session (15 May-2 June), CRC/C/GC/8, 2 March, 2007.

27. General Comment No. 13, “The Right of the Child to Freedom from All Forms of Violence”, Committee on the Rights of the Child, CRC/C/GC/13, 18 April 2011.

28. General Comment on Article 30 of the African Charter on the Rights and Welfare of the Child, The African Committee of Experts on the Rights and Welfare of the Child, Adopted by the Committee at its Twenty-second Ordinary Session, 04-08 November, 2013.

29. Human Rights Council Resolution No. 10/2, “Human rights in the administration of justice, in particular juvenile justice”, Tenth Session, 24 March, 2009.

30. General Assembly Resolution No. 67/166, “Human rights in the administration of justice”, Sixty-seventh session, A/RES/67/166, 20 December, 2012.

ბავშვის უფლებათა კომიტეტის დასკვნითი მოსახრებები

1. Concluding Observations on the Combined Fifth and Sixth Periodic Reports of Norway, Committee on the Rights of the Child, CRC/C/NOR/CO/5-6, 4 July 2018.

2. Concluding Observations on the Combined Fifth and Sixth Periodic Reports of Spain, Committee on the Rights of the Child, CRC/C/ESP/CO/5-6, 5 March 2018.

3. Concluding Observations on the Fifth Periodic Report of Denmark, Committee on the Rights of the Child, CRC/C/DNK/CO/5, 26 October 2017.

4. Concluding Observations on the Fourth Periodic Report of Georgia, Committee on the Rights of the Child, CRC/C/GEO/CO/4, 9 March 2017.

5. Concluding Observations on the Combined Second to Fourth Periodic Reports of Estonia, Committee on the Rights of the Child, CRC/C/EST/CO/2-4, 8 March 2017.

6. Concluding Observations on the Fifth Periodic Report of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, Committee on the Rights of the Child, Committee on the Rights of the Child, 12 July, 2016.

7. Concluding Observations on the Third to Fifth Periodic Reports of Latvia, Committee on the Rights of the Child, CRC/C/LVA/CO/3-5, 14 March 2016.

8. Concluding Observations on the Combined Third and Fourth Periodic Reports of Ireland, Committee on the Rights of the Child, CRC/C/IRL/CO/ 3-4, 29 January, 2016.

9. Consideration of Reports Submitted by States Parties Under Article 44 of the Convention, New Zealand, Committee on the Rights of the Child, CRC/C/NZL/5, 11 January, 2016.

10. Concluding Observations on the Fourth Periodic Report of the Netherlands' Committee on the Rights of the Child, CRC/C/NDL/CO/4, 8 June, 2015.

11. Concluding Observations on the Fifth Periodic Report of Sweden, Committee on the Rights of the Child, CRC/C/SWE/CO/5, 6 March 2015.

12. Concluding Observations on the Combined Third and Fourth Periodic Reports of Croatia, Committee on the Rights of the Child, CRC/C/HRV/CO/3-4, 13 October 2014.

13. Concluding Observations on the Combined Third and Fourth Periodic Reports of Germany, Committee on the Rights of the Child, CRC/C/DEU/CO/3-4, 25 February, 2014.

14. Concluding Observations on the Combined Third and Fourth Periodic Reports of Lithuania, adopted by the Committee at its sixty-fourth session (16 September–4 October 2013), Committee on the Rights of the Child, CRC/C/LTU/CO/3-4, 30 October 2013.

15. Concluding Observations on the Combined Third and Fourth Periodic Reports of Luxembourg, adopted by the Committee at its sixty-fourth session (16 September–4 October 2013), Committee on the Rights of the Child, CRC/C/LUX/CO/3-4, 29 October 2013.

16. Concluding Observations on the Combined Third and Fourth Periodic Report of Canada, adopted by the Committee at its sixty-first session (17 September – 5 October 2012), Committee on the Rights of the Child, 6 December, 2012.

17. Concluding Observations on the Combined Third and Fourth Periodic Report of Austria, adopted by the Committee at its sixty-first session (17 September – 5 October 2012), Committee on the Rights of the Child, CRC/C/AUT/CO/3-4, 3 December, 2012.

18. Consideration of Reports Submitted by States Parties Under Article 44 of the Convention, Concluding Observations: Finland, Committee on the Rights of the Child, CRC/C/FIN/CO/4, 3 August 2011.

19. Consideration of Reports Submitted by States Parties Under Article 44 of the Convention, Concluding Observations: Belgium, Committee on the Rights of the Child, CRC/C/BEL/CO/3-4, 18 June, 2010.

საქართველოს საკანონმდებლო/კანონქვემდებარე აქტები

1. საქართველოს კონსტიტუცია, 24 აგვისტო, 1995 წელი.
2. საქართველოს კანონი „არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი“, 12 ივნისი, 2015 წელი.
3. საქართველოს კანონი „საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი“, 22 ივლისი, 1999 წელი.
4. საქართველოს კანონი „საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი“, 9 ოქტომბერი, 2009 წელი.
5. საქართველოს კანონი „ბავშვის უფლებათა კოდექსი“, 20 სექტემბერი, 2019 წელი.

6. საქართველოს კანონი „პატიმრობის კოდექსი“, 9 მარტი, 2010 წელი.
7. საქართველოს კანონი „არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ“, 19 ივნისი, 2007 წელი.
8. საქართველოს კანონი „ზოგადი განათლების შესახებ“, 8 აპრილი, 2005 წელი.
9. საქართველოს პრეზიდენტის 2012 წლის 22 მარტის №235 ბრძანებულება „არასრულწლოვანთა დანაშაულის პრევენციის სტრატეგიის დამტკიცების შესახებ“.
10. საქართველოს მთავრობის 2015 წლის 30 დეკემბრის №668 დადგენილება „არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების პროცესის განმახორციელებელი და პროცესში მონაწილე პირების სპეციალიზაციის სტანდარტის დამტკიცების შესახებ“.
11. საქართველოს იუსტიციის მინისტრის, საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრისა და საქართველოს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის მინისტრის 2016 წლის 15 მარტის №132/№95/№23 ერთობლივი ბრძანება „ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის მომზადების მეთოდოლოგიის, წესისა და სტანდარტის განსაზღვრის შესახებ“.
12. საქართველოს იუსტიციის მინისტრის 2018 წლის 7 აგვისტოს №320 ბრძანება „საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს სისტემაში შემაჯავლი სახელმწიფო საქვეუწყებო დაწესებულების - სპეციალური პენიტენციური სამსახურის ადგილობრივი საბჭოების მიერ სასჯელის მოხდისაგან პირობით ვადამდე გათავისუფლების საკითხის განხილვისა და გადაწყვეტილების მიღების წესის დამტკიცების შესახებ“.
13. საქართველოს იუსტიციის მინისტრის 2010 წლის 8 ოქტომბრის №181 ბრძანება „სისხლის სამართლის პოლიტიკის სახელმძღვანელო პრინციპების ზოგადი ნაწილის დამტკიცების შესახებ“.
14. საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს 2015 წლის 28 დეკემბრის №1/232 გადაწყვეტილება „არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულებაში მოსამართლის სპეციალიზაციის სტანდარტის დამტკიცების შესახებ“, <http://hcoj.gov.ge/files/pdf%20gadacyvetilebebi/gadawyvetilebebi%202015/232-2015%20001.pdf> >, [20.05.2019].
15. საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს 2017 წლის 24 ივლისის №1/233 გადაწყვეტილება „თბილისის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა საგამოძიებო, წინასასამართლოს სხდომისა და არსებითი განხილვის კოლეგიაში მოსამართლეთა ვიწრო სპეციალიზაციის განსაზღვრის შესახებ“, <http://hcoj.gov.ge/files/pdf%20gadacyvetilebebi/konsolidirebuli%20gadackvetilebebi/233-2017.pdf> >, [20.05.2019].

უცხო ქვეყნების საკანონმდებლო აქტები

1. The Constitution of the Republic of South Africa, 8 May, 1996, <https://constituteproject.org/constitution/South_Africa_2012?lang=en>, [10.03.2019].
2. The Constitution of Ireland, 1937, <https://constituteproject.org/constitution/Ireland_2015?lang=en>, [10.03.2019].
3. Constitution of Belgium, 1831, <https://constituteproject.org/constitution/Belgium_2014?lang=en>, [10.03.2019].
4. Constitution of the Kingdom of Netherlands, 1815, <https://constituteproject.org/constitution/Netherlands_2008?lang=en>, [10.03.2019].
5. The Constitution of the Kingdom of Norway, 14 May, 1814, <https://constituteproject.org/constitution/Norway_2016?lang=en>, [10.03.2019].
6. Code of Criminal Procedure, Estonia, Riigikogu, Passed 12.02.2003, Entry into force 01.07.2004, <<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/530102013093/consolide>>, [10.03.2019].
7. Juvenile Justice (Courts) Act, Germany, 1974, <[file:///C:/Users/APGUSER/Downloads/Germany_Juvenile_Courts_Act_am2013_en%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/APGUSER/Downloads/Germany_Juvenile_Courts_Act_am2013_en%20(3).pdf)>, [10.03.2019].
8. The Law on Juvenile Responsibility for Unlawful Acts and Juvenile Justice and on Amendments to Certain Acts (Law on Juvenile Justice), Act No. 218/2003 Coll. Czech Republic, <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-218>>, [10.03.2019].
9. Federal Act of 20 October 1988 on the Administration of Justice for Juvenile and Young Adult Offenses (Juvenile Court Act 1988 - JGG), Austria, <<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002825>>, [10.03.2019].
10. Children Act, 1989, United Kingdom, <<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1989/41>>, [10.03.2019].
11. Organic Law 1/1996, of January 15, on the Legal Protection of the Minor, Partial Modification of the Civil Code and the Law of Civil Prosecution, Spain, <<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1996-1069>>, [10.03.2019].
12. Children and Young Persons Act, 1933, United Kingdom, <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo5/23-24/12>>, [10.03.2019].
13. Children and Young Persons Act, 1969, United Kingdom, <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1969/54>>, [10.03.2019].
14. Children Act, 2004, United Kingdom, <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2004/31>>, [10.03.2019].
15. Rights of Children and Young Persons (Wales) Measure 2011, <<http://www.legislation.gov.uk/mwa/2011/2>>, [10.03.2019].
16. Crime and Disorder Act, 1998, United Kingdom, <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/37>>, [10.03.2019].

17. Criminal Justice and Immigration Act, 2008, United Kingdom, <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2008/4>>, [10.03.2019].
18. Justice (Northern Ireland) Act, 2002, <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/26>>, [10.03.2019].
19. Children (Scotland) Act, 1995, <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1995/36>>, [10.03.2019].
20. Criminal Procedure (Scotland), Act, 1995, <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1995/46>>, [10.03.2019].
21. Children Act, Ireland, 2001, <<http://www.irishstatutebook.ie/eli/2001/act/24/enacted/en/print.html>>, [10.03.2019].
22. Criminal Justice Act, Ireland, 2006, <<http://www.irishstatutebook.ie/eli/2006/act/26/enacted/en/print>>, [10.03.2019].
23. Youth Protection Act, Belgium, 1965, (Act on the Protection of Young People, The Care of Minors Who Have Committed an Offense and the Reparation of the Damage Caused Thereby), <http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&table_name=loi&cn=1965040803>, [10.03.2019].
24. Criminal Code of the Kingdom of Netherlands, 1881, <[file:///C:/Users/APGUSER/Downloads/Netherlands_CC_am2012_en%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/APGUSER/Downloads/Netherlands_CC_am2012_en%20(1).pdf)>, [10.03.2019].
25. Criminal Procedure Code of the Kingdom of Netherlands, <[file:///C:/Users/APGUSER/Downloads/Netherlands_CPC_am2012_en%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/APGUSER/Downloads/Netherlands_CPC_am2012_en%20(1).pdf)>, [10.03.2019].
26. Law on Fundamentals of Protection of the Rights of the Child, Republic of Lithuania, 14 March 1996 No I-1234, <<https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.382481?jfwid=q8i88lquy>>, [10.03.2019].
27. Protection of the Rights of the Child Law, Latvia, <<https://www.crin.org/en/library/legal-database/latvia-protection-rights-child-law>>, [10.03.2019].
28. Juvenile Courts Act, Official Gazette no. 111/1997, Croatia, <<https://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/8996>>, [10.03.2019].
29. Criminal Code of the Republic of Croatia, 21 October, 2011, <file:///C:/Users/APGUSER/Downloads/Croatia_Criminal_Code_2011_en.pdf>, [10.03.2019].
30. Criminal Procedure Code of the Republic of Croatia, 3 July, 2009, <file:///C:/Users/APGUSER/Downloads/Croatia_Criminal_proc_code_am2009_en.pdf>, [10.03.2019].
31. Child Protection Act, Estonia, 19.11.2014, in force from 01.01.2016, <<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/506052015001/consolide>>, [10.03.2019].

32. Juvenile Sanctions Act, Estonia, 1998, <<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/527062014002/consolide>>, [10.03.2019].
33. Organic Law 5/2000, of January 12, Regulating the Criminal Responsibility of Minors, Spain, <<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2000-641>>, [10.03.2019].
34. Law of 16 December 2008 on the Support of Youth and Families, Luxembourg, <<http://data.legilux.public.lu/file/eli-etat-leg-memorial-2008-192-fr-pdf>>, [10.03.2019].
35. Law of 10 August 1992 on Youth Protection, Luxembourg, <<http://data.legilux.public.lu/file/eli-etat-leg-memorial-1992-70-fr-pdf>>, [10.03.2019].
36. Federal Constitutional Act on the Rights of Children, Federal Law Gazette I No. 4/2011, Austria, <https://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?ResultFunctionToken=2e737798-3301-474c-89c4-bb3bd5b51033&Abfrage=Erv&Titel=&Quelle=&ImRisSeitVonDatum=&ImRisSeitBisDatum=&ImRisSeit=Undefined&ResultPageSize=100&Suchworte=&Dokumentnummer=ERV_2011_1_4>, <https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/Erv/ERV_2011_1_4/ERV_2011_1_4.pdf>, [10.03.2019].
37. Act to Strengthen the Position of Human Rights in Norwegian Law (Human Rights Act), 1999, Norway, <<http://extwprlegs1.fao.org/docs/pdf/nor127929.pdf>>, [10.03.2019].
38. Youth Criminal Justice Act, Canada, 2002, <<https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/y-1.5/>>, [10.03.2019].
39. Safe Streets and Communities Act (S.C. 2012, c. 1), Canada, <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/annualstatutes/2012_1/>, [10.03.2019].
40. Children's and Young People's Well-being Act 1989, New-Zealand, <http://www.legislation.govt.nz/act/public/1989/0024/latest/whole.html?search=ts_act%40bill%40regulation%40deemedreg_++Children%E2%80%99s+and+Young+People%E2%80%99s+Well-being+Act_resel_25_a&p=1#DLM147088>, [10.03.2019].

ევროსასამართლოს გადაწყვეტილებები

1. Case of Plaza v. Poland, Appliaction No. 18830/07, Strasbourg, 25 January, 2011.
2. Case of Manic v. Lithuania, Application No. 46600/11, Strasbourg, 13 January, 2015.
3. Case of Bronda v. Italy, Application No. 22430/93, Strasbourg, 9 June, 1998.
4. Case of Neulinger and Shuruk v. Switzerland, Application No. 41615/07, Grand Chamber, Strasbourg, 6 July, 2010.

5. Case of *Jeunesse v. the Netherlands*, Grand Chamber, Application No. 12738/10, Strasbourg, 3 October, 2014.
6. Case of *Popov v. France*, Applications Nos. 39472/07 and 39474/07, Strasbourg, 19 January, 2012.
7. Case of *X. v. Latvia*, Application No. 27853/09, Strasbourg, 26 November, 2013.
8. Case of *Rahimi v. Greece*, Application No. 8687/08, Strasbourg, 5 April, 2011.
9. Case of *Martin v. Estonia*, Application No. 35985/09, Strasbourg, 30 May, 2013.
10. Case of *T.v. The United Kingdom*, European Court of Human Rights, Application No. 24724/94, Strasbourg, 16 December, 1999.
11. Case of *Osman v. The United Kingdom*, Application No. 87/1997/871/1083, Strasbourg, 28 October, 1998.
12. Case of *A. v. The United Kingdom*, Application No. 100/1997/884/1096, Strasbourg, 23 September, 1998.
13. Case of *Hussain v. The United Kingdom*, Application No. 21928/93, Strasbourg, 21 February, 1996.
14. Case of *M. v. Germany*, Application No. 19359/04, Strasbourg, 17 December 2009.
15. Case of *Olsson v. Sweden*, Application No. 10465/83, Strasbourg, 24 March, 1988.
16. Case of *Monory v. Romania and Hungary*, Application No. 71099/01, Strasbourg, 5 April, 2005.
17. Case of *Maslov v. Austria*, Grand Chamber, Application No. 1638/03, Strasbourg, 23 June, 2008.
18. Case of *Bouchelkia v. France*, Application no. 23078/93, Strasbourg, 29 January, 1997.
19. Case of *Hizir Kilic v. Denmark*, Application No. 20277/05, Strasbourg, 22 January, 2007.
20. Case of *Ferhat Kilic v. Denmark*, Application No. 20730/05, Strasbourg, 22 January, 2007.
21. Case of *Blokhin v. Russia*, Application No. 47152/06, Strasbourg, 23 March, 2016.
22. Case of *Aleksanyan v. Russia*, Application No. 46468/06, Strasbourg, 22 December, 2008.
23. Case of *Elsholz v. Germany*, Application No. 25735/94, Strasbourg, 13 July, 2000.

24. Case of Sommerfeld v. Germany, Application No. 31871/96, Strasbourg, 8 July, 2003.
25. Case of Gülcü v. Turkey, Application No. 17526/10, Strasbourg, 19 January, 2016.
26. Case of Nart v. Turkey, Application No.20817/04, Strasbourg, 6 May, 2008.
27. Case of A.H. and others v. Russia, Partly Concurring Opinion of Judge Dedov, Applications Nos. 6033/13, 8927/13, 10549/13, 12275/13, 23890/13, 26309/13, 27161/13, 29197/13, 32224/13, 32331/13, 32351/13, 32368/13, 37173/13, 38490/13, 42340/13 and 42403/13, Strasbourg, 17 January, 2017.
28. Case of Colozza v. Italy, Application No. 9024/80, Strasbourg, 12 February, 1985.
29. Case of Barbera, Messegue and Jabardo v. Spain, Application No. 10590/83, Strasbourg, 6 December, 1988.
30. Case of Brozicek v. Italy, Application No. 10964/84, Strasbourg, 19 December, 1989.
31. Case of T. v. Italy, Application No. 14104/88, Strasbourg, 12 October, 1992.
32. Case of Zana v. Turkey, Application No. 69/1996/688/880, Strasbourg, 25 November, 1997.
33. Case of Stanford v. The United Kingdom, Application No. 16757/90, Strasbourg, 23 February, 1994.
34. Case of V. v. the United Kingdom, Application No. 24888/94, Strasbourg, 16 December, 1999.
35. Case of T. v. the United Kingdom, Application No. 24724/94, Strasbourg, 16 December, 1999.
36. Case of Panovits v. Cyprus, Application No. 4268/04, Strasbourg, 11 December, 2008.
37. Case of S.C. v. the United Kingdom, Application No. 60958/00, Strasbourg, 15 June, 2004.
38. Case of Timergaliyev v. Russia, Application No. 40631/02, Strasbourg, 14 October, 2008.
39. Case of W. v. the United Kingdom, Application No. 9749/82, Strasbourg, 8 July, 1987.
40. Case of Sahin v. Germany, Application No. 30943/96, Strasbourg, 8 July, 2003.
41. Case of Fernandez Martinez v. Spain, Application No. 30943/96, Strasbourg, 12 June, 2014.
42. Case of Poitrimol v. France, Application No. 14032/88, Strasbourg, 23 November, 1993.

43. Case of Demebukov v. Bulgaria, Application No. 68020/01, Strasbourg, 28 February, 2008.

44. Case of Imbrioscia v. Switzerland, Application No. 13972/88, Strasbourg, 24 November, 1993.

45. Case of Salduz v. Turkey, Application No. 36391/02, Strasbourg, 27 November, 2008.

46. Case of Güveç v. Turkey, Application No. 70337/01, Strasbourg, 20 January, 2009.

47. Case of Van de Hurk v. the Netherlands, Application No. 16034/90, 19 April, 1994.

48. Case of Hiro Balani v. Spain, Application No. 18064/91, Strasbourg, 9 December, 1994.

49. Case of Ruiz Torija v. Spain, Application No. 18390/91, Strasbourg, 9 December, 1994.

50. Case of Higgins and Others v. France, Application No. 134/1996/753/952, Strasbourg, 19 February, 1998.

51. Case of Gheorghe v. Romania, Application No. 19215/04, Strasbourg, 15 March, 2007.

52. Case of Gradinar v. Moldova, Application No. 7170/02, Strasbourg, 8 April, 2008.

53. Case of Moreira Ferreira v. Portugal, Grand Chamber, Application No. 19867/12, Strasbourg, 11 July, 2017.

54. გ. ს. საქართველოს წინააღმდეგ, საჩივარი No. 2361/13, სტრასბურგი, 21 ივლისი, 2015.

55. გიორგი ნიკოლაიშვილი საქართველოს წინააღმდეგ, საჩივარი No. 37048/04, სტრასბურგი, 13 იანვარი, 2009.

56. ფაცურია საქართველოს წინააღმდეგ, საჩივარი No. 30779/04, სტრასბურგი, 6 ნოემბერი, 2007.

57. ნ.წ. და სხვები საქართველოს წინააღმდეგ, საჩივარი No. 71776/12, სტრასბურგი, 2 თებერვალი, 2016.

საქართველოს საერთო სასამართლოების გადაწყვეტილებები

1. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2019 წლის 5 აპრილის განაჩენი, საქმე №617აპ-18.

2. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2019 წლის 13 თებერვლის განაჩენი, საქმე №486აპ-18.

39. ბათუმის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 2019 წლის 24 აპრილის განაჩენი, საქმე №/173-19.

40. ბათუმის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 2019 წლის 2 აპრილის განაჩენი, საქმე №/691-19.

41. ბათუმის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 2019 წლის 26 მარტის განაჩენი, საქმე №/775-18.

42. ბათუმის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 2019 წლის 21 მარტის განაჩენი, საქმე №/23-19.

43. ბათუმის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 2019 წლის 11 თებერვლის განაჩენი, საქმე №01-1-0118002770194.

44. რუსთავის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 2019 წლის 19 თებერვლის განაჩენი, საქმე №1/371-18.

45. რუსთავის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 2018 წლის 20 მარტის განაჩენი, საქმე №1/442-18.

46. გორის რაიონული სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 2019 წლის 17 აპრილის განაჩენი, საქმე №1/18-19.

47. გორის რაიონული სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 2019 წლის 8 აპრილის განაჩენი, საქმე №1/77-19.

48. გორის რაიონული სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 2019 წლის 26 თებერვლის განაჩენი, საქმე №1/52-19.

49. გორის რაიონული სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა კოლეგიის 2019 წლის 19 თებერვლის განაჩენი, საქმე №1/20-19.

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებები

1. „საქართველოს მოქალაქეები თეიმურაზ ჯანაშია და გიული ალასანია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, საქმე №2/1/631, 18 აპრილი, 2016.

2. „საქართველოს მოქალაქე ბექა წიქარიშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, საქმე №1/4/592, 24 ოქტომბერი, 2015.

3. „საქართველოს უზენაესი სასამართლოს კონსტიტუციური წარდგინება საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 306-ე მუხლის მე-4 ნაწილის კონსტიტუციურობის თაობაზე და საქართველოს უზენაესი სასამართლოს კონსტიტუციური წარდგინება საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 297-ე მუხლის „ზ“ ქვეპუნქტის კონსტიტუციურობის თაობაზე“, საქართველოს

საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმის გადაწყვეტილება, საქმე №3/1/608,609, 29 სექტემბერი, 2015.

4. „საქართველოს მოქალაქე გიორგი უგულავა საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, საქმე №3/2/646, 15 სექტემბერი, 2015.

5. „საქართველოს მოქალაქეები ვალერიან გებუაძის, მამუკა ნიკოლაიშვილი და ალექსანდრე სილაგაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, საქმე 1/4/557,571,576, 13 ნოემბერი, 2014.

6. „საქართველოს მოქალაქე გიორგი უგულავა საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, საქმე №3/2/574, 23 მაისი, 2014.

7. „საქართველოს მოქალაქე ილია ჭანტურაია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, საქმე №2/2/558, 27 თებერვალი, 2014.

8. „საქართველოს მოქალაქეები – ლევან იზორია და დავით-მიხეილი შუბლაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, საქმე №1/2/503,513, 11 აპრილი, 2013.

9. „დანის მოქალაქე ჰეიკე ქონქვისტი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, საქმე №3/1/512, 26 ივნისი, 2012.

10. „საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, საქმე №1/1/477, 22 დეკემბერი, 2011.

11. „საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, საქმე №3/2/416, 11 ივლისი, 2011.

12. „საქართველოს სახალხო დამცველი და საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, საქმე №2/3/406,408, 30 ოქტომბერი, 2008.

13. „საქართველოს მოქალაქეები დავით ჯიმშელიშვილი, ტარიელ გვეტაძე და ნელი დალაღიშვილი საქართველო პარლამენტის წინააღმდეგ“, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება, საქმე №1/2/384, 2 ივლისი, 2007.

ინტერნეტრესურსები

1. განმარტებითი ბარათი „საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსში ცვლილების შეტანის შესახებ“ საქართველოს 2017 წლის 1

იენისის კანონის პროექტზე
<<https://info.parliament.ge/file/1/BillReviewContent/141563?>>, [14.05.2019].

2. განმარტებითი ბარათი „პატიმრობის კოდექსში ცვლილების შეტანის შესახებ“ საქართველოს 2017 წლის 1 იენისის კანონის პროექტზე
<<https://info.parliament.ge/file/1/BillReviewContent/141560?>>, [14.05.2019].

3. განმარტებითი ბარათი საქართველოს კანონის პროექტზე „არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი“,
<<https://info.parliament.ge/file/1/BillReviewContent/68425?>>, [14.05.2019].

4. „სასამართლო სისტემის 2017-2021 წლების სტრატეგიის 2017-2018 წლების სამოქმედო გეგმის პროგრესის ანგარიში“, იუსტიციის უმაღლესი საბჭო, თბილისი, 2018, <http://hcoj.gov.ge/files/progresis%20angarishi_14.11.pdf>, [23.05.2019].

5. მართლმსაჯულება საქართველოში – 2018 წლის სტატისტიკა, ნაწილი III – სისხლის სამართლის საქმეები,
<<http://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/2018-weli-wigni-sisxli.pdf>>, [20.07.2019].

6. <<http://www.crimeandinvestigation.co.uk/crime-files/james-bulger>>, [23.05.2019].

7. <<http://www.independent.co.uk/news/uk/james-bulger-suffered-multiple-fractures-pathologist-reveals-two-year-old-had-42-injuries-including-1503297.html>>, [23.05.2019].

8. <<https://www.theguardian.com/uk/1993/nov/02/bulger.tomsharratt>>, [23.05.2019].